Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця № 5–6

Електронний журнал

травень–червень 2020

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 5–6

травень–червень 2020

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

Затверджено на засіданні вченої ради університету
Протокол № 9 від 26.05.2020 р.

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька, німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія

Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ імені Семена Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, ***Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця***

Головний редактор – ***Пономаренко В. С.*** *Конт. телефон: (057)702-03-04*

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.
Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.
Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2020

ЗМІСТ

Алфімова А. С. Конкурентоспроможність національної економіки України в умовах глобалізації 7

Бєсєдіна А. А. Аналіз кризового стану ДП «Харківський механічний завод» та шляхи його оптимізації 10

Білик А. О. Вплив безробіття на економіку України 12

Бобровська Я. І. Особливості бухгалтерського обліку туристичної діяльності 16

Бугір С. С. Технологія аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства 19

Василенко М. К. Підхід до діагностики розвитку кризових явищ на підприємстві на основі методу таксономічного аналізу 23

Василенко М. К. Технологія діагностики кризового стану підприємств 27

Верещага А. В. Оптимізація джерел формування оборотних активів підприємства 33

Власенко О. В., Теплякова Н. О. Державний бюджет як інструмент забезпечення соціальних гарантій 35

Власенко О. В. Моделі соціальної політики, їх види та аналіз 40

Водолажченко М. В. Вибір заходів щодо зростання ліквідності підприємства на основі методу аналізу ієрархій 42

Войнова А. В. Шляхи удосконалення аналізу й оцінки ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства 47

Волошина А. С. Проблеми регулювання бухгалтерського обліку та способи його удосконалення в Україні 52

Гаврилюк Ю. В. Світові тенденції функціонування компенсаційного пакета на підприємстві 54

Гавриш О. С. Технологія оцінки фінансової стійкості підприємства 57

Глухов М. Д. Моделювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі АТ «Укрзалізниця») 61

Голікова Є. К. Міграційні процеси: причини, наслідки та тенденції 63

Гречко А. М. Оцінка ефективності використання оборотних коштів підприємства за допомогою інтегрального показника 68

Гусакова О. О. Демографічне старіння населення 71

Демура А. В. Сутність і принципи розвитку персоналу на підприємстві 73

Дереповська Д. М. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства 76

Дереповська Д. М. Методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємства та його оцінка 79

Долгий А. О. Фіскальна політика держави в умовах реформування економіки 83

Дорохова О. В. Оцінка факторів впливу на ефективність формування та використання власного капіталу підприємства 87

Дорошенко В. В. Напрямки та механізми досягнення економічної безпеки держави 91

Доценко С. С. Підхід до побудови інтегрального показника рівня рентабельності підприємства 94

Дюкарєва А. Є. Діагностика ймовірності банкрутства машинобудівних підприємств (на прикладі ДП «Харківський механічний завод») 98

Заболотня В. Ю. Облік та аналіз капіталу організації як об'єкта бухгалтерського обліку 102

Завдов'єв М. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку машинобудування України 105

Зінченко К. А. Система оплати праці в комерційних банках України 110

Іванова А. М. Моделювання процесу встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства 112

Іванова Я. С. Інтегральна оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства на основі застосування методу таксономічного аналізу 117

Іванцов Є. П. Інфляція, її види та способи подолання 121

Калініна М. Р. Методи обліку відпуску запасів у виробництво в бюджетних установах 124

Калініна М. Р. Традиційний та інноваційний методи мотивації працівників 126

Калюжна М. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні 129

Кірін М. В. Аналіз галузі виробництва керамічних плиток і плит в Україні та перспективи її розвитку 131

Ковнір Н. А. Особливості фіскальної політики держави як складова економічної політики держави в Україні 135

Козлова К. В. Формування інформаційної бази моніторингу фінансової стійкості підприємств 138

Колесник Л. В. Перспективи розвитку ринку праці України 141

Коломієць Н. І. Особливості оплати праці в бюджетних установах 142

Коломієць Б. Я. Порівняльна характеристика методів аналізу фінансового стану підприємства 149

Корнєв Д. О. Економічно незалежна Україна: міф чи реальність? 152

Костинська В. О. Вдосконалення предмета й методу бухгалтерського обліку 154

Котова А. А. Процеси глобалізації світової економіки і місце України в ній 157

Кравчина Д. М. Інфляція в Україні та методи її подолання 160

Кривякіна А. І. Аналіз комплексних методів оцінювання управлінського персоналу 163

Лаврук М. І. Сучасні технології підбору персоналу 166

Лейко В. В. Конкретизація чинників впливу на фінансову стійкість підприємства 169

Лейко В. В. Сутність і зміст поняття «фінансова стійкість підприємства» 173

Ловчиновський І. В. Використання методів кластерного аналізу в діяльності підприємств машинобудівної галузі 175

Лунський А. Я. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства сільськогосподарської галузі 180

Ляшова Д. С. Технологія оцінки рентабельності підприємства 184

Малець С. А. Аналіз нормативної бази для нарахування амортизації в обліку необоротних активів у бюджетних установах 189

Манченко В. В. Тенденції розвитку ринку праці в Україні 192

Мацишин М. Ю. Аудит у приватному банку та його інспектування 195

Мєщанін Д. В. Сучасні тенденції розвитку обліку витрат 198

Мисник Д. В. Особливості екологічної політики в Україні 201

Міщенко Є. О. Технологія оцінки й аналізу фінансової безпеки торгового підприємства (на прикладі ТОВ «Сігмастелс») 204

Молодецький Г. Г. Аналіз внутрішньої та зовнішньої трудової міграції населення України 208

Мороз А. П. Проблемні аспекти бухгалтерського обліку нематеріальних активів в Україні 211

Мороз К. В.Технологія оцінки й аналізу платоспроможності підприємства меблевої галузі (на прикладі ПАТ «Новий стиль») 214

Нікітіна Ю. В. Інтегральний підхід до визначення рівня фінансової безпеки підприємства 218

Нікітіна Ю. В. Методи оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства 222

Омельченко В. Л. Специфіка бухгалтерського обліку на малих підприємствах України 226

Опаріна О. В. Групування підприємств галузі машинобудування за критерієм ефективності управління оборотними активами 229

Островерхова А. В. Методика оцінювання якості облікової політики розрахунків з дебіторами 234

Палазюк Д. С. Методи вимірювання та оцінки ефективності діяльності підприємства 237

Первій Д. П. Формування ринку інтелектуальної власності в національній економіці 240

Петриченко М. О. Соціальна політика держави в умовах реформування національної економіки 244

Петько А. А. Розвиток відносин власності в умовах економіки України 246

Піддубна Є. Р. Розвиток фінансових технологій 241

Підпомога К. А. Законодавче забезпечення працівникам гарантій і компенсацій у сфері трудових відносин 252

Підпомога К. А. Соціальний пакет як провідна форма мотивації на сучасних підприємствах 254

Плюйко А. Г. Облік зарплати в бюджетних установах 258

Полякова Д. В. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оцінки структури капіталу підприємства 260

Поляшова А. О. Побудова технології аналізу грошових потоків методом структурно-функціонального моделювання 264

Походенко П. О. Заходи щодо попередження виникнення трудового конфлікту 271

Походенко П. О. Позабалансовий облік у бюджетних установах 273

Приходько А. О. Аналіз методів оцінювання фінансових ризиків підприємства 276

Прокопенко О. В. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника рівня ефективності бюджету 279

Пуніна А. М. Кредитні спілки 283

Романескул Ю. О. Аутсорсинг бухгалтерського обліку 286

Руденко В. О. Рекрутинг молодих спеціалістів 288

Суховський В. О. Теоретичні підходи до оптимізації структури капіталу підприємства 291

Таран Г. О. Особливості трудової міграції в Україні 294

Халімон А. В. Аналіз ймовірності банкрутства підприємства на прикладі ПРАТ «ДМК «Таврія» 297

Хільковець Д. В. Оцінка якості та рівня життя населення України 302

Ходикіна Л. С. Гендерні особливості поведінки у конфліктній ситуації 204

Шюкало І. В. Аналіз джерел підбору персоналу в ІТ-сфері 307

Чала А. А. Гайдамака Д. С.Банкрутство підприємства 309

Чепеленко Р. Г. Прелімінаринг як один з інноваційних методів підбору персоналу 312

Чмутова А. О. Принцип Поліанни: як використовувати феномен на користь під час карантину? 315

Чумак Т. В. Оцінка факторів, що впливають на фінансовий потенціал підприємства аграрного сектора 317

Чумак Т. В. Технологія аналізу фінансового потенціалу підприємства ТОВ «Агрофірма добробут» 321

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 338.2

Алфімова А. С.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проаналізовано сучасний стан конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації; розглянуто основні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки держави та її рейтинг серед інших країн за окремими показниками; запропоновано напрями підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки України.*

Ключові слова: *глобалізація, економічний глобалізм, конкурентоспроможність, національна економіка, інноваційний розвиток.*

Аннотация. *В статье проанализировано современное состояние конкурентоспособности национальной экономики Украины в условиях глобализации; рассмотрены основные факторы влияния на конкурентоспособность экономики государства и его рейтинг среди других стран по отдельным показателям; предложены пути повышения уровня конкурентоспособности национальной экономики Украины.*

Ключевые слова: *глобализация, экономический глобализм, конкурентоспособность, национальная экономика, инновационное развитие.*

Annotation. *The article analyzes the current state of competitiveness of the national economy of Ukraine in the process of globalization; considers the basic factors of influence on the competitiveness of the national economy and its rating among other countries on selected indicators; proposes ways of increasing the level of competitiveness of the national economy of Ukraine.*

Keywords: *globalization, economic globalism, competitiveness, national economy, innovative development.*

Наприкінці XX – на початку XXI ст. глобалізація стала однією з найголовніших тенденцій у розвитку світової економіки, що призводить до поглиблення конкурентної боротьби країн між собою. Дедалі більше стає очевидно, що відбувається поглиблення нерівності соціально-економічного розвитку держав у глобальних масштабах. Тому Україна повинна застосовувати комплекс дій для підвищення довгострокової конкурентоспроможності, збереження економічної індивідуальності, скориставшись перевагами, які надає глобалізація, щоб не перетворитися на бідну аграрну державу.

Проблемою конкурентоспроможності України займалися такі вітчизняні вчені: В. Г. Чепінога, В. Д. Лагутін, М. І. Синюченко, А. Ю. Васіна, А. Ф. Мельник, Т. В. Хворост та ін. [1–6].

Метою написання статті є аналіз особливостей формування конкурентоспроможності економіки нашої держави та виявлення проблем щодо підвищення її рівня.

Під впливом радикальних змін у сфері економіки, політики, виробництва, торгівлі, фінансів, транспорту, культури, інформації та комунікації на межі двох тисячоліть інтернаціоналізація господарства перейшла на якісно новий етап – глобалізацію всіх сфер суспільного життя як у планетарному масштабі, та і на рівні країни. На початку XXI століття глобальні процеси значно прискорилися і не тільки впливають прямо або опосередковано на економічний, соціальний і політичний розвиток усіх країн світу, а й визначають історичні долі багатьох держав на всіх континентах. Глибинною та системоутворюючою частиною процесу трансформації є економічний глобалізм, субстанціональною основою якого є не тільки інтернаціоналізація, яка поступово втягує національні економіки у світогосподарські структури та відтворювальні процеси, посилюючи їх взаємозчеплення та взаємодію, а й міжнародний поділ праці, інтернаціоналізація капіталу та утворення транснаціональних компаній [1, с. 134].

Безперечно, вплив глобалізації на розвиток будь-якої країни має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, активний обмін товарами, послугами, інвестиціями, вона сприяє підвищенню ефективності функціонування національних економік, удосконаленню конкурентних відносин між ними. А з другого, внаслідок нерівномірного розподілу благ посилює нерівномірність, асинхронність і диспропорційність розвитку. Внаслідок глобалізації економіки багаті країни стають ще багатши-

© Алфімова А. С., 2020

ми, бідні – ще біднішими. Взагалі глобальні процеси відображають зацікавленість високорозвинутих країн, ТНК володіти тими ресурсами, які містяться у країнах, що розвиваються.

Для того щоб національна економіка країни не постраждала від цих негативних чинників при входженні до системи світогосподарських зв'язків, виникає об'єктивна необхідність підвищення її конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність національної економіки – це здатність економічної системи забезпечити соціально-економічну оптимальність за будь-якого впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. Для оцінки конкурентоспроможності економіки країни у світовій теорії та практиці використовуються різні підходи, найпоширеніші з них є:

1. Ресурсний (технології, наявність капіталу для внутрішнього та зовнішнього інвестування, чисельність та кваліфікація трудових ресурсів, наявність природних ресурсів, економіко – географічне положення країни).

2. Факторний (зміна позицій країни на світових ринках залежно від рівня розвитку національної економіки, що характеризується рівнем факторів економічного зростання).

3. Рейтинговий (інтегральне відображення стану економіки відповідно до тієї або іншої системи показників) [2, с. 203].

Україна має масштабний промисловий і науковий потенціал, однак детермінанти її конкурентних переваг – фактори виробництва, стан конкурентного середовища, стратегії фірм – ще недостатньо розвинені, що визначає низьку конкурентоспроможність вітчизняних виробів. У міжнародних рейтингах нашу державу традиційно зараховують до країн, що розвиваються та характеризуються підвищеною політичною й економічною нестабільністю, несприятливим інвестиційним кліматом і надзвичайно високими ризиками господарської діяльності.

Для оцінки конкурентоспроможності країни у міжнародній практиці використовується Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI) [3, с. 167]. Динаміку зміни його значень для України за 2009–2019 рр. наведено на рис. 1.

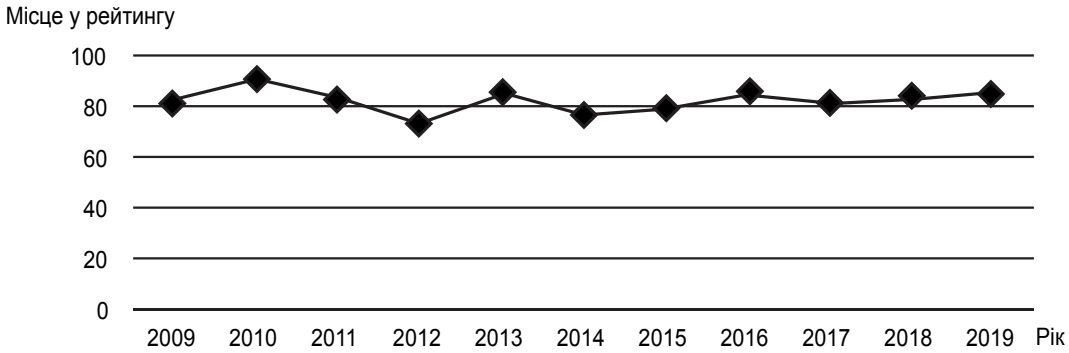

Рис. 1. **Динаміка зміни значення індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI) України за 2009–2019 рр.** [4]

Останній звіт «The Global Competitiveness Report 2019» повідомляє, що Україна посіла 85-те місце у рейтингу серед 141 країни світу. Як видно з наведеного рис. 1, наша країна займає не найкращі позиції. Найвищий показник рівня конкурентоспроможності належить 2012 року, а найнижчий – 2010 року. На сьогоднішній час Україна втратила 2 позиції за рік і перейшла на нижче місце у рейтингу порівняно з 2018 роком.

Індекс глобальної конкурентоспроможності охоплює практично всі сторони життєдіяльності, виробництва, менеджменту, інфраструктури, ефективності державного управління, освіти, охорони здоров'я та ін. [5, с. 103]. У табл. 1 наведено дані змін цих показників в Україні за останній рік.

Таблиця 1

Динаміка показників конкурентоспроможності за 2019 рік [4]

Найменування показника	Місце серед країн світу	
	2018 р.	2019 р.
1	2	3
Державні та суспільні інститути	110	104
Інфраструктура	57	57
Макроекономічна стабільність	131	133
Здоров'я	94	101

Закінчення табл. 1

1	2	3
Освіта	46	44
Ефективність товарного ринку	73	57
Ефективність ринку робочої сили	66	59
Досконалість фінансового ринку	117	136
Технологічна готовність	77	78
Обсяг ринку	47	47
Розвиненість бізнес-процесів	86	85
Інновації	58	60

Аналізуючи дані табл. 1, можна дійти висновку, що Україна з-поміж 141 країни світу у 2019 році зайняла досить непогані позиції за такими факторами, як освіта, обсяг ринку, інфраструктура та ефективність товарного ринку. Найгіршими виявилися такі фактори, як досконалість фінансового ринку, макроекономічна стабільність, державні та суспільні інститути, здоров'я.

Порівнюючи наведені показники з минулим роком, можна підсумувати, що половина з них втратили свої позиції в рейтингу, а інші, навпаки, виросли на певну кількість позицій щодо інших країн у рейтингу.

Отримані дані свідчать про те, що в Україні є ряд проблематичних чинників для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та здійснення бізнесу в країні. Такими чинниками є: політична нестабільність, корупція, недосконалість податкової системи, інфляція, бюрократичність уряду, кримінал та злодійство, низька робоча етика, недосконалість навчання робочої сили, поганий стан здоров'я населення, недосконалість інфраструктури, ризик дефолту [6, с. 147].

Проведене дослідження показує, що серед країн світу Україна займає невисокі позиції. Таким чином, необхідна розробка стратегічного плану розвитку щодо підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів. Вона передбачає:

1. Структурно-інноваційне вдосконалення виробництва, що здатне виробляти високотехнологічну, енергоощадну, екологічно чисту та експортно-орієнтовану продукцію.
2. Побудова інфраструктури інноваційної економіки.
3. Розвиток IT-технологій.
4. Створення рівних умов конкуренції.
5. Розвиток людського капіталу, особливо в галузі продукування та використання знань.
6. Удосконалення системи стандартизації відповідно до вимог Міжнародної організації зі стандартизації.
7. Впровадження ринкового механізму для сприяння інноваційній діяльності, підтримки інноваційних проєктів, стартапів у сфері малого бізнесу.
8. Створення умов для припинення «відпливу умів» з України і повернення їх з-за кордону.

Отже, Україна – саме та з небагатьох держав, яка має масштабний промисловий і науковий потенціал, яка має усі можливості для перетворення у висококонкурентну державу, що здатна брати активну участь у процесах глобалізації. Основними пріоритетами для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки мають стати: інноваційний розвиток, вдосконалення ринкової інфраструктури, побудова ефективного механізму забезпечення економічної безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лісна І. Ф.

Література: 1. Чепінога В. Г. Основи економічної теорії. Київ : Ліра-К, 2017. 240 с. **2.** Лагутін В. Д. Конкурентоспроможність національної економіки. Київ : КНТЕУ, 2011. 248 с. **3.** Синюченко М. І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання. *Бізнес Інформ.* 2014. № 7. 365 с. **4.** The Global Competitiveness Report 2019. URL: https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019. **5.** Мельник А. Ф., Васіна А. Ю. Національна економіка. Київ : Знання, 2011. 377 с. **6.** Хворост Т. В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України. *Економіка і суспільство.* 2017. № 10. С. 145–148.

АНАЛІЗ КРИЗОВОГО СТАНУ ДП «ХАРКІВСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД» ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

УДК 658.14

Бєсєдіна А. А.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проведено аналіз фінансової стійкості на прикладі підприємства ДП «Харківський механічний завод» за 2015–2019 рр. Наведено розрахунки показників оцінки фінансової стійкості, на основі яких було проведено аналіз ймовірності банкрутства, та дано відповідні висновки та рекомендації керівництву.*

Ключові слова: *фінансова стійкість, оцінка, коефіцієнти фінансової стійкості, відносні показники, банкрутство, ймовірність банкрутства.*

Аннотация. *В статье проведен анализ финансовой устойчивости на примере ГП «Харьковский механический завод» за 2015–2019 гг. Приведены расчеты показателей оценки финансовой устойчивости, на основе которых был проведен анализ вероятности банкротства, и приведены соответствующие выводы и рекомендации руководству.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, оценка, коэффициенты финансовой устойчивости, относительные показатели, банкротство, вероятность банкротства.*

Annotation. *The article analyzes the financial stability on the example of the enterprise of SE «Kharkiv Mechanical Plant» for the period 2015–2019. The calculations of the indicators of financial soundness estimation, on the basis of which, the analysis of bankruptcy probability was conducted and the corresponding conclusions and recommendations to the management are given.*

Keywords: *financial stability, valuation, financial stability ratios, relative indicators, bankruptcy, bankruptcy probability.*

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств. У результаті фінансового аналізу та аналізу банкрутства менеджер одержує певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства та допомагають створити дієвий план для виходу із кризового становища, саме тому ця тема є актуальною.

Фінансову стійкість підприємства висвітлено в багатьох працях як вітчизняних, так й іноземних авторів. Значний вклад у теоретичну складову оцінки фінансової стійкості зробили Т. Е. Белялов, Ю. М. Василенко, О. С. Карпець, Т. В. Безугла, Н. М. Галазюк, О. В. Герега, М. В. Ігнатишин та ін.

Метою дослідження є визначення шляхів оптимізації роботи підприємства з низькою фінансовою стійкістю на прикладі ДП «Харківський механічний завод» за період 2015–2019 років за допомогою аналізу ймовірності банкрутства.

Фінансово стійким є такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів покриває кошти, які вкладені в активи; не допускає кредиторської та дебіторської невиправданих заборгованостей і розраховується у встановлені терміни [1].

Як і будь-яке економічне явище, фінансову стійкість підприємства як комплексну його характеристику можливо визначити за трьома основними підходами: за методом агрегатів (абсолютних значень), за методом коефіцієнтів та за допомогою інтегрального показника.

Останній, своєю чергою, будується за двома способами: за рахунок зважування за вагомістю дискретних показників, обраних експертами, на вагові бали або коефіцієнти; шляхом об'єднання дискретних показників, обраних дослідниками, в економіко-математичну модель. Зазначені основні підходи складають основу комплексу різноманітних методів оцінки фінансової стійкості [2].

За ступенем або частотою застосування найбільш поширеним є коефіцієнтний метод, в процесі здійснення якого лежить застосування фінансових коефіцієнтів, за якими в сукупності визначають не тільки рівень фінансової

© Бєсєдіна А. А., 2020

стійкості, а й оцінюють рівень фінансового стану за окремими оціночними критеріями, виділити можливості і загрози підприємству в майбутньому, а також переваги та складнощі поточного існування [2].

Використовуючи вищезазначений коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості підприємства, було проведено оцінку деяких показників діяльності ДП «Харківський механічний завод» за 2015–2019 рр. (рис. 1).

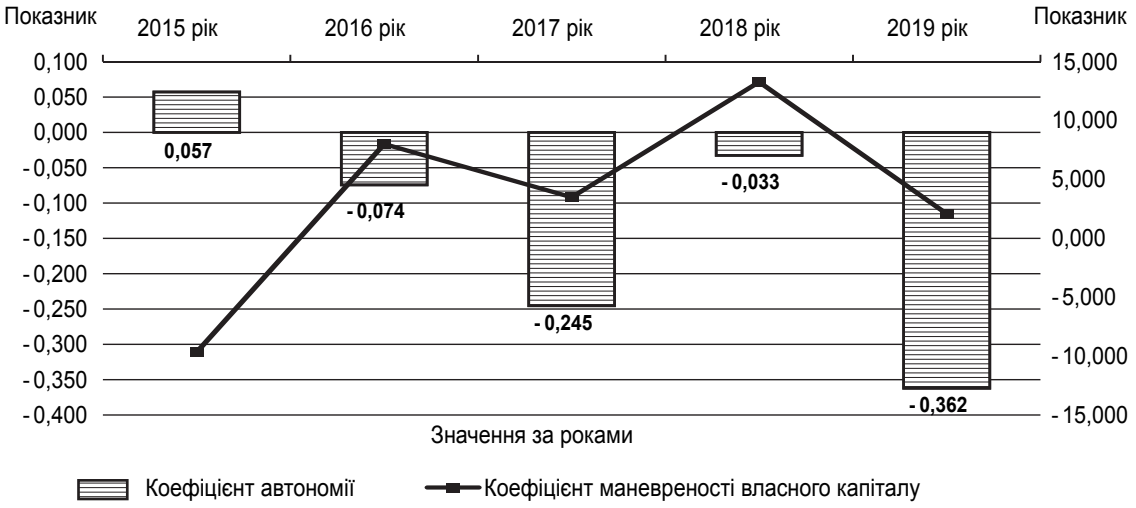

Рис. 1. **Динаміка зміни відносних показників діяльності ДП «Харківський механічний завод»**

Коефіцієнт фінансової автономії має регресивну динаміку та не відповідає нормативному значенню. Лише у 2015 році цей показник має позитивне значення у розмірі 0,057, та все одно не достатнє для нормального. Отже, підприємство не здатне виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, що вказує на залежність від позикових джерел та високий рівень фінансових ризиків.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу знаходиться у обігу, тобто в тій формі, яка діє можливість вільно маневрувати цими коштами, а яка – капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів необхідно, щоб коефіцієнт маневреності був достатньо високим. Такий ефект можна спостерігати у 2018 році, коли показник склав 13,27 од.

Для визначення типу фінансової стійкості аналізованого підприємства доцільно застосувати алгоритм розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства.

На основі розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості ДП «Харківський механічний завод» є зрозумілим те, що фінансова стійкість підприємства $S(\Phi) = 0$. Таким чином, можна стверджувати, що підприємство має кризовий фінансовий стан, адже не має достатньо власних обігових коштів, має надлишок довгострокових зобов'язань і нестачу основних джерел фінансування. По фінансовій стійкості аналізоване підприємство має негативні показники та високі ризики неплатоспроможності.

Кризовий фінансовий стан указує на можливість банкрутства підприємства. Така ситуація свідчить про нездатність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Вона стає причиною неприпустимого фінансового стану в поточному періоді, що призводить до втрати фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі.

Таким чином, доцільно провести аналіз ймовірності банкрутства ДП «Харківський механічний завод» за допомогою найпопулярніших моделей розрахунків.

У цій роботі було використано 5 моделей розрахунку ймовірності банкрутства, а саме: двофакторна модель Альтмана, модель Р. Ліса, модель М. Спрінгейта, модель Терещенка та модель Таффлера і Тішоу.

Двухфакторна модель Альтмана – це одна з найпростіших та наочних методик прогнозування ймовірності банкрутства, під час використання якої необхідно розрахувати вплив тільки двох показників, таких як коефіцієнт поточної ліквідності та питома вага позикових коштів у пасивах.

Формула розрахунку п'яти факторної моделі Е. Альтмана має вигляд (формула 1) [3]:

$$Z = 1{,}2X_1 + 1{,}4X_2 + 3{,}3X_3 + 0{,}6X_4 + 1X_5 . \quad (1)$$

Модель Р. Ліса є більш збалансованою, вона також акцентує увагу на рівень прибутковості діяльності та рентабельність активів підприємства, а також на структуру активів та джерел їх фінансування. Розрахунок моделі Ліса можливий за формулою (2) [3]:

$$Z = 0{,}063X_1 + 0{,}092X_2 + 0{,}057X_3 + 0{,}001X_4 . \quad (2)$$

Модель М. Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом. Модель Спрінгейта розкриває свою сутність у формулі (3) [3]:

$$Z = 1{,}03X_1 + 3{,}07X_2 + 0{,}66X_3 + 0{,}4X_4. \quad (3)$$

Модель Альтмана, модель Спрінгейта та модель Ліса оцінюють схильність підприємства до банкрутства на основі показників ділової активності та рентабельності. У таких моделях зазначені показники домінують як за кількісним складом, так і за важливістю впливу на остаточний результат моделі. У цих моделей орієнтація під час визначення банкрутства на фактори ділової активності та рентабельності не завжди виправдана. Хоча збитковість фінансово-господарської діяльності підприємства свідчить про загрозу банкрутства, однак це не означає, що будь-яке збиткове підприємство обов'язково повинне збанкрутувати. Збитковість може бути тимчасовою, і завдяки ефективним діям керівництва підприємство може дуже швидко відновити прибутковість. З іншого боку, висока рентабельність не виключає можливості банкрутства. За наявності високої рентабельності в певний момент на підприємстві можуть бути незадовільними показники ліквідності та фінансової стійкості, що свідчить про небезпеку банкрутства [4].

Досить поширеною в Україні є діагностика банкрутства підприємства за моделлю О. О. Терещенка, яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності вітчизняних підприємств і комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей.

Модель Терещенка представляється у вигляді формули (4) [3]:

$$Z = 1{,}5X_1 + 0{,}08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0{,}3X_5 + 0{,}1X_6. \quad (4)$$

Проведемо розрахунки імовірності банкрутства підприємства за багатофакторною моделлю Таффлера.

На думку Даниленка В. А., відмінності моделі Альтмана від моделі Таффлера полягають в різних інформаційних базах, що використовувалися для їх розробки, а також кількості та змісту факторів, що брались до уваги в ході аналізу [5].

Модель Таффлера і Тішоу має вигляд формули (5) [3]:

$$Z = 0{,}53X1+0{,}13X2+0{,}18X3+0{,}16X4. \quad (5)$$

Результати розрахунків ймовірності банкрутства ДП «Харківський механічний завод» за вищезгаданими моделями наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка банкрутства ДП «Харківський механічний завод»

Модель	Показник	Значення за роками				
		2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Е. Альтмана	Інтегральний показник	0,493	0,941	0,459	1,804	0,061
	Вірогідність банкрутства	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока
Р. Ліса	Інтегральний показник	-0,035	-0,026	-0,054	0,017	-0,027
	Вірогідність банкрутства	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока
М. Спрінгейта	Інтегральний показник	0,061	0,433	0,175	1,059	-0,127
	Вірогідність банкрутства	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Середня	Дуже висока
О. Терещенка	Інтегральний показник	-2,243	-1,111	-1,965	1,165	-4,296
	Вірогідність банкрутства	Дуже висока	Дуже висока	Дуже висока	Середня	Дуже висока
Таффлера	Інтегральний показник	0,255	0,346	0,325	0,571	0,468
	Вірогідність банкрутства	Низька	Низька	Низька	Низька	Низька

Таким чином, на основі діагностики ймовірності банкрутства ДП «Харківський механічний завод» за допомогою моделей прогнозування банкрутства, результати якої свідчать про високу ймовірність настання банкрутства, основною цільовою спрямованістю має бути розробка етапів, важелів, заходів, які допоможуть підприємству стати більш стабільним та менш схильним до настання банкрутства.

Аналізуючи отримані результати, шляхом оптимізації роботи на цьому підприємстві є застосування стратегічного механізму фінансової стабілізації, тобто системи заходів, що спрямована на зростання рівня рентабельності продажу за рахунок проведення ефективної цінової політики, здійснення ефективного податкового планування, зростання частки чистого прибутку та власних коштів, що спрямовується на виробничий розвиток шляхом здійснення певної дивідендної політики; прискорення оборотності активів за рахунок оптимізації співвідношення оборотних та необоротних активів, а також прискорення обороту окремих елементів оборотних активів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Козаченко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства : навч. посіб. Київ : Лібра, 2012. 320 с. **2.** Абрамова І. М. Особливості методологічного апарату дослідження фінансової стійкості підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва.* 2016. № 1. С. 163–168. **3.** Іщенко Н. А. Розвиток продуктивних сил та галузей. Економіка та управління підприємствами. *Економічні науки.* 2017. № 31. С. 256–265. **4.** Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України.* 2005. № 3. С. 25–30. **5.** Даниленко В. А. Застосування моделей діагностики банкрутства для оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка».* 2009. № 7. С. 120–124.

ВПЛИВ БЕЗРОБІТТЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

УДК 330.5

Білик А. О.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто таке поняття, як безробіття, а також його сутність, види, функції, вплив на економіку країни та метод державного регулювання безробіття.*

Ключові слова: *безробіття, зайнятість, населення, рівень безробіття, працездатність, чисельність робочої сили.*

Аннотация. *В статье рассмотрено такое понятие, как безработица, а также ее сущность, виды, функции, влияние на экономику страны и метод государственного регулирования безработицы.*

Ключевые слова: *безработица, занятость, население, уровень безработицы, работоспособность, численность рабочей силы.*

© Білик А. О., 2020

Annotation. *The article deals with such concept as unemployment and its nature, types, functions, influence on the economy of the country and the method of state regulation of unemployment.*

Keywords: *unemployment, employment, population, unemployment rate, efficiency, the size of the workforce.*

На сьогодні найбільш гострою серед соціально-економічних проблем в Україні є проблема безробіття. Безробіття у нашій країні набуло масового характеру і складає реальну загрозу для державного та суспільного благополуччя. Зважаючи на фінансово-економічну кризу та низькі показники економічного зростання, проблема безробіття не має реальних передумов для швидкого вирішення.

Безробіття в Україні – складне соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має роботи й заробітку. Воно робить економіку неефективною, а соціальні відносини – напруженими. Безробіття як соціально-економічне явище є характерним для ринкової економіки [4].

Високий рівень безробіття призводить до соціальних війн, політичних збурень і переворотів, руйнування матеріальних і духовних надбань поколінь [4]

Вплив безробіття на економіку не варто оцінювати тільки як негативний. Безробіття виконує конструктивні та деструктивні функції.

Конструктивний вплив: підвищення соціальної цінності робочого місця; зростання соціальної значущості й цінності праці; зростання конкуренції між працівниками; стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці; можливість для безробітного використати перерву в зайнятості для перенавчання, підвищення рівня освіти, стихійне регулювання попиту і пропозиції праці тощо [4].

Деструктивний вплив: зменшення рівня доходів і добробуту в суспільстві; посилення тиску на державний бюджет; посилення негативних психологічних тенденцій у суспільстві тощо [4].

Згідно з Законом України «Про зайнятість населення» безробітними визнаються громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи». Слід підкреслити, що це визначення безробіття стосується лише тих громадян, які самі шукають роботу, виявляючи економічну активність [6].

Якщо проаналізувати кількість безробітних по Україні за останнє десятиліття, то вона має тенденцію до зменшення [3].

Значної шкоди Україні завдала світова фінансова криза (2008 рік). Найбільшого скорочення зайнятості на початку кризи зазнали такі сектори, як промисловість і будівництво. В Україні кількість офіційно зареєстрованих безробітних у 2008 році становила всього близько 876,2, у 2009 році – 542,8, у 2010 році – 564,0 тис. безробітних, а у 2013 році – всього501,4 тис. Отже, протягом 2008–2013 рр. безробіття в Україні поступово зменшується [3].

У січні 2009 року кількість українців, які звернулися до центрів зайнятості, зменшилася порівняно з груднем 2008 року на 129,3 тис. осіб до 157 тис. осіб. Крім того, сповільнилися темпи зменшення вакансій. Так, якщо наприкінці 2008 року кількість вакансій, заявлених працедавцями в службу зайнятості, у середньому за добу скорочувалася на 2 тис., то наприкінці січня 2009 року – тільки на 500 одиниць. У лютому кількість актуальних вакансій у базі даних Державної служби зайнятості майже не змінилася. На початку лютого поточного року на обліку в державних центрах зайнятості перебувало 930 тисяч громадян. У березні 2009 р. рівень безробіття почав зменшуватися і становив 3,1 %. До жовтня 2009 р. кількість зареєстрованих безробітних в Україні зменшилася до 508,4 тис., що складає 1,8 % від населення працездатного віку. За даними Державного комітету статистики, у жовтні цього року вдалося працевлаштувати 70,3 тис. осіб, що на 13,5 тис. більше, ніж у вересні 2009 р. [3].

Зростання рівня безробіття у 2014 році відбулося в усіх регіонах. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у місті Києві (6,5 %), Одеській (6,5 %) та Дніпропетровській (7,7 %) областях, а найвищий – у Житомирській та Чернігівській областях (по 10,9 %), Полтавській та Кіровоградській областях (по 10,5 %), Тернопільській, Рівненській та Луганській областях (по 10,4 %), Вінницькій (10,3 %), Донецькій (10,2 %) областях. Серед безробітних понад 40 % становили особи віком від 15 до 29 років, кожен п'ятий безробітний – у віці від 40 до 49 років, кожен четвертий – від 30 до 39 років [3].

Кількість безробітних, зареєстрованих в центрах зайнятості, станом на 1 березня 2015 року становила 523,1 тис. осіб, що на 1,4 % більше, ніж на відповідну дату минулого року. Зростання кількості зареєстрованих безробітних відбулося у більшості регіонів [3].

Як повідомлялося, у грудні 2018 року в Україні було офіційно зареєстровано 341,7 тисяч безробітних, що на 40,7 тисяч більше, ніж у листопаді. За даними Державної служби статистики України, офіційне безробіття становило 1,3 % від населення працездатного віку.

За даними статистичного відомства, кількість вакансій склала 100,9 тисяч (у серпні 108,2 тисяч), а навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію – 3,0 (у серпні – 3,0) [2].

У вересні 2019 року в Україні було офіційно зареєстровано 268,2 тисяч безробітних, що на 6,8 тисяч менше, ніж у серпні 2019 року (275,0 тисяч). Про це повідомляє Державна служба статистики [2].

Це означає, що Україна доволі успішно використовує методи боротьби з безробіттям. Державна служба зайнятості допомагає громадянам найти роботу, досліджує, які ж професії є затребуваними. Також використовується такий метод боротьби з безробіттям, як соціальні роботи [2].

Але ці дані враховують лише офіційно зареєстрованих безробітних, вони є не зовсім точними, і реальний рівень безробіття в нашій країні набагато вище [2].

Щоб знизити рівень безробіття в Україні, потрібно проводити такі заходи: надання роботодавцям коштів на перекваліфікацію співробітників; відновлення ринку праці; відновлення роботи підприємств, а внаслідок – створення нових робочих місць; покращення стану виробництва; дослідження ринку праці щодо актуальності різних спеціальностей; застосування нових методів подолання безробіття, наприклад, громадських робіт [3].

Активно вживаючи ці заходи, можна суттєво зменшити рівень безробіття. Це дозволить підвищити рівень зайнятості, особисті доходи населення шляхом створення нових робочих місць. Це, своєю чергою, приведе до розвитку виробництва і підвищення рівня розвитку національної економіки [3].

Аналізуючи сучасний стан безробіття в Україні, визначено, що проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і якщо його не вирішувати, то неможливо налагодити ефективну діяльність економіки, і рівень безробіття буде зростати. Можна виділити основні напрями його подолання: підвищення добробуту за рахунок особистого трудового внеску, підприємництва та ділової активності; надання відповідної допомоги по безробіттю, збереження робочих місць і перепідготовка осіб, які втратили роботу; проведення ґрунтовної пенсійної реформи; сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства; проведення спеціальних ярмарків праці для навчальних закладів з метою працевлаштування випускників; розширення досвіду організації зустрічей із роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес; посилення координації міжнародної діяльності в частині інформаційного обміну з питань зайнятості; забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку духовної сфери, освіти, науки і культури [1].

Пожвавлення економічної діяльності, збільшення обсягів інвестиційних вкладень у розвиток малого підприємництва позитивно впливатимуть на створення нових робочих місць і сприятимуть зростанню рівня зайнятості населення. Більш ефективному використанню наявних і створенню додаткових робочих місць сприятиме впровадження нового для України стандарту – мінімальної погодинної заробітної плати. Матиме позитивний вплив стратегія формування державного замовлення на підготовку кадрів для галузей економіки [5].

Таким чином, для вирішення проблем безробіття в Україні треба докорінно змінювати політику зайнятості. Не можна сьогодні пасивно стримувати безробіття. Тільки цілеспрямоване активне підвищення рівня зайнятості населення на діючих і на знову створюваних високоефективних робочих місцях допоможе вивести економіку з глухого кута, дати простір розвитку ринкових і соціальних перспектив. Тому дослідження цього питання є основним у пошуку шляхів поліпшення подолання безробіття. Необхідністю сьогодення є залучення більше української молоді, оскільки саме вона володіє новітніми технологіями на сучасному рівні; має завжди цікаві ідеї, які зможуть підняти економіку на новий рівень [5].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Горяча О. Б. Проблеми безробіття в Україні // Nauka.Zinet.info. URL: http://nauka.zinet.info/3/goriatsha.php. **2.** Соціально-економічний аналіз безробіття в Україні. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/19.pdf. **3.** Колесніченко І. М. Інституціональна економіка. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2017. 216 с. **4.** Види безробіття, його показники та наслідки. URL: https://pidruchniki.com/1438031862922/politekonomiya/vidi_bezrobittya_yogo_pokazniki_naslidki. **5.** Семенова К. Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2012. № 1 (44). С. 106–111. **6.** Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text.

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 657.1

Бобровська Я. І.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Бухгалтерський облік – сфера діяльності, без якої не може існувати жодне підприємство. Тому у цій статті розглянуто загальне поняття бухгалтерського обліку, а саме висвітлено особливості бухгалтерського обліку на прикладі сфери послуг у розрізі туристичної діяльності.*

Ключові слова: *облік, туристична діяльність, операції, рахунок, туроператор, турагент.*

Аннотация. *Бухгалтерский учет – сфера деятельности, без которой не может существовать ни одно предприятие. Поэтому в данной статье рассмотрено общее понятие бухгалтерского учета, а именно освещены особенности бухгалтерского учета на примере сферы услуг в разрезе туристической деятельности.*

Ключевые слова: *учет, туристическая деятельность, операции, счет, туроператор, турагент.*

Annotation. *Accounting is a field of activity without which no enterprise can exist. Therefore, in this article the general concept of accounting is considered, namely the features of accounting on the example of the sphere of services, in the context of tourist activity, are covered.*

Keywords: *accounting, tourist activity, operations, account, tour operator, travel agent.*

Щодня десятки фінансових операцій здійснюються на підприємствах різних видів. Саме тому значущість удосконалення бухгалтерського обліку має велике значення для будь-якого підприємства. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. Оскільки зараз сучасний світ називають постіндустріальним, то доцільно буде розглянути бухгалтерський облік сфери послуг, наприклад, облік туристичної діяльності.

Діяльність туристичних агентств та облік їх діяльності розглядали такі науковці, як Н. О. Гура [2], З. А. Балченко, Н. В. Козубова, Т. М. Ореховська й ін. Існує ряд наукових робіт, статей, дисертацій, які присвячені туризму, але питання обліку й аналізу цього виду діяльності вимагають подальшого розгляду та узагальнення.

Метою статі є розгляд особливостей бухгалтерського обліку у сфері туристичних послуг.

Туризмом називають певний виїзд особи з місця проживання в будь-яких цілях, що не оплачується діяльністю в місці, де вона перебуває [3]. На сьогодні туризм є основою доходу багатьох країн світу та впливає безпосередньо на їх економіку. З кожним роком надходження від туристичної діяльності в Україні зростають, зараз частка надходжень від міжнародного туризму у відсотках від загального експорту на 2018 рік дорівнює 3,8 %, коли у Франції вона становить 8,1 %, у Польщі – 4,8 %, а у Німеччині – 3,2 % [4].

Суб'єктами туристичної діяльності є туристичний оператор і туристичний агент. У табл. 1 наведено характеристику суб'єктів туристичної діяльності [5]:

Таблиця 1

Характеристика суб'єктів туристичної діяльності

Суб'єкт	Характеристика
Туристичний оператор	Здійснює операції стосовно організації створення туристичного продукту, надає туристичні послуги, зазвичай це велика фірма, яка має головний офіс та філії
Туристичний агент	Виконує посередницьку діяльність стосовно реалізації туристичного продукту туроператорів, тобто займається просуванням створених туристичним оператором турів

© Бобровська Я. І., 2020

Саме винятковість суб'єктів туристичної діяльності формує особливості обліку кожного з них. Організація обліку у туроператорів і туристичних агентів залежить від багатьох чинників, а саме від особливостей документального оформлення, форм здійснення розрахунків, застосування спрощеної форми оподаткування тощо.

У табл. 2 наведено перелік основних документів для оформлення туристичних послуг.

Таблиця 2

Основні документи для оформлення туристичних послуг

Документ	Визначення
Ваучер	форма письмового договору на туристичне або екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до Закону України «Про туризм» [3]
Страховий поліс	документ, що видається страховиком, який підтверджує договір страхування та містить умови укладеного договору, в якому страховик зобов'язується за конкретну плату відшкодувати страхувальнику збитки, пов'язані з ризиками та нещасними випадками, зазначеними у договорі [5]
Договір з клієнтами	за цим договором, одна сторона за встановлену договором плату зобов'язується забезпечити надання за замовленням іншої сторони комплексу туристичних послуг [6]
Платіжне доручення	це розрахунковий документ, який містить доручення платника банку здійснити переказ певної грошової суми зі свого рахунку на рахунок отримувача, тобто оплата послуг, які надають суб'єкти туристичної діяльності [6]

У туроператора облік доходів і витрат здійснюється за кожним укладеним договором на туробслуговування, тобто договором з клієнтами. Передоплату, яку клієнти вносять за тур, не включають до доходу. Створення туроператором туру зумовлює витрати, які відображаються на рахунках [9]: 23 «Виробництво»: субрахунок «Виробництво туристичних послуг»; 91 «Загальновиробничі витрати»: субрахунок «Загальновиробничі витрати туристичних послуг»; 92 «Адміністративні витрати»; 94 «Інші витрати операційної діяльності», тощо. Облік загальновиробничих витрат є неоднозначним, він може обліковуватись як на рахунку 23, так і на рахунку 91. До витрат туроператорів можна віднести витрати на формування турпродукту, транспортні витрати, вартість окремих видів послуг, страхові витрати, витрати на екскурсійне обслуговування.

Витрати туристичного агента включають: вартість турпродукту, витрати на маркетинг, оплату праці працівників агентства, витрати на збут, амортизаційні відрахування, банківські послуги тощо. Особливістю обліку витрат туристичних агентів є те, що вони можуть вести його тільки на рахунку 23 «Виробництво», субрахунок «Виробництво турагентських послуг».

Сутність доходу в бухгалтерському обліку та розкриття інформації про дохід у фінансовій звітності підприємств визначається Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 та положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [7]. Згідно з цим стандартом дохід є збільшенням активу або зменшенням зобов'язань, що призводить до зростання власного капіталу.

У складі доходів підприємств туристичної галузі можна виділити такі види доходу, як дохід від реалізації туристичних послуг, дохід від переоцінки дебіторської заборгованості, дохід від переоцінки кредиторської заборгованості, дохід від переоцінки грошових коштів в іноземній валюті, дохід від придбання іноземної валюти, дохід від реалізації іноземної валюти [8].

Дату визнання доходу суб'єктів туристичної діяльності можна визначити за допомогою двох підходів: у першому випадку дохід виникає на дату надходження коштів на поточний рахунок, або до каси, як оплата за продукт; за другим підходом дохід визначається за датою закінчення туру. У турагента визначати ступінь завершеності операцій не треба, оскільки його послуги є посередницькими, на відміну від туроператора.

Облік доходів туристичної діяльності здійснюється на субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» :

- для туроператора «Дохід від реалізації туристичних послуг»
- для турагента «Дохід від реалізації турагентських послуг»

Прибуток у суб'єктів туристичної діяльності визначається також по-різному, для туроператора визначається як різниця між ціною придбання послуг у постачальників і ціною реалізації сформованої путівки, а для турагента визначається як комісійна винагорода, яку виплачує туроператор за реалізацію свого туристичного продукту.

У табл. 3 наведено ряд операцій туристичної діяльності [10].

Таблиця 3

Операції туристичної діяльності

№	Зміст операції	Бухгалтерський облік	
		Д-т	К-т
У турагента			
1	Отримано від туристів кошти за проданий турпродукт	311	681
2	Відображено заборгованість перед туроператором	704	685
3	Віднесений на фінансові результати дохід від продажу послуг	703	791
У туроператора			
1	Підписано акт надання послуг між туроператором і турагентом	93	681
2	Списані на фінансові результати витрати діяльності	791	92,93
3	Відображено дохід від продажу турпродукту	681, 685	703

Розглянувши цю тему, можна зробити висновок, що туристична діяльність є важливою ланкою економіки країни світу. Бухгалтерський облік цієї сфери послуг має ряд особливих тонкощів, а саме відмінності, які зумовлені діяльністю, які здійснюють турагенти та туроператори, формою обліку, особливостями документообігу тощо.

Враховуючи усі особливості щодо обліку туристичної діяльності, кожен з суб'єктів має змогу належним чином організувати облік, підвищити ефективність туристичної діяльності та досягати максимізації прибутку. Загалом бухгалтерський облік туристичної діяльності є суперечливим і потребує вдосконалення з боку держави, уточнення відображення операційної діяльності на рахунках і формування якісної фінансової звітності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Тирінов А. В.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **2.** Гура Н. О. Облік видів економічної діяльності : підручник. Київ : Центр навч. літ., 2010. 392 с. **3.** Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 2581-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80. **4.** World Development Indicators: Travel and tourism. URL: https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.XP.ZS?end=2018&locations=UA&start=1995&view=chart. **5.** Андреєва Д. А. Особливості обліку туристичної діяльності // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 грудня 2018 р.). Львів : ЛЕФ, 2018. Ч. 2. 108 с. С. 65–67. **6.** Колісник Г. М., Гелей Л. О., Данканич Т. П. Бухгалтерський облік в туризмі : навч. посіб. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. 140 с. **7.** П(С)БО 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/z0860-99. **8.** Пилипенко С. М. Організація бухгалтерського обліку діяльності туроператора і турагента. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-buhgalterskogo-obliku-diyalnosti-turoperatora-iturageпta/viewer. **9.** Прокопішина, О. В. Особливості обліку та оподаткування доходів підприємств туристичної галузі. *Економічний аналіз.* 2014. Т. 15. № 3. С. 133–141. **10.** Бухгалтерський облік доходів та витрат туристичної діяльності. URL: http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/5477.

ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ Й ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.14

Бугір С. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто технологію оцінки й аналізу фінансової стійкості підприємства з використанням програмного продукту Ramus за стандартами IDEF0. За результатами створено структурно-функціональну модель процесу аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства. Ця технологія дозволяє розкрити сутність цього бізнес-процесу та впровадити його у фінансову діяльність підприємства.*

Ключові слова: *фінансова стійкість підприємства, фінансовий стан підприємства, бізнес-процес, оцінка, аналіз, декомпозиція.*

Аннотация. *Рассмотрена технология оценки и анализа финансовой устойчивости предприятия с использованием программного продукта Ramus по стандартам IDEF0. По результатам создана структурно-функциональная модель процесса анализа и оценки финансовой устойчивости предприятия. Данная технология позволяет раскрыть сущность этого бизнес-процесса и внедрить его в финансовую деятельность предприятия.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость предприятия, финансовое состояние предприятия, бизнес-процесс, анализ, оценка, декомпозиция.*

Annotation. *The technology of estimation and analysis of financial stability of the enterprise using Ramus software according to IDEF0 standards is considered. According to the results, a structural and functional model of the process of analysis and evaluation of financial stability of the enterprise was created. This technology allows to reveal the essence of this business process and to implement it in the financial activity of the enterprise.*

Keywords: *financial stability of the enterprise, financial condition of the enterprise, business process, evaluation, analysis, decomposition.*

Актуальність аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства зумовлена тим, що в сучасних економічних умовах особливе значення надається фінансовому стану підприємства, а отже, і його складовим – фінансовій стійкості. Для забезпечення нормального функціонування важливо знати значення фінансової стійкості на підприємстві.

У сучасному світі проблема ефективного функціонування підприємств полягає у недостатньо якісному підході до оцінювання фінансової стійкості підприємства, за допомогою якого можна виявити слабкі сторони його фінансового стану та визначити шляхи вдосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства. Аналіз та оцінювання фінансової стійкості підприємства є необхідною складовою покращення фінансового здоров'я підприємства, передумовою для прийняття рішень щодо його подальшого розвитку.

Аналіз фінансової стійкості дозволяє відповісти на питання: наскільки правильно підприємство управляє фінансовими ресурсами. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва, а надлишкова – перешкоджати розвитку, ускладнюючи витрати підприємства надлишковими запасами і резервами [2].

Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити динаміку показників і сформулювати аналітичні висновки, що вплинуть на подальшу фінансову діяльність підприємства і прийняття управлінських рішень з метою покращення або оптимізації фінансової діяльності підприємства.

Питання процесу аналізу й оцінювання фінансової стійкості підприємства завжди були об'єктом уваги зарубіжних і вітчизняних науковців і практиків. Значний внесок зробили Абрютина М. С., Кизим М. О., Коноплянник Т. М., Русіна Ю. О., Базілінська О. Я., Варналій З. С., Власова Н. О., Докієнко Л. М., Самсонова К. В., Яловий Г. К. та ін. Проте, незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, присвячених дослідженню фінансової стійкості підприємства, залишаються недостатньо опрацьованими питання формування технології аналізу й оцінювання фінансової стійкості підприємства.

© Бугір С. С., 2020

Метою дослідження є розробка структурно-функціональної моделі бізнес-процесу аналізу й оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства за методологією IDEF0.

Ця методологія дає можливість простежити та описати системи і процеси діяльності підприємства графічно, а також за цією методологією можливо визначити шляхи покращення та оптимізацію діяльності на підприємстві, тобто можливо створити покращену модель і представити фактори, які присутні при формуванні цього процесу.

Процес побудови структурно-функціональної моделі аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства передбачає наявність декількох етапів.

Побудова структурно-функціональної моделі оцінки й аналізу фінансової стійкості підприємства складається з декількох етапів.

Функціональна модель аналізу й оцінювання фінансової стійкості підприємства дозволяє перетворити вхід, тобто інформацію про фінансовий стан підприємства, у вихід, поданий звітом про рівень фінансової стійкості та заходами щодо покращення рівня фінансової стійкості підприємства; процес відображається за допомогою контекстної діаграми.

Контекстна діаграма являє собою один блок зі стрілками, які відображають зв'язку описуваного процесу з зовнішнім середовищем. Таким чином, можна говорити про те, що контекстна діаграма показує область моделювання та її кордони. Назва блоку відповідає назві описуваної функції (процесу).

Перший етап процесу моделювання починається з побудови контекстної діаграми, яка складається з блоку головного процесу «Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства». Вхід контекстної діаграми визначає інформацію, необхідну для аналізу та оцінки рівня фінансової стійкості підприємства (фінансову звітність підприємства – баланс та звіт про фінансові результати), а вихід – результат аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства (сюди відноситься звіт про рівень фінансової стійкості підприємства) [3].

Контекстну діаграму бізнес-процесу аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства наведено на рис. 1.

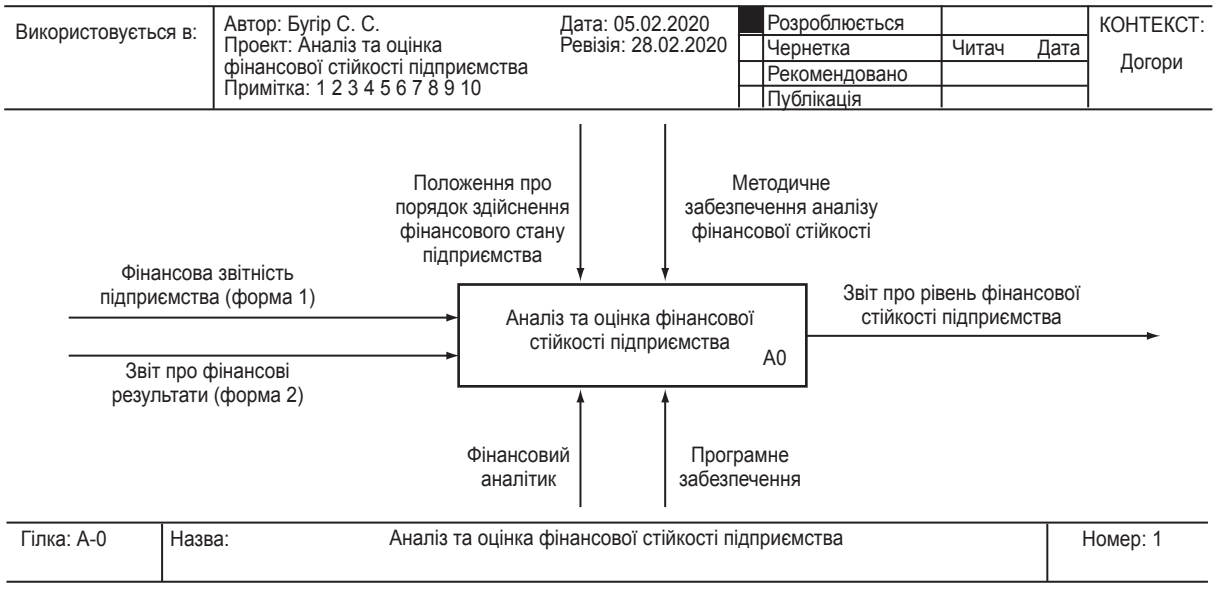

Рис. 1. **Контекстна діаграма бізнес-процесу «Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства»**

Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства та методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства розглядаються як нормативно-методичні матеріали. До суб'єктів, що беруть участь у реалізації цієї системи – здійснюють аналіз та оцінку, відноситься фінансовий аналітик, а також програмне забезпечення, яке використовується як інструмент.

Вхідна стрілка показує рух об'єкта в сторону блоку зліва. Цей об'єкт перетвориться в ході виконання функції (зазначеної у вигляді блоку) на вихідний об'єкт. Таким чином, об'єкт, який виходить в результаті реалізації функції, – це вихід, що виходить стрілка, від якої потерпають праворуч від блоку. Вихід бізнес-процесу, описаного в стандарті IDEF0, повністю відповідає за змістом виходу процесу, описаного за допомогою DFD-схеми.

Другим етапом моделювання є декомпозиція контекстної діаграми, яка дозволила виділити три функціональні підсистеми. Перша функціональна система називається аналіз фінансового стану підприємства, друга – аналіз фінансової стійкості підприємства, третя – формування аналітичного звіту про рівень фінансової стійкості [5].

Декомпозицію контекстної діаграми аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства наведено на рис. 2.

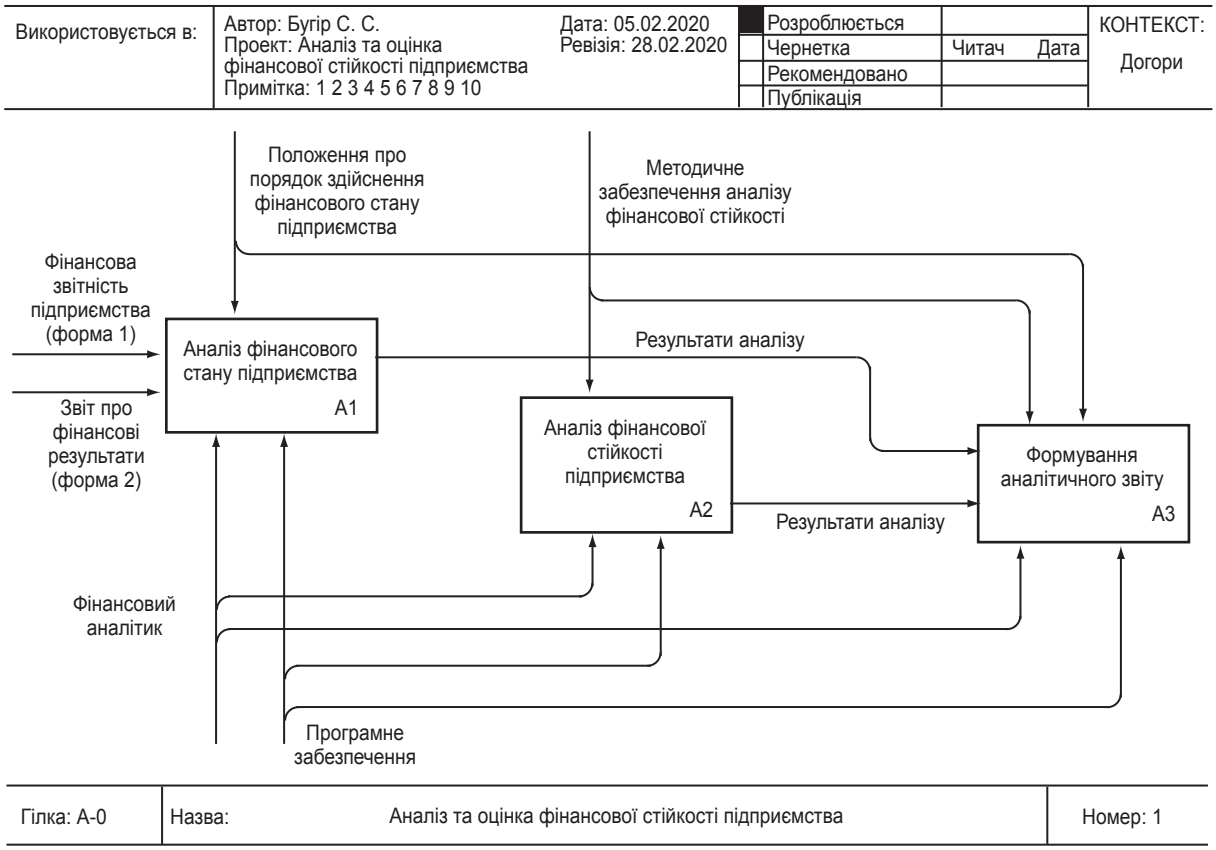

Рис. 2. **Декомпозиція контекстної діаграми процесу «Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства»**

Наступним етапом здійснюється декомпозиція блоку «Аналіз фінансового стану підприємства» (рис. 3).

Згідно з побудованою моделлю аналіз фінансового стану підприємства здійснюється на основі фінансової звітності (балансу та звіту про фінансові результати), яка є вхідною інформацією для цього блоку. Аналіз та оцінка проводяться фінансовим аналітиком на основі Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [1].

Варто зазначити, що аналіз здійснюється у чотири етапи. Першим етапом є розрахунок показників динаміки та структури активів та капіталу підприємства, другим етапом є розрахунок показників ліквідності, третім – розрахунок коефіцієнтів рентабельності. Останній етап – формування аналітичних висновків на основі отриманих результатів розрахунків на кожному з етапів [4].

На рис 4. подано декомпозицію функціонального блоку «Аналіз фінансової стійкості підприємства».

Отже, процес оцінки й аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства включає в себе формування вихідних даних для аналізу, набір показників та їх розрахунок, звіт про значення показників, діагностику збільшення та зменшення даних показників, звіт про причини змін та розробку напряму підвищення фінансової стійкості підприємства.

Також слід зазначити, що механізмами для кожного з цих графічних етапів технології виступають суб'єкти, що безпосередньо беруть участь в оцінці та аналізі фінансової стійкості підприємства, приймають рішення щодо підвищення фінансової діяльності підприємства.

Отже, побудова структурно-функціональних моделей дає можливість виявляти недоліки в організації тих чи інших бізнес-процесів на підприємстві та знаходити шляхи удосконалення цих процесів із метою удосконалення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

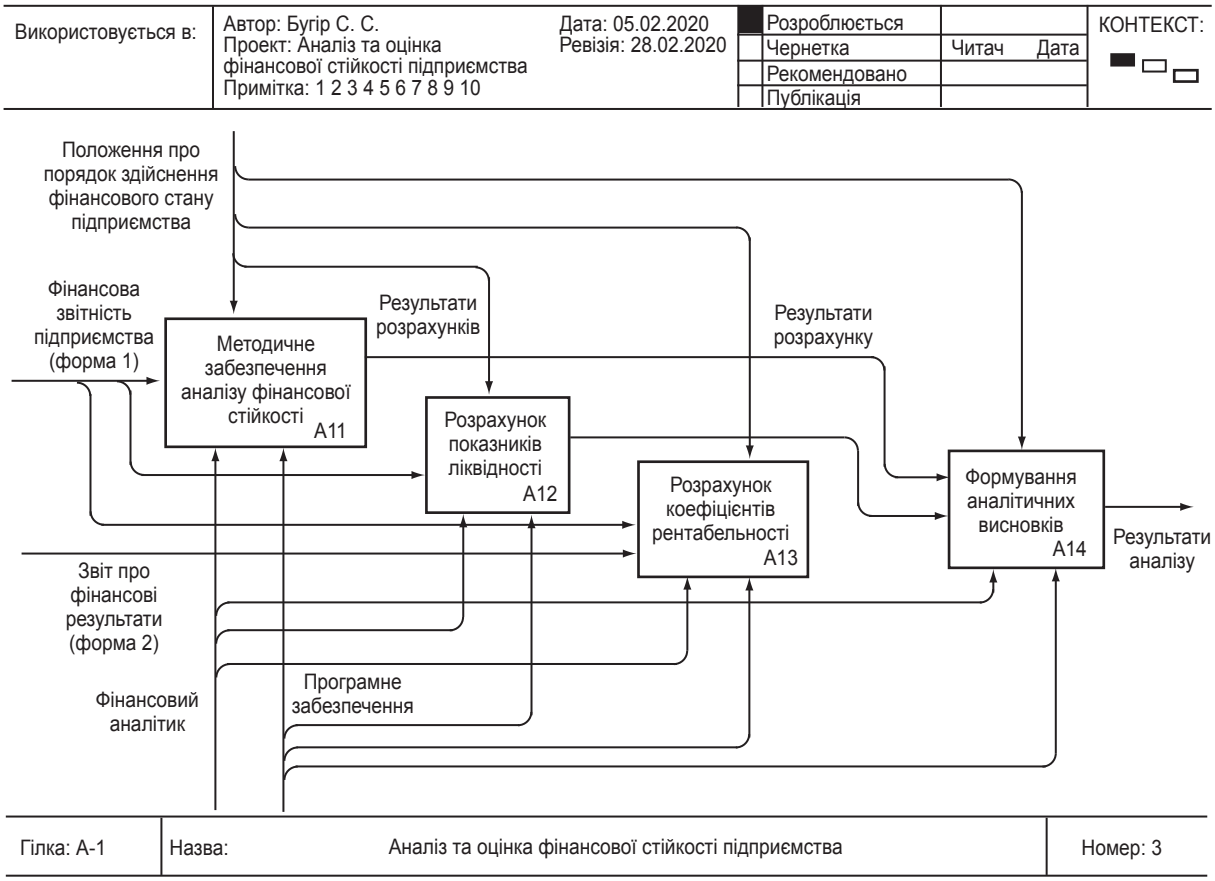

Рис. 3. **Декомпозиція функціонального блоку «Аналіз фінансового стану підприємства»**

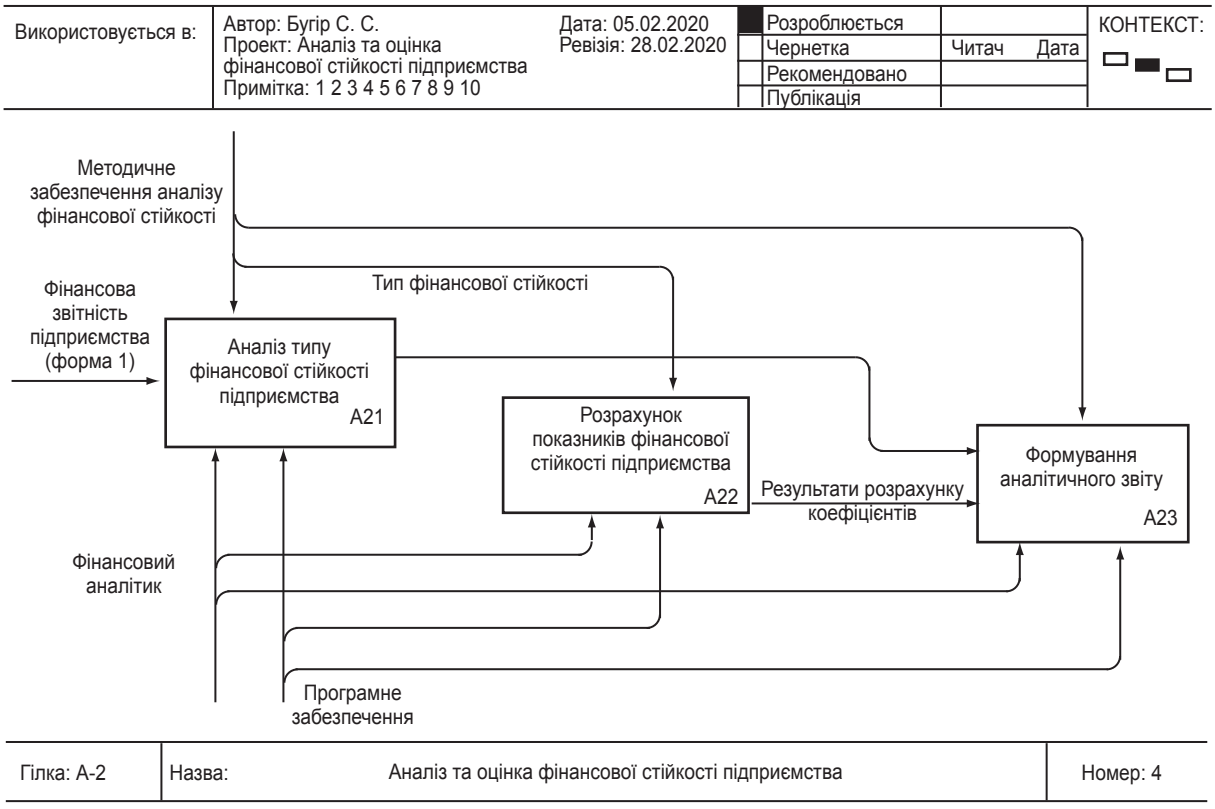

Рис. 4. **Декомпозиція функціонального блоку «Аналіз фінансової стійкості підприємства»**

Література: 1. Кіпа М. О. Структурно-функціональна модель управління фінансовими ресурсами підприємства. Економічна наука. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 22. С. 116–124. **2.** Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2009. 328 с. **3.** Савицька П. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 662 с. **4.** Литовченко О. Ю., Калініченко А. Ю. Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою стійкістю підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2014. № 45. С. 175–178. **5.** Мазур Д. В. Фінансове планування діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. Т. 1. С. 55–59.

ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

УДК 338.001.36

Василенко М. К.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті запропоновано підхід до визначення рівня кризи на підприємстві за допомогою використання методу таксономічного аналізу. Проаналізовано й узагальнено сучасні методи діагностування кризи на підприємстві. Побудовано рейтинг підприємств керамічної галузі України за рівнем розвитку кризи.*

Ключові слова: *таксономічний показник, діагностика кризи, рейтинг підприємств керамічної галузі, рівень розвитку кризи.*

Аннотация. *В статье предложен подход к определению уровня кризиса на предприятии с помощью использования метода таксономического анализа. Проанализированы и обобщены современные методы диагностики кризиса на предприятии. Построен рейтинг предприятий керамической отрасли Украины по уровню развития кризиса.*

Ключевые слова: *таксономический показатель, диагностика кризиса, рейтинг предприятий керамической отрасли, уровень развития кризиса.*

Annotation. *The article proposes an approach to determining the level of crisis in the enterprise through the use of taxonomic analysis method. The modern methods of diagnosing the crisis at enterprise are analyzed and generalized. The rating of the ceramic branch enterprises of Ukraine according to the development of crisis is constructed.*

Keywords: *taxonomic indicator, crisis diagnostics, rating of ceramics enterprises, level of crisis.*

У сучасних умовах економічної нестабільності підприємства України вимушені функціонувати за умов невизначеності. Тому менеджмент повинен постійно здійснювати моніторинг фінансового стану підприємства задля

© Василенко М. К., 2020

вчасного виявлення руйнівних процесів, які можуть призвести до кризи на підприємстві. На цей момент існує багато різноманітних методів та інструментів виявлення кризи, кожен з яких має власну специфіку та надає оцінку окремим аспектам діяльності бізнесу. За умови економічної нестабільності питання виявлення або запобігання кризовим явищам на підприємстві постає дуже гостро. Так, за даними Державної служби статистики України, серед великих і середніх підприємств частка збиткових у III півріччі 2019 року становила 24,9 % (у III півріччі 2018 року – 24,7 %) [1], що підкреслює актуальність теми дослідження.

Проблеми діагностики кризи та прогнозування банкрутства на основі фінансових моделей досліджували такі вчені, як О. Пластун [2], Г. Островська [3], Ю. Підлипний та ін. Так, О. Пластун [2] у своїх роботах наполягала на тому, що хоча моделі діагностики кризи та банкрутства, розроблені такими вченими, як Е. Альтман, Г. Спрінгейт, О. Терещенко [4; 5] та ін., вважаються універсальними, існує необхідність у розробці сучасних вітчизняних аналогів, які б ураховували специфіку функціонування українських підприємств. Г. Островська [3], своєю чергою, наголошує на необхідності враховувати особливості розвитку економічних циклів у певній галузі при визначенні індикаторів кризових явищ на підприємстві, тобто здійснювати оцінку стану підприємства у контексті галузі, у якій воно функціонує, а не тільки за його внутрішніми показниками ефективності.

Мета статті полягає у розробці підходу до діагностики кризи на підприємстві за допомогою методу таксономічного аналізу.

Наявність або відсутність ознак кризових явищ на підприємстві є однією з основних характеристик його фінансового стану. Вона характеризує можливість підприємства своєчасно та в повному обсязі розраховуватися зі своїми зовнішніми та внутрішніми кредиторами. Однак у теорії фінансового аналізу відсутній єдиний універсальний показник, за допомогою якого можливо було б однозначно визначити рівень кризи, що обумовлює актуальність подальших розробок у цьому напрямку. У зв'язку з цим доцільним є застосування методу таксономії для розробки узагальнюючого показника оцінки рівня наближення до кризи. Таксономія – це наука, яка займається групуванням, класифікацією та систематизацією спостережень [6, с. 11].

Розрахунок таксономічного показника застосовують для зіставлення об'єктів, які характеризуються великою кількістю ознак. У загальному вигляді таксономія дозволяє вирішити проблему упорядкування багатовимірних об'єктів або процесів відносно заданого нормативного вектора-еталона. Застосовуючи таксономічний аналіз, можна систематизувати й узагальнити багатовимірний статистичний матеріал, який характеризує явище або процес, та отримати єдину кількісну характеристику або оцінку. Головною метою використання методу таксономії є здобуття інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів, про певні локальні згущення або розрідження і навіть «вільні простори» у цій сукупності точок-об'єктів. Таксономічний показник може набувати значення в інтервалі [0; 1] та має при цьому таку інтерпретацію: окремий об'єкт (процес) у цьому періоді тим більше розвинутий, чим ближче значення узагальнюючого показника до одиниці. З його допомогою можна оцінити досягнутий у деякий період або момент часу «середній» рівень значення ознак, що характеризують явище чи процес [5, с. 6].

Процес побудови таксономічного показника складається з 6 етапів:

1) побудова матриці спостережень;
2) стандартизація елементів матриці спостережень;
3) формування матриці стандартизованих значень;
4) побудування вектора-еталона;
5) визначення відстані між елементами матриці та вектором-еталоном;
6) розрахунок коефіцієнта таксономії [5, с. 4–6].

У дослідженні пропонується проводити діагностику рівня розвитку кризових явищ на підприємстві за допомогою побудови інтегрального показника оцінки рівня кризи, який передбачає таку економічну інтерпретацію – наближення значення інтегрального показника до одиниці відповідає наявності більш глибоких проявів кризи у діяльності суб'єкта господарювання.

Дослідження проводиться на базі фінансової звітності підприємств керамічної галузі України, а саме: ПрАТ «Харківський плитковий завод», ТОВ «АТЕМ Групп», ПАТ «Зевс Кераміка», ТОВ «Церсаніт Інвест», ТОВ «Церсаніт Україна», ПП «Нота Кераміка» та ТОВ «Карпатська Кераміка».

Перелік показників, що комплексно відображають наявність і глибину розвитку кризових явищ на підприємстві та можуть бути підґрунтям для побудови інтегрального показника рівня кризи, пропонується сформувати на основі порівняльного аналізу 17 моделей оцінки ймовірності банкрутства, до яких входять: моделі Е. Альтмана, Г. Спрінгейта, R-модель, Р. Ліса, Д. Фулмера, Р. Таффлера, О. Терещенка [3; 4], А. Матвійчука, У. Бівера, Сайфуллина-Кадикова, Г. Савицької, А. Давидової-Бєлікової, О. Зайцевої, Д. Дюрана, В. Ковалева та Ж. Лего [7; 8].

При цьому для побудови інтегрального показника рівня кризи доцільно використовувати фінансові коефіцієнти, що мають найбільшу частоту використання в обраних методиках.

Таким чином, в результаті компаративного аналізу коефіцієнтного складу 17 моделей сформуємо таку сукупність показників для оцінювання рівня кризи на підприємстві:

- співвідношення нерозподіленого прибутку та активів (К1);
- співвідношення чистого доходу та активів (К2);
- частка оборотного капіталу у валюті балансу (К3);
- співвідношення чистого прибутку і власного капіталу (К4),
- співвідношення власного капіталу та зобов'язань (К5).

Вихідні дані для побудови таксономічного показника оцінки рівня кризи, розраховані на основі фінансових звітів підприємств керамічної галузі України, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оцінки рівня кризи

Показник	Підприємства						
	ТОВ «АТЕМ ГРУП»	ПАТ «Зевс Кераміка»	ТОВ «Церсаніт Інвест»	ТОВ «Церсаніт Україна»	ПП «Нота Кераміка»	ТОВ «Карпатська Кераміка»	ПрАТ «ХПЗ»
К1	0,024	0,265	0	0	0	0	0,478
К2	1,086	1,038	0,959	0,317	0,133	0,935	0,797
К3	0,714	0,420	0,380	0,055	0,989	0,347	0,379
К4	0,303	0,123	4,199	0,105	0	0	0,104
К5	0,032	2,718	0,034	0,292	0	1,066	0,956

Після стандартизації даних табл. 1 виконується визначення еталонних значень для всіх показників. Для цього необхідно провести розподіл їх на стимулятори та дестимулятори, спираючись на економічний зміст обраних показників. Зауважимо, що всі виділені показники є дестимуляторами, адже їх кількісне зростання позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, а тому еталонними значеннями обираються показники із мінімальним за аналізований період значенням. Після визначення еталонних значень для кожного показника та розрахунку евклідових відстаней розраховується інтегральний показник рівня кризи на підприємствах (табл. 2).

Таблиця 2

Інтегральний показник рівня кризи підприємств керамічної галузі України

Показник	ТОВ «АТЕМ ГРУП»	ПАТ «Зевс Кераміка»	ТОВ «Церсаніт Інвест»	ТОВ «Церсаніт Україна»	ПП «Нота Кераміка»	ТОВ «Карпатська Кераміка»	ПрАТ «ХПЗ»
Ir	0,690	0,620	0,631	0,948	0,698	0,765	0,692

Зауважимо, що отримані значення інтегральних показників рівня кризи підприємств керамічної галузі характеризують ступінь розвитку кризових явищ в діяльності суб'єкта господарювання, отже, чим більшим є значення показника, тим сильнішими є прояви кризи. Тому за розрахованими даними можна зробити висновок, що найбільше значення інтегрального показника спостерігається у ТОВ «Церсаніт Україна» (0,948), тобто на цьому підприємстві рівень кризи є максимальним серед досліджуваних. Також слід зазначити, що для всіх підприємств значення інтегрального показника є досить високим (більше 0,5), це свідчить про досить високу інтенсивність проявів кризових явищ в їх діяльності.

Для побудови рейтингу підприємств за рівнем кризи пропонується застосування шкали Харрінгтона [5], яка дозволяє надати якісну оцінку кількісним значенням. Отже, у табл. 3 наведено шкалу, яка дозволить адекватно економічно інтерпретувати розраховані значення інтегрального показника рівня кризи.

Таблиця 3

Градація рівня кризи в діяльності підприємств за шкалою Харрінгтона

Рівень кризи	Значення інтегрального показника
Мінімальний	0–0,2
Низький	0,2–0,37
Середній	0,37–0,63
Високий	0,63–0,8
Критичний	0,8–1

Слід також зазначити, що, використовуючи шкалу Харрінгтона, можна не тільки визначити місце підприємства на ринку, проте й сформувати уявлення про загальний стан підприємств індустрії, у якій досліджене підприємство здійснює власну діяльність. Цей підхід до діагностики кризового стану дозволяє формувати висновки про фінансовий стан підприємств, враховуючи специфіку галузі, у якій воно функціонує.

У табл. 4 наведено результати рейтингування підприємств керамічної галузі України за рівнем кризи в їх діяльності, сформовані відповідно до значень інтегрального показника.

Таблиця 4

Рейтинг підприємств, які виготовляють керамічну плитку

Підприємство	Значення показника	Рівень кризи	Рейтинг
ПАТ «Зевс Кераміка»	0,620	Середній	1
ТОВ «Церсаніт Інвест»	0,631	Високий	2
ТОВ «АТЕМ ГРУП»	0,690	Високий	3
ПрАТ «Харківський плитковий завод»	0,692	Високий	4
ПП «Нота Кераміка»	0,698	Високий	5
ТОВ «Карпатська Кераміка»	0,765	Високий	6
ТОВ «Церсаніт Україна»	0,948	Критичний	7

Виходячи з даних, наведених у табл. 4, можна зробити висновок, що в діяльності досліджуваних підприємств переважно спостерігається високий рівень розвитку кризових явищ. Лише одне з підприємств – ПАТ «Зевс Кераміка» характеризується середнім рівнем кризи, відповідно, посідаючи перше місце у сформованому рейтингу. Водночас ТОВ «Церсаніт Україна», як зазначалося вище, має максимальне значення інтегрального показника та займає останню позицію в рейтингу, рівень кризи в діяльності цього підприємства визначається як критичний.

Таким чином, можна зробити висновок, що запропонований підхід дозволяє визначити рівень розвитку кризи на підприємстві а також порівняти ефективність діяльності підприємств-конкурентів. Запропонований метод діагностики кризового стану підприємства за допомогою інтегрального показника рівня кризи та рейтингування дозволяє розширити перелік інструментів комплексного оцінювання фінансового стану.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Пластун Л. О. Аналіз кількісних методик прогнозування банкрутства підприємства та обґрунтування необхідності розробки сучасних вітчизняних аналогів. *Вісник Української академії банківської справи.* 2013. № 2 (19). С. 101–107. **3.** Островська Г., Квасовський О. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. *Галицький економічний вісник.* 2011. № 2 (31). С. 99–111. **4.** Терещенко О. О. Антикризове управління фінансами підприємств : автореф. дис. … д-ра екон. наук : 08.04.01. Київ, 2015. 34 с. **5.** Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2000. 412 с. **6.** Степаненко О. П. Економіко-математичні моделі і методи антикризового управління підприємством : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.03.02. Київ, 2015. 24 с. **7.** Штангрет А. М., Копилюк І. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 335 с. **8.** Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / за ред. О. В. Мозенкова. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. 272 с. **9.** Панасенко О. В. Моделі оцінки і аналізу схильності підприємства до банкрутства : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.11.

Харків, 2007. 20 с. **10.** Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Хмельницький, 2006. 215 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 336.67

Василенко М. К.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто показники, які використовуються під час діагностики ознак кризового стану підприємства, а також моделі ймовірності банкрутства; розроблено технологію діагностики кризового стану на підприємстві. Також наведено алгоритм проведення процесу діагностики ознак кризового стану за допомогою коефіцієнтного аналізу та моделей оцінки ймовірності банкрутства на підприємстві.*

Ключові слова: *коефіцієнтний аналіз, оцінка ймовірності банкрутства, діагностика ознак кризового стану підприємства.*

Аннотация. *В статье рассмотрены показатели, используемые при диагностике признаков кризисного состояния предприятия, а также модели вероятности банкротства; разработана технология диагностики кризисного состояния на предприятии. Также представлен алгоритм проведения процесса диагностики признаков кризисного состояния с помощью коэффициентный анализа и моделей оценки вероятности банкротства на предприятии.*

Ключевые слова: *коэффициентный анализ, оценка вероятности банкротства, диагностика признаков кризисного состояния предприятия.*

Annotation. *The article considers the indicators used in the diagnosis of signs of crisis in the enterprise, as well as models of the probability of bankruptcy and developed technology for diagnosing the crisis in the enterprise. Also the algorithm of carrying out of process of diagnostics of signs of a crisis condition by means of the factor analysis and models of an estimation of probability of bankruptcy at the enterprise is presented.*

Keywords: *coefficient analysis, estimation of probability of bankruptcy, diagnostics of signs of crisis state of the enterprise.*

У сучасних умовах економічної нестабільності суб'єкти господарювання мають постійно змінювати та вдосконалювати власну організаційну структуру, модернізувати виробничій процес, інвестувати кошти в інші проєкти тощо. Всі вищезазначені заходи допомагають підприємствам успішно функціонувати на ринку, уникати кризових явищ та загрози банкрутства. Для безпечного функціонування підприємства керівництво повинне постійно здійснювати моніторинг фінансового стану підприємства, щоб мати змогу діагностувати наближення кризи.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що близько 15 % діючих підприємств на території України знаходяться за межею прибутковості або на межі банкрутства. Це зумовлено невмінням менеджменту здійснювати діагностику щодо наближення підприємств до кризового стану, що, своєю чергою, унеможливлює вжиття завчасних заходів для попередження кризи або банкрутства.

© Василенко М. К., 2020

Серед учених, які досліджували питання розробки підходів до діагностики кризового стану та банкрутства підприємств, слід зазначити Пронозу П., Берест М., Літвін Н., Терещенка О., Прохорову Ю., Брінь П., Штангрета А., Копилюка О., Бартон Л., Розенталя Ю. та ін.

Метою дослідження є розробка технології діагностики розвитку кризи в діяльності підприємства.

Для побудови технології пропонується використання методу структурно-функціонального моделювання. Позитивними характеристиками структурно-функціональної моделі є можливість наочно ілюструвати порядок дій при оцінюванні рівня розвитку кризових явищ на підприємстві.

Якщо розглядати діагностику ознак кризових явищ як бізнес-процес, то регуляторами, які будуть регламентувати його проходження, виступають НП(С)БО, оскільки цей документ надає визначення кожному з елементів фінансової звітності та регламентує процес її складання, та методики виконання розрахунку обраних для діагностики показників, а саме методика виконання коефіцієнтного аналізу та методики розрахунку моделей ймовірності банкрутства Е. Альтмана, О. Терещенка та А. Матвійчука.

Інформаційним ресурсом, з якого були взяті дані для розрахунку коефіцієнтів та складових моделей, є фінансова звітність підприємства, а саме форма № 1 та форма № 2.

Процес діагностики ознак кризових явищ на підприємстві є невід'ємною складовою аналізу фінансового стану, тому фахівець, який виконує діагностику, – фінансовий аналітик. Для виконання певних розрахунків та обчислень фінансовий аналітик використовує автоматизоване робоче місце (АРМ), яке являє собою сукупність програм та автоматизованих процесів, які дозволяють виконувати більший обсяг операцій за менший проміжок часу.

Результатом проведення діагностики кризи на підприємстві є сформована аналітична довідка, у якій міститься висновок щодо наявності або відсутності кризових явищ в діяльності суб'єкта господарювання. Схематично контекстну діаграму моделі процесу діагностики ознак кризових явищ на підприємстві наведено на рис. 1.

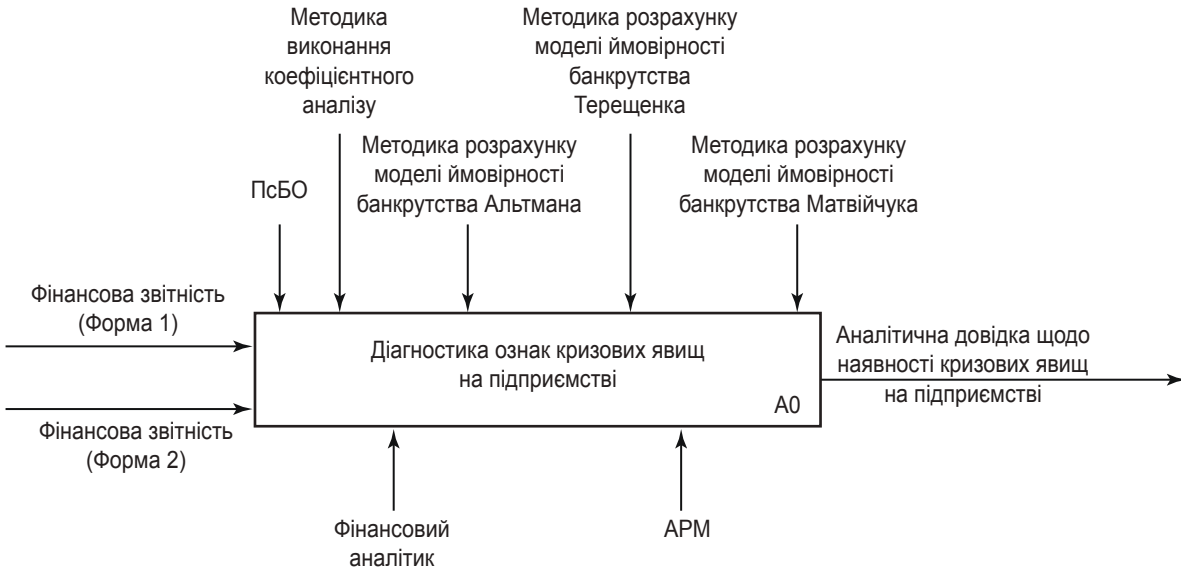

Рис. 1. **Контекстна діаграма моделі діагностики ознак кризових явищ на підприємстві**

Сам процес діагностики ознак кризових явищ на підприємстві складається з чотирьох етапів:

1. Виконання коефіцієнтного аналізу за даними фінансової звітності підприємства згідно з методикою виконання коефіцієнтного аналізу.

2. Розрахунок ймовірності банкрутства з використанням моделей Е. Альтмана, О. Терещенка та А. Матвійчука.

3. Виявлення ознак наявності кризових явищ на підприємстві на основі отриманих результатів.

4. Формування аналітичної довідки щодо наявності кризових явищ в діяльності підприємства.

Всі ці етапи у вигляді декомпозиції контекстної діаграми процесу діагностики наведені на рис. 2.

Декомпозицію процесу проведення коефіцієнтного аналізу подано на рис. 3. Так, коефіцієнтний аналіз, направлений на виявлення ознак кризових явищ на підприємстві, представлений трьома групами показників:

– коефіцієнти фінансової стійкості підприємства, а саме: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури по-

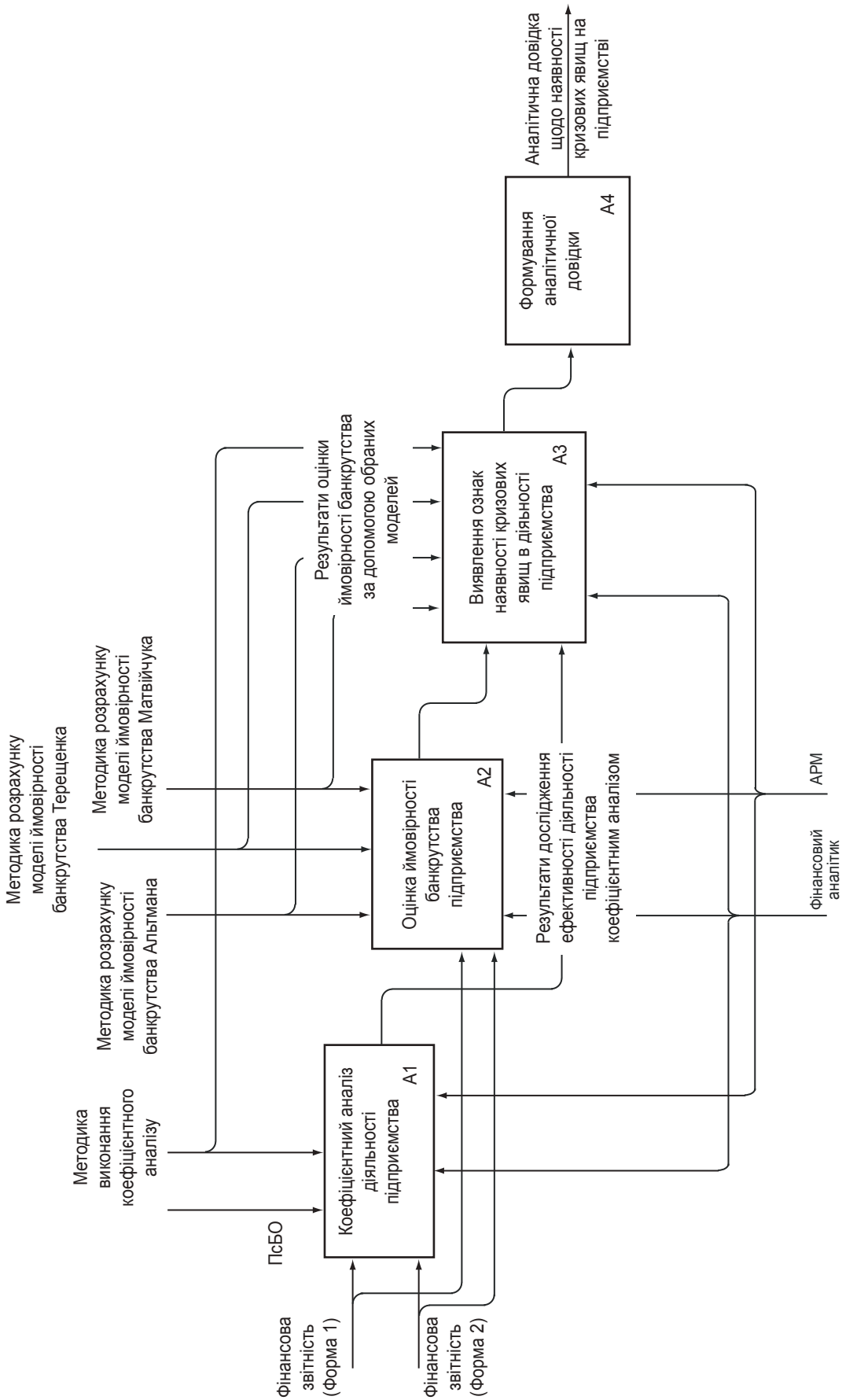

Рис. 2. **Декомпозиція контекстної діаграми моделі процесу діагностики ознак кризових явищ на підприємстві**

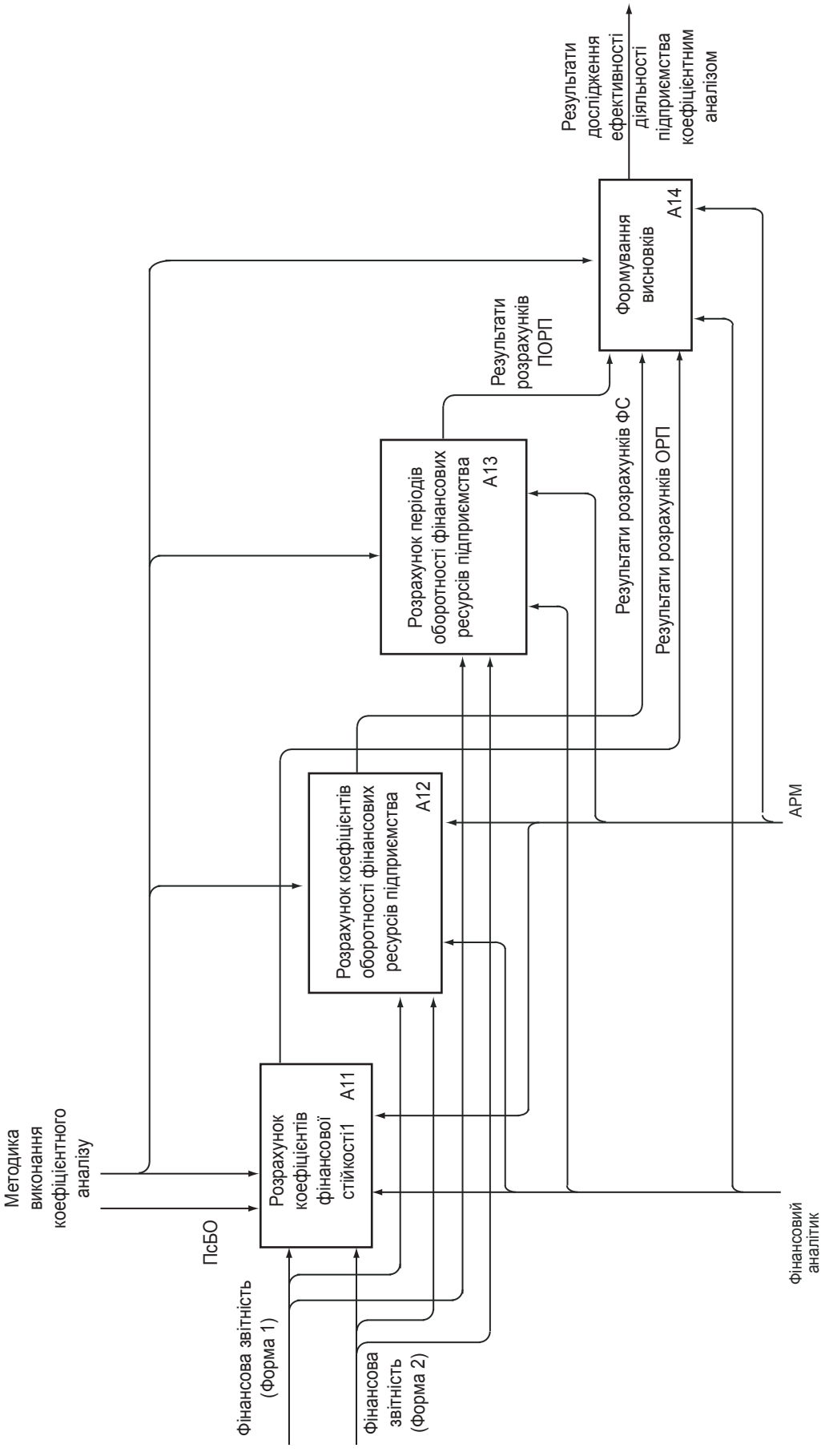

Рис. 3. **Декомпозиція процесу коефіцієнтного аналізу діяльності підприємства**

криття довгострокових вкладень, коефіцієнт довгострокового залучення коштів, коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел;

– коефіцієнти оборотності фінансових ресурсів: коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності основних фондів, коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності готової продукції, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

– періоди оборотності фінансових ресурсів підприємства (показники, зворотні коефіцієнтам оборотності фінансових ресурсів).

Коефіцієнти фінансової стійкості були обрані для виявлення ознак кризових явищ тому, що фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитись за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток має забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів.

Коефіцієнти оборотності та періоди оборотності фінансових ресурсів підприємства характеризують якість організації ділової активності підприємства – здатності ефективно розвиватися та функціонувати у конкурентному середовищі. Інакше кажучи, ділова активність – це комплексна характеристика, яка відображає зусилля підприємств, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення поставлених цілей у різних напрямах діяльності. Основними цілями оцінки та аналізу ділової активності підприємств є здійснення ефективних управлінських рішень з метою забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності за умов ринкового середовища.

Наступним етапом діагностики ознак кризових явищ на підприємстві є визначення ймовірності банкрутства підприємства з використанням таких моделей:

– модель Е. Альтмана;

– модель О. Терещенка;

– модель А. Матвійчука [1].

Ці три моделі буди обрані через необхідність порівняння вітчизняного підходу до діагностики банкрутства з іноземним. Декомпозицію процесу оцінки ймовірності банкрутства підприємства подано на рис. 4.

Узагальнюючим етапом є виявлення ознак кризових явищ на підприємстві, яке включає консолідацію отриманих результатів розрахунків, їх опис та формулювання висновків щодо наявності або відсутності кризових явищ на підприємстві. Тобто на цьому етапі фінансовий аналітик готує матеріал, який буде представлений у аналітичній довідці, базуючись на результатах коефіцієнтного аналізу та оцінці ймовірності банкрутства.

Останнім етапом діагностики ознак кризових явищ на підприємстві є безпосередньо формування аналітичної довідки, яка включає в себе висновки щодо наявності або відсутності на підприємстві ознак кризових явищ, недосконалостей у використанні фінансових ресурсів підприємства або у його діловій активності. Ця довідка презентується керівнику підприємства, або особі, уповноваженій приймати рішення щодо шляхів ліквідації виявлених проблем.

Таким чином, можна зробити висновок, що технологія діагностики ознак кризових явищ на підприємстві складається з чотирьох етапів, кожний з яких являє собою продовження попереднього – коефіцієнтний аналіз ділової активності підприємства виявляє здатність підприємства активно розвиватися та ефективно організовувати взаємодію з контрагентами, моделі оцінки ймовірності банкрутства виявляють внутрішні проблеми у різних сферах діяльності підприємства та його схильність до банкрутства, узагальнення результатів коефіцієнтного аналізу та розрахунку моделей надає можливість сформувати висновки щодо загального фінансового стану підприємства, а складання аналітичної довідки є найбільш лаконічним та чітким формулюванням результатів процесу діагностики ознак кризового стану на підприємстві. Представлена технологія надає можливість проведення комплексного аналізу фінансового стану та виявлення ознак кризових явищ на різних стадіях їх розвитку та поширення в діяльності суб'єкта господарювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Берест М. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 164 с.

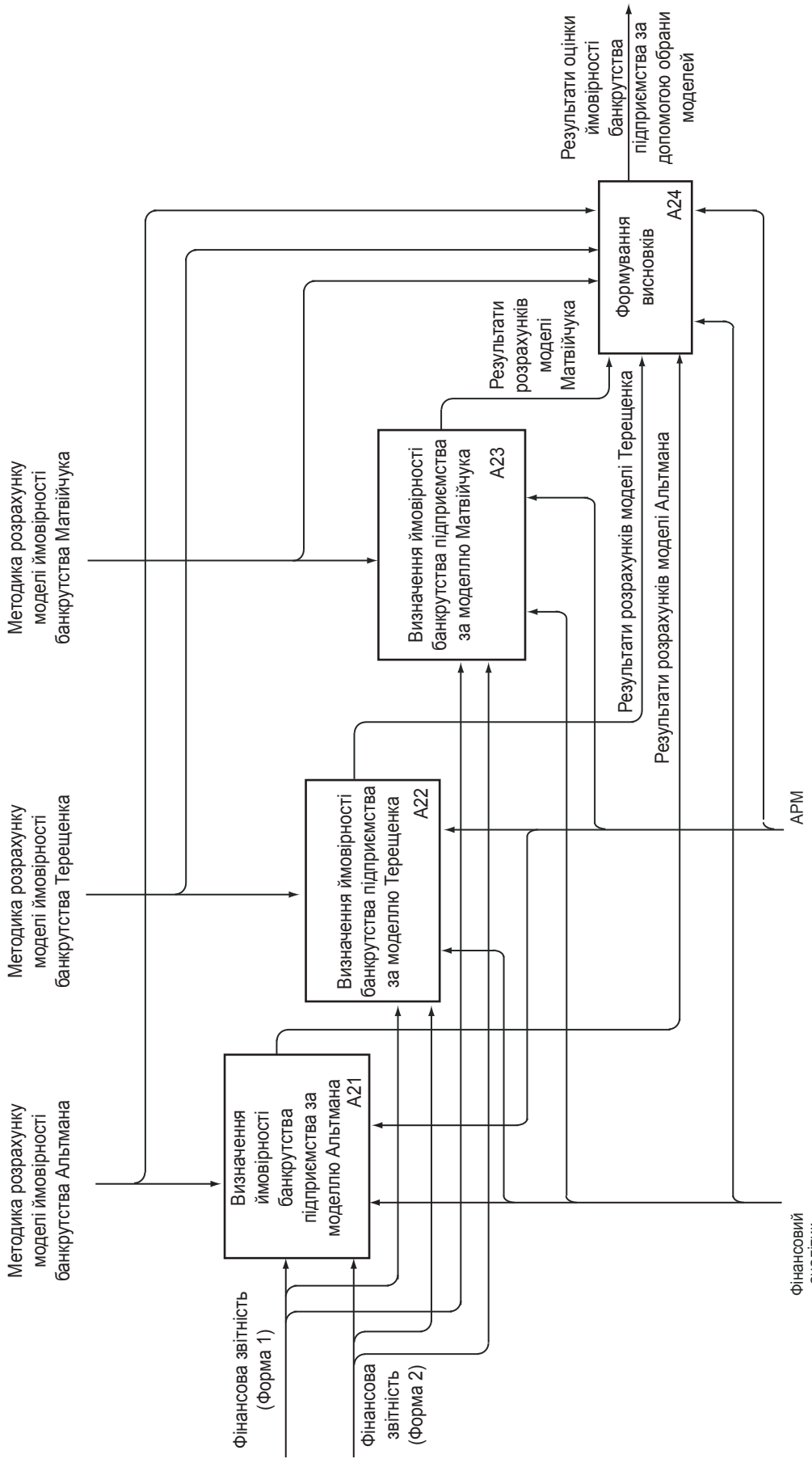

Рис. 4. **Декомпозиція оцінки ймовірності банкрутства підприємства**

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.153:517.3

Верещага А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті запропоновано підхід до оптимізації джерел формування оборотних активів підприємства. Розглянуто структуру та динаміку джерел фінансування та напрямів використання фінансових ресурсів ТОВ «Агрофірма Слобожанська». Розраховано чистий оборотний капітал. Зроблено відповідні висновки.*

Ключові слова: *фінансова стійкість, фінансові ресурси, структура капіталу, оборотний капітал, оптимізація.*

Аннотация. *В статье предложен процесс оптимизации источников формирования оборотных активов предприятия. Рассмотрены структура и динамика источников финансирования и направлений использования финансовых ресурсов ООО «Агрофирма Слобожанская». Рассчитан чистый оборотный капитал. Сделаны соответствующие выводы.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, финансовые ресурсы, структура капитала, оборотный капитал, оптимизация.*

Annotation. *The article considers the process of optimizing the sources of formation of current assets of the enterprise. The structure and dynamics of sources of financing and directions of use of financial resources of LLC Agrofirma Slobozhanskaya are considered. Net working capital is calculated. The corresponding conclusions are made.*

Keywords: *financial stability, financial resources, capital structure, working capital, optimization.*

Важливою умовою успішного розвитку підприємств є ефективна політика формування оборотних активів, яка суттєво впливає на подальше успішне функціонування підприємства.

Проблеми управління оборотними активами досліджували такі вчені-економісти: Бернстайн Л., Хелферт Е., Бочаров В., Гуторов О., Дороніна М. та ін.

Метою роботи є узагальнення теоретичних засад фінансової стійкості підприємства аграрного ринку та розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації джерел формування оборотних активів підприємства.

Реалії функціонування сучасного українського підприємства іноді можна порівняти зі станом виживання. В цих обставинах стан залишатися «на плаву» притаманний тим підприємствам, які заздалегідь потурбувалися про фінансову стійкість. Функціонуючи як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати свої фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками [3, с. 191].

За визначенням Грабовецького Б. Є., фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [4]. Не зменшуючи важливість встановлення рівноваги між власними та позиковими джерелами формування фінансових ресурсів підприємства у процесі забезпечення фінансової стійкості, вагомого значення набуває завдання їх раціонального використання. Слід конкретизувати це завдання як одне зі значущих функціональних напрямів забезпечення фінансової стійкості, який досить тісно пов'язаний з іншими сферами діяльності підприємства.

Безумовно, стан фінансової стійкості підприємства органічно пов'язаний із станом доходів і витрат, рухом активів, капіталу та грошових потоків, структури капіталу й іншими аспектами його діяльності. Тобто фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу, при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності за умов можливого рівня ризику [1]. Найсуттєвішою формою стійкості підприємства є його спроможність роз-

© Верещага А. В., 2020

виватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Задля цього підприємство повинно володіти гнучкою структурою фінансових ресурсів і за необхідності мати можливості залучати позикові кошти.

Одним із методів забезпечення стабільності функціонування підприємства є метод оптимізації структури капіталу за критерієм фінансових ризиків. Він пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства: необоротний актив, оборотний актив (з поділом на постійну й змінну частини).

У теорії та практиці фінансового менеджменту залежно від джерел формування системної (постійної) та варіативної (змінної) складових оборотних активів підприємства прийнято виділяти п'ять моделей: понадідеальна, ідеальна, агресивна, консервативна, компромісна [2].

У табл. 1 наведено коротку характеристику підходів фінансування оборотних активів.

Щоб визначити модель фінансування виробничо-господарської діяльності підприємства, слід виконати таку послідовність дій:

– згрупувати пасиви на довгострокові та поточні: до довгострокових віднести власний капітал, забезпечення наступних витрат та платежів та довгострокові зобов'язання; до поточних – поточні зобов'язання та доходи майбутніх періодів;

– згрупувати активи на необоротні та оборотні: до необоротних віднести 1-ий розділ активу балансу, до оборотних – 2-ий та 3-ій;

– у складі оборотних активів виділити системну та варіативну частини: системну визначити як мінімальну величину оборотних активів в динаміці, варіативну – як різницю між фактичною та мінімальною величиною оборотних активів;

– визначити питому вагу довгострокових та поточних пасивів у валюті балансу;

– визначити питому вагу необоротних, системної та варіативної частини оборотних в валюті балансу;

– побудувати графічне уявлення джерел фінансування необоротних та оборотних активів;

– визначити модель фінансування оборотних активів;

– розрахувати чистий оборотний капітал.

Таблиця 1

Характеристика до підходів фінансування оборотних активів [5]

Назва моделі	Характеристика
Понадідеальна	Характеризується високою ризикованістю фінансово-господарської діяльності підприємства. Її сутність полягає в тому, що довгострокових пасивів не достатньо для фінансування необоротних активів. Тобто необоротні активи фінансуються за рахунок довгострокових та поточних пасивів. Чистий оборотний капітал у цьому випадку є від'ємною величиною
Ідеальна	Модель побудована на принципі – поточні активи фінансуються за рахунок поточних зобов'язань. З позиції ліквідності ця модель є найбільш ризикованою, оскільки у випадку одночасного пред'явлення кредиторами всіх зобов'язань підприємство буде змушене розпродавати частину своїх основних засобів
Агресивна	Полягає у фінансуванні на довгостроковій основі необоротних активів і постійної частини оборотних активів. Змінна частина оборотних активів повністю покривається за рахунок короткострокової заборгованості. Ризик, пов'язаний з агресивною стратегією, високий. Таку стратегію може дозволити собі лише підприємство, яке не має проблем з поновленням короткострокових кредитів або з отриманням комерційних кредитів від постачальників
Консервативна	Полягає у фінансуванні майже всіх активів за рахунок довгострокових джерел. Як правило, консервативна стратегія застосовується на початкових стадіях існування підприємства за умови достатньої величини капіталу власників підприємства і доступності довгострокових кредитів для інвестиційного фінансування
Компромісна	Полягає у фінансуванні необоротних активів, постійної частини оборотних активів і приблизно половини змінної частини оборотних активів за рахунок довгострокових джерел. Інша частина оборотних активів фінансується на короткостроковій основі. Модель є найбільш реальною, проте в окремі періоди підприємство може мати зайві оборотні активи, що зменшує їх прибутковість

На основі інформації, яка була викладена вище, визначимо моделі фінансування діяльності ТОВ «Агрофірма Слобожанська».

В табл. 2 наведено структуру та динаміку джерел фінансування та напрямів використання фінансових ресурсів ТОВ «Агрофірма Слобожанська» у 2017–2019 рр.

Таблиця 2

Структура та динаміка джерел фінансування та напрямів використання фінансових ресурсів ТОВ «Агрофірма Слобожанська» у 2017–2019 р.

Актив	На 01.01.17 р.	На 01.01.18 р.	На 01.01.19 р.	Пасив	На 01.01.17 р.	На 01.01.18 р.	На 01.01.19 р.
Абсолютне значення, тис. грн							
Необоротні активи	8915	15224	17606	Довгострокові пасиви	16747	18548	21271
Оборотні активи	13159	17360	22709	Поточні пасиви	6607	14036	19044
системна частина оборотних активів	13159	13159	13159				
варіативна частина оборотних активів	0	4201	9550				
Питома вага, %							
Необоротні активи	40,39 %	46,72 %	43,67 %	Довгострокові пасиви	71,70 %	56,92 %	52,76 %
Оборотні активи	59,61 %	53,28 %	56,33 %	Поточні пасиви	28,30 %	43,08 %	47,24 %
системна частина оборотних активів	59,61 %	40,38 %	32,64 %				
варіативна частина оборотних активів	0	12,90 %	23,69 %				

Результати, наведені у табл. 2, вказують на те, що підприємство має негативну тенденцію до збільшення поточних пасивів. Це може бути свідченням зменшення фінансової незалежності підприємства та призвести до втрати його платоспроможності. Необґрунтоване залучення у діяльність підприємства зовнішніх джерел фінансування веде також до таких наслідків, як низька кредитоспроможність, що, своєю чергою, викликатиме недовіру у кредиторів та підприємству буде важче отримати кредит на вигідних умовах або отримати кредит взагалі. Ситуація зі зростанням частки позикових коштів у структурі капіталу підприємства ще раз доводить доцільність проведення аналізу щодо ефективності їх використання, на що й спрямований обґрунтований підхід.

На рис. 1 подано графічне уявлення джерел фінансування необоротних та оборотних активів ТОВ «Агрофірма Слобожанська» в аналізовані періоди.

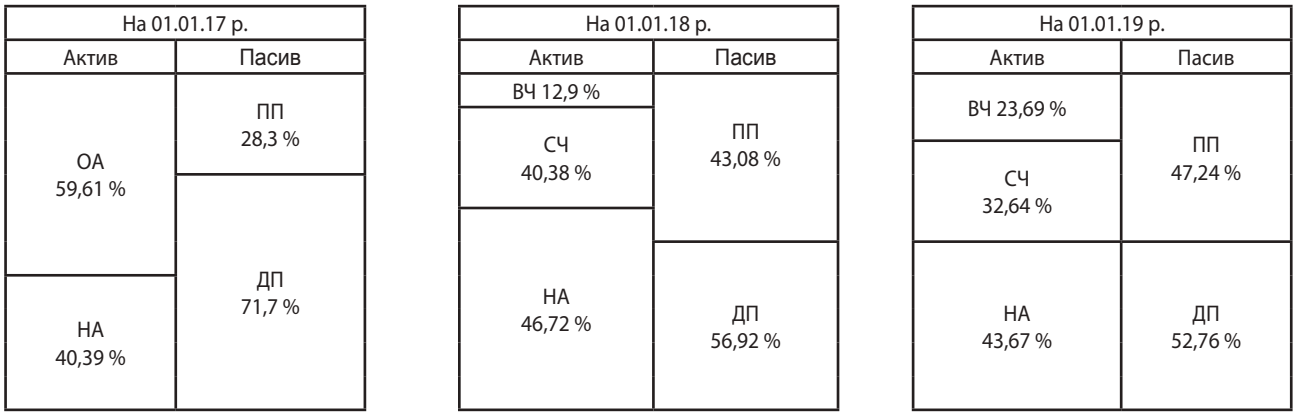

Рис. 1. **Напрями використання довгострокових пасивів ТОВ «Агрофірма Слобожанська» у 2017–2019 рр.**

Як видно з рис. 1, у 2017 році діяльність ТОВ «Агрофірма Слобожанська» характеризується компромісною моделлю. Ця модель є найменш ризиковою, вона полягає у тому, що довгострокові пасиви є джерелами покриття необоротних активів і приблизно половини оборотних активів. У 2018–2019 роках модель є приближеною до ідеальної. Як було сказано раніше, ця модель є найризикованішою, оскільки підприємство мусить мати добре налагоджені стосунки з кредиторами, аби в разі необхідності поновити кредити.

Для підтвердження наданого висновку розрахуємо чистий оборотний капітал ТОВ «Агрофірма Слобожанська» у 2017–2019 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Чистий оборотний капітал ТОВ «Агрофірма Слобожанська» у 2017–2019 рр.

Показник	Роки		
	На 01.01.17 р.	На 01.01.18 р.	На 01.01.19 р.
ДП	16747	18548	21271
НА	8915	15224	17606
ЧОК	7832	3324	3665

Зростання величини чистого оборотного капіталу у динаміці свідчить про підвищення ліквідності суб'єкта господарювання і збільшення його кредитоспроможності. Водночас надто велике значення чистого оборотного капіталу може бути сигналом неефективної фінансової політики, яка призведе до зниження рентабельності (наприклад, вибір дорогих довгострокових джерел фінансування, невиправдане зменшення кредиторської заборгованості).

Отже, безперервність і ефективність операційної діяльності підприємства гарантуються величиною та якісним складом його оборотного капіталу. Основну увагу в процесі забезпечення якісного складу оборотного капіталу зосереджують на формуванні оптимальних для підприємства обсягів та структури оборотних активів. Обсяг оборотних активів має бути достатнім для забезпечення в довгостроковому періоді стабільної виробничої та фінансової діяльності підприємства, забезпечувати його ліквідність та платоспроможність. Швидкість обігу оборотних активів має бути на такому рівні, щоб надати можливість вивільнити їх частину (наприклад, для забезпечення розвитку інвестиційної напряму діяльності підприємства), що сприятиме поліпшенню ефективність використання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Антипенко Є., Доненко В., Корогодська А. Підвищення фінансової стійкості підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. № 9. С. 29–32. **2.** Бланк И. А. Управление формированием капитала. М. : Ника-Центр, 2000. 512 с. **3.** Гапак Н. М., Капштан С. А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка.* 2014. Вип. 1 (42). С. 191–196. **4.** Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз. URL: http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomichniy_analiz_-_grabovetskiy_bye. **5.** Пельтек Л. В., Писаренко С. М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Запорізького національного університету.* 2010. № 1 (5). С. 43-49.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ

УДК 336

Власенко О. В.
Теплякова Н. О.

Студенти 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні аспекти та принципи формування соціальної політики та державного бюджету. Проведено аналіз структури видатків державного бюджету. Досліджено динамічні зміни розмірів державних соціальних виплат порівняно з минулими роками. Визначено головні напрями діяльності у сфері соціальних гарантій.*

Ключові слова: *соціальна політика, державні гарантії, видатки, бюджет.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические аспекты и принципы формирования социальной политики и государственного бюджета. Проведен анализ структуры расходов государственного бюджета. Исследовано динамические изменения размеров государственных социальных выплат по сравнению с прошлыми годами. Определены главные направления деятельности в сфере социальных гарантий.*

Ключевые слова: *социальная политика, государственные гарантии, расходы, бюджет.*

Annotation. *Theoretical aspects and principles of forming social policy and the state budget are considered. The structure of expenditures of the state budget has been analyzed. Dynamic changes in the size of state social payments compared to previous years are investigated. The main directions of activity in the field of social guarantees are identified.*

Keywords: *socialpolicy, stateguarantees, expenses, budget.*

Актуальність проблеми бюджетного забезпечення соціальної сфери сформовано під впливом зростання вагомості впливу соціальної політики на економічну, що обумовлено зменшенням соціальної напруги та покращенням підприємницького й інвестиційного середовища.

Детально сутність, проблематику, та ефективність фінансування соціальної сфери розглянуто в працях таких українських учених: А. Ю. Огінська, В. Д. Базилевич, Д. А. Ковалевич, Н. М. Внукова, А. А. Голдсміт, Д. М. Загірняк,О. В. Степанова, С. І. Юрій, В. Й. Плиса, М. П. Шаварина, І. С. Ярошенко та ін.

Метою статті є розгляд бюджетного фінансування соціальної сфери, вивчення темпів приросту видатків на соціальний захист та соціальну сферу загалом.

У сучасному світі при динамічному розвитку суспільного життя важливою складовою є розвиток та удосконалення соціальної сфери, що впливає на якість та рівень життя громадян. Бюджетні кошти є головною складовою фінансування освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Оптимальне фінансове забезпечення гарантує ефективність соціальної політики та відповідний рівень соціального захисту населення.

Соціальна політика являє собою єдність теоретично сформованих принципів і практично виконуваних заходів, що направлені на покращення якості й рівня життя різних соціальних груп [1]. Їх розробкою та реалізацією займаються як державні, так і недержавні установи й організації.

Формування і реалізація заходів, направлених на досягнення цілей, пов'язаних з підвищенням соціального та матеріального добробуту громадян, досягнення соціально-політичної стабільності, відбувається за рахунок надання державою своїх соціальних гарантів [2].

Пріоритетними напрямами здійснення соціальної політики на цьому етапі є прогресування систем освіти, охорони здоров'я і культури, соціального забезпечення, житлового й комунального господарства, соціально-побутового обслуговування населення.

Фінансування соціальної сфери займає провідне місце та стає однією з головних функцій держави. На ефективність фінансування соціального захисту населення впливає діяльність не тільки держави, але й місцевих органів влади, тобто раціональне використання бюджетів різних рівнів. Для здійснення політики соціального захисту необхідною умовою є створення фінансового механізму, основне завдання якого – забезпечення достатку кожного громадянина України.

© Власенко О. В., Теплякова Н. О., 2020

Аналізуючи інструменти бюджетного забезпечення, не слід забувати, що фінансове забезпечення окремих підгалузей соціальної сфери нерівномірне. В наш час утворилися складні підсистем відносно соціальної політики, а саме: бюджетне фінансування або самофінансування [3].

Бюджетна система є провідною ланкою державних фінансів. Основним інструментом держави в її провадження соціально-економічної політики є бюджет, адже він охоплює державні фінанси та трансферти. В бюджеті знаходять своє втілення складні системи перерозподільних відносин суспільства.

Державний бюджет – баланс видатків і надходжень, який щорічно розробляють державні органи з метою впливу на економічний стан країни.

Згідно із Законом України «Бюджетний кодекс України» бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [4].

Основою для формування бюджету є формування джерел надходження коштів, видатків і заходи щодо покриття дефіциту бюджету. Розподіл доходів країни, а саме 70 %, відбувається через державний бюджет. Та не тільки доходи впливають на бюджет але й видатки .На сьогодні бюджетне фінансування соціальної політики в Україні здійснюється з урахуванням ст. 87–91 Бюджетного кодексу України [5]. Фінансування спрямовується на:

- соціальне страхування (добровільне та обов'язкове);
- соціальну допомогу непрацездатним;
- соціальний захист дітей, безробітних, сімей;
- соціальні послуги певним громадянам за рахунок державного бюджету [6].

Станом на кінець 2019 року нараховується більше 20 видів пільг, які підкріплені законами України [7]. Соціальну спрямованість бюджет отримає виходячи з показників: розміру зарплати, рівня пенсій, стипендій, рівня медичного обслуговування.

Аналізуючи сучасний рівень видатків бюджету, спостерігається зростання фінансування витрат соціальної сфери (рис. 1).

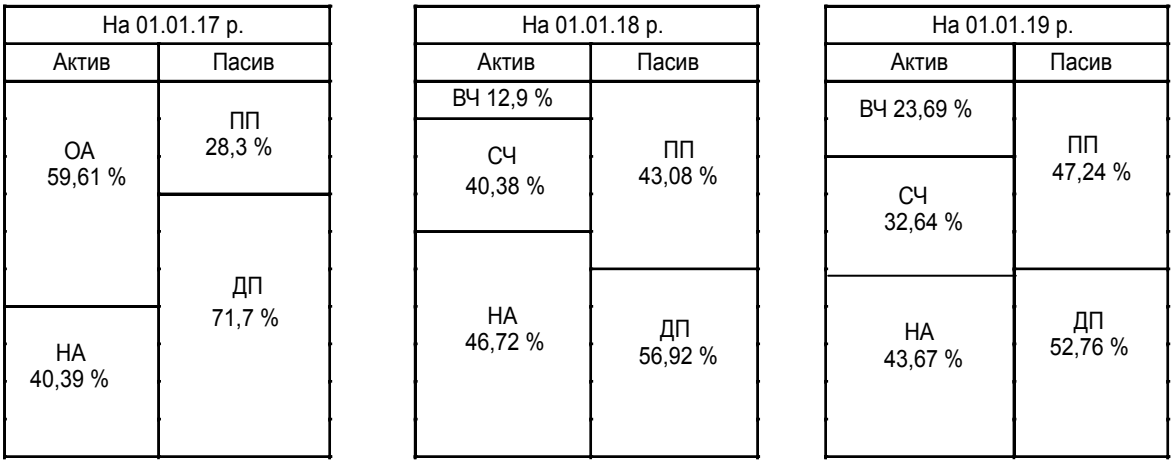

Рис. 1. **Структура державних видатків**

Від структури видатків залежить і розмір гарантованих державою соціальних стандартів. У табл. 1 подано динамічні дані змін розміру державних виплат.

На основі даних рис. 1 можна зробити висновок, що найбільшу питому вагу у структурі видатків Державного бюджету України за 2016–2019 рр. займають видатки на соціальний захист населенню та міжбюджетні трансферти. Крім того, зазначені статті видатків демонструють чітку тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду, що є позитивним моментом у розвитку соціально-економічних відносин в Україні та свідчить про соціальну орієнтованість бюджетних видатків.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, видно, що державні гарантії протягом всього досліджуваного періоду збільшуються відповідно до видаткової частини державного бюджету, що свідчить про безумовну пріоритетність розвитку соціальної сфери з боку уряду.

Таблиця 1

Розмір мінімальних соціальних гарантій держави

№	Найменування	2017 р., грн	2018 р., грн	2019 р., грн	2020 р., грн
1	Мінімальна заробітна плата	3200	3723	4173	4723
2	Прожитковий мінімум	1684	1841	2007	2102
3	Мінімальний розмір пенсії	1312	1435	1497	1638
4	Мінімальний розмір аліментів	713	746	849,5	889,50
5	Мінімальна тарифна ставка	1600	1762	1921	2102
6	Граничний розмір доходу, що дає право на застосування податкової соціальної пільги	2240	2470	2690	2940

Соціальна спрямованість бюджету полягає у тому, що держава гарантує своїм громадянам надання певних соціальних гарантій та послуг.

Чинний бюджет України характеризується збільшенням соціальної направленості бюджетних видатків. Такі дії держави направлені на покращення умов життя громадян, рівні права всіх людей, на можливість отримання освіти та соціального добробуту взагалі. Належне виконання всіх соціальних завдань, виконаних державою, залежить також від матеріального бази держави. Тобто державою повинні створюватися та впроваджуватися всі можливі заходи для повної реалізації права на працю, достатній рівень життя та соціальної безпеки взагалі.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Круш П. В., Клименко О. В. Гроші та кредит : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 215 с. **2.** Чала Н. Д., Лазоренко Л. В. Бюджетна система : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 223 с. **3.** Фещенко Л. В., Проноза П. В., Кузьминчук Н. В. Бюджетна система України : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 440 с. **4.** Бюджетний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. **5.** Бандурка О. М., Глущенко В. В., Глущенко А. С. Гроші і кредит : підруч. для студентів ВНЗ. Харків : Цифр. друк. № 1, 2013. **6.** Сучасна бюджетна система: правила та процедури : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Зубенка. Київ, 2017. 184 с. **7.** Видатки Державного бюджету України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/.

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, ЇХ ВИДИ ТА АНАЛІЗ

УДК 331

Власенко О. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні аспекти та принципи формування моделей соціальної політики. Наведено характеристику найпопулярніших моделей соціальної політики. Проаналізовано переваги та недоліки наведених моделей.*

Ключові слова: *політика, соціальна політика, модель соціальної політики.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические аспекты и принципы формирования моделей социальной политики. Приведена характеристика самых популярных моделей социальной политики. Проанализированы преимущества и недостатки приведенных моделей.*

Ключевые слова: *политика, социальная политика, модель социальной политики.*

Annotation. *Theoretical aspects and principles of formation of models of social policy are considered. Description of the most popular models of social policy is given. The advantages and disadvantages of these models are analyzed.*

Keywords: *politics, social policy, model of social policy.*

Аналіз та дослідження моделей соціальної політики дозволяє якісно сформувати механізм забезпечення громадян соціальними гарантіями, підвищити рівень і якість життя.

Соціальна політика – це взаємодія держави, громадянського суспільства та комерційних структур у сфері соціального розвитку. Це система зусиль, спрямованих на покращення якості й рівня життя різних соціальних груп.

Модель соціальної політики – це теоретична модель, створена дня втілення на практиці поставленої мети шляхом застосування відповідних інструментів і механізмів, що за цієї мети є найрезультативнішими.

Питання щодо моделей соціальної політики є досить спірним і складним, адже кожна держава має власну специфіку побудови соціальної політики, що визначається її рівнем розвитку, принципами та стилем управління та реалізацією своїх функцій.

Явищу «соціальної політики» присвячено чимало наукових праць таких дослідників, як Р. Тітмуса, Р. Мішри, Т. Семигіна, П. Шевчук. Світова практика господарювання виробила декілька типів моделей соціальної політики:

1. Американська модель соціальної політики.

Американська модель фундується на засаді – виокремлення політики соціального захисту від заходів регулювання економіки й надання захисту лише тим громадянам, які позбавлені інших доходів, крім соціальних виплат.

У системі цієї моделі забезпечується досить високий рівень життя основної частини населення – середнього класу.

Американська модель реалізується за рахунок фінансування програм з бюджету штатів на федеральному рівні та на загальнодержавному рівні з бюджету країни [1].

Формування фондів для реалізації програм досягається за допомогою обов'язкового соціального страхування, за рахунок якого держава виконує свої функції з виплати пенсій і допомог.

2. Шведська модель. Модель Берштейна.

Для неї характерна сильна соціальна спрямованість на рівні державної політики. Скорочення рівня майнової нерівності досягається за рахунок сильного перерозподілу доходів через державний бюджет, на користь менш забезпечених верств населення.

У Швеції реалізовано модель Бернштейна – «Функціональний соціалізм», що передбачає значне фіскальне навантаження для громадян, які не потребують соціального захисту і надання цього захисту тим, хто його потребує [2].

© Власенко О. В., 2020

3. Японська модель.

Характерною рисою японської моделі є втручання держави в економічне життя країни, що проявляються у високому проценті державного сектора на ринку, фіксованих і регульованих цінах, підпорядкуванню економіки національним завданням.

Специфічність японської моделі полягає в свідомому ставленні до праці та в безумовному колективізмі [3].

У рамках цієї моделі визначено провадження політики нівелювання доходів, виняткової політики використання трудових ресурсів (модель довічного найму з введенням певних новацій), панування психології колективізму, рівність в обсязі доходу, надання рангу національного пріоритету питанню рівня життя населення.

4. Англосаксонська модель соціальної політики.

Є притаманною для Великої Британії, Ірландії та Канади. Англосаксонська модель функціонує за рахунок розвинених систем страхування, що створюють умови для мінімального втручання держави в систему надання соціальної підтримки громадянам [4].

Ця модель характеризується активнішою роллю держави в питанні керування соціальними процесами, ніж американська модель, та нижчим фіскальним навантаженням порівняно зі шведською та японською моделями.

У рамках англосаксонської моделі соціальна підтримка та допомога надається найбіднішим верствам населення. З державного бюджету виділяється фінансування лише на пункти, що включені до списку мінімальних соціальних гарантій. За наявності необхідних і перевірених підстав надається матеріальна допомога, що має адресну спрямованість.

5. Загальноєвропейська модель соціальної політики.

Позиціонується як набір принципів, методів і цінностей, спільних для європейських країн, що забезпечують стабільний економічний підйом, дотримання інтересів країн – учасниць ЄС та їх поєднання з покращенням рівня життя громадян [5].

У рамках цієї моделі відбувається процес переорієнтації соціальних програм з універсального рівня на індивідуальний, що значно дешевше і ефективніше, тому що адресна допомога надається тільки тим, хто її дійсно потребує [1].

Проаналізувавши найпоширеніші світові моделі соціальної політики, їх структуру, зміст, можемо сформувати таблицю (табл. 1) аналізу переваг та недоліків моделей соціальної політики.

Таблиця 1

Аналіз переваг і недоліків моделей соціальної політики

Переваги	Недоліки
Американська модель	
– дворівнева система фінансування; – обов'язкове соціальне страхування; – активна діяльність благодійних організацій та волонтерства	– обмежений захист для громадян; – відсутність загальної системи соціального захисту
Шведська модель	
– високий рівень залученості держави в питанні соціального захисту; – зменшення рівня майнової нерівності; – забезпечення інтересів усіх членів суспільства	– висока ставка податку на прибуток; – потребує високого рівня розвитку економіки
Японська модель	
– система довічного найму; – встановлення національних пріоритетів; – високий рівень залучення держави в економіці; – проведення політики вирівнювання доходів	– специфічність мислення; – висока ставка податку на прибуток; – потребує високого рівня розвитку економіки
Англосаксонська модель	
– застосування системи страхування; – підтримка найуразливіших верств населення; – виконання державою списку мінімальних гарантій; – адресна спрямованість соціальної допомоги	– мінімальний рівень вручання з боку держави
Загальноєвропейська модель	
– орієнтація на індивідуальний рівень в процесі орієнтації; – наявність адресної допомоги	– потребує членства ЄС

Потрібно зауважити, що кожна країна з урахуванням своєї специфіки (історичних, соціокультурних, економічних умов, а також типу суспільно-політичного устрою держави) формує власну модель соціальної політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Ільчук Л. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. URL: http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/. **2.** Шевчук А. П. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально-економічній сфері. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2 (18). С. 310–317. **3.** Семигіна Т. В. Моделі соціальної політики економічно розвинутих країн: історія та сучасний розвиток : автореф. дис. … канд. політ. наук : 23.00.01. Київ, 2007. 20 с. **4.** Мудролюбова Н. Північноєвропейський досвід соціальної держави на прикладі Королівства Швеції. *Віче.* 2008. № 3. С. 70–72. **5.** Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. Київ : Фенікс, 2000. 400 с.

ВИБІР ЗАХОДІВ ЩОДО ЗРОСТАННЯ ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ

УДК 658.15:338.31

Водолажченко М. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано вибір шляхів підвищення ліквідності підприємства із застосуванням методу аналізу ієрархій (МАІ). Побудовано відповідну ієрархічну модель та матриці попарних порівнювань для її елементів, розраховано вектори пріоритетів. Визначено найбільш значущі альтернативи, що характеризують напрями підвищення ліквідності підприємства.*

Ключові слова: *ліквідність, підприємство, метод аналізу ієрархії, критерії, альтернативи.*

Аннотация. *Обоснован выбор путей повышения ликвидности предприятия с применением метода анализа иерархий (МАИ). Построена соответствующая иерархическую модель и матрицы попарных сравниваемых для ее элементов, рассчитаны векторы приоритетов. Определены наиболее значимые альтернативы, характеризующие направления повышения ликвидности предприятия.*

Ключевые слова: *ликвидность, предприятие, метод анализа иерархии, критерии, альтернативы.*

Annotation. *The choice of ways to increase the liquidity of the enterprise using the hierarchy analysis method (MAI) is substantiated. The corresponding hierarchical model and matrices of pairwise comparisons for its elements are constructed, and priority vectors are calculated. The most significant alternatives characterizing the directions of increasing the liquidity of the enterprise are identified.*

Keywords: *liquidity, enterprise, method of hierarchy analysis, criteria, alternatives.*

© Водолажченко М. В., 2020

Поняття ліквідності є одним з найважливіших складових поняття фінансового стану підприємства. Однією з проблем ліквідності є проблема підтримки її стабільного рівня в процесі здійснення господарської діяльності підприємств, що дозволить, зокрема, більш активно залучати до господарської діяльності позикові кошти. Суб'єкт господарювання може використовувати комплекс методів для підвищення ліквідності, однак вибір конкретного методу для окремого підприємства є досить індивідуальним і має враховувати особливості його функціонування.

Саме тому актуальним є дослідження питань обґрунтування методів вибору підвищення ліквідності підприємства на основі економіко-математичних методів.

Метою дослідження є обґрунтування вибору напрямків підвищення ліквідності підприємства із застосуванням економіко-математичного інструментарію.

Дослідженням застосування методу аналізу ієрархій займалися А. Андрейчиков [1], Г. Кіндрацька [2], Б. Літвак [3], Т. Сааті [4] та інші вчені.

Для обґрунтування вибору шляхів підвищення ліквідності підприємства пропонується застосування методу аналізу ієрархій. Одним із сучасних і найефективніших методів багаторівневого експертного оцінювання є метод аналітичних ієрархічних процесів, розроблений Томасом Сааті.

Метод аналізу ієрархій (MAI) є методологічною основою для розв'язання завдань вибору альтернатив за допомогою їх багатокритеріального рейтингу. Метод полягає в декомпозиції проблеми на все більш прості складові частини і подальшій обробці послідовності суджень особи, яка приймає рішення, попарним порівнянь. В результаті може бути виражена відносна частина (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії. Ці судження потім виражаються чисельно. Метод аналізу ієрархії включає процедури синтезу множинних суджень, отримання пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень [5].

Метод є широко вживаним і застосовуваним для вирішення багатьох практичних задач на різних рівнях планування. Його перевагами є універсальність аналізу складних процесів і проблем, легкість застосування й можливість урахування експертних оцінок.

У методі аналізу ієрархій основну мету дослідження є усі фактори, що тією чи іншою мірою впливають на досягнення поставленої мети, розподіляють за рівнями.

На першому рівні розташовується одна вершина – мета проведення дослідження.

Другий рівень ієрархії формують фактори (критерії вибору), що безпосередньо впливають на досягнення визначеної мети. На останньому рівні – усі можливі альтернативи досягнення поставленої мети.

Альтернативами обрано напрямки підвищення ліквідності, сформовані для ДП «Завод «Електроважмаш», серед яких збільшення грошових коштів, прискорення оборотності дебіторської заборгованості та реструктуризація поточних зобов'язань.

Для порівняння альтернатив установлено критерії, що походять з мети дослідження і задовольняють визначені альтернативи. Пропонується використання таких критеріїв: вартість заходів (К1) – виражені в грошах затрати, що є необхідними для підвищення ліквідності підприємства; термін реалізації (К2) – період запровадження до реалізації того чи іншого методу на підприємстві; складність впровадження (К3) – наявність умов для реалізації методу (кваліфікованих фахівців, спеціальних умов тощо).

Декомпозицію задачі ієрархії підвищення ліквідності підприємства подано на рис. 1.

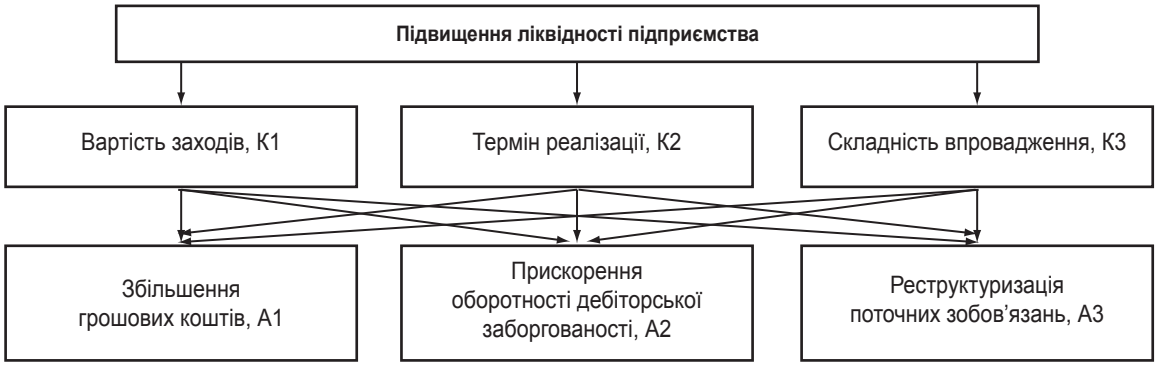

Рис. 1. **Декомпозиція задачі ієрархії підвищення ліквідності підприємства**

Для попарних порівнянь критеріїв та альтернатив використаємо таку шкалу відносної важливості (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала відносної важливості

Інтенсивність відносної важливості	Визначення
0	варіанти не порівнювані
1	рівня важливість
3	помірна перевага
5	істотна перевага
7	сильна перевага
9	дуже сильна перевага
2,4,6,8	проміжні значення

Визначення пріоритетності критеріїв при виборі альтернативи здійснюється за формулами (1)–(2):

$$w_i = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^{n} a_{ij}}, \quad (1)$$

$$w_{норм} = w_i / \sum_{i=1}^{n} w_i, \quad (2)$$

де w_i – компонента власного вектора матриці (середнє значення оцінок пріоритетності);
$w_{норм}$ с нормований вектор матриці попарних порівнянь (вектор пріоритетів);
a_{ij} – значення елементів матриці

Оцінка узгодженості думок експертів здійснюється за формулами (3)–(5):

$$\lambda = \sum_{i=1}^{n} a_{ij} \cdot w_{норм\ i}, \quad (3)$$

$$I_c = (\lambda - n)/(n-1) \ \leq 0{,}2, \quad (4)$$

$$OC = I_c / I_{cc}, \quad (5)$$

де λ – власне значення матриці;
I_c – індекс узгодженості;
I_{cc} – середнє значення індексу узгодженості (визначається за даними табл. 2);
OC – відношення узгодженості;
n – кількість критеріїв (альтернатив).

Таблиця 2

Середнє значення індексу узгодженості

Розмір матриці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Середнє значення індексу узгодженості (I_{cc})	0	0	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49

За даними табл. 3 можемо зробити висновок, що найвагомішим критерієм є вартість заходів, на другому місці – термін реалізації, далі – складність упровадження.

Таким чином, власне значення матриці λ ставить 3,08, а значення індексу узгодженості на рівні 0,04 свідчить про узгодженість думок експертів, при цьому відносна узгодженість складає 0,07.

Наступним етапом є побудова матриць попарних порівнянь і визначення пріоритетів альтернатив за кожним із критеріїв (табл. 4–6).

Таблиця 3

Матриця попарних порівнянь критеріїв

	K_1	K_2	K_3	W_i	$W_{норм}$
K_1	1	7	9	3,98	0,79
K_2	1/7	1	3	0,75	0,15
K_3	1/9	1/3	1	0,33	0,07
Σ	1,25	8,33	13,00	5,07	1,00

$\lambda = 3{,}08$; $I_c = 0{,}04$; $OC = 0{,}07$

Таблиця 4

Визначення пріоритетів альтернатив за критерієм «Вартість заходів»

	A_1	A_2	A_3	W_i	$W_{норм}$
A_1	1	9	5	3,56	0,74
A_2	1/9	1	1/5	0,28	0,06
A_3	1/5	5	1	1,00	0,21
Σ	1,31	15,00	6,20	4,84	1,00

$\lambda = 3{,}12$; $I_c = 0{,}06$; $OC = 0{,}10$

Таблиця 5

Визначення пріоритетів альтернатив за критерієм «Термін реалізації»

	A_1	A_2	A_3	W_i	$W_{норм}$
A_1	1	1/5	3	0,84	0,19
A_2	5	1	7	3,27	0,73
A_3	1/3	1/7	1	0,36	0,08
Σ	6,33	1,34	11,00	4,48	1,00

$\lambda = 3{,}06$; $I_c = 0{,}03$; $OC = 0{,}06$

Таблиця 6

Визначення пріоритетів альтернатив за критерієм «Складність впровадження»

	A_1	A_2	A_3	W_i	$W_{норм}$
A_1	1	3	1/5	0,84	0,18
A_2	1/3	1	1/9	0,33	0,07
A_3	5	9	1	3,56	0,75
Σ	6,33	13,00	1,31	4,73	1,00

$\lambda = 3{,}03$; $I_c = 0{,}01$; $OC = 0{,}03$

Із розрахунків можемо спостерігати, що за критерієм K_1 «Вартість заходів» найвищий пріоритет має збільшення грошових коштів (0,74), за критерієм K_2 «Термін реалізації» – прискорення оборотності дебіторської заборгованості (0,74). За критерієм K_3 «Складність впровадження» найвищий пріоритет має реструктуризація поточних зобов'язань (0,75).

Для візуалізації, узагальнення та порівняння отриманих результатів були побудовані діаграми, які наведені на рис. 2–3.

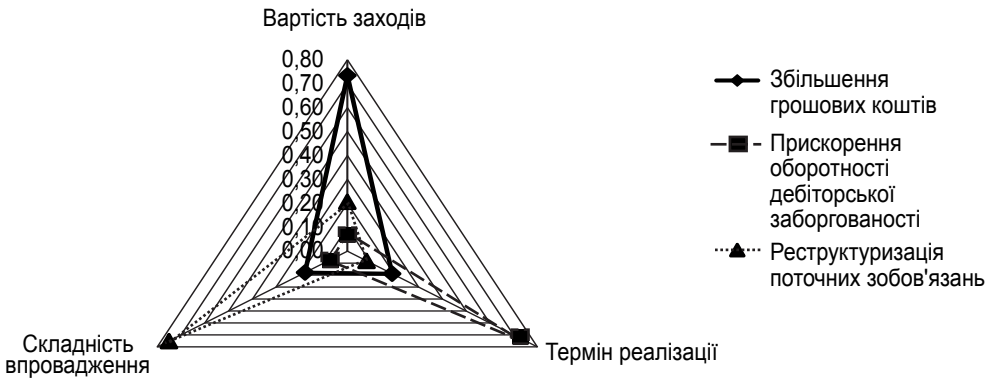

Рис. 2. **Виділення альтернативи за допомогою векторів-пріоритетів**

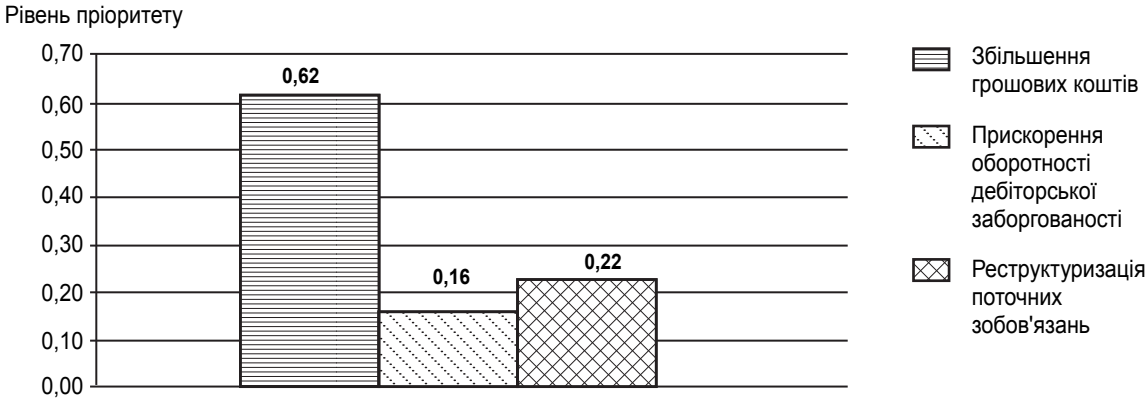

Рис. 3. **Значення оцінки глобального пріоритету заходів задля підвищення рівня ліквідності підприємства**

Експертне оцінювання альтернатив методом аналізу ієрархій надає можливості визначити пріоритетність альтернатив за вибраними кількісними та якісними критеріями. Метод аналізу ієрархій надає можливості вирішувати будь-які багатокритеріальні задачі, що не обмежуються наведеним прикладом застосування, а й стосуються аналізу, прийняття та прогнозування результатів.

За даними розрахунками можна зробити висновок, що пріоритетність альтернатив складає: збільшення грошових коштів – 0,62; прискорення оборотності дебіторської заборгованості – 0,16; реструктуризація поточних зобов'язань – 0,22.

Таким чином, застосування методу аналізу ієрархій дозволяє визначати пріоритетні напрямки фінансування діяльності підприємства й допомагає вибирати більш ефективні заходи задля підвищення ліквідності підприємства. За підсумками проведеного аналізу можна зробити загальний висновок про те, що за глобальним вектором пріоритетів найбільш доцільною альтернативою, яка б покращила загальний стан ДП «Завод «Електроважмаш», та стимулювала підвищення ліквідності, є альтернатива збільшення грошових коштів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Андрейчиков А. В., Андрейчикова О. Н. Анализ, синтез, планирование решений в экономике : монография. М. : Финансы и статистика, 2000. 368 с. **2.** Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент. Київ : Знання, 2006. 366 с. **3.** Литвак Б. Г. Стратегический менеджмент. М. : Юрайт, 2013. 507 с. **4.** Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий. М. : Радио и связь, 1993. 278 с. **5.** Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем. М. : Радио и связь, 1991. 244 с.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ Й ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 631.15

Войнова А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано ефективність формування та використання фінансових ресурсів ТОВ «АВТО-ЕКСПРЕС». Розглянуто визначення рівня ефективності формування та використання інтегральної оцінки фінансових ресурсів методом таксономії.*

Ключові слова: *фінансові ресурси, ефективність, методи аналізу та оцінки.*

Аннотация. *Проанализирована эффективность формирования и использования финансовых ресурсов ООО «АВТО-ЭКСПРЕСС». Рассмотрены определение уровня эффективности формирования и использования интегральной оценки финансовых ресурсов методом таксономии.*

Ключевые слова: *финансовые ресурсы, эффективность, методы анализа и оценки.*

Annotation. *The efficiency of formation and use of the financial resources of AUTO-EXPRESS LLC is analyzed. The determination of the level of efficiency of formation and use of the integrated assessment of financial resources by the taxonomy method is considered.*

Keywords: *financial resources, efficiency, methods of analysis and evaluation.*

Актуальність теми полягає в тому, що на сьогодні реальні умови функціонування підприємства обумовлюють необхідність проведення об'єктивного і всебічного фінансового аналізу, який дозволяє визначити особливості його діяльності, недоліки в роботі і причини їх виникнення, а також на основі отриманих результатів виробити конкретні рекомендації щодо покращення фінансового стану. В економічній науці часом непросто проводити дослідження статистичними методами, які спираються на розподіл багатовимірної випадкової величини, адже число доступних спостережень, які містяться в сукупності даних, як правило, невелике. У загальному вигляді проблему упорядкування багатовимірних об'єктів або процесів щодо заданого нормативного вектора-еталона вирішує таксономія.

Дослідженням питання використання таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ займались такі вітчизняні дослідники, як: Айвазян С., Бажаєв З., Кожушко О., Плюта В., Сабліна Н. та ін. [1; 4; 7].

Оцінка фінансових ресурсів підприємства з використанням таксономічного аналізу дає можливість провести моніторинг ресурсів підприємства та визначити інтегральний показник рівня ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. Запропоноване дослідження дає можливість отримати досить повну та неупереджену інформацію про стан і можливу динаміку цього показника [5].

Таксономічний показник розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу [1]: формування матриці спостережень, стандартизація значень елементів матриці спостережень, ідентифікація вектора-еталона, визначення відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном, розрахунок таксономічного коефіцієнта розвитку.

Основні формули для розрахунку таксономічного показника наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Формули для розрахунку таксономічного показника

Визначення показників	Формула	Інтерпретація показників формули
1	2	3
Стандартизація показників матриці	$Z = \frac{X_i}{\overline{X_i}}$	X_i – вихідне значення показника; $\overline{X_i}$ – середнє значення *i*-го показника

© Войнова А. В., 2020

Закінчення табл. 1

1	2	3
Визначення відстані між точкою-одиницею та еталоном	$C_{i0}=\sqrt{\sum_{i=1}^{m}(z_{ij}-z_{0j})^2}$	де z_{ij} — стандартизоване значення j-го показника в період часу i; z_{0j} – стандартизоване значення i-го показника в еталоні
Таксономічний показник розвитку	$K_i=1-d_i$	d_i – показник відхилення показників підприємства за i-й рік від еталона
Загальна відстань між показниками та еталоном	$C_0=\overline{C_0}+2S_0$	$\overline{C_0}$ – середня відстань між показниками та еталоном; S_0 – середньоквадратичне відхилення
Середня відстань	$\overline{C_0}=\frac{1}{m}\sum_{i=1}^{m}C_{i0}$	m – кількість років, за які проводитися аналіз
Середньоквадратичне відхилення	$S_0=\sqrt{\frac{1}{m}\sum_{i=1}^{m}(C_{i0}-\overline{C_0})^2}$	$\overline{C_0}$ середня відстань між показниками та еталоном

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника стану фінансових ресурсів підприємства наведені в табл. 2

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оцінки ресурсів підприємства

Показник	Значення за роками		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	6,91	5,03	0,61
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	2,12	1,97	1,98
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,55	0,43	0,32
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,55	0,33	0,23
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,04	0,02
Коефіцієнт оборотності активів	0,53	0,63	0,51
Коефіцієнт оборотності основних фондів	6,12	4,70	4,80
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,58	0,71	0,95
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,80	2,96	2,96
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,44	1,14	1,43
Період оборотності основних фондів	58,86	76,60	75,06
Період оборотності дебіторської заборгованості	452,80	121,65	121,65

Визначенням таксономічного показника є стандартизація елементів матриці спостережень, яка проводиться з метою акцентування уваги на значному діапазоні відхилень вихідних даних [3].

Далі розрахуємо середнє арифметичне значення ознаки j таким чином:

$$\bar{x}_{ij} = \frac{\sum x_{ij}}{i}, \quad (1)$$

де x_{ij} – значення ознаки *j* відповідного параметра;

i – кількість звітних періодів.

Середньоквадратичне відхилення *j*-го показника розраховується за формулою:

$$x_i = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^{n} (x_{ij} - \overline{x_i})^2}{n}}, \quad (2)$$

де $\overline{x_i}$ – середнє арифметичне значення ознаки *j*.

Використовуючи вищезазначені формули, отримано такі дані (табл. 3).

Таблиця 3

Визначення середнього арифметичного значення та середньоквадратичного відхилення

Показник	Значення за роками			Середнє значення	Середнє квадратичне відхилення, Si
	2017 р.	2018 р.	2019 р.		
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	6,91	5,03	0,61	4,18	3,23
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	2,12	1,97	1,98	2,02	0,08
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,55	0,43	0,32	0,43	0,12
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,55	0,33	0,23	0,37	0,16
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,04	0,02	0,03	0,01
Коефіцієнт оборотності активів	0,53	0,63	0,51	0,56	0,06
Коефіцієнт оборотності основних фондів	6,12	4,7	4,8	5,21	0,79
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,58	0,71	0,95	0,75	0,19
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,8	2,96	2,96	2,24	1,25
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,44	1,14	1,43	1,34	0,17
Період оборотності основних фондів	58,9	76,6	75,1	70,17	9,83
Період оборотності дебіторської заборгованості	453	122	122	232,03	191,19

Обгрунтування еталона є самим відповідальним моментом всієї обчислювальної процедури, оскільки реальність значень еталона, його адекватність наявним економічним умовам визначає саме значення узагальнюючого показника (табл. 4).

Таблиця 4

Розрахунок еталона

Показник	Значення за роками			Стандарт Еталон
	2017 р.	2018 р.	20197 р.	
1	2	3	4	5
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	6,91	5,03	0,61	0,84
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	2,12	1,97	1,98	-0,68
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,55	0,43	0,32	-1,12

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,55	0,33	0,23	-1,12
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,04	0,02	-1,28
Коефіцієнт оборотності активів	0,53	0,63	0,51	-1,1
Коефіцієнт оборотності основних фондів	6,12	4,7	4,8	0,6
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,58	0,71	0,95	-1
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,8	2,96	2,96	-0,38
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,44	1,14	1,43	-0,85
Період оборотності основних фондів	58,86	76,6	75,06	16,91
Період оборотності дебіторської заборгованості	452,8	121,65	121,65	36,32

Наступним етапом є визначення відстаней між окремими спостереженнями (періодами) і вектором-еталоном таксономічного показника.

Ця процедура передбачає здійснення оцінки показників розвитку і дозволяє упорядкувати показники, які включені для визначення рівня розвитку підприємства. Визначений показник є синтетичною величиною і є рівнодіючою до обраних коефіцієнтів. Алгоритм розрахунку передбачає спочатку визначити відстань між точками, які характеризують досліджувані елементи, й еталонною точкою (табл. 5).

Таблиця 5

Визначення відстаней між окремими спостереженнями і вектором-еталоном

Найменування статті	2017 р.	2018 р.	2019 р .
Відстань C_{i0}	0,06	0,73	1,99
C_0	0,93		
S_0 (середнє квадратичне відхилення)	0,8		

Заключним етапом є розрахунок коефіцієнта таксономії за роками.

Узагальнюючий показник розраховується за формулою:

$$I_j = \frac{d_j}{\left\| d_j \right\|}, \quad (3)$$

де d_j – де відстань стандартизованої системи показників до стандартизованого еталона в *j*-му періоді:

$$d_j = \left(\sum_{i=1}^{m} (z_{ij} - z_{i0})^2 \right)^{1/2}, \quad (4)$$

де z_{ij} – стандартизоване значення *j*-го показника у період *i*;

z_{i0} – стандартизоване значення *j*-го показника у векторі-еталоні.

Як показали розрахунки, інтегральні оцінки фінансових ресурсів ТОВ «АВТО-ЕКСПРЕС» за 2017–2019 рр. були нестабільними, оскільки помітна значна їх варіація. Найбільше значення показник мав у 2017 році – 0,98. У 2019 році показник був 0,21 та є найменшим значенням за аналізований період.

Це підвищення пояснюється підвищенням значень таких показників-стимуляторів: рентабельність власного капіталу, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Незалежно від виду діяльності підприємства фінансові ресурси є найціннішим його активом, який перебуває в постійному русі, забезпечуючи операційну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства [2]. Основним показником, за яким оцінюється можливість мобілізації фінансових ресурсів підприємства із зовнішніх джерел, є інтегральний показник зовнішнього середовища, динаміку якого наведено на рис. 1.

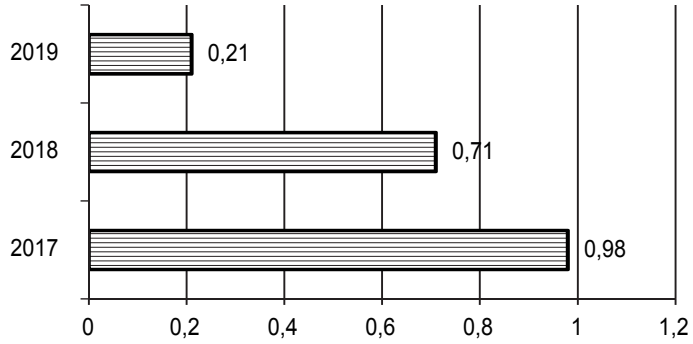

Рис. 1. **Динаміка зміни інтегрального показника ТОВ «АВТО-ЕКСПРЕС» за 2017–2019 рр.**

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів головне місце займає прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, – він формує більшу частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а отже, зростання ринкової вартості підприємства [3].

Певну роль у складі внутрішніх джерел відіграють також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю використовуваних власних основних засобів і нематеріальних активів; однак суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише містять засоби його реінвестування. Інші внутрішні джерела не займають значної частки у формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових ресурсів [6].

Використання позикового капіталу дозволяє суттєво розширити об'єм господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різноманітних цільових фінансових фондів і підвищити ринкову вартість підприємства.

Інтегральний фінансовий аналіз дозволяє отримати поглиблену (багатофакторну) оцінку умов формування окремих фінансових показників.

Побудова інтегральних оцінок є універсальним методом компактного подання великих масивів статистичних даних.

Тому так важливо приділяти достатньо уваги заходам, які будуть спрямовані на вдосконалення формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві.

Визначенням таксономічного показника є стандартизація елементів матриці спостережень, яка проводиться з метою акцентування уваги на значному діапазоні відхилень вихідних даних [6].

Незалежно від виду діяльності підприємства фінансові ресурси є найціннішим його активом, який перебуває в постійному русі, забезпечуючи операційну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства. Основним показником, за яким оцінюється можливість мобілізації фінансових ресурсів підприємства із зовнішніх джерел, є інтегральний показник зовнішнього середовища.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Айвазян С. А., Бажаева О. В., Староверова З. Ю. Классификация многомерных наблюдений. М. : Статистика, 2010. 769 с. **2.** Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту. Київ, 1997. 386 с. **3.** Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету.* 2014. № 6. С. 38–44 с. **4.** Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств. URL: http://www.library.tane.edu. **5.** Лощина Л. В. Інтегральний показник фінансового стану підприємства в аспекті антикризових заходів. *Економіка підприємства.* 2007. № 3. С. 12–18. **6.** Савків У. С. Інтегральна оцінка сталого розвитку регіону. *Бізнес Інформ.* 2012. № 1. С. 45–49. **7.** Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. М. : Статистика, 1980. 151 с.

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА СПОСОБИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 657.1

Волошина А. С.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Детально розглянуто один з головних суб'єктів у сфері економічної діяльності – бухгалтерський облік, його нормативно-правове регулювання, визначення проблем регулювання та шляхи їх подолання у сучасних умовах розвитку. Проаналізовано нормативно-правові акти регулювання. Запропоновано шляхи подолання регулювання бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, фінансова звітність, нормативно-правові акти, проблеми регулювання, способи удосконалення, шляхи подоланняя.*

Аннотация. *Подробно рассмотрен один из главных субъектов в сфере экономической деятельности – бухгалтерский учет, его нормативно-правовое регулирование, определение проблем регулирования и пути их преодоления в современных условиях развития. Проанализированы нормативно-правовые акты регулирования. Предложены пути преодоления регулирования бухгалтерского учета.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, финансовая отчетность, нормативно-правовые акты, проблемы регулирования, способы усовершенствования, пути преодоления.*

Annotation. *One of the main subjects in the field of economic activity is considered in detail – accounting, its normative-legal regulation, definition of problems of regulation and ways of their overcoming in modern conditions of development. Regulatory and legal acts of regulation are analyzed. Ways to overcome the regulation of accounting are proposed.*

Keywords: *accounting, financial reporting, legal acts, regulatory problems, ways to improve, ways to overcome.*

Бухгалтерський облік відіграє важливу роль в управлінні сферами економіки держави. За період незалежності України в системі бухгалтерського обліку відбулися колосальні зміни, які направлені на її адаптацію до міжнародних стандартів. Однак через розмаїття таких стандартів наша країна має певні проблеми організаційного та методологічного характеру. Для існування та нормального функціонування бухгалтерський облік повинен мати відповідне нормативно-правове забезпечення. Питання з регулювання бухгалтерського обліку в нашій державі знайшли широке та детальне висвітлення у працях як державних службовців та науковців, так і зарубіжних учених: І. Бєлоусова, В. Пархоменко, М. Чумаченко, В. Швець, В. Сопко, Ф. Бутинець, М. Пушкар, О. Петрук, В. Вернтца, Д. Форрестера й ін.

Метою цієї статті є дослідження державного регулювання бухгалтерського обліку в Україні та теоретичне визначення його напрямів поліпшення. Актуальність цієї теми полягає в тому, що нормативне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні потребує постійного вдосконалення.

О. М. Петрук зазначає, що «на сучасному етапі тільки шляхом селекції та синтезу передових досягнень іноземного досвіду регулювання обліку можна реформувати національну систему бухгалтерського обліку з метою подальшого її якісного розвитку в нових умовах господарювання. В результаті проведеної законодавчої та організаційної роботи отримано бажаний результат у вигляді системи регулювання бухгалтерського обліку, зорієнтованої на забезпечення потреб усіх зацікавлених користувачів бухгалтерської інформації» [1].

Перш за все, у жовтні 1998 року в нашій країні було прийнято «Програму реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів», в якій зазначені напрями узгодження національної системи бухгалтерського обліку з вимогами ринкової економіки і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку [2]. На даний момент в Україні сформовано систему бухгалтерського обліку, засновану на принципах міжнародних стандартів способом їх пристосування до вітчизняного економіко-правового середовища.

Варто зазначати систему нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні, яку наведено на рис. 1.

© Волошина А. С., 2020

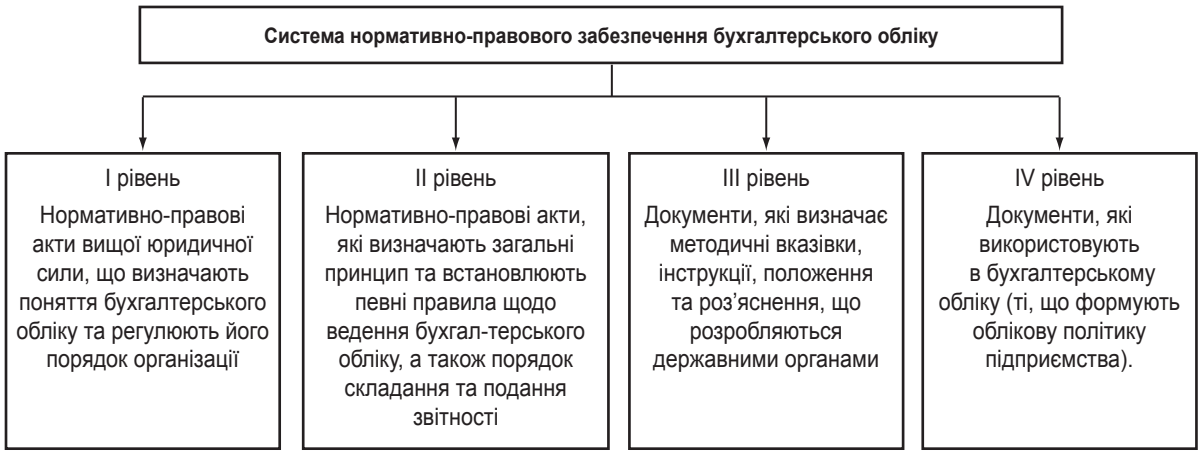

Рис. 1. **Рівні системи нормативно-правого забезпечення бухгалтерського обліку**

Виходячи з рис. 1 в українській державі склалася певна система регулювання бухгалтерського обліку, до першого рівня якої можна віднести такі документи вищої юридичної сили, як: Господарський кодекс, Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, Цивільний кодекс, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Кодекс законів про працю. До другого рівня відносяться Національні стандарти бухгалтерського обліку, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій і Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), що встановлюють правила і способи ведення обліку господарських операцій, складання та подання бухгалтерської звітності. До третього рівня: Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні та інші. Останній рівень складається з Наказу про облікову політику, Робочого плану рахунків бухгалтерського обліку та подібних.

З усього цього основними документами, які все ж таки регламентують систему бухгалтерського обліку, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р., Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, затверджені наказами Міністерства фінансів України, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р.,

Інструкція зі застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, затверджена наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р., Ухвала Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку подання фінансової звітності» від 28.02.2000 № 419, Інструкція щодо інвентаризації основних засобів нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.09.1994 № 69.

Слід зазначити, що регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється переважно відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. [3].

Цей документ прийнято з наміром формування єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх організацій, запевняють і захищають інтереси користувачів, також для поліпшення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Згідно цьому закону в сучасній Україні немає конкретного визначення суб'єкта, за яким визначена відповідальність за стан бухгалтерського обліку. Збирає та обробляє фінансову звітність Державна служба статистики України, а здійснює регулювання питань щодо методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності, затверджує стандарти бухгалтерського обліку й інші нормативно-правові акти щодо цього – Міністерство фінансів.

Далі В. М. Жук зазначає, що «питання регулювання бухгалтерського обліку не є першочерговим у роботі Міністерства фінансів України». Автор стверджує, що лімітовані можливості та невизначений статус Методологічної ради з бухгалтерського обліку теж не сприяють вирішенню проблем, які набули [4].

Тому вважаємо, що Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язаний чітко визнати елементи державного регулювання бухгалтерського обліку, а саме: Кабінет Міністрів, Міністерство фінансів, Національний банк, Державне казначейство, Державна служба статистики та інші державні органи. Крім того, цей документ повинен закріпити за ними право розробки нормативно-правових актів щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Для рішення існуючих проблем, концептуальними підходами до такої перебудови системи є:

– посилення правового статусу національного регуляторного органу з питань бухгалтерського обліку, його сферу можливостей та відповідальності в межах Кабінету Міністрів України або Міністерству фінансів України.

– збільшення суб'єктів діяння на бухгалтерську діяльність за допомогою участі в регуляторних органах представників галузевих міністерств і професійних бухгалтерських організацій.

– забезпечення відповідальності учасників регуляторного органу за формування й дотримання методології бухгалтерського обліку у сферах їх впливу [5].

Зі свого боку Світовий Банк пропонує Україні створити багатопрофільний Національний координаційний комітет для узгодження реформ в галузі бухгалтерського обліку. Комітет повинен здійснювати дорадчі функції при органах, які розкривають в цьому державну політику [6].

Таким чином, відповідне регулювання бухгалтерського обліку є важливим для економіки та держави в цілому. На сучасному етапі потрібні зміни в нормативних документах, насамперед у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», щодо системи регулювання бухгалтерського обліку на принципах, заснованих сучасними економічними теоріями та виходячи із антикризових програм розвинутих країн. Тоді існування та здійснення бухгалтерського обліку буде належним та матиме позитивний вплив в економіці нашої країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Петрук О. М. Історія та іноземний досвід регулювання бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2005. № 3 (33) : Економічні науки. С.156–167. **2.** Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.1998 № 1706. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-%D0%BF. **3.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **4.** Жук В. М. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку і їх вирішення. *Фінанси України*. 2009. № 7. С. 100–113. **5.** Пархоменко В. М. Проблема регулювання бухгалтерського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 8–9. С. 3–20. **6.** Звіт Світового банку про стан дотримання стандартів та кодексів у сфері бухгалтерського обліку та аудиту. URL: http://www.worldbank.org/ifa/rosc_aa_ukr_ukr.pdf.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПЕНСАЦІЙНОГО ПАКЕТА НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 005.954.6(100)

Гаврилюк Ю. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто систему компенсацій у різних країнах світу. Виявлено останні тенденції формування та функціонування компенсаційної системи. Проаналізовано ефективність і доцільність використання гнучких компенсаційних планів та індивідуалізованої форми компенсаційного пакета.*

© Гаврилюк Ю. В., 2020

Ключові слова: *компенсаційний пакет, гнучкий компенсаційний план, індивідуалізовані опції.*

Аннотация. *В статье рассмотрены система компенсаций в разных странах мира. Обнаружены последние тенденции формирования и функционирования компенсационной системы. Проанализированы эффективность и целесообразность использования гибких компенсационных планов и индивидуализированной формы компенсационного пакета.*

Ключевые слова: *компенсационный пакет, гибкий компенсационный план, индивидуализированные опции.*

Annotation. *The article deals with the system of compensations in different countries of the world. The last tendencies of the formation and functioning of the compensation system are revealed. The efficiency and expediency of the use of flexible compensatory plans and an individualized form of the compensation package are analyzed.*

Keywords: *compensation package, flexible compensation plan, individualized options.*

Розвиток і функціонування світової системи господарства залежить від економічної діяльності кожної країни. Своєю чергою, вдала економічна політика окремої країни залежить від ефективної організації праці на підприємствах, основу продуктивних сил яких складають працівники. Тобто мотивація робітника до праці є головною метою як на мікро, так і на макрорівні. Саме тому система управління кожного підприємства має підлаштовуватися під останні тенденції стимулювання працівників, до яких, своєю чергою, відноситься система компенсаційних виплат або компенсаційний пакет, що набуває нових форм і змісту.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад механізму функціонування компенсаційного пакета з використанням принципу «кафетерію» в умовах трансформації соціально-трудових відносин.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади формування компенсаційного пакета у різних країнах.

Це питання досліджували такі науковці, як Магура М. И. [1, с.24], Федченко А. А. [2, с.19], Баранник Л. Ю. [3, с. 21] і багатьох інших, але ця тема ще мало освітлена у сучасній літературі, особливо у вітчизняних виданнях.

Система компенсацій (компенсаційний пакет) – це сукупність усіх компенсацій, зокрема, матеріальних виплат і винагород, нематеріальних благ і послуг, які роботодавець надає працівникові за долучення його до процесу праці і розпорядження його результатами праці, одержаними в процесі застосування робочої сили відповідно до кон'юнктури ринку праці, норм чинного законодавства, норм колективних угод, положень корпоративної політики [4, с. 48].

Агентство Reward Group, що займається вивченням системи винагород, провело анкетування серед 35 тисяч слухачів Chartered Institute of Personnel Development (Королівський інститут персоналу і кадрового розвитку), щоб з'ясувати, які пільги сьогодні найбільш популярні [3, с. 32].

Таким чином, компенсаційний пакет є додатковим стимулом мотивованої роботи працівника і, як наслідок, ефективної кадрової політики підприємства, але лише у разі збалансованого підходу до формування компенсацій. У іншому ж випадку компенсаційний пакет може лише знизити показники прибутковості організації. Так, у 1989 році американська автомобільна компанія «Chrysler» підрахувала, що в собівартості однієї машини понад 565 доларів США складають витрати на компенсації для працівників, але працівники використовували лише половину запропонованих компенсаційних витрат. Саме тому було прийнято рішення застосувати принцип «кафетерію» у формування компенсаційного пакета, тобто працівникам був запропоновані варіанти опцій, які вони могли обрати власноруч, що у рази зменшило собівартість продукції [5, с. 60].

Подібні схеми вже працюють у США, Канаді та Австралії завдяки величезній кількості публікацій в журналах, розкриваючи переваги прозорої системи компенсацій. Розробка гнучких компенсаційних планів породила дискусії про ефективність компенсаційних програм як інструментів утримання персоналу і підтримки лояльності.

Принцип гнучкої системи компенсацій побудований на тому, щоб формувати персоналізований пакет пільг у компанії, що приведе до підвищення мотивації працівника, адже кожна людина має різні потреби. До того ж соціально-демографічна структура будь-якої організації неоднорідна. Так, директор підприємства з досвідом роботи 30 років і юний програміст мають різні потреби. Саме тому гнучка система компенсацій пропонує широкий спектр пільг, з яких кожен може вибрати те, що відповідає його прагненням [6, с. 5].

Упровадження гнучких компенсаційних планів – досить витратний процес для підприємства, для здійснення якого підприємства запрошували зовнішніх консультантів. Наразі з'явилися програми, що дозволяють зовнішнім агентствам контролювати весь процес через Інтернет. Вони не тільки формують пакети пільг, а й постійно підтримують зв'язок з персоналом за допомогою внутрішньої мережі або Інтернету [7, с. 18].

Прикладом некомпетентісного підходу до запровадження гнучких компенсацій стало рекламне агентство «Saatchi & Saatchi», яке вирішило впровадити гнучкі компенсаційні програми в своєму дочірньому підрозділі в Північній Америці, що було спонтанним рішенням. Керівники відвели на це три місяці і, за їх власним визнанням, практично не зверталися за консультаціями до персоналу і не вивчали внутрішні бізнес-процеси [8, с. 24].

В результаті програми вийшли складними і непопулярними у підлеглих. Пізніше була зроблена нова спроба. Організатори зібрали зі співробітників 22 фокус-групи для обговорення переваг та недоліків нововведень. Завдяки цьому кожному учаснику не потрібно було персонально звертатися в департамент персоналу. В результаті з'явилися 5 програм компенсацій, які відображали потреби різних груп співробітників (при цьому враховувалася думка всіх співробітників, починаючи від топ-менеджерів і закінчуючи рядовими робітниками).Для інформування учасників в офісі встановили кілька «довідкових бюро», в яких можна було отримати консультацію щодо особистого компенсаційного плану. У період впровадження програми в офісі на стінах були розташовані постери, оголошення, а протягом року проведено кілька консультативних нарад [9, с. 85].

Таблиця 1

Характеристика компенсаційного пакета країн світу

Країна / об`єднання країн	Форма компенсаційного пакета	Аутсорсинг надання компенсацій	Види найпоширеніших компенсаційних опцій
США	Індивідуалізована	Страхові компанії	1) Пенсійний план 2) Медичне страхування (часткове) 3) Індивідуальні компенсаційні опції
Китай	Відбувається перехід від загальних компенсацій до індивідуалізованих	–	1) Уніфікована система компенсацій 2) Реформування системи від «пільги за стаж» до «пільги за продуктивність»
Країни Європи	Індивідуалізована	Страхові компанії (медичне страхування)	1) Компенсація медичних послуг (надзвичайні випадки) 2) Компенсація на відпочинок співробітників та їх сімей, оплата різних оздоровчих процедур 3) Кар`єрне зростання – збільшення компенсацій 4) Широкий вибір індивідуальних компенсаційних опцій
Канада	Індивідуалізована	Страхові компанії на всі види страхування	1) Повне медичне страхування 2) Компенсація виплат для членів родини 3) Страховка за межами Канади. Вона покриває медичні та супутні витрати до мільйона доларів на людину

Використання гнучких компенсаційних систем є невід`ємною частиною ефективного управління персоналом у високорозвинених країнах. З табл. 1 можемо бачити, що більшість країн використовує індивідуалізовану фору компенсаційного пакета. До того ж слід зазначити, що більшість підприємств віддає компенсаційні страхові виплати на аутсорсинг страховим компаніям, які забезпечують працівників різними видами компенсацій за рахунок роботодавця. Також необхідно зауважити, що країни Європи на сьогодні є лідерами за виплатою пільг для робітників, що складає близько 50 % компенсації, у той час як українські роботодавці досягають лише 10–15 % у цьому сегменті.

Отже, світовий досвід використання компенсаційного пакета доводить ефективність застосування гнучких компенсаційних виплат на підприємствах у різних країнах світу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Магура М. И. Мотивация труда персонала и эффективность управления. *Управление персоналом*. 2003. № 6. С. 22–25. **2.** Федченко А. А. Компенсационный пакет организации: подходы к формированию. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Экономика и управление.* 2008. № 1. С. 114–122. **3.** Barannik L. Social package as an attribute of the modern enterprise. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка.* 2011. № 1. С. 2–9. **4.** Назарова Г. В. Управління соціально-трудовою

сферою підприємства : [монографія]. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 324. **5.** Семенченко А. В. Управління кадровою безпекою в контексті соціально-економічного розвитку організації. *Проблеми економіки.* 2013. № 1. С. 232–236. **6.** Декалюк О. В., Песченюк Л. В. Діагностика проблем мотивації персоналу у міжнародних компаніях в сучасних умовах господарювання. *Міжнародні економічні відносини: теорія та практика.* 2010. № 2. С. 4–6. **7.** Андрєєва Н. М., Андреева Н. Н. Зелені інвестиції як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження. *Міжнародні економічні відносини: теорія та практика.* 2010. № 5. С. 15–18. **8.** Oxelheim L., Wihlborg C. Markets and compensation for executives in Europe. *Emerald Group Publishing.* 2008. Vol. 24. **9.** Carraher S. M., Carraher S. C. Human resource issues among SMEs in Eastern Europe: A 30 month study in Belarus, Poland, and Ukraine. *International Journal of Entrepreneurship.* 2014. Vol. 10. P. 97–108.

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658

Гавриш О. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню економічної сутності та методичних основ оцінки фінансової стійкості, теоретичних аспектів впливу чинників на забезпечення фінансової стійкості підприємств. Розглянуто технологію оцінки фінансової стійкості підприємства. Досліджено проблеми, що можуть виникнути у підприємства під час визначення фінансової стійкості.*

Ключові слова: *фінансова стійкість, фінансова діагностика, система показників оцінки, технологія, забезпечення фінансової стійкості.*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию экономической сущности и методических основ оценки финансовой устойчивости, теоретических аспектов влияния факторов на обеспечение финансовой устойчивости предприятий. Рассмотрена технология оценки финансовой устойчивости предприятия. Исследованы проблемы, которые могут возникнуть у предприятия при определении финансовой устойчивости.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, финансовая диагностика, система показателей оценки, технология, обеспечение финансовой устойчивости.*

Annotation. *The article is devoted to the study of the economic nature and methodological bases of financial stability assessment, theoretical aspects of the influence of factors on the financial stability of enterprises. The technology of estimation of financial stability of the enterprise is considered. The problems that enterprises may face in determining financial soundness are investigated.*

Keywords: *financial stability, financial diagnostics, system of evaluation indicators, technology, ensuring financial stability.*

Сучасний розвиток вітчизняної економіки супроводжується новим етапом реформ, посиленням економічної глобалізації, зростанням невизначеності та мінливістю умов господарювання, вимагаючи від суб'єктів господарювання швидкої та гнучкої реакції на зміну чинників зовнішнього середовища. Усе це передбачає впровадження ефективних механізмів, які даватимуть змогу сприйняти зміни, ідентифікувати їх і забезпечити відповідну адапта-

© Гавриш О. С., 2020

цію господарської, фінансової та інвестиційної діяльності. Адекватним до зазначених вимог є стратегічний підхід щодо організації аналізу фінансової стійкості [1].

Питання оцінки фінансової стійкості висвітлено в роботах таких авторів, як Базілінська О. Я., Буряк Л. Д., Бутинець Ф., Кіндрацька Г., Крамаренко Г., Чорна О., Кононенко О., Савицька Г., Цал-Цалко Ю., Шеремет О. та ін. За ринкових умов господарювання змінюється підхід до визначення поняття фінансової стійкості та комплексу показників для її оцінки. Тому, незважаючи на численні публікації, єдина точка зору щодо методичних підходів до аналізу рентабельності підприємства в сучасних умовах відсутня.

Головною **метою** цієї роботи є розробка та моделювання технології оцінки фінансової стійкості підприємства.

Головним індикатором оцінки фінансового стану будь-якого суб'єкта господарювання є показники його фінансової стійкості. Фінансову стійкість підприємства слід розглядати комплексно, з урахуванням різних аспектів фінансово-господарської діяльності цього суб'єкта господарювання [3]. Фінансова стійкість суб'єктів господарювання визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості. Вона безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності господарюючого суб'єкта [2].

Аналіз літературних джерел свідчить про існування різних підходів до вибору показників оцінки фінансової стійкості підприємств, які наведено в табл. 1. Оцінку фінансової стійкості підприємства слід проводити в динаміці за такими етапами: 1 етап – аналіз абсолютних показників; 2 етап – аналіз відносних показників; 3 етап – аналіз показників платоспроможності; 4 етап – визначення запасу фінансової стійкості [4].

Етапом оцінки фінансової стійкості підприємства є вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на фінансову стійкість, ранжування їх за значущістю, кількісна та якісна оцінка.

Таблиця 1

Показники оцінки фінансової стійкості на думку вітчизняних і зарубіжних авторів

Автор	Показники
Ю. Цаль-Цалко	18 коефіцієнтів, серед яких маневреність власного капіталу, коефіцієнти фінансової залежності, концентрації залученого капіталу, залучених джерел у необоротних активах, довгострокового залучення позикових коштів, довгострокових зобов'язань, коефіцієнт поточних зобов'язань, співвідношення власного і залученого капіталу (фінансування), забезпечення власними коштами, коефіцієнт фінансової стабільності, фінансового левериджу, забезпечення запасів робочим капіталом, забезпеченості оборотних активів робочим капіталом
М. Білик	7 показників: фінансова автономія, фінансова залежність, фінансовий ризик, маневреність власного капіталу, структура покриття довгострокових вкладень, довгострокове залучення коштів, фінансова незалежність капіталізованих джерел
М. Кроленко	5 груп показників фінансової стійкості у частині одержання та використання грошових активів підприємства: забезпеченість підприємницької діяльності власними коштами підприємства; забезпеченість підприємства позиковими коштами; платоспроможність та кредитоспроможність підприємства; структура джерел формування та ефективність використання основного й оборотного капіталу підприємства; рентабельність капіталу підприємства
Г. Ілясов	2 показника: відношення власного капіталу до всіх пасивів, відношення власного капіталу до позиченого капіталу

З метою підтримки фінансового стану на певному рівні підприємство має постійно відслідковувати та регулювати фактори, які на нього впливають. Це вимагає розробки нових технологій і прийомів ведення бізнесу, підвищення якості кінцевих результатів діяльності і, звичайно, упровадження нових, ефективніших методів та організації діяльності підприємства [5].

Найбільш поширеною методологією для створення функціональних моделей складних систем і процесів є методологія IDEF0. Для розроблення рекомендацій щодо покращення процесу організації фінансовою стійкістю підприємства пропонується використання CASE-засобу в програмному продукті BPwin за стандартом IDEF0. Значний вклад у теоретично-методичні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємств зробили відомі вітчизняні науковці: Білик М. Д. [1], Терещенко О. О. [2], Цаль-Цалко Ю. С. [8].

Побудувати структурно-функціональну модель можна за допомогою використання програмного продукту BPwin за стандартом IDEF0, що дозволяє представляти етапи у вигляді діаграми, а також наочно подати усі етапи цього процесу. На рис. 1 і 2 зображено запропоновану структурно-функціональну модель аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства.

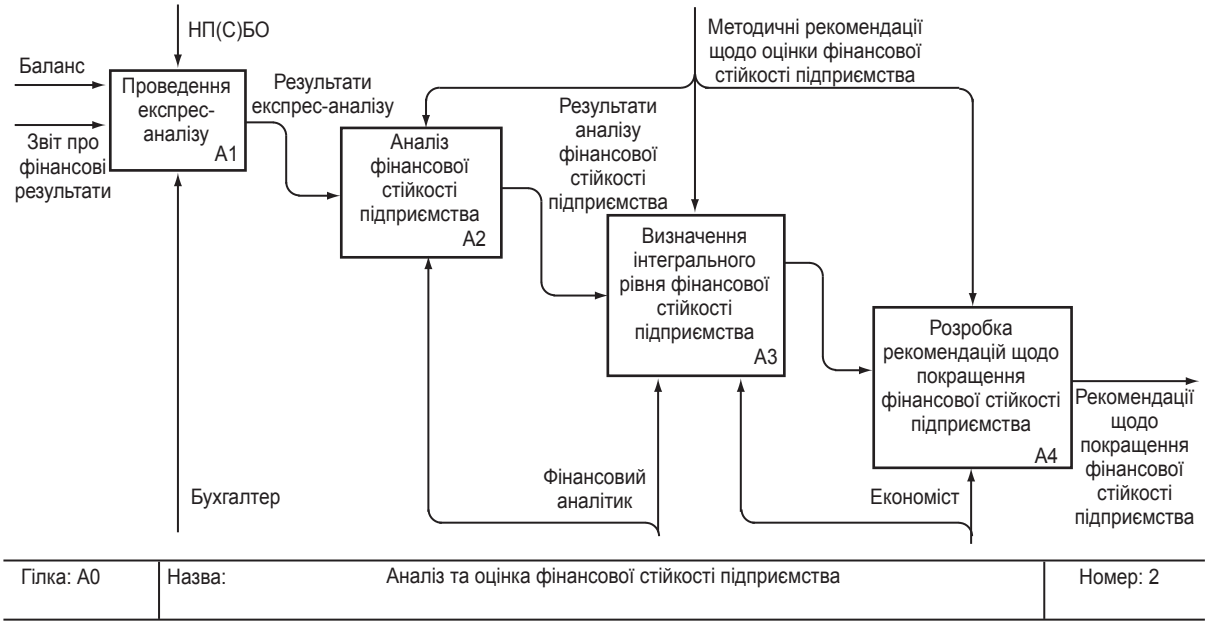

Рис. 1. **Основні етапи процесу аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства**

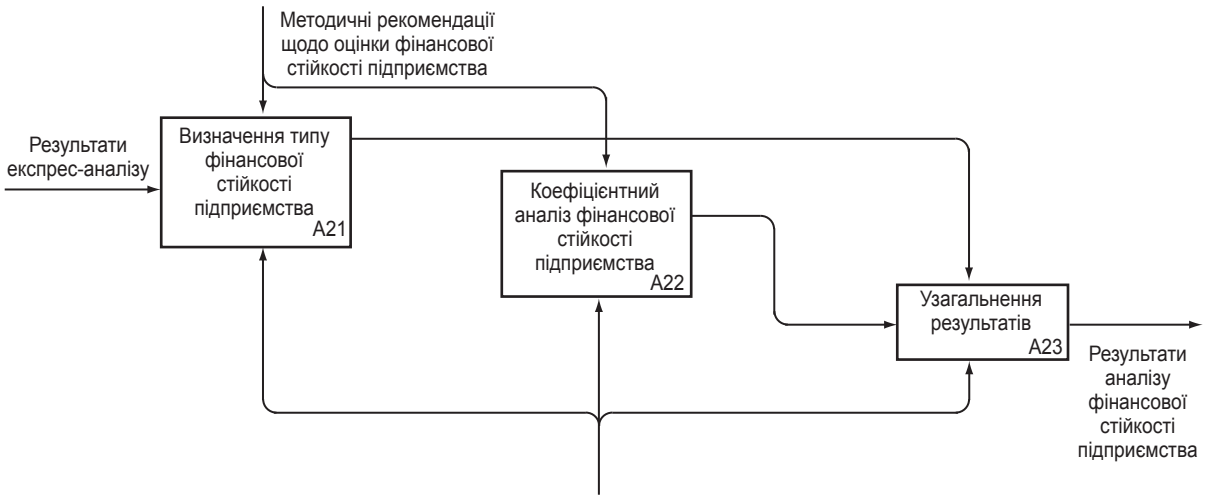

Рис. 2. **Етап проведення оцінки фінансової стійкості підприємства**

На першому етапі функціональної моделі пропонується проведення експрес-аналізу підприємства (рис. 1). На цьому етапі на базі вхідної інформації, а саме фінансової звітності підприємства, проводиться комплексний аналіз структури власного капіталу, оборотних і необоротних активів, пасивів, збалансування ресурсів. Проводиться горизонтальний та вертикальний аналіз. У ході горизонтального аналізу вивчають абсолютні зміни розміру валюти балансу та різних його статей за звітний період, а також темпи зростання, що важливо для характеристики фінансового стану підприємства. Метою вертикального аналізу є вивчення питомої ваги статей балансу у валюті балансу на початок і кінець звітного періоду, змін у питомій вазі, темп приросту [2].

На другому етапі проводиться аналіз фінансової стійкості підприємства. Основне його завдання – вивчення системи показників фінансової стійкості з метою її оцінки та регулювання. Фінансова стійкість підприємства, насамперед, залежить від співвідношення власного капіталу і зобов'язань, темпів нагромадження власного капіталу і резервів, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних активів власним капіталом. На цьому етапі спочатку здійснюють оцінку фінансового стану підприємства (рис. 2). Для оцінки фінансової стійкості підприємства, окрім відносних показників, використовується абсолютний показник – так званий трикомпонентний показник, який дозволяє визначити тип фінансової стійкості підприємства. Така оцінка фінансової стійкості грунтується на порівнянні обсягів запасів і витрат із величиною джерел їх фінансування [3].

Перед кожним підприємством, перш за все, стоїть завдання щодо визначення межі своєї фінансової стійкості. Так, недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності, а надлишкова – навпаки, сприятиме формуванню запасів, які є зайвими, що, своєю чергою, призведе до зростання витрат на їх утримання, недоотримання прибутку та уповільнення темпів економічного розвитку підприємства [4].

На третьому етапі проводять визначення інтегрального рівня фінансової стійкості підприємства. На останньому етапі проводять розробку рекомендацій щодо покращення фінансової стійкості підприємства, здійснюють оцінку результатів упровадження плану фінансової стійкості підприємства. Успіх реалізації розробленої тактики підприємства залежить певною мірою від діючої системи контролю. Успіх реалізації заходів покращення залежить від діючої системи контролю, який здійснюється протягом періоду дії стратегії. Більшість кризових ситуацій на українських підприємствах виникає через недостатню увагу керівництва до контролю за виконанням поставлених цілей. Завданням стратегічного контролю є: створення системи нормативів, оцінка стану об'єктів контролю, визначення причин відхилення та формування системи дій із коригування плану [1].

Тому на заключному етапі необхідно проводити моніторинг, який включає аналіз та оцінку рівня фінансової стійкості підприємства; визначення досягнутих результатів реалізації плану та їх порівняння зі встановленими стандартами; формування коригуючих заходів. Визначення допустимих меж відхилень від стандартів, тобто оптимального рівня фінансової стійкості, належить до компетенції вищого рівня керівництва підприємства. У результаті порівняння аналізу із фактичними результатами формується висновок про рекомендації, який може бути як позитивним, так і негативним, визначається ступінь досягнення цілей та відповідність заходів плану. За результатами аналізу надається інтегральна оцінка підприємства та виявляються проблеми підприємства, ключові фактори успіху, потенціал підприємства. За умов відхилення фактичних результатів від стандартів дії спрямовуються на коригування процесу досягнення цілей [5].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що оцінка фінансової стійкості є предметом дослідження і сьогодні залишається відкритим питанням для багатьох науковців. Побудова структурно-функціональної моделі процесу організації фінансової стійкості дозволяє виявити недоліки в оптимізації процесів на підприємстві, що поліпшує пошук і визначення шляхів удосконалення цих процесів з метою більш ефективного функціонування підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2009. 328 с. **2.** Буряк Л. Д., Вакуленко Є. В., Куліш А. П. та ін. Фінанси підприємств : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2003. 165 с. **3.** Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посіб. Житомир : ПП «Рута», 2003. 680 с. **4.** Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз : підручник. Київ : Знання, 2008. 428 с. **5.** Смачило В. В., Буднікова Ю. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств. *Економічний простір.* 2011. № 1 (115). С. 107–116. **6.** Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 392 с. **7.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2004. 654 с. **8.** Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 360 с. **9.** Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 160 с. **10.** Гринкевіч С. С., Михалевич М. А. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень. *Науковий вісник НЛТУ.* 2008. Вип. 18.5. С. 110–114.

МОДЕЛЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»)

УДК 338.12

Глухов М. Д.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено факторні моделі оцінки ризику банкрутства підприємства. Автором здійснено критичний аналіз переваг і недоліків зарубіжних і вітчизняних методик прогнозування ймовірності банкрутства. Розраховано ймовірність банкрутства за моделями Е. Альтмана, Г. Спрінгейта, О. Терещенка, А. Матвійчука, а також статистичними даними АТ «Укрзалізниця». Розроблено рекомендації щодо поліпшення фінансової стійкості та зниження ймовірності банкрутства підприємства.*

Ключові слова: *фінансова криза підприємства, моделі прогнозування ймовірності банкрутства, фінансова стійкість, ознаки кризи.*

Аннотация. *Исследованы факторные модели оценки риска банкротства предприятия. Автором осуществлен критический анализ преимуществ и недостатков зарубежных и отечественных методик прогнозирования вероятности банкротства. Рассчитана вероятность банкротства по моделям Э. Альтмана, Г. Спрингейта, О. Терещенко, А. Матвийчука, а также статистическим данным АО «Укрзализныця». Разработаны рекомендации по улучшению финансовой устойчивости и снижения вероятности банкротства предприятия.*

Ключевые слова: *финансовый кризис предприятия, модели прогнозирования вероятности банкротства, финансовая устойчивость, признаки кризиса.*

Annotation. *Factor models of enterprise bankruptcy risk assessment are investigated in the article. The author has made a critical analysis of the advantages and disadvantages of foreign and domestic methods of predicting bankruptcy probability. Bankruptcy Probability by E. Altman, G. Springgate, O. Tereshchenko, A. Matviychuk, as well as statistics of JSC Ukrzaliznytsya. The authors have developed recommendations for improving financial stability and reducing the likelihood of bankruptcy.*

Keywords: *financial crisis of the enterprise, models of forecasting of bankruptcy probability, financial stability, signs of crisis.*

Сучасний стан розвитку економіки характеризується великою часткою неплатоспроможних підприємств і банкрутів, як в Україні, так і за кордоном. Фірм-банкрутів стає дедалі більше, а система попередження та оздоровлення підприємств не ефективно діє на практиці. Саме тому виникає потреба вивчення і аналізу ймовірності банкрутства підприємства та причин, що зумовлюють його виникнення.

У зарубіжній практиці питаннями розроблення методів і моделей оцінки вірогідності банкрутства підприємства займалися такі вчені, як: Г. Спрінгейт [2], Е. Альтман [1], У. Бівер та Дж. Таффлер, Г. Тішоу , Р. Ліс [3 5] та ін. В Україні дослідженнями методів аналізу ймовірності банкрутства підприємства займалися такі вчені: О. Терещенко, А. Поддерьогін, А. Матвійчук [3; 5] та ін.

Метою статті є дослідження ймовірності банкрутства на основі факторних зарубіжних і вітчизняних моделей, а також розроблення рекомендацій щодо запобігання можливому банкрутству АТ «Укрзалізниця».

Поняття банкрутства характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити фонди. Причини банкрутства підприємств (організацій) можуть бути найрізноманітнішими. Загалом їх можна поділити на дві групи: зовнішні, які практично дуже важко (іноді неможливо) врахувати; внутрішні, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві.

Необхідно систематизувати й об'єднати у групи причини банкрутства (рис. 1). Оскільки зовнішні причини не залежать від суб'єкта господарювання, доцільно детально розглянути внутрішні.

© Глухов М. Д., 2020

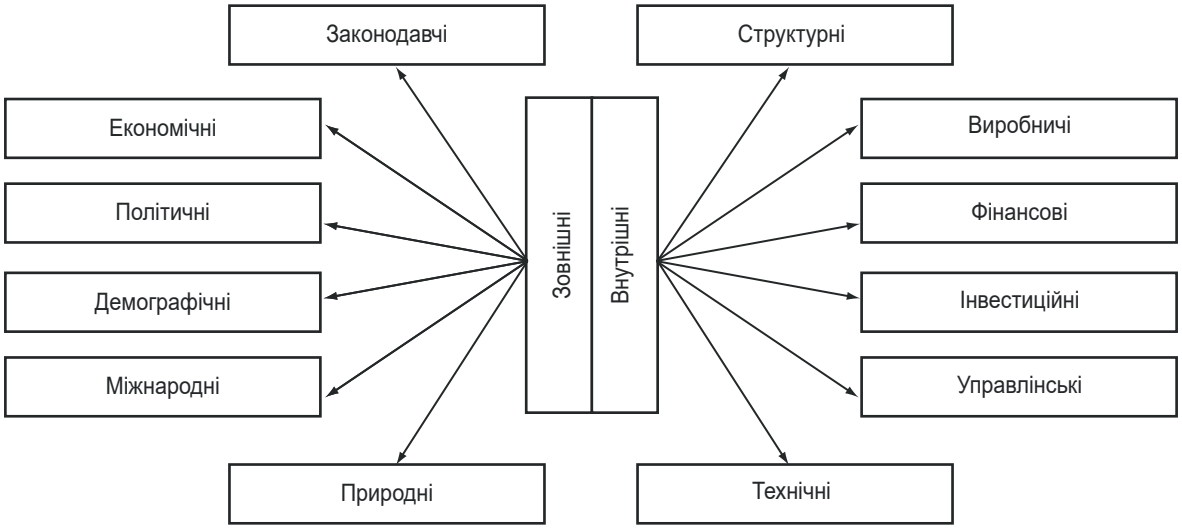

Рис. 1. **Причини виникнення ризику банкрутства**

Для кращого розуміння та сприйняття характеристику внутрішніх причин виникнення банкрутства зображено в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика внутрішніх причин виникнення банкрутства

Причини ризику	Характеристика
Структурні	Дефіцит в організаційній структурі, нераціональна організаційна структура
Виробничі	Зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності і як наслідок – високий рівень собівартості, збитки, «проїдання» власного капіталу
Фінансові	Неефективна структура активів (низька ліквідність); надмірна частка позикового капіталу; висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу; ріст дебіторської заборгованості; висока вартість капіталу; перевищення припустимих меж фінансових ризиків
Інвестиційні	Неефективний фондовий портфель; висока тривалість будівельно-монтажних робіт; суттєва перевитрата інвестиційних ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку по реалізованих проєктах; неефективний інвестиційний менеджмент
Управлінські	Брак стратегічного плану розвитку, неефективний менеджмент, низький рівень кваліфікації персоналу
Технічні	Низький рівень техніки, технологи и організації виробництва, застаріла технічна база

Першою і найбільш відомою моделлю діагностики банкрутства є розроблена Е. Альтманом на основі проведення мультидискримінантного аналізу модель «Z-рахунку», яка також часто називається «модель Альтмана», тому саме вона взята в якості основної для проведення аналізу. При обчисленні значення показника, який використовується для оцінки фінансової стійкості підприємства та вірогідності його банкрутства за цією моделлю, до уваги приймається п'ять факторів [1]. Вони включаються до інтегрального показника шляхом множення на відповідні коефіцієнти.

$$Z = 0{,}717X1 + 0{,}84X2 + 3{,}107X3 + 0{,}42X4 + 0{,}995X5, \quad (1)$$

де $X1$ – відношення чистого оборотного капіталу до суми активів;

$X2$ – частка формування активів за рахунок нерозподіленого прибутку;

$X3$ – рентабельність активів, розрахована виходячи з прибутку до виплати відсотків і податків;;

$X4$ – коефіцієнт співвідношення акціонерного капіталу та зобов'язань;

$X5$ – коефіцієнт оборотності активів.

Досить поширеною в Україні є діагностика банкрутства підприємства за моделлю О. О. Терещенка, яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності

вітчизняних підприємств і комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей (розробки О. Хотомлянського, Т. Перната, Г. Северина). Модель О. Терещенка [5] визначається за формулою:

$$Z = 1{,}5X1 + 0{,}08X2 + 10X3 + 5X4 + 0{,}3X5 + 0{,}1X6, \quad (2)$$

де $X1$ – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

$X2$ – відношення валюти балансу до зобов'язань;

$X3$ – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

$X4$ – відношення прибутку до виручки;

$X5$ – відношення виробничих запасів до виручки;

$X6$ – відношення виручки до основного капіталу.

Неможна оминути увагою модель Г. Спрінгейта [2], яка побудована на основі дослідження впливу 19 фінансових показників. Ця модель передбачає розрахунок чотирьох факторів, які орієнтовані на майбутні доходи підприємства. Вважають, що точність виявлення загрози неплатоспроможності за цією моделлю становить 92 %, однак зі збільшенням прогнозного періоду цей показник зменшується. Високий рівень достовірності прогнозування загрози неплатоспроможності робить цю модель придатною для широкого застосування.

Модель Г. Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1{,}03A + 3{,}07B + 0{,}66C + 0{,}4D, \quad (3)$$

де A – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів;

B – відношення оподатковуваного прибутку та відсотків до загальної вартості активів;

C – відношення оподатковуваного прибутку до короткотермінової заборгованості;

D – відношення обсягу продажів до загальної вартості активів.

Необхідно виділити модель оцінки ймовірності банкрутства А. В. Матвійчука [3]. Ця модель має значно вищу точність діагностування банкрутств українських підприємств на підгрунті побудованої автором моделі, ніж із застосуванням розроблених раніше моделей.

Модель А. Матвійчука має такий вигляд:

$$Z = 0{,}033X1 + 0{,}268X2 + 0{,}045X3 - 0{,}018X4 - 0{,}004X5 - 0{,}015X6 + 0{,}702X7, \quad (4)$$

де $X1$ – оборотні активи / необоротні активи;

$X2$ – чистий дохід від реалізації / поточні зобов'язання;

$X3$ – чистий дохід від реалізації / власний капітал;

$X4$ – баланс / чистий дохід від реалізації;

$X5$ – (оборотні активи – поточні зобов'язання) / оборотні активи;

$X6$ – (довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання) / баланс;

$X7$ – власний капітал / (довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання).

На основі отриманого результату здійснюється висновок про ймовірність банкрутства підприємства:

$Z > 2$ – не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, при переході на антикризове управління банкрутство не загрожує;

$0 < Z < 1$ – загроза банкрутства, якщо не будуть проведені санаційні заходи;

$Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

Порівняльну характеристику моделей оцінки ймовірності банкрутства на прикладі АТ «Укрзалізниця» наведено у табл. 2.

Інтегральний показник рівня загрози банкрутства за допомогою моделі Е Альтмана впродовж 2017–2019 років є низьким, відповідно, рівень загрози банкрутства за моделлю Альтмана АТ «Укрзалізниця» значення Z знаходиться в зоні невизначеності, імовірність банкрутства досить висока. Це пояснюється тим, що у підприємства виникла велика кількість поточних зобов'язань, при цьому зросли збитки. Все це призвело до падіння Z.

За моделлю О. Терещенка підприємство протягом досліджуваного періоду є напівбанкрутом.

За моделлю Г. Спрінгейта підприємство є потенційним банкрутом.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика моделей оцінки ймовірності банкрутства АТ «Укрзалізниця»

Назва моделі	Стан підприємства за отриманими результатами		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Е. Альтмана	1,23 < 1,52 < 2,89 зона невизначеності банкрутства	1,23 < 1,53 < 2,89 зона невизначеності	1,23 < 1,75 < 2,89 зона невизначеності
О. Терещенка	-1,67 < 0 підприємство є напівбанкрутом	-0,17 < 0 підприємство є напівбанкрутом	0 < 0,9 < 1 загроза банкрутства
Г. Спрінгейта	-0,46 < 0,862 потенційний банкрут	-0,25 < 0,862 потенційний банкрут	0,07 < 0,862 потенційний банкрут
А. Матвійчука	4,86 > 1,104 задовільний фінансовий стан	5,26 > 1,104 задовільний фінансовий стан	5,58 > 1,104 задовільний фінансовий стан

Однак головним недоліком зарубіжних моделей є те, що вони розроблені за результатами дослідження підприємств США та Західної Європи. Вагові коефіцієнти не адаптовані до сучасних умов трансформації вітчизняної економіки й не враховують специфіку діяльності українських підприємств, а саме: систему бухгалтерського обліку, податкове законодавство, значний вплив інфляції на формування фінансових показників, галузеву приналежність підприємства тощо.

З табл. 2 можна прослідкувати тенденції зниження показників за даними моделями для АТ «Укрзалізниця» протягом 2017–2019 року. Необхідно обрати таку модель, яка враховує всі особливості саме українського економічного простору та галузі, в якій функціонує підприємство.

Використання моделей діагностики ймовірності банкрутства дає можливість за обмеженою кількістю показників оперативно отримати дані про фінансовий стан підприємства й вчасно попередити загрозу кризового стану. Але вони не вказують на причину, які з факторів вплинули на зміну рівня фінансової стійкості; а також не надають інформацію щодо подальшого розвитку підприємства. Саме тому постає необхідність розробки основних напрямів підвищення фінансової стійкості АТ «Укрзалізниця

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Altman E. J. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance.* 1968. No. 4. P. 589–609. **2.** Іщенко Н. А. Діагностика ймовірності банкрутства підприємства та шляхи його стабілізації. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.* 2017. № 31. С. 256–265. **3.** Матвійчук А. В. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінантного аналізу. *Вісник НАН України.* 2010. № 9. С. 24–46. **4.** Погребняк А. Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. *Бізнес Інформ.* 2014. № 7. С. 344–352. **5.** Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 268 с.

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

УДК 314.74

Голікова Є. К.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні аспекти та сучасні тенденції міграційних процесів як форми міжнародних економічних відносин. Висвітлено сутність і фактори, що впливають на міграційні процеси. Проаналізовано основні наслідки міграції. Зроблено висновок щодо важливості формування збалансованої міграційної політики як фактора зниження проблематики соціально-економічного розвитку.*

Ключові слова: *міграція, міграційна політика, міграційні процеси.*

Аннотация. *Рассмотрены міграція, міграційна політика, міграційні процеси теоретические аспекты и современные тенденции миграционных процессов как формы международных экономических отношений. Отображены суть и факторы, влияющие на миграционные процессы. Проанализированы основные последствия миграции. Сделан вывод касательно важности формирования сбалансированной миграционной политики как фактора снижения проблематики социально-экономического развития.*

Ключевые слова: *миграция, миграционная политика, миграционные процессы.*

Annotation. *The theoretical aspects and current trends of migration processes as a form of international economic relations were considered. The essence and factors that affect migration processes were displayed. The main migration consequences were analyzed. The conclusion was made regarding the importance of creating a balanced migration policy as a factor in concerning the problems of socio-economic development.*

Keywords: *migration, migration policy, migration processes.*

Однією з найважливіших сучасних рис розвитку економіки є активізація міграційних процесів – як всередині окремих країн, так і на міжнародному рівні. До міграційних процесів залучені практично всі країни світу. Міграційні процеси справляють істотний вплив на розвиток ринку праці, економіки і суспільства взагалі, що актуалізує дослідження причин, наслідків, факторів впливу на економічний розвиток сучасних міграційних процесів.

Метою написання статті є аналіз особливостей міжнародних міграційних процесів, а також узагальнення відповідного теоретичного матеріалу.

Проблематика міжнародної міграції знайшла висвітлення у наукових роботах В. Ватаманюк, Л. Весельської, Ю. Гуменюк, Т. Драгунова, О. Заклекти, В. Колот, І. Кукурудзи, Е. Лібанова, О. Малиновської, І. Майданік, О. Новікова, В. Рогового, Г. Ситник, В. Скуратівського, В. Смолянюк, І. Хлівної та ін.

Термін «міграція» походить від лат. migratio – переселення та є об'єктом вивчення різних суспільних наук. У найбільш загальному сенсі під терміном «міграція» розуміють всі види руху населення, тобто сукупність різних соціальних явищ.

З економічної точки зору міграція є безпосереднім проявом існування світового ринку праці, який розвивається внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами.

Міграція населення може бути як міжнародним, так і внутрішньодержавним явищем та відрізнятися за характером, причинами, масштабами, географічним охопленням, тривалістю та ін.

Причини міграції можуть бути пов'язані з функціонуванням ринку праці або викликані зовнішніми факторами. Серед головних причин міграції населення слід зазначити економічні та соціальні, які важко розділити (міграція в пошуках вільних територій, роботи, більш високих доходів, з метою зміни способу життя – сільського на міський, придбання більш високого соціального статусу та ін.). Для сучасного світу притаманними є такі причини міграції, як: втеча від расових чи релігійних утисків, військова евакуація, депортація.

Сучасним міграційним процесам у світі притаманна висока динамічність, що є закономірним за умов глобалізації світового господарства [2]. Класифікацію форм міграції наведено на рис. 1 [4].

© Голікова Є. К., 2020

Міграція	З точки зору дотримання законодавства	легальна	
		нелегальна	
		напівлегальна	
	За строками	постійна	
		тимчасова	
		сезонна	
		маятникова	
	За територіальним охопленням	внутрішня	
		зовнішня (міжнародна)	регіональна континентальна міжконтинентальна
	За співвідношенням об'єктивних та суб'єктивних факторів	добровільна	
		примусова	
	За метою міграції	трудова	
		освітня	
		гуманітарна	
		міграція членів сімей	
		туристична	
		релігійна	
		екологічна	
		політична	

Рис. 1. **Класифікація форм міграції**

Для дослідження міграції важливе значення має аналіз чинників, що впливають на виникнення і розвиток міграційних процесів. Чинники міграції можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні чинники міграції характеризують навколишнє середовище людини. Серед об'єктивних чинників виділяють громадські та природні. Громадські чинники міграції населення – економічні, демографічні, соціальні, етнічні, релігійні, політичні, правові, – характеризують територіальні відмінності в суспільних умовах. Природні чинники визначаються природними умовами проживання й праці, у тому числі кліматичними особливостями, екологічною обстановкою, геологічними умовами тощо. Суб'єктивні чинники обумовлені потребами і ціннісними орієнтаціями потенційних мігрантів. Різноманіття людських потреб породжує в потенційних мігрантів різні мотиви – починаючи від бажання отримувати прийнятний дохід для задоволення базових потреб і закінчуючи потребами більш високого порядку, пов'язаними з отриманням певного соціального статусу, професійного або творчого розвитку.

Масштабна міжнародна міграція здатна впливати на економіку, культуру, соціальну сферу цілих держав. У світовій історії зовнішні міграції зіграли вирішальне значення у формуванні населення таких деяких держав, як США, Канада, Австралія та ін.

Основними районами тяжіння мігрантів в сучасному світі є Західна Європа, Північна Америка, країни Перської затоки, Австралія, ПАР, нові індустріальні країни Азії, деякі латиноамериканські країни, а також Ізраїль. У ролі головних постачальників мігрантів виступають деякі країни Південної (Індія, Пакистан, Бангладеш), Південно-Східної (Індонезія, Філіппіни, Таїланд) і Південно-Західної (Іран) Азії, Північної та Тропічної Африки, Південної Європи, а також Мексика і деякі інші країни Латинської Америки [1].

Особливе місце серед форм міграції займає міграція висококваліфікованих робітників, яка отримала назву «втеча умів». Перехід до постіндустріального суспільства, істотно підвищивши роль наукової праці, перетворив інтелектуальну працю в найважливіший ресурс і фактор сталого розвитку суспільства і викликав на ринку праці наростаючий попит на наукові кадри і кваліфікованих працівників, здатних виробляти високотехнологічну і конкурентоздатну продукцію.

На сучасному етапі «втеча умів» найбільш характерна для таких країн, як Індія (інженери, лікарі, програмісти), Філіппіни (медичні працівники), країни Центральної та Східної Європи і пострадянських країн (вчені, технічні фахівці, лікарі, творча інтелігенція). Головними центрами тяжіння інтелектуальних мігрантів є США, Західна Європа, Ізраїль, Об'єднані Арабські Емірати [1].

Міграція, як будь-який феномен, має певні наслідки – позитивні та негативні. Основні з них наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні наслідки міграції

	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Приймаюча країна	– забезпечення трудовими ресурсами районів і сфер із дефіцитом робочої сили; – збільшення економічно активної частини населення; – посилення конкуренції на ринку праці і, як наслідок, зростання якості трудових ресурсів	– відтік грошових коштів у формі переказів мігрантів; – демографічні проблеми; зниження ринкової ціни оплати праці; – ризик соціальних конфліктів із участю мігрантів; – неприйняття мігрантами місцевої культури; – необхідність додаткових державних заходів щодо нелегальної міграції
Країна-постачальник	– зниження рівня безробіття; – зростання доходів населення за рахунок переказів мігрантів; – часткове вирішення демографічних проблем	– відсутність податкових надходжень від доходів мігрантів; – зростання демографічних проблем; – «втеча умів»; – необхідність розробки державних заходів щодо повернення трудових мігрантів
Мігранти	– отримання більш високих доходів; – розширення можливостей самореалізації; – підвищення кваліфікації	– втрата звичного оточення; – необхідність адаптації до нових умов життя; – ризик виходу за межі правового поля

Таким чином, посилення міграційних процесів в умовах глобалізації є тенденцією сучасних міжнародних економічних відносин. Процеси міграції є актуальною проблемою для більшості країн, як у контексті неконтрольованості масштабів, так і в контексті впливу на соціально-економічні процеси. Вироблення збалансованої міграційної політики є важливим стратегічним завданням для більшості розвинених країн, що приймають міграційні потоки, а також для країн-постачальників, в яких міграція кваліфікованих і інтелектуальних кадрів посилює проблеми соціально-економічного розвитку. Ефективний розвиток національних економічних систем стане можливим лише за умови пом'якшення негативних наслідків міграції та використання переваг вільного переміщення трудових ресурсів між країнами і регіонами.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Степаненко Н. О.

Література: 1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 602 с. **2.** Величко К. Ю., Носач Л. Л., Печенка О. І. Міграційні процеси в Україні: сучасні тенденції та соціально-економічні наслідки. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2017. Вип. 2 (26). С. 232–246. **3.** Ионцев А. Международная миграция населения: Россия и современный мир. *Социологические исследования.* 1998. № 6. С. 38–48. **4.** Ровенчак О. Визначення та класифікація міграції: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127–137.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА

УДК 658.153:517.3

Гречко А. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено ефективність використання оборотних коштів за допомогою інтегрального показника. Проаналізовано його значення в динаміці та зроблено висновки щодо ефективності використання оборотних коштів. Виявлено фактори впливу на ефективність використання оборотних коштів.*

Ключові слова: *оборотні кошти, інтегральний показник, ефективність використання, таксономічний аналізя.*

Аннотация. *В статье исследована эффективность использования оборотных средств с помощью интегрального показателя. Проанализированы его значения в динамике, и сделаны выводы относительно эффективности использования оборотных средств. Выявлены факторы влияния на эффективность использования оборотных средств.*

Ключевые слова: *оборотные средства, интегральный показатель, эффективность использования, таксономический анализ.*

Annotation. *The article investigates the efficiency of using working capital with the help of an integral indicator. Its importance in the dynamics is analyzed and the conclusions on the efficiency of working capital are made. Factors of influence on working capital utilization efficiency are revealed.*

Keywords: *working capital, integral indicator, efficiency of use, taxonomic analysis.*

На сучасному етапі розвитку національної економіки мистецтво управління оборотними коштами підприємства полягає не лише в забезпеченні безперервності процесу виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), але й у підвищенні результативності господарювання в умовах кризи платежів, зростання конкуренції та інфляції [1].

Висока інфляція, неплатежі й інші кризові явища змушують підприємства змінювати свою політику щодо оборотних коштів, шукати нові управлінські рішення відповідно до цілей розвитку підприємств [2].

Однією з умов виживання виробників стає створення адекватної системи управління, щоб пристосуватися до зовнішніх і внутрішніх змін. Основою такої системи виступає якісна статистична інформація, її обробка і аналіз [3].

Для забезпечення ефективної фінансової діяльності підприємству необхідно мати достатній рівень оборотних коштів, щоб бути спроможним покрити зобов'язання перед кредиторами і зберегти свою ліквідність і платоспроможність [4].

Ефективність використання оборотних коштів досліджували такі вчені, як Азаренкова Г., Білик М., Бланк І., Брігхем С., Ковальов В., Момот Т., Поддєрьогін А., Холт Р. та інші.

Метою цієї статті є оцінювання ефективності використання оборотних коштів за допомогою інтегрального показника на прикладі АТ «Харківобленерго».

Головною метою використання методу таксономії є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу. Таксономічний показник розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу, який містить такі етапи [4]:

- формування вихідної матриці для побудови інтегрального показника;
- формування еталонних рівнів;
- стандартизація значень елементів матриці спостережень;
- обчислення інтегрального показника.

© Гречко А. М., 2020

Для таксономічного аналізу ефективності використання оборотних коштів побудовано матрицю із 6 показників, а саме: власні оборотні кошти, коефіцієнт абсолютної ліквідності, період оборотності оборотних коштів, коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства, рентабельність оборотних коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів. Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника АТ «Харківобленерго» за 2017–2019 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Власні оборотні кошти, тис. грн	287924	536566	492994
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,048	0,050	0,027
Період оборотності оборотних коштів, дні	90	107	266
Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	0,357	0,449	0,353
Рентабельність оборотних коштів, %	1,733	0,011	0,050
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,226	0,171	0,051

Після того, як сформовано матрицю вихідних показників, необхідно визначити диференціацію показників, визначивши стимулятори та дестимулятори. Стимуляторами є власні оборотні кошти, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства, рентабельність оборотних коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів. Період оборотності оборотних коштів є дестимулятором.

Далі формуємо еталонні рівні значень показників за критерієм min-max. Для стимуляторів – max, а для дестимуляторів – min. Еталонні значення показників приведено у табл. 2.

Таблиця 2

Еталонні значення показників ефективності використання оборотних коштів

Показник	Еталонне значення
Власні оборотні кошти, тис. грн	536566
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,050
Період оборотності оборотних коштів, дні	90,000
Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	0,449
Рентабельність оборотних коштів, %	1,733
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,226

Оскільки, показники в матриці вихідних даних мають різні одиниці виміру, необхідним є проведення стандартизації цих показників. Стандартизовані значення показників наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Стандартизовані значення показників

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Власні оборотні кошти, тис. грн	-1,500	0,966	0,534
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,638	0,862	-1,500
Період оборотності оборотних коштів, дні	-0,864	-0,636	1,500
Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	-0,700	-4,356	-4,356
Рентабельність оборотних коштів, %	1,500	-0,776	-0,724
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	1,167	-4,356	-4,356

Далі безпосередньо розраховується інтегральний показник ефективності використання оборотних коштів АТ «Харківобленерго» у 2016–2018 роках. Результати розрахунку продемонстровано за допомогою стовпчастої діаграми на рис. 1.

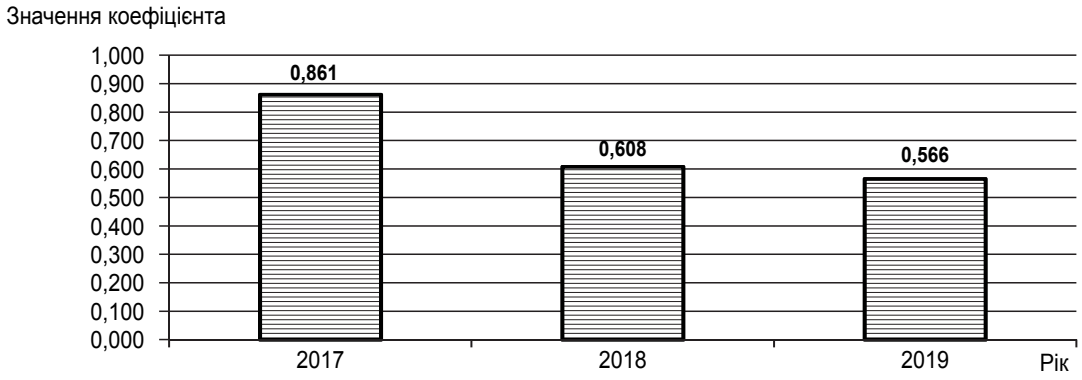

Рис. 1. **Динаміка рівня ефективності використання оборотних коштів**

Найбільше значення інтегрального показника АТ «Харківобленерго» спостерігається у 2017 році і становить 0,861. У 2018 та 2019 роках інтегральний показник має тенденцію до зменшення, і його значення становить 0,608 та 0,566 відповідно. Тобто, чим ближче значення інтегрального показника до 1, тим ефективніше використовуються оборотні кошти.

Щодо показників, які мають найбільший вплив на рівень інтегрального показника ефективності використання оборотних коштів АТ «Харківобленерго», то це коефіцієнт абсолютної ліквідності коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства.

Зниження інтегрального показника є приводом для розробки та впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів, адже їх наявність відіграє значну роль у забезпеченні фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємств, що є важливим напрямком їх фінансово-господарської діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Кащена Н. Б., Горошанська О. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління оборотними активами підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2015. Вип. 2(22). С. 27–39. **2.** Власова Н. О., Михайлова О. В. Критерії та показники ефективності формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2015. Вип. 1. С. 119–128. **3.** Погорелова Т. В. Многомерные методы – инструмент статистического анализа экономики предприятий // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : матеріали першої Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Атлант, 2012. С. 460–461. **4.** Куцик В. І., Хомицький А. І., Кук М. І. Стратегія управління ефективністю формування та використання оборотного капіталу в сучасних умовах. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки.* 2017. Вип. 53. С. 166–171. **5.** Іванова Н. С. Оцінка рейтингу видів економічної діяльності методом таксономічного аналізу. *Ефективна економіка.* 2016. Вип. 12.

ДЕМОГРАФІЧНЕ СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ

УДК 339.9

Гусакова О. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття та теоретичні основи демографічного старіння населення, зроблено аналіз впливу цього явища на економіку, зроблені короткі висновки щодо запобігання демографічного старіння населення.*

Ключові слова: *демографічне старіння населення, народжуваність, смертність, продуктивність.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность понятия и теоретические основы демографического старения населения, сделан анализ влияния этого явления на экономику, сделаны краткие выводы по предотвращению демографического старения населения.*

Ключевые слова: *демографическое старение населения, рождаемость, смертность, продуктивность.*

Annotation. *The essence of the concept and the theoretical foundations of the demographic aging of the population are examined, an analysis of the influence of this phenomenon on the economy is made, brief conclusions on the prevention of demographic aging of the population are drawn.*

Keywords: *demographic aging, fertility, mortality, productivity.*

Процес старіння населення стає однією з найбільш значущих соціальних трансформацій XXI ст. Це відбивається практично на всіх секторах суспільства. Демографічне старіння впливає на трудові та фінансові ринки, на попит, на товари і послуги, такі як житлове будівництво, транспорт і соціальний захист, а також на структуру сім'ї та взаємини між людьми, що належать до різних поколінь. Саме тому питання демографічного старіння є досить актуальним у сучасних умовах розвитку.

Актуальність цієї проблеми дуже зрозуміла, бо вирішення демографічної проблеми в світі і в наш час – надзвичайно гостре питання, увагу якому приділяють громадські та політичні діячі, засоби масової інформації, вчені-демографи, вчені-географи, суспільствознавці, соціологи, економісти і багато інші. Значущість цієї проблеми для людей також дуже велика, оскільки постає питання, чи буде взагалі існувати людство через століття або два.

Зважаючи на актуальність, вплив старіння населення на чисельність та структуру робочої сили досліджували А. Лаффер, Г. Стендинг, Р. Лейард, Я. Корнаі, І. Чернишев та інші. В Україні питаннями зміни вікової структури працездатного населення займались такі видатні вчені, як Д. Богиня, О. Грішнова, Є. Лібанова, Л. Лісогор та ін. Водночас, враховуючи соціально-економічні зміни як в країнах Європи, так і в Україні, питання впливу старіння населення на ринок праці потребує подальшого дослідження [1].

Метою написання статті є дослідження впливу зміни вікової структури населення на склад економічно активного населення в Україні.

Об'єктом цієї статі є основи та загальні риси оцінки демографічного старіння.

Населення світу старіє – збільшення частки людей похилого віку в загальній чисельності населення відзначається практично у всіх країнах.

Демографічне старіння як за темпами, так і за ступенем прояву відбувається в різних країнах світу нерівномірно. Найбільш яскраво тенденція старіння населення вперше позначилася у Франції, яка вже до 1870 року переступила поріг демографічної старості (12 % населення у віці 60 років і старше). Дещо пізніше, близько 1901 року поріг демографічної старості переступила Швеція, в 1931 році – Велика Британія, в 1937 році – Німеччина. Найбільш інтенсивний процес старіння населення в країнах Західної Європи і США. У країнах, що розвиваються, – Азії, Африці і Латинській Америці внаслідок високої народжуваності населення молодо: частка старих людей не перевищує 5–6 %. У СРСР завдяки відносно високому до середини XX ст. рівню народжуваності частка осіб у віці 60 років і старше збільшувалася порівняно повільно: з 1897 по 1970 роки, відповідно, з 6,9 до 11,8 %. Серед союзних республік темпи старіння населення вище на Україні, в Білорусії, Казахстані, РРФСР і в республіках Середньої Азії. Найвища частка літніх людей – у прибалтійських республіках. Частка жінок похилого віку в усіх республіках СРСР вище, ніж чоловіків, що пояснюється більш низькою смертністю жінок і значними втратами чоловічого населення в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років.

© Гусакова О. О., 2020

Демографічне старіння збільшує економічне «навантаження» на працездатне населення, при цьому не враховується, що матеріальні і культурні блага, які мають у своєму розпорядженні і які множать своєю працею молоді покоління, є до певної міри результатом праці їх попередників, нинішніх пенсіонерів. У капіталістичних країнах соціальне і економічне становище старих людей погіршується, наростає ворожість у ставленні до них з боку молодого покоління, не забезпечено їх право на професійну працю [2].

До старту демографічного переходу народжуваність і смертність були високими, чисельність людства майже не змінювалася. На межі XVIII–XIX ст. (у Західній Європі і Північній Америці) і в першій половині XX ст. (в країнах, що розвиваються) населення різко додало. При високій народжуваності почав знижуватися рівень смертності в результаті поліпшення харчування, санітарно-гігієнічних умов, прогресу медицини та ін. [3]

З кінця XIX ст. слідом за смертністю вниз кинулася народжуваність.

Головні фактори:

- підвищення вартості утримання дітей;
- підвищення рівня освіти;
- поява більш ефективних засобів контрацепції.

Темпи приросту населення загасали, частка молоді скорочувалася, людей середнього віку – збільшувалася, літнього – залишалася більш-менш стабільною.

Країни, що розвиваються, вступили в цю фазу з середини XX ст., розвинені до кінця XX з неї вже вийшли. Триваюче зниження смертності та значне зростання середньої тривалості життя зрушили структуру населення на користь літніх.

Міжнародна міграція також призводить до зміни вікових структур населення в ряді країн і регіонів. У країнах, що приймають велику кількість мігрантів, може відбутися уповільнення показників старіння населення, принаймні, тимчасово, оскільки мігранти – це, як правило, люди молодого працездатного віку. Проте мігранти, які залишаються в країні, зрештою стають літніми людьми [4].

Демографічне старіння населення призведе до трансформації економіки. Ключові драйвери її зростання (пропозиція праці, продуктивність, споживання і заощадження) будуть змінюватися відповідно до того, «на якій стадії життєвого циклу знаходиться більшість населення». Демографічне старіння населення максимально сповільнить темпи економічного зростання, загальмує технологічний прогрес, призведе до «обміління» ринку праці, спровокує конфлікти поколінь за «шматки» бюджету, що скорочується. Хоча точно передбачити наслідки і зрозуміти, як їх пом'якшити з урахуванням історичного досвіду, не можна хоча б тому, що людство ще не мало досвіду схожої ситуації.

Всі держави рано чи пізно долають одні і ті ж щаблі демографічного переходу. У розвинених країнах процес запустився приблизно на 100 років раніше і протікав повільніше. Країни, що розвиваються, наганяють за прискореною програмою. Зі старінням вони зіткнулися пізніше, але його високі темпи суттєво загострюють проблему.

За масштабами явища значно попереду індустріальні країни: питома вага літніх громадян – 17,6 %; у країнах, що розвиваються, – 6,4 %. Найбільш «старіючі» – Японія і Південна Корея: у 2100 році понад третини їх населення буде старше 64 років. Не набагато відстає Західна Європа: 20 % літніх зараз і 30–33 % до кінця століття.

Щоб запобігти такому швидкому розвитку тенденції демографічного старіння населення, можна удосконалювати політичні заходи щодо сім'ї, народжуваності, відносин між поколіннями та гендерні відносини. Зменшення напруги між роботою і сімейним життям шляхом, наприклад: вдосконалення нагляду за дітьми в денний час може стати одним із заходів в цьому напрямку. Можливість для обох батьків працювати значно поліпшить якість життя і дасть можливість забезпечувати літніх людей.

Отже, як висновок можемо зазначити, що проблема демографічного старіння населення є дуже актуальною в наш час, бо постає питання існування людства. Вирішення цієї проблеми ускладнено тим, що людство ще не стикалося з подібною ситуацією. Можливі рішення цієї проблеми є лише припущеннями, які можуть допомогти, і треба працювати над їх удосконаленням.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Степаненко Н. О.

Література: 1. Пономаренко І. В. Дослідження впливу старіння населення на чисельність та структуру економічно активного населення в Україні та країнах Європи. Ефективна економіка. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_54. **2.** Демографическое старение // Понятия и категории. URL: http://ponjatija.ru/node/10826.

3. Капелюшников Р. Феномен старения населения: экономические эффекты. М. : Ин-т экономики РАН, 2019. 50 с. **4.** Старіння; демографічні фактори, що зумовлюють старіння // ООН. URL: https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/ageing/index.html. **5.** Демографічне старіння населення // Студопедия. URL: https://studopedia.org/3-74209.html.

СУТНІСТЬ І ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 005.95/.96

Демура А. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто наявні підходи до розуміння сутності розвитку персоналу. Уточнено визначення поняття «розвиток персоналу». Обґрунтовано роль і місце розвитку персоналу в управлінні підприємством. Проаналізовано наявні принципи розвитку персоналу. Обґрунтовано перелік сучасних основоположних принципів розвитку персоналу на підприємстві.*

Ключові слова: *підприємство, розвиток персоналу, кваліфікація, конкурентоспроможність персоналу, принципи розвитку персоналу.*

Аннотация. *Рассмотрены существующие подходы к пониманию сущности развития персонала. Уточнено определение понятия «развитие персонала». Обоснованы роль и место развития персонала в управлении предприятием. Проанализированы существующие принципы развития персонала. Обоснован перечень современных основополагающих принципов развития персонала на предприятии.*

Ключевые слова: *предприятие, развитие персонала, квалификация, конкурентоспособность персонала, принципы развития персонала.*

Annotation. *Existing approaches to understanding the essence of staff development are considered. The definition of the term «staff development» has been clarified. The role and place of personnel development in enterprise management is substantiated. The existing principles of personnel development are analyzed. The list of modern basic principles of personnel development at the enterprise is substantiated.*

Keywords: *enterprise, personnel development, qualification, competitiveness of personnel, principles of personnel development.*

Сьогодні людський ресурс характеризується як ключовий фактор оптимізації конкурентоспроможності організацій та економічного добробуту, але, на жаль, вітчизняні підприємства вважають це другорядним фактором діяльності підприємства, що впливає на актуальність цього питання.

Дискусії фахівців, які стосуються розвитку людських ресурсів, покликані виявити перспективи подальшого розуміння значущості даних ресурсів на всіх рівнях організації, а також на національному рівні з метою підвищення рівня знань і продуктивності підприємств. Виходячи з цього необхідно враховувати величезні перспективи розвитку людських ресурсів.

© Демура А. В., 2020

Протягом тривалого часу, в рамках управління, розвиток персоналу в організації розглядався такими дослідниками, як В. Веснін, В. Мартиненко, В. Савченко [2; 5; 8]. Також свій внесок зробили такі вчені, як: О. Грішнова, О. Іванісов, Г. Писаревська, Ю. Плугіна й ін. [3; 5; 8; 9].

Незважаючи на достатнє вивчення в цілому проблеми розвитку персоналу, залишається досить багато питань, що вимагають нового осмислення, спираючись на ситуацію, котра склалася на сьогодні.

Метою статті є уточнення сутності та теоретичне обґрунтування принципів розвитку персоналу на підприємстві.

Спираючись на досвід і результат успішних вітчизняних і зарубіжних компаній, можна з упевненістю сказати, що всі витрачені ресурси на розвиток персоналу при належному контролі незабаром виправдовують себе. Зростаючий інтерес до розвитку персоналу з боку компаній визначається їх потребою мати персонал, рівень підготовки якого відповідає вимогам часу. Розвиток персоналу є двигуном прогресу і розширення спектра організаційних знань.

На сьогодні будь-яка організація є соціальною системою, і все, що відбувається в ній, багато в чому залежить від діяльності працюючого в ній персоналу і рівня їх розвитку. В сучасних умовах мінливого середовища, де на перший план виходять завдання посилення конкурентоспроможності та збільшення ефективності функціонування організації, актуальними залишаються питання, що стосуються підвищення якості робочої сили організації.

Зміст поняття «розвиток персоналу» став основою досліджень багатьох науковців. Виходячи з аналізу наукових джерел можна стверджувати, що розглянута теоретична база є досить широкою. Кожен із дослідників виокремлює певні особливості й обґрунтовує бачення цього питання, спираючись на свій підхід. Оскільки існують суттєві розбіжності у трактуванні сутності поняття «розвиток персоналу», розглянуто декілька з них у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «розвиток персоналу»

Автор, джерело	Визначення поняття	Характеристика
Савченко В. А. [10]	це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу	системний характер
Веснін В. Р. [2]	проведення заходів, що сприяють повній реалізації особистісного потенціалу працівників та підвищенню їх здатності вносити вклад у діяльність організації	комплексний план
Кібанов А. Я. [12]	сукупність організаційно-економічних заходів служби управління персоналом у сфері навчання персоналу організації, його перепідготовки і підвищення кваліфікації	сукупність заходів
Грішнова О. А.[3]	сукупність усіх організаційно-економічних заходів підприємства у сфері навчання персоналу, його перепідготовки і перекваліфікації	комплекс дій
Плугіна Ю.А. [9]	зміна якісних характеристик певної категорії, що може відбуватись як зі зміною її кількісних параметрів, так і без цього	якісний фактор
Сливка В. А. [11]	критерій ефективності соціально-економічної діяльності підприємства	критерій
Авторське	це безперервний системно організований процес, спрямований на всебічний розвиток професійних вмінь, навичок і компетентностей персоналу з метою задоволення інтересів персоналу та підвищення ефективності його використання на підприємстві	систематизований процес

Кібанов А. Я. [12] розглядає розвиток персоналу як сукупність заходів; Сливка В. А. – як оціночний критерій діяльності підприємства. Спільною рисою визначень є зазначена авторами мета розвитку персоналу, а саме економічна стійкість та ефективність функціонування. Найбільш вдалим з точки зору змістовного навантаження є визначення Савченка В. А. та Весніна В. Р. [2; 10].

Отже, з урахуванням наявних підходів до визначення поняття «розвиток персоналу» запропоноване авторське визначення: це організований процес, спрямований на всебічний розвиток професійних вмінь, навичок і компетентностей персоналу з метою задоволення інтересів персоналу та підвищення ефективності його використання на підприємстві.

Досягти максимальної організованості на всіх етапах розвитку персоналу, можливо з дотриманням певних принципів. У своїх працях Кривозюк І. В. [6] наголошує на важливості відокремлення принципу пропорційності

в процесі розвитку, який означає наявність певних кількісних співвідношень між частинами цілого. Своєю чергою, Вахович І. М. [1] акцентує увагу на тому, що наукові погляди базуються на концепції сталого розвитку суспільства, серед яких відокремлюють територіальне управління економікою, безпеку, відповідальність, розширені потреби людини, справедливість, інноваційність, рівність, двовекторність, узгодженість інтересів тощо.

Залозна Ю. С. виділяє таку систему принципів: орієнтація на збалансованість інтересів роботодавця та працівників, справедливість, комплексність [4]. Мартиненко В. П. надає перевагу таким принципам, як: системність, комплексність, зворотний зв'язок та ієрархічність [7].

За результатами літературних джерел автором було сформовано перелік ключових принципів розвитку персоналу (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи управління розвитком персоналу

Принцип	Характеристика
Науковість	Використання напрацювань фахівців
Справедливість	Орієнтація на соціальний захист персоналу. Можливість персоналу отримувати однакові шляхи удосконалення
Економічність	Належне використання коштів на розвиток працівників
Адаптивність	Максимальне пристосування до вітчизняної дійсності
Інноваційність	Застосування новітніх технологій управління розвитком працівників, впроваджуючи методики з використанням ноу-хау управлінських заходів

Джерело: розроблено автором

Отже, на сьогодні розвиток персоналу набуває ще більшого значення, адже саме він сприяє швидкій адаптації до мінливих умов конкурентного середовища та посилює актуалізацію нематеріальних активів підприємства, інтелектуального та соціального капіталу, носієм яких є персонал.

У цей час людські ресурси набувають найбільший вплив у процесі успішного функціонування будь-якої організації, а також всього суспільства. Це свідчить про те, що необхідно більш клопітливо ставитися до цієї процедури. Таким чином, для успішного розвитку, процвітання і функціонування організації необхідно посилювати увагу заходам розвитку персоналу.

У перспективі в подальших наукових дослідженнях доцільно акцентувати увагу на розгляді розвитку персоналу, застосовуючи зарубіжний досвід, що, своєю чергою, послугує надійною базою для застосування інноваційних методів на вітчизняних підприємствах.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Вахович І. М. Теоретичні засади формування моделі сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 15. С. 17–27. **2.** Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала : пособие по кадровой работе. М. : Юристъ, 2001. 496 с. **3.** Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. Київ : Знання, 2011. 390 с. **4.** Залознова Ю. С. Управління персоналом вугільної шахти: оцінка стану та стратегії розвитку : монографія. Донецьк, 2008. 380 с. **5.** Іванісов О. В. Особливості формування та використання трудового потенціалу на підприємствах. Харків : ВЦ НТУ «ХПІ», 2015. **6.** Кривов'язюк І. В., Тишко І. Я. Теорія пропорційності функціонування та розвитку соціально-економічних систем. *Наука й економіка.* 2009. № 4 (16). Т. 2. С. 166–173. **7.** Мартиненко В. П. Економічний механізм управління стійким розвитком промислових підприємств. *Механізм регулювання економіки.* 2004. № 4. С. 191–200. **8.** Писаревська Г. І. Кадровий потенціал підприємства як фактор підвищення його конкурентоспроможності. *Управління розвитком*. 2008. № 9. С. 74–75. **9.** Плугіна Ю. А. Розвиток персоналу підприємства: підходи, сутність, моделі. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2014. № 42. С. 323–327. **10.** Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 351 с. **11.** Сливка О. А. Формування моделі розвитку персоналу на основі концепції людського розвитку. *Торгівля і ринок : темат. зб. наук. пр.* 2010. Вип. 39. С. 109–114. **12.** Управление персоналом организации : учебник. М. : ИНФРА-М, 2005. 638 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.15

Дереповська Д. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено таксономічний аналіз фінансового стану підприємства ПраТ «Новий стиль». Визначено інтегральний показник фінансового стану підприємства. Надано рекомендації щодо підвищення рівня інтегрального показника.*

Ключові слова: *таксономічний аналіз, інтегральний показник, фінансовий стан, підприємство, оцінка.*

Аннотация. *Проведен таксономический анализ финансового состояния предприятия ЧАО «Новый стиль». Определен интегральный показатель финансового состояния предприятия. Предоставлены рекомендации по поводу повышения уровня интегрального показателя.*

Ключевые слова: *таксономичный анализ, интегральный показатель, финансовое состояние, предприятие, оценка.*

Annotation. *The taxonomic analysis of the financial condition of the enterprise PrJSC «New Style» was conducted. Integral index of enterprise financial condition was determined. The recommendations for increasing the integral index level were given.*

Keywords: *taxonomic analysis, integral index, financial condition, enterprise, estimate.*

У сучасних умовах економічної нестабільності аналіз фінансового стану підприємства є необхідним для визначення «слабких» місць підприємства, пошуку нових можливостей та ресурсів для покращення фінансово-господарської діяльності. Проводячи такий аналіз, важливо використовувати не окремі показники, а комплекс показників, який відображає повністю діяльність підприємства. Саме інтегральний показник є узагальнюючим показником, що характеризує діяльність підприємства.

Дослідженню методів розрахунку інтегрального показника присвятили свої праці такі вчені, як Ларікова Т., Орєхова К., Сабліна Н., Плюта В., Горова О. та ін.

Метою написання статті є застосування методу таксономічного аналізу для визначення рівня фінансового стану підприємства.

Головною метою використання таксономічного методу є отримання інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів, а до його переваг відносять простоту обробки багатомірного статистичного матеріалу, вираженого у різних вимірниках [1].

Інтегральний показник знаходиться таксономічним методом, алгоритм якого можна побачити на рис. 1.

Для проведення інтегральної оцінки фінансового стану сукупність показників фінансово-господарського стану підприємства доцільно поділити на дві групи: нормативні та тенденційні (рис. 2).

Вихідними даними для розрахунку інтегрального показника є: показник ліквідності – коефіцієнт абсолютної ліквідності; показник рентабельності – валова рентабельність реалізованої продукції; показник майнового стану – коефіцієнт придатності основних фондів; показник фінансової стійкості – коефіцієнт фінансового ризику; показник ділової активності – період оборотності активів; власні обігові кошти; тривалість фінансового циклу.

Вихідні дані для розрахунку інтегрального показника були розраховані за трирічний період (2017–2019 рр.) та наведені у табл. 1.

На основі цих даних було сформовано матрицю спостережень *X* (табл. 2).

Для подальших розрахунків необхідна стандартизація, яка дозволяє звести всю одиницю виміру до безрозмірної величини, тобто вирівняти значення ознак [2].

Після проведення розрахунків за методикою В. Плюти [3] отримується матриця стандартизованих значень у табл. 3. Ця таблиця дозволяє систематизувати показники для розрахунків.

© Дереповська Д. М., 2020

Рис. 1. **Етапи проведення таксономічного аналізу**

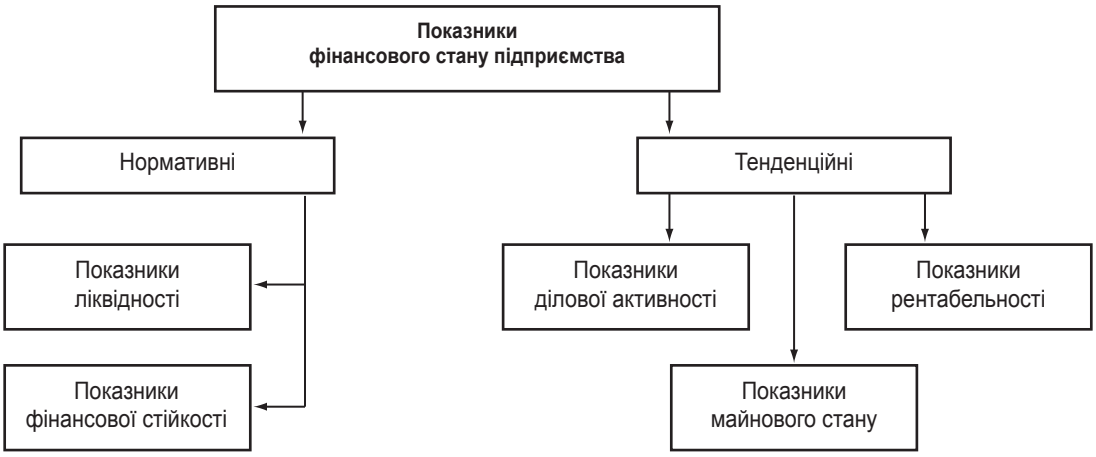

Рис. 2. **Показники фінансового стану підприємства**

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оцінки фінансового стану підприємства

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Власні обігові кошти	317414	307306	249445
Період оборотності активів	183	156	153
Коефіцієнт фінансового ризику	0,46	0,64	1,11
Валова рентабельність реалізованої продукції	0,2356	0,23	0,20
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,337	0,24	0,26
Тривалість фінансового циклу	135,88	131,35	110,80
Коефіцієнт придатності основних фондів	0,322	0,37	0,33

Таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак досліджуваних груп. Інтерпретація цього показника така: він приймає високі значення при великих значеннях стимуляторів і низькі значення – при малих значеннях стимуляторів [4].

На рис. 3 відображено динаміку змін інтегрального показника підприємства «Новий стиль» за 2017–2019 рр.

Слід зазначити, що коефіцієнт таксономії падає протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2

Матриця спостереження X

317414	307306	249445
183	156	153
0,46	0,64	1,11
0,2356	0,23	0,20
0,337	0,24	0,26
135,88	131,35	110,80
0,322	0,37	0,33

Таблиця 3

Матриця стандартизованих значень У

0,93	0,57	-1,50
1,50	-0,61	-0,89
-1,11	-0,39	1,50
1,08	0,42	-1,50
1,50	-0,97	-0,53
0,97	0,53	-1,50
-0,96	1,50	-0,54

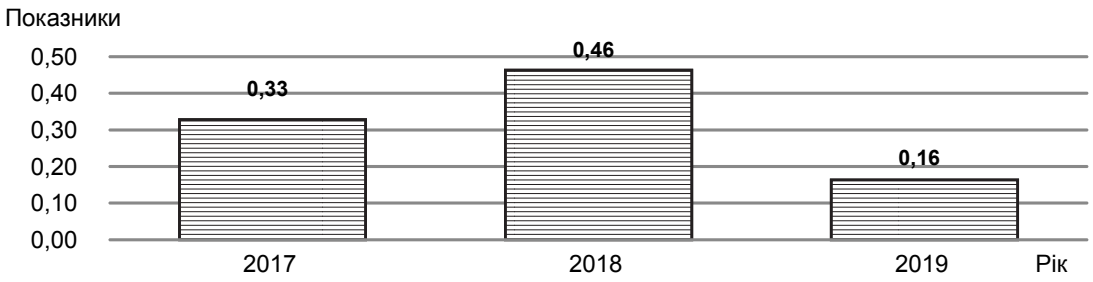

Рис. 3. **Динаміка зміни інтегрального показника**

У табл. 4 наведено градацію показника таксономії [5]. Отже, чим більше показник наближається до одиниці, тим кращий фінансовий стан у підприємства.

Таблиця 4

Градація показника таксономії

Рівень розвитку	Значення таксономічного показника
Найвищий	1-0,8
Високий	0,79-0,6
Середній	0,59-0,4
Низький	0,39-0,2
Найнижчий	0,19-0,001

Як показано на рис. 3, значення показника у 2017 році низьке – 0,33, у 2018 році показник збільшується і приймає середнє значення, але у 2019 році показник зменшується до 0,16, що характеризується найнижчим рівнем розвитку. Таке зменшення є негативним для підприємства.

На погіршення фінансового стану у 2019 році вплинуло збільшення таких показників, як коефіцієнт фінансового ризику, та зменшення таких показників, як власні обігові кошти, а також коефіцієнта придатності основних фондів.

Отже, проведений аналіз був доцільним і грунтувався на застосуванні методики інтегральної оцінки фінансового стану на підприємстві, заснованої на застосуванні методів таксономічного аналізу. Було виявлено негативну тенденцію зміни рівня таксономічного показника протягом 2017–2019 рр., а це свідчить про те, що обрана підприємством стратегія щодо покращення його фінансового стану є не зовсім ефективною, тому його пріоритетним завданням є обрання ефективної стратегії розвитку підприємства та розробка заходів для збільшення темпів зростання показників, що його характеризують.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Холодна Ю. Є.

Література: 1. Садкова В. В. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі застосування методу таксономічного аналізу. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_10_29. **2.** Перепелова В. В. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства. *Управління розвитком*. 2013. № 18. С. 120–124. **3.** Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. М. : Статистика, 1980. 151 с. **4.** Калашникова К. М. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оптимальності структури капіталу. *Управління розвитком.* 2012. № 2. С. 112–115. **5.** Саблина Н. В., Теличко В. А. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия. *Бізнес Інформ.* 2009. № 3. С. 78–82.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОЦІНКА

УДК 330.341.1

Дереповська Д. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто теоретичні питання оцінки фінансового стану підприємства. Визначено систему показників для аналізу фінансового стану. Проведено аналіз фінансово-господарських результатів підприємства та показників ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості. Сформовано висновки щодо фінансового стану на прикладі ПрАТ «Новий стиль».*

Ключові слова: *аналіз фінансового стану, фінансовий стан, ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість.*

Аннотация. *В статье рассмотрены теоретические вопросы, оценки финансового состояния предприятия. Определена система показателей для анализа финансового состояния. Проведен анализ финансово-*

© Дереповська Д. М. 2020

хозяйственных результатов предприятия и показателей ликвидности, рентабельности и финансовой устойчивости. Сформированы выводы о финансовом состоянии на примере ЧАО «Новый стиль».

Ключевые слова: *анализ финансового состояния, финансовое состояние, ликвидность, рентабельность, финансовая устойчивость.*

Annotation. *Considered the theoretical issues on estimation of the enterprise financial situation. Determined the indicators system for financial condition analyzing. Made the analysis of financial results and indicators of liquidity, profitability and solvency. The conclusions about financial condition on the example of PrJSC «New Style» are drawn.*

Keywords: *financial condition analysis, financial condition, liquidity, profitability, solvency.*

Постановка проблеми. Для наявності тенденції розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства в умовах загостреної конкуренції та економічної ситуації у країні необхідно своєчасно та достовірно аналізувати фінансовий стан підприємства.

Метою аналізу фінансового стану є аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, визначення ризиків у його діяльності, а також запобігання їм для прийому правильних управлінських рішень. Тому сучасні дослідження у сфері аналізу фінансового стану спрямовані на пошук нових підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства.

Питанню аналізу фінансового стану підприємства присвячено багато наукових робіт зарубіжних і вітчизняних учених, таких як Л. Бернстайн, Г. Савицька, Ю. Брігхем, Г. Азаренко, Ю. Цаль-Цалко, І. Школьник, А. Поддєрьогін, О. Павловська й ін. Але у науковців немає цілісного і єдиного підходу щодо системи оцінки фінансового стану підприємства.

Метою статті є вибір методу здійснення аналізу фінансового стану підприємства, а також практичне дослідження фінансового стану ПрАТ «Новий стиль».

Оцінка фінансового стану підприємства є необхідною для ефективного управління підприємством, для пошуку нових можливостей та фінансових ресурсів. Для досягнення цих цілей застосовують різноманітні методи аналізу.

Єдиної стандартизованої методики щодо оцінювання фінансового стану підприємства немає. У табл. 1 наведені методи оцінки фінансового стану підприємства, які пропонуються різними вченими. Загалом вчені виділяють три основні методи: метод комплексної оцінки, коефіцієнтний метод та інтегральний.

Найпоширенішим і найдосконалішим є коефіцієнтний метод. Він базується на розрахунку системи коефіцієнтів, що відображають різні аспекти діяльності підприємства і враховують чинники внутрішнього й зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства.

Цей метод є трудомістким для підбивання підсумків, адже не всі коефіцієнти мають нормативні значення. Але його інформативність здатна надати повне уявлення про фінансову діяльність підприємства, виявити проблеми, які має підприємство, та підказати шляхи їх вирішення (табл. 1).

Таблиця 1

Методи аналізу фінансового стану, які пропонуються вченими

Вчений	Методи аналізу фінансового стану				
	Комплексний	Коефіцієнтний	Інтегральний	Рівноважний	Беззбитковий
Сарапіна О. А. [1]	+		+	+	+
Воробйова Н. П. [2]	+	+	+	+	+
Насібова О. В.[3]	+	+	+		
Старинець О. Г. [4]	+	+	+		
Яцишин Н. Г. [5]		+	+		

Формування фінансового стану підприємства ПрАТ «Новий стиль» відбувається протягом всієї його виробничо-господарської діяльності. Саме тому для більш точної його оцінки використовується комплекс показників, які зможуть охарактеризувати стан підприємства всебічно. Це показники ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності, розрахунок яких знаходиться у табл. 2–4.

Таблиця 2

Значення показників ліквідності

Показник	Нормативне значення	Значення за роками		Відхилення
		2018 р.	2019 р.	2018/2019 рр.
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5 - 2	2,365	1,746	-0,62
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,5 - 1	1,444	1,005	-0,439
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,35	0,238	0,256	0,018

Коефіцієнт поточної ліквідності демонструє те, що на 2,365 % та 1,746 % відповідно за 2018–2019 рр. короткострокові борги покриваються оборотними активами. Як для українського підприємства – це гарний результат, бо в середньому він повинен становити 1,25–1,5 %. Але показник на кінець 2019 року став нижчим на 0,62 %.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є також високим – 0,238 % та 0,256 % – саме таку частку термінових боргів можна сплатити грошовими коштами й іншими абсолютно ліквідними активами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, що 1,444 % та 1,005 % відповідно за 2018–2019 рр. короткострокової заборгованості можна сплатити за рахунок грошових коштів та інших активів. Нормативне значення коефіцієнта – 0,75 %, тому високе значення розрахованих показників є доброю рисою для підприємства, але його зниження у динаміці є негативним, але не критичним фактором.

Коефіцієнт автономії за 2018–2019 рр. становить 0,61 та 0,47 – саме таку частину у загальних вкладеннях становить власний капітал. Цей показник більше 0,5 на кінець 2018 року, що є добрим результатом і показує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Але цей показник на кінець 2019 року знизився на 0,14 за рахунок зменшення нерозподіленого прибутку, який є частиною власного капіталу і став нижчим за норму.

Таблиця 3

Відносні показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Нормативне значення	Значення за роками		Відхилення
		2018	2019	2018/2019 рр.
Коефіцієнт автономії	0,5, збільш.	0,61	0,47	-0,14
Коефіцієнт фінансової залежності	2, зменш.	1,64	2,11	0,47
Коефіцієнт фінансового ризику	0,5, крит. - 1	0,64	1,11	0,47
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0, збільш.	0,87	0,83	-0,04

Коефіцієнт фінансової залежності компанії збільшується в динаміці і в 2019 році на кожну гривню власних коштів припадає 2,11 грн фінансових ресурсів, що на 0,47 грн більше, ніж роком раніше. Значення показника знаходиться в нормативних межа, тому фінансові ризики компанії знаходяться на прийнятному рівні.

Коефіцієнт фінансового ризику збільшився на 0,47 на кінець 2019 року, що свідчить про підвищення фінансової стійкості, оскільки він знаходиться в межах нормативного значення.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу зменшився з 0,91 до 0,83, але ці зміни не є суттєвими, оскільки показник є більшим за 0. Виходячи з цього можна підтвердити достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних.

Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел і коефіцієнт довгострокового залучення коштів неможливо порахувати, оскільки у підприємства немає довгострокових зобов'язань.

Рентабельність активів показує скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на 1 грн вкладених активів. У 2018 році коефіцієнт становив 8,69 %, а у 2019 він є негативним, тобто -1,88 %. Це відбулось тому, що підприємство отримало збиток у чистому фінансовому результаті на кінець 2019 року.

Рентабельність капіталу також зазнала зниження. Якщо у 2018 році цей показник становив 13,44 %, то у 2019 він є -3,49 %, що негативно характеризує діяльність підприємства.

Таблиця 4

Показники рентабельності

Показник	Значення за роками		Відхилення
	2018 р.	2019 р.	2018/2019 рр.
Рентабельність активів	8,69	-1,88	-10,57
Рентабельність власного капіталу	13,44	-3,49	-16,93
Валова рентабельність реалізованої продукції	22,66	20,09	-2,57
Операційна рентабельність реалізованої продукції	4,53	-0,98	-5,51
Чиста рентабельність реалізованої продукції	3,77	-0,8	-4,56
Валова рентабельність основної діяльності	58,6	50,27	-8,33
Рентабельність операційної діяльності	5,42	-1,13	-6,55

Валова рентабельність показує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення. У 2018 році вона становила 22,66%, а у 2019 зазнала зниження на 2,57 % і стала 20,09 %. Її зниження обумовлене збільшенням собівартості продукції.

Операційна рентабельність зменшилась за дворічний період від 4,53 % до -0,98 % за рахунок значного збільшення операційних витрат і зменшення операційних доходів.

Висновки. Отже, коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства показав, що не існує загальноприйнятого підходу до виміру його рівня і дозволив виявити недоліки наявного методичного забезпечення комплексної оцінки, що зумовило необхідність його подальшого вдосконалення. Отримані за допомогою аналізу результати є інформаційною базою для виконання управлінського завдання дають змогу зробити висновки щодо фінансового стану підприємства та допомагають здійснити заходи з метою оздоровлення та покращення фінансового стану підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Холодна Ю. Є.

Література: 1. Сарапіна О. А. Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдосконалення. *Причорноморські економічні студії.* 2016. № 2. С. 54–58. **2.** Воробйова Н. П., Музиченко Р. О. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Проблеми інноваційного розвитку.* 2017. № 13. С. 116–123. **3.** Насібова О. В., Івашкевич І. О. Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/30.pdf. **4.** Старинець О. Г. Оцінка фінансового стану телекомунікаційного підприємства в системі антикризового управління. URL: http://global-national.in.ua/archive/21-2018/79.pdf. **5.** Яцишин Н. Г. Методика аналізу фінансового стану підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_10(4)__102.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 30.52

Долгий А. О.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У сучасних умовах роль фіскальної політики як інструменту регулювання економіки є особливо актуальним питанням, це пояснюється тим, що виникла реальна потреба пошуку джерел створення конкурентоспроможніх умов для бізнесу, стимулювання розвитку національного виробництва, забезпечення належного життєвого рівня населення. У статті розглянуто основні інструменти та функції фіскальної політики в умовах реформування економіки.*

Ключові слова: *фіскальна політика, функції фіскальної політики, інструменти фіскальної політики, доходи державного бюджету, податки, рейтинг, бізнес.*

Аннотация. *В современных условиях роль фискальной политики как инструмента регулирования экономики является особенно актуальным вопросом, это поясняется тем, что возникла реальная потребность поиска источников создания конкурентноспособных условий для бизнеса, стимулировния развития национального производства, обеспечения надлежащего жизненного уровня населения. В статье рассмотрены основные инструменты и функции фискальной политики в условиях реформирования экономики.*

Ключевые слова: *фискальная политика, функции фискальной политики, инструменты фискальной политики, доходы государственного бюджета, налоги, рейтинг, бизнес.*

Annotation. *In modern conditions, the role of fiscal policy as a tool for regulating the economy is a particularly urgent issue, this is explained by the fact that there is a real need to find sources of creating competitive conditions for business, stimulate the development of national production, and ensure an adequate standard of living of the population. The article considers the main tools and functions of fiscal policy in the context of economic reform.*

Keywords: *fiscal policy, fiscal policy functions, fiscal policy instruments, state budget revenues, taxes, rating, business.*

Актуальність. Державна фіскальна політика на будь-якому етапі розвитку суспільства відіграє суттєву роль, особливо в умовах соціально-економічної нестабільності. Здійснювані в Україні реформи та, як наслідок, соціально-економічні трансформації потребують зміцнення економіки та підвищення рівня довіри суспільства до урядових рішень і програм та їх підтримки. За цих умов стає надзвичайно актуальною гнучкість державної фіскальної політики щодо зовнішніх чинників і спроможність влади трансформувати та підлаштовувати її з огляду на процеси, які відбуваються всередині країни.

Метою дослідження є розгляд функцій та інструментів фіскальної політики та визначення окремих аспектів, які підлягають урахуванню в ході формування фіскальної політики України в умовах реформування економіки.

Багато вітчизняних економістів досліджували питання прикладних проблем фіскальної політики в умовах реформування економіки: С. М. Соломенко, І. О. Лютий, В. М. Мельник, О. Д. Василика, К. І. Швабій, І. Я. Чугонова, П. В. Мельник та інші.

Фіскальна політика – це сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [7, с. 4].

Основною метою фіскальної політики є досягнення макроекономічної стабільності та нормального рівня безробіття на основі розвитку виробництва за допомогою зменшення податків і збільшення державних інвестицій.

Від стану економіки залежить використання тих чи інших методів фіскальної політики.

Основними функціями фіскальної політики є:

- перерозподіл національного доходу;
- вплив на стан господарської кон'юнктури;
- нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [7, с. 6].

© Долгий А. О., 2020

Заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, стабілізація економіки, забезпечення економічного зростання). Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід за допомогою державних витрат, трансфертних виплат та оподаткування.

У разі економічного зростання спостерігається високий сукупний попит, а це загрожує вибухом інфляції, уряд підвищує ставки податків, водночас обмежуючи державні витрати. І навпаки, за умов спаду або кризи економіки ставки податків знижуються, а державні бюджетні видатки зростають.

Фіскальна політика має дуже простий інструментарій для впливу на господарське життя: податки і видатки. За допомогою зміни податків та видатків забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

Державний бюджет країни складається з дохідної та видаткової частини. Доходи бюджету – усі податкові, неподаткові й інші надходження на безповоротній основі, спрямування яких передбачено законодавством України. Основним джерелом доходів держави є податки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів Державного бюджету України за 2017–2018 рр.

Доходи Державного бюджету України за статтями доходів	2017 рік		2018 рік	
	млн грн	%	млн грн	%
Усього	1016788,3	100,00	928108,3	100,00
Податкові надходження	828158,8	81,45	753815,6	81,22
Податки на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості	259082,9	25,48	188624,1	20,32
Податок на доходи фізичних осіб	185686,1	18,26	91741,8	9,88
Податок на прибуток підприємств	73396,8	7,22	96882,3	10,44
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	51132,3	5,03	45265,7	4,88
Внутрішні податки на товари та послуги	435430,0	42,82	493360,6	53,16
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	67774,2	6,67	71143,8	7,67
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	47674,4	4,69	47708,6	5,14
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	63450,4	6,24	79130,9	8,53
Податок на додану вартість з імпортних товарів	250530,2	24,64	295377,3	31,83
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції			27076,6	2,92
Ввізне мито			26560,4	2,86
Вивізне мито			511,3	0,06
Інші податки та збори	4700,6	0,46	-511,3	-0,05
Місцеві податки та збори	53282,0	5,24		
Неподаткові надходження	154370,9	15,18	164676,5	17,74
Доходи від власності та підприємницької діяльності	73894,6	7,27	87170,4	9,39
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	14418,4	1,42	18413,6	1,98
Інші неподаткові надходження	13580,3	1,34	12399,9	1,34
Власні надходження бюджетних установ	52477,6	5,16	46692,6	5,03
Доходи від операцій з капіталом	2160,5	0,21	691,1	0,07
Надходження від реалізації землі, державних запасів товарів			624,0	0,07
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1631,2	0,16	1464,8	0,16
Цільові фонди	30467,0	3,00	187,5	0,02
Офіційні трансферти			7306,3	0,79

Податки за економічним змістом – фінансові відносини між державою та платником податків з метою створення загальнодержавного фонду грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій [5, с. 13].

Функціями податків є:

Розподільна – це перерозподіл віртості створеного ВНП між державою і юридичними та фізичними особами;

Фіскальна – це централізація частини ВНП у бюджеті на загальносуспільні потреби;

Регулювальна – це вплив податків на разні аспекти діяльності їхніх платників [6, с. 123].

Проведення фіскальної політики має особливості та виявляється через деякі форми й змістову обґрунтованість. Вона може бути стимулюючою й стримуючою (рис. 1).

Рис. 1. **Елементи фіскальної політики**

Стимулюючу дискреційну фіскальну політику застосовують переважно у періоди спаду економіки. Вона забезпечує зниження падіння виробництва, що важливо, але за рахунок дефіцитного фінансування.

Стримуючу дискреційну фіскальну політику застосовують в умовах інфляційного зростання. Така державна політика орієнтується вже на позитивне сальдо бюджету.

Згідно зі світовим досвідом податки – найдемократичніший спосіб економічного регулювання, оскільки вони автоматично реагують на зміни економічного стану, виконуючи важливу стабілізуючу роль в економічній діяльності.

Проаналізуємо структуру доходів Державного бюджету України у динаміці за період 2017–2018 рр. (табл. 1) [1; 2].

Аналіз структури доходів Державного бюджету України свідчить про те, що в Україні найбільшу частину доходів Державного бюджету складають податкові надходження (понад 81 %). В Україні, як і у розвинених країнах, вагома частка в загальному обсязі податкових надходжень належить непрямим податкам – ПДВ та акцизному податку. Це не в останню чергу пов'язано із ратифікацією Україною Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Таким чином, у цілому спостерігається тенденція до зростання питомої ваги непрямих податків у структурі податкових надходжень, що відповідає європейським тенденціям. Водночас негативним є те, що це супроводжується збільшенням питомої ваги податкових надходжень до зведеного бюджету. З 2015 р. кількість податків в Україні скоротилася з 22 до 9, такий стан речей відповідає найкращим світовим практикам. Проте рівень податкового навантаження на бізнес залишається достатньо високим, про це свідчить рейтинг Paying Taxes 2018 (табл. 2) [3]. За даними рейтингу Paying Taxes 2018 [3], у якому порівнювалися податкові системи 190 країн світу, Україна займає 43 місце, порівняно з показниками попереднього року позиція України поліпшилася на 41 в.п. Це сталося завдяки зниженню до 22 % ставки ЄСВ, упровадженню електронних сервісів платників податків, зміні в адмініструванні податків, а отже, скороченню середнього податкового навантаження до 37,8 % (в ЄС – 40,5 %, загальний світовий показник – 39,6 %). Але можливості для просування в рейтингу у майбутньому вже фактично вичерпані (найбільш популярний ресурс для підвищення рейтингу – зниження кількості платежів). Водночас на підготовку та подання податкової звітності в Україні в середньому йде 327,5 години на рік, тоді як в ЄС цей показник – 161 година, а загальний світовий – 240 годин. Таким чином, складність адміністрування податків погіршує показник часу, який витрачається бізнесом на дотримання податкових правил. Тому із упровадженням у життя системи електронного документообігу наша держава наблизиться до світових економічних стандартів.

Таблиця 2

Порівняння позицій України з деяками країнами світу за індексами легкості ведення бізнесу та сплати податків

Показники	Україна		Польща		Білорусь		Росія		Молдова		Грузія	
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business)	80	76	24	27	37	38	40	35	44	44	16	9
Індекс легкості сплати податків (Paying Taxes)	84	43	47	51	99	96	45	52	31	32	22	22

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Платежі (кількість на рік)	5	5	7	7	7	7	7	7	21	10	5	5
Час (кількість годин на рік)	356	327,5	271,0	260	176	184	168	168	181	181	270	269
Загальний рівень податків (% від прибутку)	51,9	37,8	40,4	40,5	54,8	52,9	47,0	47,5	40,4	40,5	16,4	16,4
Індекс оцінки процесів після подачі звітності та сплати податків (0–100)	79,3	85,95	92,2	77,36	50	50,0	87,6	73,14	91,4	90,79	87,2	85,89

Збалансованість податкової системи держави є одним із вирішальних факторів її економічного зростання. Міжнародні інвестори та світові корпорації, вибираючи країну для здійснення інвестицій, виходу на той чи інший локальний ринок, ураховують позиції країни в міжнародних рейтингах. Особливою увагою серед інвесторів користується рейтинг Doing Business [4], що складається Світовим банком. Дослідження оцінює регуляторний клімат у країні або як упроваджуються в країні зміни для поліпшення умов підприємницької діяльності. Україна за рік у рейтингу Doing Business 2018 (табл. 2) піднялась на чотири пункти – з 80-ї на 76-ту сходинку.

Аналіз рейтингів свідчить, що майже всі порівнювальні країни випереджають нашу державу. Таким чином, реформи які проводяться в країні, все ще не призводять до суттєвих змін в плані легкості ведення бізнесу.

За обтяжливістю для бізнесу податкова система України займає останні місця у міжнародних рейтингах конкурентноспороможності. Таким чином, податки можуть як стимулювати розвиток економіки, так і гальмувати його. Тому важливо забезпечити баланс між публічним інтересом в акумуляції надходжень від сплати податків і приватними інтересами бізнесу, які спрямовані на інвестування зароблених ним коштів у модернізацію виробничих процесів і власний розвиток.

Оскільки в сучасних умовах фіскальна політика займає важливе місце в економічній політиці, вона виконує важливі державні та соціальні функції, тому вона потребує удосконалення, яке буде направлене на підвищення конкурентоспроможності економіки України, активізує інноваційну-інвестиційну складову розвитку, позитивно вплине на структурні процеси в економіці, чим забезпече динамічне економічне зростання із підвищенням рівня та якості життя населення. Отже, удосконалення фіскальної політики полягає у такому: це підвищення ефективності системи адміністрування, покращення роботи електронних сервісів, налагодження партнерських відносин органів ДПС з платниками податків, запровадження ризик-орієтованої системи контролю, вдосконалення законодавчого забезпечення податкової системи тощо.

Таким чином, окреслені заходи мають сприяти поліпшенню інвестиційного клімату, забезпечити такий рівень перерозподілу ВВП, який забезпечуватиме формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та гарантій громадян на достатній життєвий рівень.

Висновок. У сучасних умовах фіскальна політика є важливим компонентом регулювання макроекономічних процесів і явищ в економіці країни. Удосконалення фіскальної політики України в сучасних умовах має бути спрямоване на побудову сучасної конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки, інтегрованої до ЄС; реалізацію модернізаційного проєкту економіки знань за умови збільшення сукупних податкових надходжень до всіх рівнів бюджетів і державних цільових фондів; проведення виваженої державної фіскальної політики, спрямованої на досягнення балансу інтересів держави та платників податків.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Доходы государственного бюджета Украины по статьям доходов в 2017 г. URL: https://www.index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/income/2017. **2.** Доходы государственного бюджета Украины по статьям доходов в 2018 г. URL: https://www.index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/income/2018. **3.** Paying Taxes 2018: The global picture / World Bank Group and PwC. URL: http://www.pwc.com/gx/en/services/tax/paying-taxes-2018.html. **4.** Doing Business-2018. Україна в рейтингу світового банку легкості ведення бізнесу. URL: http://www.edclub.com.ua/analityka/doing-business-2018-ukrayina-v-reytyngu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu. **5.** Батура О. В.,

Іващина О. Ф., Новікова Л. Ф. Макроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2007. 236 с. **6.** Бровкова Е. Г., Финансово-кредитная система государства : учеб. пособие для вузов. Киев : Сирин, 1997. 224 с. **7.** Соломенко С. М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика. *Фінанси України.* 2008. № 4. С. 3–12. **8.** Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20141231.

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.356.2/.4

Дорохова О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Аналіз рентабельності власного капіталу дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, пов'язані з розвитком бізнесу. Статтю присвячено аналізу рентабельності власного капіталу за допомогою використання багатофакторної моделі фірми «Дюпон». У дослідженні виявлено фактори, які суттєво впливають на рентабельність власного капіталу підприємства, та встановлено резерви її зростання.*

Ключові слова: *власний капітал, ефективність, багатофакторна модель, факторний аналіз, рентабельність власного капіталу.*

Аннотация. *Анализ рентабельности собственного капитала позволяет принимать эффективные управленческие решения, связанные с развитием бизнеса. Статья посвящена анализу рентабельности собственного капитала с использованием многофакторной модели фирмы «Дюпон». В исследовании выявлены факторы, существенно влияющие на рентабельность собственного капитала предприятия, и установлены резервы её увеличения.*

Ключевые слова: *собственный капитал, эффективность, многофакторная модель, факторный анализ, рентабельность собственного капитала.*

Annotation. *The profitability analysis of own capital allows making effective management decisions connected with business development. The article is devoted to the analysis of own capital profitability using the multifactor model of the firm «DuPont». In the research factors that significantly affect the own capital profitability of the enterprise are identified and the reserves of its increase are established.*

Keywords: *own capital, efficiency, multifactor model, factor analysis, profitability of own capital.*

Сучасні реалії економічних відносин України обумовлюють необхідність удосконалення методів аналізу діяльності для виявлення недоліків і напрямків покращення ефективності виробництва, фінансового-господарської діяльності підприємства. Розрахунок показників рентабельності сприяє підвищенню конкурентоздатності, інвестиційної привабливості, покращенню процесу розподілу ресурсів і покриттю витрат. При аналізі та оцінці рентабельності підприємства необхідно враховувати те, що на неї впливають різні фактори. Для визначення факторів і величини їх впливу на рентабельність підприємства застосовується факторний аналіз.

© Дорохова О. В., 2020

У сучасних умовах активно розглядається питання факторного аналізу рентабельності власного капіталу підприємства. Значний внесок у розробку методів факторного аналізу рентабельності внесено такими вченими, як Боднарчук А. В. [1], який здійснює узагальнення типів і завдань факторного аналізу власного капіталу як одного з етапів комплексного аналізу; Шмиголь Н. М. [2], який розглядає методи оцінювання ефективності використання капіталу підприємств; Гайдаєнко О. М. [3], яка проводить дослідження рентабельності власного капіталу з використанням п'ятифакторної моделі; Кошельок Г. В. [4], який пропонує вдосконалення методику проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу підприємства методом виявлення ізольованого впливу факторів.

Проте досі залишається актуальним питання щодо виявлення основних факторів впливу на результативний показник діяльності підприємства.

Метою статті є застосування багатофакторної моделі фірми «Дюпон» як основи для визначення групи факторів, вплив яких є найбільшим на прибутковість діяльності підприємства за показником рентабельності власного капіталу.

Постійне забезпечення підвищення рентабельності полягає у визначенні впливу факторів її формування та пошуку невикористаних резервів. Постановка завдань факторного аналізу полягає в тому, щоб відібрати фактори для аналізу, класифікувати і систематизувати їх для забезпечення комплексного і системного підходу до дослідження їх впливу на результат. На наступному етапі необхідно визначити форму залежності між результуючим і факторним показником, тобто побудувати факторну модель. У висновку проводиться розрахунок за перетвореною або вихідною моделлю з виявленням величини впливу на результативний показник [4].

У практиці фінансового аналізу при оцінці рівня рентабельності підприємства проводять факторний аналіз із застосуванням двох-, трьох- та п'ятифакторних моделей.

Фірмою «Дюпон» був запропонований простий спосіб управління рентабельністю через розкладання коефіцієнта рентабельності на фактори, що відображають різні аспекти діяльності підприємства [5].

Основна ідея полягає в тому, щоб представити ключові показники діяльності підприємства у формі факторної моделі з метою виявлення основних причин, що вплинули на зміну того чи іншого показника, визначити темпи економічного зростання компанії, а також виявити ключові напрями управлінських впливів для підвищення ефективності бізнесу [6].

Найважливішим фінансовим показником віддачі, який показує, наскільки ефективно був використаний вкладений капітал у діяльність підприємства, є рентабельність власного капіталу. Розширена п'ятифакторна модель рентабельності власного капіталу містить такі показники: коефіцієнт рентабельності продажів, коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт фінансової залежності, частку поточних зобов'язань в валюті балансу, коефіцієнт загального покриття (поточної платоспроможності) [2]. Значущість виділених факторів пояснюється тим, що вони в певному сенсі узагальнюють всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, його статистику і динаміку, зокрема бухгалтерську звітність: перший чинник узагальнює форму № 2 «Звіт про фінансові результати», другий – актив балансу, третій – пасив балансу [9].

Проведемо оцінку впливу факторів за допомогою багатофакторної моделі «Дюпон» на рентабельність власного капіталу ДП «Завод «Електроважмаш» (табл. 1–2). Вихідними даними для проведення розрахунків є фінансова звітність підприємства за 2017–2018 рр.

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що чистий прибуток підприємства скоротився у 2018 р. порівняно з минулим роком на 4412 тис грн (51,62 %), тобто вдвічі. Інші показники зазнали позитивних змін: чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 62,93 % порівняно з 2017 роком, а середньорічна величина активів (капіталу) – на 16,82 %, середньорічна величина оборотних активів – на 21,78 %. Середньорічна вартість власного капіталу зменшилася, проте зміна показника – лише 2,05 %. Середньорічна величина поточних зобов'язань збільшилася на 21,36 %, що є негативним моментом, адже ДП «Завод «Електроважмаш» вже має занадто високу залежність від короткострокових позик.

За вихідними даними для проведення п'ятифакторного аналізу бачимо, що у результаті значного скорочення чистого прибутку відбувається зменшення коефіцієнта рентабельності продажів на 70,31 % та коефіцієнта рентабельності власного капіталу на 50,61 %. Але можна простежити динаміку підвищення коефіцієнта оборотності оборотних активів на 33,79 % та коефіцієнта фінансової залежності на 19,27 %. Проте підвищення фінансової залежності призводить до збільшення ймовірності виникнення фінансових ризиків підприємства. У 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулося підвищення частки поточних зобов'язань в валюті балансу на 3,89 % та збільшення коефіцієнта загального покриття на 0,35 %. Підвищення частки поточних зобов'язань в загальній сумі капіталу свідчить про погіршення структури капіталу та призводить до зниження фінансової незалежності підприємства. Оскільки коефіцієнт загального покриття – це індикатор здатності підприємства відповідати за поточними зобов'язаннями за допомогою оборотних активів, то його зростання в динаміці є позитивним фактом.

Таблиця 1

Вихідні дані для п'ятифакторного аналізу рентабельності власного капіталу підприємства

Показники	Умовне позначення	2017 р.	2018 р.	Відхилення, тис. грн	Темп приросту, %
Чистий прибуток, тис. грн	ЧП	8547	4135	-4412	-51,62
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	ЧД	1437322	2341854	904532	62,93
Середньорічна величина активів (капіталу), тис. грн	А	1427562	1667722	240160,5	16,82
Середньорічна величина оборотних активів, тис. грн	ОА	1145248	1394741	249492	21,78
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	ВК	276890,5	271221	-5669,5	-2,048
Середньорічна величина поточних зобов'язань, тис. грн	ПЗ	1150671	1396501	245830	21,36
Рентабельність продажів, (ЧП/ЧД)	a	0,0059	0,0018	-0,0042	-70,31
Коефіцієнт оборотності активів, (ЧД/ОА)	b	1,2550	1,6791	0,4240	33,79
Коефіцієнт фінансової залежності, (А/ВК)	c	5,1557	6,1489	0,9933	19,27
Частка поточних зобов'язань в валюті балансу, (ПЗ/А)	d	0,8060	0,8374	0,0313	3,89
Коефіцієнт загального покриття, (ОА/ПЗ)	e	0,9953	0,9987	0,0035	0,35
Рентабельність власного капіталу, (ЧП/ВК)	y	0,0309	0,0152	-0,0156	-50,61

Таблиця 2

Вплив факторів на рентабельність власного капіталу підприємства

№	Зміна рентабельності власного капіталу за рахунок:	Розрахунок	Вплив фактора
1	ΔУa – зміни рентабельності продажів	Δa×b0×c0×d0×e0	-0,0217
2	ΔУb –зміни коефіцієнта оборотності активів	a1×Δb×c0×d0×e0	0,0031
3	ΔУc – зміни коефіцієнта фінансової залежності	a1×b1×Δc×d0×e0	0,0024
4	ΔУd –зміни частки поточних зобов'язань в валюті балансу	a1×b1×c1×Δd×e0	0,0006
5	ΔУe –зміни коефіцієнта загального покриття	a1×b1×c1×d1×Δe	0,0001
6	Загальний вплив		-0,0156

З'ясування того факту, як вплинули зміни цих факторів на коефіцієнт рентабельності власного капіталу, відображено у табл. 2.

Як видно з наведених розрахунків, позитивний вплив на зміну рентабельності власного капіталу мали всі фактори, окрім рентабельності продажів. Скорочення рентабельності продажів призвело до скорочення рентабельності власного капіталу на 0,0217. Збільшення інших показників не компенсувало негативний ефект від зменшення рентабельності продажів.

Прискорення оборотності оборотних активів на 0,424 обороту викликало збільшення рентабельності власного капіталу на 0,0031, підвищення коефіцієнта фінансової залежності – на 0,0024. Завдяки підвищенню частки поточних зобов'язань у валюті балансу рентабельність власного капіталу збільшилася на 0,0006, коефіцієнта загального покриття – на 0,0001. Виходячи з отриманих результатів дослідження цієї факторної моделі, зміна частки поточних зобов'язань у валюті балансу та зміна коефіцієнта загального покриття не мають майже ніякого впливу на рентабельність власного капіталу підприємства.

Проведені розрахунки свідчать про те, що на рентабельність власного капіталу ДП «Завод «Електроважмаш» найбільший вплив має коефіцієнт рентабельності продажів, доволі значний ступінь впливу – коефіцієнти оборотності активів і фінансової залежності. Також варто зазначити, що вплив коефіцієнта рентабельності продажів є негативним, тобто сприяє зниженню рентабельності власного капіталу. Зниження коефіцієнта рентабельності продажів відбулося через перевищення темпу приросту виручки від реалізації продукції над темпом приросту чистого прибутку підприємства, який має від'ємне значення.

Отже, можна зробити висновок, що за допомогою багатофакторної моделі фірми «Дюпон» можливо швидко та точно визначити основні проблемні фактори бізнесу та фактори, які мають найбільший вплив на ефективність використання власного капіталу. Керуючись отриманими результатами, керівництво підприємства може розробити пропозиції щодо запобігання впливу негативних тенденцій в майбутньому і найбільш повному використанню виявлених резервів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Боднарчук А. В. Удосконалення комплексного економічного аналізу власного капіталу. *Бізнес Інформ.* 2013. № 3.С. 282–285. **2.** Шмиголь Н. М. Оцінювання ефективності використання капіталу підприємств. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки.* 2017. № 22. С. 144–146. **3.** Гайдаєнко О. М., Куленко А. А. Управління рентабельністю власного капіталу з використанням багатофакторної моделі Дюпона. *Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки.* 2017. Вип. 4 (16). Ч. 1. С. 64–69. **4.** Кошельок Г. В., Малишко В. С. Факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства. *Економіка та суспільство.* 2016. № 7. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/61.pdf. **5.** Іваненко В. М. Курс економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 261 с. **6.** Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2009. 256 с. **7.** Дослідження та оптимізація економічних процесів : кол. моногр. / за ред. О. В. Манойленко, В. О. Матросової. Харків : НТУ «ХПІ», 2012. 485 с. **8.** Любкіна О. В., Шмельова М. О. Діагностика фінансової діяльності і прогнозування перспектив розвитку бізнесу на основі багатофакторної моделі рентабельності. *Ефективна економіка.* 2018. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/48.pdf. **9.** Яременко К. В. Використання факторного аналізу в процесі управління прибутковістю підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/10_101707.doc.htm.

НАПРЯМКИ ТА МЕХАНІЗМИ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

УДК 351.863

Дорошенко В. В.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто сутність економічної безпеки України в умовах трансформації економіки. Проаналізовано динаміку розвитку економіки України. Запропоновано різні підходи щодо формування ефективності забезпечення економічної безпеки.*

Ключові слова: *безпека, економічна безпека, ефективність, інтеграція, конкурентоспроможність, інфляція.*

Аннотация. *В статье рассмотрена сущность экономической безопасности Украины в условиях трансформации экономики. Проанализирована динамика развития экономики Украины. Предложены различные подходы к формированию эффективности обеспечения экономической безопасности.*

Ключевые слова: *безопасность, экономическая безопасность, эффективность, интеграция, конкурентоспособность, инфляция.*

Annotation. *The article deals with the essence of economic security of Ukraine in the conditions of transformation of economy. The dynamics of economic development of Ukraine is analyzed. Various approaches have been proposed to shape the effectiveness of economic security.*

Keywords: *security, economic security, efficiency, integration, competitiveness, inflation.*

Актуальність питання зумовлена тим, що трансформація економіки України надмірно затягнена в часі, а в останні роки й ускладнена невирішеністю таких гострих системних проблем, як тінізація економіки, корупція в усіх сферах державного впливу, ухилення від сплати податків, катастрофічне падіння матеріального добробуту населення та, безперечно, складна суспільно-політична ситуація, що склалася на території Україні. Наявність усіх цих факторів, що мають негативний вплив на економіку, засвідчує, що теоретико-методологічні положення у сфері економічної безпеки потребують вдосконалення, а деякі механізми її досягнення – підвищення ефективності.

З огляду на актуальність пошуку розв'язання проблеми досягнення економічної безпеки країни численними є публікації з дослідження поданого питання, вивчення його основних проблем та окремих складників. Проблемам економічної безпеки на державному рівні у своїх роботах багато уваги приділяють вітчизняні вчені-економісти. Серед них можна виділити Н. Клунко, С. Майстро, Т. Полозова. Однак, попри велику кількість досліджень цієї теми, чимало питань стосовно напрямів та механізмів економічної безпеки України в сучасних умовах все ще залишаються недостатньо розкритими.

Дослідження визначень поняття економічної безпеки, наведених у публікаціях вітчизняних учених, свідчить про різноманітність його трактування. Пояснюється це тим, що сама категорія «економічна безпека» порівняно нещодавно стала повноправним об'єктом вивчення економічної науки. Проте розвиток досліджень у цьому напрямі відбувається доволі інтенсивно, про що свідчить низка фундаментальних наукових праць, а отже, спираючись на ключові наукові роботи, можна сформувати поняття «економічна безпека». Економічна безпека – це такий стан національного господарства, який здатний забезпечувати поступовий розвиток суспільства, його фінансову, соціально-політичну стабільність, високу обороноздатність в обставинах впливу негативних зовнішніх і внутрішніх факторів, результативне управління, забезпечення економічних інтересів на вітчизняному та світовому рівнях. Економічна безпека вважається основним, системоутворюючим елементом безпеки нашої країни [4, с. 53].

Економічна безпека вважається фундаментом національної безпеки та гарантує забезпечення суверенності держави й формує спроможність країни до поступальної інтеграції в єдиний світовий економічний простір. Важливо зазначити, що економічна безпека держави виступає і як критерій ефективності економічної політики держави. Виділення економічних національних інтересів як одних з найважливіших в структурі національних інтересів країни є основою ефективного сталого розвитку її економічної системи. Національна економічна безпека розуміється як захищеність економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз, які можуть підірвати вже досягнений

© Дорошенко В. В., 2020

рівень життя населення, а тому, тим самим викликають підвищену напруженість у суспільстві, а також загрозу для самої держави [3, с. 30].

Отже, основними елементами економічної безпеки є: економічна незалежність, що означає, насамперед, можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі; стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів; здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізувати і захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни [2, с. 84].

Що стосується України, то найбільш вдалими заходами для забезпечення розвитку економічної безпеки можна вважати такі важливі кроки, як підвищення конкурентоспроможності економіки України та інтеграція України в міжнародні економічні об'єднання з метою підвищення потенціалу національної економіки за рахунок емерджентних властивостей міжнародного об'єднання. Задля реалізації стратегічної мети підвищення конкурентоспроможності економіки України доцільно орієнтуватися на досягнення таких фундаментальних цілей, як визначення пріоритетів у розвитку економіки, бо саме стратегічний вибір базових галузей визначає подальше розподілення ресурсного потенціалу національної економіки; та створення сприятливих умов для формування інститутів ринкової економіки, які б відрізнялись здатністю ефективного функціонування.

Якщо ж розглядати питання забезпечення можливостей для інтеграції національної економіки, то варто звернути увагу саме на найбільш реальну можливість інтеграції України в міжнародному економічному просторі – членство в Європейському Союзі. Відомо, що будь-яка країна, що бере участь в інтеграційних об'єднаннях, повинна відповідати вимогам вступу, що затверджені цією організацією. Критерії входження країн до лав Європейського Союзу є досить жорсткими, бо вимагають як дієвої ринкової економіки, так і здатності витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у рамках ЄС – з економічного боку, так і закріплення принципів демократії та механізмів її дотримання у реальному суспільному житті – з політичного боку. Отже, з огляду на умови входження країн до Союзу, вступ України до складу ЄС дозволить створити більш привабливі умови для іноземних інвесторів, що може позитивно вплинути на економічний розвиток країни й економічної безпеки зокрема.

Для досягнення найвищого рівня економічної безпеки необхідним є формування такої державної політики, що відповідає сучасним внутрішнім і зовнішнім викликам в Україні. У зв'язку з цим терміновим завданнями для органів державного управління є забезпечення макроекономічної стабільності країни шляхом підвищення стійкості фінансового сектора, відновлення економічної активності суб'єктів господарювання, та підвищення активності споживачів [5, с. 47].

Аналіз останніх показників соціально-економічного розвитку України, які оприлюднено Національною асоціацією банків України (за січень–жовтень 2019 р.), ілюструє, що:

Інфляція сповільнилася до 7,5 %. Індекс споживчих цін (ІСЦ) у вересні зріс на 0,7 % м/м. Це суттєво нижче за показник зростання 2018 року (1,9 % м/м), завдяки чому динаміка ІСЦ у річному вимірі різко сповільнилася з 8,8 % р/р у серпні до 7,5 % р/р у вересні.

Банки нарощують депозити. У вересні кошти населення у банках збільшилися на 0,7 % м/м, у іноземній валюті – на 1,3 % м/м. Загалом темп відновлення депозитної бази у річному вимірі сягнув 12 % р/р у вересні, що є посткризовим максимумом для України.

Міжнародні резерви скоротилися через боргові виплати. У вересні міжнародні резерви Національного банку України скоротилися на 0,6 млрд дол. США (2,6 %) до 21,4 млрд дол. США. Проте Уряд і НБУ змогли частково замістили це, поповнивши резерви через розміщення валютних облігацій внутрішньої державної позики на 0,55 млрд дол. США та нетто-купівлею іноземної валюти на 0,9 млрд дол. США.

Платіжний баланс стабільний. У серпні дефіцит зовнішньої торгівлі України товарами та послугами становив 1,2 млрд дол. США. Зростання експорту сповільнилося до 5 % р/р, тоді як імпорт зріс на 7 % р/р. В експорті основною тенденцією літа було скорочення поставок металопродукції, у імпорті – нарощування ввозу машин та обладнання.

Динаміка зарплат сповільнилася, проте залишається високою. У серпні зростання середньої номінальної зарплати в Україні сповільнилося до 17,4 % р/р. Динаміка реальної зарплати сповільнилася до 7,7 % р/р. За підсумками 8 місяців 2019 року, зростання номінальних зарплат становило 19,4 %, реальних – 9,5 % [6].

Однак наявні у 2019 році темпи зростання все ще не відповідають вимогам сучасної економіки для досягнення необхідного рівня економічної безпеки держави. А отже, механізм державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах потребує не тільки застосовування, а й вдосконалення шляхом підтримання прийнятного рівня інфляції (до 10 %), підтримання високої динаміки заробітної платні, забезпечення балансу між

рівнем експорту та імпорту, збереження валютно-курсової стабільності та припинення панічних очікувань та валютних спекуляцій, проведення дієвих економічних та адміністративних реформ, пов'язаних із детінізацією економіки та боротьбою з корупцією, розвиток внутрішнього ринку та стимулювання імпортозаміщення, створення інвестиційно привабливого середовища.

Важливим є той факт, що для досягнення високого рівня економічної безпеки Україна також потребує інвестицій та створення нових робочих місць. Позитивним є наявність багатьох фактів щодо того, що за останні п'ять років відбулися позитивні кроки у цьому напрямі.

Так, у цьому році Україна посіла 64 місце серед 190 країн світу в рейтингу, який підготував Світовий банк. Рейтинг дає можливість оцінити легкість ведення бізнесу за десятьма показниками, у ході його створення до уваги беруться не лише нормативно-правові акти, що були ухвалені країною за рік, а й думки світових підприємців про дію цих законів на практиці.

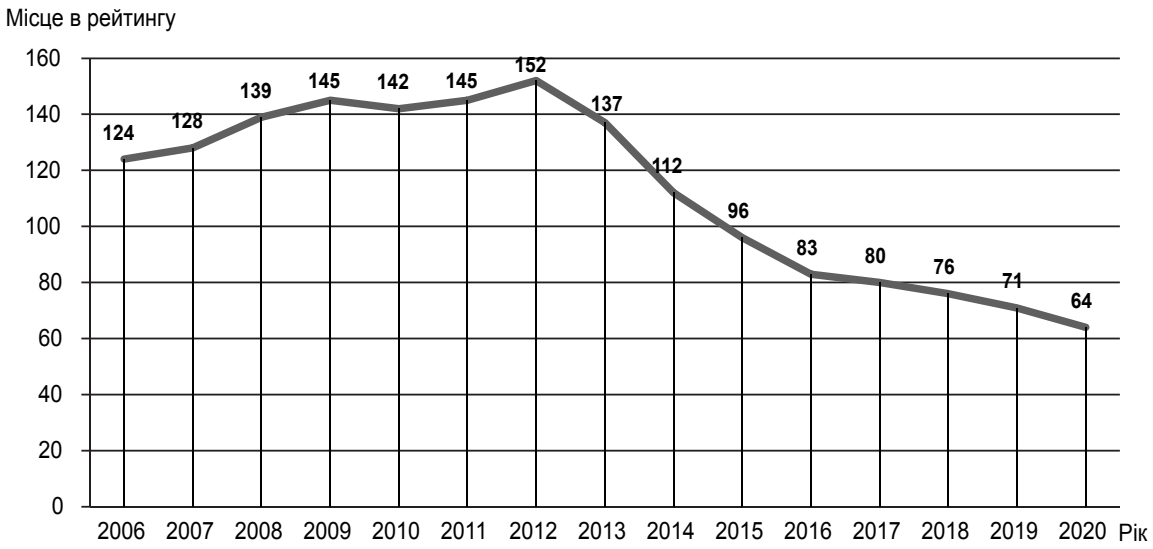

Рис. 1. **Місце України в рейтингу Doing business у 2006–2020 рр.**

Джерело: за даними Світового банку в Україні [7]

Дані, подані в рисунку, означають, що місце України в рейтингу має динаміку позитивного зростання, що, своєю чергою, означає покращення ставлення іноземних інвесторів до створення бізнес-проєктів у нашій країні.

У 2019 р. активно приймаються закони, які безпосередньо впливають на поліпшення інвестиційного клімату: про валюту; про приватизацію; про отримання кредитів; про оподаткування; про процедуру банкрутства. Також варто зазначити, що 17 жовтня 2019 року набув чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні». Метою Закону є поліпшення інвестиційного клімату України за окремими напрямами, обраними внаслідок комплексної оцінки відповідностей законодавства України кращим світовим практикам, описаними Групою Світового банку у методології рейтингу Doing business [1].

Таким чином, для досягнення необхідного рівня економічної безпеки необхідне здійснення стимулюючої монетарної політики країни, збільшення розмірів кредитування реального сектору економіки. Пріоритетним напрямом підвищення економічної безпеки є створення сприятливих умов для притоку інвестицій в економіку України, що пов'язано з поліпшенням кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Верховна Рада України. URL: https://rada.gov.ua/. **2.** Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017.

№ 18. С. 81–86. **3.** Ейтутіс Г. Д., Попова Д. В. Дослідження складових економічної безпеки України для сталого розвитку держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. № 62. С. 29–36. **4.** Клунко Н. С. Ефективність вдосконалення системи економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2017. № 9. С. 52–57. **5.** Майстро Р. Г., Полозова Т. В. Напрями вдосконалення державного регулювання економічної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 1. С. 46–50. **6.** Незалежна асоціація банків України. Макроекономічний аналіз на 10 жовтня 2019 року. URL: https://nabu.ua/ua/makroekonomichniy-analiz-na-10-zhovtnya.html. **7.** Світовий банк в Україні – World Bank Group. URL: http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine.

ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.201.2

Доценко С. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Запропоновано підхід до оцінювання загального рівня рентабельності підприємства за допомогою методу таксономічного аналізу. Сформовано систему коефіцієнтів та відповідно до алгоритму побудовано інтегральний показник рентабельності на прикладі ДП «Завод «ЕНЕРГОВАЖМАШ», проаналізовано його динаміку.*

Ключові слова: *рентабельність, метод таксономічного аналізу, інтегральний показник, фінансові результати.*

Аннотация. *Предложен подход к оценке общего уровня рентабельности предприятия с помощью метода таксономического анализа. Сформирована система коэффициентов и в соответствии с алгоритмом построен интегральный показатель рентабельности на примере ГП «Завод «ЭНЕРГОТЯЖМАШ», проанализирована его динамика.*

Ключевые слова: *рентабельность, метод таксономического анализа, интегральный показатель, финансовые результаты.*

Annotation. *An approach to estimating the overall level of profitability of the enterprise using the method of taxonomic analysis is proposed. A system of coefficients is formed and the integrated indicator of profitability is constructed for «ENERGOVAZHMASH Plant» in accordance with the algorithm, its dynamic was analyzed.*

Keywords: *profitability, taxonomic analysis method, integral indicator, financial results.*

У ринковій економіці фінансові ресурси (капітал) вкладаються у будь-які види діяльності виключно за критерієм максимуму прибутку. Тому рентабельність, тобто ефективність використання капіталу, має велике значення при визначенні фінансових результатів діяльності підприємства. Адже власник капіталу підприємства, його менеджери повинні оцінювати будь-які рішення у сфері управління наявними коштами, порівнюючи витрати з прибутком, тим більше, що фінансові ресурси завжди обмежені певними обсягами, а одержаний прибуток – це фінансовий ресурс для здійснення нових вкладень і одержання нових прибутків.

© Доценко С. С., 2020

Проблемам дослідження оцінки стану рентабельності та фінансового стану підприємства присвячені праці таких видатних вітчизняних і зарубіжних учених, як О. М Бандурка [1], Я. В. Воловець [2], Н. Н. Налукова [3], Л. О. Омелянович [4] та ін.

Метою статті є формування підходу до оцінки рентабельності підприємств за допомогою методу таксономічного аналізу.

Методи багатовимірних порівнянь, до яких відноситься і метод таксономії, набули широкого застосування в економіці підприємств, зокрема, в підведенні підсумків роботи, оцінці виконання плану, аналізі фінансового стану суб'єктів господарювання та їх підрозділів. Застосування цих методів пов'язане зі складністю досліджуваних економічних явищ і процесів, їх багатогранністю та неоднозначністю. У таких умовах дати цілісну оцінку вказаним явищам за допомогою одного показника неможливо. Тому реалізація методу таксономії передбачає побудову узагальнюючого інтегрального показника на основі системи різних за змістом показників, які необхідно систематизувати та проаналізувати. Характерною властивістю інтегрального показника є те, що його значення знаходиться в інтервалі від 0 до 1. Інтерпретація цього показника така: він приймає високі значення при близьких значеннях показників у системі до еталона і низькі значення – при далеких. Послідовність етапів реалізації методу таксономічного аналізу подано на рис. 1. Розглянемо їх зміст.

Етап 1. Формування матриці спостережень, яка містить значення показників, використовуваних для аналізу.

Вибір показників повинен ґрунтуватися на тому, що їх зміст і кількість надають можливість охопити максимальний обсяг аналітичних напрямків та комплексно оцінити ефективність діяльності суб'єкта господарювання через формування його фінансових результатів. Тому для обчислення інтегрального показника рентабельності підприємства до системи показників, на думку автора, слід віднести такі: рентабельність активів (капіталу); рентабельність власного капіталу; валова рентабельність реалізованої продукції; операційна рентабельність реалізованої продукції; чиста рентабельність реалізованої продукції; валова рентабельність основної діяльності; рентабельність операційної діяльності.

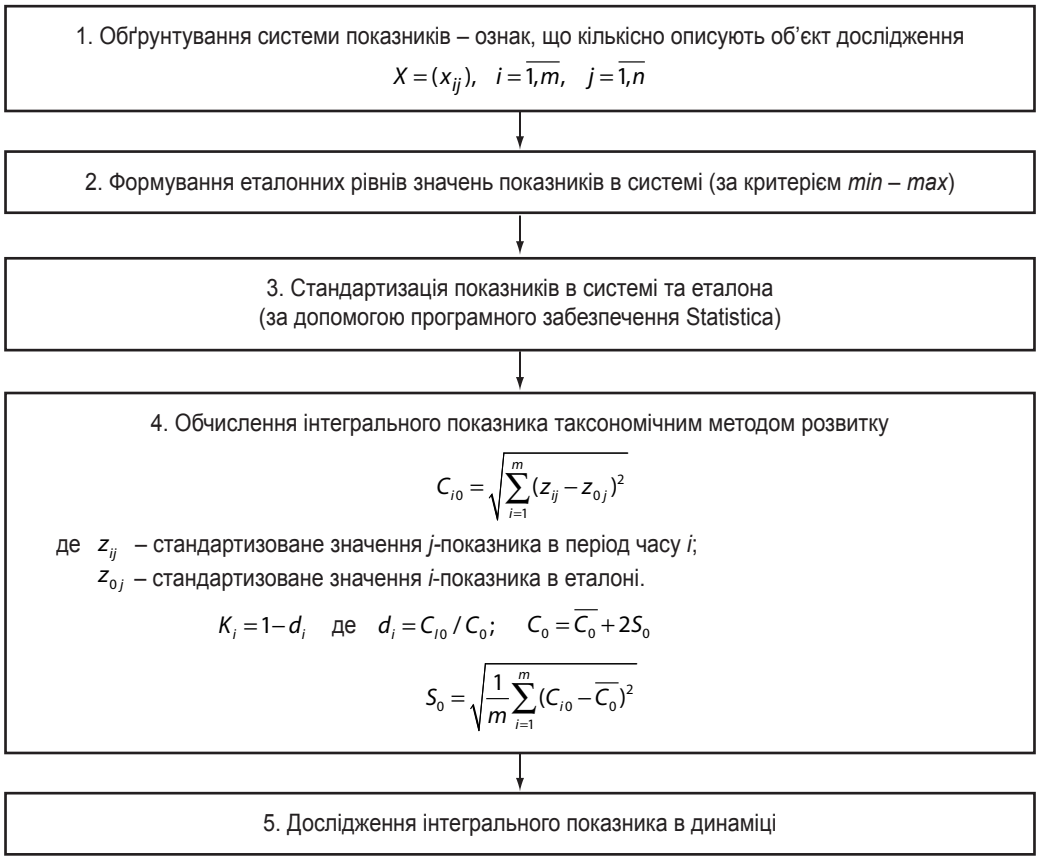

Рис. 1. **Етапи аналізу інтегрального показника за допомогою методу таксономії** [5]

Отже, оцінка рентабельності підприємства з використанням таксономічного аналізу надасть можливість проводити моніторинг фінансових результатів діяльності та визначити інтегральний показник рівня рентабельності підприємства.

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня рентабельності ДП «ЗАВОД «ЕЛЕКТРОВАЖМАШ» наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня рентабельності підприємства

Показник	Значення			
	2016	2017	2018	2019
Рентабельність активів (капіталу)	0,005	0,006	0,002	-0,019
Рентабельність власного капіталу	0,022	0,031	0,015	-0,134
Валова рентабельність реалізованої продукції	0,172	0,172	0,175	0,135
Операційна рентабельність реалізованої продукції	0,095	0,063	0,026	-0,038
Чиста рентабельність реалізованої продукції	0,004	0,006	0,002	-0,024
Валова рентабельність основної діяльності	0,416	0,416	0,426	0,313
Рентабельність операційної діяльності	0,187	0,334	0,235	-0,161

Використовуючи значення показників, наведених в табл. 1, сформуємо матрицю спостережень X (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця спостережень X

X	0,005	0,022	0,172	0,095	0,004
	0,006	0,031	0,172	0,063	0,006
	0,002	0,015	0,175	0,026	0,002
	-0,019	-0,134	0,135	-0,038	-0,024

Етап 2. Проведемо диференціацію ознак на стимулятори та дестимулятори.

Підставою такого поділу є характерний вплив кожного з показників на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. Ознаки, які надають позитивний (стимулюючий) вплив на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами, а ознаки, що уповільнюють розвиток підприємства, – дестимуляторами. Поділ ознаки на стимулятори і дестимулятори – основа для побудови вектора-еталона, який має координати хоі, і сформуємо зі значень показники [4].

У цьому дослідженні всі показники являються стимуляторами, оскільки їх зростання свідчить про збільшення загального рівня рентабельності підприємства.

Етап 3. Проведемо стандартизацію отриманих даних за допомогою програмного забезпечення Statistica (рис. 2).

	1 $К_а$	2 $К_{фз}$	3 $К_{фр}$	4 $Км_{вк}$	5 $Кп_{дв}$	6 $Кд_{зк}$	7 $Кфн_{кд}$
2016	0,53090	0,48531	0,44257	1,02084	0,50854	0,43980	0,17832
2017	0,62452	0,60427	0,44257	0,46756	0,63762	0,43980	0,86141
2018	0,33349	0,40541	0,61017	-0,18225	0,34288	0,61525	0,39819
2019	-1,48892	-1,49499	-1,49531	-1,30616	-1,48904	-1,49486	-1,43792

Рис. 2. **Результат стандартизації даних в середовищі Statistica**

Етап 4. Після стандартизації значень сформуємо вектор-еталон (P0):

$$P_0 = (0{,}624;\ 0{,}604;\ 0{,}61;\ 1{,}021;\ 0{,}637;\ 0{,}615;\ 0{,}861).$$

Після цього відповідно до формул, поданих на рис. 1, проведемо розрахунки для побудови інтегрального показника оцінки рентабельності підприємства, результати розрахунків наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Результати розрахунків для побудови інтегрального показника рівня рентабельності підприємства таксономічним методом

Результати розрахунків					S_0	C_0
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	0,977	5,414
d_i	0,529	0,539	0,581	0,908		
Інтегральний показник	0,471	0,461	0,419	0,092		

Динаміку інтегрального показника рівня рентабельності ДП «Завод «ЕЛЕКТРОВАЖМАШ» наведено на рис. 3.

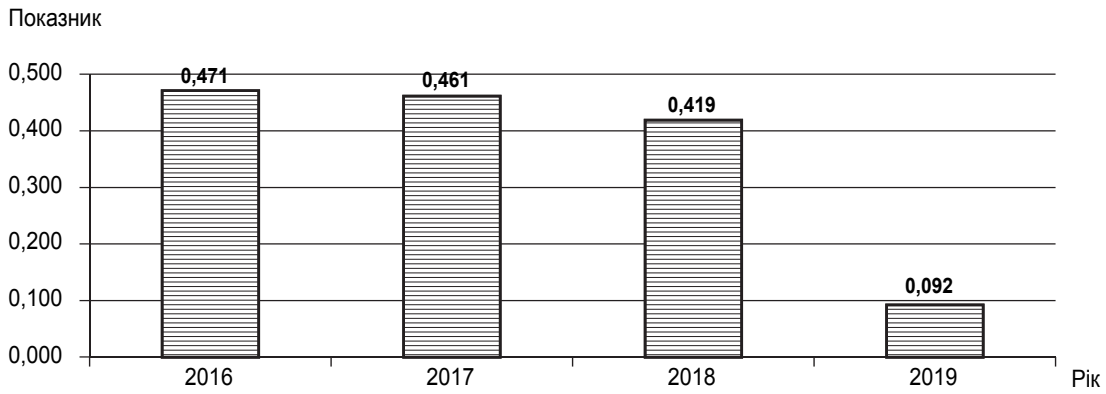

Рис. 3. **Динаміка інтегрального показника оцінки рентабельності ДП «ЗАВОД «ЕЛЕКТРОВАЖМАШ»**

Етап 5. Проведемо дослідження побудованого показника в динаміці.

Так, за досліджуваний період (з 2016 по 2019 роки) найвище значення інтегрального показника рівня рентабельності ДП «Завод «ЕЛЕКТРОВАЖМАШ» спостерігається в 2016 році (0,471), найнижче – у 2019 році (0,092). Слід зазначити, що коефіцієнт таксономії ДП «Завод «ЕЛЕКТРОВАЖМАШ» значно впав на кінець аналізованого періоду, що характеризує загальне зниження ефективності діяльності підприємства. На погіршення рівня рентабельності досліджуваного суб'єкта господарювання в 2019 році вплинуло зменшення таких показників, як коефіцієнт рентабельності майна, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, коефіцієнт рентабельності продаж. Зменшення даних показників відбулося за рахунок того, що у 2019 р. підприємство зазнало збитки в сумі 33405 грн.

Отже, проведений аналіз дозволив надати узагальнюючу оцінку рівня рентабельності досліджуваного підприємства та виявити тенденцію його зміни за допомогою побудови інтегрального показника методом таксономічного аналізу. Це, своєю чергою, є підгрунтям для виявлення факторів, що впливають на рівень рентабельності суб'єкта господарювання та розробки заходів, спрямованих на оптимізацію його фінансових результатів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства : підручник. Київ : Либідь, 2003. 384 с. **2.** Воловець Я. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів, 2004. 199 с. **3.** Налукова Н. Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект. *Галицький економічний вісник.* 2014. № 1 (30). С. 166–174. **4.** Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : підручник / за ред. Л. О. Омеляновича. Київ : Знання, 2011. 231 с. **5.** Тридід О. М., Тижненко О. Г., Тижненко Л. О. Економіко-математичні моделі оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання : монографія. Київ : УБС НБУ, 2009. 213 с.

ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ДП «ХАРКІВСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД»)

УДК 658:005.334.4

Дюкарєва А. Є.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто та застосовано основні методичні підходи до проведення оцінки фінансового стану підприємства та визначення можливих загроз банкрутства. Проаналізовано й оцінено імовірність банкрутства машинобудівного підприємства, проведено комплексну оцінку ймовірності банкрутства ДП «Харківський механічний завод» та сформовано відповідні висновки щодо фінансового стану підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінансовий стан, банкрутство, діагностика ймовірності банкрутствая.*

Аннотация. *В статье рассмотрены и применены основные методические подходы к проведению оценки финансового состояния предприятия и определению возможных угроз банкротства. Проанализирована и оценена вероятность банкротства машиностроительного предприятия, проведена комплексная оценка вероятности банкротства ГП «Харьковский механический завод», и сформированы соответствующие выводы о финансовом состоянии предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансовое состояние, банкротство, диагностика вероятности банкротства.*

Annotation. *The article considers and applies the main methodological approaches to assessing the financial condition of the enterprise and identifying possible threats of bankruptcy. The probability of bankruptcy of the machine-building enterprise is analyzed and estimated, the complex estimation of probability of bankruptcy of SE «Kharkiv mechanical plant» is carried out and the corresponding conclusions concerning a financial condition of the enterprise are formed.*

Keywords: *enterprise, organization, financial condition, bankruptcy, diagnostics of the probability of bankruptcy.*

За сучасних економічних умов більшість вітчизняних суб'єктів господарювання перебувають у вкрай нестабільному стані. Тому особливого значення набуває своєчасне виявлення загрози банкрутства на підприємстві й розробка відповідних антикризових заходів, що дадуть змогу подолати кризу, відновити ліквідність і платоспроможність і запобігти процедурі банкрутства і ліквідації підприємства.

Дослідженням сутності та розробкою методик і критеріїв прогнозування банкрутства займалися провідні зарубіжні науковці, серед них Спрінгейт Г., Альтман Е., Бівер У., Таффлер Д., Тішоу Г., Ліс Р., та ін.

Основною **метою** статті є діагностика фінансового стану підприємства та ймовірності їх банкрутства із застосуванням відповідних дискримінантних моделей.

Для успішного господарювання на ринкових засадах суттєво важливим є можливість оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів підприємницької та іншої діяльності. В Україні не існує єдиної загальновизнаної вітчизняної методики визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання, через що доводиться користуватися зарубіжними методичними підходами, в основі яких – факторні моделі прогнозування банкрутства підприємств та організацій.

Найпростішою є двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства підприємства (організації) Альтмана Е. Порядок розрахунку показників подано в табл. 1 [1].

Інтерпретувати результати можна у такий спосіб: якщо $Z < 0$ – ймовірність банкрутства є меншою від 50 % і знижується у міру зменшення Z. Якщо $Z = 0$, ймовірність банкрутства дорівнює 50 %, якщо $Z > 0$, ймовірність банкрутства перевищує 50 % і зростає у міру збільшення рейтингового числа Z.

Бачимо, що протягом досліджуваного періоду спостерігалася низька ймовірність банкрутства ДП «Харківський механічний завод»: Z коливається в межах від -0,65 до -0,95.

© Дюкарєва А. Є., 2020

Таблиця 1

Порядок розрахунку показників оцінки ймовірності банкрутства за двофакторною моделлю Альтмана Е., 2015–2019 рр.

Показник	Формула розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
X_1	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання (р.1195 / р.1695)	0,41	0,45	0,31	0,58	0,44
X_2	Власний капітал / валюта балансу (р.1495 / р.1900)	0,94	1,07	1,25	1,03	1,36
Z	$-0,3877 - 1,0736\ X_1 + 0,0579\ X_2$	-0,78	-0,80	-0,65	-0,95	-0,78

Найширше застосування серед методів прогнозування банкрутства отримала багатофакторна модель на підставі *Z*-критерію Альтмана Е., модель має високу точність розрахунків (до 95 %) [1].

Порядок розрахунку ймовірності банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана Е. (1983 р.) подано в табл. 2 [2].

Таблиця 2

Порядок розрахунку показників оцінки ймовірності банкрутства за п'ятифакторною моделлю Альтмана Е., 2015–2019 рр.

Показник	Формула розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
X_1	Відношення чистого оборотного капіталу до суми активів (р. 1195 – р. 1695) / р. 1300	-0,55	-0,60	-0,86	-0,43	-0,76
X_2	Частка формування активів за рахунок нерозподіленого прибутку (р. 1420 / р. 1300)	-0,17	-0,13	-0,14	0,28	-0,32
X_3	Рентабельність активів, розрахована виходячи з прибутку до виплати відсотків та податків (р. 2290 + р.2250) / р. 1300	-0,18	-0,12	-0,16	0,27	-0,33
X_4	Коефіцієнт співвідношення акціонерного капіталу та зобов'язань (р. 1495 / (р. 1595 + р.1695 + р.1700))	0,06	-0,07	-0,20	0,03	-0,27
X_5	Коефіцієнт оборотності активів (р. 2000 / р.1300)	0,78	1,06	0,77	1,17	1,02
Z	$0,717\ X_1 + 0,847X_2 + 3,107\ X_3 + 0,42\ X_4 + 0,995\ X_5$	0,26	0,49	-0,05	1,10	-1,59

Економічна інтерпретація розрахованого значення інтегрального показника оцінки ймовірності банкрутства *Z*:

Якщо $Z < 1,23$ – ймовірність банкрутства є дуже високою, підприємство є практично неспроможним (банкрут);

$1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства є досить високою;

$Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства є дуже низькою [3].

Ймовірність банкрутства ДП «Харківський механічний завод» за п'ятифакторною моделлю Альтмана Е. у 2016 р. становила 0,49, у 2017 р. – становила -0,05, а у 2017 – 1,1. Оскільки коефіцієнт перебуває в інтервалі $Z < 1,23$, ймовірність банкрутства є дуже високою, підприємство є практично неспроможним. За цією моделлю швидше за все підприємство збанкрутує найближчому часом.

За застосування моделі Ліса Р. для оцінки фінансового стану оцінюють схильність підприємства до банкрутства на підставі показників ділової активності та рентабельності.

Оцінку фінансового стану підприємства з погляду ймовірності банкрутства за моделлю Ліса Р. подано в табл. 3 [2].

Граничне значення показника Z становить 0,037. Чим більшим є значення *Z*, тим вищою є платоспроможність підприємства та, відповідно, нижчою – ймовірність його банкрутства.

Таблиця 3

Порядок розрахунку показників оцінки ймовірності банкрутства за моделлю Романа Ліса, 2015–2019 рр.

Показник	Формула розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
X_1	Відношення оборотного капіталу до суми активів (р. 1195 / р. 1300)	0,39	0,48	0,39	0,60	0,6
X_2	Відношення прибутку від продажів до суми активів (р. 2190 / р. 1300)	0,11	0,15	0,08	0,20	0,15
X_3	Відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (р. 1420 / р. 1300)	-0,17	-0,13	-0,14	0,28	-0,32
X_4	Відношення власного капіталу до позикового (р. 1495/ (р. 1595 + р.1695 + р.1700))	0,06	-0,07	-0,20	0,03	-0,027
Z	$0{,}063\ X_1 + 0{,}092\ X_2 + 0{,}057\ X_3 + 0{,}001\ X_4$	0,03	0,04	0,02	0,07	0,03

За моделлю Ліса Р. ймовірність банкрутства підприємства у 2016 р. дорівнювала 0,04, у 2017 р. – 0,02, а у 2018 – 0,07. Тільки у 2017 році за моделлю Р. Ліса підприємство було на грані банкрутства. Оскільки граничне значення коефіцієнта становить 0,037, а розрахований коефіцієнт за весь період зростає, можемо говорити про покращення фінансового стану підприємства та його платоспроможність.

Таффлер Д. і Тішоу Г. розробили чотирифакторну модель оцінки платоспроможності. Оцінку фінансового стану підприємства з погляду ймовірності банкрутства за моделлю Таффлер Д. і Тішоу Г. подано в табл. 4.

Таблиця 4

Порядок розрахунку показників оцінки ймовірності банкрутства за моделлю Таффлера і Тішоу, 2015–2019 рр.

Показник	Формула розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
X_1	Відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань (поточна рентабельність короткострокових зобов'язань)	-0,11	-0,02	-0,11	-0,03	-0,09
X_2	відношення оборотних активів до суми всіх зобов'язань (покриття оборотними коштами всіх зобов'язань)	0,41	0,45	0,31	0,58	0,44
X_3	відношення короткострокових зобов'язань до суми активів (частка короткострокової заборгованості у валюті балансу)	0,94	1,07	1,25	1,03	1,36
X_4	відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів)	0,78	1,06	0,77	1,17	1,02
Z	$0{,}53\ X_1 + 0{,}13\ X_2 + 0{,}18\ X_3 + 0{,}16\ X_4$	0,29	0,41	0,33	0,43	0,42

За $Z > 0{,}2$ рівень фінансового стану вважається високим, а ймовірність банкрутства невеликою. За $Z < 0{,}2$ рівень фінансового стану вважається низьким, а ймовірність банкрутства – високою.

За моделлю Таффлер Д. і Тішоу Г. ймовірність банкрутства підприємства у 2016 р. дорівнювала 0,41, у 2017 р. – 0,33 , а у 2018 р. – 0,43, тобто має задовільний фінансовий стан. У 2018 р. показник становив 0,43 за критичного $Z \le 0{,}2$, тому ймовірність банкрутства була найнижчою.

Дискримінантна R-модель прогнозування ризику банкрутства, розроблена науковцями Іркутської державної економічної академії, базується на інформації підприємств і має багато спільного із багатофакторною моделлю Альтмана для підприємств, акції яких не продаються на біржі, але відрізняється аналітичними коефіцієнтами, які подано в табл. 5.

Таблиця 5

Модель прогнозу ризику банкрутства, розроблена вченими Державної економічної академії (м. Іркутськ)

Показник	Формула розрахунку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
K_1	Відношення чистого оборотного капіталу до суми активів ((р. 1195 – р. 1695) / р. 1300)	-0,55	-0,60	-0,86	-0,43	0,76
K_2	Відношення чистого прибутку до власного капіталу	-1,22	10,01	0,94	-2,86	1,65
K_3	Відношення виручки від реалізації до суми активів (р. 2000 ф. 2 / р. 1300 ф. 1)	0,78	1,06	0,77	1,17	1,02
K_4	Відношення чистого прибутку до інтегральних витрат	-0,17	-0,11	-0,13	0,17	-0,23
Z	$8{,}38\ K_1 + K_2 + 0.054\ K_3 + 0.63\ K_4$	-5,91	5,01	-6,29	-6,31	-4,81

Іркутська модель має розширену шкалу ідентифікації кризи, що, безумовно, є її перевагою порівняно з іншими дискримінантними моделями. Якщо значення показника становить:

$Z < 0$ – ймовірність банкрутства є максимальною і дорівнює 90–100 %; $0 < Z < 0{,}18$ – глибока криза і висока вірогідність банкрутства, ймовірність дорівнює 60–80 %; $0{,}18 < Z < 0{,}32$ – значні прояви кризи, фінансовий стан нестійкий, необхідно здійснювати антикризове фінансове управління, ймовірність дорівнює 35–50 %; $0{,}32 < Z < 0{,}42$ – перші прояви кризи, фінансовий стан можна визначити як середній, ймовірність дорівнює 15–20 % $Z > 0{,}42$ – криза підприємству не загрожує, його фінансовий стан стійкий, ймовірність дорівнює до 10% [4].

За дискримінантною R-моделлю ймовірність банкрутства підприємства у 2016 р. дорівнювала 5,01, у 2017 р. становила -6,29, у 2018 р. мала значення -6,31, а у 2019 р. значення становило -4,81. Тобто за останні роки ймовірність банкрутства є максимальною і дорівнює 90–100 %.

Таким чином, з п'яти проаналізованих моделей оцінки банкрутстсва три свідчать про стійкий фінансовий стан підприємства, дві – про високий ризик повної неплатоспроможності підприємства.

Виходячи з цього можна зробити висновок про недостатню фінансову стійкість і недостатню платоспроможність підприємства, тому що робота підприємства за аналізований період характеризується негативно, оскільки підприємство отримує фінансовий результат у вигляді чистого збитку за 2016–2017рр., окрім 2018 року. Однак якщо розглядати більш детально, то у 2016 та 2018 роках порівняно з 2017 та 2019 роками спостерігається позитивна тенденція – позитивний темп приросту за всіма показниками, що характеризують фінансові результати діяльності підприємства. Тенденція найслабшого 2017 року спостерігається за результатами досліджуваних моделей банкрутства, адже саме у 2017 році були найменші показники.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Фучеджи В. І. Характеристика методів та моделей діагностики кризового стану підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2010. № 691. С. 240–245. **2.** Іващенко О. В., Крисак О. І. Діагностика банкрутства підприємства. *Держава та регіони.* 2006. № 5. С. 129–131. **3.** Даниленко В. А. Застосування моделей діагностики банкрутства для оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України. *Науковий вісник Академії муніципального управління.* 2009. № 7. С. 56–64. **4.** Давыдова Г. В., Беликов А. Ю. Методика количественной оценки риска банкротства предприятий. *Управление риском.* 1999. № 3. С. 13–20.

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

УДК 657.6:399.17

Заболотня В. Ю.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні та методичні аспекти обліку й аудиту капіталу підприємства. Висвітлено особливості обліку й аналізу капіталу, його синтетичного і аналітичного обліку, відображено інформацію про склад і структуру капіталу у формах фінансової звітності. Розкрито завдання обліку капіталу, його мету, предмет та об'єкти.*

Ключові слова: *бухгалтерська звітність організації, бухгалтерський баланс, зобов'язання організації, зобов'язання, організація, капітал.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические и методические аспекты учета и аудита капитала предприятия. Освещены особенности учета и анализа капитала, его синтетического и аналитического учета, отражена информация о составе и структуре капитала в формах финансовой отчетности. Раскрыты задачи учета капитала, его цель, предмет и объекты.*

Ключевые слова: *бухгалтерская отчетность организации, бухгалтерский баланс, обязательства организации, обязательства, организация, капитал.*

Annotation. *The theoretical and methodological aspects of accounting and auditing the capital of an enterprise are considered. The features of accounting and analysis of capital, its synthetic and analytical accounting, the reflection of information on the composition and structure of capital in the forms of financial statements. The objectives of capital accounting, its purpose, subject and objects are disclosed.*

Keywords: *financial statements of the organization, balance sheet, liabilities of the organization, liabilities, organization, capital.*

Бухгалтерський облік капіталу починається з моменту реєстрації підприємства в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України та припиняється в день виключень підприємства з Державного реєстру в результаті завершення його діяльності в разі банкрутства, реорганізації, ліквідації. Всі етапи створення, переміщення, збільшення та зменшення власного капіталу, своєю чергою, є об'єктом як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту, особливо в підприємствах колективних форм власності. Питання раціонального обліку і аудиту капіталу відіграють важливу роль в діяльності кожного підприємства, незалежно від форм його власності і видів діяльності.

Сучасна економіка підприємства як окремий суб'єкт виробничо-господарських відносин відіграє важливу подвійну роль. З одного боку, на підприємствах формується фундамент для постановки цілей і задач галузевого і регіонального розвитку, виявляються недоліки прийнятих стратегічних і тактичних рішень, з іншого – вони виступають з кінцевими пунктами випуску інноваційних розробок, які володіють інвестиційною привабливістю і реальним ресурсним потенціалом.

У певних аспектах і аудит формування, і використання власного капіталу підприємств України розглядаються у працях І. В. Олійник, Л. К. Сук, Ф. Ф. Бутинець, М. Г. Михайлов, М. І. Телегунь, А. М. Кадацька, О. О. Баранік, Т. А. Черемісова і регламентуються цілим рядом нормативно-законодавчих актів. Водночас особливість і аудит капіталу обумовлені різними формами власності підприємств України.

Капітал являє собою величезний вклад власника, який змінюється під впливом господарської діяльності.

Капітал – це загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, що інвестовані у формування активів підприємства.

Капітал організації – це, в першу чергу, обсяг сумарних фінансових і реальних грошових коштів, які знаходяться в обороті і беруть участь у виробництві. Крім того, необхідно провести аналіз за окремими видами капіталу організації.

© Заболотня В. Ю., 2020

Грошовий капітал – це капітал підприємства загалом. Це загальна сума всіх грошових коштів, які знаходяться в обороті, що беруть участь у процесах виробництва. Своєю чергою, грошовий капітал можна розбити на власний і позиковий (рис. 1) [1].

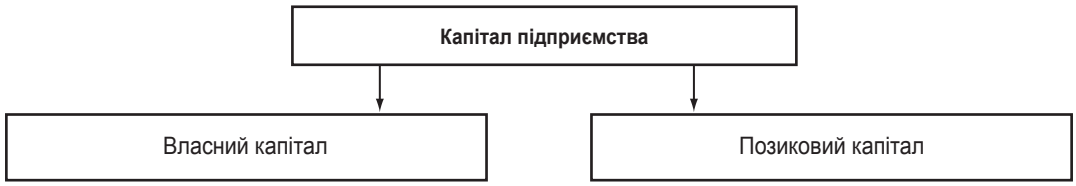

Рис. 1. **Джерела формування грошового капіталу підприємства**

Власний грошовий капітал зазвичай прийнято розуміти як все майно підприємства в його грошовому еквіваленті. Тобто вартість всього виробництва, наявного в безпосередній власності підприємства, оцінена за ринковими цінами на момент придбання і з урахуванням амортизації. Склад власного капіталу формується на підставі окремих джерел (рис. 2). До них відносяться статутний капітал, окремі внески, прибуток від діяльності підприємства. Головним же джерелом, на основі якого формується власний капітал компанії, все ж залишається статутний капітал.

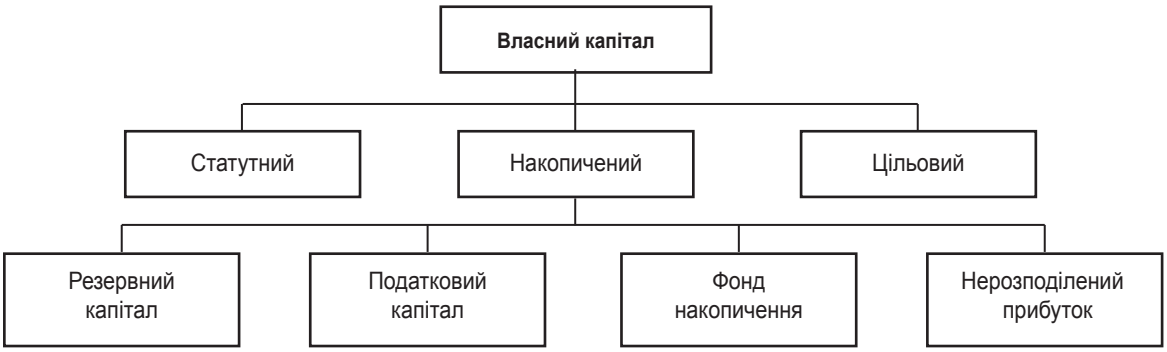

Рис. 2. **Джерела власного капіталу** [2]

Позиковий капітал компанії – це певні, залучені підприємством кошти, спрямовані на здійснення діяльності або окремих завдань і при цьому взяті на конкретний термін і на певних умовах. До цього виду грошового капіталу можна віднести всі можливі кредити, надану фінансову допомогу з боку інших підприємств або держави, заставні суми й інші джерела коштів, що надаються на підставі будь-яких гарантій повернення (рис. 3) [3].

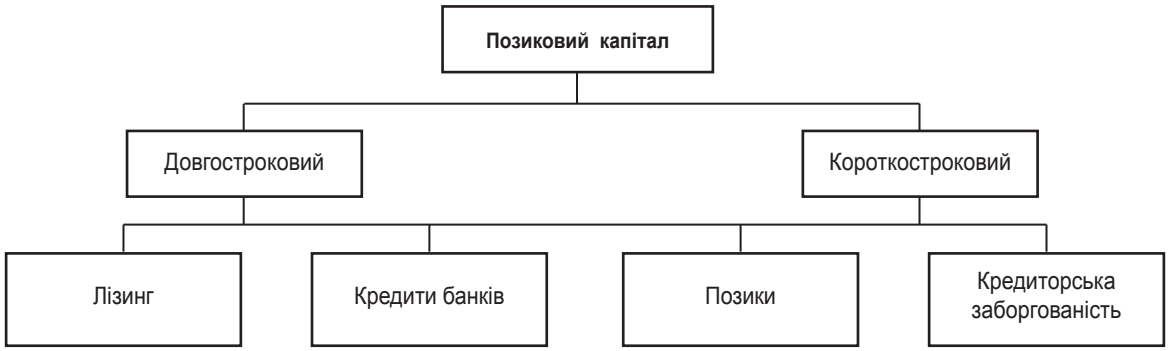

Рис. 3. **Джерела формування позикового капіталу**

Регулярні капітальні вкладення необхідні для забезпечення будь-якої фінансової діяльності кожного підприємства. Адже грошових вкладень вимагає і розширення або удосконалення виробництва і його процесів, для залучення нових технологій, модернізації вже існуючих, а також для того, щоб зайняти свою нішу в нових сферах ринку. Для всієї цієї діяльності потрібні постійні грошові вливання і інвестиції.

Облік капіталу у бухгалтерському обліку виконується за рахунками та документами (табл. 1).

Таблиця 1

Документальне оформлення операцій з власним капіталом [4]

Назва рахунку	Назва документа
40 «Статутний капітал»	Статут підприємства, установчий договір, довідки та розрахунки бухгалтерії
41 «Пайовий капітал»	Накладні, виписки банку, довідки бухгалтерії
42 «Додатковий капітал»	Установчий договір, акти прийому-передачі основних засобів, довідки бухгалтерії, накладні, виписки банку, акти переоцінки, рішення зборів акціонерів
43 «Резервний капітал»	Довідки бухгалтерії, виписки банку, установчі договори, рішення зборів засновників
44 «Нерозподілений прибуток (Непокриті збитки)»	Довідки та розрахунки бухгалтерії
45 «Вилучений капітал»	Платіжні доручення, видаткові касові ордери, прибуткові касові ордери, виписки банку, довідки бухгалтерії
46 «Неоплачений капітал»	Статут, довідки бухгалтерії, видаткові касові ордери, прибуткові касові ордери, установчий договір, накладні

Всі операції, пов'язані з формуванням, змінами і ліквідацією статутного капіталу, відображаються на рахунку 40 «Статутний капітал». Сальдо цього рахунку повинно відповідати розміру статутного капіталу. Зміни статутного капіталу проводяться в установленому чинним законодавством порядку з обов'язковим внесенням відповідних змін до установчих документів.

Рахунок 46 «Неоплачений капітал» виступає як регулюючий і призначений для узагальнення інформації про зміни у складі неоплаченого капіталу підприємства.

На рахунку 45 «Вилучений капітал» ведеться облік вилученого капіталу в разі викупу власних паїв у учасників з метою їх перепродажу, анулювання (зменшення статутного капіталу) тощо. Оплата отриманих частин може здійснюватися грошовими коштами, векселями або з позикових рахунків. Якщо частини анульовані, то на цю суму зменшується статутний капітал, при перепродажу частин – показують зменшення вилученого капіталу та збільшення відповідних активів.

Для узагальнення інформації про формування та використання фінансових результатів господарської діяльності підприємств використовується аналітичний облік. Аналітичний облік капіталу на аналізованих підприємствах також ведеться в окремих регістрах комп'ютеризованої форми обліку за окремими класифікаційними групами [5].

У сучасних умовах господарювання самофінансування є найважливішим фактором, що свідчить про здатність підприємства до невпинного економічного поступу, та часто є єдиним джерелом забезпечення збереження і приросту майна суб'єкта господарювання. Саме тому дуже важливо уважно та з великою точністю вести бухгалтерський облік та аналіз капіталу організації. Грамотне систематизування обліку й аналізу капіталу підприємства дасть підприємству безліч переваг як на мікро-, так і на макрорівнях підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Олійник І. В. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства. *Вісник податкової служби України*. 2013. № 65. URL: http://papers.univ.kiev.ua/ekonomika/articles/Property_asset_of_the_enterprise_and_problems_of_ its_formation_18721.pdf. **2.** Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 647 с. **3.** Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с. **4.** Михайлов М. Г., Телегунь М. І., Кадацька А. М., Баранік О. О. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2008. 472 с. **5.** Черемісова Т. А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства. *Збірник наукових праць ЧДТУ.* 2008. № 21. С. 149–154.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ

УДК 338.45:621

Завдов'єв М. Д.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено роль машинобудування як провідної галузі економіки України. На основі статистичних даних проаналізовано зміну кількості суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність в галузі машинобудування; визначено структуру галузі за напрямами діяльності функціонуючих підприємств. Подано характеристику основних показників діяльності машинобудування України та визначено пріоритети подальшого розвитку.*

Ключові слова: *галузь, машинобудування, виробництво, показники розвитку машинобудування України, тенденції розвитку.*

Аннотация. *В статье исследована роль машиностроения как ведущей отрасли экономики Украины. На основе статистических данных проанализировано изменение количества субъектов хозяйствования, которые осуществляют свою деятельность в области машиностроения; определена структура отрасли по направлениям деятельности функционирующих предприятий. Дана характеристика основных показателей деятельности машиностроение Украины, и определены приоритеты дальнейшего развития.*

Ключевые слова: *отрасль, машиностроение, производство, показатели развития машиностроения Украины, тенденции развития.*

Annotation. *The article examines the role of mechanical engineering as a leading branch of the Ukrainian economy. Based on statistical data, analyzed the change in the number of entities that operate in the field of engineering, defined the structure of the industry on the activities of existing firms. Characteristics of the main indicators of the machine building industry of Ukraine are given and priorities for further development are defined.*

Keywords: *industry, mechanical engineering, production, indicators of development of machine building of Ukraine, development trends.*

У структурі промисловості України найбільшу вагу мають галузі важкої індустрії, зокрема, вугільна промисловість, чорна металургія та машинобудування. Машинобудування є однією з галузей переробної промисловості, що об'єднує підприємства з розроблення, виготовлення й ремонту засобів виробництва і знарядь праці, транспортних засобів, електричної та електронної апаратури, електроустаткування, оборонної продукції тощо.

Особливості, тенденції та проблеми розвитку машинобудування, основні напрями їх вирішення в сучасних умовах господарювання досліджували Б. М. Данилишин, В. А. Романенко, Н. В. Тарасова, А. А. Шапурів та ін.

Сьогодні в машинобудуванні зосереджено третину промислово-виробничих фондів і майже половину виробничого потенціалу країни. Від стабільного функціонування підприємств цієї галузі в сучасних умовах господарювання залежать стан і рівень розвитку усієї економіки України.

Машинобудування є надзвичайно складною комплексною галуззю промисловості, яка об'єднує кілька десятків інших галузей. Підприємства машинобудування розміщені в усіх областях України, а найбільша їх кількість концентрується в Дніпропетровській, Запорізькій, Донецькій, Київській, Харківській, Львівській, Одеській областях та у місті Києві [1].

Серед провідних підприємств машинобудування України можна виділити високотехнологічні підприємства, які стрімко розширюють свою присутність на закордонних ринках (ВАТ «Турбоатом», ПАТ «Мотор-Січ», ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», ПАТ «СНВО ім. М. В. Фрунзе) та підприємства транспортного машинобудування (ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ДП «УкрНДІ вагонобудування», ПАТ «Дніпровагонмаш», Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О.Г. Івченка, ДП «Авіаційний науково-технічний комплекс імені О.К. Антонова», ПАТ «ЗАЗ» тощо) [2]. Кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність в галузі машинобудування в Україні, згідно з даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), щорічно зростає (табл. 1) [3].

© Завдов'єв М. Д., 2020

Таблиця 1

Кількість суб'єктів господарювання у галузі машинобудування в Україні

Напрям діяльності	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Машинобудування	21 447	21 982	22 345	22 483	22 964
у тому числі: виробництво машин та устаткування	9 751	9 898	10 001	10 019	10 255
виробництво електричного та електронного устаткування	9 261	9 568	9 734	9 837	10 001
виробництво транспортних засобів та устаткування	2 435	2 516	2 610	2 627	2 708

Як видно з табл. 1, галузь машинобудування за підсумками 2018 р. представляють 22 964 підприємства, чисельність яких за останні 5 років зросла на 7,1 %. Основна частина підприємств машинобудування займається виробництвом машин та устаткування.

Частка підприємств машинобудування за напрямами їх діяльності у 2018 р. подана на рис. 1.

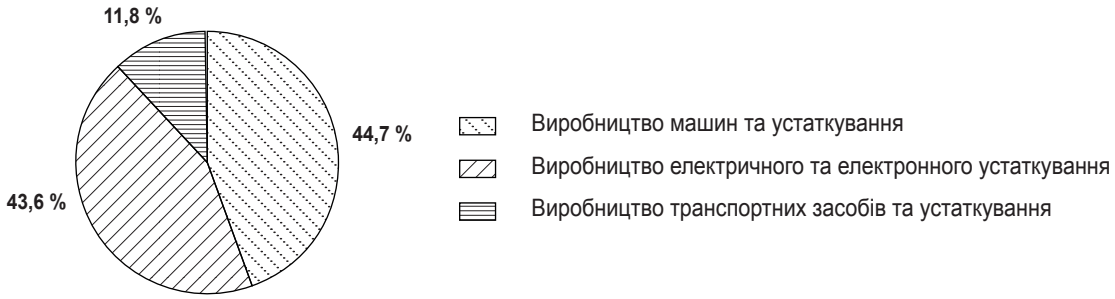

Рис. 1. **Частка підприємств машинобудування за напрямами їх діяльності у 2018 р.**

Так, на кінець 2018 р. виробництвом машин та устаткування займалися 44,7 % підприємств машинобудування, виробництвом електричного, електронного та оптичного устаткування – 43,6 %, а виробництвом транспортних засобів та устаткування – лише 11,8 % (рис. 1).

На основі статистичних даних [2; 3] простежимо динаміку основних показників розвитку машинобудування України за 2014–2018 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Показники розвитку машинобудування України

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	68 730,6	98 339,9	121 780,4	85 883	116 348,5
Вартість основних засобів, млн грн	62 285	89 678	99 243	192 521	229 128
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,63	0,69	0,66	0,83	0,84
Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	740	710	687	579	578
Експорт продукції, млн дол. США	5 411,6	8 281,3	10 662,4	6 610,7	8 932,8
Імпорт продукції, млн дол. США	3 020,5	18 788,3	25 471,2	8 420	11 831,2
Інвестиції в основний капітал, млн грн	3 653	5 340	6 189	3 564	4 400

У 2017 р. в машинобудуванні відбувся значний спад виробництва та реалізації продукції (на 29,5 % порівняно з попереднім роком). Основною причиною зниження обсягів реалізації у 2017 р., як показує аналіз, стало зростання цін на метал у першому півріччі 2016 р., яке призвело до збільшення вартості кінцевої продукції, а також скорочення світового попиту на ринку машинобудівної продукції, в результаті чого підприємства втратили зарубіжні ринки збуту. 2018 р. – це рік подолання кризових явищ, оновлення виробничих потужностей, нарощування обсягів виробництва, відповідно, зростання обсягів реалізованої продукції.

Вартість основних засобів за 2014–2018 рр. збільшилась на 166843 млн грн, а у 2018 р. склала 229128 млн грн. Спостерігається високий рівень зносу основних засобів машинобудівних підприємств, який має тенденцію до зростання. У 2018 р. цей показник був найбільшим за останні п'ять років, становлячи 0,84. Кількість працівників машинобудівної галузі, як показує аналіз, щорічно скорочується. За досліджувані роки середньорічна кількість найманих працівників у машинобудуванні скоротилась на 162 тис. осіб (22 %). Стрімке зниження кількості працівників (на 16 %) відбулось у 2016–2017 рр.

Тенденція зниження кількості працівників за 2014–2018 рр. спостерігається не тільки в машинобудуванні, але й в обробній промисловості (на 820 тис. осіб, або 30,3 %) та інших видах промисловості (на 969 тис. осіб, або 25,4 %) (рис. 2).

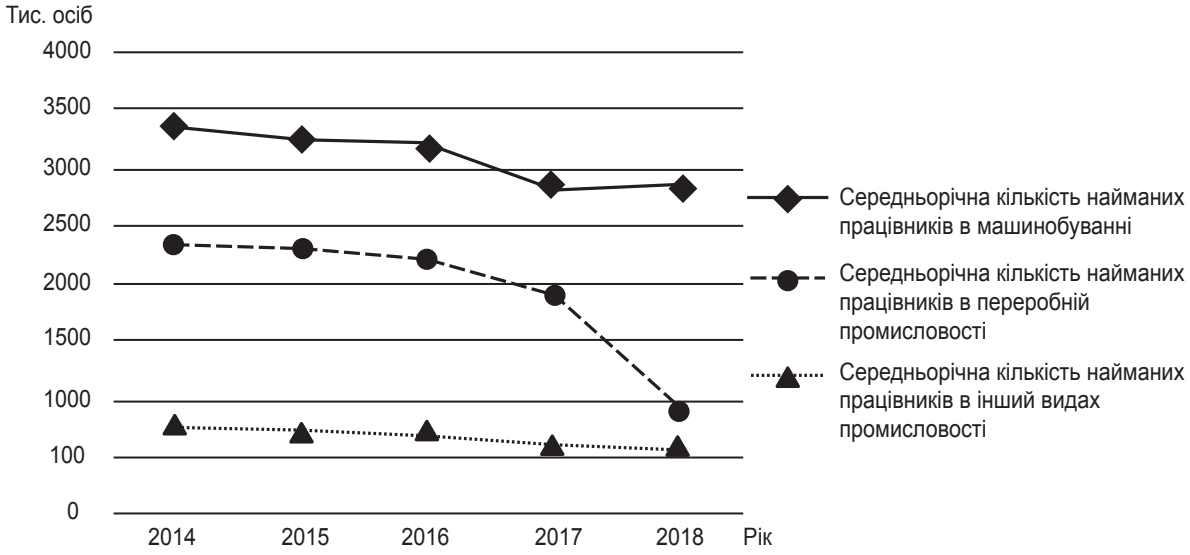

Рис. 2. **Середньорічна кількість найманих працівників у машинобудуванні, в переробній промисловості і промисловості загалом**

Загалом питома вага реалізованої машинобудівної продукції в загальному обсязі продукції промисловості за останні роки коливалася в межах 10–14 % (рис. 3). Найбільшим цей показник був у 2015 р. (13,7 %), а найменшим – у 2017 р. (10,6 %).

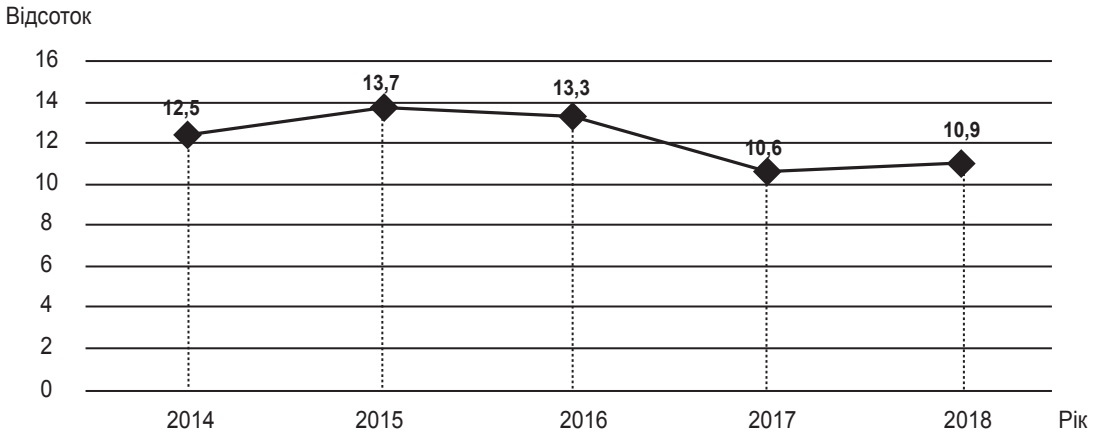

Рис. 3. **Питома вага реалізованої продукції машинобудування в загальному обсязі продукції промисловості України**

Для забезпечення сталого розвитку галузі машинобудування розроблена та затверджена розпорядженням КМУ загальнодержавна цільова програма розвитку промисловості України до 2020 р. (включно). [4]. Стратегічною метою цієї програми названо підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення входження України в коло розвинених країн світу за рахунок створення сучасного виробництва та здатного до інноваційного розвитку промислового комплексу

Згідно з цією програмою темпи розвитку машинобудування мають перевищувати загальні темпи зростання промислового виробництва, створюючи умови для структурно-інноваційної перебудови та технічного переоснащення всіх галузей економіки. Звернемося до рис. 4.

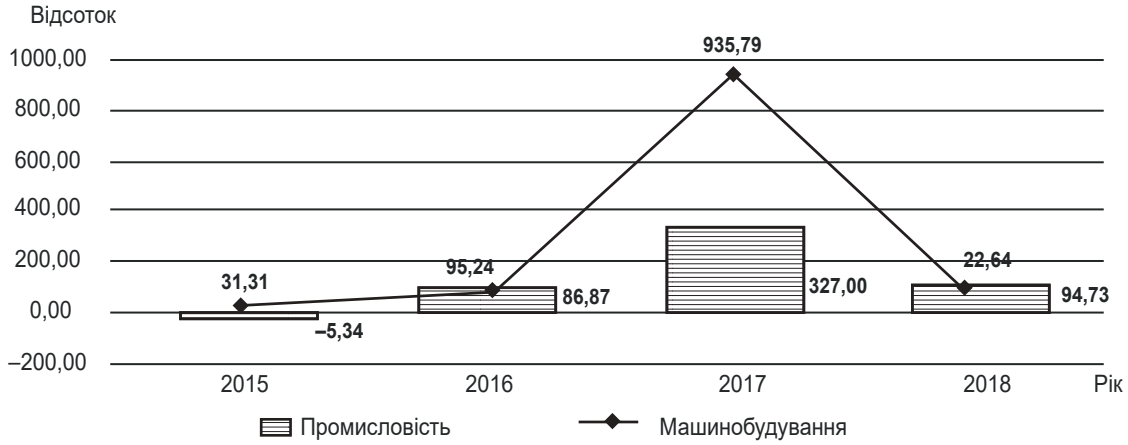

Рис. 4. **Темпи зростання промисловості та машинобудування за 2015–2018 рр.**

Як бачимо з рис. 4, протягом 2015–2017 років поставлена мета виконувалась, проте у 2018 році темп розвитку промисловості загалом перевищив темп розвитку машинобудування.

Програмою передбачається вжиття таких заходів, як освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції; удосконалення структури виробництва, розвиток потужностей, зокрема, впровадження систем управління якістю, екологією та безпекою згідно з міжнародними стандартами; розвиток внутрішнього та зовнішнього ринку, а також його інфраструктури; прискорення інноваційного розвитку галузі машинобудування через:

- формування стабільної гнучкої системи державної підтримки інноваційного розвитку;
- створення цілісної системи науково-технологічного забезпечення;
- створення механізму залучення інвестицій для інноваційного розвитку;
- стимулювання підприємств щодо переходу на сучасні методи проєктування та освоєння виробництва нової прогресивної техніки;
- формування макротехнологічних комплексів зі створення та виробництва продукції машинобудування за підгалузями;
- модернізацію національного машинобудівного комплексу, його інтегрування зі світовою системою машинобудування;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення.

Вжиття всіх вищеназваних заходів прямо впливає на інвестиційну привабливість вітчизняних машинобудівних підприємств, що знаходить відображення в ринковій капіталізації компаній, як наслідок, є допоміжним інструментом під час застосування вартісно-орієнтованого управління [5].

У перспективі машинобудівна галузь повинна посісти більш вагоме місце і в структурі промисловості, і у формуванні експорту України. Важливою передумовою цього стане модернізація машинобудівних заводів, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій, розширення асортименту, налагодження виробництва високоефективних машин та їх систем за рахунок капітальних інвестицій.

Темпи зростання інвестицій у галузь машинобудування подано на рис. 5.

Аналізуючи подані на рис. 5 дані, можна зробити висновок, що відбувається поступове збільшення капітальних інвестицій для відновлення та модернізації основних фондів машинобудівних підприємств, що відповідає завданням Програми розвитку машинобудування. За рахунок цього стає можливим впровадження сучасних методів проектування та освоєння виробництва нової прогресивної техніки, що значно підвищує конкурентоспроможність нової продукції вже існуючої продукції галузі.

З огляду на вищевикладене можна зазначити, що проблеми та перспективи розвитку галузі машинобудування пов'язані зі стратегією економічного розвитку промисловості та країни загалом. Оскільки машинобудівний комплекс України має значний науково-виробничий потенціал, сучасна стратегія державної промислової політики повинна бути спрямована на зростання темпів випуску наукоємної та високотехнологічної продукції, освоєння

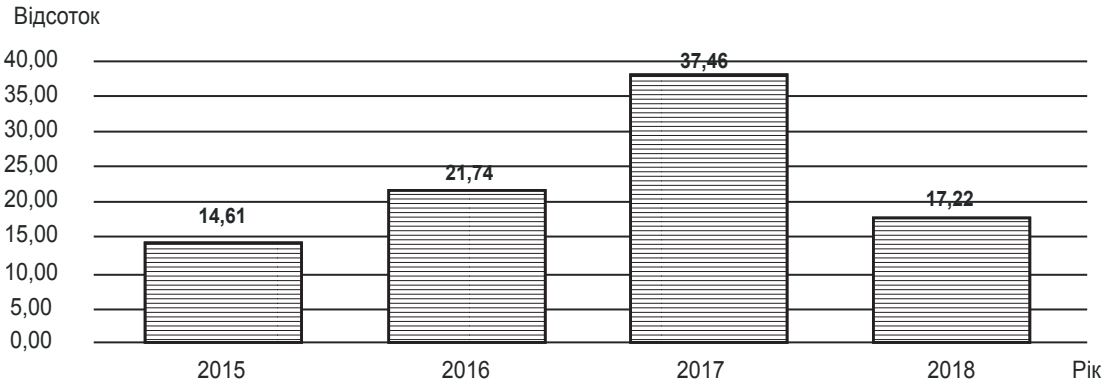

Рис. 5. **Темпи зростання капітальних інвестицій у машинобудівну галузь за 2015–2018 рр.**

нових конкурентоспроможних зразків техніки, підвищення якості та ефективності виробництва з орієнтацією на потреби внутрішнього ринку та збільшення експортного потенціалу [6].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко О. В.

Література: 1. Зарічна Т. С., Тарасова К. І. Машинобудування України: сучасний стан, структура та тенденції розвитку галузі. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : зб. наук. студент. пр.* 2019. Вип. 5. Ч. 1. С. 68–76. **2.** Вітчизняними машинобудівними підприємствами освоєно та виготовлено більше 500 найменувань нової техніки та обладнання, які до недавнього часу не вироблялись в Україні // Прес-служба Міністерства промислової політики України. URL: http://195.78.68.71/industry/control/uk/publish/article?art_id=66942&cat_id=426. **3.** Промисловість: статистична інформація // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **4.** Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 № 603-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80. **5.** Люльов О. В. Формування стратегій розвитку підприємства в умовах незбалансованої економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Суми, 2011. 186 с. **6.** Макаренко В. Ф. Фактори позитивного впливу на ефективне функціонування підприємств машинобудівного комплексу України. *Актуальні проблеми економіки.* 2014. № 3. С. 108–118.

СИСТЕМА ОПЛАТИ ПРАЦІ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ

УДК 331.221;657.3

Зінченко К. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародний бізнес ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проаналізовано проблему визначення розміру заробітної плати та її роль в соціальній та економічній сфері країни. Розглянуто заробітну плату як метод стимулювання праці робітників комерційних банків України.*

Ключові слова: *заробітна плата, праця, комерційний банк, оплата праці, економіка, банк.*

Аннотация. *В статье проанализированы проблема определения размера заработной платы и ее роль в социальной и экономической сфере страны. Рассмотрена заработная плата как метод стимулирования труда работников коммерческих банков Украины.*

Ключевые слова: *заработная плата, труд, коммерческий банк, оплата труда, экономика, банк.*

Annotation. *The article analyzes the problem of determining the size of wages and their role in the social and economic sphere of the country. Wages are considered as a method of stimulating the work of workers of commercial banks of Ukraine.*

Keywords: *wages, labor, commercial bank, wages, economy, bank.*

Однією з основних складових елементів соціально-економічної сфери будь-якої країни є заробітна плата. Саме рівень оплати праці, тільки якщо він високий, позитивно позначається на економічній сфері країни. Крім того, саме високий рівень заробітної плати заохочує дії керівників доцільно використовувати робочу силу та модернізувати виробництво.

Згідно з Законом України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, обчислена в грошовому вираженні, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівнику за виконану ним роботу [1].

Вивченню кадрової політики, підвищенню її ролі у розвитку банківської системи присвячено безліч робіт зарубіжних авторів. Так, відомий американський фахівець Г. Хемел приділяє особливу увагу реструктуризації кадрових служб банків, підвищенню їх ролі і розширенню функціональних обов'язків співробітників відділів по роботі з персоналом [2].

На думку Б. Хічкока, для ефективного управління кадровими ресурсами доцільно оновлювати принципи формування та управління трудовим колективом, освоювати інноваційні технології роботи з кадрами, які будуть підтримувати високу виконавчу дисципліну і дистанційно оцінювати процес виконання роботи в регіональних кадрових підрозділах банків [3].

В цілому заробітну плату можна визначити як одну з основних складових ринку праці, що забезпечують його функціонування, врахування інтересів працівника і роботодавця. Основна проблема, яку можна виділити, розглядаючи основи заробітної плати, – проблема визначення величини заробітної плати. Тому в сучасних умовах заробітна плата формується не тільки під впливом ринкових сил, а й за участю інших сторін, таких як держава і профспілки.

Одним із гарантів дотримання трудових прав фахівців або працівників організацій в сучасний час є система гарантій з оплати праці, встановлена чинним Трудовим кодексом. Однак швидкий розвиток суспільних відносин, і в тому числі трудових, викликає необхідність своєчасного вдосконалення законодавства, адаптації його до змінних економічних умов.

Система оплати праці в Україні недостатньою мірою регулюється державою. Керівництво організацій, які не фінансуються з бюджетів, в праві самостійно вибирати і застосовувати різні системи оплати праці для працівників підприємств. Внаслідок чого мають місце бути порушення трудового законодавства, що тягнуть за собою порушення прав і законних інтересів працівників, їх протистояння з роботодавцями.

Ситуація в сучасній Україні на ринку праці створює враження, що трудове право і організація оплати праці не працюють системно, тоді як організація оплати праці повинна функціонувати не тільки відповідно до Трудо-

© Зінченко К. А., 2020

вого кодексу України, а й до інших правових актів, що регламентують систему оплати праці працівників організацій.

По-перше, система оплати праці працівників має бути організована таким чином, щоб їх застосування не порушувало продекларовані Трудовим кодексом України права, як працівників, так і самих роботодавців.

По-друге, всі сторони трудового договору при створенні і функціонуванні цих систем повинні дотримуватись обов'язків стосовно один одного.

Згідно зі ст. 94 Кодексу законів про працю України: «Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується» [4].

Банк забезпечує своїм співробітникам задоволення матеріальних потреб за рахунок рівня оплати праці (розмір окладу і премій), престижу займаної посади, кар'єрного зростання. Основним стимулом до роботи є заробітна плата. Розглядаючи систему формування оплати праці, варто зазначити, що граничну суму коштів на всі види оплати праці визначає вищий орган управління банку – загальні збори акціонерів (пайовиків). Як правило, ця величина повинна бути встановлена в процентному співвідношенні від доходів банку. Надходження доходів у банківській сфері відбувається нерівномірно протягом року, тому правління комерційного банку змушене визначити суму коштів, щомісяця спрямовується на оплату праці, залежно від фінансових результатів минулого місяця і з урахуванням прогнозу на поточний місяць.

Рівень оплати праці співробітників комерційних банків різний залежно від кваліфікації та займаної посади. Розмір оплати праці співробітників регламентується згідно зі штатним розкладом. Основною частиною, як правило, є окладна частина. Крім того, керівництво банку може прийняти рішення про виплату додаткових премій співробітникам. Виплати проводяться за вислугу років, індвідуальні досягнення, за вчений ступінь, володіння іноземними мовами та ін. Сума коштів, витрачена банком на оплату окладної частини заробітної плати співробітників, становить постійну частину фонду оплати праці. До другої частини фонду – змінної відносяться преміальні виплати, які знаходяться залежно від результативності роботи банку, його прибутковості [5].

Наприклад, для відділу кредитування банку основними критеріями для встановлення розміру преміальної частини заробітної плати є: показник розміру доходу, отриманого від кредитних операцій; зменшення розміру прострочених платежів у загальній сумі заборгованості; показники роботи відділу з повернення проблемної простроченої заборгованості та ін. В разі, якщо хоча б один показник є «провальним» і не виконаний за нормативом, фонд оплати праці конкретного підрозділу зменшується. Для своєчасної і коректної виплати окладної і преміальної частини, а також відстеження результативності роботи підрозділів банку, співробітники економічного відділу зобов'язані постійно аналізувати ступінь виконання поставлених планів і завдань.

Стрижневим напрямом стратегії управління банківським персоналом є забезпечення ефективності мотивації праці – досягнення такої сили трудової мотивації та результативності праці, яка відповідає реалізації економічних і соціальних цілей комерційного банку та особистих цілей працівників. Ефективність трудової мотивації має досягатися завдяки регулюючим функціям мотиваційного механізму, який повинен бути невід'ємною складовою системи управління комерційним банком [6].

Основою стимулювання системи оплати праці, що базується на задоволенні матеріальних інтересів працівників, в комерційному банку важливо встановити систему, дотримуючись якої, співвідношення преміальної частини оплати праці конкретного співробітника має бути прирівняне до впливу виконуваної роботи співробітником на розмір доходу банку. Формування цієї системи може бути здійснене на підставі принципу поділу всіх співробітників банку на різні категорії. В основі критерію на поділ співробітників повинен бути показник рівня впливу певного співробітника на розмір доходу, отримуваного банком.

Всіх співробітників банку можна умовно розділити на категорії залежно від ступеня надання можливого впливу на банківський прибуток. До першої групи можна віднести: керівництво банку, провідних фахівців, тобто працівників, ступінь кваліфікації та знання яких справляє прямий вплив на роботу банку, а отже, прибуток банку. До такої групи віднесемо співробітників, які також виконують важливі функції, але займають не настільки високі керівні посади. До цієї групи належать: співробітники відділу бухгалтерії, юридичного відділу тощо. І до третьої категорії відносяться фахівці відділів допоміжних служб, які в цілому «допомагають» банку функціонувати, проте специфічного впливу на прибуток ці співробітники не справляють. Наприклад, відділи охорони, клінінгу, пунктів харчування.

Відповідно, величина частки змінної частини заробітної плати працівників першої категорії має бути приблизно в 1,5 разу вище, ніж працівників другої категорії, а працівники третьої категорії мають тільки фіксовану заробітну плату в межах посадового окладу.

Як стимулюючі заходи також можуть бути застосовані такі форми матеріального стимулювання праці банківських службовців:

- надання додаткової оплачуваної відпустки у порядку заохочення за продуктивну і результативну роботу;
- можливість оформлення банківських продуктів на індивідуальних вигідних умовах;
- виплата одноразової допомоги на оплату лікування відпочинку;
- участь у прибутку банку;
- програми обов'язкового страхування життя;
- якісне медичне обслуговування тощо.

Таким чином, ефективна система оплати праці повинна поєднувати методи матеріального та морального стимулювання. Ефективність може бути досягнута в результаті об'єднання інтересів різних підрозділів банку: банку в цілому, керівного складу та співробітників. Ця система роботи дозволяє досягати поставлених результатів у найкоротші терміни і найменш витратним способом.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text. **2.** Hamel G. The Future of Management. Harvard Business Review Press, 2007. 272 p. **3.** Hathcock B. C. The new-breed approach to 21st century human resources. *Human resource management.* 1996. Vol. 35. No. 2. P. 243–250. **4.** Кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. станом на 25.09.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **5.** Формування постійної і змінної частин заробітної плати. Структура змінної частини зарплати. URL: http://um.co.ua/8/8-2/8-217081.html. **6.** Паладій М. В. Ефективність мотивації праці банківського персоналу : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.09.01. Київ, 1999. 19 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ РОЗМІРІВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 519.86+336.76/.77

Іванова А. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті обґрунтовано доцільність застосування методу структурно-функціонального моделювання для відтворення технології процесу оптимізації дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства. Проаналізовано етапи побудованої моделі. Кінцевим результатом є звіт про напрями оптимізації розмірів заборгованостей підприємства.*

Ключові слова: *дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, структурно-функціональне моделювання, діаграма декомпозиції.*

© Іванова А. М., 2020

Аннотация. *В статье обоснована целесообразность применения метода структурно-функционального моделирования для воспроизведения технологии процесса оптимизации дебиторской и кредиторской задолженностей предприятия. Проанализированы этапы построенной модели. Конечным результатом является отчет о направлениях оптимизации размеров задолженностей предприятия.*

Ключевые слова: *дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, структурно-функциональное моделирование, диаграмма декомпозиция.*

Annotation. *The article substantiates the feasibility of applying the method of structural and functional modeling to reproduce the technology of the process of optimization of receivables and payables of the enterprise. The stages of the constructed model are analyzed. The end result is a report on the directions of optimization of the debt of the enterprise.*

Keywords: *accounts receivable, accounts payable, structural and functional modeling, decomposition diagram.*

У сучасних умовах господарювання будь-яке підприємство має розрахункові операції з іншими учасниками підприємницької діяльності. При цьому підприємство може виступати як постачальником з одного боку, так і покупцем з іншого. Для нормального функціонування підприємства потрібно мати інформацію про його фінансовий стан, зокрема, про дебіторську та кредиторську заборгованості. Тому актуальним є питання щодо встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства для ефективного його функціонування.

Суттєвий внесок у вивчення проблем обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: М. Білик, І. Бланк, Ф. Бутинець, С. Голов, Д. Соун, К. Хітчинг та ін.

Однак більшої уваги потребує проблематика застосування структурно-функціонального моделювання з метою розробки рекомендацій щодо встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства для ефективного його функціонування.

Технологія аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства здійснюється за допомогою моделювання в Ramus Education, який базується на методології IDEF0 [1]. В методології IDEF0 є поняття декомпозиції. Принцип декомпозиції застосовується при розбитті складного процесу на складові його функції. Вона дозволяє поступово і структуровано представляти модель системи у вигляді ієрархічної структури окремих діаграм, що робить її менш переобтяженою і засвоюваною [2].

Побудова функціональної моделі являє собою дотримування послідовності, яку наведено на рис. 1.

Рис. 1. **Послідовність побудови функціональної моделі** [3]

Найбільш абстрактним рівнем опису системи в цілому є контекстна діаграма. З неї починається моделювання процесу встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства, що зображено на рис. 2.

На контекстній діаграмі знаходиться блок із головним завданням, що відображає сутність і мету моделі. До вхідних даних належать фінансова звітність підприємства та умови надання дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства. Механізмом забезпечення ефективності реалізації процесу встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства є ті особи, які відповідають за фінансову діяльність на підприємстві – бухгалтер і фінансовий аналітик. Вони аналізують дебіторську та кредиторську заборгованість на підприємстві та розробляють рішення щодо їх оптимізації. До управління належать методичні рекомендації до проведення фінансового та таксономічного аналізу. Виходом процесу є звіт про напрями оптимізації дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства.

Щоб деталізувати контекстну діаграму блоку А0 процесу встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства, треба розробити декомпозиційну модель. Результат декомпозиції блоку А0 наведено на рис. 3.

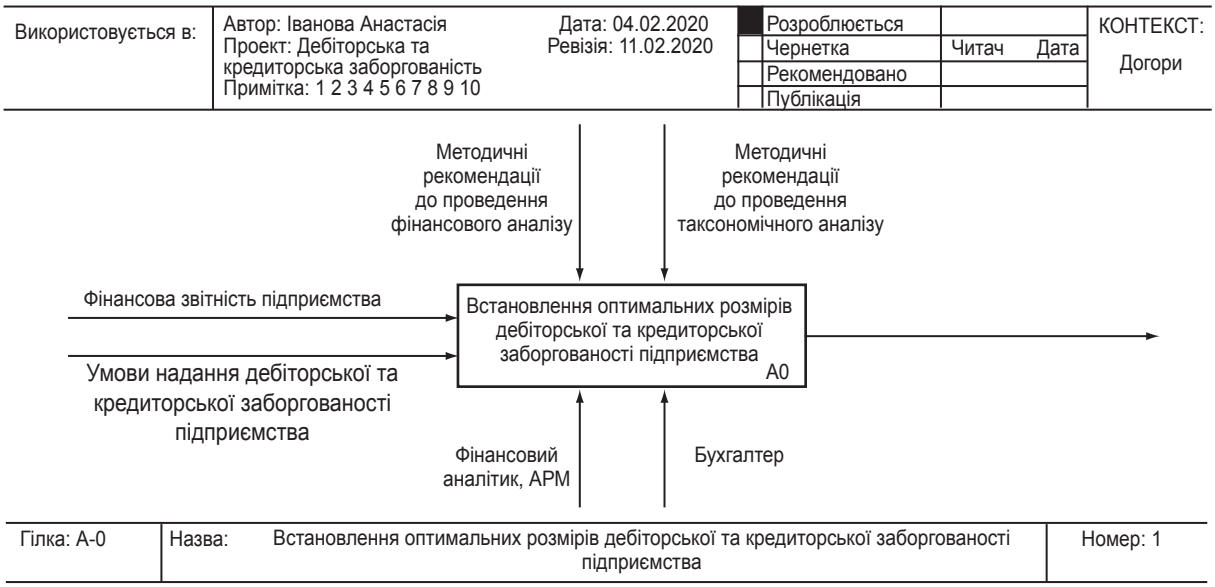

Рис. 2. **Контекстна діаграма IDEF0 моделі «Встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства»**

Відповідно до декомпозиції блоку А0 перший етап – це підбір та обґрунтування показників аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей. Метою цього блоку є визначення методів і критеріїв оцінки дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Обґрунтована системи показників аналізу та оцінки заборгованості підприємства дозволяє на наступному етапі здійснити їх комплексний аналіз та виявити дисбаланс у їх значеннях. А саме: встановити співвідношення між розмірами дебіторської та кредиторської заборгованостей, яке дозволить конкретизувати специфіку фінансування поточної діяльності підприємства (надлишок чи нестачу фінансових ресурсів, потребу в фінансуванні діяльності підприємства за рахунок зовнішніх джерел). Реалізація перших двох етапів процесу моделювання здійснюється бухгалтером і фінансовим аналітиком.

На третьому етапі відбувається порівняння абсолютних значень дебіторської та кредиторської заборгованостей; виявляються можливості щодо корегування змін їх розмирів та умов надання, які є оптимальними для забезпечення ефективності діяльності підприємства.

На наступному етапі проводиться діагностика причин збільшення або зменшення розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей, яка допомагає підприємству підтримувати фінансову стійкість. На цьому етапі доцільно зробити прогнозування досліджуваних показників.

На п'ятому етапі – розробка заходів оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей відбувається на основі аналізу і оцінки результатів встановлення оптимальних їх розмірів після впровадження попередніх заходів. Реалізація зазначених етапів процесу моделювання відбувається під наглядом фінансового аналітика.

Декомпозицію блоку А5 «Розробка заходів оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства» наведено на рис. 4, а сам процес представляє таку послідовність: розроблення заходів оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства, що ґрунтується на впровадженні певного типу кредитної політики для різних груп покупців; аналіз і ранжирування покупців (постачальників) за ступенем ризику виникнення сумнівної та безнадійної заборгованості (цей етап обумовлено тим, що підприємство повинно організовувати систему контролю за виконанням покупцями (постачальниками) платіжної дисципліни); забезпечення умов продажу, які гарантують своєчасне надходження грошових коштів до бюджету підприємства; контроль розрахунків із дебіторами (кредиторами).

Реалізація останнього етапу передбачає дотримання встановлених підприємством нормативів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Дотримання послідовності реалізації процесу встановлення оптимальних розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства дозволяє оптимізувати його, визначити критерії збалансування їх розмірів та нормативів оборотності, що спрямоване на забезпечення підвищення ефективності його діяльності. Оптимізація дебіторської та кредиторської заборгованостей повинно включати такі елементи: формування принципів

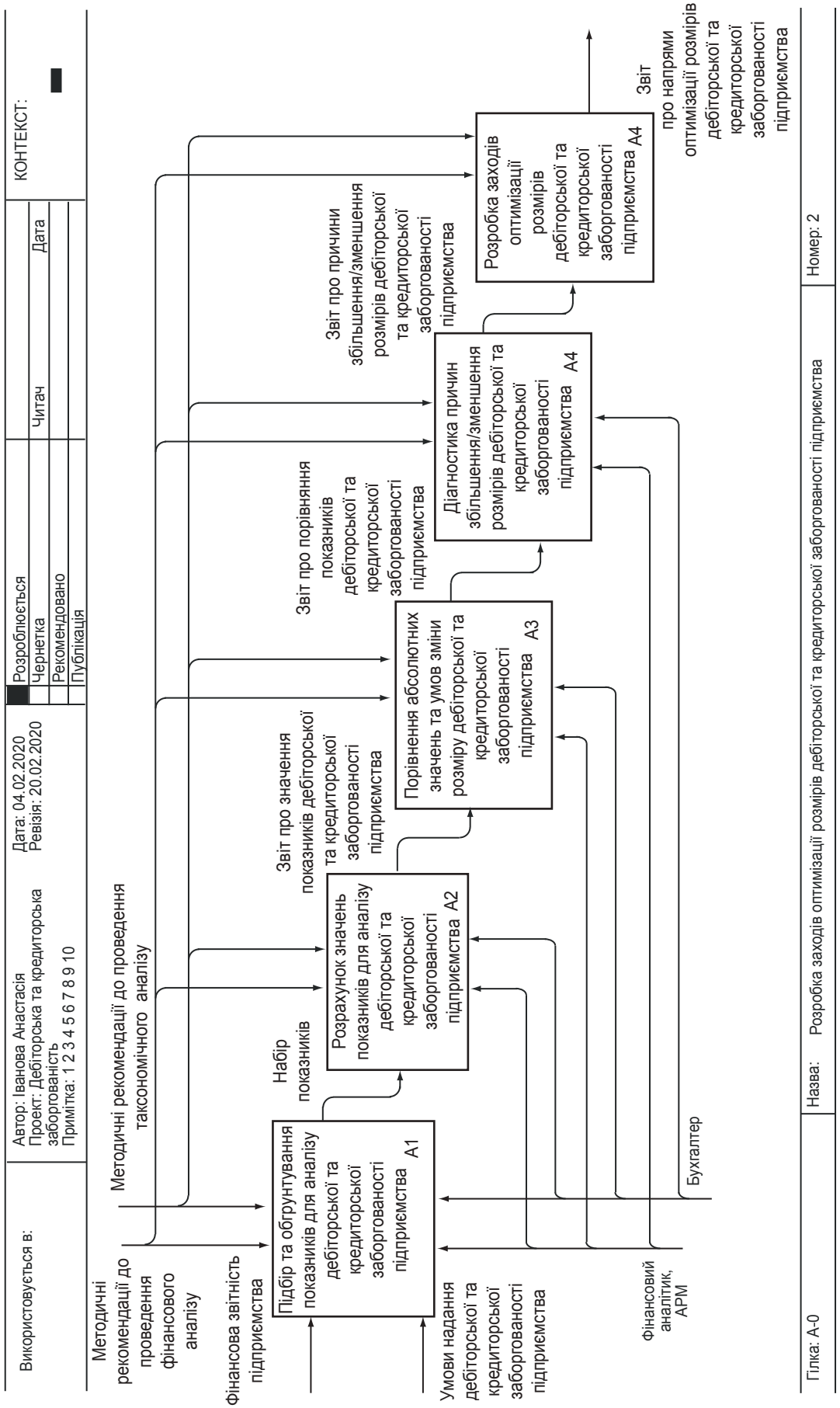

Рис. 3. **Діаграма декомпозиції контекстної діаграми**

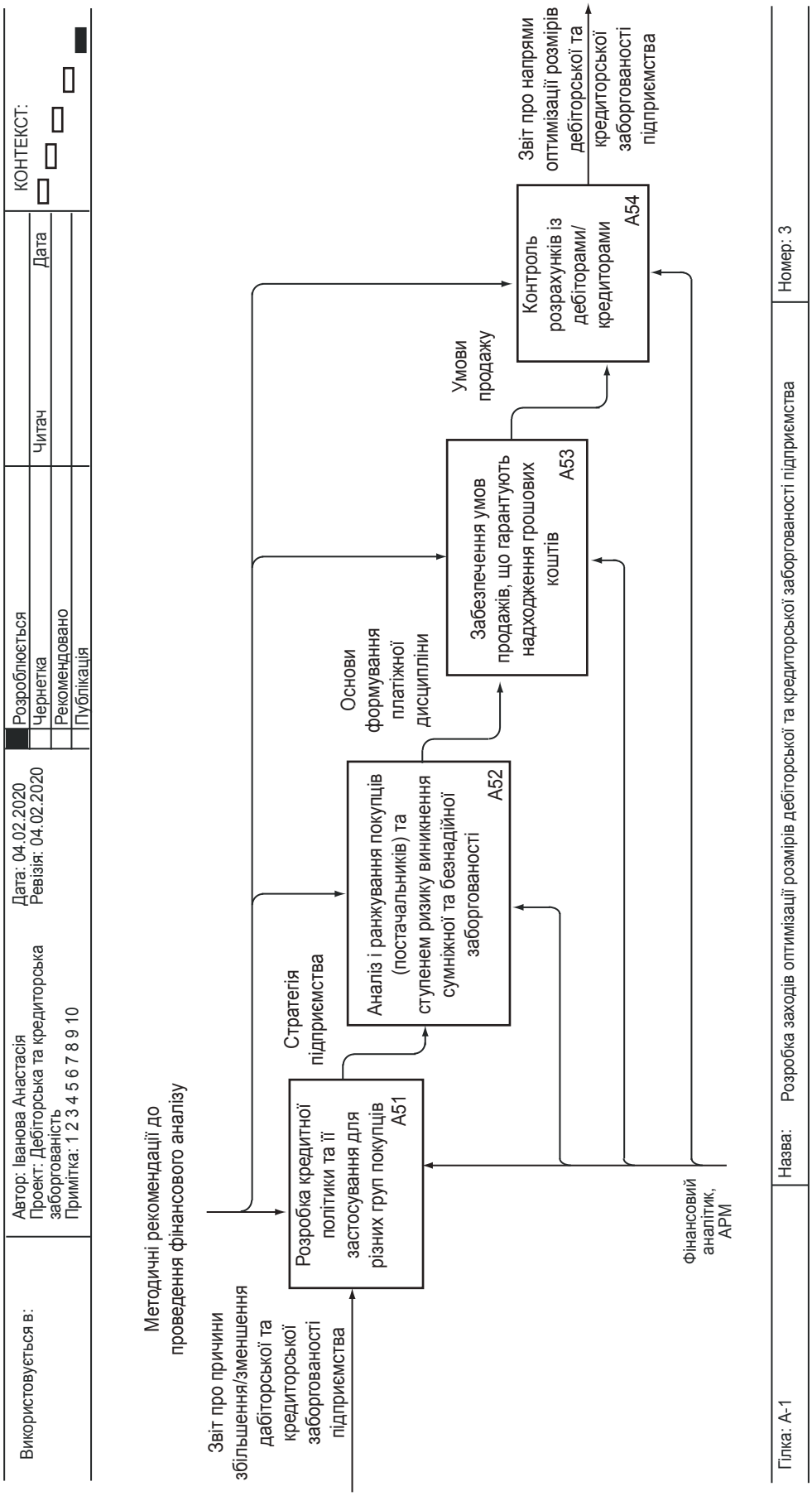

Рис. 4. **Діаграма декомпозиції процесу «Розробка заходів оптимізації розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства»**

здійснення розрахунків підприємства з контрагентами, стандарти оцінки покупців і диференціацію умов надання кредиту, систему штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань, процедуру інкасації дебіторської заборгованості.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Миндалев И. В. Моделирование бизнес-процесов с помощью IDEF0, DFD, BPMN за 7 дней : учеб. пособие. Красноярск : КГАУ, 2016. 123 с. **2.** Мінухін С. В., Беседовський О. М., Плоха О. Б. Технології комп'ютерного проектування : лаб. практикум. Харків : ХНЕУ, 2015. 145 с. **3.** Черемных С. В., Семенов И. О., Ручкин В. С. Структурный анализ систем: IDEF-технологии : учебник. М. : Финансы и статистика, 2001. 208 с. **4.** Власова Н., Носач Л. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2011. 229 с.

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

УДК 658.14

Іванова Я. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проведено дослідження наявних методик оцінки ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства, зокрема, теоретичний та практичний підхід, до розрахунку інтегрального показника (на прикладі ДП «Харківський механічний завод»), пов'язаного із визначенням економічної сутності фінансових ресурсів підприємства. Сформовано аналітичні висновки.*

Ключові слова: *фінансові ресурси, таксономічний аналіз, інтегральний показник, матриця спостережень, розрахунок таксономічного показника.*

Аннотация. *В статье проведено исследование существующих методик оценки эффективности формирования и использования финансовых ресурсов предприятия, в частности теоретический и практический подход, к расчету интегрального показателя (на примере ГП «Харьковский механический завод»), связанного с определением экономической сущности финансовых ресурсов предприятия. Сформированы аналитические выводы.*

Ключевые слова: *финансовые ресурсы, таксономический анализ, интегральный показатель, матрица наблюдений, расчет таксономического показателя.*

Annotation. *The article examines the existing methods of assessing the efficiency of formation and use of financial resources of the enterprise, in particular theoretical and practical approach to the calculation of the integral indicator (on*

© Іванова Я. С., 2020

the example of SE «Kharkiv Mechanical Plant»), related to determining the economic nature of financial resources of the enterprise, analytical conclusions are formed.

Keywords: *financial resources, taxonomic analysis, integral index, matrix of observations, calculation of taxonomic index.*

У сучасних умовах розвитку національної економіки, що характеризується фінансовою нестабільністю, більшість вітчизняних підприємств відчувають гостру нестачу фінансових ресурсів для виконання фінансових зобов'язань і забезпечення процесів розширеного відтворення, що негативно впливає на їх фінансовий стан в цілому та рівень платоспроможності зокрема [4].

Основною метою діяльності сучасного підприємства є формування та нарощення фінансових ресурсів, а також отримання позитивного фінансового результату. Проблеми формування та використання фінансових ресурсів підприємств висвітлюються у працях українських економістів В. Л. Андрущенка, В. М. Бородюка, В. М. Братішка, С. А. Буковинського, З. С. Варналія, О. Д. Василика, В. М. Геєця, В. І. Грушка, А. І. Даниленка, О. Д. Заруби, Б. Є. Кваснюка, Н. І. Костіної, В. І. Кравченка.

Однак на цей момент не існує чіткого механізму, за допомогою якого можна було б визначити ефективну систему процесів формування та використання фінансових ресурсів підприємства, оскільки занадто важко врахувати всі чинники, що впливають на господарську діяльність суб'єкта. Зважаючи на це, рішення кожної конкретної задачі відбувається індивідуально, виходячи з цілей аналізу, повноти інформаційного забезпечення, кількості критеріїв та факторів, за допомогою яких проводиться дослідження. Тому це є одним з пріоритетних завдань, яке вимагає подальшого теоретичного і практичного обґрунтування та дослідження.

Метою дослідження є визначення шляхів покращення ефективного формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

У класичному розумінні ефективність визначається співвідношенням результату з витратами або ресурсами, використаними для його досягнення. Однак у сучасному фінансовому менеджменті оцінку фінансових ресурсів, як правило, проводять за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. Найбільшою мірою алгоритму оцінки ефективності відповідає показник рентабельності оборотного капіталу, що має три варіанти розрахунку: рентабельність оборотних активів у виробничій діяльності; загальна рентабельність оборотних активів; економічна рентабельність оборотних активів.

Решта фінансових коефіцієнтів безперечно відносяться до сфери аналізу фінансових ресурсів, однак вони характеризують не ефективність, а структурні співвідношення між окремими елементами фінансових ресурсів та джерелами їх формування.

Аналіз фінансових ресурсів підприємства – це важливий елемент загальної системи управління підприємством, система способів накопичення, обробки трансформації і використання інформації для забезпечення його конкурентоспроможності.

Досить часто використовується аналіз джерел фінансових ресурсів за методами і прийомами:

– горизонтальний аналіз передбачає порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

– вертикальний аналіз ґрунтується на визначенні питомої ваги окремих показників фінансових ресурсів підприємства в їх сукупності;

– трендовий аналіз ґрунтується на порівнянні кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначенні тренду. Основні тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів і індивідуальних особливостей окремих періодів;

– аналіз фінансових показників передбачає можливість аналізу фінансових ресурсів;

– порівняльний аналіз фінансових ресурсів підприємства має на меті порівняння однакових показників досліджуваного підприємства із запланованими, нормативними рівнями цих показників, а також з показниками окремих підрозділів і структурних одиниць самого підприємства, з показниками підприємств-конкурентів.

Таким чином, було сформовано та розглянуто методи аналізу та оцінки фінансових ресурсів підприємства, але для проведення оцінки та аналізу фінансових ресурсів ДП «Харківський механічний завод» найбільш ефективним є використання методу таксономічного аналізу.

Застосування цього методу пов'язане зі складністю досліджуваних економічних явищ і процесів, їх багатогранністю та неоднозначністю. Необхідно сформувати інформаційну базу параметрів, що будуть використовуватись у подальших розрахунках.

Вхідні дані для розрахунку таксономічного показника фінансових ресурсів підприємства являють собою певну матрицю спостережень [3].

Вхідні дані для розрахунку таксономічного показника фінансових ресурсів ДП «Харківський механічний завод» наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вхідні дані для проведення оцінки фінансових ресурсів ДП «Харківський механічний завод»

Показник	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт рентабельності інвестованого капіталу	0,053	0,079	0,04	0,11	0,08
Коефіцієнт оборотності активів	0,781	1,061	0,772	1,166	1,021
Період оборотності активів	461,196	339,344	466,364	308,77	352,451
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	11439	15877	11374	16605	15212
Коефіцієнт рентабельності продаж	0,137	0,148	0,095	0,186	0,148
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,414	0,446	0,312	0,581	0,442

За даними табл. 1 необхідно сформувати матрицю спостережень та провести стандартизацію показників. Стандартизовані значення показників зображені в табл. 2.

Таблиця 2

Стандартизовані значення показників

Показник	Стандартизовані значення за роками				
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт рентабельності інвестованого капіталу	1,11	2,15	0,47	3,30	1,99
Коефіцієнт оборотності активів	4,15	5,99	4,09	6,68	5,73
Період оборотності активів	6,29	4,37	6,37	3,88	4,57
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4,29	6,34	4,26	6,68	6,03
Коефіцієнт рентабельності продаж	3,28	3,63	1,97	4,81	3,63
Коефіцієнт поточної ліквідності	3,61	3,97	2,48	5,47	3,92

Далі доцільно визначити інтегральні показники формування та використання фінансових ресурсів підприємства (див. табл. 3).

Таблиця 3

Інтегральні показники формування та використання фінансових ресурсів ДП «Харківський механічний завод»

Інтегральний показник	Значення за роками				
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Dj	4,77	3,10	6,14	2,49	3,18
$(d_i - z_d)^2$	0,74	0,65	4,95	2,01	0,53
$\Sigma (d_i - z_d)^2$	7,62				
L_j	0,47	0,31	0,61	0,25	0,32
Ir	0,53	0,69	0,39	0,75	0,68

Показник, наведений в табл. 3, дозволяє узагальнити основні показники й оцінити ефективність формування та використання фінансових ресурсів підприємством.

ДП «Харківський механічний завод» у 2018 році мало всі еталонні значення, окрім періоду оборотності активів, які становили еталонне значення в 2017 році. Графічно евклідові відстані показників наведені на рис. 1.

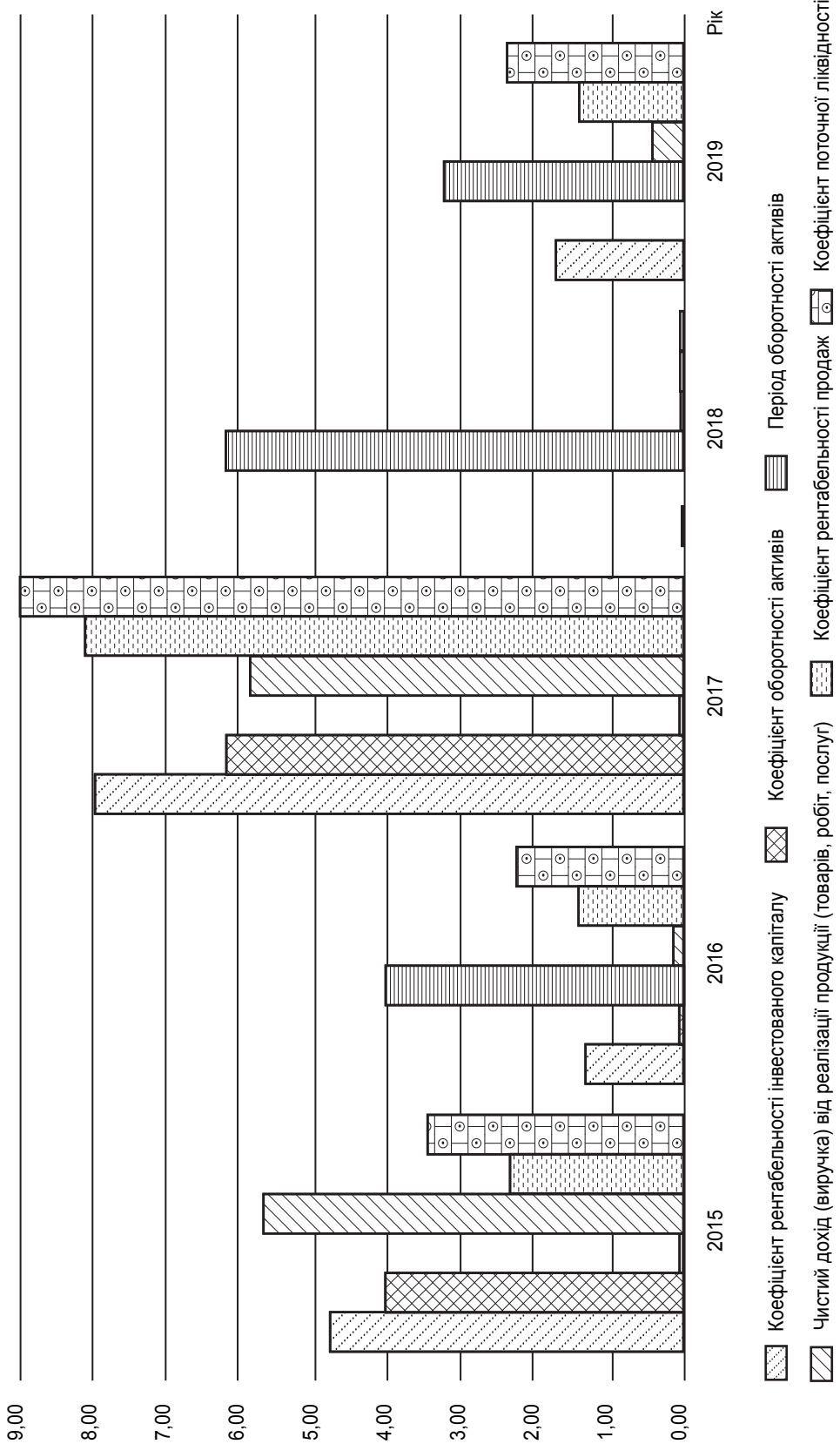

Рис. 1. **Евклідові відстані показників фінансових ресурсів підприємства**

Отже, проведений аналіз був доцільним і грунтувався на застосуванні методики інтегральної оцінки ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства, заснованої на застосуванні методів таксономічного аналізу. Було виявлено, що коефіцієнт таксономії протягом 2015–2019 рр. приймає стабільні значення, збільшення значення інтегрального показника у 2018 р. свідчить про покращення формування та використання фінансових ресурсів підприємством; варто підкреслити, що економічна інтерпретація таксономії свідчить, що чим ближче значення інтегрального показника до одиниці, тим структура капіталу досліджуваного підприємства є оптимальнішою [5].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Бержанір І. А., Вінницька О. А., Гвоздєй Н. І. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. *Молодий вчений.* 2018. № 2. С. 682–686. **2.** Дайнека О. В., Діденко І. В., Волік К. В. Оцінка стану поточної платоспроможності машинобудівного підприємства на основі використання таксономічного та регресійного аналізу. *Ефективна економіка.* 2018. Вип. 5. С. 205–212. **3.** Кюрджиев С. П., Мамбетова А. А., Пешкова Є. П. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. *Економіка регіону.* 2016. № 2. С. 586–601. **4.** Лепетюха Н. В., Рудська І. О. Інтегральна оцінка ефективності функціонування підприємства. *Економіка та управління підприємствами.* 2016. Вип. 14. С. 424–429. **5.** Михайлик О. М. Альтернативний підхід до визначення інтегрального показника оптимальної структури капіталу будівельного підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2016. Вип. 4 (04). С. 183–188. **6.** Пустовгар С. А. Оцінка фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2015. Вип. 2. С. 87–96.

ІНФЛЯЦІЯ, ЇЇ ВИДИ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ

УДК 336.748.12

Іванцов Є. П.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто таке поняття, як інфляція; проаналізовано методи боротьби з нею, які використовувались в Україні з моменту отримання незалежності, та можливості подальшого зниження рівня інфляції.*

Ключові слова: *інфляція, гіперінфляція, методи, країна, економіка, антиінфляційна політика.*

Аннотация. *В статье рассмотрено такое понятие, как инфляция; проанализированы методы борьбы с ней, которые использовались в Украине с момента получения независимости, и возможности дальнейшего снижения уровня инфляции.*

Ключевые слова: *инфляция, гиперинфляция, методы, страна, экономика, антиинфляционная политика.*

© Іванцов Є. П., 2020

Annotation. *The article considers such a concept as inflation, analyzes the methods of combating it, which have been used in Ukraine since independence and the possibility of further reducing the inflation rate.*

Keywords: *inflation, hyperinflation, methods, country, economy, antiinflationary policies.*

Постановка проблеми. Інфляція – явище, з яким зустрічається кожна економіка світу, саме через це кожна країна повинна мати широкий набір антиінфляційних заходів, які у критичні моменти допомагали контролювати інфляцію. Особливо проблема інфляції актуальна для України, адже за історію незалежності наша країна неодноразово зустрічалась з кризами, причиною яких були як політичні потрясіння, так і економічні. Наприклад, у 1992 році наша економіка зустрілась з гіперінфляцією, темп якої у цьому році дорівнював 2000 %, а у 1993 р. темп збільшився до 10156 %. Великі стрибки інфляції траплялися і після: з інфляцією пов'язані і події, що почались у 2014 році, та криза 2008 року. Таким чином, у 2014 році інфляція складала 24,9 %, а у 2015 році – уже 43,3 % [1].

Неможливо заперечувати те, що інфляція дуже негативно впливає на всі процеси у суспільстві, тому це явище є проблемою, вирішення якої – пріоритет для влади будь-якої країни. З основної шкоди, яку наносить інфляція: знецінення збережень, недовіра до валюти та ін. В Україні ведуть боротьбу з інфляцією, але повністю проблему не вирішено, тому ця тема залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Явище інфляції існує з Античності, а тому кількість наукових досліджень і публікацій на цю тему – неймовірна, звідси і велика кількість поглядів на методи її вирішення. Перші роботи, у яких вивчається інфляція, традиційно пов'язані з іменами Дж. М. Кейнса та М. Фрідмана. Ці два науковці є основоположниками вивчення інфляції, у подальшому до питання інфляції зверталися такі відомі науковці, як: І. Фішер, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Маршалл, Е. Фелпс та багато інших.

В українському науковому просторі питанням інфляції займались О. Барановський, А. Гальчинський, Я. Жаліло, П. Круш, М. Савлук.

Однак питання інфляції все ще залишаються відкритими, а дослідження методів її подолання – актуальна тема і на сьогодні.

Мета статті – розглянути види інфляції та методи боротьби з нею в умовах сучасної економіки України.

Найефективнішим індикатором «здоров'я» економіки країни є її фінансовий стан. Адже фінансова система не лише забезпечує необхідні взаємозв'язки в економіці, вона є одним з найвпливовіших важелів макроекономічного регулювання, інструментом, за допомогою якого уряди мають змогу регулювати економічний розвиток. Саме тому діяльність виконавчої влади кожної країни спрямована на забезпечення стабільності фінансово-кредитної системи та фінансового стану в цілому. Запорукою цього, серед іншого, має бути стан «керованості» інфляційними процесами. Необхідність у цьому викликана тим, що інфляція не лише призводить до тяжких соціально-економічних наслідків – за умов інфляції втрачається ефективність дії, та відбувається деформація інструментів макроекономічного регулювання [2].

За історію існування нашої країни економіка декілька разів зустрічалась з великими потрясіннями, через це Україна має неабиякий досвід боротьби з інфляцією. Поглиблюється це явище й тим, що досвід цей різнобічний, адже наша країна зустрічалась майже з усіма видами інфляції. Економічні потрясіння, що відбувались за час незалежності, також спричинялись зовсім різними факторами: від важких політичних потрясінь до криз у світовій економіці.

Для дослідження методів боротьби з інфляцією у нашій країні необхідно, перш за все, відстежити, з яким її рівнем зустрічалась Україна. Це ми можемо дослідити за допомогою діаграми, де відображено рівень інфляції за роками.

Ця діаграма була створена но основі даних Державної служби статистики України [3]. Її використовуємо лише для того, аби показати найкатастрофічніший рівень інфляції, який бачила наша економіка.

«[Гіпер-] інфляція завжди і всюди є грошовим феноменом» – ця відома цитата Мілтона Фрідмана влучно характеризує ситуацію в Україні. У 1992 році дефіцит бюджету України становив 12,2 % від ВВП і, зважаючи на відсутність доступу до ринків капіталу, був профінансований переважно за рахунок емісії грошей. Як наслідок, інфляція сягнула 2000 %. У 1993 році ситуація з дефіцитом бюджету трохи покращилась, але необхідність постійних «сюрпризів» у вигляді зростаючих понад очікування темпів інфляції призвела до того, що ціни в Україні в ті часи в середньому зросли понад 10 000 % за рік. На жаль, Україна стала «світовим рекордсменом» за рівнем інфляції серед країн, що не перебувають у стані війни.

Приймати будь-які довгострокові рішення на тлі такого відчутного зростання цін було неможливо. Таким чином, були введені заходи жорсткої економії, які дозволяли знизити рівень інфляції до двозначної цифри до 1995 року. Таке рішення мало тяжкі наслідки: так, у 1994 році ВВП знизився більше як на 20 %, так само впав і рівень особистих доходів громадян [1].

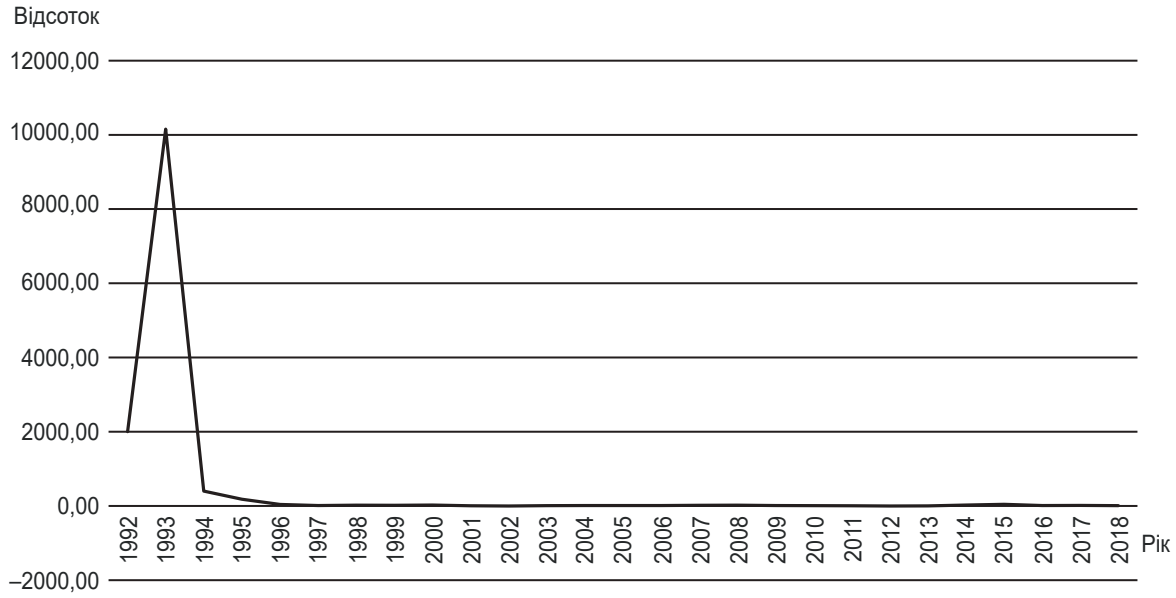

Рис. 1. **Інфляція в Україні за роками** [1]

Наша країна для боротьби з таким великим рівнем інфляції почала використовувати політику градуювання, а у 1996 році було вирішено вдатися до методів монетарної політики, використавши нуліфікацію. Тоді знецінені купоно-карбованці були замінені на гривню, що призвело до стабілізації рівня інфляції, який все ще залишався дуже великим відносно країн Європи.

Наступне велике потрясіння очікувало економіку у 2008 році, однак тоді рівень інфляції дещо впав – з 25,3 % у 2008 році до 16 % у 2009 році і 9,4 % у 2010 році [1]. Для досягнення таких результатів НБУ використав жорстку монетарну політику, до якої додав контроль цін. Тоді економічні показники швидко зросли, та ситуація почала стабілізуватись, але у 2014 році почалась нова сторінка в історії України. Згідно з даними Державної статистики у 2014 році знецінення гривні спричинило 24,9 % інфляцію від грудня до грудня, цей процес посилився у 2015 р. і станом на кінець року інфляція була більше 40 % [4]. Зміни почались у 2016 році. Для подолання інфляції на цей раз НБУ використав вже знайому жорстку монетарну політику та нове для нашої країни таргетування інфляції, що призвело до того, що обіцяні на кінець 2019 р. 5 % інфляції ми побачили уже в 3-му кварталі [5].

Сьогодні Національний банк України впроваджує нову монетарну політику, яка суттєво відрізняється від політики Національного банку до кризи 2014 року – інфляційне таргетування. Інфляційне таргетування є найбільш поширеним монетарним режимом у світі. Цей режим не має жорсткого визначення, його впровадження може відрізнятись в різних країнах. Але зазвичай він включає в себе такі риси:

- цінова стабільність (низька інфляція) декларується як головна мета центробанку,
- публічно оголошуються середньострокові інфляційні цілі (в Україні це 3–7 %),
- монетарна політика проактивна, таргетується майбутня інфляція (це означає, що центральний банк реагує на очікування майбутньої інфляції заздалегідь, а не чекає, поки інфляція вийде за рамки цілей);
- прозорість і зрозумілість монетарної політики експертному та професійному середовищу (НБУ проводить постійні семінари, прес-зустрічі, друкує інфляційні звіти та прогнози, надає прес-релізи з монетарної політики, які дозволяють спрогнозувати його дії), та підзвітність (accountability) та публічна оцінка виконання режиму і досягнення цілей [6].

Цей метод показав дуже добрі результати, і наразі економіка України нехай і повільно, проте стабільно зростає.

Отже, Україна має величезний досвід боротьби з інфляцією. За часи незалежності країна бачила багато економічних потрясінь, які дозволили спробувати багато методів боротьби з інфляцію. Україна користувалась різними монетарними політиками, але наразі прийшла до методу, який дозволяє стабільно керувати інфляцією та прогнозувати економіку. Жорстка монетарна політика та таргетування інфляції виправдовує себе і показує дуже гарні результати. Багато роботи залишається і на майбутнє: девальвація гривні та висока інфляція залишаються найбільш серйозними проблемами економіки України, першочергового значення набувають питання визначення взаємозв'язків між ними, детермінація чинників та оцінка негативного впливу. Визначення причинно-наслідкового

зв'язку між динамікою валютного курсу та цін, ідентифікація причин зростання та порогових значень, за яких максимізується їхній негативний вплив на соціально-економічну сферу, дозволять обґрунтувати найбільш ефективні регуляторні заходи [7]. Однак українці здатні зробити все, аби знов відродити економіку нашої країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Інфляція в Україні: Минуле, Сьогодення та Майбутнє. URL: https://voxukraine.org/uk/inflation-in-ukraine-past-present-and-future-ukr/. **2.** Основні методи боротьби з інфляцією. URL: http://www.refine.org.ua/pageid-2803-1.html. **3.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **4.** Інфляція 5 %. Чи не перестарався НБУ. URL: https://minfin.com.ua/ua/2019/12/18/40098099/. **5.** Інфляція 5 %. Якою ціною. URL: https://minfin.com.ua/ua/2019/12/10/40001733/. **6.** Таргетування інфляції. URL: https://ukr.lb.ua/blog/timofey_milovanov/390166_targetuvannya_inflyatsii_ukraini.html. **7.** Гордей О. Д., Миркун Б. А. Сучасний стан соціального та економічного розвитку України. *Бізнес Інформ.* 2019. №10. С. 151–157.

МЕТОДИ ОБЛІКУ ВІДПУСКУ ЗАПАСІВ У ВИРОБНИЦТВО В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

УДК 657.01

Калініна М. Р.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародний бізнес ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто поняття запасів. Приведено методи обліку відпуску запасів у виробництво. Проаналізовано методи відпуску запасів. Зроблено висновок щодо використання цих методів.*

Ключові слова: *виробничі запаси, оцінка запасів, первісна вартість, бухгалтерський облік, бюджетні установи, методи відпуску запасів.*

Аннотация. *В статье рассмотрено понятие запасов. Приведены методы учета отпуска запасов в производство. Проанализированы методы отпуска запасов. Сделан вывод об использовании этих методов.*

Ключевые слова: *производственные запасы, оценка запасов, первоначальная стоимость, бухгалтерский учет, бюджетные учреждения, методы отпуска запасов.*

Annotation. *The article deals with the concept of stocks. The methods of accounting for the production of inventories are given. The methods of accounting for the production of inventories are analyzed. The conclusion is drawn on the use of these methods.*

Keywords: *inventories, estimation of inventories, initial cost, accounting, budgetary institutions, methods of inventory release.*

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси» (П(С)БОДС 123 «Запаси»), запаси – це активи, які утримуються для продажу, перебувають у процесі звичайної

© Калініна М. Р., 2020

діяльності для споживання у подальшому, перебувають у формі сировини чи допоміжних матеріалів для використання у виробництві продукції, при виконанні робіт, наданні послуг або для досягнення поставленої мети та задоволення потреб суб'єкта державного сектора [1].

Запаси вибувають у зв'язку з їх витрачанням для основної діяльності, на переробку продукції, недостачами і втратами від псування, розкрадання і знищення, продажом їх іншим організаціям.

Однак незалежно від того, яким шляхом запаси вибувають, керівництву для ефективного функціонування установи завжди потрібно мати достовірну інформацію щодо наявності та руху його активів. У цьому і полягає актуальність дослідження обліку відпуску запасів та його методів.

Наукові роботи щодо проблеми відпуску запасів у виробництво мають такі вчені, як Островська О. Л. [2], Глущенко А. В. [3], Солодова С. В. [4], Джога Р. Т. [5] та інші.

Відповідно до П(С)БОДС 123 «Запаси» вибуття запасів у бюджетних установах здійснюється за 3 методами: метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; оцінка за середньозваженою собівартістю; оцінка за собівартістю перших за часом надходження запасів (метод ФІФО).

Проаналізуємо усі вищезазначені методи.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів має досить вузьке коло застосування. Він повинен застосовуватися установою в разі, якщо використовувані запаси не можуть звичайним чином замінювати один одного або придбані з метою їх реалізації на спеціальне замовлення. Списання запасів відбувається за фактичною собівартістю на момент придбання.

Цей метод використовується у випадку, коли запаси відпускаються для виконання спеціальних замовлень. Обов'язковою умовою методу ФІФО є можливість за кожною одиницею запасів установити її реальну ціну. При цьому на підприємстві повинен бути організований індивідуальний облік по кожному виду запасів [6].

Метод середньозваженої вартості використовується для кожної окремої групи запасів. Він передбачає, що відпуск запасів може оцінюватися за щомісячною середньозваженою собівартістю. Вона проводиться по кожній одиниці запасів шляхом ділення усієї вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості отриманих у звітному місяці запасів на усю кількість запасів за місяць.

Також оцінка може відбуватися за періодичною середньозваженою собівартістю запасів. Вона проводиться під час кожного вибуття запасів шляхом ділення сумарної вартості запасів на дату операції на сумарну кількість запасів цього дня.

Цей метод прагне до вирівнювання впливу зростання і зниження вартості, оскільки при значному коливанні цін на одні й ті ж види запасів протягом місяця виникає потреба у визначенні середньої ціни для подальшого списання матеріальних цінностей [7].

В основі методу ФІФО полягає твердження, що запаси використовують у послідовності їх надходження. Це означає, що ресурси, які першими відпускають у виробництво, оцінюються за собівартістю запасів, які першими за часом надійшли у звітному періоді.

Застосовуючи метод ФІФО, нова партія однорідних запасів відображається в обліку як самостійне угрупування незалежно від того, чи є вже такі ж самі запаси в обліку. Для виробничих цілей відпускаються матеріали з першої групи запасів, у випадку якщо кількість матеріалу першої партії менше потрібного, списуються матеріали з другої партії, і так далі. Найчастіше використовується суб'єктами господарювання, діяльність яких пов'язана з використанням запасів, які швидко псуються або втрачають свої властивості.

Водночас, оскільки запаси, які купуються в умовах постійно зростаючих цін і оцінюються при вибутті за методом ФІФО, списуються в реалізацію за найменшою з цін, то запаси, що залишаються на балансі підприємства, виявляються оціненими за вартістю, наближеною до ринкової. Це означає, що при аналізі балансу такого підприємства показники власних оборотних коштів, оборотного капіталу будуть достатньо оптимістичнішими [8].

Також раніше використовувався метод оцінки за собівартістю останніх за часом надходження запасів (метод ЛІФО), але зараз він заборонений.

Метод ЛІФО базується на тому, що матеріальні цінності, які першими відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження матеріалів. В умовах інфляції застосування методу дозволяє організаціям першими списувати найбільш дорогі запаси.

Тобто використання методу заборонене тому, що в умовах зростання цін є можливість збільшення вартості реалізованого майна, що веде до зниження податкової бази по податку на прибуток [9].

Зробити якогось роду чіткий висновок щодо обрання методу відпуску запасів у виробництво майже неможливо. Обираючи те, як списуватимуться запаси, треба бути дуже пильним, оскільки, щоб фінансова звітність була корисною для користувача, вона повинна бути точною.

Так, якщо установа спеціалізується на виконанні спеціальних замовлень, керівництву треба обрати метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів. При значному коливанні цін ідеально підійде метод середньозваженої вартості, а при послідовному відпуску запасів на виробництво – метод ФІФО.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Войтко В. В.

Література: 1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019–10. **2.** Островська О. Л., Покровська Л. Л., Осипов М. А. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник і практикум для прикладного бакалаврату. Київ : Юрайт, 2019. 394 с. **3.** Глущенко А. В., Солодова С. В. Бухгалтерський облік в бюджетних організаціях : підручник. Київ : Юрайт, 2019. 346 с. **4.** Солодова С. В., Глущенко А. В. Бухгалтерський облік в бюджетних організаціях. Київ : Юрайт, 2019. 322 с. **5.** Джога Р. Т. Бухгалтерський облік в бюджетних установах : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2017. 250 с. **6.** Кудіна О. М. Облік у бюджетних установах: методичні рекомендації до виконання практичних завдань для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 51 с. **7.** Конєва Т. В. Опорний конспект з курсу «Бухгалтерський облік в бюджетних установах». Київ : КНТЕУ, 2016. 100 с. **8.** Михайлов М. Г. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2018. 384 с. **9.** Опарина С. И. Бюджетный учет и отчетность. М. : Юрайт, 2016. 347 с.

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 331.44

Калініна М. Р.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність мотивації як однієї з складових ефективного функціонування підприємства. Обґрунтовано її вплив на якість праці. Розглянуто та проаналізовано традиційні та такий інноваційний метод мотивації, як грейдова система оплати праці. Зроблено висновок щодо їх використання.*

Ключові слова: *економіка праці, підприємство, підприємницька діяльність, робітники, мотивація, методи мотивації, грейдова система.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность мотивации как одной из составляющих эффективного функционирования предприятия. Обосновано ее влияние на качество труда. Рассмотрены и проанализированы традиционные и такой инновационный метод мотивации, как грейдовая система оплаты труда. Сделан вывод об их использования.*

Ключевые слова: *экономика труда, предприятие, предпринимательская деятельность, работники, мотивация, методы мотивации, грейдерная система.*

Annotation. *The essence of motivation is considered as one of the components of effective functioning of the enterprise. Its impact on quality of work is substantiated. Traditional and innovative methods of motivation, such as the graded pay system, are considered and analyzed. The conclusion about their use is made.*

© Калініна М. Р., 2020

Keywords: *labor economics, enterprise, entrepreneurial activity, workers, motivation, methods of motivation, grading system.*

У сучасних умовах інтенсивного розвитку ринку кожному підприємству завжди потрібно бути конкурентоспроможним. Для досягнення цього діяльність компанії повинна бути максимально ефективною. Щоб команда якісно виконувала свою роботу, керівнику необхідно створювати та постійно підтримувати дуже сприятливі умови, в яких кожен співробітник буде прагнути працювати продуктивно. Для досягнення цього результату існують різні методи мотивації персоналу.

Мотивація – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість [1]. Відповідно, мотивація персоналу – це ефективна система методів для підвищення продуктивності праці, яка включає в себе сукупність стимулів, які визначають поведінку конкретного індивіда. Отже, це якийсь набір дій з боку керівника, спрямований на поліпшення працездатності працівників, а також способи залучення кваліфікованих і талановитих фахівців і їх утримання.

Метою цієї статті є обґрунтування можливостей застосування методів мотивації працівників як підвищення ефективності діяльності підприємства.

Наукові роботи, в яких висвітлені питання мотивації працівників, належать Б. В. Корнейчук [2], Б. М. Генкін [3], А. Р. Іванова [4] та ін.

Мотиваційна система всередині організації виконує такі завдання: стимулювання співробітників якісно виконувати поставлені завдання; підвищення продуктивності праці; створення позитивного настрою всередині команди; зниження кадрової плинності; залучення і утримання цінних фахівців; підвищення лояльності співробітників до організації, в якій вони працюють; створення корпоративної культури. Виконання цих завдань залежить від того, які види мотивації персоналу використовуються [5].

Традиційні види мотивації співробітників можна розділити на дві основні групи: матеріальні і нематеріальні.

До форм матеріального стимулювання можна віднести будь-який прояв фінансового заохочення співробітника, а також штраф. Матеріальні методи мотивації команди поділяються на такі типи: грошові винагороди, негрошові винагороди та система штрафів. До грошових винагород відносяться: підвищення заробітної плати; відсоток від продажів; премії і надбавки; грошові бонуси за перевиконання роботи; соціальний пакет, страховка, пільги.

Підвищення заробітку відмінно мотивує, але співробітник, який не хоче більше працювати на цій посаді, навряд чи погодиться продовжувати, якщо йому підняти заробітну плату. Підвищення окладів відмінно працює при використанні його в масштабах всього підприємства, колективу служби або відділу. Також преміювання за досягнення поставлених цілей – це сильний мотиватор. Премія за виконання плану часто становить відчутну частину заробітку і морально стимулює персонал проявляти активність і ініціативу [6].

Негрошова винагорода – це реалізація корпоративних соціальних проектів. Наприклад, можливість користуватися установами організації безкоштовно або за спеціальними знижками; путівки на відпочинок в санаторіях; квитки на різні заходи. Негрошова допомога працівникам – це, в першу чергу, підкреслення їх важливості на підприємстві [7].

Інша, менш приємна сторона матеріальної мотивації – це система штрафів на підприємстві. До неї відносяться: матеріальне покарання окремого співробітника за запізнення, невиконання плану, інші адміністративні порушення, зняття премій з усіх співробітників відділу за незадовільні результати за підсумками певного періоду, введення штрафних робочих годин. Система штрафів найчастіше застосовується на підприємствах, що спеціалізуються на випуску продукції, а також підприємствах, пов'язаних з небезпечним виробництвом, де дисципліна і порядок – важливі фактори нормальної роботи. Штрафні санкції застосовуються в єдиній системі з преміальними виплатами, утворюючи ефективну систему мотивації.

Використовуючи покарання як засіб мотивації, важливо пам'ятати, що головна мета такого заходу – це недопущення певних дій, які можуть будь-яким чином нашкодити компанії. Розуміючи, що за невиконання поставленого плану співробітнику загрожує штраф, він буде більш відповідально ставитися до своїх обов'язків. При цьому рівень матеріального покарання повинен відповідати рівню проступку [8].

Водночас матеріальні методи стимулювання праці персоналу не тільки досить затратні для підприємства, але й іноді виявляються неефективними. Грошового заохочення може виявитися недостатньо. У такому випадку керівництву потрібно звернути увагу на нематеріальні методи мотивації. До них можуть відноситися можливість кар'єрного зростання, публічне визнання, похвала за успіхи [9].

Крім традиційних, існує багато інноваційних методів мотивації працівників. Грейдова система оплата праці – одна з сучасних методик підвищення працездатності персоналу. Вона дозволяє сформувати ієрархічне розта-

шування співробітників щодо їх цінності для компанії, на підставі якої розраховується система винагороди роботи кожного службовця. Критерії оцінювання, що застосовуються в грейдуванні: кваліфікація, освіта, відповідальність, старанність, продуктивність.

Грейдова система дозволяє працівнику будувати кар'єру усередині свого рівня, тому що для підвищення зарплати не потрібно підвищення на посаді – досить отримати більш високий грейд, завдяки чому навіть працівник нижчої ланки може отримувати за свою працю більше, ніж працівник з керівного складу.

Тобто до переваг грейдової системи треба віднести відповідність оплати праці цінності працівника на підприємстві, можливість будування кар'єри незалежно від розряду і стажу роботи. Слід зазначити, що використовуючи грейди, вирішується спектр питань щодо настрою працівників і атмосфери в колективі в цілому. Тобто досягається зростання мотивації співробітників, зниження плинності кадрів, прозорість для співробітника перспектив його зростання, зниження ефекту «вигорання» для співробітників, які довго залишаються на одній посаді в компанії. Отже, працівник стає безпосередньо зацікавленим у підвищенні якості своєї праці [10].

Отже, мотиваційна система всередині організації виконує дуже багато завдань. Але їх виконання залежить від того, які види мотивації використовуються. Тобто, обираючи методи мотивації персоналу, потрібно виходити з цілей та реальних фінансових можливостей керівництва. Якщо підприємство має фінансові труднощі, не слід вдаватися до матеріальних методів.

Водночас, маючи достатньо грошових коштів, треба завжди пам'ятати, що іноді одних матеріальних методів зовсім недостатньо для мотивації працівників. Адже емоційний підйом підлеглих – це основна складова їх продуктивності, а також запорука лояльності до організації. У такому випадку треба вдаватися до грейдової системи оплати праці, тим самим зацікавивши працівників у підвищенні якості своєї праці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Інформаційна сторінка про мотивацію // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F. **2.** Корнейчук Б. В. Экономика труда : учеб. пособие. М. : Гардарики, 2007. 286 с. **3.** Генкин Б. М. Экономика и социология труда. М. : Инфра-М, 1998. 384 с. **4.** Иванова А. Г. Проблемы современной экономики. Челябинск : Два комсомольца, 2011. С. 115–118. **5.** Трапицын С. Ю. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности. М. : Юрайт, 2019. 314 с. **6.** Осипова А. С. Экономика и социология труда. М. : Юрайт, 2019. 401 с. **7.** Горленко О. А., Ерохин Д. В., Можаева Т. П. Управление персоналом. М. : Юрайт, 2019. 249 с. **8.** Литвинюк А. А. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности. Теория и практика. М. : Юрайт, 2019. 398 с. **9.** Пряжников Н. С. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности. М. : Юрайт, 2019. 365 с. **10.** Калініна М. Р. Облік грейдової системи оплати праці. *Молодіжний економічний вісник.* 2019. № 11. С. 54.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

УДК 657.1

Калюжна М. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено виявленню проблемних питань щодо бухгалтерського обліку та звітності, а також формуванню можливих шляхів їх вирішення. Розглянуто проблеми практики обліку, проблеми теорії та проблеми звітності. Проведено дослідження національних і зарубіжних ідей науковців щодо ключових проблем, що визначають сучасний розвиток рахунків.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, фінансова звітність, положення бухгалтерського обліку.*

Аннотация. *Статья посвящена выявлению проблемных вопросов бухгалтерского учета и отчетности, а также формированию возможных путей их решения. Рассмотрены проблемы практики учета, проблемы теории и проблемы отчетности. Проведено исследование национальных и зарубежных идей ученых по ключевым проблемам, определяющим современное развитие счетов.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, финансовая отчетность, положения бухгалтерского учета.*

Annotation. *The article is devoted to identifying problems of accounting and reporting, as well as identifying possible ways to solve them. Accounting issues, theory problems, and reporting issues are discussed. Studies of national and foreign ideas of scientists on the key problems that determine the modern development of accounts have been conducted.*

Keywords: *accounting, financial statements, accounting provisions.*

Бухгалтерський облік – це процес суцільного, безперервного відображення господарської діяльності підприємства на основі документів у грошовому вимірюванні.

Правильно організована система бухгалтерського обліку на підприємстві забезпечує управлінський апарат необхідною інформацією, що використовується для планування, управління і контролю за діяльністю всіх структурних підрозділів підприємства. За допомогою бухгалтерського обліку відбуваються ідентифікація, вимірювання, збір, систематизація, аналіз, розкладання, інтерпретація і передача інформації, необхідної для управління будь-якими об'єктами.

Дослідженням цього питання займалися такі вчені, як: М. Т. Барановський, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, В. М. Гужва, А. Г. Завгородній, С. В. Івахненков, О. П. Ільїна, Г. Г. Кірейцев, Ю. А. Кузьмінський, Ю. І. Осадчий, М. С. Пушкар, С. В. Свірко, В. Ф. Ситник, Н.І. Сушко, Л. О. Терещенко, Г. А. Титоренко й ін.

Метою статті є виявлення проблемних питань, що стосуються бухгалтерського обліку та формулювання шляхів вирішення цих проблем.

Важливу частину сучасних проблем розвитку бухгалтерського обліку становлять процеси гармонізації національних облікових систем шляхом переходу на міжнародні принципи виконання облікових процедур при підготовці фінансової звітності. У більшості економічно розвинутих країн та країн, що розвиваються, впроваджено Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та Міжнародні стандарти аудиту (МСА), основне призначення яких полягає у частковій уніфікації процедур підготовки фінансових звітів для зовнішніх категорій користувачів і підвищення достовірності цієї звітності.

Ведення бухгалтерського обліку в Україні регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Цим Законом передбачено застосування Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (ПСБО) та затвердженого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. У ряді випадків, підприємство самостійно визначає доцільність застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (крім випадків, коли застосування МСФЗ визначено законодавчо) [2, с. 110].

Незважаючи на схожість концептуальних основ бухгалтерського обліку в Україні з Міжнародними стандартами фінансової звітності, дані української фінансової звітності, складеної за українськими стандартами бухгал-

© Калюжна М. В., 2020

терського обліку (ПСБО) істотно відрізняються (крім випадків, коли МСФЗ застосовується в обов'язковому порядку – в цьому випадку дані фінансової звітності по ПСБО і МСФЗ практично ідентичні, однаково недостовірні) [3, с. 67–70]. Насамперед, відмінності фінансових даних та управлінської інформації пов'язані з тим, що дані бухгалтерського обліку покладені в основу податкового обліку та звітності підприємства. Таким чином, істотний вплив на бухгалтерський облік в Україні мають різні постійно мінливі думки податкових органів.

Таке застосування українських Положень (стандартів) бухгалтерського обліку не дозволяють виробити правильне судження про діяльність підприємства в цілому. Фактично в обліковій або звітній інформації підприємств мають місце пропуски, що змінюють сенс, а у деяких випадках і представлені бухгалтерські дані є неправдиві, що робить звітність дезорієнтуючою і недосконалою.

Облікова методологія допускає невизначеність і неясність, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності внаслідок цього стає залежним від трактування (тлумачень) окремих бухгалтерів і державних органів. Більше того, фінансова звітність, підготовлена за українськими стандартами, і фінансова звітність, підготовлена відповідно до МСФЗ (або будь-яких загальноприйнятих бухгалтерських принципів) зовні досить схожі. Проте слід взяти до уваги, що особливості складання фінансової звітності в Україні і фактична відсутність приміток в переважних випадках вводять користувачів фінансової звітності в оману [4, с. 2–4].

Ситуацію ускладнює відсутність законодавчо встановленого обов'язкового аудиту фінансової звітності для більшості непублічних компаній в Україні, наприклад, для участі в державних тендерах, отримання державних позик чи гарантій тощо.

На сьогодні сучасний бухгалтерський облік в Україні має ряд особливостей порівняно з традиційною практикою облікових записів та їх систематизації [5, с. 47]:

1) на організацію обліку на підприємстві значно впливають умови зовнішнього економічного середовища;

2) чітко визначається тенденція ведення обліку і складання звітності в прогностичних цілях;

3) бухгалтерська інформація в сучасному виробництві відіграє важливу організуючу роль, а отже, може реєструватися як реальна цінність. Проте такою вона стає не автоматично, а в результаті пристосування її до потреб конкретних користувачів облікової інформації;

4) в Україні на сьогодні бухгалтерський облік спрямований на дотримання норм податкового законодавства [6].

Водночас ще існують проблеми, які не вдалося поки вирішити під час облікової реформи в Україні, а саме:

1) недостатньо значною є роль бухгалтерського обліку в управлінні підприємствами;

2) наукова тематика з досліджень обліку обмежується майже дослівним перекладом відповідних закордонних стандартів і концепцій;

3) вітчизняний облік ще не досяг рівня інших країн;

4) недостатньо застосовується економічний аналіз у практичній роботі бухгалтерів.

Таким чином, у галузі організаціїі і регулювання бухгалтерського і податкового обліку склалося положення, що викликає ряд недоліків. В цілях приведення національної системи бухгалтерського обліку відповідно до вимог ринкової економіки реформи слід проводити по напрямах:

– вдосконалення нормативно-правового регулювання. Мета цього регулювання полягає у забезпеченні доступу всіх зацікавлених користувачі до інформації про діяльність господарюючих суб'єктів;

– вдосконалення методичного і кадрового забезпечення. У сучасних умовах бухгалтер повинен фіксувати фінансово-господарську діяльність і підраховувати її підсумки, тобто перетворитися на аналітика.

Отже, можна зробити такі висновки: передумовою подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні можуть бути перегляд вимог до фінансової звітності, відмова від уніфікації обліку та звітності, безперервна професійна освіта та активна позиція бухгалтерської спільноти.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Тирінов А. В.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **2.** Пархоменко В. М., Петрук О. М. Законодавче та нормативно–методичне забезпечення регулювання бухгалтерського обліку. *Вісник ЖІТІ*. 2002. № 18. С. 107–117. **3.** Гадзевич О. І., Сафарова А. Т. Впровадження міжнародних стандартів обліку і звітності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 577. С. 67–70. **4.** Божок Т. В. Сучасний стан бухгал-

терського обліку в Україні. *Україна: бухгалтерський облік*. 2016. № 2. С. 2–4. **5.** Кужельний М. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 8–9. С. 45–49. **6.** Ловінська Л. Г. Державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні: мета і сфера впливу. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 56–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2012_4_7.

АНАЛІЗ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА КЕРАМІЧНИХ ПЛИТОК І ПЛИТ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

УДК 658.15

Кірін М. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз діяльності підприємств, які задіяні у виробництві керамічних плиток і плит в Україні за 2016–2018 рр. Досліджено основні сукупні показники розвитку галузі, кількість суб`єктів господарювання, рівень оплати праці працівників та ін. Визначено подальші перспективи розвитку підприємств на вітчизняному ринку.*

Ключові слова: *керамічна плитка, галузь, торгівля, ринок, виробництво, підприємство.*

Аннотация. *Проведен анализ деятельности предприятий, которые задействованы в производстве керамических плиток и плит в Украине за 2016–2018 гг. Исследованы основные совокупные показатели развития отрасли, количество субъектов хозяйствования, уровень оплаты труда работников и пр. Выявлены дальнейшие перспективы развития предприятий на отечественном рынке.*

Ключевые слова: *керамическая плитка, отрасль, торговля, рынок, производство, предприятие.*

Annotation. *The analysis of the activities of enterprises that are involved in the production of ceramic tiles and plates in Ukraine in for 2016–2018 is carried out. The main aggregate indicators of the industry development, the the number of business entities, the level of remuneration of employees, etc. are investigated. Further possibilities for the development of the business development prospects in the domestic market are identified.*

Keywords: *ceramic tiles, industry, trade, market, manufacturing, factory.*

На сьогодні діяльність суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом керамічних плиток і плит, є не досить дослідженою з боку науковців. Перспективність і конкурентоспроможність цієї галузі, наявний експортний потенціал вимагають повернутися до вивчення фінансово-економічних аспектів роботи підприємств, вивчення результатів їхньої діяльності, з'ясування шляхів зростання ефективності.

З'ясуванню та вирішенню фінансово-економічних проблем розвитку суб'єктів господарювання присвячено праці провідних вчених: О. О. Вороніна, О. А. Зінченко, І. М. Горбась, Ю. Л. Темчишина, В. О. Шевченко, О. Є. Ширягіна та ін. Недостатньо вивченими лишаються галузеві особливості здійснення діяльності підприємствами, що займаються виробництвом керамічних плиток і плит, детальнішого дослідження потребує аналіз фінансових результатів їхньої діяльності.

© Кірін М. В., 2020

Метою статті є проведення аналізу галузі виробництва керамічних плиток і плит в Україні та визначення пріоритетних шляхів її розвитку.

Розглянемо кількість суб`єктів, що здійснювали свою діяльність з виробництва керамічних плиток і плит на території України (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість суб`єктів господарювання за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., % до	
				2016 р.	2017 р.
Кількість суб`єктів господарювання – всього, одиниць	89	83	75	84,3	90,4
% до кількості суб`єктів господарювання за підрозділом 23.3 «Виробництво будівельних матеріалів із глини»	15,64	14,21	13,61	87,0	95,8
% до кількості суб`єктів господарювання за розділом 23 «Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції»	0,82	0,81	0,75	91,5	92,6
% до кількості суб`єктів господарювання за секцією С «Переробна промисловість»	0,08	0,07	0,06	75,0	85,7

Як бачимо, у 2018 р. в Україні діяли 75 підприємств-виробників керамічних плиток і плит, що складає майже 14 % у структурі кількості суб`єктів господарювання у виробництві будівельних матеріалів із глини та лише 0,06 % у переробній промисловості. В умовах нестабільної ситуації в Україні кількість підприємств галузі мала тенденцію до скорочення, а саме на 15,7 % тобто на 14 підприємств менше з 2016 р.

Інформацію про обсяги реалізованої продукції подано у табл. 2.

Таблиця 2

Обсяги реалізованої продукції підприємств за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., % до	
				2016 р.	2017 р.
Обсяги реалізованої продукції – всього, млн грн	5 015,15	6 080,10	6 809,47	135,8	112,0
% до обсягів реалізованої продукції за підрозділом 23.3 «Виробництво будівельних матеріалів із глини»	69,67	70,22	71,23	102,2	101,4
% до обсягів реалізованої продукції за розділом 23 «Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції»	7,02	6,73	6,08	86,6	90,3
% до обсягів реалізованої продукції за секцією С «Переробна промисловість»	0,34	0,33	0,32	94,1	97,0

Щодо темпів зростання реалізованої продукції, то порівняно з переробною промисловістю в цілому за 2016–2018 рр. обсяги реалізації за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит» збільшувались швидше. Така тенденція, попри скорочення кількості суб`єктів господарювання (табл. 1), дає можливість стверджувати, що досліджувана підгалузь є перспективною для розвитку.

Розглянемо фінансові результати до оподаткування підприємств галузі «Виробництво керамічних плиток і плит», а також структуру підприємств, що отримали збитки або прибуток в результаті діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Фінансові результати до оподаткування за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., % до	
				2016 р.	2017 р.
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування – всього, млн грн	32,18	-46,41	679,41	2111,5	-1463,8
з них: підприємства, які одержали прибуток, млн грн	480,40	542,98	589,39	122,7	108,5
підприємства, які одержали збиток, млн грн	-448,23	-711,12	-31,72	7,1	4,5
% підприємств, що одержали прибуток до загальної кількості підприємств	52,73	43,30	94,89	183,4	219,2
% підприємств, що одержали збиток до загальної кількості підприємств	48,27	56,70	5,11	10,6	9,0

Діяльність підприємств аналізованої галузі у 2018 р. принесла їм найбільший розмір прибутку порівняно з попередніми роками. Частка підприємств, що одержали прибуток, складає 94,89 %, проте минулого року вони займали лише 43,30 %.

Для заохочення персоналу необхідно мати певні умови праці, гідний рівень привабливості професії та достатній рівень оплати праці. Розглянемо рівень оплати праці аналізованої підгалузі та порівняємо його із середньомісячною заробітною платою у переробній промисловості, а також з середнім рівнем оплати праці працівників України (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень оплати праці працівників підприємств за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит» та частка видатків на оплату праці з нарахуваннями у загальній сумі витрат на виробництво продукції

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., % до	
				2016 р.	2017 р.
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн	5 365,56	7 732,07	9 505,43	177,2	122,9
Частка витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи у витратах суб'єктів господарювання, %	7,90	9,18	9,63	121,9	104,9
з них відрахування на соціальні заходи, %	1,67	2,14	2,10	125,7	98,1
Середньомісячна заробітна плата працівників переробної промисловості, грн	5 543,00	7 299,00	9 196,00	165,9	126,0
Середньомісячна заробітна плата працівників у промисловості, грн	5 902,00	7 631,00	9 633,00	163,2	126,2
Середньомісячна заробітна плата працівників в середньому по економіці, грн	5 183,00	7 104,00	8 865,00	171,0	124,8

Середньомісячна заробітна плата працівників галузі «Виробництво керамічних плиток і плит» у 2018 р. складає 9 505,43 грн. Порівняно з оплатою праці в середньому по економіці України, співробітники досліджуваної галузі заробляють більше на 7,22 %. Загалом рівень оплати праці за 2016–2018 рр. зріс більш ніж на 20 %, що вплинуло й на збільшення фонду оплати праці.

Розвиток підприємств будь-якої галузі неможливий без інвестицій – вкладання кошті у майбутній розвиток підприємств. Саме тому важливим показником розвитку суб`єктів господарювання є інвестиційна привабливість. Інформацію щодо капітальних інвестицій підприємств за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит» продемонстровано у табл. 5.

Інвестиції надають розвиток підприємствам, сприяють більш ефективній їх діяльності. Відповідно до табл. 5 капітальні інвестиції стрибкоподібно змінювалися протягом 2016–2018 рр., проте інвестиційна привабливість досліджуваної підгалузі зросла у 4 рази, що свідчить про позитивну динаміку. Частка капітальних інвестицій у загальній сумі витрат на виробництво продукції досягає 32,2 % у 2018 р.

Таблиця 5

Капітальні інвестиції підприємств за КВЕД 23.31 «Виробництво керамічних плиток і плит»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., % до	
				2016 р.	2017 р.
Капітальні інвестиції підприємств – всього, млн грн	593,29	461,48	1 902,64	320,7	412,3
% до загальної суми витрат	15,6	9,7	32,2	206,5	332,9
% до капітальних інвестицій підприємств за підрозділом 23.3 «Виробництво будівельних матеріалів із глини»	86,63	78,28	93,39	107,8	119,3
% до капітальних інвестицій підприємств за розділом 23 «Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції»	14,15	5,97	17,96	126,9	300,8
% до капітальних інвестицій підприємств за секцією С «Переробна промисловість»	1,00	0,62	1,87	187,0	301,6

Аналіз експорту й імпорту глазурованої та неглазурованої плитки для підлоги, стін тощо показав, що сальдо протягом усього аналізованого періоду є від`ємним. Лише у 2017 р. спостерігалося незначне перевищення експорту продукції над імпортом (рис. 1).

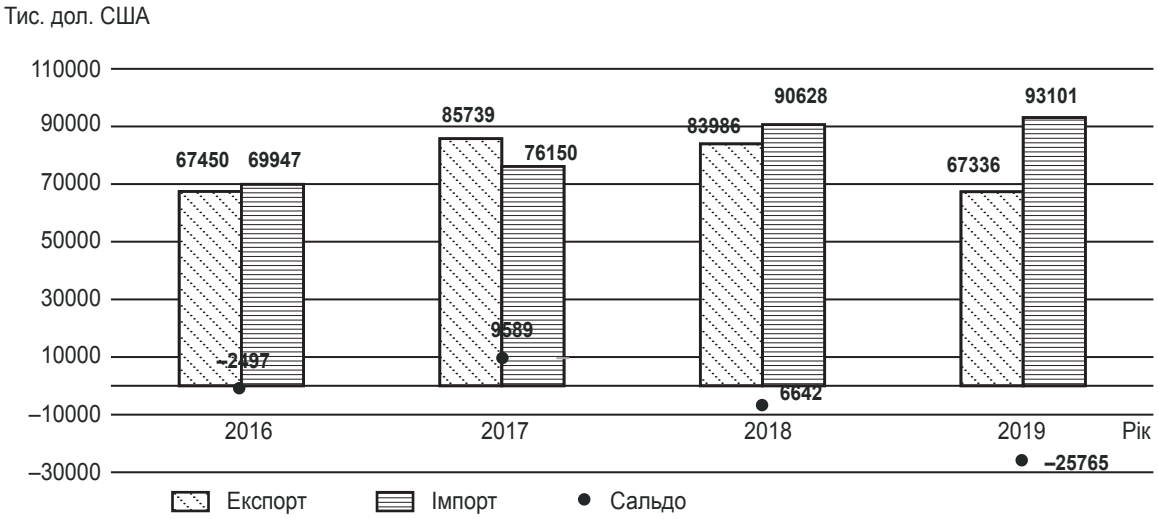

Рис. 1. **Обсяги експорту й імпорту глазурованої та неглазурованої плитки для підлоги, стін тощо**

У 2019 р. імпорт на 40 % перевищив обсяг експорту продукції, а сальдо склало 25 765 тис. дол. США. Саме тому важливою динамікою розвитку галузі виробництва керамічних плиток і плит є нарощування обсягів експорту та зменшення імпорту продукції. Важливо підтримувати експортний потенціал, забезпечуючи поточні потреби ринку.

Прослідивши тенденції розвитку галузі, було визначено перспективи розвитку галузі виробництва керамічних плиток і плит, а саме:

- стимулювання попиту та підвищення обсягів реалізованої продукції;
- розробка та активне впровадження стратегій розвитку і залучення коштів на національному та регіональному рівнях;
- розширення ринку збуту, освоєння нових сегментів ринку;
- заохочення спеціалістів з достатньою кваліфікацією.

Отже, в Україні сьогодні актуальними залишаються питання розвитку та ефективної діяльності підприємств галузі виробництва керамічних плиток і плит на вітчизняному ринку. Адже, попри скорочення суб`єктів господарювання, що задіяні у виробництві, за аналізований період спостерігалося зростання обсягів реалізованої продукції.

Динаміка капітальних інвестицій свідчить про швидкі темпи розвитку галузі, однак слід дотримуватися більш активної політики просування продукції на зовнішні ринки. Саме тому запропоновані шляхи розвитку галузі сприятимуть зростанню попиту на продукцію та підвищенню конкурентоспроможності аналізованої галузі.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Канаев В. К. Новая технология строительной керамики. Николаев : Стройиздат, 1990. 264 с. **3.** Луців Н. В., Тис М. С. Товарознавчі аспекти дослідження вітчизняного ринку керамічної плитки. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2017. Вип. 27 (3). С. 148–153. **4.** Офіційний сайт групи компаній «АТЕМ». URL: https://atem.com.ua/company/. **5.** Офіційний сайт керамічної групи «Golden Tile Ceramic Group». URL: https://goldentile.com.ua/ru/. **6.** Офіційний сайт компанії Zeus Ceramica. URL: https://zeusceramica.com/ru. **7.** Офіційний сайт ЧАО «Предприятие с иностранными инвестициями «Интеркерама». URL: https://zeus-ceramica.com.ua/. **8.** Системний перегляд якості державного регулювання ринків: «Керамічні плитки і плити». Офіс ефективного регулювання BRDO. Київ, 2017. 80 с. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/40/37/fe/0f/regulation.gov.ua_Green%20Book%20Tiles.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

УДК 33.021

Ковнір Н. А.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто сутність фіскальної політики України. Обґрунтовано причини неефективності фіскальної політики України. А також стверджено, що сучасна фіскальна політика України потребує євроінтеграції.*

Ключові слова: *Державний бюджет України, держава, фіскальна політика, прямі податки, непрямі податки.*

Аннотация. *В статье рассмотрена сущность фискальной политики Украины. Обоснованы причины неэффективности фискальной политики Украины. А также утверждается, что современная фискальная политика Украины требует евроинтеграции.*

Ключевые слова: *Государственный бюджет Украины, государство, фискальная политика, прямые налоги, косвенные налоги.*

Annotation. *The article deals with the essence of fiscal policy of Ukraine. The reasons for inefficiency of fiscal policy of Ukraine are substantiated. It is also argued that Ukraine's current fiscal policy needs European integration.*

Keywords: *State Budget of Ukraine, State, Fiscal Policy, Direct Taxes, Indirect Taxes.*

© Ковнір Н. А., 2020

Державна фіскальна політика на будь-якому етапі розвитку суспільства відіграє важливу роль, особливо в умовах економіко-соціальної нестабільності країни. Реформи, що здійснюються в Україні, є наслідком курсу держави на євроінтеграцію. Фіскальна політика є одним з найскладніших напрямів державного фінансового регулювання, адже від неї залежить як наповнення державного бюджету, так і добробут громадян, які сплачують податки. За таких умов постає надзвичайно актуальним питання щодо правильності спрямування фіскальної політики держави.

У працях С. М. Соломенко, І. О. Лютого, В. М. Мельник, О. Д. Василика, К. І. Швабій, І. Я. Чугонова, П. В. Мельник та інших розглянуто основні показники фіскальної сфери, що впливають на соціально-економічний розвиток країни [7, с. 529].

Важливим фактором регулювання ринкової економіки є фіскальна політика. Фіскальна політика в Україні – це сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат. [2, с. 318] Це дії, що направлені на створення оптимального обсягу та структури державних витрат для виконання функцій цієї політики.

Цій політиці властиві такі функції: вплив на стан господарської кон'юнктури; перерозподіл національного доходу; нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм; стимулювання економічного зростання; підтримка високого рівня зайнятості [4, с. 325].

Серед інструментів фіскальної політики вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють насамперед такі: податкові надходження, державні видатки та трансфертні платежі.

Тож фіскальну політику слід розглядати як систему заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру податкових і неподаткових платежів до бюджетів всіх рівнів та державних цільових фондів, а також відповідних видатків з них.

В умовах нового етапу глобалізації фіскальна політика України суттєво модифікується, розширюючи свої функції та завдання. Її основним завданням стає стимулювання інноваційного розвитку країни.

В Україні необхідним є питання розроблення дієвих фіскальних правил і закономірностей, які б надавали можливість уряду як проводити активну фіскальну політику, так і стримували надмірні державні видатки, зумовлені політичними аспектами. Водночас найнеобхіднішим є поглиблення уніфікації національної податкової системи з податковими системами держав – членів ЄС за складом, структурою та механізмом справляння основних податків.

Особливістю фіскальної політики української держави у сучасних умовах одночасне вирішення двох важко поєднуваних завдань: забезпечення стабілізації та зростання рівня життя населення в перспективі і перехід до інноваційної економіки. Відповідно, фінансування соціальної політики в Україні повинно здійснюватися з урахуванням реальних можливостей бізнесу сплатити всі встановлені податки і збори.

Удосконалення фіскальної політики України в сучасних умовах має бути спрямоване на побудову сучасної конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки, інтегрованої до ЄС; реалізацію модернізаційного проєкту економіки знань за умови збільшення сукупних податкових надходжень до всіх рівнів бюджетів і державних цільових фондів; проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу, що можливе лише за умови реалізації виваженої державної фіскальної політики, спрямованої на досягнення балансу інтересів держави та платників податків.

Для цього доцільно взяти до уваги узагальнені позитивні тенденції країн ЄС, зокрема: переважання у структурі податкової системи непрямих податків, що вважається сприятливішим для економічного зростання, ніж податкова система, що більшою мірою ґрунтується на прямих податках; перенесення податкового навантаження з мобільних факторів виробництва (наприклад, праці) на природні ресурси (що має компенсувати втрати бюджету від зниження рівня оподаткування доходів від праці та доходів від капіталу); відмова від спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва на користь інших форм їх державної підтримки (звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку і звітності); запровадження спеціальних режимів оподаткування ПДВ деяких типів підприємств (наприклад, фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів) [5, с. 5].

В Україні реалізується програма реформування державних фінансів, яка сформована з урахуванням досвіду країн – членів ЄС. Зазначена програма спрямована на забезпечення стійкості державних фінансів України.

Як показує світовий досвід, податки – найдемократичніший спосіб економічного регулювання, оскільки вони автоматично реагують на зміни економічного стану, виконуючи важливу стабілізаційну роль в економічній діяльності, без необхідності будь-яких заходів з боку уряду.

Таблиця 1

Динаміка надходжень до Державного бюджету України протягом 2012–2019 рр., млн грн [3]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові	320,6	316,2	330,4	477,8	598,3	747,2	881,8	866,7
Неподаткові	68,3	72,8	68,4	120,0	103,6	128,4	171,4	167,1
Інші	1,7	1,9	6,4	2,1	4,6	31,7	7,7	3,3
Усього	390,6	391,0	405,2	599,9	706,5	907,3	1060,9	1 037,1

Таблиця 2

Динаміка надходжень до Державного бюджету України протягом 2012–2019 рр., % від повного державного бюджету [3]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові	82,1	80,9	81,5	79,6	84,7	82,4	83,1	83,6
Неподаткові	17,5	18,6	16,9	20,0	14,7	14,2	16,2	16,1
Інші	0,4	0,5	1,6	0,4	0,6	3,4	0,7	0,3

Розглянувши табл. 1 та 2, можемо зробити висновок, що у середньому на 82 % Державний бюджет України формується за допомогою податкових надходжень. Це свідчить про неоптимальну структуру доходів бюджету. Оскільки за європейськими нормами неподаткові надходження у структурі бюджету держави мають складати не більше, ніж 5 %, тому цього не достатньо.

За досліджуваний період загальна сума податкових надходжень зросла вдвічі, але, попри абсолютний приріст, їх частка у бюджеті є нестабільною. Це свідчить про те, що хоча й відбувається постійне вдосконалення оподаткування, фіскальний потенціал податків є невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати, недоліки в адмініструванні, податкову заборгованість.

Таблиця 3

Склад і структура податкових надходжень до Державного бюджету України у 2012–2019 рр., млрд грн [3]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Прямі	85,5	85,9	83,6	127,6	162,7	181,1	223,5	264,8
ПДФО	7,0	7,6	12,6	45,1	59,8	75,0	91,1	106,2
ПП	55,3	54,3	39,9	34,8	54,3	66,9	82,3	95,5
Рента	19,9	19,6	25	47,0	44,2	39,2	50,1	63,1
Інші	3,2	4,4	6,0	0,7	4,4	-5,5	9,1	10,6
Непрямі	189,2	176,9	196,6	281,9	345,6	446,1	526,6	601,9
ПДВ	138,8	128,3	139	178,5	235,5	313,9	374,5	436,6
АП	37,2	35,3	44,9	63,1	90,1	108,3	124,1	134
Мита	13,2	13,3	12,6	40,3	20,0	23,9	28,0	31,3
Разом	274,7	262,8	280,2	409,4	508,3	627,2	750,1	866,7

Проаналізувавши дані табл. 3, здійснені згідно з класифікацією податків на прямі та непрямі, що застосовується в ЄС, бачимо, що непрямі податки переважають в їх структурі, проте намітилася чітка тенденція щодо зменшення їх частки та незначного збільшення частки прямих. Історичний досвід свідчить, що непрямі податки (насамперед універсальні акцизи) завжди використовували на утримання держави (війська, органів управління державою, фіскального апарату).

З огляду на динаміку змін в обсязі надходжень податку на доходи фізичних осіб впродовж 2012–2019 рр. можна виокремити тенденцію щодо поступового підвищення його фіскальної ролі у складі бюджетоутворюючих податків.

Зокрема, хочемо виокремити 2015 рік, коли відбулося різке підвищення цього податку, це зумовлено змінами, згідно з Бюджетним кодексом, у відрахуванні цього податку до бюджетів різних рівнів.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що податки, які справляються до державного бюджету, є головним джерелом виконання державної функції щодо регулювання економічних процесів. У Державному бюджеті України податкові надходження є найбільшою бюджетоутворюючою ланкою. Для досягнення максимального ефекту в реалізації заходів податкової політики пріоритетність варто надавати таким, які сприяють економічному зростанню, а отже, наповненню державної казни податковими надходженнями. Головне заходи фіскальної політики повинні визначатися певною поставленою метою, наприклад, боротьбою з інфляцією, забезпеченням економічного зростання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Жук І. І. Трансформація фіскальної політики та її вплив на економічний потенціал держави. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 317–322. **2.** Захаркіна Л. С. Роль і місце податкових надходжень у структурі зведеного бюджету України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2016. № 19. С. 125–129. **3.** Звітність про виконання Державного бюджету України // Державна казначейська служба України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu. **4.** Кузькін Є. Ю. Теоретико-методологічний базис формування фіскального простору місцевого. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 322–331. **5.** Маршалок Т. Я. Фіскальна політика держави з досягнення економічної рівноваги та подолання економічних дисбалансів. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 32–39. **6.** Савченко А. Г., Соломенко С. М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика. *Фінанси України.* 2007. № 4. С. 3–12. **7.** Сковоропад І. С., Гарасимчук О. В. Фіскальна політика як спосіб наповнення державного бюджету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 714. С. 529–533.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 336.1

Козлова К. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проаналізовано наукові підходи до визначення фінансової стійкості підприємства. Визначено базу показників, які найчастіше використовуються в аналізі фінансової стійкості підприємств. Проведено кореляційний аналіз показників фінансової стійкості підприємств промисловості будматеріалів.*

Ключові слова: *фінансова стійкість, кореляційний аналіз, показники фінансової стійкості, інформаційна база, моніторинг.*

Аннотация. *В статье проанализированы научные подходы к определению финансовой устойчивости предприятия. Определена база показателей, которые чаще всего используются в анализе финансовой устойчи-*

© Козлова К. В., 2020

вости предприятий. Проведен корреляционный анализ показателей финансовой устойчивости предприятий промышленности стройматериалов.

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, корреляционный анализ, показатели финансовой устойчивости, информационная база, мониторинг.*

Annotation. *The article analyzes the scientific approaches to determining the financial stability of an enterprise. The base of indicators which are most often used in the analysis of financial stability of enterprises is defined. Correlation analysis of financial sustainability indicators of construction materials enterprises is carried out.*

Keywords: *financial stability, correlation analysis, financial stability indicators, information base, monitoring.*

У період нестабільного економічного стану в країні необхідним і важливим є постійний контроль за фінансовою стійкістю підприємства, оскільки саме фінансова стійкість підприємства гарантує його платоспроможність та ефективну господарську діяльність.

Проблемам аналізу фінансової стійкості підприємства присвячено ряд робіт авторів, серед яких треба виділити праці: Н. П. Борецька, К. В. Міщенко [2], О. Я. Базілінська [3], М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька [4], Г.В. Савицька [5], М. О. Лишенко [6], Л. М. Шаблиста [7], Т. Е. Белялов, А. В. Олійник [8], О. В. Кнейслер, Н. І. Налукова [9] та інші.

Метою цієї статті є формування інформаційної бази моніторингу фінансової стійкості підприємств промисловості будматеріалів.

Традиційна роль моніторингу на підприємстві полягала у тому, щоб дати відповідь керівництву підприємства на запитання, що стосуються кількісних характеристик виробничих процесів. У наш час підприємства мають потребу у вимірювальній системі, що базується на системному підході [1, с. 81].

На цей момент не існує єдиного підходу та набору показників для визначення фінансової стійкості. Автори пропонують різні системи показників для визначення фінансової стійкості підприємства. У табл. 1 наведено аналіз наукових підходів до визначення фінансової стійкості за допомогою відносних показників.

Таблиця 1

Аналіз наукових підходів до визначення фінансової стійкості

Показник \ Автори	Н. П. Борецька, К. В. Міщенко [2]	О. Я. Базілінська [3]	М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька [4]	Г. В. Савицька [5]	М. О. Лишенко [6]	Л. М. Шаблиста [7]	Т. Е. Белялов, А. В. Олійник [8]	О. В. Кнейслер, Н. І. Налукова [9]	Частота використання
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	+	+	+		+	+	+	+	7
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	+	+	+		+		+	+	6
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу	+								1
Коефіцієнт фінансової залежності	+	+	+	+	+		+		6
Коефіцієнт фінансового ризику	+	+	+						3
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень			+		+				2
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів			+				+	+	3
Коефіцієнт фінансової стійкості	+				+				2
Коефіцієнт маневреності оборотних активів	+								1
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	+				+			+	3
Коефіцієнт фінансового левериджу				+		+	+		3

З табл. 1 бачимо, що найбільш вживаними в наукових джерелах показниками оцінки фінансової стійкості є коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, коефіцієнт фінансового левериджу.

На другому етапі виокремлені показники були досліджені на мультиколінеарність. Для цього було побудовано кореляційну матрицю, наведену в табл. 2.

Таблиця 2

Матриця коефіцієнтів парної кореляції показників фінансової стійкості підприємств промисловості будматеріалів

Показник	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт фінансового левериджу	Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів
Коефіцієнт автономії	1						
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,9708	1					
Коефіцієнт фінансової залежності	-0,9998	-0,9758	1				
Коефіцієнт фінансового ризику	-0,9998	-0,9758	1	1			
Коефіцієнт фінансового левериджу	-0,0277	0,2129	0,00584	0,00584	1		
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	0,9804	0,9990	-0,98445	-0,98445	0,1699	1	
Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів	-0,0453	0,1957	0,02337	0,02337	0,9998	0,1526	1

Виходячи з табл. 2 визначимо зв'язок між коефіцієнтами фінансової стійкості за допомогою таблиці Чеддока [10]. Коефіцієнт автономії має дуже сильний зв'язок з коефіцієнтом маневреності власного капіталу та коефіцієнтом забезпечення запасів власним капіталом. З коефіцієнтом фінансової залежності та коефіцієнтом фінансового ризику коефіцієнт кореляції від'ємний, це означає, що показники мають обернену залежність. Зв'язок коефіцієнта автономії з коефіцієнтом фінансового левериджу та коефіцієнтом довгострокового залучення коштів відсутній та є обернений.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу має дуже сильний зв'язок з коефіцієнтом забезпечення запасів власним капіталом та обернений сильний зв'язок з коефіцієнтом фінансової залежності та коефіцієнтом фінансового ризику.

Коефіцієнт фінансової залежності та коефіцієнт фінансового ризику має обернений зв'язок з коефіцієнтом забезпечення запасів власним капіталом і не має зв'язку з коефіцієнтом фінансового левериджу та коефіцієнтом довгострокового залучення коштів.

Коефіцієнт фінансового левериджу має дуже сильний зв'язок з коефіцієнтом довгострокового залучення коштів і слабкий зв'язок з коефіцієнтом забезпечення запасів власним капіталом. Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом має слабкий зв'язок з коефіцієнтом довгострокового залучення коштів.

Таким чином, інформаційну базу моніторингу фінансової стійкості підприємства галузі промисловості будматеріалів склали такі показники: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового левериджу та коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Журавльова І. В. Система моніторингу інтелектуального капіталу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2007. № 579 : Проблеми економіки та управління. С. 81–85. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34052/1/19_81-85.pdf. **2.** Борецька Н. П., Міщенко К. В. Аналіз і прогнозування

фінансової стійкості підприємства. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 20. С. 63–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_20_15. **3.** Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Центр учб. літ., 2009. 328 с. **4.** Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с. **5.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 668 с. **6.** Лишенко М. О. Аналіз фінансової стійкості підприємства як елементу забезпечення фінансової стабільності роботи підприємства. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки.* 2018. № 2. С. 49–57. **7.** Шаблиста Л. М. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 2. С. 46–57. **8.** Белялов Т. Е., Олійник А. В. Фінансова стійкість підприємства та шляхи її зміцнення. *Інтернаука.* 2016. № 12 (2). С. 22–26. **9.** Кнейслер О. В., Налукова Н. І. Теоретико-прагматичні підходи до оцінки фінансової стійкості суб'єктів господарювання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2017. № 4 (32). С. 45–50. **10.** Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 639 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 331.5:330.3(477)

Колесник Л. В.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто проблеми ефективності зайнятості населення України. Проаналізовано динаміку з 2000 р. по 2018 р. та сучасний стан рівня безробіття. Досліджено основні соціально-економічні фактори безробіття.*

Ключові слова: *ринок праці, фрілансерство, заробітна плата, попит, пропозиція, вакансія.*

Аннотация. *В статье рассмотрены проблемы эффективности занятости населения Украины. Проанализированы динамика с 2000 г. по 2018 г. и современное состояние уровня безработицы. Исследованы основные социально-экономические факторы безработицы.*

Ключевые слова: *рынок труда, фрилансерство, заработная плата, спрос, предложение, вакансия.*

Annotation. *The article considers the problems of the efficiency of employment of the population of Ukraine. The dynamics from 2000 to 2018 and the current state of unemployment are analyzed. The main socio-economic factors of unemployment are investigated.*

Keywords: *labor market, freelancing, wages, demand, supply, vacancy.*

Актуальність. У сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масовому безробіттю.

Метою цієї роботи є дослідження сучасного стану ринку праці щодо змін його кон'юнктури, які відбулися останнім часом під впливом різних чинників, та перспектив розвитку регулювання ринку праці в сучасних умовах. У статті проведено аналіз сучасного стану ринку праці України з урахуванням політико-економічних подій. Визначено динаміку основних показників ринку праці.

© Колесник Л. В., 2020

За результатами дослідження сформульовано висновки та сценарії розвитку ринку праці в Україні. За цих обставин подальші дослідження в галузі перспектив розвитку ринку праці в Україні можна вважати актуальними й необхідними.

Мета: дослідження сучасного стану ринку праці щодо змін його кон'юнктури, які відбулися останнім часом під впливом різних чинників, та визначення перспектив розвитку регулювання ринку праці в сучасних умовах.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Важливу роль у формуванні структури і зайнятості відіграє ринок робочої сили. Він є невід'ємною складовою частиною системи ринкового господарства.

Актуальність дослідження цієї теми зумовлена тим, що в сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масовому безробіттю. Кон'юнктура ринку праці формується під впливом стану економіки, способу господарювання і структурних змін технічного і організаційного рівня підприємств, кількісно-якісної збалансованості засобів виробництва та робочої сили.

У сучасній економічній літературі різні аспекти ринку праці та регулювання соціально-економічних відносин знайшли відображення в роботах провідних українських учених і дослідників з країн СНД. В табл. 1 наведено рівень безробіття в Україні за 2019 р.

Таблиця 1

Рівень безробіття в Україні в 2019 р. (кількість населення в тис.) [12]

2019 р.	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Кількість зареєстро-ваних безробітних
I кв.	42079,5	17216,0	15570,9	1645,1	9,6%	340,7
II кв.	42010,1	17308,7	15781,2	1527,5	8,8%	287,1

*без урахування територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Коментарі до наведених даних: чисельність «економічно активного», «зайнятого» і «безробітного» населення, а також кількість офіційно зареєстрованих безробітних даються в середньому за період (з початку року по кінець кварталу або року).

Загальна кількість населення України дається на кінець звітного періоду; чисельність безробітного населення розраховується за методологією МОП (Міжнародної організації праці). Відповідно до цієї методології людина визнається безробітною, якщо вона протягом чотирьох тижнів: не мала роботи, шукала роботу, була готова стати до роботи.

Зауважимо, що цей показник істотно відрізняється від кількості офіційно зареєстрованих безробітних; для розрахунку рівня безробіття береться відношення чисельності безробітного населення, розрахованого за методологією МОП, та економічно активного працездатного населення. Динаміку ринку безробіття в Україні з 2000 по 2018 рр. наведено у табл. 2.

Український ринок праці сьогодні можна вважати «ринком роботодавця», тобто ринком, де роботодавці можуть більшою мірою вибирати і диктувати умови, ніж здобувачі, на відміну від більш динамічної ситуації в попередні роки, оскільки в цілому пропозиція перевищує попит за багатьма спеціальностями, і іноді – істотно [5].

Якщо раніше на одну вакансію припадало 2,5–3 кандидата, то на початок 2016 року цей показник склав 4–5 осіб. З травня вперше за дуже тривалий термін рівень конкуренції почав поступово знижуватися. Щомісячний приплив нових вакансій і резюме – 5–10 %, це свідчить про стабілізацію ринку праці та про те, що український бізнес почав адаптуватися до складних економічних умов.

Розроблена програма розвитку «Стратегія – 2020», яка дозволить Україні: увійти до Топ-20 країн у рейтингу Світового банку з легкості ведення бізнесу; збільшити ВВП на душу населення до 16 тис. дол. США проти нинішніх 8500 дол. США; збільшити за п'ять років приплив прямих іноземних інвестицій до 40 млрд дол. США проти нинішнього показника в середньому 4–5 млрд. дол. США на рік.

Експерти прогнозують, що до 2020 року половина робочої сили буде трудитися незалежно та віддалено, а стабільний дохід буде важливішим за стабільне робоче місце. Люди будуть вибудовувати диверсифіковані портфелі

потоків доходів, а не покладатися на одного роботодавця. У минулому за лояльність до компанії нагороджували. Сьогодні ж середній співробітник працює в компанії близько чотирьох років, а нове покоління ще менше – близько двох років.

Таблиця 2

Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2018 рр. (кількість населення в тис.)

Рік	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Кількість зареєстрованих безробітних
2000	48923,2	21150,7	18520,7	2630,0	12,4%	1178,7
2001	48457,1	20893,6	18453,3	2440,3	11,7%	1063,2
2002	48003,5	20669,5	18540,9	2128,6	10,3%	1028,1
2003	47622,4	20618,1	18624,1	1994,0	9,7%	1024,2
2004	47280,8	20582,5	18694,3	1888,2	9,2%	975,5
2005	46929,5	20481,7	18886,5	1595,2	7,8%	891,9
2006	46646,0	20545,9	19032,2	1513,7	7,4%	784,5
2007	46372,7	20606,2	19189,5	1416,7	6,9%	673,1
2008	46143,7	20675,7	19251,7	1424,0	6,9%	596,0
2009	45962,9	20321,6	18365,0	1956,6	9,6%	693,1
2010	45778,5	20220,7	18436,5	1784,2	8,8%	452,1
2011	45633,6	20247,9	18516,2	1731,7	8,6%	505,3
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1%	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1%	341,7

*з 2014 р. – без територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Великий потенціал українських фахівців у сфері високих технологій не викликає сумнівів у аналітиків ринку. Драйверами зростання економіки України залишилися АПК та ІТ. Українських програмістів знають у всьому світі, але тільки завдяки аутсорсинговим компаніям, що якісно і майже недорого виконують замовлення глобального бізнесу. Цього не скажеш про «стартапи» – компанії, які запускають власні інноваційні проєкти. Всесвітньо відомих українських стартапів – буквально одиниці.

За результатами маркетингових досліджень компанії AB Design, ринок стартапів в Україні розвивається досить повільно та невизначено.

Бізнесменам не вистачає розуміння механізмів і специфіки ринку, інвесторам не вистачає прозорості. Слабким місцем українського ринку стартапів є ще й те, що більшість українських проєктів направлені на внутрішній ринок з його не високою платоспроможністю та обмеженою клієнтською базою.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні. *Молодий вчений.* 2018. № (17). С. 167–170. **2.** Волкова О. В. Ринок праці : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2017. 624 с. **3.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **4.** Івашова Н. В., Саєнко Д. А. START-UP проекти – інструмент реалізації інновацій. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30770/1/Ivashova%20N.V._Start-up.pdf. **5.** Міненко В. Л. Роль ринку праці в системі соціально-економічних відносин. URL: http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/2/24.pdf. **6.** Прогноз обсягів потреби в робочій силі на 2015–2018 роки // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA. **7.** Результати дослідження hh.ua. Криза-2015: кому в Україні затримують заробітну плату. URL: http://hh.ua/

article/17704. **8.** Результати дослідження hh.ua. Ринок праці в третьому кварталі: зарплати без змін, конкуренція падає. URL: http://hh.ua/article/17597. **9.** Результати дослідження work.ua. Більшість українців хочуть працювати віддалено. URL: http://www.work.ua/news/ukraine/611/. **10.** Результати дослідження ЛІГА.net. Трудові будні. URL: http://www.liga.net/projects/jobtrends/. **11.** Скибінський О. С., Солярчук Н. Ю. Передумови та перспективи розвитку фрілансу в Україні. *Економіка: реалії часу.* 2015. № 2 (7). С. 223–227. **12.** Рівень безробіття України в 2019 р. // Міністерство фінансів України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

УДК 657.1

Коломієць Н. І.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено вивченню особливостей системи оплати праці в бюджетних установах, так як саме завдяки цьому ми можемо розраховувати на високу результативність праці, лояльність і відповідальність бюджетних працівників, які роблять значний внесок у конкурентоспроможність країни, тому що саме вони надають населенню дуже значущі послуги в галузі охорони здоров'я, освіти тощо, а отже, формують його освітній і трудовий потенціал.*

Ключові слова: *оплата праці, бюджетна установа, виплати, розрахунки з оплати праці, тарифна ставка.*

Аннотация. *Статья посвящена изучению особенностей системы оплаты труда в бюджетных учреждениях, так как именно благодаря этому мы можем рассчитывать на высокую результативность труда, лояльность и ответственность бюджетных работников, которые вносят значительный вклад в конкурентоспособность страны, так как именно они оказывают населению очень значимые услуги в области здравоохранения, образования и т. д., тем самым формируют его образовательный и трудовой потенциал.*

Ключевые слова: *оплата труда, бюджетное учреждение, выплаты, расчеты по оплате труда, тарифная ставка.*

Annotation. *The article is devoted to the study of the features of the wage system in budgetary institutions, because it is precisely because of this that we can count on high labor productivity, loyalty and responsibility of budgetary workers, who make a significant contribution to the country's competitiveness, since it is they who provide the population with very significant health services , education, etc. and thereby form its educational and labor potential.*

Keywords: *pay, budgetary institution, internal control, payroll calculations, tariffrate.*

Ефективність функціонування бюджетної установи, як і будь-якого підприємства, знаходиться в тісному зв'язку з системою організації обліку оплати праці. Незалежно від сфери діяльності праця функціонує як цілеспрямована діяльність людей та як основне джерело їхніх доходів. Робота в цілому являє собою сукупність дій, які люди використовують при здійсненні будь-якої діяльності.

Також питання обліку оплати праці в бюджетних установах є актуальним, адже сьогодні в умовах постійного дефіциту бюджетних коштів правильний контроль за їх використанням є досить важливим.

© Коломієць Н. І., 2020

Дослідженням питання контролю розрахунків та обліку з оплати праці займалися відомі вітчизняні вчені: В. М. Божко, О. М. Бондаренко, Ф. Ф. Бутинець, Н. В. Вітвіцька, Л. В. Дікань, Є. В. Калюга, О. С. Макоєв, Б. Ф. Усач, С. В. Івахненков, С. В. Голов, Т. Г. Мельник та ін.

Заробітна плата – це одна з найскладніших економічних категорій та важливих соціально-економічних явищ. Можна сказати, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, в грошовому вираженні, яку за трудовою угодою власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

В Україні право на працю гарантоване Конституцією України, а також Трудовим кодексом. Закон України «Про оплату праці» визначає заробітну плату як винагороду, обчислену, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1].

На бюджетні установи, як і на всі юридичні особи, поширюється дія законів України «Про оплату праці», «Про відпустки», Кодекс законів про працю, інструкції Держкомстату (Міністерства статистики), накази та інструкції інших державних органів щодо праці, її оплати, нарахування внесків на соціальне страхування та до Пенсійного фонду. інструкціями установ і організацій, що фінансуються з державного і місцевих бюджетів.

У бюджетних установах виплати по заробітній платі здійснюються в першу чергу разом з перерахуванням обов'язкових платежів, а фінансування витрат на оплату праці працівників бюджетних установ здійснюється в межах асигнувань, передбачених кошторисом доходів і витрат на ці цілі.

Гідна оплата праці сьогодні є необхідною умовою для того, щоб забезпечити національну безпеки, сталий розвиток економіки й благополуччя населення. Тільки за наявності справедливої, прозорої системи оплати праці, конкурентного компенсаційного пакету можна розраховувати на лояльність працівників та високу результативність їх праці. Адже одна з функцій заробітної плати є саме стимулювання працівників до підвищення продуктивності. Інші функції заробітної плати наведені на рис. 1.

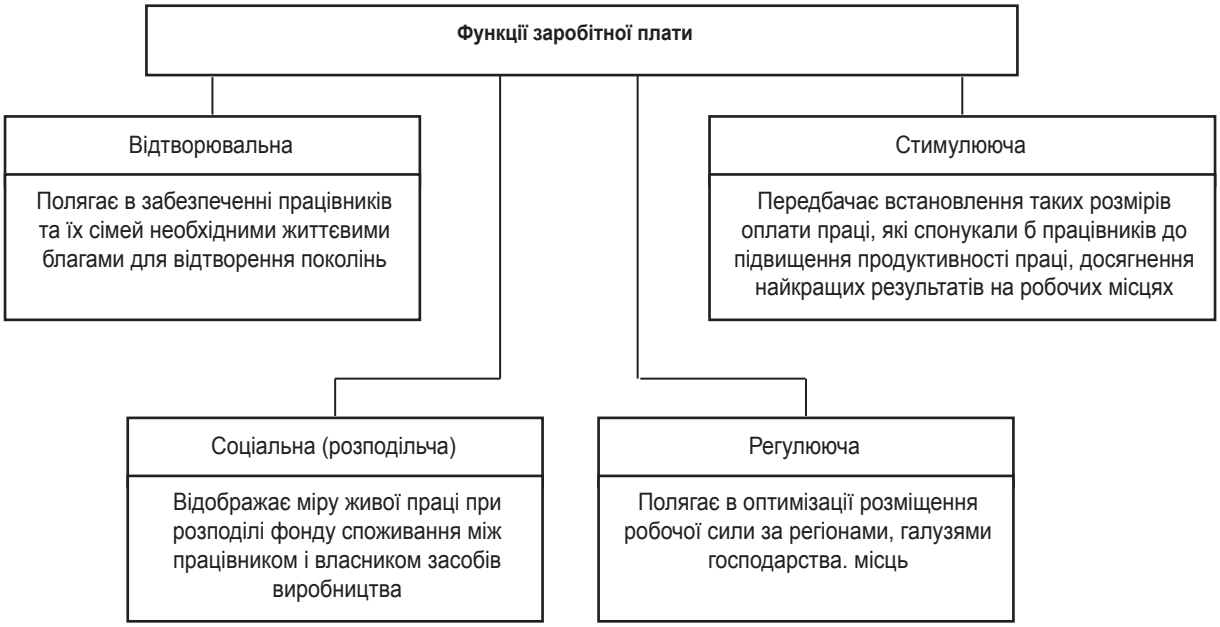

Рис. 1. **Функції заробітної плати**

Частка витрат, що припадає на оплату праці, в середньому становить 60–85 % сукупних витрат. Облік витрат на оплату праці є одним з найважливіших напрямків роботи облікового апарату кожної бюджетної установи. Саме це обумовлює актуальність проблем, пов'язаних з особливостями обліку, нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ.

Щодо поняття «виплати працівникам», то Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку у державному секторі № 25 «Виплати працівникам» дає нам таке визначення: це всі форми компенсації, що їх надає суб'єкт господарювання в обмін на послуги, надані працівниками [2]. Однак вимоги МСБОДС 25 не є обов'язковими, оскільки Стандарт містить лише рекомендації для запровадження, а чинні класифікаційні ознаки, які застосовуються для структури виплат працівникам бюджетних установ України, відрізняються від класифікаційних ознак МСБОДС 25

Що стосується Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі № 132 «Виплати працівникам», то в ньому не наведено визначення поняття «виплати працівникам». Але саме завдяки йому встановлено методичний фундамент для створення в бухгалтерському обліку інформації щодо виплат працівникам, та її розкриття у фінансовій звітності [3]. В цілому виплати працівникам діляться на три групи (рис. 2).

Рис. 2. **Групи виплат працівникам**

Працівники бюджетного сектора вносять важливі вклади в забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності країни. Саме завдяки їх досягненням в галузі освіти, охорони здоров'я тощо визначається рівень соціально значущих послуг.

Заробітна плата при правильній організації забезпечує прямий зв'язок доходів з кількістю та якістю витраченої праці робітників. Саме завдяки їм оцінюється кваліфікація працівників, а також складність роботи, яку він виконує, об'єм та якість виробництва матеріальних благ, наданих послуг тощо. Тобто показники оплати праці дають загальне уявлення про внутрішню діяльність бюджетної установи, а також слугують засобом контролю за мірою праці.

Відповідно до тарифної системи України У бюджетних установах діють дві форми оплати праці працівників – погодинна і відрядна, які включають ряд систем для різних організаційно-технічних умов праці, що наведено на рис. 3.

У бюджетних установах допускається робота у святкові та вихідні дні, якщо це викликано необхідністю обслуговування населення (медичні установи, пансіонати і т. д.).

Оплата праці в ці дні проводиться в розмірі: працівникам, праця яких оплачується за годинними або денними ставками – в розмірі подвійної годинної або денної ставки; працівникам, які одержують місячний оклад – у розмірі одинарної годинної або денної ставки понад оклад. Крім доплати за понаднормовий час роботи або роботу в святкові і вихідні дні працівнику, за його бажанням, може бути надано інший день відпочинку протягом двох тижнів.

Отже, нарахування заробітної плати працівникам бюджетної установи становить розрахунок його заробітку за місяць, з урахуванням посадового окладу, різних доплат і надбавок, премій, компенсацій, оплати відпусток за вирахуванням утримань.

Заробітна плата, нарахована працівникам за відпрацьований час або за виконану роботу, для бюджетних установ є фактичними витратами, що відображаються за статтею «Витрати на оплату праці працівників», включаючи оплату праці в грошовій формі всіх працівників бюджетних установ за посадовими окладами, ставками або розцінками, а також річні доплати до цих ставок (за ранг, стаж, вислугу років, вчений ступінь, понаднормові години та ін.).

Згідно з чинним законодавством України заробітна плата повинна виплачуватися не рідше, ніж два рази на місяць. Проміжок між цими виплатами не повинен перевищувати 16 календарних днів.

Що стосується державного регулювання оплати праці робітників бюджетних установ, то кожного року законодавством України встановлюється розмір мінімальної заробітної плати та інших норм та гарантій. Так, згідно зі ст. 7 та 8 Закону України від 14.11.2019 № 294-IX «Про Державний бюджет України на 2020 рік» визначено розміри соціальних гарантій з 1 січня 2020 року, а саме: мінімальна місячна заробітна плата на сьогодні становить 4 723 гривні, а мінімальна погодинна – 28,31 гривні.

Також згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери», затверджено Єдину тарифну сітку розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери.

Посадовий оклад працівника за розрядом Єдиної тарифної можна розрахувати шляхом множення окладу (ставки) працівника 1 тарифного розряду на відповідний тарифний коефіцієнт. В табл. 1 наведені посадові оклади за єдиною тарифною сіткою.

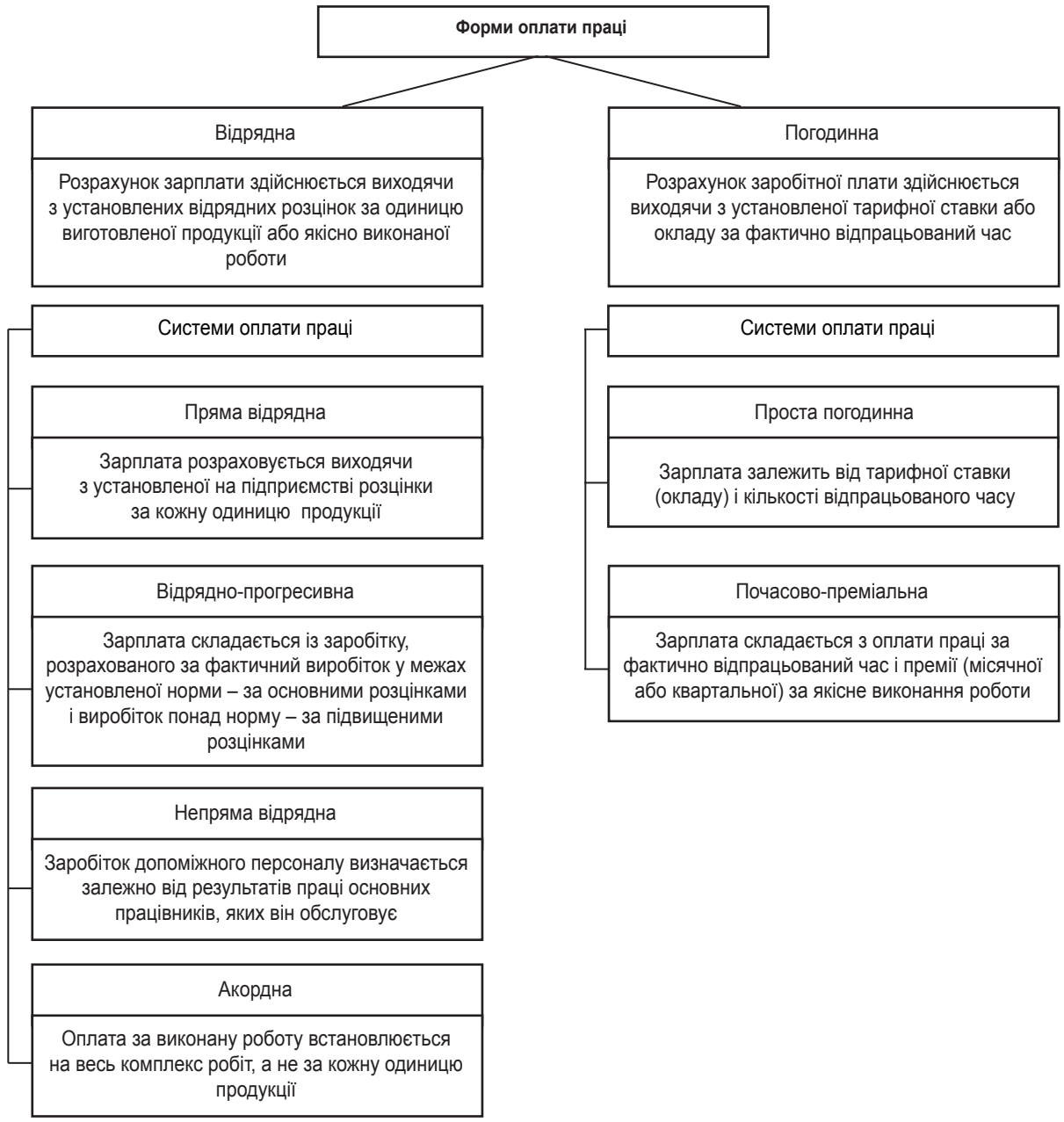

Рис. 3. **Форми та системи оплати праці**

Таблиця 1

Посадові оклади за ЄТС [6]

Розряд	Тарифні коефіцієнти	Посадовий оклад (тарифна ставка), грн
1	**2**	**3**
1	1,00	2 102
2	1,09	2 291
3	1,18	2 480
4	1,27	2 670
5	1,36	2 859
6	1,45	3 048
7	1,54	3 237
8	1,64	3 447
9	1,73	3 636

Закінчення табл. 1

1	2	3
10	1,82	3 826
11	1,97	4 141
12	2,12	4 456
13	2,27	4 772
14	2,42	5 087
15	2,58	5 423
16	2,79	5 865
17	3,00	6 306
18	3,21	6 747
19	3,42	7 189
20	3,64	7 651
21	3,85	8 093
22	4,06	8 534
23	4,27	8 976
24	4,36	9 165
25	4,51	9 480

Варто зазначити деякі важливі моменти щодо бухгалтерського обліку заробітної плати в бюджетних організаціях, адже він значно відрізняється від бухгалтерського обліку на підприємствах: з 1 січня 2017 року діє новий план рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. Також до основних відмінностей можна віднести те, що результатом виконуваної роботи працівників бюджетної установи частіше всього є не продукція, а послуги. А сама праця в бюджетних установах носить переважно розумовий характер.

Підсумовуючи, необхідно сказати, що питання контролю розрахунків та обліку з оплати праці є дуже важливим для будь-якої бюджетної установи і являє собою досить трудомісткий процес, адже включає в себе багато особливостей. А якщо взяти до уваги те, що часта зміна нормативно-правової бази потребує їх перегляду та удосконалення, то необхідно здійснити автоматизацію обробки інформації в бюджетних установах.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text. **2.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку у державному секторі 25 «Виплати працівникам». URL: http://www.multiprofile.com.ua/25_final.pdf. **3.** Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 132 «Виплати працівникам» у державному секторі від 26.01.2012 № 121/20434. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-12#Text. **4.** Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text. **5.** Чадченко О. С. Особливості організації обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах. *Управління розвитком.* 2012. № 10. С. 91–93.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.14

Коломієць Б. Я.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У дослідженні було виявлено особливості аналізу фінансового стану підприємства. Обґрунтовано його вплив на розвиток підприємства. Розглянуто та проаналізовано сутність, ціль та методика проведення фінансового аналізу, що є необхідною складовою апарату управління задля підтримки фінансової стабільності підприємства. Узагальнено переваги та недоліки методів оцінки й аналізу фінансового стану підприємства.*

Ключові слова: *фінансовий стан, фінансовий аналіз, підприємство, методи аналізу, фінансова стабільність, розвитокя.*

Аннотация. *В исследование были выявлены особенности анализа финансового состояния предприятия. Обосновано его влияние на развитие предприятия. Рассмотрены и проанализированы сущность, цель и методика проведения финансового анализа, что является необходимой составляющей аппарата управления для поддержки финансовой стабильности предприятия. Обобщены преимущества и недостатки методов оценки и анализа финансового состояния предприятия.*

Ключевые слова: *финансовое положение, финансовый анализ, предприятие, методы анализа, финансовая стабильность, развитие.*

Annotation. *The study revealed the features of the analysis of the financial condition of the enterprise. Its influence on the development of the enterprise is substantiated. The essence, purpose and methods of financial analysis, which is a necessary component of the management staff to maintain the financial stability of the enterprise, were considered and analyzed. The advantages and disadvantages of methods of assessment and analysis of the financial condition of the enterprise are summarized.*

Keywords: *financial condition, financial analysis, enterprise, methods of analysis, financial stability, development.*

В умовах посилення конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках виникає потреба, перш за все, у якісному аналізі діяльності підприємства для забезпечення його подальшого розвитку. У зв'язку з цим постає питання проведення аналізу фінансового стану підприємства, який є обов'язковою мірою для забезпечення його подальшого функціонування та мінімізації ризиків, які можуть призвести до втрати позицій або в окремих випадках банкрутства. Фінансовий стан – найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність, потенціал в діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси компанії та її партнерів у фінансових і виробничих відносинах.

Питанню аналізу фінансового стану підприємств присвячено багато публікацій, як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких варто виділити праці Бланка І. О. [1], Балабанова І. Т. [2], Бердникової Т. Б. [3], Котлера М. *Л.* [4].

Метою роботи є узагальнення наявного методичного інструментарію проведення фінансового аналізу діяльності підприємства та здійснення порівняльного аналізу їх застосування для його потреб.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, що надає характеристику діяльності підприємств за певний період часу, а також визначає його можливість забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати цю діяльність у майбутньому. На наш погляд, головною метою проведення аналізу фінансового стану підприємства є можливість визначити резерви зростання його вартості; забезпечення заходів адаптації та подолання прояву кризових явищ; створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення капіталу в разі необхідності та можливостей його вкладання – в разі наявності надлишків фінансових ресурсів.

© Коломієць Б. Я., 2020

Результати виробничої та комерційної діяльності тісно пов'язані з фінансовим станом і стабільністю підприємства. Наслідком успішного виконання виробничого і фінансового плану є закономірне зростання фінансових результатів діяльності підприємства, що дозволяє зберегти конкурентоспроможні позиції на ринку і забезпечити його стабільний розвиток.

У разі недовиконання або повного невиконання плану з виробництва та реалізації продукції відбувається закономірне підвищення її собівартості, зменшення продажів й суми прибутку і як результат погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності. Таким чином, керівництво постає перед необхідністю проведення якісного фінансового аналізу, що забезпечить планомірний розвиток підприємства і зміцнення його позицій в умовах посилення конкуренції. В цьому випадку слід зазначити, що якісному фінансовому аналізу має передувати якісно розроблений та складений фінансовий план діяльності підприємства. Ретроспективний аналіз звітності; встановлення чітких тактичних цілей діяльності підприємства через збалансування наявних доходів з витратами; контроль за їх виконанням та своєчасне корегування дій з досягнення цілей дозволять керівництву отримувати очікувані результати, чому і сприяє сучасний інструментарій фінансового аналізу.

Збалансований фінансовий стан впливає на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення надходжень грошових ресурсів в обсязі, необхідному для безперебійної його діяльності; досягнення таких пропорцій власного та позикового капіталу, які б відповідали критерію мінімізації їх вартості; виконання відповідних розрахунків, що дають змогу оцінити ефективність роботи підприємства.

В умовах ринкової економіки потрібно чітко знати, як управляти фінансовими ресурсами підприємства, варто уміти аналізувати та правильно трактувати значення показників ділової активності, рентабельності, платоспроможності та ліквідності. Окрім цього, для недопущення банкрутства керівництво повинно коректно визначити структуру капіталу і знати, яку частку мають займати власні кошти, а яку – позикові.

Для вирішення конкретних завдань фінансового аналізу застосовується ціла низка спеціальних методів, які дають змогу одержати кількісну оцінку окремих аспектів фінансової діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз методів фінансового аналізу [1–5]

Метод	Переваги	Недоліки
Горизонтальний аналіз	Надає загальні уявлення щодо якісних змін, які відбувались у структурі коштів і їх джерел, а також динаміку цих змін	Відсутній механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачено взаємозамінюваності різних ресурсів
Вертикальний аналіз	Відносні показники згладжують негативний вплив інфляційних процесів	Відсутній механізм порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів
Трендовий аналіз	Надає змогу простежити тенденцію розвитку за показниками та зробити прогноз на перспективу	Складність вибору моделі; наявність проблем інтерпретації інформації; недостовірність даних за умов нестабільного економічного середовища
Коефіцієнтний аналіз	Простота в обчисленні величин; логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації;використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті	Відсутність нормативних значень коефіцієнтів; не завжди значення коефіцієнтів показують реальний фінансовий стан підприємства
Порівняльний аналіз	Гнучкий вид аналізу, який дає змогу простежити динаміку розвитку	Можливий тільки за наявності повної та достовірної інформації; важко використовувати з урахуванням фактора часу; різні напрями оцінювання фінансового стану ототожнюються
Факторний аналіз	Дає змогу побачити рівень фінансового стану на підприємствах протягом кожного звітного періоду і простежити тенденцію його зміни шляхом визначення ключових факторів впливу на основні показники	Неможливість обмеження кількості показників та факторів для аналізу; залежно від моделі результати можуть відрізнятись

У процесі аналізу фінансового стану підприємства необхідно враховувати якісні чинники, що впливають на фінансовий стан підприємства. До них відносять зміну політичної і загальноекономічної ситуації, перебудову організаційної структури управління галуззю чи підприємством, зміну форм власності, кваліфікацію персоналу тощо. Варто зазначити, що для різних країн світу пропонуються різні нормативні значення показників, які можуть змінюватися у динаміці під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Необхідною дією є адаптація закордонних методик аналізу фінансового стану, що на сьогодні виступають основними у процесі його здійснення, до соціально-економічних умов та практики господарювання суб'єктів національного господарства. Це дозволить відійти від застарілих форм аналізу та розробити нові методи оцінювання фінансового стану, які дозволять проводити більш точний аналіз з урахуванням усіх факторів.

Отже, дані, які було наведено в таблиці, свідчать про наявність низки переваг і недоліків серед методів аналізу фінансового стану підприємства. Невірна трактовка отриманих даних або відсутність проведення аналізу в цілому значною мірою спричиняє погіршення фінансових результатів на підприємстві та формування негативного інвестиційного клімату, що може призвести до негативних наслідків та втрати позицій підприємства в умовах ринкової економіки.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна сформувати такі висновки:

1. Поняття «фінансового стану підприємства» є багатогранним і достатньо неоднозначним, що спричинило великий інтерес щодо його вивчення як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних учених.

2. Фінансовий аналіз є складним процесом, що базується на вивченні даних про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Таким чином, зниження невизначеності, що тісно пов'язана з ухваленням економічних рішень, є основним завданням фінансового аналізу.

3. Фінансовий аналіз використовується для оцінки ефективності роботи підприємства та якості його управління, прогнозування його фінансових результатів та оцінки доцільності прийняття довгострокових і короткострокових рішень.

4. Методи фінансового аналізу мають низку переваг і недоліків. Для коректної інтерпретації отриманих даних потрібно удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу й уніфікувати методики складання форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Киев : Ника-Центр, 2009. 342 с. **2.** Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. М. : Финансы и статистика, 2012. 207 с. **3.** Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие. М. : Инфра-М, 2007. 224 с. **4.** Котляр М. Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів. *Фінанси України.* 2013. № 1. С. 113–118. **5.** Грачова М. Є. Фінансовий аналіз. URL: http://www.auditfin.com/fin/2004/1/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva.

ЕКОНОМІЧНО НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

УДК 330.5

Корнєв Д. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто таке поняття, як економічна незалежність, та можливість України у майбутньому прийти до такого стану в умовах сучасних процесів глобалізації.*

Ключові слова: *економічна незалежність, національна економіка, економічний потенціал, світова торгівля, саморозвиток економіки.*

Аннотация. *Рассмотрено такое понятие, как экономическая независимость, и возможность Украины в будущем прийти к такому состоянию в условиях современных процессов глобализации.*

Ключевые слова: *экономическая независимость, национальная экономика, экономический потенциал, мировая торговля, саморазвитие экономики.*

Annotation. *The article deals with such concept as economic independence and the possibility of Ukraine in the future to come to such a state in the conditions of modern processes of globalization.*

Keywords: *economic independence, national economy, economic potential, world trade, self-development of economy.*

Постановка проблеми. Незалежна держава неможлива без створення високоефективної національної економіки. У такий важкий період становлення нашої країни дуже важливим є встановлення не тільки потенціалу економічного розвитку, а й факту повної економічної незалежності від інших держав, та з'ясування можливості такого відокремлення від світу під час наростання глобальних трансформаційних процесів, а саме – глобалізації.

Досліджуючи цю проблему, ми зверталися до робіт таких учених, як С. В. Тютюнникова, В. В. Микитась, які досліджували вплив глобалізації на економіку країн. А також до робіт Шедякова В. Е., який досліджував економічний потенціал України в сучасних умовах і найближчому майбутньому.

Метою і **завданням** цієї статті є аналіз економічного потенціалу України та встановлення чіткого розуміння, чи можлива взагалі економічна незалежність нашої країни в сучасних умовах або в перспективі, та за яких умов.

Виклад основного матеріалу. Термін «економічна незалежність» означає повну незалежність країни в економічному плані, тобто реалізації права на володіння, користування, розпорядження економічними ресурсами та національними багатствами, забезпечення економічної безпеки в умовах міжнародного поділу праці. Для того щоб адекватно оцінити таке явище, як економічний суверенітет будь-якої країни, треба спочатку правильно оцінити її економічний потенціал [3]. Велика кількість науковців, проводячи дослідження економічного потенціалу, спираються на певну модель аналізу та згідно з нею виділяють: природний потенціал, науковий потенціал, трудовий потенціал, технічний потенціал, технологічний потенціал, інформаційний потенціал тощо [1, с. 3–6]. Проаналізувавши ці пункти, ми дійшли висновку, що доречніше за все буде виділити три основні галузі, серед яких земля, капітал, праця [2, с. 8–11].

По-перше, проаналізувавши один із найголовніших ресурсів – землю, слід зауважити, що під час президентства Леоніда Кучми, у зв'язку із потенційно закладеними умовами розпаювання і передачі землі у приватну власність, без до кінця сформованого ринку землі та недосконалим земельним кодексом, дуже велика частина від усіх земель опинилася в руках кількох десятків сімей, які не тільки не хотіли, а й не були спроможними обробляти її. Намагання Кабінету Міністрів України обмежити адміністративним шляхом купівлю земель не більше ніж 800 га одній особі не має під собою юридичної сили в умовах трансформації земельних відносин.

По-друге, наступним основним ресурсом буде капітал – адже основний капітал – заводи, фабрики, великі промислові комплекси – за часів знову ж таки президенства Л. Кучми почали виставлятися на продаж, згідно з чим український та іноземний капітал почав вибирати таку форму участі у приватизації, як внесення капіталів через офшорні компанії, що й призвело до фактичного пограбування стратегічно важливих підприємств.

Третім і найважливішим потенціалом є праця, а саме освічені громадяни України. Людський капітал, а саме висококваліфіковані кадри, безповоротно залишають країну. Протягом останніх років Україну залишило приблиз-

© Корнєв Д. О., 2020

но 5,5 тис. учених, що еквівалентно втраті 4 млрд дол. США [3]. За експертними оцінками, витрати на підготовку одного фахівця з вищою освітою становлять близько 20 тис. дол. США, що означає, що кожний висококваліфікований трудовий мігрант збагачує країну свого нового перебування на цю суму. Основною причиною інтелектуальної міграції в Україні є наявна глибока криза вітчизняної науки, яка пов'язана: зі скороченням внутрішніх витрат на дослідження і розробки; недостатнім матеріально-технічним забезпеченням дослідницького процесу; низькою матеріальною і моральною оцінкою праці учених; відсутністю сучасного наукового устаткування, незахищеністю прав власності на продукт інтелектуальної праці тощо.

Отже, можна сказати, що на цей момент Україна взагалі не спроможна навіть на зазіхання на термін повного економічного суверенітету, адже продовжуючи втрачати людський капітал, в який попередньо вкладені гроші – економічна безпека поступово втрачається, і держава вимушена переходити до експорту сировини та залежності від інших країн. Але все ж таки Україна потенційно все ще має ці елементи, але для їхнього максимально ефективного використання має бути вибудувано чіткий план макроекономічного розвитку, що має забезпечити збалансований розвиток економіки. Але все це теж, на жаль, не гарантує повну економічну незалежність, зокрема, через процеси посиленої глобалізації.

Також дуже важливим буде зауваження, що ми хочемо чітко встановити різницю між терміном «автаркія» та «економічна незалежність».

Автаркія – це вид самодостатньої економічної системи, з відсутністю зовнішніх зв'язків, де будь-який обмін продукцією зведено до мінімуму [3].

Звичайно, слід розуміти, що в сучасних умовах створення автаркії неможливе через процес глобалізації світової економіки, адже вона значною мірою обмежує здатність влади проводити економічну політику, що, своєю чергою, дуже сильно впливає на національну економіку. До того ж відбувається фінансова децентралізація, що змушує державу поступово підкорятися процесам, які відбуваються на світовому ринку. Звідси й виходить, що, постійно змінюючись, тенденції ринку нерідко можуть суперечити національним інтересам окремих держав. Навіть, здавалося б, сучасна Північна Корея, політика якої заснована на ідеології чучхе (тобто покладатися тільки на свої сили) ще в далекому 1994 році стала активно брати участь в міжнародній торгівлі. Така економічна система неможлива навіть для розвинених і багатих природними та іншими ресурсами країн. Вона згубна для господарської діяльності і завдає непоправної шкоди економіці країни, розвиваючи відсталість у науково-технічному прогресі, рівень добробуту населення, економічну ефективність.

Але термін «неповна автаркія», що, на нашу думку, підходить під наше формулювання економічного суверенітету, є цілком можливим, але, на наше глибоке переконання, лише у межах міцного союзу з кількома державами, інакше кажучи – геополітичного блоку. Такою чудовою нагодою може стати інтеграція країн Міжмор'я, а саме України, Польщі, Латвії, Литви, Естонії, потенційно Білорусі, Словаччини, Румунії, Угорщини, Чехії, Болгарії, Молдови і Грузії. Адже країни майбутнього союзу мають достатньо високі показники ресурсів, що в майбутньому може перетворитися на могутню економічну цілісність. Але за для цього країни Міжмор'я мають обирати правильний вектор економічної стратегії у таких галузях:

– сільськогосподарської, а саме досягнення високого рівня господарської самодостатності;

– релокалізації господарства, адже економіки країн усього блоку не мають виступати конкурентами, а повинні доповнювати одна одну. Можливим може бути спеціалізація національних економік з огляду на регіональні особливості.

– та, звичайно, сфера енергетики, адже за короткий період часу не вдасться повністю звільнитися від імпорту енергії. Тобто тут необхідно звернути увагу на перспективних представників ринку, таких як Іран, адже він залишається дуже важливою фігурою на ринку збуту нафти, і до того ж негативно ставиться до явища глобалізму.

Висновки. Підбиваючи підсумки усього вищезазначеного, хотілося би сказати, що, відповідаючи на питання, поставлене у темі цієї роботи, ми можемо зазначити, що на цей момент Україна в сучасних умовах не спроможна спілкуватися на тему економічної незалежності. Але, виходячи з даних, які ми проаналізували, ми можемо зробити висновок, що на цей момент в України є два можливих шляхи для наближення до економічного суверенітету: перший з них – це шлях, слідуючи якому, вона має відштовхуватись від власних ресурсів, які вона все ще потенційно має, а, як нам відомо, найважливіша передумова державного, економічного суверенітету будь-якої країни – це стабільність функціонування національної економіки та її саморозвиток.

У сучасних умовах глобалізації взаємозв'язок світової торгівлі перетворює національну економіку багатьох країн на взаємозалежну, саме через це будь-яка країна має встановлювати чіткий контроль за національними ресурсами і забезпечити виробництво продукції такої якості, яка забезпечує її конкурентоспроможність і дозволяє на рівноправних умовах брати участь у світовій торгівлі, але все це, як уже було сказано раніше, не забезпечить повної незалежності через дивовижні процеси глобалізації, тобто все це підтверджує думку про те, що в сучасних умовах ми можемо сподіватися лише на уявне наближення до економічного суверенітету, але ніяк не його отри-

мання. Другий шлях є об'єднанням кількох країн у міцний геополітичний блок, а саме Інтеграція Міжмор'я, але все ж таки, якщо це об'єднання і приблизить нас до суверенітету в плані економіки, воно гарантує не її незалежність, а незалежність цілого блоку країн, що все ж таки теж унеможливлює набуття України, як окремого політичного гравця, економічної незалежності на сучасній світовій арені.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Степаненко Н. О.

Література: 1. Матковський Р. Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.01.01. Київ, 2003. 20 с. **2.** Економічний потенціал: наукові підходи та практика реалізації. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/24887/1/onu_economist_od_ua_4_travnja.pdf. **3.** Автаркія // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D1%8F. **4.** Економічний суверенітет в умовах глобалізації:зміст та особливості модифікації. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4947.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕДМЕТА Й МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

УДК 657.6:657.635

Костинська В. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню теми вдосконалення предмета й методу бухгалтерського обліку. У статті наведено завдання та функції бухгалтерського обліку. Описано перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та шляхи його покращення.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, контроль, функції, процеси, проблеми, система.*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию темы совершенствования предмета и метода бухгалтерского учета. В статье приведены задачи и функции бухгалтерского учета. Описаны перспективы развития системы бухгалтерского учета и пути его улучшения.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, контроль, функции, процессы, проблемы, система.*

Annotation. *The article is devoted to the study of the subject of improvement of the subject and method of accounting. The article presents the tasks and functions of accounting. Prospects of development of accounting system and ways of its improvement are described.*

Keywords: *accounting, control, functions, processes, problems, system.*

Бухгалтерський облік – основна ланка формування економічної політики, інструмент бізнесу, один з головних механізмів управління процесами виробництва і продажу продукції – сприяє вдосконаленню організації виробництва, оперативного та довгострокового планування, прогнозування та аналізу господарської діяльності.

© Костинська В. О., 2020

Серед видатних учених, що здійснили вагомий внесок у розвиток напрямів регламентації бухгалтерського обліку на різних історичних етапах, слід назвати: С. Броада, В. Вернтца, А. Дженнінгса, О. Бородкіна, Ф. Бутинця, М. Дем'яненка, Г. Кірейцева, М. Кужельного, В. Лінника, С. Ніколаєву.

Бухгалтерський облік як економічна наука має свій предмет і метод. Зміст предмета розкривається в економічній суті. Бухгалтерський облік вивчає господарську діяльність підприємства, яка складається з трьох процесів:

1) процес постачання – полягає в тому, що підприємство забезпечується обладнанням, матеріалом, запчастинами, паливом;

2) процес виробництва – полягає в тому, що підприємство виробляє готову продукцію, надає послуги, виконує роботу;

3) процес реалізації – підприємство продає готову продукцію покупцям, збуває послуги і роботи замовникам [1].

Всі три процеси постійно змінюють один одного, створюють безперервний кругообіг господарських засобів. Таким чином, предметом бухгалтерського обліку є упорядкована і регламентована інформаційна система, яка відображає сукупність майна по складу і розміщенню зобов'язання (власні і позикові), господарські операції та результати діяльності організації в грошовому вираженні з метою виконання намічених планів.

У бухгалтерському обліку підлягають відображенню майно, власний капітал, зобов'язання підприємства і здійснювані ним господарські операції. Господарські операції повинні бути відображені на рахунках бухгалтерського обліку в тому звітному періоді, в якому вони відбувалися.

Розрізняють три види контролю: попередній, поточний і наступний (заключний). Всі ці види контролю мають одну і ту ж мету: сприяти тому, щоб фактично одержувані результати були якомога ближче до необхідних. Розрізняються вони тільки часом проведення. Попередній контроль проводиться до здійснення господарської операції, поточний – під час здійснення операції, наступний (заключний) – після її здійснення [3].

Таким чином, у процесі контролю систематично перевіряється і спостерігається діяльність всіх об'єктів управління, всіх ділянок, виробництв, виявляються причини відхилень, відступів від цілей, поставлених перед конкретним об'єктом, і в оперативному порядку приймаються заходи по їх усуненню.

В Україні саме контрольні функції потребують постійного посилення та вдосконалення. Соціально-економічна необхідність посилення контрольних функцій визначається трьома обставинами:

1) браком на багатьох підприємствах відповідних умов для збереження майна;

2) зростанням непродуктивних витрат і втрат;

3) перебудовою діяльності підприємств за ринкових умов.

Друга функція полягає у визначенні результативності та вимірі відповідних винагород з фактичними витратами.

Забезпечення збереження власності. Ця функція тісно пов'язана з удосконаленням системи бухгалтерського обліку і посиленням його контрольної функції. Для реалізації цієї функції необхідні відповідні передумови: наявність обладнаних складських приміщень, моніторингу та вимірювальної техніки, мірної тари, витратомірів та ін. [4].

Інструментом для реалізації цієї функції є інвентаризація майна підприємства, яка дозволяє визначити зміни, що відбулися в складі власності. У процесі інвентаризації перевіряється, чи всі господарські операції були оформлені документами і відображені в системному бухгалтерському обліку, чи вносяться необхідні уточнення та виправлення і пов'язуються чи показники поточного обліку і фактичні дані. Інвентаризація має велике значення для правильного відображення всіх витрат на виробництво і реалізацію продукції з метою збереження власності, особливо в частині попередження втрат матеріально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів [5].

Інформаційна функція. Системний бухгалтерський облік фіксує і накопичує всебічну синтетичну (узагальнену) і аналітичну (деталізовану) інформацію про стан і рух майна і джерел його утворення, господарських процесах, про кінцеві результати фінансової та виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Функція зворотного зв'язку. Системний бухгалтерський облік забезпечує працівників управління фактичними даними про діяльність підприємства і його підрозділів за певний період, про стан майна, джерел його утворення, зобов'язань підприємства, про взаємини з постачальниками, покупцями, замовниками, банками, податковою інспекцією, іноземними партнерами, про формування фінансових результатів, прибутку і її використанні, про відносини з власниками (акціонерами, засновниками).

Аналітична функція. В сучасних умовах удосконалення управління і формування ринкових відносин аналітична функція також важлива, оскільки достовірна і юридично обгрунтована бухгалтерська інформація використовується для аналізу фінансової і виробничо-господарської діяльності підприємства і його підрозділів. Аналітична

функція тісно пов'язана з інформаційною, проте розглядати її як інформаційне забезпечення для аналізу неправомірно.

Система бухгалтерського обліку має теоретичні, методологічні та регуляторні обмеження. Основні обмеження системи бухгалтерського обліку зумовлені тим, що вона:

– спирається на загальноприйняті принципи, які формувались в епоху індустріальної економіки і не пристосовані для адекватного відображення сучасних чинників вартості бізнесу;

– не враховує інтересів усіх користувачів, оскільки їх потреби в сучасних умовах виходять за межі фінансової інформації ретроспективного характеру [6].

Подолання цих обмежень потребує переходу від концепції фінансової звітності до концепції корпоративної звітності, в якій відображатимуться:

– ретроспективна і перспективна інформація про діяльність підприємства та його середовище;

– стратегічні та поточні аспекти діяльності підприємства на основі збалансованості довгострокових і короткострокових, фінансових і нефінансових показників;

– структурована інформація з урахуванням запитів відповідних користувачів.

Таким чином, ми визначили структуру актуальної інформаційної сукупності, яка задовольняє наведені вище вимоги. Але надання користувачам такої інформації потребує розв'язання регуляторної, методологічної та теоретичної проблем.

Регуляторна проблема стосується правового регулювання змісту зовнішньої звітності підприємства з урахуванням інтересів усіх користувачів звітності [7].

Можна запропонувати розв'язати цю проблему, встановивши законодавчі вимоги до річного звіту підприємства в цілому, а не тільки до фінансової звітності. Зокрема, річний звіт має містити статистичну, фінансову, соціальну та екологічну інформацію про діяльність підприємства. Статистичну інформацію доцільно обмежити узагальненими показниками (про витрати за елементами, основні засоби, капітальні інвестиції у розрізі державних класифікаторів), необхідними для управління на макрорівні, а фінансову інформацію слід формувати виходячи з потреб широкого кола користувачів, із використанням класифікацій основних засобів, запасів тощо, прийнятих підприємством.

Методологічна проблема пов'язана з тим, що в системі бухгалтерського обліку формується лише фінансова ретроспективна інформація. Тому поза сферою бухгалтерського обліку залишаються інша ретроспективна інформація та перспективна інформація про діяльність підприємства та його середовище [8].

Це потребує або розширення системи бухгалтерського обліку, або формування окремої інформаційної системи. Створення окремої інформаційної системи означатиме відсутність перспективи подальшого розвитку бухгалтерського обліку. Інформаційна система, в якій буде формуватися більша частина актуальної інформаційної сукупності, неминуче поглине бухгалтерський облік. У цьому випадку бухгалтерський облік з основи інформаційної системи з часом може перетворитися на її другорядний сегмент [8].

Реформа бухгалтерського обліку підлягає впливу об'єктивних факторів і обставин, характерних для перехідного періоду розвитку економіки країни. Реформування бухгалтерського обліку пов'язане з регламентацією в Україні його принципів, методів та функцій, яке набуває форми нормативно-методичного регулювання.

Нормативно-правове регулювання обліку і його розвитку передбачає розуміння змісту бухгалтерського обліку, його функцій, мети і задач ініціаторами та виконавцями регулювання. Рішення про зміни в бухгалтерському обліку повинні прийматися з урахуванням його ролі в суспільному житті країни та в менеджменті з урахуванням поточних і перспективних завдань, з розумінням того, що розвиток обліку є похідною від розвитку відносин виробництва, розподілу, обміну і споживання. Адекватність бухгалтерського обліку соціально-економічним відносинам є законом розвитку його національних систем. Саме на таких засадах облік найефективніше виконує свої функції.

Міжнародні стандарти фінансової звітності слід розглядати як один із основних факторів продовження і активізації реформи бухгалтерського обліку в Україні. Розуміння основоположних ідей і суті міжнародних стандартів обліку забезпечить у подальшому коректний підхід до застосування в українській практиці бухгалтерських рішень, традиційних для кращої Європейської практики.

Враховуючи історичні, соціальні й економічні особливості розвитку України, доцільним є запровадження державного регулювання і встановлення єдиних методологічних засад обліку. Водночас такі заходи повинні будуватися на оновлених основах – через чітке дотримання всіма суб'єктами господарювання вимог нормативних актів, що формують українську систему бухгалтерського законодавства.

Необхідність побудови багаторівневої системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку, коли обов'язковими до виконання всіма суб'єктами підприємництва будуть законодавчі акти вищого рівня, що визнача-

ють основні принципи і правила формування повної, правдивої та неупередженої інформації про об'єкти бухгалтерського обліку, а методичні рекомендації професійних бухгалтерських організацій надають посильну допомогу бухгалтерам-практикам і носять лише рекомендаційний характер.

Сьогодні необхідна інституційна перебудова системи регулювання бухгалтерського обліку та звітності, де держава буде відігравати провідну роль за активної участі професійних громадських бухгалтерських організацій.

Потрібні нові підходи до навчання та переатестації бухгалтерських працівників і, в першу чергу, головних бухгалтерів. Орієнтація на Міжнародні стандарти фінансової звітності передбачає навчання лише зацікавлених користувачів бухгалтерської звітності, зокрема, наявних і потенційних власників, тому що реформування бухгалтерської звітності в цілому є можливим і реальним лише при використанні інформації, яка формується в обліку.

Реалізація визначеної соціально-економічними відносинами мети бухгалтерського обліку потребує використання всіх зовнішніх і внутрішніх факторів його подальшого розвитку. Для цього необхідні знання теорії й практики обліку. Активну участь у розв'язанні цієї проблеми повинна брати вища школа, що має відповідний досвід і науковий потенціал.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Тирінов А. В.

Література: 1. Зубілевич С. Я., Кравченко І. Ю., Прокопенко О. О., Школьніков Д. Г., Юревич Н. С. Посібник з бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності підприємствами України. Київ, 2002. 156 с. **2.** Моссаковський В., Кононенко Т. Концепція обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2004. № 11. С. 8–13. **3.** Гуцайлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 10. С. 1 –17. **4.** Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. Київ : Центр учб. літ., 2007. 522 с. **5.** Ловінська Л. Г. Оцінка в сучасній системі бухгалтерського обліку підприємств України : автореф. дис. … д-ра екон. наук : 08.00.09. Київ, 2007. 29 с. **6.** Пархоменко В. М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: методологічне та нормативне забезпечення : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.06.04. Київ, 2002. 171 с. **7.** Кужельный Н. В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции. М. : Финансы и статистика, 1985. 143 с. **8.** Пархоменко В. Розвиток бухгалтерського обліку: від реформування до адаптації доступу та застосування. *Бухгалтерський облік та аудит.* 2009. № 8–9. С. 3–21.

ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ І МІСЦЕ УКРАЇНИ В НІЙ

УДК 338.246+351.862.4:339.923(477)

Котова А. А.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено розвиток теоретичних поглядів на розуміння процесу глобалізації. Логіка розвитку світового ринку визначає доцільність участі кожної країни світу в процесах глобалізації та інтеграції у світове господарство.*

© Котова А. А., 2020

Ключові слова: *глобалізація світової економіки, загрози глобалізації, світова торгівля, соціальні проблеми, бідність, міжнародна фінансова система.*

Аннотация. *В статье исследовано развитие теоретических взглядов на понимание процесса глобализации. Логика развития мирового рынка определяет целесообразность участия каждой страны в процессах глобализации и интеграции в мировое хозяйство.*

Ключевые слова: *глобализация мировой экономики, угрозы глобализация, мировая торговля, социальные проблемы, бедность, международная финансовая система.*

Annotation. *The article explores the development of theoretical views on understanding the process of globalization.The logic of the global market development determines the feasibility of each country participating in the processes of globalization and integration into the world economy.*

Keywords: *globalization of the world economy, threats of globalization, world trade, poverty, social problems, the international financial system.*

У житті практично всіх держав світу центральне місце займають глобальні економічні, фінансові та валютні проблеми. Глобалізація світової економіки складна, багатоаспектна проблема, що постійно породжує численні наукові дискусії, а отже, на сьогодні вона не має простого і однозначного тлумачення. За цим поняттям переховується велика кількість явищ і процесів, а також проблем, які торкаються всього людства і які прийнято називати глобальними проблемами сучасності. Семантично це поняття пов'язане з англійським словом – Globe (земна куля) [1, с. 243].

Глобалізація – процес перетворення світової економіки на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили і знань, поступальний розвиток інтернаціоналізації [6].

Протиріччя глобалізації, її очевидні позитивні і негативні наслідки, природно викликають різноманітні, часом прямо протилежні оцінки і прогнози, аж до самих песимістичних. Одним із характерних прикладів в цьому відношенні є книга, що вийшла в 1996 р., написана двома співробітниками відомого німецького журналу «Шпігель» Х. Мартином і Х. Шуманом – і що стала своєрідним бестселером. Її назва говорить саме за себе – «Пастка глобалізації». Наступ на демократію і добробут. Декілька ключових фраз розкривають аргументацію і позицію авторів: «Потужність глобалізації об'єднує світ і водночас руйнує цей об'єднаний світ» [2].

Зарубіжні та вітчизняні науковці активно досліджують процес глобалізації та її вплив на міжнародні відносини. Серед найбільш відомих можна відзначити роботи Б. Баді, У. Бека, А. Гідденса, С. Краснера, Т. Луарда, А. Макгрю, О. Білорус, Ю. Мацейко, М. Головіна. Представниками революційного глобалізму є здебільшого бізнесмени та політики, такі як К. Поппер, Ф. Фукуяма, З. Бжезинський, Дж. Сорос. Вони покладають на глобалізацію великі надії у сфері вирішення складних економічних проблем. Це, в першу чергу, вирівнювання економічної ситуації у світі, вдосконалення виробництва, використання високоякісного обладнання, обмін продуктами першої необхідності, удосконалення зовнішньої торгівлі, ефективне управління фінансами, зростання добробуту населення в країнах, що забезпечене загальною економічною системою та відсутністю дефіциту.

Але є і протилежна точка зору, з якою виступають антиглобалісти, які активно критикують будь-які процеси глобалізації. Антиглобалізму присвячені роботи К. Агітона, С. Аміна, І. Валлерстайна, І. Маркоса, Е. Туссена, Ф. Утара, Н. Хомського, С. Хантингтона. Проте всі погоджуються щодо того, що глобалізація відкрила новий етап світових економічних відносин. Сама логіка розвитку світового ринку визначає доцільність участі кожної країни світу в процесах глобалізації та інтеграції у світове господарство. Для того щоб підприємства могли брати участь у формуванні міжнародної економічної структури і бути конкурентоспроможними, вони просто зобов'язані перебувати під постійним впливом іноземної конкуренції. Незважаючи на це, проблеми, які породжує глобалізація, теж неминучі.

Глобалізація економіки в умовах сучасного світу стикається з однією серйозною проблемою. Усі лідерські місця у світі вже зайняті державами, які входять у «Велику сімку». Саме на їхню частку станом на 2019 рік припадає не менше 12 % усього населення планети і близько 60–70 % світового ВВП. Вони грають вирішальну роль в таких організаціях, як МВФ і Світовий банк, СОТ і ОЕСО. Країни «Великої сімки» за тісної співпраці формують епіцентр глобалізаційних процесів, своєрідне ядро світової економіки [4].

До групи лідерів вдалося долучитися двом десяткам країн, які налагодили з ними плідну і взаємовигідну співпрацю та активно розвиваються. Наслідки глобалізації – це не тільки зіткнення культур, а й їхнє щільне переплетення. Для Заходу, який завжди йшов попереду, процес глобалізації відкриває досить широкі перспективи й універсальні можливості. Усі інші країни змушені були вибирати між залежністю, ізоляцією та модернізацією. Зі зростанням глобалізаційних процесів зростатиме і нерівність між державами, що може стати причиною виникнення нових конфліктів. Тому негативні наслідки очевидні: розвинені країни ставатимуть ще багатшими,

а бідні – ще біднішими. За статистикою, у виграші від процесів глобалізації лише невелика частина населення, а саме близько 14 % жителів світу [4].

Найбільш негативні наслідки цього процесу відчують на собі країни з найменшим рівнем розвитку. Відбудеться розмежування суспільства в економічному плані, різке збільшення безробіття, що викликане використанням інноваційних технологій та запровадженням роботизації. Відомо, що з упровадженням технологій скорочується потреба у великій кількості працівників: високотехнологічне обладнання просто їх замінює.

Глобалізація світової економіки – це не лише формування вільної системи світової торгівлі. Це також процес стрімкого розвитку продуктивних сил, що вимагає нового типу виробничих відносин не лише в окремій країні, а в масштабах всієї планети. Спроби адміністративними методами обмежити доступ іноземних товарів на внутрішній ринок або створити неринкові переваги для власних товаровиробників неминуче провокуватимуть подібну реакцію з боку урядів інших країн. Крім того, за таких обставин уряд, скоріше за все, не матиме можливості та мотивації впроваджувати ті заходи, які б дозволяли забезпечити конкурентність продукції вітчизняних виробників на зовнішніх ринках.

Ліберальна модель світової торгівлі визначається тим рівнем проникнення технологій та фінансових інструментів, який ми маємо на сьогодні. Але, створюючи великі можливості, ліберальна модель економіки вже не в окремій країні, а на глобальному рівні формує свої надзвичайно жорсткі правила гри: або конкуренція, або вимушене банкрутування. Тільки це вже банкрутство не окремого підприємства, а цілих країн, які повільно, але невпинно, деградують – їх залишають громадяни, які роз'їжджаються по світу у пошуках кращої долі. Саме це, на жаль, відбувається сьогодні в Україні.

Для того щоб Україна вижила як самостійна держава, ми маємо зробити все для конкурентності економіки нашої країни, як з точки зору витрат на виробництво, так і з точки зору інвестиційної привабливості. При цьому варто бути реалістами та усвідомлювати, що сьогодні ми володіємо обмеженою кількістю переваг, які здатні забезпечити конкурентоздатність української економіки.

Саме сировинна структура української економіки – головний фактор, що створює надзвичайну залежність від зовнішніх впливів. Слід визнати, що саме від цін на сировину на світових ринках протягом останніх двадцяти років залежить стан української економіки та державних фінансів, рівень зарплат і добробут мільйонів українських громадян.

І хоча економіка України вже майже чотири роки як вийшла з кризи і продовжує поступово зростати, однак доволі вагомі потенційні внутрішні та зовнішні загрози для її розвитку в 2020 р., на жаль, існують і можуть істотно вплинути на економічний розвиток України.

Тому коротко проаналізуємо сучасний стан української економіки. За даними Держстату, у третьому кварталі 2019 року реальний ВВП збільшився на 4,2 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Зазначається, що порівняно з попереднім кварталом (з урахуванням сезонного фактора) реальний ВВП збільшився на 0,7 %.

У другому кварталі 2019 року економіка зросла на 4,6 % у річному вимірі, прискорившись з 2,5 % у першому кварталі 2019 року. У січні-жовтні 2019 року середня номінальна заробітна плата штатного працівника зросла порівняно з відповідним періодом минулого року на 18,9 %. Індекс споживчих цін з початку року склав 104,2 %; індекс цін виробників промислової продукції – 98,9 %. Індекс капітальних інвестицій порівняно з відповідним періодом 2018 р. становив 112,4 %. За 9 місяців 2019 року обсяг експорту товарів та послуг України становив 44842,1 млн дол. США, імпорту – 48913,6 млн дол. Порівняно з 9 місяцями 2018 року, як в експорті, так і в імпорті, відбулося збільшення обсягів на 7,1 %. Індекс інфляції за одинадцять місяців 2019 року склав 104,3 % [5].

Збільшення розриву між доходами в країнах з високим рівнем доходу та країнах з низьким рівнем доходу не може не викликати занепокоєння. Глибоку тривогу викликає й те, що значна кількість населення земної кулі – за межею бідності. Проте було би помилково поспішно робити з цього висновок, що причиною цього розриву є глобалізація. Навпаки, країни з низьким рівнем доходу не змогли інтегруватися в світову економіку так швидко, як і інші країни, частково через обрану ними політику та частково через фактори, які не піддаються контролю. Жодна країна, тим більше найбідніша, не може дозволити собі залишатись в ізоляції від світової економіки. Кожна країна повинна прагнути до скорочення бідності.

Міжнародне співтовариство повинно намагатися допомогти (шляхом зміцнення міжнародної фінансової системи, за допомогою торгівлі та сприяння) найбіднішим країнам в їх зусиллях інтегруватися в світову економіку, досягненню більш швидких темпів зростання та скороченню бідності. Саме таким шляхом можна буде забезпечити доступ до блага глобалізації для всіх людей в усіх країнах [3].

Особливо нелегко прогнозувати шляхи розвитку України, що трансформує власну економіку, коли не зроблено ще остаточно вибір щодо найсприятливішої моделі розвитку ринкової економіки. Для України, молодої центральноєвропейської держави, перший її незалежний розвиток виявився вкрай складним, обтяженим еконо-

мічними кризами, загостренням соціальних проблем у суспільстві. І все ж подає надію те, що почали з'являтися елементи стабільності і деякого прогресу в економіці, які поки ще є надзвичайно скромними порівняно з результатами, досягнутими сусідніми країнами, що переживають подібні труднощі перехідного періоду. Україна, що затрималась на старті реформ, поки що не виробила своєї чіткої моделі ринкової економіки.

Необхідним є зосередити зусилля на підготовці найбільш прийнятної національної програми прискореного зростання. Потенціал країни ще настільки значний, що їй під силу застосувати в програмі те краще, що вироблено світовим співтовариством для перетворення кризової економіки в ефективно функціонуючу. Отже, адекватна реакція повинна полягати в тому, щоб і Україна і все світове співтовариство змогло адаптуватися до нових умов і скористатися шансами, які надає глобалізація. Тому необхідна нова стратегія, яка гарантувала б прибутки від розширення світового ринку для всіх країн.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Білорус О. Г., Мацейко Ю. М. Глобальна перспектива і сталий розвиток. Київ : КНЕУ, 2005. 492 с. **2.** Головін М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи. *Економіка України.* 2009. № 2. С. 67–78. **3.** Соціально-економічні проблеми сучасності : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Маріуполь, 15 червня 2018 р.). Маріуполь, 2018. 480 с. **4.** Тимур Чмерук «Глобалізація світової економіки». URL: https://ua.112.ua/mnenie/hlobalizatsiia-svitovoi-ekonomiky-ta-mistse-ukrainy-u-nii-428876.html. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **6.** Глобалізація світової економіки // Буковинська бібліотека. URL: https://buklib.net/books/30225/.

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

УДК 336.748.12 (447)

Кравчина Д. М.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Однією з гострих проблем української економіки в цей час є інфляція, яка супроводжується безперервним зниженням купівельної спроможності національної валюти. Інфляція є основним показником, що характеризує соціально-економічне становище суспільства. Вона впливає на рівень цін, рівень життя населення і економіки всієї України.*

Ключові слова: *інфляція, купівельна спроможність.*

Аннотация. *Одной из острых проблем украинской экономики в настоящее время является инфляция, которая сопровождается непрерывным снижением покупательной способности национальной валюты. Инфляция является основным показателем, характеризующим социально-экономическое положение общества. Она влияет на уровень цен, уровень жизни населения и экономики всей Украине.*

Ключевые слова: *инфляция, покупательная способность.*

© Кравчина Д. М., 2020

Annotation. *One of the acute problems of the Ukrainian economy at this time is inflation, which is accompanied by a continuous decline in the purchasing power of the national currency. Inflation is the main indicator that characterizes the socio-economic situation of society. It affects the level of prices, living standards and the economy of Ukraine.*

Keywords: *inflation, purchasing power.*

Актуальні проблеми інфляції в Україні, що пов'язані, в першу чергу, зі стабільністю її фінансової системи, досліджувалися у працях І. В. Бураковського, О. С. Власюка, В. М. Гейця, Б. М. Данилишина, О. В. Дзюблюка, В. В. Коваленко, І. О. Лютого, В. І. Міщенка, С. В. Науменкової, О. М. Шарова, Л. Г. Шемаєвої та багатьох інших фахівців. Проте гостро дискусійною на сьогодні залишається проблема побудови такого механізму забезпечення низької інфляції в Україні та здійснення антиінфляційної політики держави, який був б ефективними.

Інфляція є одним із важливих факторів макроекономічної нестабільності. Вона визначає соціально-економічні процеси: економічне зростання, інвестиції, рівень життя населення, зайнятість тощо. Причини інфляції різноманітні і суперечливі, залежать від переважаючого типу інфляції в певний період в тій чи іншій країні. Тому і антиінфляційні заходи повинні враховувати специфіку інфляції [1].

Існують різні підходи до аналізу інфляційних процесів. Монетаристське трактування інфляції пов'язане з обґрунтуванням грошової природи інфляційних процесів. Відповідно, і заходи боротьби з інфляцією мають бути спрямовані на обмеження приросту грошової маси. Прихильники монетаристської теорії недооцінюють роль інфляції витрат. Кейнсіанський підхід передбачає необхідність врахування при визначенні загального рівня цін факторів, що визначають витрати виробництва.

Існує думка, що політична нестабільність є одним з факторів інфляції. Зазначають, що рушійною силою зростання цін, поряд з іншими факторами, є «процес узгодження конфліктів щодо розподілу національного доходу між різними верствами суспільства», тобто, кажучи простою мовою, сучасна інфляція, по суті, має своє коріння в політиці. Зокрема, деякі дослідники наявність гострого конфлікту у сфері розподілу вважають однією з найбільш важливих рис перехідних економік.

Інфляція є проблемою, яка постала в Україні починаючи зі становлення незалежності нашої держави. 90-ті роки характеризувалися гіперінфляцією. Стабілізація цін перед уведенням в обіг гривні в 1995–1996 рр. ознаменувала початок нового етапу цінової динаміки у нашій державі. Протягом 1996–2019 рр. темпи інфляції в Україні варіювалися, однак уже не досягали значень, характерних для початку 90-х років. В останні роки рівень інфляції в Україні значно зріс внаслідок дії низки політичних і соціально-економічних чинників.

Так, динаміка і графік змін рівня інфляції в Україні за 2010–2019 рр. має такі показники [2].

Динаміка рівня інфляції в Україні за 2010–2019 рр.

Таблиця 1

Динаміка і графік змін рівня інфляції в Україні за 2010–2019 рр.

Період	Індекс інфляції	Інфляція
2019 р.	104,20	4,20
2018 р.	109,80	9,80
2017 р.	113,70	13,70
2016 р.	112,40	12,40
2015 р.	143,30	43,30
2014 р.	124,90	24,90
2013 р.	100,50	0,50
2012 р.	99,80	-0,20
2011 р.	104,60	4,60
2010 р.	109,10	9,10

За повідомленням Держстату, у жовтні 2019 року споживчі ціни в Україні зросли на 0,7 % порівняно з попереднім місяцем, але у річному вимірі інфляція сповільнилась до 6,5 % [3].

Прогноз інфляції (індекс споживчих цін) за базовим прогнозом Мінекономіки (сценарій 1) на наступні 3 роки: 5,5 % – 2020 рік; 5,3 % – 2021 рік; 5,1 % – 2022 рік. Згідно зі сценарієм № 2 (оптимістичним) інфляція у 2020 році прогнозується на рівні 5,8 %, у 2021 та 2022 роках – на рівні 5,0 %, – зазначив у Facebook Т. Милованов [4].

Як правило, відповіддю економіки будь-якої країни на виниклу інфляцію є так званий пакет антиінфляційних заходів, які, в першу чергу, покликані стабілізувати ціни, по-друге, зробити динаміку інфляції підконтрольної, а також скоротити рівень інфляції до прийнятного значення економіці.

Боротьба з інфляцією і розробка спеціальної антиінфляційної програми – необхідний елемент стабілізації економіки. В основі антиінфляційної програми повинен лежати аналіз причин і факторів, які визначають інфляцію, набір заходів економічної політики, що сприяє усуненню або зниженню рівня інфляції до розумних меж.

Для правильної боротьби з інфляційним процесом потрібно проводити єдину державну антиінфляційну політику. Вона повинна гармонійно поєднуватися з основною політикою держави і не йти їй на противагу.

Єдина державна антиінфляційна політика – це політика, що проводиться державною владою, розрахована на забезпечення стабільності національної грошової одиниці [5].

Антиінфляційна доктрина вітчизняних реформаторів тривалий час грунтувалася на спрощеному підході, ніби інфляцію можна приборкати за допомогою кредитно-грошової політики безвідносно економічних витрат і соціальних тягот, пов'язаних з дезінфляцією, під якою зазвичай розуміється або різке скорочення темпів інфляції, або взагалі її припинення.

Водночас найбільш руйнівний ефект інфляції полягає в тому, що її різке гальмування вже у найближчій перспективі породжує широкомасштабне безробіття.

Саме тому окреме місце в боротьбі з інфляцією треба відвести заходам з подолання інфляційних очікувань, як у виробників товарів, робіт, послуг, так і у населення в цілому. Тому практично завжди в рамках рішення інфляційних проблем державою робиться ставка на підтримку і розвиток соціальної сфери, стимулювання впровадження в виробничий сегмент інноваційної складової, поліпшення інвестиційного клімату, реформування регіональної політики та ін.

Тобто антиінфляційна політика не зводиться тільки до односпрямованих економічних заходів, а необхідна сукупність інструментів і підходів, спрямованих на скорочення інфляційного потенціалу країни [5].

Політика жорсткого регулювання грошової маси зазвичай не дає бажаних результатів, оскільки інфляція – складний, багатофакторний процес, який неможливо стримати тільки грошовими заходами.

Проведені дослідження свідчать про те, що навіть у країнах зі сформованою ринковою економікою тільки ортодоксально-монетаристських методів для подолання з інфляцією виявляється недостатньо. Як правило, успішними є змішані програми, в яких залежно від особливостей економіки країни в тому чи іншому варіанті поєднуються заходи ортодоксально-монетаристського і гетеродоксного характеру (зауважимо: останні насамперед включають державне регулювання змін цін товарів і послуг, що мають велике економічне і соціальне значення – енергоресурсів, транспортних тарифів, сільськогосподарської продукції та ін.) [6].

Одне з основних завдань антиінфляційної стратегії – формування механізму справедливого розподілу доходів, коли доходи повинні розподілятися відповідно до ефективності використання праці та капіталу. Особливо це стосується праці, коли дохід повинен розподілятися відповідно до вартості, створеної працею, тобто з тим, що визначається як продуктивність праці. Якщо порушується цей механізм, то зникає не тільки збалансованість економічного розвитку, а й сповільнюється саме економічне зростання через зниження саме ефективності використання праці.

Критерійний характер цього показника визначається таким принципом: якщо підвищення зарплати і прибутків триває далеко за межами того, що вирішує продуктивність праці, то це може відбуватися тільки завдяки підвищенню цін, тобто за допомогою інфляції. В результаті підвищених, але знецінених інфляцією доходів реальний потенціал економіки знижуватиметься.

Тому найважливіше завдання антиінфляційної стратегії полягає в тому, щоб протидіяти будь-якому інфляційному способу розподілу доходів.

Таким чином, стратегія управління інфляцією повинна орієнтуватися не на зростання безробіття, а на скорочення витрат виробництва і, перш за все, на те, щоб розірвати інфляційну спіраль «зарплата-ціна-зарплата» за рахунок обмеження реального зростання зарплати рамками можливого зростання продуктивності праці.

Отже, головними цілями антиінфляційної політики вважаються: скорочення інфляційного потенціалу; передбачуваність динаміки інфляції; зниження темпів інфляції; стабілізація цін.

Для боротьби з негативними наслідками інфляції застосовується політика регулювання цін і доходів, що має на меті встановити взаємозв'язок зростання заробітків зі зростанням цін. Одним із засобів є індексація доходів, що визначається рівнем прожиткового мінімуму або стандартного споживчого кошика та узгодженими з динамікою індексу цін [7].

Таким чином, потрібно зазначити, що у кожної конкретної інфляції свої причини виникнення. Тому, проводячи антиінфляційну політику, потрібно враховувати всі фактори, що вплинули на появу інфляції, і боротися

конкретно з першопричинами, а не тільки переймати досвід інших країн. Також антиінфляційна політика має бути єдиною і нерозривно йти із загальною політикою держави.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Гладких Д. М. Ключові чинники інфляції та шляхи її зниження в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 1. С. 91–101. **2.** Індекс інфляції з 2000 по 2019 рр. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_index. **3.** Інфляція у річному вимірі сповільнилась до 6,5 % – Держстат. URL: https://www.google.com/amp/s/www.epravda.com.ua/news/2019/11/8/653509/index.amp. **4.** Милованов дав прогноз стосовно інфляції на найближчі три роки. URL: https://www.google.com/amp/s/bykvu.com/ua/bukvy/milovanov-dav-prognoz-po-infljacii-na-najblizhchi-tri-roki/amp/. **5.** Власюк О. С. Фінансова система України: проблеми та пріоритети оздоровлення. *Стратегічні пріоритети.* 2015. № 4. С. 4–15. **6.** Лютий І. О., Мороз П. А. Суперечності процесів фінансіалізації та їх вплив на економічне зростання в Україні. *Економіка України*. 2014. № 4. С. 29–39. **7.** Думич Н. Б. Державна політика регулювання інфляційних процесів у трансформаційних економіках. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки.* 2016. Вип. 51. С. 215–217.

АНАЛІЗ КОМПЛЕКСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ

УДК 005.642.5:368.08

Кривякіна А. І.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано наявні методи оцінювання керівників різних ланок управління. Обґрунтовано доцільність застосування комплексних методів оцінювання управлінського персоналу. Проаналізовано переваги та недоліки використовуваних методів оцінювання.*

Ключові слова: *оцінювання управлінського персоналу, персонал, комплексні методи оцінювання управлінського персоналу, управління персоналом.*

Аннотация. *Проанализированы существующие методы оценки руководителей различных звеньев управления. Обоснована целесообразность применения комплексных методов оценки управленческого персонала. Проанализированы преимущества и недостатки используемых методов оценки.*

Ключевые слова: *оценка управленческого персонала, персонал, комплексные методы оценки управленческого персонала, управление персоналом.*

Annotation. *The existing assessment methods for managers of different management levels are analyzed. The feasibility of complex assessment methods for managerial staff is substantiated. The advantages and disadvantages of the assessment methods used are analyzed.*

Keywords: *management personnel assessment, personnel, complex management personnel assessment methods, personnel management.*

© Кривякіна А. І., 2020

Одним із найважливіших інструментів управління ефективністю підприємства є оцінювання діяльності його керівників. Оцінити знання, навички та ділові якості керівника набагато складніше, ніж робітників нижчих ланок, адже результати праці робочих, як правило, виражаються кількісно (кількість виробленої продукції або наданих послуг), оцінка ж роботи різних категорій керівників є значно складнішою методологічною проблемою, розв'язання якої потребує індивідуального підходу в умовах конкретного підприємства.

Теоретичною та методологічною основою дослідження слугують праці таких учених, як Балабанова Л. В., Григорьєв І. І., Грішнова О. А., Семенченко А. В.

Мета статті – розкриття сутності комплексних методів оцінювання керівників, аналіз їхніх переваг і недоліків, а також обгрунтування доцільності їхнього застосування.

На сьогодні в літературі пропонується безліч різноманітних технологій оцінювання, кожна з яких передбачає свій набір методів його проведення.

Усі методи поділяють на три основних групи: якісні (якості працівника порівнюються з еталоном), кількісні (бальна оцінка характеристик працівників) та комбіновані (поєднують елементи якісних та кількісних методів) [2; 4]. Однак вони дозволяють оцінити тільки певні сторони роботи працівника або його соціально-психологічні якості, тому у великих компаніях виникає необхідність використання комплексних методів оцінювання.

Метод ассессмент-центру – спосіб всебічного оцінювання персоналу, заснований на використанні взаємодоповнюючих методик. На сьогодні ассессмент-центр є одним з найбільш точних методів оцінювання компетенції керівників, що застосовується, як правило, щодо менеджерів середньої або вищої ланки управління [5]. Оцінювання учасників проводиться шляхом спостереження їх реальної поведінки у змодельованих ситуаціях.

Ассессмент-центри включають різноманітні процедури: вправи по оцінюванню ділової активності, інтерв'ю, ділові ігри, тести, дискусії. Зовні метод схожий на бізнес-тренінг: учасникам пропонуються ділові ігри та завдання, але їх мета – не розвинути вміння і навички, а надати рівні для всіх можливості проявити компетенцію у спеціально створених ділових ситуаціях.

Безумовною перевагою методу є об'єктивність оцінки, яка дозволяє максимально повно оцінити відповідність співробітника профілю посади і тим завданням, які йому доведеться вирішувати під час своєї роботи. Головним недоліком є великі витрати на проведення і організацію ассессмент-центру всередині компанії та витрати часу на навчання спостерігачів.

Метод 360 градусів являє собою анкетування, за допомогою якого працівника оцінюють з чотирьох сторін: керівник, колеги, підлеглі та клієнти. Інколи поряд з анкетуванням (або замість нього) з тими ж людьми можуть проводитися інтерв'ю. Анкета розробляється спеціально під конкретні завдання і компетенції, якими повинен володіти відповідний керівник. Для досягнення максимального ефекту (якщо є така можливість) краще проводити оцінювання силами зовнішніх консультантів. Це гарантує неупередженість і анонімність результатів, а також мотивує учасників бути максимально відкритими і чесними при виставленні оцінки. Результати анкетування та інтерв'ю аналізуються, і керівництву компанії надається зворотний зв'язок, що містить комплексну думку співробітників щодо професійних і управлінських якостей оцінюваного менеджера. Результати такого оцінювання є важливими при розробці загальних та індивідуальних програм навчання і розвитку менеджерів як нижньої, так і вищої ланки.

Переваги методу: всебічна оцінка важливих для компанії якостей, надання зворотного зв'язку для співробітника. Для керівника співробітника – це можливість побачити, як його підлеглого оцінюють інші.

Недоліки методу: оцінюються прояви особистісних компетенцій, а не результати праці. Роботодавцю необхідно забезпечити високий рівень конфіденційності і довіри, що може спричинити за собою додаткові витрати. Консультант, який проводить оцінювання, повинен володіти високою кваліфікацією і досвідом, щоб забезпечити коректність зворотного зв'язку, адже найменшого нюансу достатньо, щоб спровокувати конфліктні ситуації в колективі, дискредитувавши і сам метод, і організаторів.

Метод управління за цілями – це оцінка підсумкових результатів праці працівника й подальше прийняття рішень (переведення на інший грейд, перегляд заробітної плати), нематеріальна мотивація та зворотний зв'язок зі співробітником за результатом роботи. Складають список завдань, критерії їх виконання і описують коефіцієнти важливості завдань. В кінці звітного періоду оцінюється виконання кожного завдання, успіхи і причини виконання або невиконання.

Цей метод має ряд переваг: співробітник із самого початку звітного періоду знає цілі та критерії успішності своєї роботи; від рівня до рівня транслюється стратегія компанії; надається зворотний зв'язок; найбільш оптимальний варіант за тимчасовими та фінансовими витратами. Однак недоліком є факт того, що оцінюються заслуги співробітника тільки за звітний період, і не враховується його розвиток у майбутньому.

Модель SMART – це популярний інструмент для постановки цілей. Кожна буква в слові «SMART» представляє елемент мети:

- S – Конкретність (пояснюється мета досить докладно, щоб її могли зрозуміти ті, хто бере участь в її досягненні);
- M – Вимірність (як учасники, які беруть участь у досягненні мети, дізнаються, що вона досягнута);
- A – Досяжність (досяжна мета з урахуванням наявних ресурсів);
- R – Відповідність (чи відповідає мета місії, цінностям, принципам і стратегії організації);
- T – Терміни (чи є у мети термін досягнення).

Ця модель дуже корисна завдяки своїй простоті, однак використання SMART виключно для постановки цілей може привести до того, що цілі може бракувати критичних деталей, або мета може бути занадто жорсткою, обмежуючи творчі ідеї або гнучкість для внесення коригувань для досягнення кращого результату.

Оцінка ефективності діяльності (performance appraisal) є складовою процедури управління ефективністю діяльності підприємства (performance management). Цей метод використовують для визначення цілей та стимулювання керівників до їх досягнення. Такий ефект досягається за рахунок надання керівникам зворотного зв'язку, що надає їм інформацію про сильні та слабкі сторони їхньої діяльності, а також обговорення шляхів ліквідації проблемних зон.

Таким способом можна оцінити діяльність керівників усіх ланок управління. Це сприяє об'єднанню цілей організації і цілей її керівників, що веде до розвитку як самого підприємства, так і його керівників. Але це відбувається тільки в тому випадку, якщо поставлені цілі конкретні, вимірювані та досяжні. Правильна постановка цілей надзвичайно важлива, адже прямо впливає на мотивацію оцінюваного: якщо цілі важко досяжні, це демотивуватиме працівника, і навпаки, якщо ціль занадто легка, оцінка ефективності його діяльності не буде об'єктивною.

Для зручності сприйняття матеріалу стислу порівняльну характеристику розглянутих методів оцінювання та їхніх переваг і недоліків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки комплексних методів оцінювання керівників

Метод оцінювання	Переваги	Недоліки
Ассессмент-центр	Всебічна оцінка	Витрати на організацію; часові витрати на навчання спостерігачів
Метод 360 градусів	Всебічна оцінка; надання зворотного зв'язку	Оцінка проявів особистісних компетенцій, а не результатів праці
Метод управління за цілями	Визначеність цілей; оптимальність часових витрат	Оцінка заслуг керівника тільки за звітний період
Модель SMART	Простота методу, конкретність цілей	Ризик обмеження гнучкості цілей для внесення коригувань
Оцінка ефективності діяльності	Інформація про сильні та проблемні зони діяльності; об'єднання цілей організації та керівників	Ризик неправильності постановки цілі; можливість застосування тільки в комплексі з системою оцінки ефективності діяльності

Отже, аналізуючи найпоширеніші комплексні методи оцінювання керівників, варто зазначити, що, незважаючи на універсальність розглянутих методик ідеального інструменту оцінювання, неможливо застосувати один інструмент для оцінювання співробітників всіх посад. Залежно від цілей, чисельності, посади оцінюваних співробітників, а також від конкретних цілей оцінювання організації можуть обирати релевантні інструменти оцінки та регулювати періодичність їх застосування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Доровський О. Ф.

Література: 1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2011. 468 с. **2.** Григорьев И. И. Как оценить специалиста? *Управление персоналом*. 2007. № 9. С. 32–36. **3.** Грішнова О. А. Оцінювання персоналу: сучасні підходи до забезпечення ефективності. *Управління людськими ресурсами: проблеми, теорії та практики.* 2010. № 7. С. 42–50. **4.** Семенченко А. В. Аналіз методів оцінювання ділових якос-

тей спеціалістів у ринкових умовах. *Економіка розвитку.* 2013. № 1. С. 23–27. **5.** Семенченко А. В. Застосування методів оцінювання персоналу в системі менеджменту. *Управління розвитком.* 2010. № 21 (97). С. 117–119.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ

УДК 005.591.6:005.953.2

Лаврук М. І.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено та вивчено питання пошуку та перевірки кандидатів різними інноваційними методами; розглянуто їх сутність і роль в управлінні персоналом; проаналізовано переваги та недоліки цих методів.*

Ключові слова: *підбір персоналу, соціальний рекрутинг, скринінг, гейміфікація, дистанційний підбір, вхідний рекрутинг.*

Аннотация. *Исследован и изучен вопрос поиска и проверки кандидатов разными инновационными методами; рассмотрены их сущность и роль в управлении персоналом; проанализированы достоинства и недостатки данных методов.*

Ключевые слова: *подбор персонала, социальный рекрутинг, скрининг, геймификация, дистанционный подбор, входной рекрутинг.*

Annotation. *Researched and studied the issue of search and verification of candidates by various innovative methods; considered their essence and role in personnel management; the advantages and disadvantages of these methods are analyzed.*

Keywords: *staff recruitment, social recruiting, screening, gamification, remote recruitment, inbound recruiting.*

Постановка проблеми. На цей час ринок праці не стоїть на одному місці та постійно вдосконалюється. Саме цей розвиток супроводжують сучасні технології підбору та оцінки персоналу, адже персонал – це один із значущих ресурсів компанії та результативний інструмент для переваги над конкурентами. Підібравши правильно колектив, а також компетентних і продуктивних співробітників, можливо зробити компанію лідируючою на ринку, досягти стабільності прибутку та сформувати поважний образ працедавця серед свого персоналу і клієнтури. Правильний вибір методу підбору дозволяє економити бюджет компанії, витрачати мінімум часу на закриття вакансії. За допомогою сучасних технологій є можливість відсіяти невідповідних претендентів, знизити ймовірність суб'єктивної оцінки і проблем після найму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми підбору кадрів займались такі наукові діячі, як В. Щербак, О. Ястремська, Г. Назарова, Л. Балабанова, С. Іванова, О. Крушельницька [1–6] та інші. Але замало інформації саме про сучасні методи підбору персоналу, адже час йде і разом з ним розвиваються підходи до управління персоналом.

Мета статті – аналіз сучасних методів підбору персоналу та обґрунтування необхідності їхнього впровадження у систему менеджменту підприємства.

© Лаврук М. І., 2020

Виклад основного матеріалу. Підбір персоналу – це процес вивчення психологічних і професійних якостей працівника з метою встановлення його відповідності вимогам робочого місця і підбору з наявних претендентів того, хто найбільше підходить на це робоче місце, з урахуванням його кваліфікації, спеціальності, особистих якостей, здібностей, характеру та інтересів організації [6, с. 87].

Традиційні способи підбору персоналу стають менш актуальними в наш час, адже їх альтернативою стають більш сучасні технології. Будь-яка організація стикається з проблемою підбору персоналу, а їх методи залежать від безлічі різних факторів, включаючи чисельність персоналу, плинність кадрів, професіоналізм менеджера з підбору кадрів, і в кожної компанії вони різні [7].

HR-процеси є невід'ємно важливою частиною у сфері управління підприємством, тому останнім часом менеджери використовують різносторонні методи для залучення майбутніх працівників та все частіше схиляються до більш нетрадиційних та інноваційних варіантів, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз сучасних методів підбору персоналу

Назва методу	Сутність	Переваги	Недоліки
Соціальний рекрутинг	– процес збору інформації, пошуку та найму кандидатів у соціальних мережах	– інформування великої кількості потенційних кандидатів; – цільовий пошук; – можливість рекомендацій	– вагомі затрати часу; – низька ефективність
Скринінг	– підбір за формальними ознаками або критеріями: освіта, вік, стать, приблизний – досвід роботи	– фінансова економія; – швидкість; – ефективність	– недостатня розвинутість; – ненадійність у виборі – кандидату
Гейміфікація	– використання ігрових підходів для підбору персоналу	– якісний підбір персоналу; – залучення максимальної кількості кандидатів; – знайомство кандидата з майбутнім робочим функціоналом	– складність розробки ігор; – великі затрати часу
Дистанційний підбір	– використання сучасних інформаційних технологій для підбору персоналу, без особистої зустрічі з кандидатом	– заощадження часу на проведення інтерв'ю. – прискорення пошуку і залучення кандидатів; – перспектива прийому на роботу працівника з іншої країни	– високий ризик в отриманні недостовірної інформації
Вхідний рекрутинг	– підбір персоналу, при якому роботодавець залучає і перетворює кваліфіковані кадри в зацікавлених здобувачів	– утримування певного кадрового резерву; – задоволення потреб кожної сторони процесу; – підвищення якості залучених кандидатів	– достатня кількість часу для розповсюдження контенту; – фінансові затрати

За даними дослідження, проведеного компанією KANTAR TNS на замовлення Google, 66 % населення в Україні користується Інтернетом, в т. ч. 48 % – щодня. До найпопулярніших онлайн-активностей відносять використання пошукових систем (91 %) і соцмереж (83 %). [8]

Соціальний рекрутинг використовують як менеджери з управління персоналом, так і директори компаній. Його метою є привернення уваги професіоналів, які не займаються активним пошуком роботи, але були б не проти розглянути приманливу пропозицію з достатньо високим рівнем заробітку або перспективою кар'єрного зростання. У соцмережах безпосередньо є можливість пошуку акаунтів імовірних кандидатів або ж можна виходити на них через друзів чи списки контактів. Також, розіславши оголошення про вакансії, виникає шанс того, що вони безпосередньо зацікавлять когось, або хтось захоче рекомендувати своїх співробітників чи знайомих. Активно репостити оголошення та «ділитися» вакансією можна, якщо в організації чи колег в соціальній мережі є достатня кількість друзів.

Швидким та з незначними затратами є метод скринінгу, за допомогою якого можливий підбір виробничого персоналу або співробітників першої ланки. Ще 10 років тому люди робили по 50–100 телефонних дзвінків на день, проводячи первинний скринінг кандидатів та аналізуючи базу претендентів. Сьогодні цю функцію починають виконувати чат-боти [9].

Наприклад, існує HR-чат-бот, який запустила компанія Semantrum для пошуку співробітників. Він знаходить потрібні резюме на популярних сайтах пошуку роботи та надсилає сповіщення з варіантами. Ще одним варіантом є Selesta, це HR-бот який шукає кандидатів на вакансії персоналу, які виконують базові функції в будь-яких компаніях, особливо на виробництві та торгівлі. В телеграм-каналі існує HR-менеджер-бот Настя, за допомогою якого

роботодавець зможе знайти кандидата по тих параметрах, які йому підходять, і запропонувати йому особисто прийти на співбесіду.

Мінусом є те,що в Україні чат-ботів мало та вони є менш розвинутими на рахунок пошуку персоналу, як, наприклад, зарубіжні, які мають більш розширений функціонал. А також таким способом не враховуються психологічні характеристики, якості особистості та мотивація.

Існує такий метод підбору та відбору персоналу, як гейміфікація. Таким чином керівники шукають молодих фахівців, які вміють вирішувати проблеми та не бояться труднощів. Процес їх оцінки полегшується тим, що не потрібно довго тестувати претендентів, вивчати основи психологічної оцінки. Якщо організація постійно потребує підбору, ігри полегшують взаємодію з претендентами і їх оцінку.

Найбільш успішні формати гейміфікації: платформи з ігровими завданнями та елементами психологічних тестів; ігрові програми та ігри на мобільних пристроях, що імітують роботу в компанії на певній посаді; групові й індивідуальні змагання та чемпіонати з завданнями у форматі квестів або кейсів.

Ефективність гейміфікації. На етапі підбору насамперед впливає її системність і грамотність підбору елементів. Якщо ігрові елементи використовувати доречно і логічно, підбір кандидатів буде максимально об'єктивний, що позитивно позначиться як на якості самого підбору, так і на відчуттях кандидатів, навіть якщо вони не отримають заповітної посади [10].

Поступово звичайним явищем стає і дистанційний метод підбору персоналу в організаціях. Робота з позаштатними співробітниками – це хороший спосіб з'ясувати, чи хоче ваша компанія, щоб ці люди стали постійними співробітниками. Якщо вам сподобалось співпрацювати з дистанційним працівником – ви завжди можете запросити його в команду [11].

Якщо правильно організувати дистанційний підбір, то мона отримати достатню кількість переваг. Однак недоліком такого методу є неотримання об'єктивних і докладних відомостей про кандидата. Щоб зменшити загрозу та не допустити помилки при виборі працівника, потрібно поспілкуватися з ним, при співбесіді застосувати відеозв'язок, тому як візуальна інформація дає змогу більше дізнатися про ту чи іншу людину.

Актуальним є вхідний рекрутинг (Inbound Recruiting), або ж як його ще називають «пошук талантів». Стратегія дозволяє утримувати навколо компанії певний кадровий резерв, за рахунок якого можна оперативно закривати актуальні вакансії. Компанії отримують зацікавлених кандидатів (в ідеалі – послів бренду). При цьому вартість залучення одного потенційного співробітника істотно знижується. Здобувач, своєю чергою, отримує можливість вивчити потенційного роботодавця ще до першого інтерв'ю. Це збільшує прозорість найму – важливої умови на сучасному ринку праці. Інакше кажучи, вхідний рекрутинг збільшує шанси отримати потрібну людину на потрібну посаду, яка залишиться в компанії надовго [12]. Тобто за допомогою створення цільового іміджевого контенту підвищується впізнаваність бренду роботодавця та згодом – залучення персоналу.

Отже, можна зробити висновок, що велику роль у підборі працівників відіграє досвід і кваліфікація HR-менеджерів компанії, а також їх обізнаність у сучасних методах. Впровадження цих варіантів, які були наведені в статті, зможуть полегшити роботу спеціалістів з управління персоналом, зекономити час ті кошти, які витрачаються на підбір кандидатів, а також за допомогою інноваційних методів з'явиться можливість створення висококваліфікованого кадрового складу. І в кінцевому результаті це призведе до підвищення ефективності їх діяльності, що позитивно відіб'ється на добробуті організації.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Доровський О. Ф.

Література: 1. Щербак В. Г. Управління персоналом підприємства : наук. вид. Харків : ХНЕУ, 2005. 218 с. **2.** Ястремська О. М. Оцінювання результатів діяльності управлінського персоналу: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Харків : ХНЕУ, 2012. 194 с. **3.** Назарова Г. В., Гончарова С. Ю., Затєйщикова О. О. Розвиток та використання управлінського персоналу – стратегічний підхід : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2012. 216 с. **4.** Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : навч. посіб. для студ. навч. закл. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 512 с. **5.** Иванова С. В. Искусство подбора персонала: как оценить человека за час. М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. 160 с. **6.** Крушельнцька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 308 с. **7.** Кондаурова И. А., Наконечная А. И. Современные методы подбора персонала // Инновационные перспективы Донбасса : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Донецк, 20–22 мая 2015 г). Т. 6 : Актуальные проблемы инновационного развития экономики Донбасса Донецк : ГВУЗ «ДонНТУ», 2015. С. 161–163. **8.** Скачко Т. Як шукати персонал в соцмережах. URL: https://smart-hr.com.ua/ua/news/yak-shukati-personal-v-socmerezhakh-vkontakte-facebook-. **9.** Баскина Т. Твоя карьера и кадровая индустрия. М. : Эксмо, 2018. 55 с. **10.** Высоцкая А. Применение геймификации на этапе підбора. URL: https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=2019. **11.** Лєоно-

ва О. Підбір персоналу в 2019 р. ТОП-10 напрямків. URL: https://hurma.work/blog/pidbir-personalu-v-2019-roczi-top-10-napryamkiv/. **12.** Бабіч К. Входящий рекрутинг (Inbound Recruiting): 7 преимуществ для работодателя. URL: https://prohr.rabota.ua/vhodyashhiy-rekruting-inbound-recruiting-7-preimushhestv-dlya-rabotodatelya/.

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.65

Лейко В. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто зовнішні та внутрішні чинники формування фінансової стійкості та фактори, що мають вплив на її рівень, на діяльність підприємств, а також управління ними.*

Ключові слова: *фінансова стійкість підприємства, фінансовий стан, управління фінансовою стійкістю, внутрішні фактори фінансової стійкості, зовнішні фактори фінансової стійкості, базові чинники, похідні чинники, деталізуючі чинникия.*

Аннотация. *В статье рассмотрены внешние и внутренние факторы формирования финансовой устойчивости и факторы, влияющие на ее уровень, на деятельность предприятий, а также управление ними.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость предприятия, финансовое состояние, управление финансовой устойчивостью, внутренние факторы финансовой устойчивости, внешние факторы финансовой устойчивости, базовые факторы, производные факторы, детализирующие факторы.*

Annotation. *The article considers the external and internal factors of financial stability and the factors that affect its level, the activities of enterprises, as well as their management.*

Keywords: *financial stability of the enterprise, financial condition, management of financial stability, internal factors of financial stability, external factors of financial stability, basic factors, derivative factors, detailing factorss.*

Діяльність будь-якого підприємства в умовах ринкової економіки постійно піддається впливу різноманітних факторів та невизначених чинників, зумовлених зростанням конкуренції на ринку або нестабільністю політичної ситуації в країні. Це може призвести як до позитивних, так і до негативних змін в організації. Збереження фінансової стійкості підприємства і мінімізація впливу фінансових ризиків на сьогодні є необхідною умовою існування підприємства. Саме тому нагальною є потреба дослідження факторів і аналіз причин, що спричиняють появу негативних тенденцій і явищ у розвитку підприємств України.

Питання аналізу фінансової стійкості підприємств завжди були об'єктом вивчення науковців. Значний вклад у вирішення цих проблем зробили такі відомі науковці, як: Балабанов І. Т., Лахтіонова Л. А., Савицька Г. В., Родіонова В. М., Федотова М. О., Кривицька О. Р., Баканов М. І., Бариленко В. І., Бланк І. А., Бочаров В. В., Родіонова В. М., Федотова М. О., Коробов М. Я., Поляк Г. Б., Павловська О. В., Фролова Т. О., Старостенко Г .Г., Мірко Н. В., Цаль-Цалко Ю. С., Уткін Є. А., Стоянова О. С. та багато інших.

Метою дослідження є аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на діяльність підприємств і на рівень їх фінансової стійкості.

© Лейко В. В., 2020

На фінансову стійкість підприємства впливають різні фактори, які частково чи повністю залежать від підприємства. Загальної класифікації факторів, які впливають на фінансову стійкість, немає, адже багато джерел надають різні класифікації цих факторів. Найпоширеніші види факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, наведено на рис. 1.

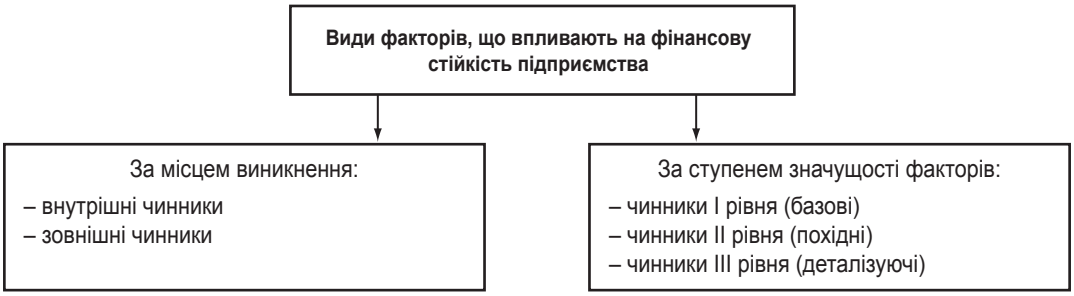

Рис. 1. **Види факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства**

Вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість підприємства залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні, що детально зображено на рис. 2.

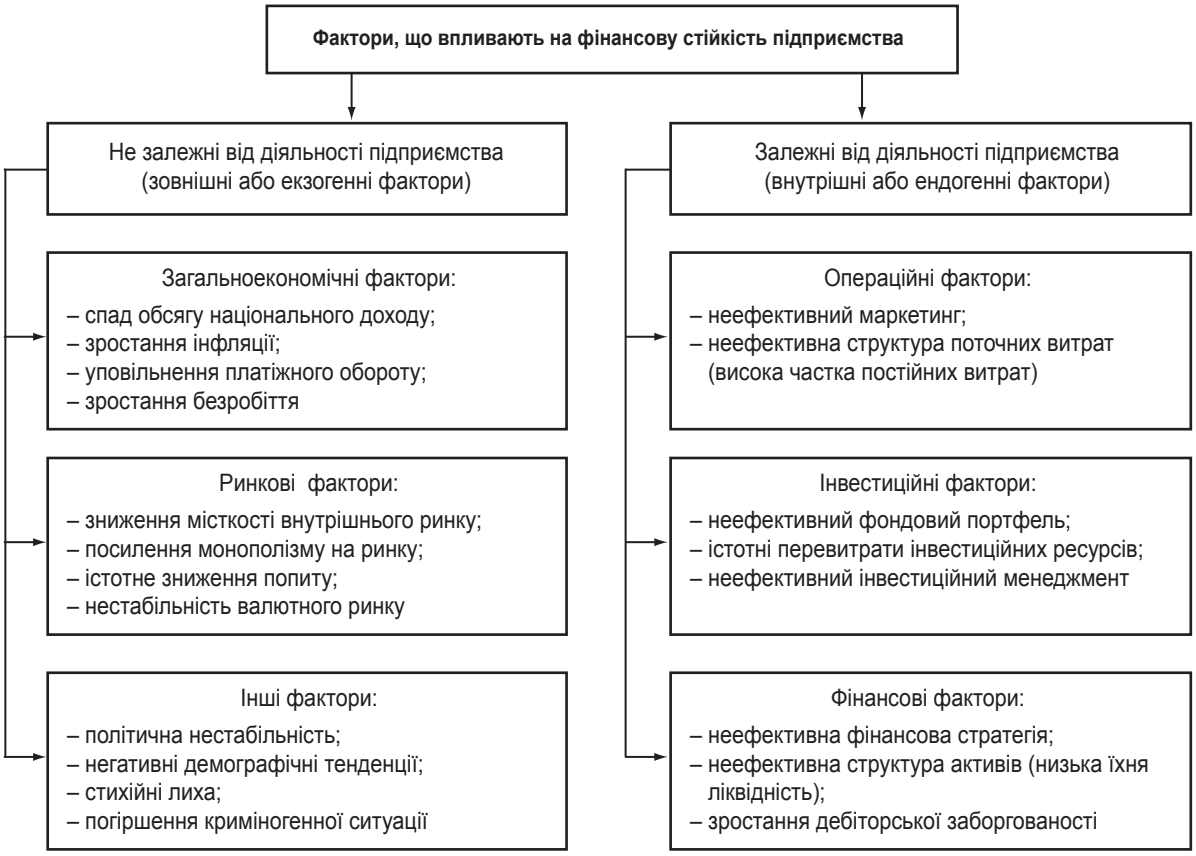

Рис. 2. **Класифікація чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства**

За поданою класифікацією чинники, що впливають на фінансову стійкість підприємства, поділяються на незалежні від діяльності підприємства та залежні від діяльності підприємства. До зовнішніх чинників впливу на фінансову діяльність підприємства відносяться такі три основні групи, як загальноекономічні, ринкові й інші [1].

До загальноекономічних чинників відносяться темпи зростання ВВП, темпи зростання інфляції, характер податкової системи, темпи зростання реальних доходів населення, темпи зростання у безробіття. Ринкові чинники впливу на фінансову стійкість підприємства включають у себе рівень монополізму на ринку, рівень попиту та пропозиції, стан валютного ринку, рівень активності фондового ринку.

Також було виокремлено таку категорію чинників, до яких віднесено політичну ситуацію в країні, демографічну ситуацію, стихійні лиха, криміногенну ситуацію.

Внутрішні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства класифікуються за такими групами, як організаційні, інвестиційні та фінансові. До організаційних чинників віднесено: рівень маркетингу на підприємстві, рівень використання основних засобів, диверсифікованість асортименту продукції, рівень виробничого менеджменту. Інвестиційні чинники включають у себе рівень використання інвестиційних ресурсів, величину отриманих обсягів прибутку по запланованих проєктах, інвестиційний менеджмент на підприємстві. Фінансові чинники містять у своєму складі характер фінансової стратегії, величину частки позикового капіталу, величину частки дебіторської заборгованості, рівень вартості капіталу, рівні фінансових ризиків, фінансовий менеджмент на підприємстві [1].

З метою управління окремими з них, посилення чи послаблення їх впливу на фінансову стійкість підприємства, їх можна об'єднати в групи залежно від рівня виникнення та ступеня значущості [2].

Чинники І рівня – це узагальнюючі (базові) чинники, які є результатом впливу чинників ІІ і ІІІ рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних чинників [3, с. 194].

До чинників І рівня відносять: фазу економічного розвитку системи; стадію життєвого циклу підприємства.

Фаза економічного розвитку системи впливає на темпи реалізації продукції, виробництва, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходи підприємства та населення [4, с. 71].

Наступним базовим чинником І рівня виступає стадія життєвого циклу підприємства. Цей чинник є основоположним при визначенні загальноекономічної мети діяльності підприємства, для досягнення якої будуть спрямовані всі інші його стратегії. На рівні підприємства необхідно значну увагу приділяти з'ясуванню специфіки кожної окремої стадії його розвитку, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку підприємства буде визначати також потенційні його можливості щодо забезпечення обсягів діяльності, а отже, величини прибутку, формування приросту активів та їх фінансування за рахунок окремих видів джерел [5, с. 127].

Чинники ІІ рівня – похідні, адже вони є результатом дії базових чинників. До складу похідних чинників належать такі: середній рівень доходів населення; демографічна ситуація; соціальна політика держави; податкова політика держави; грошово-кредитна політика тощо.

Чинники ІІ рівня бувають зовнішніми та внутрішніми. Зовнішніми чинниками ІІ рівня є ті, вплив яких пов'язаний з характером державного регулювання. До внутрішніх похідних факторів другого рівня, що забезпечують фінансову стійкість, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом [6].

Досягнення необхідної пропорційності між коефіцієнтом прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості має бути основною метою підприємства, оскільки це один із чинників, що сприяє максимізації його ринкової вартості [6, с. 168].

Чинники ІІІ рівня є деталізуючими. З їх допомогою з'ясовують і деталізують механізм впливу похідних чинників на фінансовий стан підприємства. Деталізуючими чинниками є: середній рівень доходів населення; рівень конкуренції; рівень інфляції тощо.

Вплив чинників ІІІ рівня на фінансову стійкість підприємства є диференційованим. Тому за їх значущістю одним із найважливіших внутрішніх чинників фінансової стійкості є оптимізація складу та структури активів підприємства. Аналогічний вплив має також правильний вибір стратегії управління активами. Значною мірою фінансова стійкість підприємства залежить від якості політики управління поточними активами, від того, який загальний обсяг оборотних коштів має підприємство, який розмір запасів та активів у грошовій формі. При зменшенні виробничих запасів і зростанні ліквідних активів підприємство може отримувати більший обсяг прибутку за рахунок залучення в оборот додаткових коштів, однак водночас виникає ризик виникнення неплатоспроможності підприємства.

Другий за значущістю внутрішній чинник ІІІ рівня – стратегія управління капіталом (оптимізація складу та структури джерел фінансування активів, власних фінансових ресурсів, а також правильний вибір політики управління ними) [2].

Важливим є як загальний розмір прибутку, так і структура його розподілу, а особливо та частка, що спрямовується на реінвестиційні цілі. Таким чином, політика розподілу та використання прибутку є одним із основних внутрішніх деталізуючих чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Крім того, значний вплив на фінансову стійкість підприємства здійснюють кошти, що додатково мобілізуються на ринку позичкового капіталу. Збільшення позикових ресурсів, з одного боку, приводить до зростання прибутковості власного капіталу, а з другого – надмірне зростання частки позикового капіталу призводить до зниження фінансової стійкості підприємства.

Зовнішнім фактором третього рівня, що впливає на ступінь фінансової стійкості, є рівень інфляції. Порівняно зі стабільним етапом розвитку в умовах економічної кризи зростає вплив інфляції, що негативно позначається на ступені фінансової стійкості підприємства, оскільки зменшується обсяг його чистого прибутку. Це, своєю чергою, призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств при стабільній чи зростаючій потребі в ресурсах обумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого може зростати вартість капіталу підприємства. Все це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства [7].

Отже, на фінансову стійкість впливають різні чинники, як внутрішнього, так і зовнішнього щодо підприємства походження: структура та динаміка витрат, галузева належність, структура послуг, розмір уставного капіталу, стан майна і фінансових ресурсів, рівень платоспроможного попиту, конкуренція тощо.

Важливими чинниками, від яких залежить фінансова стійкість підприємства, є саме внутрішні чинники, такі як якість управління прибутком підприємства та структурою його позикових і власних коштів. На підприємстві необхідно формувати ефективну систему управління фінансовою стійкістю на основі застосування методів прогнозування, планування, регулювання, контролю та аналізу фінансової стійкості. Для зростання ефективності діяльності підприємства необхідно найретельніше аналізувати вплив тих чи інших чинників на фінансову стійкість протягом певного конкретного періоду для обґрунтування тих чи інших стратегій управління, складання прогнозів, виконання планів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Павленко О. П., Семиліт І. В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування. *Молодий вчений.* 2016. № 7. С. 113–116. **2.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2005. 662 с. **3.** Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 388 с. **4.** Партин Г. О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. *Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України.* 2010. № 10. С. 276–279. **5.** Гапак Н. М., Капштан С. А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка.* 2014. Вип. 1 (42). С. 191–196. **6.** Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2008. 566 с. **7.** Жовтопуп М. М. Фінансова стійкість підприємства як запорука успіху його розвитку. Збірник наукових праць *Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки.* 2014. Вип. 25 (1). С. 220–224.

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

УДК 658.1

Лейко В. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто поняття «фінансова стійкість підприємства». Визначено, що об'єктивна оцінка фінансової стійкості підприємства як основа його життєздатності є важливим інформаційним джерелом для обґрунтування і прийняття оптимального управлінського рішення щодо суб'єкта господарювання.*

Ключові слова: *фінансова стійкість, фінансовий стан, платоспроможність, стабільність.*

Аннотация. *В статье рассмотрено понятие «финансовая устойчивость предприятия». Определено, что объективная оценка финансовой устойчивости предприятия как основа его жизнеспособности является важным информационным источником для обоснования и принятия оптимального управленческого решения, относительно субъекта хозяйствования.*

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, финансовое состояние, платежеспособность, стабильность.*

Annotation. *The article discusses the concept of «financial stability of an enterprise». It has been determined that an objective assessment of the financial stability of an enterprise as the basis of its viability is an important information source for substantiating and making an optimal management decision regarding a business entity.*

Keywords: *financial stability, financial condition, solvency, stability.*

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов життєдіяльності, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства.

Саме фінансова стійкість підприємства характеризує ефективність операційного, фінансового й інвестиційного розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також відображає здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями [1].

Значну увагу дослідженню поняття фінансової стійкості підприємства приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: Бланк І. А., який був основоположником перших досліджень і визначення поняття фінансової стійкості; Поддєрьогін А. М., що дослідив фінансову стійкість підприємств в економіці України; Білик М. Д., Павловська О.В., які досліджували значення та методичні основи аналізу фінансової стійкості, Білик М. Д., Хелферт Е., Хеддервік К., Абрютіна М. С., Родіонова В. М., Шеремет А. Д., Савицька Г. В., Донченко Т. А., Костирко Л. А., Зінченко В. О., Приймак І. І., Кравченко М. С., Тютюнник Ю. М. та інші.

Метою статті є комплексний розгляд та аналіз поняття фінансової стійкості підприємства.

Щодо визначення економічної природи такого поняття, як фінансова стійкість, то існує безліч точок зору, що мають або спільні риси, або суттєві відмінності. У зв'язку з цим наявні трактування цього поняття вимагають систематизації та уточнення. Дослідження наявних в економічній літературі характеристик і визначень фінансової стійкості наведено в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова стійкість підприємства» в економічних літературних джерелах різними авторами

Автор	Поняття	Ключові слова
1	2	3
Абрютіна М. С., Грачов А. В. [3, с. 97]	Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури й партнерів	Надійно гарантована платоспроможність

© Лейко В. В., 2020

Закінчення табл. 1

1	2	3
Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. [4, с. 210]	Фінансова стійкість – це спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати запаси і витрати, не допускати невиправданої дебіторської і кредиторської заборгованостей та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями	Спроможність підприємства забезпечувати запаси і витрати, своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями
Савицька Г. В. [5, с. 347]	Фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому й зовнішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність у межах допустимого рівня ризику	Здатність функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів
Лісовий А. В. [6, с. 96]	Фінансова стійкість – це дослідження здатності мобілізувати фінансові ресурси та використання їх у напрямі, який забезпечить економічне зростання	Здатність мобілізувати фінансові ресурси
Тютюнник Ю. М. [7, с. 351]	Фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику	Здатність підприємства функціонувати і розвиватися
Кривицька О. Р. [8, с. 13]	Фінансова стійкість – це результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності	Достатній обсяг прибутку
Бланк І. О. [9]	Фінансова стійкості – це характеристика стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів, які використовуються	Стабільність фінансового стану
Коробов М. Я. [10, с. 276]	Фінансова стійкість – це стійкий фінансовий стан підприємства. Відповідно, для того, щоб виявити ступінь фінансової стійкості підприємства, необхідно проаналізувати всі показники його фінансового стану	Стійкий фінансовий стан
Івахенко В. М. [11, с. 173]	Фінансова стійкість – відображає збалансованість засобів і джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного і залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами	Збалансованість засобів і джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків

За результатами таблиці можна зробити висновок, що єдиного визначення щодо поняття фінансової стійкості не існує, з цього випливає, що фінансова стійкість – поняття широке.

Так, Бланк І. О. та Коробов М. Я. вважають, що фінансова стійкість підприємства – це стабільний фінансовий стан підприємства.

Своєю чергою, Тютюнник Ю. М. та Савицька Г. В. вважають, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику.

На відміну від вищезазначених авторів, Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. та Івахенко В. М. вважають, що фінансова стійкість підприємства відображає збалансованість засобів і джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного та залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами, не допускати невиправданої дебіторської і кредиторської заборгованості та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями.

Враховуючи вищезазначені трактування, можна зауважити, що фінансово стійким є підприємство, яке характеризується такими ознаками: високою платоспроможністю (здатністю відповідати за своїми зобов'язаннями); високою кредитоспроможністю (здатністю платити за кредитами, виплачувати відсотки по них і погашати їх точ-

но в строк); високою рентабельністю (прибутковістю, що дозволяє підприємству нормально і стійко розвиватися, вирішуючи при цьому проблему взаємини акціонерів і менеджерів за рахунок підтримки на достатньому рівні дивідендів і курсу акцій підприємства); високою ліквідністю балансу (здатністю покривати свої пасиви активами відповідної і перевищує терміновості перетворення їх на гроші).

Отже, після проведеного аналізу цього поняття можна сформулювати таке заключне визначення, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства здійснювати основну й інші види діяльності безперебійно, незважаючи на ризики й зміни в середовищі бізнесу, які можуть відбуватися в процесі господарської діяльності підприємства.

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик його фінансового стану, яка формується у процесі виробничої та фінансово-інвестиційної діяльності. Аналіз фінансової стійкості дозволяє визначити рівень фінансового ризику, що пов'язаний з формуванням структури джерел капіталу і міру стабільності фінансової бази розвитку підприємства на перспективу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна І. П.

Література: 1. Дем'яненко І. В. Фінансова стійкість підприємства та її регулювання. *Фінанси України*. 2012. № 5. С. 127–129. **2.** Жовтопуп М. М. Фінансова стійкість підприємства як запорука успіху його розвитку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки.* 2014. Вип. 25 (1). С. 220–224. **3.** Абрютина М. С., Грачев А. В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия : учебн. практ. пособ., М. : Дело и сервис, 2013. 256 с. **4.** Павловська В. О., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2007. 592 с. **5.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2005. 662 с. **6.** Лісовий А. В., Чуницька І. І. Аналіз фінансових ресурсів як базис формування фінансового потенціалу. *Бізнес-Навігатор. 2010. Спецвип.* 21. С. 96–101. **7.** Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 815 с. **8.** Кривицька О. Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку. *Фінанси України.* 2005. № 3. С. 138–143. **9.** Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. Киев : Ника-Центр; Эльга, 2001. 528 с. **10.** Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. Київ : Знання, 2000. 378 с. **11.** Івахненко В. М. Курс економічного аналізу : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2000. 208 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 334.716:519.237.8

Ловчиновський І. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті застосовано кластерний аналіз з метою отримання оптимального результату для створення груп схожих об'єктів з метою виявлення основних пріоритетних конкурентів для досліджу-*

© Ловчиновський І. В., 2020

ваного підприємства, спрощення проведення заходів щодо аналізу та діагностування стану підприємств-конкурентів.

Ключові слова: *фінансовий ризик, кластерний аналіз, групування, евклідова відстань, кластери, дендрограма, метод Ворда.*

Аннотация. *В статье применен кластерный анализ с целью получения оптимального результата для создания групп сходных объектов с целью выявления основных приоритетных конкурентов для исследуемого предприятия, упрощения проведения мероприятий по анализу и диагностированию состояния предприятий-конкурентов.*

Ключевые слова: *финансовый риск, кластерный анализ, группировка, евклидово расстояние, кластеры, дендрограмма, метод Ворда.*

Annotation. *The article uses cluster analysis in order to obtain the optimal result for the creation of groups of similar objects in order to identify the main priority competitors for the studied enterprise, to simplify measures to analyze and diagnose the condition of competing enterprises.*

Keywords: *financial risk, cluster analysis, grouping, Euclidean distance, clusters, dendogram, Ward method.*

На сьогодні у вітчизняній економічній теорії та практиці немає єдиного підходу до визначення сутності фінансових ризиків, їх класифікації та особливостей прояву. Подальше дослідження цих питань, а також розробка та впровадження у практику вітчизняних підприємств конкретних напрямів управління фінансовими ризиками, удосконалення методів та інструментів скорочення негативних наслідків їх прояву сприятиме розвитку підприємств різних форм власності, підвищенню ефективності функціонування й прибутковості.

У сучасній економічній літературі питанням аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища приділяють увагу багато вітчизняних і зарубіжних учених, а також досліджуються причини виникнення фінансово-економічних ризиків, пов'язаних із діяльністю вітчизняних підприємств. Вагомий внесок у ці питання зробили Приймак І., Ставерська Т., Бланк І., Біла О., Терещенко О., Стащук Д., Савчук Д., Акофф Р., Бригхем Ю., Брейлі Р., Майерс С. та інші

Застосування різноманітних економіко-математичних методів дозволяє оптимізувати процес управління фінансовими ризиками та запроваджувати адекватні дії щодо антикризового управління підприємством. Одним з таких методів є кластерний аналіз, який дозволяє виокремити однотипні підприємства, на яких можна використовувати певні управлінські антикризові заходи за наявності подібних ознак нестабільності в роботі або за наявності чинників, які характеризують наближення чи розвиток кризи.

Метою статті є застосування кластерного аналізу діяльності підприємств машинобудівної галузі з подальшою розробкою управлінських антикризових заходів.

Застосування кластерного аналізу в загальному вигляді зводиться до таких етапів:

- відбір вибірки об'єктів для кластеризації;
- визначення безлічі змінних, за якими будуть оцінюватися об'єкти у вибірці;
- за необхідності – нормалізація значень змінних;
- обчислення значень міри схожості між об'єктами;
- застосування методу кластерного аналізу для створення груп схожих об'єктів (кластерів);
- представлення результатів аналізу.

Після отримання та аналізу результатів можливе корегування обраної метрики і методу кластеризації до отримання оптимального результату

На першому етап формується вибірка для аналізу. В цьому випадку вибірка буде сформована з підприємств машинобудівної галузі, у яких об'єднуючою ознакою є КВЕД. Так було обрано 12 підприємств.

Відповідно до кожного найменування підприємства було визначено його порядковий номер для відображення у складі однієї групи в результатах кластеризації та його позиціонування серед інших підприємств сукупності. На другому етапі було обрано 6 змінних, які являють собою показники фінансової стійкості підприємства (табл. 1).

У кластерному аналізі для кількісної оцінки близькості вводиться поняття метрики. Подібність і відмінність меж класифікуються об'єктами, що встановлюється залежно від метричної відстані між ними. Якщо кожен об'єкт описується k ознаками, то він може бути представлений як точка в k-вимірному просторі. Схожість з іншими об'єктами буде визначатися як відповідну відстань. У кластерному аналізі використовують різні міри відстані між об'єктами.

Таблиця 1

Вихідні дані для кластерного аналізу

Підприємство	К автономії	К співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей	К забезпечення запасів ВОК	К маневреності ВК	К довгострокового залучення позикових коштів	Індекс постійного активу
ПАТ «Торговий дім Азовгальмаш»	0,0000315	0,038	-31,651	-4,953	-0,030	-0,104
ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод»	0,027	0,398	0,789	0,298	0,006	0,499
ПАТ «Маяк»	1,049	1,342	2,927	0,533	0,007	0,329
ПАТ «Машинобудівний завод ВІСТЕК»	0,278	0,338	0,658	0,083	0,019	0,722
ПАТ «Мотор січ»	0,362	0,273	0,896	0,455	0,081	0,425
ПАТ «Вовчанський агрегатний завод»	3,861	1,256	1,846	0,307	0,010	0,691
ПАТ «Дніпропетровський агрегатний завод»	0,301	0,186	0,952	0,304	0,774	2,571
ПАТ «Завод засобів механізації аеропортів»	0,009	0,207	0,064	0,028	7,750	-0,121
ПАТ «Київський завод «Радар»	0,209	0,007	0,617	0,193	0,002	0,763
ПАТ «Фед»	0,064	0,112	-0,652	-0,193	0,198	1,876
ПАТ «Елміз»	0,316	0,145	4,079	0,152	0,000	0,434
ДНВП «Об'єднання комунар»	0,333	0,037	0,751	0,367	0,000	0,416

Евклідова відстань – найбільш загальний тип відстані. Так, за допомогою програмного продукту Portable Statistica 8 було визначено евклідовау відстань між кластерами. Також було визначено 5 кластерів шляхом експертних суджень.

На рис. 1 зображено матрицю евклідової відстані між кластерами, яка показує наскільки різняться показники ризику втрати фінансової стійкості підприємств одного кластера від іншого.

Cluster Number	Euclidean Distances between Clusters (Spreadsheet1_(Recovered)) Distances below diagonal Squared distances above diagonal No. 1	No. 2	No. 3	No. 4	No. 5
No. 1	0,00000	177,7559	210,8411	181,8663	194,4596
No. 2	13,33251	0,0000	1,5944	9,8966	2,6878
No. 3	14,52037	1,2627	0,0000	12,1539	2,2014
No. 4	13,48578	3,1459	3,4862	0,0000	13,2927
No. 5	13,94488	1,6394	1,4837	3,6459	0,0000

Рис. 1. **Матриця евклідової відстані між кластерами**

Надалі необхідно розподілити підприємства на кластери, використовуючи метод К-середніх у ПП Portable Statistica 8. Метод кластерного аналізу метод «k – середніх» розбиває всю вибірку за заданими ознаками на вказану кількість кластерів.

На рис. 2 зображено елемент першого кластера.

	Members of Cluster Number 1 (Spreadsheet1_(Recovered)) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases Distance
ПАТ "ТОРГОВИЙ ДІМ АЗОВЗАГАЛЬМАШ"	0,00

Рис. 2. **Елементи першого кластера**

До першого кластера увійшло ПАТ «Торговий дім Азовгальмаш», дистанція до середини кластера дорівнює 0, що свідчить про пряму належність підприємства до цього кластера, без відхилень.

	Members of Cluster Number 2 (Spreadsheet1_(Recovered)) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 7 cases
	Distance
ПАТ "ПОЛТАВСЬКИ ТУРБОМЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД"	0,273316
ПАТ "МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД "ВІСТЕК"	0,167019
ПАТ "МОТОР СІЧ"	0,308015
ПАТ "ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ АГРЕГАТНИЙ ЗАВОД"	0,693897
ПАТ "КИЇВСЬКИЙ ЗАВОД "РАДАР"	0,150989
ПАТ "ФЕД"	0,632703
ДНВП "ОБ'ЄДНАННЯ КОМУНАР"	0,289401

Рис. 3. **Елементи другого кластера**

До другого кластера ввійшли 7 підприємств галузі, найбільш наближеним до центру кластера знаходиться ПАТ «Київський завод «Радар». Також до другого кластера відносяться ПАТ «Машинобудівний завод «Вістек», ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод», ДНВП «Об'єднання Комунар», ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «Фед», ПАТ «Дніпропетровський агрегатний завод».

	Members of Cluster Number 3 (Spreadsheet1_(Recovered)) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 2 cases
	Distance
ПАТ "МАЯК"	0,379432
ПАТ "ЕЛМІЗ	0,379432

Рис. 4. **Елементи третього кластера**

Отже, ПАТ «Маяк» та ПАТ «Елміз» відносяться до третього кластера.

	Members of Cluster Number 4 (Spreadsheet1_(Recovered)) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases
	Distance
ПАТ "ЗАВОД ЗАСОБІВ МЕХАНІЗАЦІЇ АЕРОПОРТІВ"	0,00

Рис. 5. **Елементи четвертого кластера**

ПАТ «Завод механізації аеропортів» за аналізом К-середніх відноситься до четвертого кластера.

	Members of Cluster Number 5 (Spreadsheet1_(Recovered)) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases
	Distance
ПАТ "ВОВЧАНСЬКИ АГРЕГАТНИЙ ЗАВОД"	0,00

Рис. 6. **Елементи п'ятого кластера**

До п'ятого кластера відноситься ПАТ «Вовчанський агрегатний завод».

Метод К-середніх не розглядає всі можливі варіанти розбиття на задане число кластерів. Починаючи роботу з якогось, як правило, довільного варіанта, метод послідовно змінює розбиття доти, поки критерій оптимізації не перестає змінюватися.

Таким чином, якщо на шляху алгоритму зустрівся не глобальний максимум критерію, а невеликий, метод може припинити свою роботу, не дійшовши до глобально оптимального розбиття. Тому при його використанні дуже важливі початкові умови. За допомогою методу k-середніх було обчислено середні значення показників для кожного з п'яти кластерів

Для більш точного поділу скористаємося таким методом, за яким було проведено кластерний аналіз, – методом Ворда. Спочатку в обох кластерах для всіх наявних спостережень проводиться розрахунок середніх значень окремих змінних. Потім обчислюються квадрати евклідових відстаней від окремих спостережень кожного кластера до цього кластерного середнього значення. Ці дистанції підсумовуються. Потім в один новий кластер об'єднуються ті кластери, при об'єднанні яких виходить найменший приріст загальної суми дистанцій.

Завдяки цьому утворюються кластери приблизно одного розміру (рис. 7).

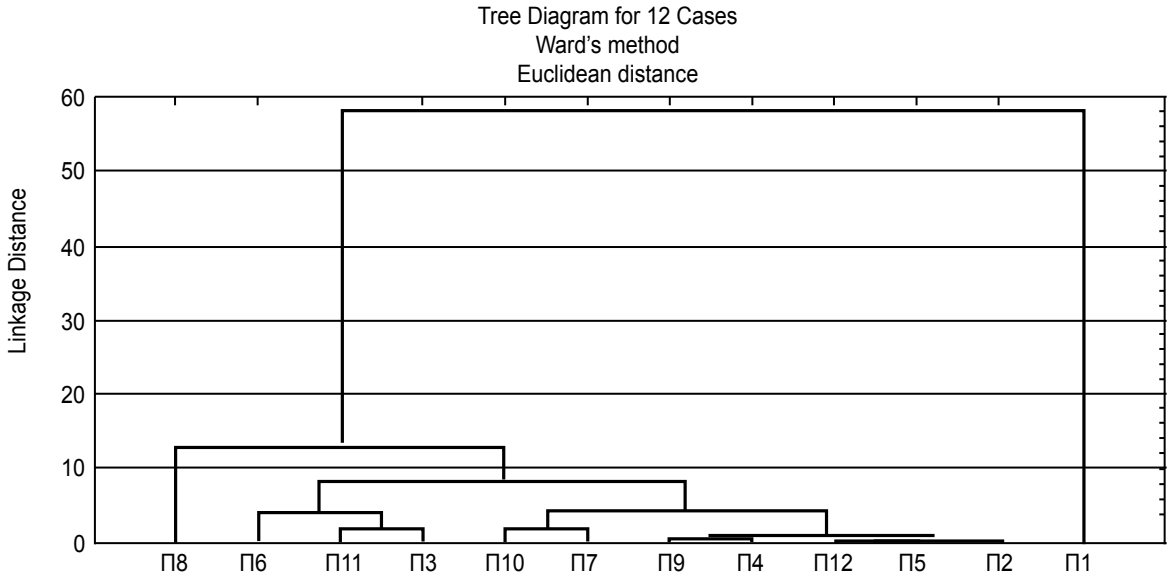

Рис. 7. **Дендрограма кластерного аналізу за методом Ворд**а

Дендрограма показує об'єднання підприємств у кластери, де П – це підприємство, а нумерація розподілена згідно з табл. 1.

Отже, можна підвести підсумок, що кластерний аналіз дає змогу визначити угрупування схожих підприємств за певним ознаками, у цьому випадку – за показниками ризику втрати фінансової стійкості.

Таким чином, кластерний аналіз дав змогу визначити 5 кластерів. У першому кластері знаходяться підприємства, які мають ризик настання кризового стану, а у п'ятому кластері, навпаки, підприємства з абсолютною фінансовою стійкістю.

Таким чином за результатом кластерного аналізу можна зробити висновок, що більшість підприємств машинобудівної галузі мають ризик втрати належного рівня фінансової стійкості. Також проведений кластерний аналіз дав змогу виявити основних пріоритетних конкурентів для досліджуваного підприємства, що сприяло спрощенню проведення заходів щодо аналізу та діагностування стану підприємств-конкурентів.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проноза П. В.

Література: 1. Андрушків Б. М., Паляниця В. А. Фінансові і валютні ризики як складова стратегії машинобудівного підприємства. *Економічний вісник НГУ.* 2009. № 3. С. 104–112. **2.** Бартон Т. Л., Шенкир У. Г., Уокер П. Л. Риск-менеджмент. Практика ведущих компаний. М. : Вильямс, 2008. 208 с. **3.** Бабич М. А. Застосування кластерного аналізу для оцінки промислових підприємств України за показниками фінансового стану. *Управління розвитком.* 2012. № 19 (140). С. 157–160. **4.** Блохіна І. С., Коробський Р. В. Фінансові ризики вітчизняних підприємств та ефективне управління ними. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону.* 2010. № 3. С. 191–194. **5.** Євтушенко Н. О. Система методів управління з мінімізації ризиків на підприємстві. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2009. № 254. С. 130–135. **6.** Стеблецька Ю. І. Управління фінансовими ризиками. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2012. № 22.12. С. 321–327. **7.** Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 580 с. **8.** Zhuravlyova I., Berest M., Poltinina O., Lelyuk S. Detection of financial risks at macro-,mezo- and microlevels of economy. *Ekonomichnyj chasopys-XXI.* 2017. № 5–6. (31–35). URL: http://soskin.info/userfiles/file/EconomicAnnals-pdf/DOI/ea-V165-07.pdf.

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

УДК 658.1

Лунський А. Я.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розкрито технологію аналізу й оцінки фінансового стану підприємства, визначено її складові бізнес-процеси. Досліджено стан підприємств сільськогосподарської галузі. Виконано оцінку фінансового стану фермерського господарства за допомогою методу коефіцієнтів.*

Ключові слова: *фінансовий стан, рентабельність, ліквідність, ділова активність, фінансова стійкість.*

Аннотация. *В статье раскрыта технология анализа и оценки финансового состояния предприятия, определены ее составляющие бизнес-процессы. Исследовано состояние предприятий сельскохозяйственной отрасли. Выполнена оценка финансового состояния фермерского хозяйства с помощью метода коэффициентов.*

Ключевые слова: *финансовое состояние, рентабельность, ликвидность, деловая активность, финансовая устойчивость.*

Annotation. *The article discloses the technology of analysis and assessment of the financial condition of the enterprise, also its component business processes are determined. The state of agricultural enterprises was investigated. The financial condition assessment of the farm performed using the coefficient method.*

Keywords: *financial condition, profitability, liquidity, business activity, financial stability.*

На сьогодні реальні умови функціонування підприємства обумовлюють необхідність проведення об'єктивного і всебічного фінансового аналізу, який дозволяє визначити особливості його діяльності, недоліки в роботі і причини їх виникнення, а також на основі отриманих результатів виробити конкретні рекомендації щодо покращення фінансового стану.

Актуальність аналізу й оцінювання фінансового стану обумовлена багатьма дослідженнями, проведеними такими науковцями, як: Василенко Ю. М., Берест. М. М., Данилова Є. М., Компанець М. О. та інші.

Метою цього дослідження є емпірична реалізація методичних підходів до аналізу й оцінки фінансового стану підприємства галузі сільського господарства на прикладі ФГ «ОЛДЕН К».

Сільське господарство – галузь економіки, завданням якої є забезпечення населення продовольчими товарами та надання сировини для інших галузей промисловості. На початок 2019 року кількість суб'єктів господарювання в сільському господарстві дорівнює 76328 (рис. 1). За три квартали 2019 року 50 % підприємств зазнали збитку на 331,9 млн грн, для порівняння у 2018 році цей відсоток дорівнював 13,7 % (рис. 2). Рівень збитковості діяльності підприємств сягнув -0,9 (рис. 3), і це найнижчий показник серед всіх видів економічної діяльності [1].

Як видно з розглянутої статистики, з кожним роком економічна ситуація підприємств сільськогосподарської галузі стає дедалі гіршою. Тож залишаються актуальними питання аналізу фінансового стану підприємств галузі сільського господарства.

Фінансовий стан – комплексна характеристика ефективності формування та використання наявних ресурсів підприємства, його реальних і потенційних фінансових можливостей та здатності до виконання зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання, що може бути оцінена за допомогою системи показників [2, с. 11].

За допомогою аналізу й оцінки показників ліквідності, рентабельності, стійкості і ділової активності фінансовий стан відображає потенціал підприємства, його рівень розвитку та конкурентоспроможність.

Технологія оцінки й аналізу фінансового стану передбачає використання методу коефіцієнтів (рис. 4). Коефіцієнтний метод передбачає розрахунок системи коефіцієнтів, що висвітлюють різні сторони господарювання підприємства і враховують вплив як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ на фінансовий стан підприємства [3, с. 139].

© Лунський А. Я., 2020

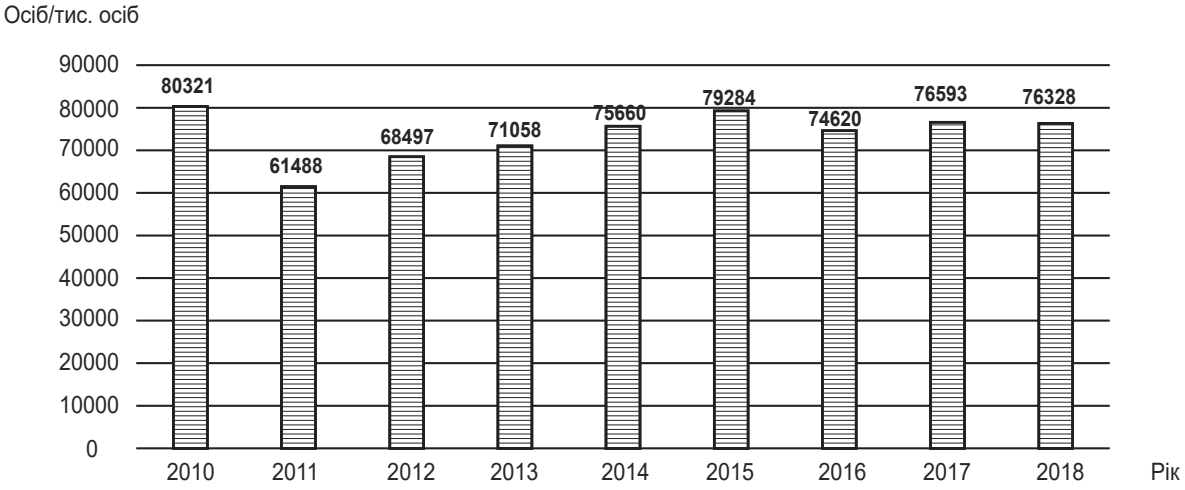

Рис. 1. **Кількість суб'єктів господарювання в сільському господарстві за 2010–2018 рр.**

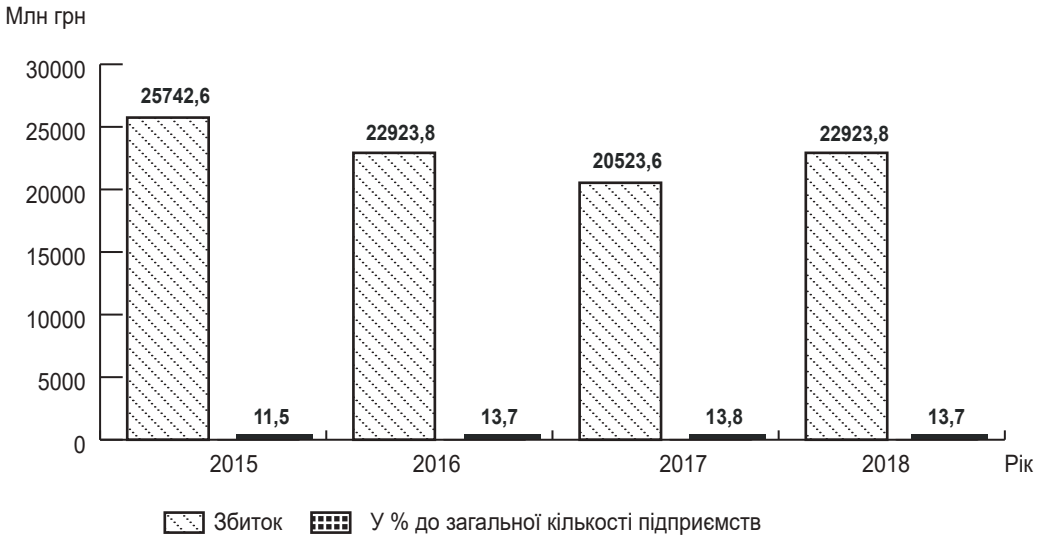

Рис. 2. **Збитки підприємств сільськогосподарської галузі за 2015–2018 рр.**

Коефіцієнтний аналіз складається з визначення рентабельності, оцінки ліквідності, стійкості та ділової активності (рис. 4). Показники – фінансові коефіцієнти, що включені до цих груп, мають еталонні (рекомендовані) значення (тенденції зміни). У світовій практиці нормативні значення визначені на основі чималої багаторічної практики аналізу діяльності підприємства.

Основними недоліками методу є: трудомісткість, тобто досить складний процес формування результатів оцінки, відсутність нормативних значень більшості коефіцієнтів, що використовуються в процесі аналізу, ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку постійно змінюються у часі.

Рентабельність – відносний показник прибутковості підприємства, що характеризує ефективності роботи підприємства у цілому, дохідність різних напрямів діяльності [4, с. 19]. Основними чинниками зростання рентабельності є підвищення якості виробленої продукції, зниження собівартості і втрат трудових і матеріальних ресурсів, більш продуктивне використання обладнання та ін.

Показником платоспроможності підприємства є відсутність прострочених боргів банку, бюджету, постачальникам, робітникам та службовцям. Ліквідність підприємства – це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань [5, с. 19].

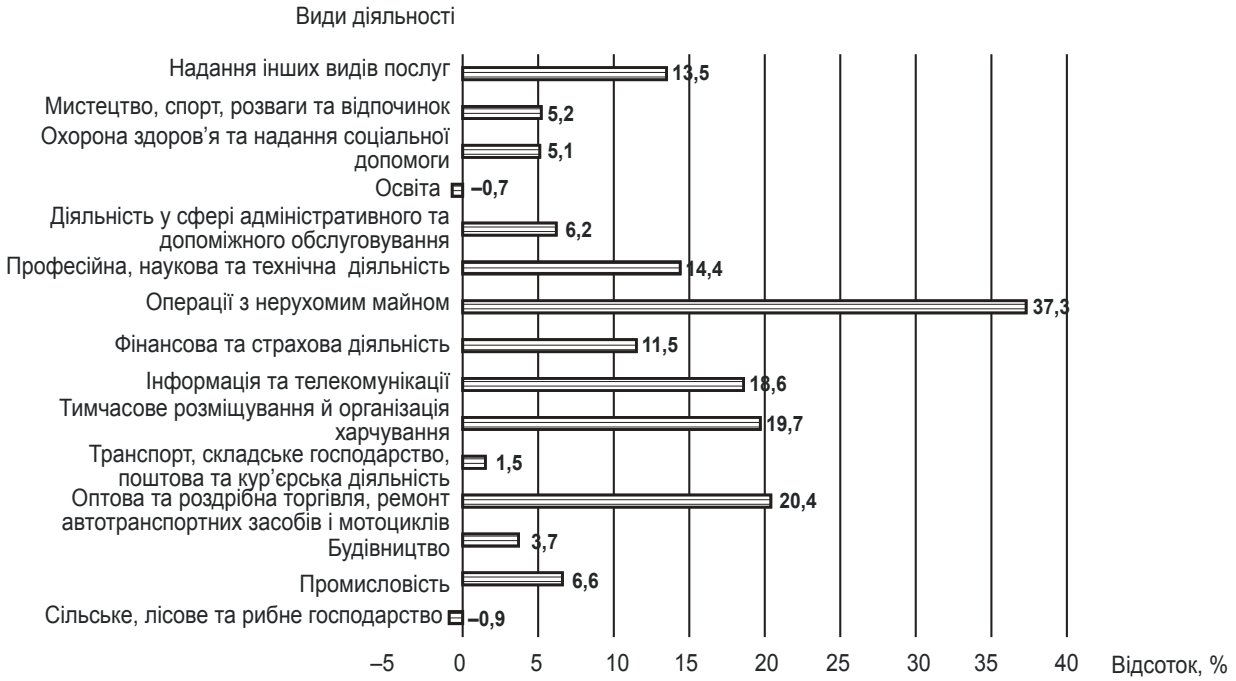

Рис. 3. **Рентабельність (збитковість) всієї діяльності великих і середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень-вересень 2019 р.**

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов життєдіяльності, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Саме фінансова стійкість підприємства характеризує ефективність операційного, фінансового та інвестиційного розвитку, є важливим показником для інвесторів, а також відображає здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями [6, с. 25].

Ділова активність підприємства є багатогранним поняттям і втілює у собі всі аспекти його господарської діяльності. В умовах ринкової економіки саме рівень ділової активності є мірилом ефективності роботи підприємства [7, с. 98].

Результати коефіцієнтного аналізу реалізовано на прикладі сільськогосподарського підприємства ФГ «ОЛДЕН К» та наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Коефіцієнтний аналіз фінансового стану ФГ «ОЛДЕН К»

Показники	Період			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	17,56	8,14	69	16,84
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,42	0,03	0,3	0
Коефіцієнт автономії	0,96	0,91	0,99	0,96
Коефіцієнт фінансового ризику	0,04	0,1	0,01	0,04
Коефіцієнт оборотності активів	-	1,02	1,01	1,04
Коефіцієнт оборотності готової продукції	-	2,57	2,22	2,38
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-	0,42	0,3	0,18
Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	-	0,46	0,38	0,22

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що коефіцієнти ліквідності, стійкості та ділової активності знаходяться в межах нормативних значень і мають тенденцію до покращення.

Проте деякі показники мають негативну динаміку. Серед них: збільшення періоду оборотності готової продукції, що свідчить про зменшення попиту і накопичення готової продукції на підприємстві.

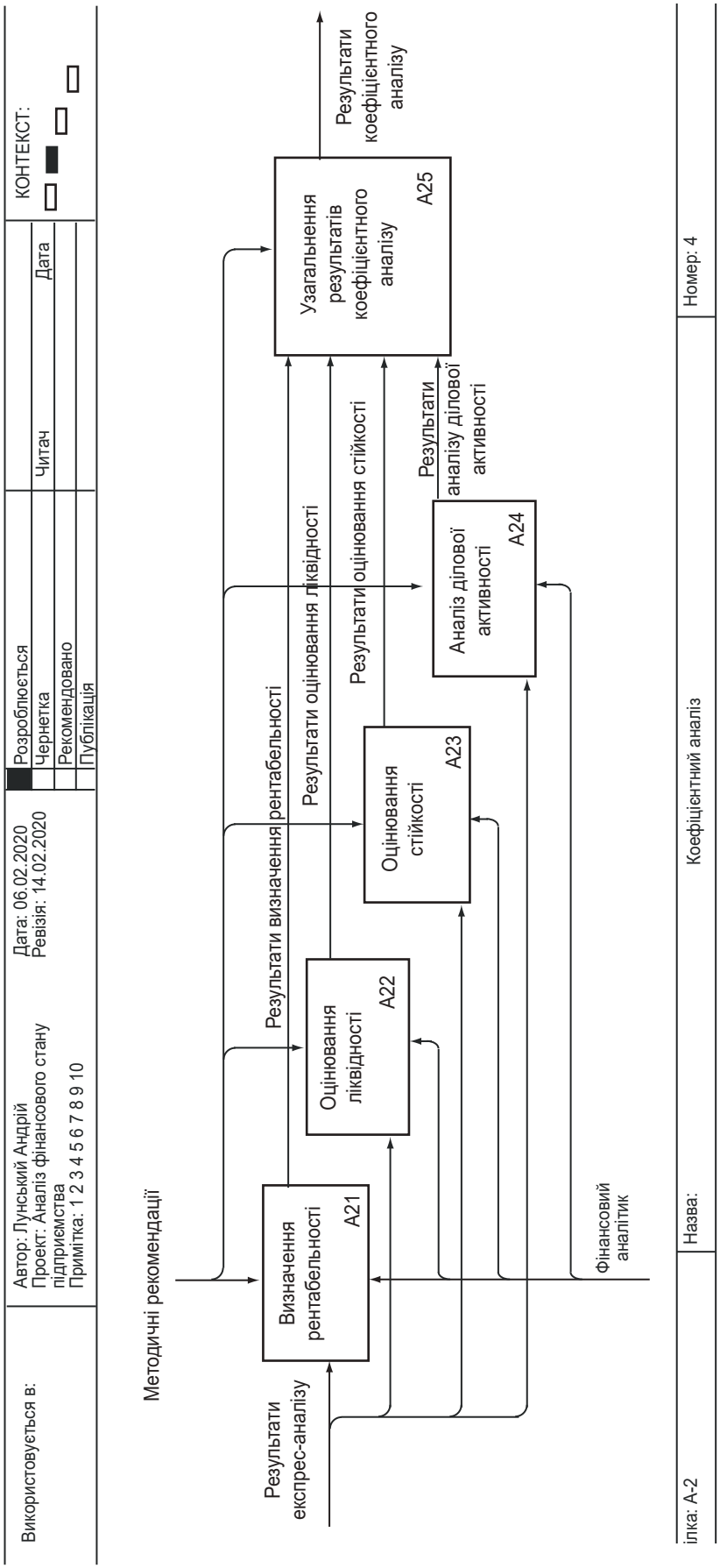

Рис. 4. **Декомпозиція бізнес-процесу «Коефіцієнтний аналіз»**

Також спостерігається зменшення показників рентабельності, що, перш за все, цікавлять інвесторів і кредиторів. Зменшення рівня рентабельності обумовлено зниженням обсягів чистого фінансового результату підприємства.

Отже, подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення факторів, що спровокували зниження показників, та на знаходження шляхів їх покращення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лелюк С. В.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Берест М. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 163 с. **3.** Компанець М. О. Аналіз фінансового стану підприємства. *Управління розвитком.* 2014. № 15. С. 138–141. **4.** Гаватюк Л. С., Дембіцька А. В. Оцінка рентабельності підприємства та шляхи її підвищення в сучасних умовах господарювання. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2018. № 3 (1). С. 15–19. **5.** Бут О. А. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. *Інтернаука.* 2018. № 3 (2). С. 16–18. **6.** Василенко Ю. М. Фінансова стійкість підприємства та шляхи її забезпечення. *Економіка. Фінанси. Право.* 2015. № 1. С. 21–25. **7.** Данилова Є. М., Трейдіт В. Є. Аналіз ділової активності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава.* 2015. № 6. С. 95–98.

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.46

Ляшова Д. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті визначено сутність рентабельності підприємства, досліджено особливості оцінки рентабельності та розглянуто технологію оцінки рентабельності підприємства. Досліджено проблеми, що можуть виникнути у підприємства під час визначення рентабельності, а також запропоновано альтернативні методи розрахунку.*

Ключові слова: *рентабельність, рентабельність капіталу, рентабельність виробництва, підприємство, технологія оцінки рентабельності.*

Аннотация. *В статье определена сущность рентабельности предприятия, исследованы особенности оценки рентабельности, и рассмотрены технологии оценки рентабельности предприятия. Исследованы проблемы, которые могут возникнуть у предприятия при определении рентабельности, а также предложены альтернативные методы расчета.*

Ключевые слова: *рентабельность, рентабельность капитала, рентабельность производства, предприятие, технология оценки рентабельности.*

© Ляшова Д. С., 2020

Annotation. *In this article the essence of the enterprise profitability is defined, the features of the profitability estimation are investigated and the technology of the enterprise profitability estimation is considered. The problems that enterprises may encounter in determining profitability are explored, and alternative methods of calculation are proposed.*

Keywords: *profitability, return on capital, profitability of production, enterprise, technology of estimation of profitability.*

Для об'єктивної оцінки ефективності роботи підприємства недостатньо знати лише абсолютну величину отриманого прибутку. Необхідно володіти інформацією щодо його прибутковості (дохідність, рентабельність), тобто вивчати відносні показники ефективності діяльності. Для цього слід отримані прибутки порівняти із вкладеним капіталом, ресурсами, понесеними витратами. Тому доцільно проводити на підприємстві оцінку рентабельності його роботи.

Метою дослідження є систематизація етапів оцінки рентабельності за допомогою сучасних систем моделювання.

У системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з центральних місць. Особливістю цієї економічної категорії як елемента цього механізму є комплексний характер, різноманітність виконуваних функцій. Відповідно, аналіз рентабельності та причини її зміни мають важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємства.

Дослідженню рентабельності підприємства присвячені праці таких науковців, як Агапова М. В., Амельченко Т. В., Гущина І. І., Васильєв В. В. Пархомець М. К. та ін. Проте слід зазначити, що, незважаючи на численні публікації, єдина точка зору щодо методичних підходів до аналізу рентабельності підприємства в сучасних умовах відсутня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції. Підприємство рентабельне, якщо суми виторгу достатньо не тільки для сплати витрат на виробництво, але і для утворення прибутку [1]. Основними методами, які можуть бути використані для підвищення рентабельності підприємства, є:

– зосередження виробництва на високорентабельній продукції, удосконалення продукції з середнім рівнем рентабельності та зняття з виробництва низькорентабельної продукції;

– впровадження сучасних технологій у виробництво, які посприяють мінімізації витрат, економії часу, підвищенню якості продукції, а отже приведуть до збільшення прибутку на підприємстві;

– корегування маркетингової політики, розробка ефективної реклами;

– уникнення зайвих витрат: штрафів, неустойок, пені та стягнень;

– підвищення грошової вартості продукції шляхом впровадження нових технологій та покращення якості [2].

Виходячи з того, що технологія оцінки рентабельності – доволі складний і різнобічний процес, для систематизації його етапів необхідно скористатися сучасними системами моделювання і створити схему процесу дослідження. На сьогодні розроблено багато нотацій, вибір нотації залежить від специфіки діяльності підприємства, аспектів діяльності, як мають бути висвітлені, та типів моделей, що мають бути побудовані. Для цього існують такі засоби структурно-функціонального моделювання, які працюють за стандартами IDEF0, IDEF3, DFD, IDEF1x [3]. IDEF0 – методологія функціонального моделювання і графічного описання процесів, призначена для формалізації і опису бізнес-процесів.

Особливістю IDEF0 є її акцент на ієрархічне представлення об'єктів, що значно полегшує розуміння предметної області. В IDEF0 розглядаються логічні зв'язки між роботами, а не послідовність їх виконання. Стандарт IDEF0 являє собою методологію функціонального моделювання та графічну нотацію, призначену для формалізації та опису бізнес-процесів вищого рівня [3].

Стандарт IDEF0 містить набір процедур, що дозволяють розробляти та узгоджувати модель великою кількістю людей, які належать до різних функціональних сфер системи, що моделюється. Процес моделювання є інтерактивним і передбачає реалізацію таких етапів: опитування експертів; створення діаграм і моделей; розповсюдження документації та оцінка адекватності моделей з прийняттям рішення стосовно можливості їх подальшого використання [4].

Основними компонентам синтаксису графічної мови IDEF0 є такі: блоки, стрілки, діаграми та правила. Блоки описують функцію. Стрілки не представляють собою потік або послідовність подій, як в традиційних блок-схемах потоків чи процесів. Вони вказують на те, які дані або матеріальні об'єкти мають потупити на вхід функції для

того, щоб ця функція виконувалася. Стрілки, які входять до блоку зліва представляють собою входи. Входи, своєю чергою, трансформуються функцією для того, щоб створите те, що буде на виході. Стрілки, які входять до блоку зверху, представляють собою управління. Управління визначає умови, необхідні функції для продукування правильного виходу. Стрілки, які виходять з блоку справа, є виходами, тобто даними або матеріальними об'єктами, виробленими функцією. Стрілки, які підключені до нижньої сторони блоку, являють собою механізми. Стрілки, спрямовані вгору, визначають засоби, які підтримують виконання функції [4].

Для подальшого дослідження було використано програмний продукт Ramus – кросплатформна система моделювання та аналізу бізнес-процесів. «Ramus» дозволяє створювати графічні моделі бізнес-процесів згідно з правилами синтаксису IDEF і дозволяє створювати систему класифікації та кодування всіх об'єктів, які фігурують у бізнес-процесах підприємства і погоджувати цю систему з графічними моделями бізнес-процесів. Таким чином, у першу чергу, було побудовано загальну контекстну діаграму моделі за допомогою програми Ramus (рис. 1).

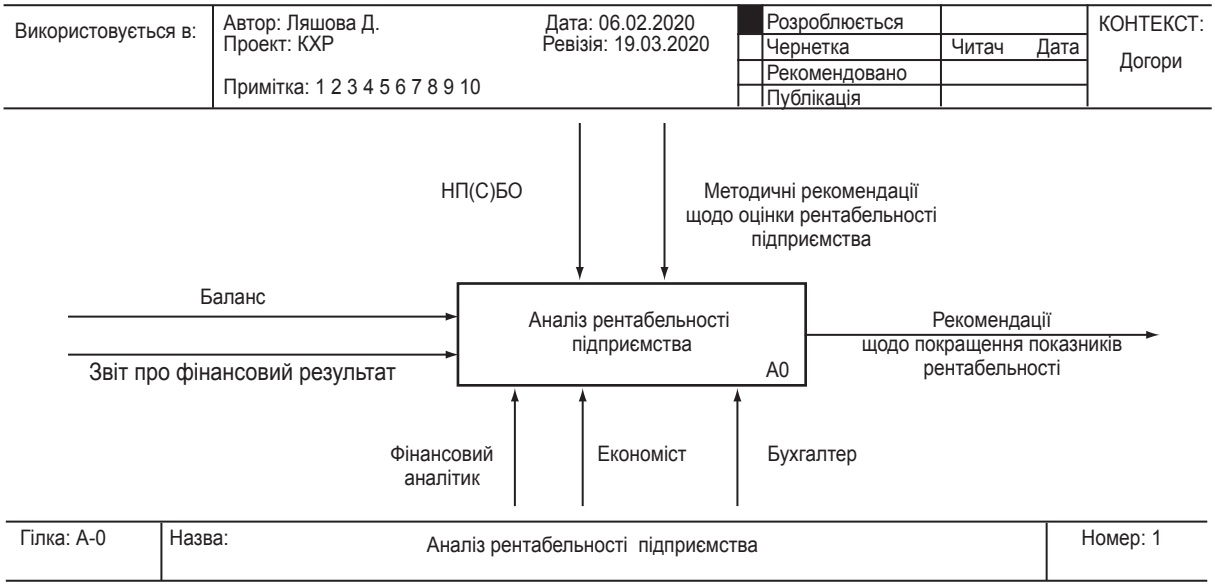

Рис. 1. **Схема для аналізу рентабельності підприємства**

На рис. 1 зображено перший етап оцінки рентабельності підприємства, а саме:

– збір необхідних даних для подальшого дослідження (баланс і звіт про фінансові результати);

– вивчення встановлених законодавством норм щодо оцінки рентабельності підприємства, наукових досліджень цієї галузі (НП(С)БО, методичні рекомендації щодо оцінки рентабельності підприємства);

– консультація працівників, які мають безпосереднє відношення до процесу формування прибутку, визначення рентабельності та прибутковості (фінансовий аналітик, економіст, бухгалтер).

Після отримання та вивчення необхідної інформації, отримання балансу і фінансової звітності слід провести експрес-аналіз, який дасть можливість здійснити попередню оцінку діяльності досліджуваного суб'єкта (рис. 2) [1].

Таким чином, наступним кроком дослідження є проведення експрес-аналізу, що включає в себе вертикальний та горизонтальний аналіз і дає можливість провести попередню та загальну оцінку діяльності підприємства. Експрес-аналіз проводиться за даними фінансової звітності, та основною його перевагою є швидкість і простота розрахунків. Основними цілями експрес-аналізу фінансового стану є загальна оцінка діяльності підприємства та його фінансового стану [2]. Результати експрес-аналізу також дадуть можливість виконати коефіцієнтний аналіз рентабельності підприємства та визначити інтегральний рівень рентабельності підприємства. Завершити цей етап необхідно розробивши рекомендації щодо підвищення рентабельності підприємства. Детальніше процес проведення експрес-аналізу за допомогою вертикального та горизонтального аналізу фінансової звітності зображено на рис. 3. Використовуючи звіт про фінансовий результат, НП(С)БО та методичні рекомендації, проводимо вертикальний і горизонтальний аналіз фінансової звітності. Показники необхідно описати, узагальнивши результати експрес-аналізу.

На рис. 4 зображено декомпозицію детального аналізу рентабельності, що проводиться на основі коефіцієнтного аналізу рентабельності та визначення інтегрального рівня рентабельності підприємства. Основу такого

аналізу становлять факторні моделі рентабельності, які розкривають найважливіші причинно-наслідкові зв'язки показників фінансового стану підприємства та фінансових результатів [4].

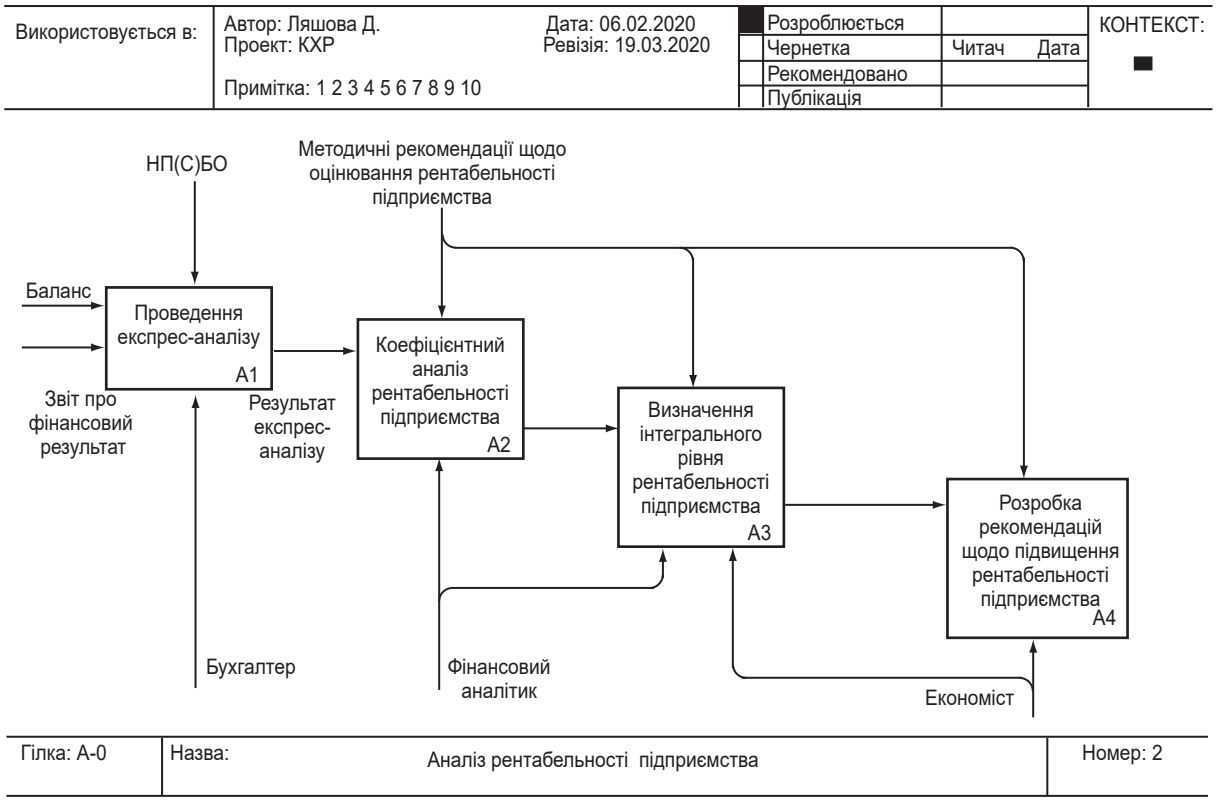

Рис. 2. **Декомпозиція процесу експрес-аналізу підприємства**

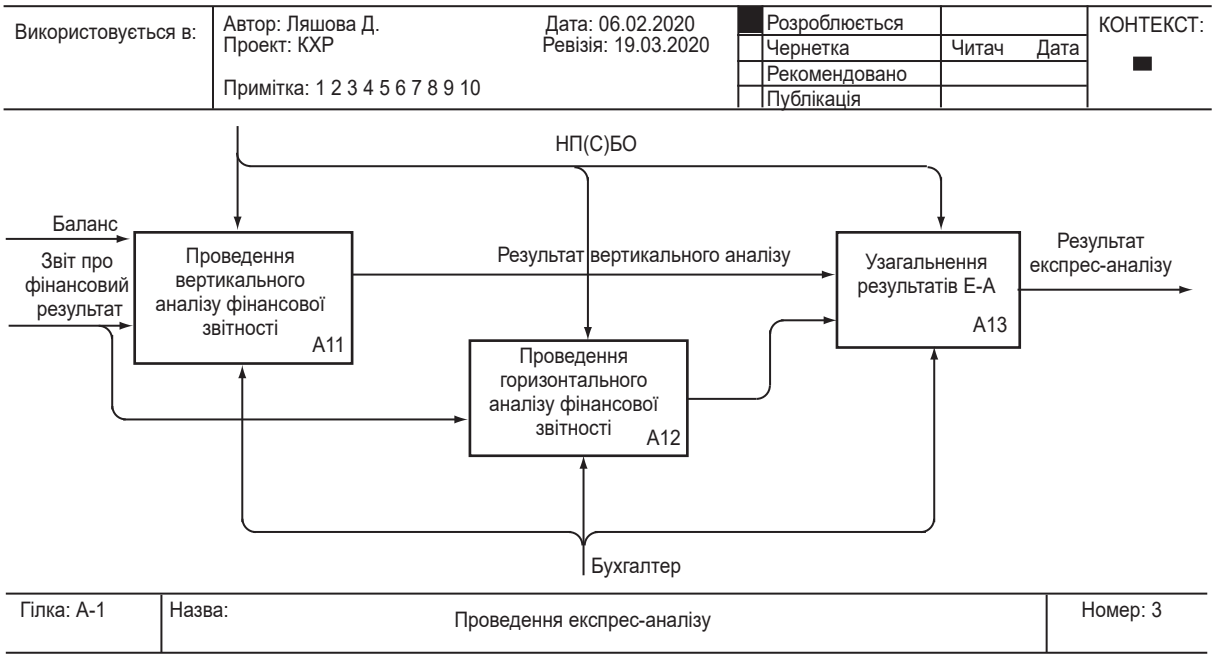

Рис. 3. **Проведення вертикального і горизонтального аналізу фінансової звітності**

Таким чином, для дослідження було використано програмний продукт Ramus – кросплатформну систему моделювання та аналізу бізнес-процесів, що дозволило створити поетапну схему аналізу рентабельності підприємства згідно з правилами синтаксису IDEF. Використання інструментів системи дозволило також створити декомпозицію кожного етапу визначення рентабельності і детально розглянути кожен з них. Це дало можливість систе-

матизувати складний і різнобічний процес оцінки рентабельності підприємства, більш наочно подати матеріал та дослідити технологію оцінки рентабельності.

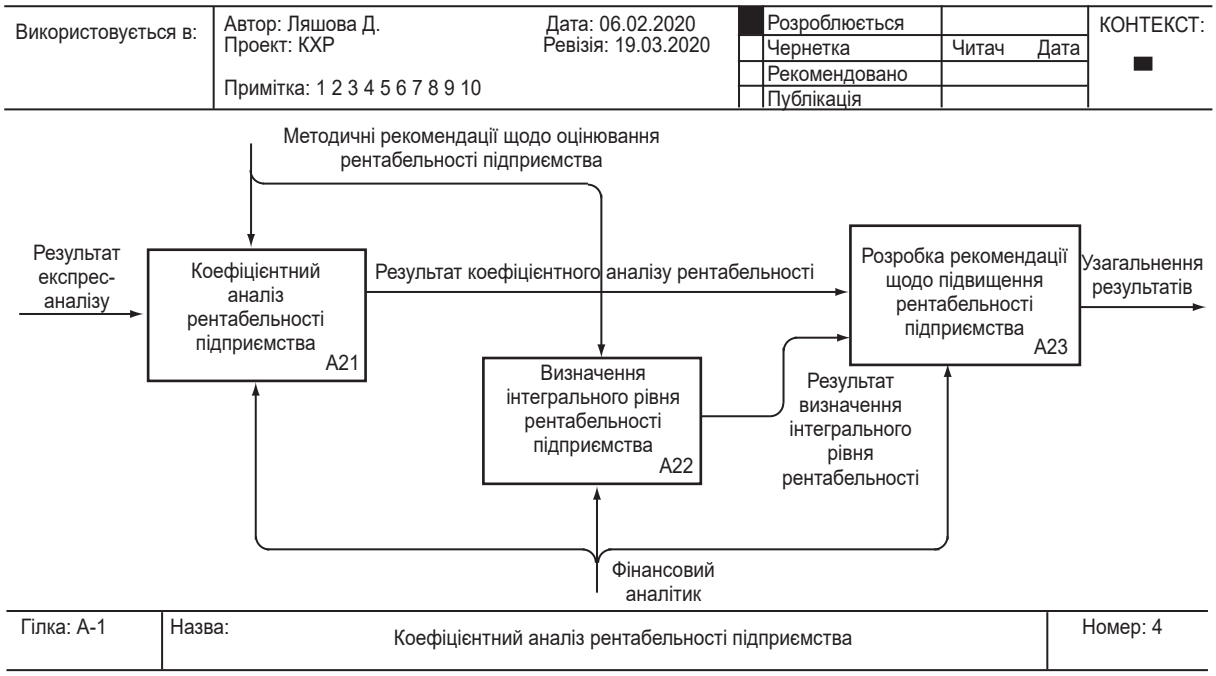

Рис. 4. **Декомпозиція детального аналізу рентабельності**

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Амельченко Т., Чайлякова Д. Прибутковість як один із найважливіших показників ефективності діяльності підприємства. *Экономика Крыма.* 2010. № 2 (31). С. 158–160. **2.** Баліцька В. Доходи та рентабельність діяльності підприємств України: макроекономічна оцінка. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2017. № 9. С. 62–63. **3.** Білик М., Павловська О., Притуляк Н., Невмержицька Н. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2015. 592 с. **4.** Васильєв В. В. Шляхи підвищення результативності українських підприємств. *Фондовий ринок.* 2009. № 12. С. 11–14. **5.** Горьовий В. Розвиток і сучасний стан функціонування підприємств в Україні. *Економіка України.* 2007. № 12. С. 61–68. **6.** Гущина И., Агапова М. Финансовый анализ деятельности предприятия. *Бухгалтерский вестник.* 2017. № 4. С. 3–12. **7.** Пархомець М., Дудар Л. Аналіз ефективності та фінансової стійкості підприємств. *Інноваційна економіка.* 2016. № 4. С. 60–66.

АНАЛІЗ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ДЛЯ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ В ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

УДК 332.012.332:657

Малець С. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено нормативну базу, яка використовується для нарахування амортизації та зносу на необоротні активи на балансі у бюджетних установах. Досліджено поняття зносу та амортизації. Приведено порядок і принципи нарахування зносу на необоротні активи у складі бюджетної установи. Приведено типову кореспонденцію рахунків.*

Ключові слова: *амортизація, знос, необоротний актив, основні засоби, бюджетна установа.*

Аннотация. *В статье исследована нормативная база, которая используется для начисления амортизации и износа на необоротные активы на балансе в бюджетных учреждениях. Исследованы понятия износа и амортизации. Приведены порядок и принципы начисления износа на необоротные активы в составе бюджетного учреждения. Приведена типовая корреспонденция счетов.*

Ключевые слова: *амортизация, износ, необратимый актив, основные средства, бюджетное учреждение.*

Annotation. *The article explores the regulatory framework used to calculate depreciation and depreciation on non-current assets on a balance sheet in budgetary institutions, and examines the concepts of depreciation and amortization. The procedure and principles of accrual of depreciation on non-current assets within the budgetary institution are presented. Typical account correspondence is shown.*

Keywords: *depreciation, depreciation, fixed assets, fixed assets, budgetary institution.*

Основні засоби (необоротні активи) мають значний вплив на виконання функцій і завдань, які стоять перед держустановою, в бюджетній сфері. Головна різниця обліку амортизації ОЗ в державній установі від обліку амортизації ОЗ виробничого підприємства полягає у тому, що у виробничого підприємства є амортизаційний фонд. Науковці досить під своєю пильною увагою тримають стан основних засобів, що є на балансі держустанови, а саме нарахування зносу на ці необоротні активи [1].

Вітчизняні науковці досліджували питання обліку і нарахування зносу в бюджетних установах, а саме: Шевченко С. О., Касьянова В. О., Жук В. М., Голов С. Ф., Лень В. С., Швець В. Г. та ін. [2; 3].

Шевченко С. О. зазначає у своїх працях, що у ході використання основні засоби бюджетної установи потрохи втрачають свою первісну вартість. Цей процес залежить не тільки від використання основного засобу, а й від впливу зовнішнього середовища й морального зносу. З цього можна зробити висновок, що знос можна поділити на моральний (старіння необоротного активу відображається за рахунок того, що розвиваються нові і більш продуктивні аналоги) та на фізичний (процес поступової втрати основними засобами своєї споживної вартості в процесі експлуатації).

У бухгалтерському обліку, не передбачено нараховувати моральний знос у вартісному вираженні [2]. Нехтування відображенням морального зносу в обліку є серйозною проблемою, бо ми не маємо змоги відобразити реальну оцінку об'єкта обліку у фінансовій звітності.

Касьянова В. О. у своїх праці зазначає: нарахування амортизації необоротних активів – предмет виняткової уваги економічної уваги, через те що амортизація (як економічна категорія) є і витратами виробництва, і джерелом відтворення [3].

Мета статті полягає у дослідженні нормативної бази для нарахування амортизації та зносу, порядку і принципів нарахування зносу та амортизації необоротних активів на балансі бюджетної установи.

Економічна сутність зносу основних засобів у бюджетній установі відрізняється від змісту нарахування зносу на основні засоби виробничого підприємства. В бюджетних установах одна із особливостей обліку – те, що

© Малець С. А., 2020

нарахування зносу не є ціллю створення резерву для відновлення. В процесі діяльності господарської діяльності бюджетних установ всіх рівнів не здійснюється перенос обсягу наданих послуг на результати діяльності, бо в бюджетних установах не проходять процеси виробництва і реалізації товарів, а лише надаються послуги громадянам державою.

Під час реалізації товарів виробничими підприємствами покупцям у вартість товару вже входить собівартість, у яку, своєю чергою, включають частку нарахованої амортизації. Тому підприємство із виручкою отримує кошти в сумі нарахованої амортизації. Після надходження цих коштів підприємство має змогу створити амортизаційний фонд. За його рахунок підприємство відтворює необоротні активи.

У бюджетній установі, як і на виробничому підприємстві, вартість необоротного активу потрохи зменшується в процесі їх використання та фізичного й морального зносу. В бюджетних установах особливість обліку і нарахування зносу полягає у тому, що вартість необоротного активу списується (зменшується) із споживанням їх первісної вартості.

Стан необоротного активу бюджетної установи характеризує сума нарахованого зносу. Сума нарахованого зносу (а саме її економічна сутність) показує, через який проміжок часу необоротний актив втратить свою первісну вартість. Проте, на відміну від виробничих підприємств, у бюджетних установ нема амортизаційних фондів, щоб відновлювати необоротні активи. Оновлення необоротного активу залежить не від фактичної потреби установи, а від фінансування з держбюджету. Це визначається специфікою фінансування бюджетної установи, що сформувало й особливості бюджетного обліку.

Одна з проблем обліку основних засобів – питання нарахування амортизації та зносу основних засобів. У бюджетних установах ця проблема з'явилася відносно нещодавно. До 2013 року у нормативних документах було вказано, що у бюджетних установах нараховується лише знос основних засобів. З подальшим введенням Положення № 611 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ» [6], а потім його скасуванням та застосуванням Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» (надалі НП(С)БОДС 121) [4] передбачено нарахування й амортизації. Принципи і порядок нарахування амортизації на необоротні матеріальні активи на 2019 рік не змінилися. В розділі IV НП(С)БОДС 121 та в розділі V Методрекомендацій з бухобліку основних засобів прописані ці питання. У НП(С)БОДС 121 вказано, що «амортизація» – систематичний розподіл вартості необоротних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації), а «знос ОЗ» – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

На основі НП(С)БОДС 121 виділяють базові правила нарахування амортизації основних засобів:

1. Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс) і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Також амортизація не нараховується на об'єкти основних засобів, доступ до яких обмежений у зв'язку з тим, що вони перебувають на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції.

2. Вартість об'єкта основних засобів розподіляється на систематичній основі протягом строку його корисного використання (експлуатації) шляхом нарахування амортизації на дату балансу. За рішенням керівника суб'єкта державного сектора у розпорядчому документі про облікову політику може бути передбачено нарахування амортизації на річну дату балансу.

3. Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання та введений в експлуатацію. Нарахування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів, переведення його на реконструкцію, модернізацію, добудову, дообладнання, консервацію. При вибутті об'єкта основних засобів суб'єкт державного сектора нараховує амортизацію в місяці його вибуття.

Амортизація ОЗ (окрім інших необоротних матеріальних активів, які амортизуються за методом, прописаним у шостому пункті цього розділу) нараховується суб'єктами державного сектора, із застосуванням прямолінійного методу (річна сума амортизації визначається як ділення амортизованої вартості на строк корисного використання об'єкта ОЗ). До регістрів бухгалтерського обліку прикладається розрахунок амортизаційних відрахувань.

Необхідно приділяти особливу увагу відображенню в бухобліку нарахування амортизації за Планом рахунків бухгалтерського обліку в держаному секторі № 1203 [5]. Для того, щоб обліковувати й узагальнити інформацію про нараховану амортизацію протягом звітного періоду, визнані втрати від зменшення корисності та суму зносу необоротних матеріальних і матеріальних активів, які амортизуються, використовують рахунок 14 «Знос (амортизація) необоротних активів». Передбачено такі субрахунки:

1) 1411 «Знос основних засобів»;

2) 1412 «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

3) 1413 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

4) 1414 «Знос інвестиційної нерухомості»;

5) 1415 «Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів»;

Кредит цих субрахунків відображує нарахування амортизації, коригування суми зносу (накопиченої амортизації) при дооцінці необоротних активів та визнання втрат від зменшення корисності необоротних активів. За дебетом вказаних субрахунків відображується зменшення суми зносу в результаті списання необоротних активів, коригування суми зносу при уцінці необоротних активів, відображення вигід від відновлення корисності необоротних активів.

У п. 8 розділу V Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектора [7] вказано, що суму нарахованої амортизації установи відносять на збільшення суми зносу необоротних активів й витрат. До того ж облік сум нарахованих амортизаційних відрахувань ОЗ, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів слід вести на субрахунку 8014, 8114 «Амортизація». За дебетом цих субрахунків відображують нарахування амортизації, а за кредитом – списання на субрахунок 5511 «Фінансові результати виконання кошторису звітного періоду» при закритті рахунків витрат.

Отже, на базі проведеного аналізу нормативної бази ми розуміємо, що завдяки такому розмежуванню з'являється можливість здійснити контроль за вартістю ОЗ та їх терміном використання. До того ж з'являється необхідність окреслювати як доходи, так і витрати бюджетної установи. Також необхідно визначати базу, на основі якої формується фінансування державного сектора за різними галузями. Система обліку у державному секторі потребує покращення у руслі застосування НП(С)БОДС на практиці в установах.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Войтко В. В.

Література: 1. Черкашина Т. В. Особливості обліку та нарахування зносу на необоротні активи в бюджетних установах. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2013. Вип. 4. С. 176–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_4_29. **2.** Шевченко С. О. Знос та амортизація необоротних активів бюджетних установ. *Ефективна економіка.* 2015. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_48. **3.** Касьянова В. О. Амортизація основних засобів: методи нарахування та організація обліку. *Економічний вісник Донбасу.* 2013. № 2. С. 117–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_2_21. **4.** НП(С)БОДС 121 «Основні засоби». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#n18. **5.** Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14. **6.** Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ // Офіційний вісник України. 2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13. **7.** Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

УДК 331.5

Манченко В. В.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто сутність розвитку ринку праці в Україні, проблеми, перспективи. Запропоновано напрями стратегії розвитку ринку праці.*

Ключові слова: *ринок праці, закон «Про зайнятість населення», безробіття, робоча сила, послуги, торгівля.*

Аннотация. *В статье рассмотрена сущность развития рынку труда в Украине, проблемы, перспективы. Предложены направления стратегии развития рынка труда.*

Ключевые слова: *рынок труда, закон «О занятости населения», безработица, рабочая сила, услуги, торговля.*

Annotation. *The article examines the essence of the development of the labor market in Ukraine, problems, prospects. The directions of the labor market development strategy are proposed.*

Keywords: *labor market, employment law, unemployment, labor, services, trade.*

Ця тема є актуальною, оскільки в сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масовому безробіттю. Ринок праці є однією з основних складових ринкової економіки, де відбуваються процеси формування попиту та пропозиції на особливий товар – робочу силу.

Соціально-економічні відносини, які з'являються у процесі формування ринку праці, є фундаментальними, тому саме їм держава має приділяти особливу увагу. Ринок праці України наразі має свої специфічні особливості, які потребують аналізу для надання рекомендацій щодо його подальшого розвитку. Тому вирішено прослідкувати тенденції, що склалися на ринку праці України, за показниками зайнятості населення, рівня безробіття та оплати праці.

Метою цієї роботи є дослідження сучасного стану ринку праці щодо змін його кон'юнктури, які відбулися останнім часом під впливом різних чинників, та визначення перспектив розвитку регулювання ринку праці в сучасних умовах.

Проблеми вивчення ринку праці України, його стан та можливості розвитку були основоположними для досліджень таких науковців: Качан Є. П., Богиня Д. П., Горілий А. Г., Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. [1], Скибінський О. С., Солярчук Н. Ю [2]. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових рекомендацій щодо його функціонування, що визначає актуальність обраної теми.

Згідно з Законом України «Про зайнятість населення» зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих і суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формах, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно. Кожен має право на вільно обрану зайнятість.

Сучасний ринок праці України характеризується дисбалансом між попитом і пропозицією робочої сили, який відображається у професійно-кваліфікаційній невідповідності. Дисонанс якісної та кількісної підготовки кадрів призводить до підвищення структурного безробіття, що має вплив на ефективність функціонування економіки, розвиток науково-технічного прогресу; зниження виробництва товарів та послуг, а отже, скорочення ВВП.

Регулювання ринку праці є важливим напрямом розвитку національної економіки та є об'єктивно необхідним процесом, оскільки він безпосередньо впливає на розширення зайнятості, підвищення добробуту та якості життя населення.

© Манченко В. В., 2020

Ця тема є актуальною, оскільки в сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масовому безробіттю.

У ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення» написано, що до зайнятого населення належать особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств), проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти та поєднують навчання з роботою [3].

Так, за даними Державної служби статистики України, чисельність зайнятого населення у I півріччі 2018 року порівняно з I півріччям 2017 року зросла на 162 тис. осіб та становила 16,3 млн осіб. За віковими групами: майже половину зайнятих громадян становили особи віком 40–59 років; 29 % – особи у віці від 30 до 39 років; 19 % – у віці від 15 до 29 років. За професійними групами: 41 % зайнятих становили керівники, службовці, професіонали та фахівці; 19 % – особи, що займали робочі місця, які належать до класу найпростіших професій; 17 % – працівники сфери торгівлі та послуг; 12 % – кваліфіковані робітники з інструментом та сільського господарства; 11 % – робітники з обслуговування та машин.

У сучасних умовах основними факторами, що впливають на процеси, які відбуваються на ринку праці, є: структурна перебудова економіки, зокрема, переважаючий розвиток галузей сфери послуг; прискорене економічне зростання; нарощування потенціалу підприємництва; науково-технічний прогрес, інформатизація суспільства; державне регулювання розвитку трудового потенціалу, ринку праці та зайнятості [4].

Вплив стрімкого розвитку техніки і технологій, або так званого технологічного прориву, на сферу зайнятості є очевидним. Він зумовлює суттєві зміни в організації виробництва товарів, надання послуг, появу нових сфер діяльності та трансформацію існуючих, а також зміну економічних відносин і формування нових ринків. Змінюється ринок праці, виникає потреба у нових компетенціях: одні професії зникають, інші – з'являються.

Вже сьогодні функціонують магазини без касирів, автомобілі без водіїв, з'явились нові технології створення, розміщення, передавання та зберігання інформації (хмарні технології, віртуальна реальність), мови програмування тощо. А вдосконалення технологій машинного навчання і розпізнавання голосу й постаті людини призводить до того, що роботи (штучний інтелект) починають замінювати людей навіть у професіях, які потребують взаємодії з клієнтами.

Важливими показниками, що характеризують економічну ситуацію в державі, є причини незайнятості безробітних: вивільнення з економічних причин; звільнення за власним бажанням; демобілізація з військової строкової служби тощо.

Ситуація на ринку праці України нині перебуває під впливом складних економічних і політичних умов. Спостерігається велика кількість факторів, що найближчим часом можуть призвести до стрімкого погіршення ситуації у сфері зайнятості.

Ключовими тенденціями, які посилюватимуть вплив на сферу зайнятості, є:

- розвиток цифрових технологій;
- розвиток шерингової економіки;
- зростання клієнтоорієнтованості;
- екологічна безпека;
- програмування, автоматизація;
- роботизація, розвиток штучного інтелекту.

Сучасний ринок праці характеризується такими негативними тенденціями, а саме: зниженням рівня зайнятості, зростанням кількості безробітних, постійно зростаючою кількістю переселенців і складнощами у їх працевлаштуванні відповідно до досвіду роботи чи освіти, що потребує подальшого дослідження.

Відповідно до сучасних реалій соціально-економічного розвитку країни головними напрямами стратегії розвитку ринку праці в Україні повинні стати такі (рис.1).

Виходячи із сучасних реалій конкретні заходи щодо розвитку ринку праці повинні бути гнучкими та мати економічний та соціальний ефект, тому перспективи подальшого розвитку та вдосконалення ринку праці України пов'язані з підвищенням рівня зайнятості та зменшенням рівня безробіття.

Висновок. Аналізуючи цю тему, можемо сказати, що чисельність зайнятого населення у 2018 році збільшилася порівняно з 2017 роком. Найбільша кількість зайнятого населення за останні роки спостерігається у сфері оптової та роздрібної торгівлі, сільському господарстві та промисловості.

Рис. 1. **Головні напрями стратегії розвитку ринку праці в Україні**

Серед найбільш затребуваних професій на ринку праці в останні роки виділяють спеціалістів у IT та банківській сферах, продажах та маркетингу. За віковими групами половину зайнятих громадян становили особи віком 40–59 років. За професійними групами: 41 % зайнятих становили керівники, службовці, професіонали та фахівці. Сучасний ринок праці характеризується дисбалансом між попитом і пропозицією робочої сили.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Вороніна А. В., Ніколаєва К. М. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні. *Молодий вчений.* 2015. № 2 (17). С. 65–71. **2.** Скибінський О. С., Солярчук Н. Ю. Передумови та перспективи розвитку фрілансу в Україні. *Економіка: реалії часу.* 2013. № 2. С. 223–227. **3.** Про зайнятість населення : Закон України від 06.06.2019 № 2754-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **4.** Статистичні дані щодо зайнятого населення // Роботодавець. URL: https://robotodavets.org.ua/2018/12/12/yak-zminyvsya-rynok-pratsi-v-ukrayini.html.

АУДИТ У ПРИВАТНОМУ БАНКУ ТА ЙОГО ІНСПЕКТУВАННЯ

УДК 330

Мацишин М. Ю.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено роль внутрішнього аудиту та контролю в діяльності банків України; обгрунтовано необхідність подальшого вдосконалення сучасної системи внутрішнього банківського аудиту; запропоновано порядок проведення інспектування банківської установи.*

Ключові слова: *внутрішній аудит, комерційний банк, інспектування, контроль, незалежність аудиторських перевірок.*

Аннотация. *Определена роль внутреннего аудита и контроля в деятельности банков Украины; обоснована необходимость дальнейшего совершенствования современной системы внутреннего банковского аудита; предложен порядок проведения инспектирования банковского учреждения.*

Ключевые слова: *внутренний аудит, коммерческий банк, инспектирование, контроль, независимость аудиторских проверок.*

Annotation. *The role of internal audit and oversight activities of banks in Ukraine, the necessity of further development of the modern banking system of internal audit, the procedure for the inspection of the banking institution.*

Keywords: *internal audit, commercial bank, inspection, monitoring, audit independence.*

На сучасному етапі розвитку економіки України роль банків як активних учасників підприємницької діяльності постійно зростає. Вихід українських банків на міжнародні фінансові ринки потребує адаптації їх управлінських систем до рівня світових стандартів банківської діяльності.

Банківська система країни є своєрідним індикатором розвитку економічних процесів і потребує високого рівня захисту від різних ризиків. Ефективне управління ризиками в банку забезпечується функціонуванням системи внутрішнього контролю, найважливішим елементом якого є внутрішній аудит. Служба аудиту аналізує звітність, виявляє відхилення фактичних показників від планових, визначає напрямки перспективного розвитку комерційних організацій і, таким чином, має серйозний вплив на прийняття управлінських рішень для досягнення конкретних цілей [1].

Сьогодення вимагає проведення настільки ефективного аудиту, що дав би змогу не лише виявляти проблеми та прорахунки в банківських операціях, а й зміг би забезпечити недопущення цього в майбутньому, виявляв би резерви підвищення ефективності роботи установи. Перед комерційними банками України в умовах ринкової конкуренції постає завдання структурної перебудови системи корпоративного управління з метою забезпечення конкурентоспроможності, ефективного функціонування та розвитку організації. Ось чому визначення сучасних науково-методичних підходів щодо формування системи внутрішньофірмових стандартів аудиту в банках є одним з найактуальніших питань.

Проблематику функціонування аудиту в комерційному банку та його контролю досліджують такі вчені, як: Білуха М. Т., Дорош Н. І., Заруба О. Д., Зубилевич С. Я., Коваль Л. С., Редько А. Ю., Рудницька В. С. Цими вченими було розглянуто ключові аспекти економічного контролю, системи внутрішнього контролю, питання аудиту тих чи інших банківських операцій і напрямів діяльності, регулювання та зовнішнього аудиту.

В продовження вищенаведених аргументів формулюється мета статті, яка спрямована на наукове вирішення проблем організації внутрішнього аудиту в комерційному банку та його інспектування для підвищення ефективності діяльності банківської установи.

На сучасному етапі у більшості українських банків внутрішній аудит обмежується лише контролем правильності ведення бухгалтерського обліку й відповідності вимогам зовнішніх і внутрішніх нормативних документів, а також здійсненням комплексних перевірок банківських філій. У законодавчій базі України чіткого розмежування між цими поняттями не проведено.

Проте необхідно розрізняти внутрішній контроль та внутрішній аудит у банку. Внутрішній контроль – це інструмент управління, який використовується для забезпечення достатньої впевненості в тому, що стратегічні цілі,

© Мацишин М. Ю., 2020

які стоять перед банком, досягаються. До нього належать заходи та методи контролю за збереженням активів, їх ефективним використанням, управління ризиками, фінансовий моніторинг операцій, а компетенції внутрішнього аудиту належить перевірка якості системи внутрішнього контролю.

Отже, можна сказати, що аудит є внутрішнім наглядом банку за собою, тому він має бути незалежним. Внутрішній аудит – це діяльність, організована всередині банку, щодо всебічного аналізу його діяльності для розробки рекомендацій з усунення недоліків та підвищення конкурентоспроможності банківської установи [2].

При перевірці внутрішнього аудиту банку інспектора цікавлять такі питання [3]:

1. Наявність розробленого Положення про службу внутрішнього аудиту банку, його відповідність вимогам постанови Правління Національного банку України № 114 «Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» [4].

2. Перевірка відповідності фактичної роботи внутрішнього аудиту вимогам затвердженого положення про його роботу.

3. Наявність погодженого Радою банку та затвердженого Правлінням банку плану (графіка) проведення внутрішнім аудитом перевірок на рік, перевірка його виконання.

4. Перегляд звітів про роботу служби внутрішнього аудиту, які подаються до Національного банку України два рази на рік.

5. Як здійснюється контроль виконання вимог нормативно-правових актів, стандартів діяльності і норм професійної етики, внутрішніх положень банку, в тому числі виконання персоналом своїх службових обов'язків?

6. Яким чином організовано контроль за дотриманням принципів розподілу повноважень при прийнятті рішень, запобіганням конфліктам інтересів (ротація аудиторів), ефективністю процедур мінімізації банківських ризиків?

7. Як організоване інформування керівництва про наявні та потенційні загрози?

8. Які рекомендації були розроблені та подані керівництву для оптимізації роботи банку, які результати їх впровадження?

9. Як проводиться контроль за достовірністю даних бухгалтерського обліку та звітності?

10. Чи дотримуються стандартів внутрішнього аудиту?

В українській банківській практиці наявність служби внутрішнього аудиту в банку є обов'язковою умовою для здійснення банківської діяльності, підтвердженням чого є функціонування Всеукраїнського інституту внутрішніх аудиторів України, який був створений у 2001 році.

Вище керівництво банку повинне забезпечувати дію підрозділу внутрішнього аудиту, що відповідає розмірам банку та його профілю операцій. Внутрішньобанківський аудит повинен бути незалежним від підрозділів банку, які він зобов'язаний перевіряти. В Україні внутрішній аудит підпорядковується, як правило, виконавчому керівництву банку, що значно зменшує ефективність його роботи. Внутрішній аудит у банку має бути самостійною структурою, яка забезпечує керівництво банку правильною інформацією, а також допомогає оптимізувати роботу всіх підрозділів банку. Згідно з нормативно-правовими вимогами комерційні банки при організації роботи внутрішнього аудиту мають дотримуватися таких стандартів:

1. Керівництво службою внутрішнього аудиту.

2. Незалежність.

3. Професійна компетентність.

4. Обсяг роботи.

5. Планування і виконання аудиторської перевірки.

6. Складання аудиторського висновку.

Відповідно до стандарту № 1 на керівника служби внутрішнього аудиту покладається відповідальність за ефективну організацію роботи внутрішніх аудиторів для досягнення поставленої перед банком мети – його стабільності, надійності, платоспроможності та ліквідності. Його кандидатура повинна погоджуватися з Радою банку і відповідати вимогам, встановленим Національним банком України. Рішення про призначення на цю посаду затверджується наказом керівника банку.

Дотримання першого стандарту інспектор перевіряє шляхом аналізу результатів роботи керівника служби внутрішнього аудиту, зокрема, щодо підготовки та фактичного виконання робочих документів, а саме: Положення про службу внутрішнього аудиту з визначенням правил та процедур, за якими проводиться аудиторська перевірка; Програми відбору, поточного тестування і підвищення професійного рівня працівників підрозділу; графіків проведення аудиторських перевірок; проєктів формування штату та планування кошторису витрат

свого підрозділу; звітів про роботу внутрішнього аудиту з відображенням недоліків у діяльності банку та рекомендацій щодо їх усунення. Важливим обов'язком керівника служби внутрішнього аудиту є координація роботи внутрішніх і зовнішніх аудиторів, яка необхідна для забезпечення комплексності та об'єктивності аудиторської перевірки [5].

Підготовлені на такій основі звіти зовнішніх аудиторів не дублюють інформацію у матеріалах внутрішніх аудиторів, що дає змогу інспекторам більш повно ознайомитися із особливостями та проблемами банку. При ознайомленні зі звітами зовнішніх аудиторів інспектору слід звернути увагу на те, як часто банк змінює аудитора [6]. Це може зумовити негативні наслідки, оскільки за час своєї тривалої роботи з банком аудитор здобуває достатні знання про банк, аудиторську перевірку якого він проводить, і це дає змогу йому робити більш плідний аналіз активів і фінансового стану банку.

Стандартом № 2 регламентована незалежність служби внутрішнього аудиту від щоденного процесу проведення внутрішнього контролю та об'єктивність результатів її роботи.

Для перевірки дотримання цього стандарту інспектор має з'ясувати фактичний організаційний статус служби внутрішнього аудиту та співвіднести його з такими вимогами:

– безпосередня підпорядкованість служби внутрішнього аудиту в процесі її діяльності Правлінню банку та Раді банку у питаннях, що стосуються стратегічних напрямів його розвитку;

– наявність процедури затвердження Радою банку штатного розпису підрозділу внутрішнього аудиту та бюджету на наступний рік, а також уніфікованих висновків і звітів про результати його діяльності;

– виконання службою внутрішнього аудиту своїх функціональних обов'язків без будь-яких перешкод;

– постійна участь керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку в засіданнях Правління банку, що стосуються аудиторської діяльності, фінансової звітності, управління, організації внутрішнього контролю.

У межах стандарту № 3 «Професійна компетентність» інспектор має перевірити, на якому професійному рівні виконуються аудиторські перевірки. Для цього він проводить тестування чи співбесіду з працівниками служби внутрішнього аудиту з метою встановлення рівня їхнього професійного досвіду, володіння необхідними знаннями й навичками.

Перевірка дотримання стандарту № 4 зводиться до встановлення фактичних об'єктів внутрішнього аудиту та порівняння їх з необхідним обсягом роботи, який включає:

– перевірку відповідності банківських операцій чинному законодавству України та внутрішньобанківським правилам і процедурам;

– аналіз ефективності та ризику різних видів банківських операцій;

– оцінку рівня комп'ютеризації та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності банку;

– визначення повноти і достовірності внутрішньої та зовнішньої фінансової звітності банку;

– оцінку рівня організації бухгалтерського та управлінського обліку, а також їх відповідність меті та завданням діяльності банку;

– виділення найбільш ризикових видів діяльності банку та їх поглиблений аналіз;

– забезпечення аналізу і оцінки внутрішнього контролю банку;

– своєчасне виявлення порушень і недоліків у діяльності структурних підрозділів і надання відповідних висновків;

– здійснення контролю за дотриманням економічних нормативів, що встановлені Національним банком України;

– перевірка якості управління трудовими та матеріальними ресурсами банку, а саме ефективність використання інтелектуального потенціалу працівників, економічна обґрунтованість витрат, повнота навантаження діючих технічних засобів;

– виявлення факторів, що негативно впливають на виконання завдань банку.

При ознайомленні з аудиторським висновком інспектор повинен звернути увагу на правильність його складання відповідно до вимог стандарту № 6. Йдеться про вимоги до змісту та оформлення.

По-перше, в аудиторському висновку повинно бути відображено, наскільки об'єкт перевірки відповідає чинним законодавчим і нормативним вимогам; факти виявлених порушень, рекомендації з їх усунення; висновок про достовірність і повноту фінансової документації банку, про правильність ведення бухгалтерського обліку.

По-друге, аудиторський висновок підписує внутрішній аудитор, призначений керівником цієї служби банку.

Крім того, інспектор має пересвідчитися у забезпеченні основ для отримання об'єктивних висновків внутрішніми аудиторами. Внутрішній аудит та його інспектування мають сприяти підвищенню ефективності як окремих бізнес-процесів, так і банківської установи в цілому; відстежувати дотримання внутрішньобанківських положень та банківського законодавства; своєчасно «поправляти» хибні дії працівників банку.

Таким чином, можна зробити висновок, що для підвищення конкурентоспроможності українських банків на національному та зарубіжному ринках необхідно вдосконалювати процес внутрішнього аудиту у комерційних банках. Це дасть змогу: мати впевненість керівництва та зацікавлених сторін у надійності банківської установи; вчасно виявляти наявні проблеми та попереджати їх появу; мінімізувати можливі ризики. Саме тому комерційні банки України повинні усвідомити, що саме ефективний внутрішній аудит є діючим засобом зниження ризику банкрутства й основним засобом захисту інтересів акціонерів.

Лише створивши ефективну систему аудиту й контролю функціонування конкретного комерційного банку та здійснюючи ефективний нагляд за його діяльністю, можна підвищити рівень його безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Васюренко О. В., Сидоренко О. М. Банківський нагляд : підручник. Київ : Знання, 2011. 502 с. **2.** Про аудиторську діяльність : Закон України від 14.09.2006 № 140. URL: http://portal.rada.gov.ua. **3.** Гудзь Т. П. Банківський нагляд : навч. посіб. Київ : Ліра, 2008. 380 с. **4.** Про затвердження положення Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках : Постанова Правління НБУ від 20.03.1998 № 114. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0548500-98#Text. **5.** Макеєва О. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні. *Економіст.* 2010. № 6. С. 54–57. **6.** Редько О. Ю. Аудит в Україні. Морфологія : монографія. Київ : ДП «Інформ-аналіт агентство», 2008. 493 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ВИТРАТ

УДК 657.471

Мєщанін Д. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проаналізовано сучасні тенденції в обліку витрат і виявлено подальші напрямки його розвитку. Висвітлено проблеми щодо ведення обліку витрат та зазначено чинники, які впливають на цей процес. Було проведено дослідження використання інструментів управлінського обліку компаніями різних сегментів. Також було зазначено необхідні показники, які включаються в управлінську звітність залежно від фази розвитку, в якій знаходиться бізнес.*

Ключові слова: *облік витрат, інструменти обліку витрат, тенденції, управлінський облік, фази розвитку підприємницької діяльності.*

© Мєщанін Д. В., 2020

Аннотация. *В статье проанализированы современные тенденции в учете расходов, и выявлены дальнейшие направления его развития. Освещены проблемы по ведению учета затрат, и указаны факторы, влияющие на этот процесс. Было проведено исследование использования инструментов управленческого учета компаниями различных сегментов. Также были отмечены необходимые показатели, которые включаются в управленческую отчетность в зависимости от фазы развития, в которой находится бизнес.*

Ключевые слова: *учет затрат, инструменты учета расходов, тенденции, управленческий учет, фазы развития предпринимательской деятельности.*

Annotation. *The article analyzes current trends in cost accounting and reveals further directions of its development. Issues related to cost accounting are highlighted and factors influencing this process are mentioned. A study was carried out on the use of management accounting tools by companies from different segments. Also, the necessary indicators were included which are included in the management reports depending on the phase of development in which the business is located.*

Keywords: *cost accounting, cost accounting tools, trends, managerial accounting, phases of entrepreneurial activity development.*

Трансформація соціально-економічних відносин в Україні, що відбувається в умовах подолання фінансово-економічної кризи, вимагає підвищення ефективності всіх ланок господарювання. Інноваційні підходи до управління, виникнення нових форм господарських взаємовідносин, постійно зростаючі інформаційні потреби менеджерів підприємств вимагають нових підходів до обліку як системи інформаційного забезпечення менеджменту підприємства, а особливо щодо управління витратами.

Наразі забезпечити необхідною інформацією потреби користувачів у прийнятті ними управлінських рішень, використовуючи лише методи бухгалтерського обліку, неможливо. Сучасні виклики менеджменту вимагають єдиного найбільш ефективного підходу до облікового забезпечення управління витратами підприємства, що разом із окресленими економічними тенденціями й обумовило необхідність вирішення цієї проблематики.

Теоретико-методологічні аспекти обліку витрат знайшли відображення у працях таких фахівців, як: М. І. Бондар, О. В. Фоміна, М. С. Пушкар, П. І. Гайдуцький, В. М. Жук, Е. О. Кудінов, Е. Ю. Воронова та ін. [1–6].

У межах досліджень авторами обґрунтовано актуальність проблеми обліку витрат і управління витратами підприємства. Натомість сучасні соціально-економічні тенденції та новації в менеджменті обумовлюють розвиток і системи інформаційного забезпечення управління підприємством.

Метою статті є обґрунтування сучасних тенденцій в обліку витрат і виявлення подальших напрямків його розвитку.

У сучасних економічних умовах систематичного зростання цін на всі види ресурсів лише науково обґрунтоване та раціональне обліково-аналітичне забезпечення управління витратами може сприяти ефективній діяльності підприємства. Проведене опитування CIMA щодо використання інструментів управлінського обліку, основним об'єктом якого є саме витрати [7], показало, що до десяти найбільш використовуваних компаніями світу увійшли калькуляційні інструменти, а саме: традиційні інструменти аналізу відхилень і розподілу накладних витрат.

Результати показують, що респонденти застосовують широкий спектр інструментів управлінського обліку, в середньому компанія буде використовувати чотири з чотирнадцяти інструментів, запропонованих при опитуванні. Чим більша компанія, тим більша ймовірність варіативності застосування інструментів обліку витрат.

Використання деяких інструментів є надто витратним, наприклад ABC. Це пояснює небажання невеликих підприємств використовувати ці інструменти. Так, ABC-аналіз застосовують тільки 22 % малих підприємств з опитаних порівняно з 46 % великих компаній [7].

Натомість масштаби діяльності та організаційна структура великих компаній, що використовують більшу кількість та різноманітність інструментів обліку витрат, можуть обмежувати можливості використання тих інструментів, які застосовуються малими підприємствами. Наприклад, сумарний облік витрат використовують 29 % малих і лише 28 % великих підприємств. Така ж тенденція і щодо використання Target costing (використовують 18 % малих і 14 % великих компаній), Quality costing (управлінський облік витрат на збереження якості), який використовують на 9 % середніх і 2 % великих підприємствах) [2].

Дослідження тенденцій розвитку обліку на основі використання теоретико-методологічного інструментарію інституціональної економічної теорії Вороновою К. Ю. [6] дозволило виділити такі групи проблем обліку витрат:

1) роль трансакційних витрат у розвитку управлінського обліку (у зв'язку з необхідністю обґрунтування істотного розширення меж управлінського обліку);

2) еволюція методів оцінки діяльності підприємств для обґрунтування того, що їх розвиток відбувається в напрямку включення соціального аспекту, а також дедалі більшого застосування нефінансових показників;

3) роль обліку витрат у вирішенні проблеми агентських взаємовідносин корпоративного управління у зв'язку з обґрунтуванням того, що інститути управлінського обліку обмежують опортуністичні дії агентів і сприяють зниженню агентських витрат.

Середовище, в якому функціонує облік витрат як інформаційна підсистема управління підприємством, перебуває під впливом багатьох чинників, а саме: тип економічної системи; галузь економіки (промисловість, торгівля чи сільське господарство тощо); організації, що існують у цьому суспільстві (наприклад, професійні спілки); тип регулювання та контроль (приватний чи державний сектор); загальний рівень освіти; економічний розвиток суспільства [2].

Вітчизняні підприємства змушені вести свою діяльність у жорстких конкурентних умовах, і оцінка їх діяльності не може бути здійснена тільки на основі фінансових показників. Розвиток методів оцінки діяльності підприємств відбувається в напрямку використання нефінансових показників. Найбільш відомим з таких методів є збалансована система показників (BSC), яка дозволяє враховувати інтереси таких зацікавлених осіб, як клієнти і персонал. Також BSC відображає соціальний аспект підприємства порівняно, наприклад, з показником EVA.

Облік є системою, що забезпечує повноцінною інформацією управління підприємством. Така система не є статичною, оскільки на вимоги, які висуваються до нього, впливають: часові межі управління, цілі власників, фаза розвитку бізнесу.

Вимоги до обліку витрат за різних умов, а отже, і до змісту звітності, будуть різними. Крім того, необхідними будуть показники, які включаються в управлінську звітність залежно від фази розвитку, в якій знаходиться бізнес: початок роботи (вихід підприємства на ринок), становлення та зростання підприємства, етап зрілості (нормального функціонування) підприємства та застій, спад і ліквідація.

Так, на початковій стадії розвитку підприємства нефінансові показники, які характеризують підприємство, наприклад розробка асортименту, побудова організаційної структури чи пошук інвесторів, можуть мати більш важливе значення, ніж будь-які інші фінансові показники. Фінансовими ж показниками, які є більш важливими на етапі розвитку, є зростання доходів порівняно з витратами та операційні грошові потоки.

Із входом підприємства в етап зростання продовжується відслідковування зростання доходів, але цей показник порівнюється з показниками рентабельності й управління активами (дохід на інвестиції, залишковий прибуток). На цьому етапі оцінка грошових потоків перестає бути пріоритетною.

На етапі зрілості підприємства основна увага приділяється поверненню залучених активів та капіталу. Виникає необхідність у врегулюванні бази активів і відповідних грошових потоків, а також рентабельності з метою підвищення доходів. На цьому етапі особливо важливо відслідковувати всі фінансові показники підприємства для досягнення омолодження підприємства.

У період кризи важливого значення набуває оптимізація витрат. Керівництво повинно зважено підходити до інвестицій для підвищення рентабельності з метою збереження активів підприємства.

Враховуючи зазначені умови, менеджмент підприємства повинен приділяти особливу увагу отриманню цільового рівня рентабельності та збереженню високого рівня якості свого продукту (послуги) за рахунок ефективного управління витратами. Відповідно, облікове забезпечення управління витратами на підприємстві має являти собою безперервний, оперативний процес формування інформації про витрати з використанням інструментів і методів, вибір яких обумовлений цілями підприємства та можливостями їх застосування, що сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень для раціонального використання обмежених ресурсів і досягнення високого економічного результату підприємства.

Саме тому основні проблеми управління витратами умовно можна звести до таких:

1) відсутність гнучкості в системі управління витратами, швидкої реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;

2) недостатня забезпеченість інформацією про стан внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, неповний аналіз даних, що унеможливлює формування стратегії оптимізації витрат, нестача знань для ефективного ведення діяльності та ін.

Для вирішення цих проблем облік повинен реорганізуватися в систему, яка дозволяє досягти підприємству лідируючих позицій на ринку, а не лише покращити результати діяльності. Чи не найважливішим завданням є створення оптимальних умов максимально повного задоволення інформаційних потреб менеджменту на основі ефективної організації та використання інформаційних ресурсів із застосуванням прогресивних технологій.

Отже, з огляду на виявлені сучасні характеристики обліку витрат, він повинен задовольняти інформаційні потреби користувачів не лише щодо розподілу та використання обмежених ресурсів підприємства, а й виявлення резервів підвищення ефективності діяльності, визначення стратегії та здійснення оцінки її досягнення. Адже наразі вплив інституційних змін на діяльність підприємства потребує розроблення нових підходів до формування інфор-

маційного забезпечення, удосконалення методології обліку витрат як важливої частини інформаційної системи управління підприємством.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Бондар М. І. Бухгалтерський облік як інформаційна підсистема системи управління. *Вісник НУ «Львівська політехніка».* 2012. № 721 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. С. 50–53. **2.** Фоміна О. В. Управлінський облік у торгівлі : монографія. Київ : КНТЕУ, 2016. 470 с. **3.** Пушкар М. С. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація : монографія. Тернопіль : Екон. думка, 2011. 336 с. **4.** Гайдуцький П. І., Жук В. М. Облік трансакційних витрат – вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці. *Облік і фінанси АПК.* 2012. № 3. С. 9–19. **5.** Кудінов Е. О. Механізм моделювання управління витратами торговельного підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2013. № 5. С. 108–112. **6.** Воронова Е. Ю. Формы и способы институционализации управленческого учета в России. *Вестник МГИМО*. 2012. № 3. URL: http://cyberleninka.ru/article/n/formy-isposobyinstitutsionalizatsii-upravlencheskogo-ucheta-v-rossii. **7.** Management accounting tool s for today and tomorrow // CIMA. URL: www.cimaglobal.com/ma.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

УДК 504.03 (477)

Мисник Д. В.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено особливості екологічної політики та мету її провадження в Україні. Показано та підтверджено статистичними даними стан навколишнього середовища. Запропоновано заходи щодо поліпшення становища та врегулювання екологічної ситуації в Україні.*

Ключові слова: *екологічна політика в Україні, державна екологічна політика, регіональна політика, регіональна екологічна політика, урегулювання екологічної ситуації в Україні.*

Аннотация. *В статье исследованы особенности экологической политики и цель ее реализации в Украине. Показано и подтверждено статистическими данными состояние окружающей среды. Предложены меры по улучшению положения и урегулирования экологической ситуации в Украине.*

Ключевые слова: *экологическая политика в Украине, государственная экологическая политика, региональная политика, региональная экологическая політика, урегулирование экологической ситуации в Украине.*

Annotation. *The article explores the features of environmental policy and the purpose of its implementation in Ukraine. The state of the environment is shown and confirmed by statistical data. Measures to improve the situation and resolve the environmental situation in Ukraine are proposed.*

© Мисник Д. В., 2020

Keywords: *environmental policy in Ukraine, state environmental policy, regional policy, regional environmental policy, regulation of the ecological situation in Ukraine.*

В умовах інтенсивного споживання природних ресурсів збільшується роль екологічної політики країни в економіці України. Ця тема дуже актуальна тому, що наявний процес розвитку сучасного українського суспільства зумовлює техногенні зміни навколишнього середовища, що мають екологічні та соціально-демографічні наслідки в українській економіці.

Тому найважливішими завданнями є стабілізація і оздоровлення екологічного стану нашої держави шляхом втілення державної екологічної політики за інтегрованим підходом соціально-економічного розвитку України для забезпечення переходу до сталого розвитку та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування. Запорукою ефективного сталого розвитку регіону має стати дія механізмів державної екологічної політики на регіональному рівні.

Наступним питанням, а саме проблемами, становленням і дослідженням екологічної політики в Україні займалися чимало вітчизняних учених, які присвятили цьому багато робіт, серед яких слід зазначити Л. Амджадіну, О. Васюту, О. Веклич, Т. Галушкіну, В. Дьомкіна, Н. Зіновчук, В. Крук, Н. Маєвську, В. Мариненко, С. Марова, Є. Сенюшкіна, І. Синякевич, Н. Андрусевич та ін. Окремі аспекти породження будови природокористування, розвитку системи екологічної безпеки та проблем охорони навколишнього природного середовища опрацьовували Т. Безверхнюк, С. Дорогунцов, А. Качинський, Н. Терещенко [1; 4].

Головні показники техногенного впливу на навколишнє природне середовище та затрат на природоохоронні заходи в Україні демонструє погіршення стану довкілля як життєво релевантного середовища для існування людини та складової частини національної безпеки України.

Проблеми державної екологічної політики України зумовлені структурними деформаціями галузей економіки України, за яких впродовж тривалого часу перевага надавалася розвитку сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних, галузей промисловості, неупередженими потребами сучасної світової глобалізації та вимогами колективної екологічної безпеки, національного розвитку тощо [5].

Відсутність залучення необхідних обсягів інвестицій для оновлення технологій та здійснення природоохоронних заходів також заподіяли незадовільний стан довкілля. Внаслідок чого ризик зародження надзвичайних ситуацій в Україні став значно вищим, ніж у розвинених країнах, зокрема, країнах Європейського Союзу.

Процеси світової глобалізації та суспільних трансформацій посилили пріоритетність екологічної проблематики. У багатьох випадках на етапі становлення українського суспільства увага та турбота про навколишнє природне середовище виявляється збитковою.

Таблиця 1

Викиди основних забруднюючих речовин у атмосферне повітря [6]

	2010 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Діоксид сірки, тис. т	1244	1176,5	864,8	1109,7	…
стаціонарні джерела	1194,4	1133,3	830,3	1076,4	726,2
пересувні джерела	49,6	43,2	34,5	33,3	…
Діоксид азоту, тис. т	738,5	648,3	530,5	525	…
стаціонарні джерела	307,4	288,1	233,8	240,2	
пересувні джерела	431,1	360,2	296,7	284,8	…
Оксид вуглецю, тис. т	1809,3	1492,2	1288	1302,2	…
стаціонарні джерела	1055,3	828,4	764,1	802,8	728,4
пересувні джерела	754	663,8	523,9	499,4	…
Неметанові леткі органічні сполуки, тис. т	616,2	487,1	423,8	412,8	…
стаціонарні джерела	64,4	50	47,3	52,2	53,1
пересувні джерела	551,8	437,1	376,5	360,6	…
Викиди основних забруднюючих речовин у повітря на одну особу, кг					
Діоксид сірки	27,1	27,4	20,2	25,9	…
Діоксид азоту	16,1	15,1	12,4	12,3	…
Оксид вуглецю	39,4	34,7	30,1	30,4	…
Неметанові леткі органічні сполуки	13,4	11,3	9,9	9,6	…

Саме тому важливою обов'язковою умовою для переходу до екологічно збалансованого розвитку держави є інтеграція екологічної складової в усі напрями економічної діяльності [2].

За мету екологічної політики України на цьому етапі розвитку треба поставити збалансування вимог суспільства, технологій виробництва та можливостей природи шляхом цілеспрямованого формування навколишнього середовища, якість якого змогла б забезпечити безперервний розвиток суспільства.

Покращення якості життя за умови оптимального споживання та поновлення природних ресурсів є найголовнішою ціллю екологічної політики України у наш час.

Екологічна політика покликана для того, щоб скоординувати соціальні та екологічні доручення суспільства, що складає фундамент вирішення проблеми глобальної екологічної кризи.

Українські науковці визначають цілий перелік проблем реалізації державної екологічної політики в Україні, зокрема, такі: нестаток розмежування управління природокористуванням та контроль стану навколишнього природного середовища; невідповідність щодо виконання умов Орхуської конвенції; відсутність системи екологічної освіти та екологічної безпеки; інформування експертів та громадськості з екологічних питань; відсутність системного спостереження за станом навколишнього середовища на основі сучасних технологій; проблеми оцінювання насущної радіологічної ситуації, які потерпіли внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; проблеми реконструкції інфраструктури житлово-комунального господарства населених пунктів, особливо великих міст; проблеми регулювання відходів та їх перероблення державою; проблеми системи регулювання викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря; проблеми регресування та зниження або втрати біологічної і економічної продуктивності орних земель [4].

Найдієвішими методами подолання цих проблем і врегулювання екологічної ситуації в Україні є такі термінові заходи: складання екологічного прогнозу і вироблення рекомендацій локального масштабу, задля яких спочатку треба провести незалежні наукові комплексні екологічні експертизи; впровадження екологічної освіти у школах, університетах задля виховання населення в екологічній сфері; розповсюдження інформації про те, як поліпшити та не посилювати екологічний занепад довкілля за допомогою телебачення, преси та природоохоронних товариств; залучення більш вагомих коштів на охорону природи та прискорення темпів будівництва природоохоронних об'єктів, пристроїв, устаткування; створення більш суворих законів, які забороняють шкоду довкіллю; негайне створення економічних стимулів для проведення екологічних заходів [1].

Таким чином, необхідно зазначити те, що аналіз проблем і перспектив державної екологічної політики на державному, регіональному, місцевому та об'єктному рівнях дає змогу зрозуміти, що якість екологічної політики залежить від правових, організаційних та економічних інституцій, а також від створення взаємин між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством. Саме тому гарантування безпеки суспільства може здійснюватися лише за умови оптимізації реформування діяльності екологічних органів і залучення суспільності до процесу прийняття рішень у екологічній сфері.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Андрієнко М. В., Шако В. С. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2016. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1051. **2.** Селезньова О. В. Особливості виконання екологічних державних цільових програм в Україні. *Бізнес Інформ.* 2013. № 1. С. 122–125. **3.** Безверхнюк Т., Сивак Т. Розвиток системи екологічної безпеки на регіональному рівні у форматі публічної політики. *Актуальні проблеми державного управління.* 2014. Вип. 2. С. 78–83. **4.** Глуха В. В. Актуальні проблеми та перспективи державної екологічної політики України. 2016. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2016-1/doc/2/07.pdf. **5.** Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-1. **6.** Прокопенко О. М. Довкілля України : стат. зб. за 2017 рік. 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_du2017.pdf.

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ Й АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «СІГМАСТЕЛС»)

УДК 336

Міщенко Є. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті наведено технологію оцінки й аналізу фінансової безпеки підприємства; розроблено декомпозицію контекстної діаграми «Аналіз фінансової безпеки підприємства». Досліджено рівні основних часткових показників фінансової безпеки підприємства. Приведено розрахунки її інтегрального показника задля можливості комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства.*

Ключові слова: *фінансова безпека, ліквідність, аналіз, рентабельність, оцінка.*

Аннотация. *В статье представлена технология оценки и анализа финансовой безопасности предприятия; разработана декомпозиция контекстной диаграммы «Анализ финансовой безопасности предприятия». Исследованы уровни основных показатели финансовой безопасности предприятия. Приведены расчеты ее интегрального показателя для возможности комплексной оценки финансовой безопасности предприятия.*

Ключевые слова: *финансовая безопасность, ликвидность, анализ, рентабельность, оценка.*

Annotation. *The article presents a technology for assessment and analysis the financial security of an enterprise, developed a decomposition of the contextual diagram «Analysis of the financial security of the enterprise». The levels of the main indicators of the financial security of the enterprise are investigated. The calculations of the integral index for the purpose of a comprehensive estimation the financial security of the enterprise.*

Keywords: *financial security, liquidity, analysis, profitability, valuation.*

В умовах ринкової економіки розвиток будь-якого підприємства, що успішно функціонує розглядається як постійний процес його взаємодії із зовнішнім середовищем. Тому в таких умовах є доцільним і необхідним формування надійної системи захисту і, перш за все, фінансових інтересів підприємства, функції якої має виконувати система його фінансової безпеки [1].

Над проблемою оцінки й аналізу фінансової безпеки підприємства працюють вітчизняні та закордонні науковці. Основними науковцями, які зробили значний внесок у дослідження проблеми фінансової безпеки підприємства, слід назвати Ареф'єву О. В., Бланка І. О., Горячеву К. С., Єрмошенко А. М., Каркавчук В. В., Кім Ю. Г., Кузенко Т. Б., Кучеренко О. О., Мунтіян В. І., Орлова В. В., Петренко Л. М., Пластун О. Л., Погосову М. Ю., Приказюк О. В., Папєхіна Р. С. та ін.

Аналіз наукових праць показав, що автори розглядають питання визначення сутності категорії фінансової безпеки, наводять перелік окремих загроз та індикаторів фінансової безпеки, деякі підходи до їх класифікації, пропонують певні напрямки забезпечення фінансової безпеки, але деякі питання потребують подальшого розвитку.

Метою статті є розробка технології аналізу фінансової безпеки підприємства галузі торгівлі, за якою чистий фінансовий результат за січень-вересень 2019 року становив 65600,0 млн грн та 31294,0 млн грн за відповідний період 2018 року [2].

Фінансова безпека – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності [3].

Зважаючи на те, що фінансова безпека є складовою економічної, такі зв'язки охоплюють всі рівні економіки країни, а тому фінансова безпека держави, регіону залежить і забезпечується станом безпеки агентів системи фінансових відносин мікрорівня, а фінансова безпека суб'єктів господарювання – її станом на мезо- та макрорівнях. Тобто суб'єкт господарювання має задовільний стан фінансової безпеки за умови, якщо його фінансові інтереси певною мірою узгоджено з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища: споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави, що забезпечує порівневу нейтралізацію джерел виникнення загроз.

© Міщенко Є. О., 2020

Крім того, як уже було зазначено, безпечний стан може бути досягнуто також завдяки стійкості підприємства до можливої або реальної небезпеки [1].

Враховуючи таку значущість фінансової безпеки для підприємства, було розроблено модель технології процесу «Аналіз платоспроможності підприємства» (рис. 1).

Вхідну інформацію до контекстної діаграми утворили: баланс і звіт про фінансові результати.

Особами, що приймають рішення, визначені: економіст, фінансовий аналітик, бухгалтер.

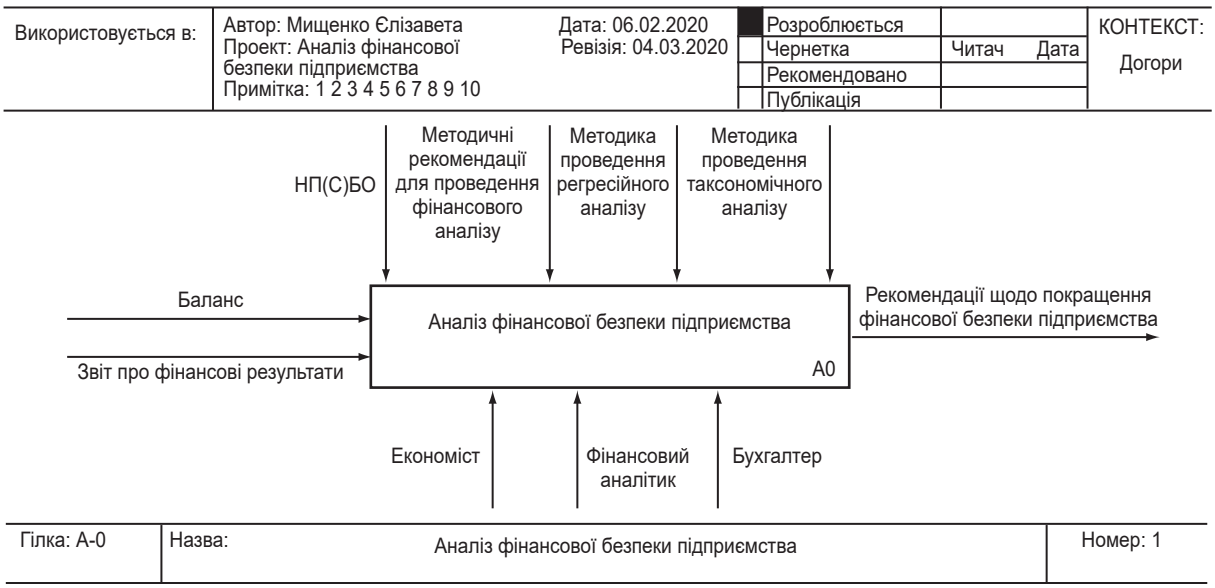

Рис. 1. **Технологія процесу «Аналіз фінансової безпеки підприємства»**

Управлінську інформацію формують:

- методичні рекомендації для проведення фінансового аналізу;
- НП(С)БО загальні відомості про фінансові результати підприємства;
- методичні рекомендації до проведення регресійного аналізу;
- методичні рекомендації до проведення таксономічного аналізу.

Вихідна інформація для контекстної діаграми – рекомендації щодо підвищення фінансової безпеки підприємства.

На наступному кроці дослідження виконується декомпозиція контекстної діаграми бізнес-процесу А-0, яка полягає у виокремленні етапів здійснення аналізу фінансової безпеки підприємства (рис. 2).

Декомпозиція контекстної діаграми А-0 складається з таких бізнес-процесів: проведення експрес-аналізу (А1), коефіцієнтного аналізу (А2), визначення інтегрального показника фінансової безпеки (А3), розроблення заходів щодо підвищення фінансової безпеки підприємства (А4).

Проведення експрес-аналізу (блок А1) включає в себе вертикальний та горизонтальний аналіз фінансової звітності підприємства. Горизонтальний аналіз використовують для оцінювання розвитку фінансових явищ та процесів у часі (динаміці), а вертикальний (структурний) аналіз спрямований на визначення структури фінансових показників із виявленням впливу кожної позиції звітності на результат загалом.

У процесі коефіцієнтного аналізу (блок А2) за допомогою фінансових показників можливо діагностувати рівень фінансової безпеки. Основними напрямками є аналіз показників ліквідності (платоспроможності), аналіз фінансової стійкості, аналіз рентабельності, аналіз показників оборотності активів (ділової активності). Доречно проводити порівняння розрахованих фінансових коефіцієнтів з нормативними значеннями [4].

Результат оцінювання фінансової безпеки підприємства торгової галузі за її частковими показниками на прикладі ТОВ «Сігмастелс», яке займається оптовою торгівлею напоями, продуктами харчування, тютюновими виробами, діяльністю ресторанів, надання послуг мобільного харчування, рекламною діяльністю, наведено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, фінансова безпека аналізованого підприємства висока, але зменшились показники абсолютної ліквідності, покриття запасів, оборотності запасів через збільшення кредиторської заборгованості що свідчить про погіршення фінансового стану ТОВ «Сігмастелс».

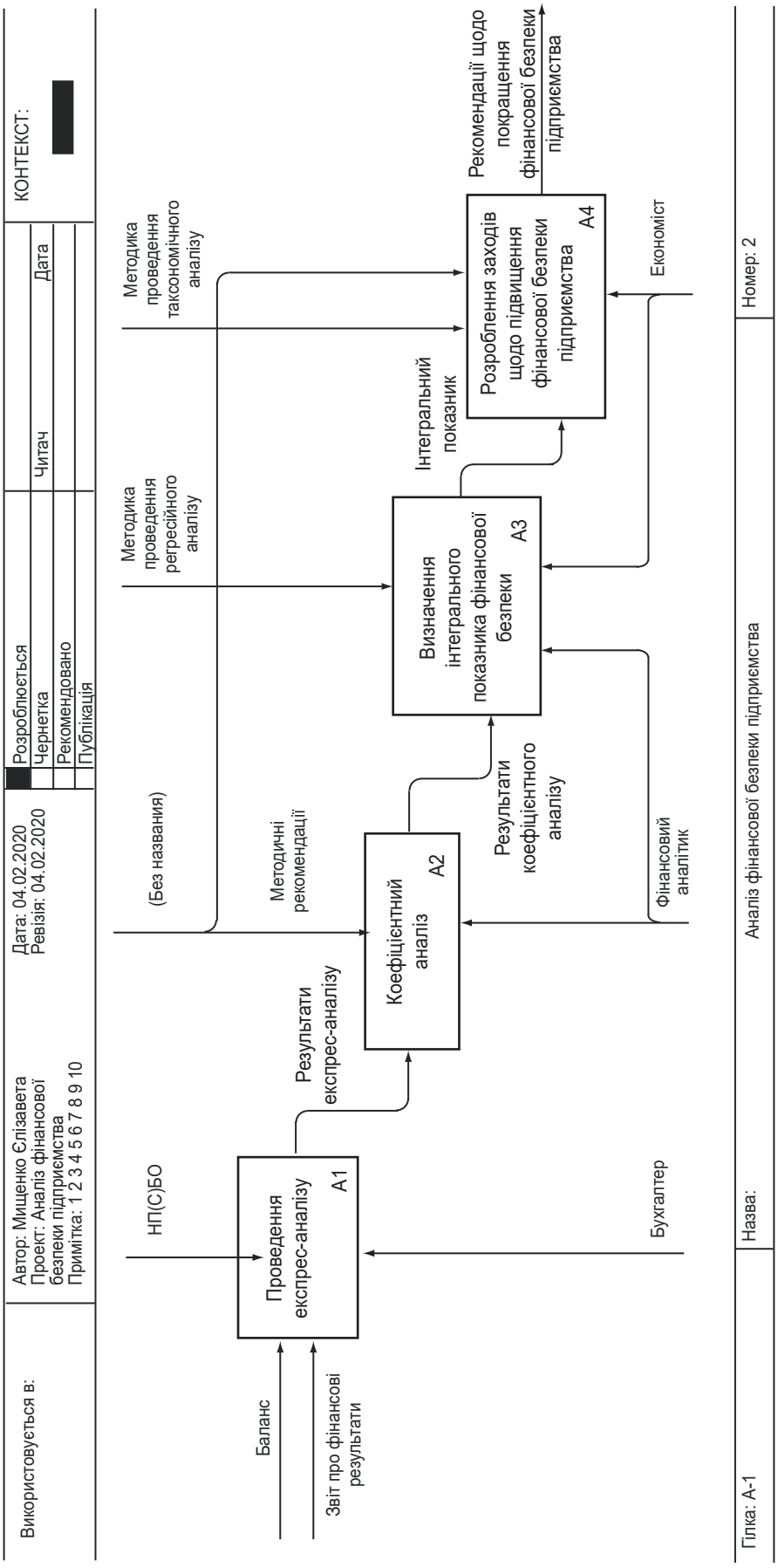

Рис. 2. **Декомпозиція контекстної діаграми «Аналіз фінансової безпеки підприємства»**

Таблиця 1

Результати розрахунку показників фінансової безпеки підприємства торговельної галузі (на прикладі ТОВ «Сігмастелс»)

Показники фінансової безпеки підприємства	Нормативне значення	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5-2	0,99	1,2	1,24
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,18	0,33	0,19
Коефіцієнт покриття запасів	>1	1,55	1,5	1,38
Коефіцієнт автономії	0,02	0,02	0,2	0,26
Коефіцієнт оборотності запасів	>0	9,77	13,53	8,98
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	>0	6,16	9,5	7,54
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	>0	35,73	73,01	48,44

Коефіцієнт поточної ліквідності зріс за рахунок збільшення поточних оборотних активів для погашення поточних короткострокових зобов'язань; збільшення коефіцієнта автономії свідчить про те, що частково збільшуються власні кошти підприємства у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність; коефіцієнти оборотності запасів, кредиторської та дебіторської заборгованостей знаходяться у межах норми, їх зменшення викликане збільшенням періоду оборотності, зниженням попиту на готову продукцію.

Для визначення інтегрального показника (блок А3) було застосовано метод таксономічного аналізу, який дозволяє обчислити узагальнювальний рівень фінансової безпеки підприємства, що може змінюватись в діапазоні від 0 до 1, за її частковими показниками із табл. 1. Результати розрахунку інтегрального рівня фінансової безпеки наведені на рис. 3.

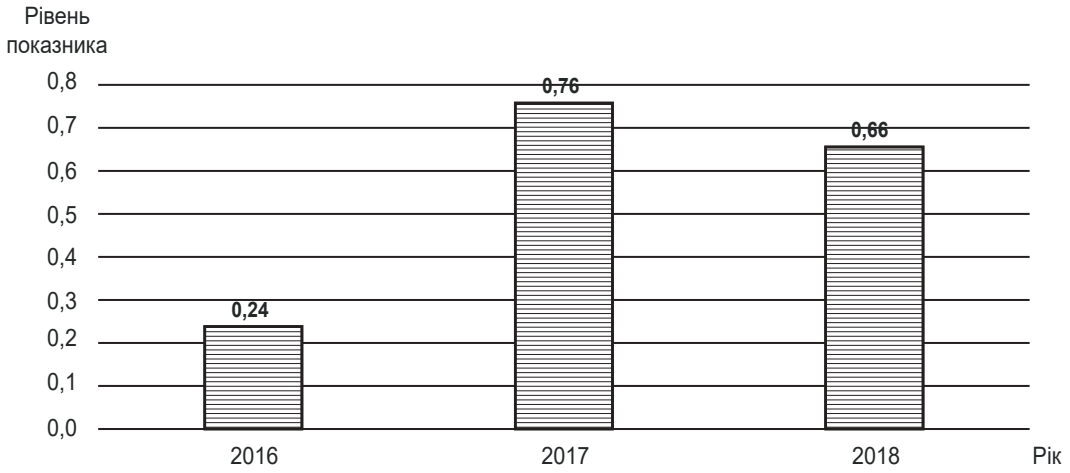

Рис. 3. **Інтегральний показник фінансової безпеки ТОВ «Сігмастелс»**

Відповідно до отриманих результатів свого максимального значення інтегральний показник фінансової безпеки ТОВ «Сігмастелс» досяг у 2017 р. Це свідчить про те, що в цьому періоді відсутні кризові явища у діяльності підприємства. У 2016 р. показник був найменшим, що говорить про застій в розвитку суб'єкта господарювання. На кінець досліджуваного періоду інтегральний показник фінансової безпеки показав дещо негативну динаміку порівняно з попереднім роком, проте в цілому значення показника не є найнижчим.

Таким чином, подальші дослідження мають бути спрямовані на реалізацію наступних бізнес-процесів розробленої моделі загалом та виявлення факторів, що вплинули на динаміку зміни інтегрального показника фінансової безпеки підприємства зокрема.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лелюк С. В.

Література: 1. Кіпа М. О. Дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 31–33. **2.** Статистичні дані // Державна служба статистики України. URL: http://www/ukrstat.gov.ua. **3.** Вергун А. М., Стріжко К. В. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка.* 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_21. **4.** Кальченко О. М., Андросенко Я. С. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 2. С. 244–250.

АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 331.556(477)

Молодецький Г. Г.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *На сучасному етапі розвитку в Україні велика увага приділяється ринку праці, який міг би забезпечувати потреби економіки, створення гідних умов праці, розробку ефективної політики зайнятості, зниження рівня безробіття. Але на цей момент наша країна є одним з найбільших постачальників трудових мігрантів у світі, що говорить про наявність певних проблем у народному господарстві України, які і є причиною відпливу робочої сили за кордон.*

Ключові слова: *емігрант, еміграція, трудова міграція, мобільність, грошові перекази, внутрішня міграція, Міжнародна організація з міграції (МОМ).*

Аннотация. *На современном этапе развития в Украине большое внимание уделяется рынку труда, который мог бы обеспечивать потребности экономики, созданию достойных условий труда, разработке эффективной политики занятости, снижению уровня безработицы. Но на данный момент наша страна является одним из крупнейших поставщиков трудовых мигрантов в мире, что говорит о наличии определенных проблем в народном хозяйстве Украины, которые и являются причиной оттока рабочей силы за границу.*

Ключевые слова: *эмигрант, эмиграция, трудовая миграция, мобильность, денежные переводы, внутренняя миграция, Международная организация по миграции (МОМ).*

Annotation. *At the present stage of development in Ukraine, great attention is paid to the development of the labour market, which could provide the needs of the economy, creating decent working conditions, the development of an effective employment policy, reducing the level of unemployment. But at the moment our country is one of the largest supplier of labour migrants in the world, indicating that the presence of certain problems in the national economy of Ukraine, which are the cause of the outflow of labour force abroa.*

Keywords: *emigrant, emigration, labour migration, mobility, remittances, internal migration, IOM.*

Актуальність. З розвитком процесів глобалізації та демократизації як внутрішні, так і зовнішні територіальні переміщення населення позбулися обмежень. Ці фактори разом з постійним зниженням якості рівня життя, зростанням безробіття штовхають працездатне населення до постійних переміщень в пошуках роботи. І якщо мобільність всередині країни впливає лише на перерозподіл робочої сили між регіонами, то зовнішня міграція

© Молодецький Г. Г., 2020

стає серйозною загрозою для національного ринку праці. Адже на цьому етапі розвитку виникла проблема втрати робочої сили на користь інших країн, що значно підриває трудовий потенціал нації.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми трудової міграції досліджували такі вчені, як: Пирожков С. І., Малиновська О. А., Хомра О. У., Позняк О. В., Лібанова Е. М., Романюк М. Д., Прибиткова І. М., Шульга М. О. та ін.

Метою цього дослідження є виявлення причин і особливостей трудової міграції, а також проблем, які виникають в економіці країни внаслідок переміщення працездатного населення.

Об'єктом дослідження є трудові міграційні процеси, тобто територіальні переміщення робочої сили.

Предметом дослідження є трудові ресурси, які беруть участь в міграційних процесах.

Виклад основного матеріалу. Внутрішня міграція – це переміщення населення в межах кордонів країни для подальшого проживання строком більшим за один рік. Внутрішню міграцію переважно зумовлюють причини соціального та економічного характеру. На жаль, у випадку сучасної України основною причиною, що стимулювала інтенсифікацію руху населення, стали військові дії, тероризм та посягання на цілісність і суверенність держави [7].

Причини внутрішньої міграції можна розділити на групи (рис. 1).

Рис. 1. **Причини внутрішньої міграції**

Джерело: складено автором за [3]

До головних проблем трудової міграції відносяться: відсутність доступного житла; відсутність робочих місць за місцем проживання, що і стає рушійною силою трудової міграції; відсутність належного державного регулювання та контролю над міграційними процесами; прогалини в законодавстві; відсутність ефективної державної програми адміністрації трудової міграції. Багато років поспіль міграційні показники України були приблизно рівні. Стан внутрішнього міграційного руху населення України за останні роки подано в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Показники внутрішнього міграційного руху населення України

Роки	2014 р.*	2015 р.**	2016 р.**	2017 р.**	2018 р.***
Кількість випадків вибуття, осіб	519914	519045	246188	430290	610687
Кількість випадків прибуття, осіб	542506	533278	256808	442287	629276

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя;

**Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

***Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованої території у Донецькій та Луганській області.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України)

Як видно з табл. 1, у 2014–2015 роках по Україні спостерігаються високі міграційні показники. У 2014 році країна вперше за роки незалежності зіткнулася не лише з масовими внутрішніми міграціями, а й з проблемою вимушених переселенців (ВПО).

Причиною цих явищ став воєнно-політичний конфлікт між Росією та Україною на території Донецької та Луганської областей. У 2016 році ці показники скоротилися вдвічі. На думку експертів, найімовірніше, в цей період змінювався реєструючий орган. У 2017 році міграційна активність населення збільшилася, проте залишилася нижче рівня 2014–2015 років, у 2018 році – цей показник найвищий, що викликано причинами внутрішньої міграції.

Зовнішня трудова міграція – це переміщення населення за межі держави з метою поліпшення свого матеріального добробуту та рівня життя [6].

До головних причин зовнішньої трудової міграції можна віднести:

1) високу оплату праці за кордоном порівняно з Україною. Це стосується навіть професій, які не вимагають високої кваліфікації;

2) недостатня кількість робочих місць на національному ринку, що штовхає населення до пошуку роботи за кордоном;

3) загальна нестабільність і пов'язаний з нею дискомфорт;

4) посилення соціальних і економічних протиріч і загострень як наслідок високого рівня безробіття і диференціації доходів різних верств суспільства;

5) економічний спад, наслідком якого є ситуації, описані в пунктах 1 і 2;

6) відсутність можливостей розвитку і самореалізації, особливо це стосується вчених і фахівців, яких розвинені країни готові прихистити і надати всі необхідні умови. Через це Україна втрачає інтелект нації;

7) високий рівень корумпованості владних структур.

Головні особливості зовнішньої трудової міграції полягають в тому, що майже всі мігранти працюють на низькокваліфікованих роботах незалежно від рівня освіти. Лише деякі з них за кордоном можуть знайти роботу, відповідну їх рівню кваліфікації. Найбільша кількість українських мігрантів проживає в прикордонних місцевостях, де налагоджені міграційні та культурні зв'язки [4]. Основна частка мігрантів перебувають у віці 30–50 років, чоловіки становлять близько двох третин трудових мігрантів (65 %), жінки – 35 %.

Основними сферами працевлаштування українських трудових мігрантів впродовж 2014–2019 років були: будівництво (46 %), домашній догляд (18 %), сільськогосподарський сектор (11 %), оптова та роздрібна торгівля (9 %), промисловість (4 %), готельний і ресторанний сектор (4 %), транспортний сектор (4 %) та інші види робіт (4 %) [2].

Наслідки зовнішньої трудової міграції:

1) збільшення надходжень іноземної валюти в країну за рахунок переказів трудових мігрантів;

2) зменшення соціальних і економічних суперечностей внаслідок зменшення чисельності безробітних на національному ринку праці;

3) еміграція є одним з факторів зменшення населення України. В Україні спостерігається демографічний спад. Починаючи з 1991 року загальна чисельність населення скоротилася більш ніж на 7 млн осіб, що є результатом різкого зниження народжуваності, втрат під час військових дій на території Донецької та Луганської областей і негативного сальдо міграції. Очікується, що ця тенденція буде зберігатися, тому загальна чисельність населення скоротиться ще на 10 млн до 2050 р. Крім того, до 2050 р., за прогнозами, майже половина населення буде мати вік понад 45 років. Частка осіб у віці 60 років і старше збільшиться до 2050 року в 1,5 разу, а осіб у віці 80 років і старше за цей же період збільшиться в 3,4 разу;

4) втрата державою-донором робочої сили і коштів, витрачених на навчання працівника, який створює додану вартість в іншій країні;

5) втрата кваліфікації, оскільки особи з високим рівнем професійної підготовки здебільшого виконують за кордоном малокваліфіковану роботу.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що рух трудових мігрантів між регіонами України і в інші країни обумовлений різними чинниками, як економічними, так і політичними. Перебудова економіки України стала причиною великих змін у житті країни.

Такі процеси, як військові дії, тероризм і посягання на цілісність і суверенність держави, політична і фінансова нестабільність, спад виробництва, банкрутство і закриття підприємств, спричинило масове звільнення працівників, зниження рівня заробітної плати, затримки з її виплатою і, як наслідок, зниження рівня життя населення в цілому.

Також можна стверджувати, що міграція робочої сили за кордон має як негативні, так і позитивні наслідки для держави. І найголовніше, щоб поліпшити стан трудової міграції, держава повинна створити ефективну державну програму з регулювання питань трудової міграції, як всередині країни, так і за її межами.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 49–50. Ст. 463. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. Київ : НІСД, 2011. 40 с. **4.** Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / за ред. О. В. Позняка. Умань, 2007. 276 с. **5.** Міграція в Україні. Факти і цифри // Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. URL: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf. **6.** Пирожков С., Малиновская Е., Хомра А. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект : монография. Киев : НИПМБ, 2003. 134 с. **8.** Черняк Є. О. Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни. *Ефективна економіка.* 2014. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_55.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

УДК 657.421.3(045)

Мороз А. П.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості бухгалтерського обліку нематеріальних активів України та проаналізовано капітальні інвестиції за видами активів, які було використано на підприємствах. За результатами проведеного дослідження та узагальнення думок науковців було визначено проблемні аспекти бухгалтерського обліку нематеріальних активів.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, нематеріальні активи, капітальні інвестиції, інтелектуальна власність, проблемні аспекти бухгалтерського обліку нематеріальних активів.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности бухгалтерского учета нематериальных активов Украины, и проанализированы капитальные инвестиции по видам активов, которые были использованы на предприятиях. По результатам проведенного исследования и обобщения мнений ученых были определены проблемные аспекты бухгалтерского учета нематериальных активов.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, нематериальные активы, капитальные инвестиции, интеллектуальная собственность, проблемные аспекты бухгалтерского учета нематериальных активов.*

© Мороз А. П., 2020

Annotation. *The paper reviewed the accounting features of intangible assets of Ukraine and analyzed capital investments by types of assets that were used in enterprises. According to the results of the study and summarizing the opinions of scientists, the problematic aspects of accounting for intangible assets were identified.*

Keywords: *accounting, intangible assets, capital investment, intellectual property, problematic aspects of accounting for intangible assets.*

На сьогодні нематеріальні активи відіграють важливу роль у бізнесі. Наявність цих активів у складі ресурсів підприємства позитивно впливає на його діяльність. Так, наприклад, збільшується ринкова вартість підприємства, підвищується його інвестиційна привабливість, забезпечується захист прав тощо. Багато керівників вважають, що нематеріальні активи є орієнтиром зростання та ключем до конкурентоспроможності підприємства. При цьому в Україні існують проблемні аспекти, пов'язані з бухгалтерським обліком нематеріальних активів. Саме тому виявлення цих проблем є дуже актуальним для України.

Багато вчених, такі як В. П. Завгородний, М. В. Корягін, Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська, [1–3] та багато ін., займалися вивченням і дослідженням бухгалтерського обліку та дали сучасникам значні знання стосовно різних аспектів цього питання. Проте деякі аспекти бухгалтерського обліку нематеріальних активів потребують подальшого вдосконалення.

Метою статті є визначення проблемних аспектів бухгалтерського обліку нематеріальних активів в Україні.

Велика частина вказівок, що стосуються визнання та оцінки нематеріальних активів, виходить з бухгалтерського та податкового регулювання [4–7].

Згідно з П(С)БО 8 [4] нематеріальні активи – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований. Окрім цього, нематеріальні активи – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, права користування природними ресурсами, майном, права на комерційні позначення, авторське право та суміжні з ним права, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності) [2].

Більшість ідентифікованих нематеріальних активів підпадають під одну з п'яти категорій: пов'язані з маркетингом, пов'язані з клієнтами, художні, контрактні або технологічні [3].

Для початку дослідження проаналізуємо капітальні інвестиції підприємств. За статистичними даними [5], упродовж 2018 р. капітальні інвестиції у нематеріальні активи, які було використано на підприємствах, складали 35177,1 млн грн. Якщо порівнювати з інвестиціями у матеріальні активи (491164,7 млн грн) вклад у нематеріальні активи є мізерним.

З діаграми капітальних інвестицій підприємств за видами активів 2018 року (рис. 1) можна побачити, що достатньо мала частина капітальних інвестицій вкладається у нематеріальні активи, приблизно 6 % усіх інвестицій, з яких 4 % інвестицій – права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії та 2 % інвестицій у програмне забезпечення та бази даних.

Рис. 1. **Капітальні інвестиції за видами активів 2018 року, %** [5]

Однією з перших проблем, пов'язаних з урахуванням нематеріальних активів, є їх ідентифікація. Нематеріальні активи не є фізичними активами, які можуть бути легко визнані. У деяких випадках те, що може здаватися нематеріальним активом для одного боку, може виявитися зобов'язанням для іншої сторони. Крім того, швидкість і складність нових технологій можуть становити проблему для підтримки інформованості про запаси нематеріальних активів.

Також проблемою є те, що законодавство досить сильно обмежує склад нематеріальних активів за рахунок того, що витрати зі створення багатьох нематеріальних активів зобов'язує відносити на витрати звітного періоду. При цьому відсутнє повне й однозначне визначення критеріїв, за якими об'єкт визнається нематеріальним активом.

Ще однією проблемою є узгодження класифікації нематеріальних активів. Податковий кодекс України розділяє нематеріальні активи на шість груп [6]. Підхід до класифікації нематеріальних активів згідно з ПСБО 8, МСБО 38 дещо відрізняється [4].

Тому потрібно розробити детальну класифікацію, визначити істотні характеристики їх видів, розробити принципи постановки на бухгалтерський облік, методи оцінки та переоцінки вартості нематеріальних активів.

Нематеріальні активи зазвичай дуже неліквідні, на відміну від фізичних товарів, таких як золото або акції, які можна оцінити і продати майже відразу [1].

Бухгалтери іноді стикаються з труднощами при простому визначенні нематеріальних активів, які придбали компанії, не кажучи вже про присвоєння розумної вартості цих активів. Часто керівництво уникає всієї оцінки нематеріальних активів, тому що це пов'язано з великою суб'єктивністю. Це можна пояснити проблемою нерозробленої бухгалтерської методики, яка б давала змогу вводити в систему бухгалтерського обліку весь спектр нематеріальних активів.

Оскільки сьогодні вартість підприємства формується не тільки за рахунок матеріальних активів а й з рахунок торгової марки, результатів інтелектуальної діяльності тощо, то це впливає на те, що підприємства купуються за ціною, що перевищує в кілька разів вартість їх основного капіталу, що підтверджує факт значного впливу нематеріальних активів на вартість підприємства загалом. Виникає поняття «небалансові нематеріальні активи», які в балансі не відображаються, але впливають на формування фінансового результату підприємства, тому часто виникає проблема, пов'язана з оцінкою нематеріальних активів під час проведення їх інвентаризації, та виявлення таких, що не відображені на балансі підприємства [2].

Такі концепції, як амортизація, надзвичайно складно оцінити для нематеріальних активів. Навіть серед, здавалося б, порівнянних нематеріальних активів, таких як торгові найменування, дуже складно точно порівняти ключові показники.

Ключовим фактором, що визначає необхідність амортизації нематеріального активу, є термін його корисного використання. Якщо він невизначений, актив не амортизується. Хоча питання про те, чи є строк корисного використання активу певним або невизначеним, може здатися однозначним, деякі нематеріальні активи, особливо ті, які є результатом контракту або інших встановлених законом умов, важко судити.

Також на цьому етапі в Україні існують проблеми захисту прав інтелектуальної власності, які слід вирішувати найближчим часом.

Отже, у роботі були визначені проблемні аспекти бухгалтерського обліку нематеріальних активів, до яких можна віднести: проблему узгодження класифікації та ідентифікації нематеріальних активів; проблему, пов'язану з оцінкою нематеріальних активів під час проведення їх інвентаризації та виявлення таких, що не відображені на балансі підприємства; проблему, пов'язану з нарахуванням амортизації та захисту прав інтелектуальної власності.

Тому у подальших роботах буде доцільно запропонувати способи вирішення цих проблем для більш ефективного введення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Завгородний В. П. Бухгалтерський облік в Україні. Київ : А. С. К., 2003. 848 с. **2.** Корягін М. В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції : монографія. Львів : ЛКА, 2012. 389 с. **3.** Бутинець Ф. Ф., Войналович О. П., Томашевська І. Л. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2005. 528 с. **4.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18.10.1999 № 242. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99. **5.** Державна служба

статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **6.** Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **7.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 9966-XIV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996614.

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ Й АНАЛІЗУ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА МЕБЛЕВОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «НОВИЙ СТИЛЬ»)

УДК 658.15:338.31

Мороз К. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто технологію оцінки й аналізу платоспроможності підприємства, приведено декомпозицію контекстної діаграми. Визначено та розраховано основні показники ліквідності підприємства. Приведено розрахунки інтегрального показника задля можливості оцінки платоспроможності підприємства.*

Ключові слова: *платоспроможність, ліквідність, аналіз, показники, оцінка.*

Аннотация. *В статье рассмотрена технология оценки и анализа платежеспособности предприятия, приведена декомпозиция контекстной диаграммы. Определены и рассчитаны основные показатели ликвидности предприятия. Приведены расчеты интегрального показателя для возможности оценки платежеспособности предприятия.*

Ключевые слова: *платежеспособность, ликвидность, анализ, показатели, оценка.*

Annotation. *The article deals with the technology of assessment and analysis of the solvency of the enterprise, presents the decomposition of the contextual diagram. The main indicators of liquidity of the enterprise are determined and calculated. The calculations of the integral index for the purpose of estimation of solvency of the enterprise are resulted.*

Keywords: *solvency, liquidity, analysis, indicators, valuation.*

З точки зору ринкових відносин платоспроможність підприємств вважається найважливішою умовою їх господарської діяльності. Платоспроможність підприємства як його здатність своєчасно і повністю виконувати планові платежі і термінові зобов'язання при збереженні нормального ритму господарської діяльності – це одна з умов конкурентоспроможності підприємства, його фінансової стійкості [1, с. 17–36].

Як українські, так і зарубіжні фахівці працюють над проблемою оцінки платоспроможності підприємства. Серед учених України та країн СНД, які зробили значний внесок у вирішення проблеми управління платоспроможністю, слід назвати І. О. Александрова, І. О. Бланка, В. А. Борисову, В. В. Глухова та Ю. М. Бахрамова, В. А. Гавриленко, В. І. Гребельного, Ф. І. Євдокимова, Г. В. Жарова, О. В. Мицака, Є. В. Негашева, А. М. Поддєрьогіна, С. І. Кручка, В. О. Мец, Н. А. Русак і В. А. Русак, Г. В. Савицьку, Р. О. Слав'юка, О. Д. Шеремета, П. Н. Шуляка та ін. Проте подальшого розвитку потребують питання визначення та реалізації технології її оцінки, особливо для підприємств меблевої галузі, які в 2019 році отримали збитки у розмірі 420,5 млн грн [2].

© Мороз К. В., 2020

Аналіз найважливіших робіт по еволюції теорії оцінки платоспроможності та інструментів її визначення дозволяє зробити висновок, що думки різних учених щодо визначення ліквідності активів підприємства і платоспроможності розходяться, а деякі питання залишаються не визначеними [3, с. 14–17]. Фінансовий аналіз платоспроможності підприємства полягає в абсолютному та відносному порівнянні активів як платіжних засобів з фінансовими ресурсами (зобов'язаннями), за рахунок яких відбулося її формування [4, с. 73].

В оцінці платоспроможності зацікавлені керівники підприємств, які повинні мати достовірну інформацію про наявність коштів, необхідних для розрахунків з персоналом, фінансовими органами, установами банків і постачальниками; підприємства-партнери, які надають комерційний кредит або вирішують питання про відстрочення платежів, й установи банків при визначенні кредитоспроможності позичальників. А також така інформація потрібна для прогнозування фінансової діяльності на майбутнє [5, с. 43–48].

Враховуючи таку значущість платоспроможності для підприємства, було розроблено модель технології процесу «Оцінка та аналіз платоспроможності підприємства» (рис. 1) в нотації IDEF0.

Вхідною інформацією для контекстної діаграми є фінансова звітність підприємства, звіт про стан поточних активів і зобов'язань, оцінка майнового стану підприємства. Механізмом реалізації цього бізнес-процесу є особа, що приймає рішення, – фінансовий аналітик.

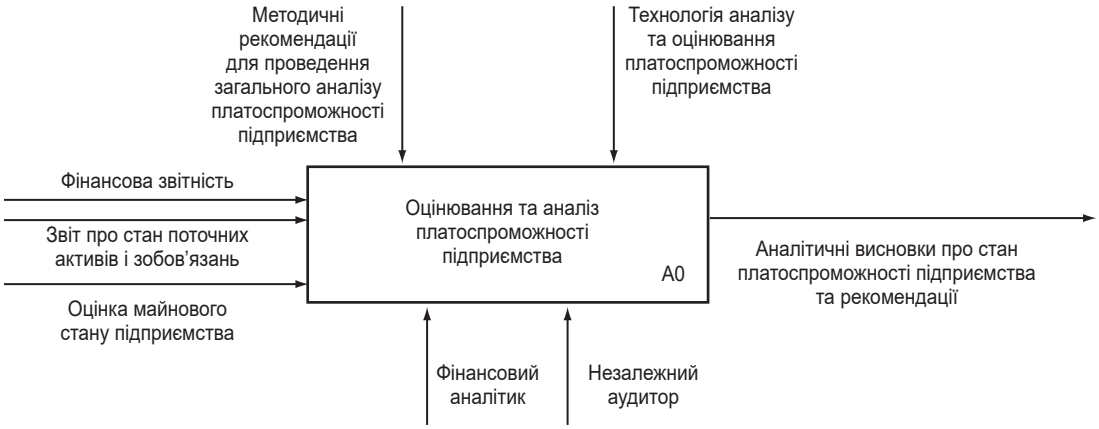

Рис. 1. **Технологія процесу «Оцінка та аналіз платоспроможності підприємства»**

Елементи управління для бізнес-процесу на діаграмі формують:

– методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства;

– НП(С)БО загальні відомості про фінансові результати підприємства;

– методичні рекомендації про проведення загального аналізу платоспроможності підприємства;

– технологія аналізу й оцінки платоспроможності підприємства.

Вихідною інформацією бізнес-процесу АО «Оцінка та аналіз платоспроможності підприємства» є аналітичні висновки про стан платоспроможності підприємства та рекомендації (щодо її підвищення). Декомпозицію контекстної діаграми бізнес-процесу А-0, на якій подається перелік етапів здійснення оцінки та аналізу платоспроможності підприємства, наведено на рис. 2.

Приведена декомпозиція першого рівня моделі «Оцінки та аналізу платоспроможності підприємства» складається з таких етапів: збір інформації для оцінки й аналізу платоспроможності підприємства (блок А1), розрахунок показників платоспроможності підприємства (блок А2), оцінка рівня платоспроможності підприємства (блок А3), формування рекомендацій щодо підвищення платоспроможності підприємства (блок А4).

Початковим бізнес-процесом першого рівня декомпозиції контекстної діаграми визначається збір інформації для оцінки й аналізу платоспроможності підприємства. Це підготовчий етап, який полягає у знаходженні інформації та виборі значущих показників, необхідних для аналізу й оцінки фінансових результатів підприємства.

У процесі аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства (блок А2) розраховуються такі показники [1–5]: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, власні оборотні кошти (ВОК), коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, коефіцієнт покриття запасів.

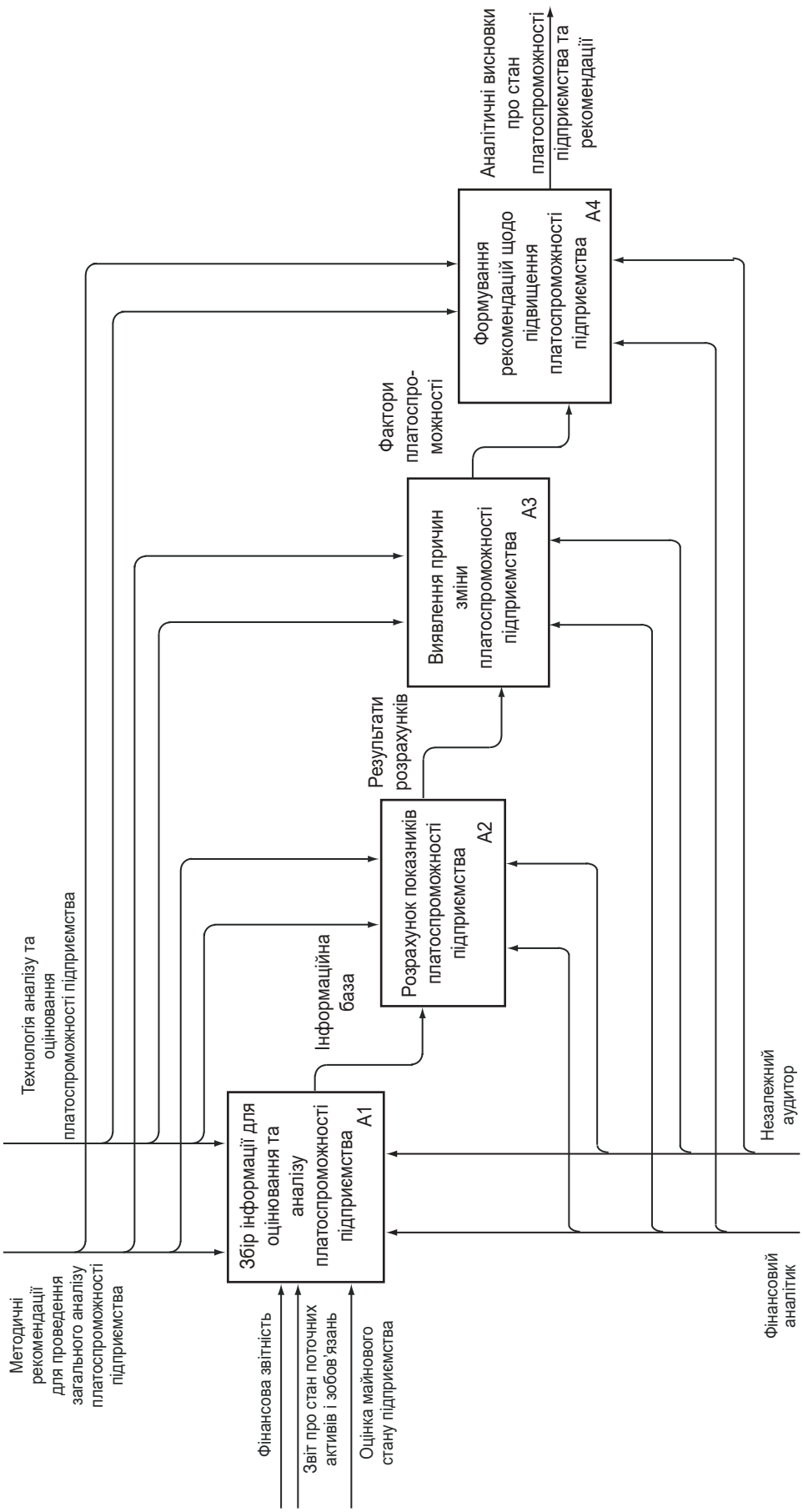

Рис. 2. **Декомпозиція контекстної діаграми «Оцінка та аналіз платоспроможності підприємства»**

У ході реалізації бізнес-процесів А2 та А3 проводиться розрахунок відносних показників (табл. 1) та оцінка рівня платоспроможності підприємства. Як видно з табл. 1, платоспроможність досліджуваного підприємства висока, але всі ці показники у 2018 році зменшились, що свідчить про погіршення фінансового стану ПрАТ «Новий стиль».

Таблиця 1

Результати розрахунку показників ліквідності підприємства меблевої галузі (на прикладі ПрАТ «Новий стиль»)

Показник	Нормативне значення	Значення за роками, тис. грн			Відхилення	
		2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5 - 2	2,533	2,998	2,365	0,464	-0,632
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,5 - 1	0,122	0,337	0,238	0,215	-0,099
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,35	1,650	1,830	1,444	0,180	-0,386
Власні оборотні кошти	≥ 0	293931	317414	307306	23483	-10108
Коефіцієнт забезпеченості ВОК	≥ 0	0,605	0,666	0,577	0,061	-0,089
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат ВОК	≥ 0,5	1,736	1,711	1,482	-0,025	-0,229
Коефіцієнт маневреності ВОК	Збільшення	0,080	0,169	0,174	0,089	0,006
Коефіцієнт покриття запасів	≥ 1	1,907	1,857	1,699	-0,050	-0,158

Протягом аналізованого часу коефіцієнт абсолютної ліквідності майже у 5 разів переважає нормативне значення. Це свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів. Проте цей показник у 2018 році зменшився з 1,830 до 1,444 порівняно з попереднім роком.

При цьому індикатор швидкої ліквідності значно менший за нормативне значення, що характеризує підприємство як таке, що не здатне забезпечити всі свої зобов'язання вчасно та у повному обсязі. І підтверджує факт нераціонального використання фінансових ресурсів.

Коефіцієнт поточної ліквідності хоча і зменшився у 2018 році порівняно з 2017 роком від 2,998 до 2,365, проте має високий рівень відносно нормативного значення. Зниження всіх показників ліквідності відбулось за рахунок збільшення поточних зобов'язань і забезпечень порівняно з попереднім періодом на 66159 тис. грн.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами (ВОК) зменшився, з 1,736 до 1,482. Це більшою мірою пов'язано зі зростанням необоротних активів і говорить про те, що якщо зниження будуть відбуватись і надалі без короткострокового та довгострокового позикового капіталу компанія не зможе забезпечити безперебійний виробничо-збутової процес.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів на початок досліджуваного періоду складав 0,08, а на кінець – 0,174. Як бачимо, відстежується позитивна динаміка, і це говорить про те, що підприємство здатне відповідати за своїми найбільш терміновими зобов'язаннями, використовуючи власні обігові кошти.

Більш комплексно оцінити рівень платоспроможності підприємства можна на основі використання таксономічного аналізу, який дозволяє побудувати інтегральний показник досліджуваного явища, що змінюється в інтервалі [0; 1]. В ролі часткових показників обрані індикатори, наведені в табл. 1. Результат розрахунку інтегрального рівня платоспроможності ПАТ «Новий стиль» наведено на рис. 3.

Згідно з рис. 3 найкращого значення стан платоспроможності серед аналізованих років набув у 2017 р. Це відбулось за рахунок того, що коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, власні оборотні кошти, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами набули найвищого значення саме у цьому періоді. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів ПрАТ «Новий стиль» досяг свого максимального значення у 2018 році, а коефіцієнт покриття запасів і коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами – у 2016 році. Така тенденція свідчить про те, що у 2017 році структура капіталу ПрАТ «Новий Стиль» була найоптимальнішою за весь досліджуваний період.

Проведене моделювання технології оцінки й аналізу платоспроможності дозволило виявити основні етапи здійснення даного процесу. Реалізація наведених бізнес-процесів надала можливість виявити рівень платоспроможності підприємства меблевої галузі за частковими коефіцієнтами та провести комплексне оцінювання на основі визначення інтегрального показника. Виявлена тенденція до зниження платоспроможності ПАТ «Новий стиль» потребує визначення факторів, що на неї впливають, і розроблення рекомендації щодо її підвищення. Таким чином, подальші дослідження будуть спрямовані на реалізацію таких етапів, наведених у моделі бізнес-процесів.

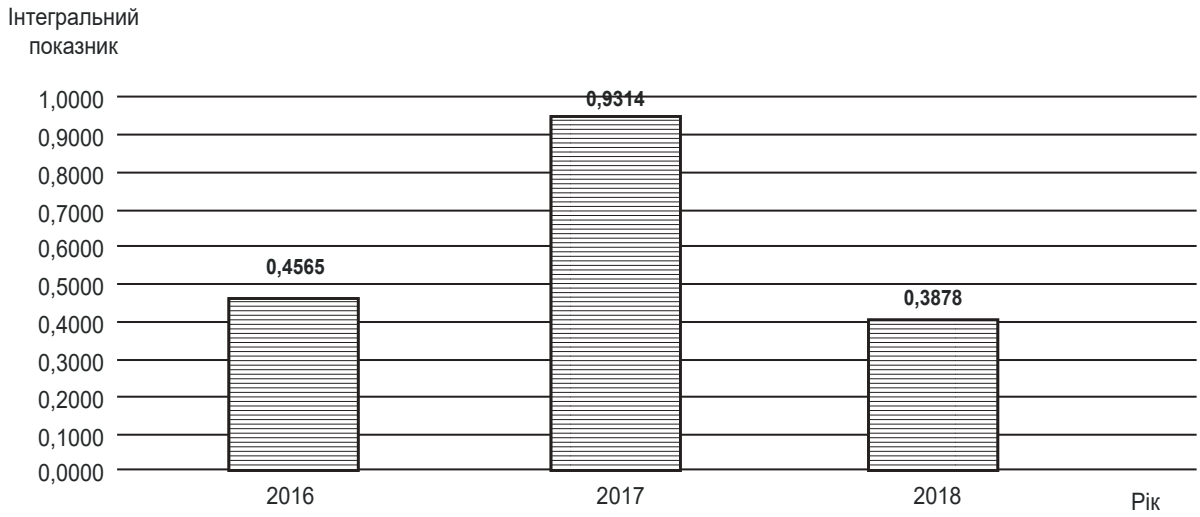

Рис. 3. **Динаміка інтегрального показника платоспроможності підприємства меблевої галузі (на прикладі ПАТ «Новий стиль»)**

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лелюк С. В.

Література: 1. Ревуцька Л. А. Платоспроможність підприємства та резерви її підвищення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2017. № 7–8. С. 16–37. **2.** Статистичні дані // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** Лисун І. Ю. Економічна суть ліквідності та платоспроможності. *Управління розвитком.* 2014. № 3. С. 14–17. **4.** Нечаєв Г. І., Бахмацький С. А. Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства. *Фінанси.* 2014. С. 73–77. **5.** Бержанір І. А. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств. *Финансы, учет, банки.* 2014. Вып. 1. С. 43–48.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 618.15

Нікітіна Ю. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *В роботі запропоновано застосування інтегрального підходу до визначення рівня фінансової безпеки підприємства на основі розширеної системи показників. Підхід дозволяє надати кількісну оцінку фі-*

© Нікітіна Ю. В., 2020

нансовій безпеці підприємства та якісно ідентифікувати її рівень з визначенням характерних ознак поточного стану та загроз функціонування підприємства у майбутньому.

Ключові слова: *фінансова безпека, рівень фінансової безпеки, інтегральний показник, оцінка, ранг, підприємство.*

Аннотация. *В работе предложено применение интегрального подхода к определению уровня финансовой безопасности предприятия на основе расширенной системы показателей. Подход позволяет предоставить количественную оценку финансовой безопасности предприятия и качественно идентифицировать ее уровень с определением характерных признаков текущего состояния и угроз функционирования предприятия в будущем.*

Ключевые слова: *финансовая безопасность, уровень финансовой безопасности, интегральный показатель, оценка, ранг, предприятие.*

Annotation. *The article suggests the application of an integrated approach to determining the level of financial security of an enterprise. For this, an advanced scorecard is used. As a result, this allows quantitative and qualitative assessment level of financial security of the enterprise, determine the current state of financial security and threats that may arise in the future.*

Keywords: *financial security, level of financial security, integral indicator, assessment, rank, enterprise.*

Існування кризових явищ на підприємствах все частіше стає об'єктивною реальністю для економічної системи України. Велика кількість підприємств стає банкрутами в результаті використання неефективних методів фінансового управління, нераціонального залучення, розподілу та використання їх ресурсів. Ключовою причиною настання банкрутства підприємств є відсутність превентивних заходів з визначення кризи та впровадження ефективних дій з її нейтралізації.

Тому досить актуальним на сьогодні залишається питання оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства як дієвого заходу попередження його банкрутства.

У сучасній науковій літературі широке коло питань з означеної проблематики висвітлено в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених: Е. Альтмана, Р. Таффлера, І. Бланка, О. Ареф'євої, О. Барановського, В. Бівера, Т. Кузенко, М. Погосової та ін. Водночас наукові здобутки й накопичений практичний досвід з означеної проблеми все ще залишають дискусійними як теоретичні, так і практичні аспекти її вирішення, що потребує подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання інтегрального підходу до визначення рівня фінансової безпеки підприємства на основі розширеної системи показників.

Найбільш доцільними методами забезпечення фінансової безпеки підприємства є постійне виявлення її рівня за допомогою різних підходів.

Дослідження та аналіз розроблених методологій оцінки рівня фінансової безпеки показав, що їх можна умовно поділити на дві основні групи: традиційні та нетрадиційні [1, с. 32].

Найбільш розповсюдженими традиційними методами є індикаторний, інтегральний, ресурсно-функціональний підхід та методи оцінки на основі аналізу ймовірності банкрутства.

Погоджуємось з думкою авторів статті [2], доцільним для використання та таким, що дозволить відстежити зміни у рівнях фінансової безпеки підприємства, є інтегральний підхід, який полягає в інтеграції певної сукупності показників в єдиний показник, що визначає рівень фінансової безпеки. Ці методи дають змогу дослідити різні аспекти діяльності підприємства та прилаштувати обраний метод під конкретне підприємство. Методичною основою визначення рівня фінансової безпеки ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна» є підхід, який ґрунтується на визначенні інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства обґрунтований у роботі автора Швець Ю. [2].

Автор пропонує для використання систему показників, яка кількісно складається із 16 видів коефіцієнтів, які всебічно оцінюють фінансовий стан підприємства: платоспроможність, ліквідність, рентабельність, ділову активність і майновий стан.

Окрім того, вибір показників обґрунтовано такими умовами, як: значущість і вплив показника на фінансовий стан підприємства; максимальна інформативність показника; відносна простота розрахунку показників; наявність необхідної для їх розрахунку інформації у публічній звітності. Незважаючи на трудомісткість процесу розрахунку такої кількості показників, вважаємо, що результат має бути більш інформативним для визначення загроз, які супроводжують діяльність підприємства. Характеристику обраної для аналізу системи показників наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Система показників моделі оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства із зазначенням рівня вагомості при визначені інтегрального показника [1; 3; 4]

№	Показник	Вплив на стан фінансової безпеки (ФБ)	Ранг	Вагове значення
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	Низьке значення коефіцієнта стверджує про незадовільну структуру джерел фінансування підприємства та наявність реальної загрози ФБ	1	0,11
2	Коефіцієнт автономії	Чим вище цей показник, тим менший ризик фінансової залежності підприємства та вищий рівень ФБ	2	0,1
3	Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Низьке значення показника стверджує про наявність ризику недофінансування, який збільшується з несприятливою структурою на ринку, та вказує на зменшення ФБ	3	0,1
4	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Низький рівень коефіцієнта стверджує про неможливість сплати підприємством поточних зобов'язань, що підриває платоспроможність підприємства та загрожує його ФБ	4	0,09
5	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Фактично характеризує платоспроможність підприємства за умови своєчасних розрахунків із дебіторами	5	0,08
6	Коефіцієнт покриття	Низький рівень коефіцієнта означає нездатність підприємства відповідати за своїми боргами та є ознакою його неплатоспроможності	6	0,08
7	Співвідношення оборотності ДЗ і КЗ	Наближення показника до 1 означає ефективну політику управління дебіторської та кредиторської заборгованості та відсутність загроз ФБ підприємства, пов'язаних із дебіторами	7	0,07
8	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Низьке значення коефіцієнта стверджує про необхідність залучення додаткових джерел для фінансування діяльності підприємства, а отже, і зниження рівня ФБ	8	0,07
9	Коефіцієнт зміни чистого прибутку	Низьке значення показника стверджує про зменшення ефективності діяльності підприємства та наявність ризику подальшого зменшення прибутковості, що створює пряму загрозу фінансовій безпеці підприємства. Високі значення стверджують про можливість забезпечення подальшого економічного зростання	9	0,06
10	Рентабельність продажу	Низьке значення означає неефективну діяльність підприємства через високий рівень собівартості або неефективну інвестиційну та фінансову діяльність і наявність загроз ФБ підприємства	10	0,05
11	Рентабельність активів	Низьке значення показника стверджує про неефективне управління підприємством та наявність можливих загроз ФБ через неефективну діяльність підприємства	11	0,04
12	Рентабельність ВК	Низьке значення показника означає неефективне використання вкладених коштів	12	0,03
13	Фондовіддача	Низький рівень цього показника вказують на неефективність використання основних засобів, а отже, наявність ризику неефективності операційної діяльності	13	0,03
14	Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів	Тенденція до зростання свідчить про зростання ефективності управління оборотними коштами	12	0,03
15	Коефіцієнт придатності основних засобів	Низьке значення коефіцієнта свідчать про необхідність оновлення основних засобів, що призводить до додаткових фінансових втрат у майбутніх періодах	11	0,04
16	Коефіцієнт зміни валюти балансу	Низьке значення показника стверджує про негативні явища на підприємстві та скорочення виробничої діяльності, а високі – про розширення виробництва та можливість зростання прибутків у майбутніх періодах	16	0,01

Відповідно до потреб аналізу ця система показників може бути скороченою чи розширеною. Відповідно до специфіки функціонування підприємства та його галузевої приналежності ранжування показників також може бути змінено за професійною потребою експертів. Тому додатково можемо зазначити, що цей підхід є ще й універсальним.

Також зауважимо, що всі показники є стимуляторами, тобто чим більше значення кожного окремого показника, тим вище рівень фінансової безпеки підприємства, в іншому разі доведеться застосовувати додаткові формули перетворення.

Зазначимо, що найбільший вплив на фінансову безпеку справляють показники фінансової стабільності підприємства, оскільки відображають залежність підприємства від зовнішніх чинників, а отже, характеризують захищеність підприємства від зовнішніх загроз, пов'язаних, головним чином, із нестабільністю банківського сектора та можливістю неплатоспроможності підприємств-партнерів.

Кожному із показників за допомогою експертного методу було надано свій ранг залежно від впливу показників на фінансову безпеку підприємства, при цьому найменше значення рангу означає найбільший вплив, а найбільше – найменший. Зауважимо, що ранг повинен переглядатися залежно від стану ринкової кон'юнктури, ситуації як на фінансовому ринку, так і в реальному секторі, а також ураховувати специфіку діяльності галузі або самого підприємства, його стратегію та цілей.

Для визначення вагового значення кожного показника було використано формулу Фішберна, яка дає змогу розрахувати їх виходячи із ранжування показників [5, с. 63]:

$$W_i = \frac{2 \times (m - i + 1)}{m \times (m + 1)}, \quad (1)$$

де W_i – питома вага і-го показника в інтегральному показнику;

i – місце в ранзі окремого показника;

m – загальна кількість показників.

Отримані вагові коефіцієнти необхідні для розрахунку загального інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства, який розраховується за формулою:

$$I_{FS} = \sum_{i=1}^{m} W_i \times K_i, \quad (2)$$

де *IFS* – показник фінансової безпеки;

W_i – питома вага і-го показника в інтегральному показнику;

K_i – розрахункове значення і-го показника.

Результати розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна» у 2016–2018 рр. вказують на зміни у тенденціях забезпечення фінансової безпеки. Станом на 2016 р. його значення склало 1,41; у 2017 р. – 0,88 і у 2018 р. – 0,56.

Завершальним кроком оцінки є інтерпретація отриманого значення коефіцієнта фінансової безпеки, яку наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки	Значення IFS	Характеристика стану
Відмінний	1,17 < *IFS*	Підприємство бездоганно протистоїть зовнішнім і внутрішнім загрозам, що створює підґрунтя для стабільного розвитку та реалізації стратегії підприємства у майбутніх періодах
Задовільний	0,93 < *IFS* < 1,17	Підприємство здатне протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, що забезпечує його розвиток у майбутньому періоді
Незадовільний	0,56 < *IFS* < 0,93	Підприємство не здатне протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, що загрожує ефективному функціонуванню підприємства в майбутніх періодах
Критичний	*IFS* < 0,56	Підприємство не протистоїть зовнішнім і внутрішнім загрозам, тому є велика ймовірність утрати платоспроможності й банкрутств

Отримані результати дозволяють вказати на те, що у 2016 р. рівень фінансової безпеки ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна» відповідає задовільному стану, тобто підприємство здатне протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, що забезпечує його розвиток у майбутньому періоді. Однак у 2017–2018 рр. ситуація докорінно змінилась, підвищились загрози втрати його фінансової безпеки. Значення інтегрального показника 0,88 у 2017 р. характеризує стан фінансової безпеки як незадовільний, тобто підприємство втратило здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім

загрозам, що загрожує ефективному функціонуванню підприємства в майбутніх періодах. Така втрата вплинула на рівень фінансової безпеки у 2018 р. на що вказує значення інтегрального показника 0,56. Стан погіршився і його можна характеризувати як критичний (на межі між незадовільним та критичним). У ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна» є велика ймовірність утрати платоспроможності та банкрутства.

Запропонований методичний підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки є більш удосконаленим. Його перевагою є більша аналітична база проведення аналізу, оскільки можна виявити більшу кількість слабких місць у діяльності підприємства. Другою перевагою є можливість інтерпретації рівня фінансової безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Фещенко О. П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності. *Бізнес Інформ.* 2015. № 2. С. 229–236. **2.** Швець Ю. О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2017. Вип. 25 (1). С. 162–168. **3.** Басова О. О., Конюх О. В. Практичне застосування експрес-методики оцінки інвестиційної привабливості металургійних підприємств. URL: http://www.rusnauka.com/9_NND_2013/Economics/3_131451.doc.htm. **4.** Картузов Є. П. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* 2012. № 10. С. 115–123. **5.** Макарова И. Л. Анализ методов определения весовых коэффициентов в интегральном показателе общественного здоровья. *Символ науки*. 2015. № 7 (1). С. 87–95.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.2:336

Нікітіна Ю. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено підходи щодо оцінки фінансової безпеки підприємства, визначено їх переваги та недоліки, проведено порівняльну характеристику цих методів. Аналіз наявних підходів до оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства дозволив виділити методи кількісного та якісного аналізу.*

Ключові слова: *фінансова безпека, загроза, метод оцінки, підприємство, кількісний методи, якісний метод.*

Аннотация. *В статье исследованы подходы к оценке финансовой безопасности предприятия, определены их преимущества и недостатки, проведена сравнительная характеристика данных методов. Анализ существующих подходов к оценке угроз финансовой безопасности предприятия позволил выделить методы количественного и качественного анализа.*

Ключевые слова: *финансовая безопасность, угроза, метод оценки, предприятие, количественный методы, качественный метод.*

© Нікітіна Ю. В., 2020

Annotation. *In the article described the approaches for assessing financial security of company, identified their advantages and disadvantages, made comparative characteristics of these methods. An analysis of existing approaches to assessing threats to the financial security of an enterprise made it possible to single out methods for quantitative and qualitative analysis.*

Keywords: *financial security, threat, assessment method, enterprise, quantitative methods, qualitative methods.*

Прояв загроз фінансовій безпеці у діяльності сучасних суб'єктів господарювання все частіше стає об'єктивною реальністю для економіки України. Велика кількість підприємств стає банкрутами в результаті використання неефективних методів фінансового управління, нераціонального залучення, розподілу та використання їх ресурсів.

Поглиблення кризових явищ в економіці України вимагає об'єктивного і неупередженого оцінювання фінансової безпеки підприємства з метою своєчасної діагностики і попередження загроз, а також розроблення адекватного та дієвого механізму управління нею. Тому досить актуальним на сьогодні залишається питання оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства як дієвого заходу попередження його кризового стану

Вивченню теоретико-методологічних підходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства присвячено праці вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких необхідно зазначити таких як: Барановський А., Бланк І., Браун С., Нікіфоров П., Горячева К., Папєхін Р., Єпіфанов А., Реверчук Н. та ін. Проте питання оцінки фінансової безпеки підприємства потребує постійного опрацювання в умовах змінюваності впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Тому **метою** статті є необхідність проведення порівняльного аналізу наявних методів оцінки загроз фінансової безпеці і з виокремленням їх переваг і недоліків.

У сучасній науковій літературі можна виокремити декілька підходів до оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання, а саме: індикаторний [1], ресурсно-функціональний [2], економіко-математичний підхід [3] та інші. У рамках наведених підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства доцільно визначити методи оцінки її загроз.

Більшість сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців розглядають дві групи методів оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства: якісні чи суб'єктивні (експертний, імовірності та ін.) та кількісні чи об'єктивні (статистичні, аналітичні, рейтингові та ін.) [4; 5].

Якісний аналіз загроз фінансовій безпеці підприємства передбачає виявлення їх джерел і причин; ідентифікацію (встановлення) усіх можливих їх видів; виявлення практичної корисності та можливих негативних наслідків. У процесі якісного аналізу загроз фінансовій безпеці важливо не тільки установити всі їх види, які загрожують підприємству, але й бажано виявити втрати ресурсів при їх виникненні.

Практика господарювання свідчить, що для якісної оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства використовують методи, які наведені у табл. 1 [6; 7].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз методів якісної оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства

Метод якісної оцінки загроз	Рівень загроз	Сутність	Переваги методу	Недоліки методу
1	2	3	4	5
Аналіз наслідків	Високий, помірний, слабкий	Досліджується фінансово-господарська діяльність та з'ясовується вплив на неї загроз	Простота розрахунку	Наслідки варіюються в широких межах чи сама подія відбувається кілька разів протягом певного проміжку часу
Аналіз імовірності (стосовно збитку)	Високий, помірний, низький	Аналізується ймовірність настання події у відсотковому значенні протягом певного періоду часу	Можливість виявлення головних загроз, що впливають на функціонування підприємства	Значний фактор часу, не враховуються заходи, які підприємство може вжити для того, щоб знизити цю ймовірність
Аналіз імовірності (стосовно сприятливих можливостей)	Високий, помірний, низький	Досліджується ймовірність настання події у відсотковому значенні протягом певного періоду часу при врахуванні шляхів нейтралізації	Врахування можливих заходів для уникнення загроз чи зниження їх імовірності	Подію важко контролювати через низку зовнішніх загроз, що впливають на внутрішні загрози

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Експертний метод	Катастрофічний, критичний, допустимими, малий, мінімальний	Базується на опитуванні кваліфікованих спеціалістів із наступною статистико-математичною обробкою результатів цього опитування	Простота розрахунків, можливість оцінки загроз, що не піддаються аналізу іншими методами	Суб'єктивний характер

Якісний аналіз загроз фінансовій безпеці підприємства передує кількісному. Тобто він є вихідною інформацією для його проведення. Зазвичай кількісний аналіз спрямований на отримання числового вираження загроз фінансовій безпеці підприємства із зазначенням ймовірностей їх прояву та можливих втрат від їх дії. У процесі визначення рівня загроз фінансовій безпеці підприємства необхідно враховувати, що він може змінюватися залежно від обраного методу оцінювання. Умовою застосування більшості з них є достатність ресурсів, зокрема грошових, інформації, часу тощо.

Кількісні методи передбачають оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства в абсолютному та відносному вираженнях. В абсолютному вираженні загрози фінансовій безпеці підприємства вимірюють іменованими величинами. Це може бути: розміри можливих втрат підприємства, які виражені у грошовому еквіваленті, тощо. У відносному вираженні загрози фінансовій безпеці підприємства вимірюють різними безрозмірними показниками, які є відношенням двох чи декількох їх іменованих величин.

Практика господарювання свідчить, що для кількісної оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства використовують методи, які наведені в табл. 2

Таблиця 2

Порівняльний аналіз методів кількісної оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства [6; 8]

Метод якісної оцінки загроз	Сутність	Переваги методу	Недоліки методу
Статистичний	Базується на теорії ймовірності розподілу випадкових величин	Найбільш повна та достовірна інформація про рівень загроз фінансовій безпеці підприємства	Складність розрахунку, наявність достатньо великого обсягу статистичної інформації
Метод аналогів	Базується на порівнянні з аналогічними багаторазово здійсненними операціями	Використання досвіду попередників	Неврахування фактора часу, необхідність повної та достовірної інформації
Аналітичний	Використовуються такі показники, як період окупності, норма прибутковості, індекс рентабельності. Порівнюючи значення перерахованих показників альтернативних проєктів, визначають рівень їх загроз	Можливість виявлення головних загроз, що впливають на функціонування підприємства та пошук шляхів зниження їх впливу	Метод недостатньо розроблений для підприємницької діяльності, складність розрахунку
Метод доцільності витрат	Цей метод орієнтований на визначення джерел фінансування запасів: власний капітал, власний та позиковий капітал (довгостроковий); власний і позиковий капітал (довгостроковий і короткостроковий)	Пошук загроз фінансовій безпеці підприємства через порівняння витрат, простота в розрахунках	Не враховується вплив окремих загроз на фінансову безпеку підприємства
Рейтинговий метод	На основі звітності розраховуються основні фінансові показники та робиться їх ранжування за певною шкалою	Можливість обробки широкого масиву інформації, отриманий результат можна одразу порівняти з еталоном, простота розрахунків	Можливість неправильного вибору еталона
Метод дерева рішень	У процесі підготовки рішення виділяються різні його варіанти, що можуть бути прийняті, а також для кожного варіанта – ситуації, які можуть настати	Пошук можливих сценаріїв розвитку подій, наочність	Можливість неправильного вибору сценарію розвитку подій, необхідність повної та достовірної інформації
Нормативний метод	Базується на використанні системи фінансових коефіцієнтів (ліквідності, платоспроможності та ін.)	Легкість розрахунків максимальна точність у розрахунках	Не дає можливості врахувати всю індивідуальність конкретної ситуації

Узагальнивши економічну сутність окремих методичних підходів до оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства, слід зазначити, що найбільш доцільними до використання у практиці функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання є статистичний, аналітичний та рейтинговий методи.

Перевагами цих методів є те, що саме вони надають найбільш повну та достовірну інформацію про рівень загроз фінансовій безпеці з урахуванням сучасних умов господарювання українських підприємств, дозволяють реалізувати можливості до визначення головних загрози та у подальшому надавати рекомендацій з їх нейтралізації.

За економічним змістом статистичний метод базується на теорії ймовірності розподілу випадкових величин, що враховує попередній досвід функціонування підприємства та дозволяє отримати прогноз настання кризового стану з певним, математично обґрунтованим рівнем ймовірності.

Аналітичний метод ґрунтується на розрахунку та порівнянні значень сукупності показників оцінки фінансового стану за рівнем платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності з метою визначення «вузьких місць» у діяльності підприємства та можливих загроз його фінансовій безпеці.

Рейтинговий метод оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства може базуватися на застосуванні як аналітичного, так і статистичного методів з подальшим визначенням стану фінансової безпеки підприємства на основі ранжування за певною шкалою. Незважаючи на вказані переваги, всі ці методи характеризується складністю розрахунків і значними витратами часу для отримання результатів.

Розглянувши основні методи кількісної оцінки загроз фінансовій безпеці підприємства, можна зазначити, що використання кожного з них має свої переваги та недоліки. Одні методи (статистичний, аналітичний, рейтинговий методи та метод аналогів) потребують використання значного масиву інформації; інші (метод доцільності витрат, метод дерева рішень) – недостатньо розроблені для використання у вітчизняних умовах господарювання. Тому, не зменшуючи важливість застосування вказаних методів, слід зауважити, що комплексне оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства на основі застосування аналітичного або статистичного методів дозволить отримати найбільш достовірні та повні результати стану його фінансової безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Блажевич О. Г. Финансовая безопасность предприятия: определение минимально необходимого уровня. *Фінанси, банки, інвестиції.* 2010. № 3. С. 25–31. **2.** Ареф'єв В. О. Моделювання управлінських впливів щодо формування системи фінансової безпеки підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2011. № 36. С. 110–112. **3.** Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. М. : Бизнес-школа «Интел-Синтез». 1997. 288 с. **4.** Васюренко В. О., Синюгіна Н. В. Фінансова безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bictream/123456789/1325/1. **5.** Кириченко О., Кім Ю. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. *Економіка та держава.* 2009. № 1. С. 15–18. **6.** Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления. *Наукові праці ДонНТУ.* 2006. Вип. 103 (4). С. 215–218. 7. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики.* 2008. № 1 (1). С. 82–96. **8.** Колесник О. Альтернативні підходи в теорії безпеки і їх застосування у фінансовій науці. URL: http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk/KZITgn.pdf.

СПЕЦИФІКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

УДК 657.1

Омельченко В. Л.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено особливість організації бухгалтерського обліку малих підприємств, виявлено пов'язані з нею проблеми. Проаналізовано можливість застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності малим бізнесом та зроблено висновки про необхідність її удосконалення.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, мале підприємництво, фінансова звітність, спрощена система оподаткування, регістри бухгалтерського обліку, господарська операція.*

Аннотация. *В статье исследованы особенности организации бухгалтерского учета малых предприятий, выявлены связанные с ней проблемы. Проанализирована возможность применения упрощенной системы налогообложения, учета и отчетности малым бизнесом и сделаны выводы о необходимости ее усовершенствования.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, малое предпринимательство, финансовая отчетность, упрощенная система налогообложения, регистры бухгалтерского учета, хозяйственная операция.*

Annotation. *The article explores the features of the organization of accounting for small enterprises, identifies problems associated with it. The possibility of applying a simplified system of taxation, accounting and reporting by small businesses is analyzed and conclusions are drawn about the need for its improvement.*

Keywords: *accounting, small business, financial reporting, simplified taxation, accounting registers, business transaction.*

Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством, незалежно від його організаційно-правової форми і форми власності. Наявність ефективної системи обліку є однією з умов успішної діяльності підприємства: дані обліку, які містять правдиву інформацію про діяльність та фінансовий стан підприємства, допомагають користувачам при прийнятті рішень. Також ця інформація необхідна для держави, що встановлює політику розвитку малого підприємництва, та для інвесторів, які забезпечують приплив фінансових ресурсів у малий бізнес.

Як наслідок, отримання недостовірної інформації через недосконалу систему бухгалтерського обліку може призвести не тільки до прийняття неправильних управлінських рішень, а й до втрати інвестиційної привабливості підприємства, штрафних санкцій контролюючих органів. Тому дослідження проблем бухгалтерського обліку малого бізнесу є актуальним. Дослідженням різних аспектів організації бухгалтерського обліку на малих підприємствах займалися багато вчених, серед яких: Гоголь Т. [5], Стасюкова К. [4], Васькович І. [2], Куслій І. [3] та ін.

Мета статті – дослідити специфіку ведення бухгалтерського обліку малим бізнесом, виявити проблеми, які зустрічаються при організації обліку, та проаналізувати можливість застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств і показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 50 осіб [1].

Всі суб'єкти господарської діяльності ведуть бухгалтерський облік згідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». У ньому наведено основні принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності [1]:

– повне висвітлення – фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

– автономність – кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;

© Омельченко В. Л., 2020

– послідовність – постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики;

– безперервність – оцінка активів і зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі;

– нарахування – доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;

– превалювання сутності над формою – операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

– єдиний грошовий вимірник – вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці.

Організація обліку на підприємствах малого бізнесу має відповідати всім вимогам щодо обліку: забезпечувати інформаційну, контрольну, аналітичну та оціночну функції. Основним завданням організації обліку на малих підприємствах є створення такої системи отримання інформації, яка б забезпечувала реальне управління суб'єктом малого підприємництва та примноження доходу від його діяльності [3].

Суб'єкти господарювання, у тому числі й суб'єкти малого бізнесу, мають право самостійно обирати форму організації обліку:

– безпосередній облік, який ведеться власником або керівником підприємства;

– бухгалтерський аутсорсинг, коли інше підприємство надає послуги бухгалтерського обліку;

– введення бухгалтерського обліку бухгалтером або бухгалтерським відділом підприємства.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, регістрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством, або власник відповідно до законодавства та установчих документів [1].

Малий бізнес може мати такі проблеми при виборі тієї чи іншої форми організації обліку:

– брак знань аудиту та законодавства у власника або керівництва для здійснення завдань бухгалтерського обліку;

– обмеження фінансів для залучення високопрофесійних фахівців і наявність ризиків, які пов'язані з аутсорсингом (ризики витоку інформації, припинення роботи постачальника послуг та інше);

– перекладення обов'язків з ведення бухгалтерського обліку на спеціаліста іншої галузі, через невелику кількість працюючих на підприємстві.

Також одним із напрямів організації бухгалтерського обліку є вибір форми його ведення, що відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство може зробити самостійно. Форма ведення бухгалтерського обліку являє собою систему облікових регістрів, тобто послідовності та взаємодії їх використання.

Для малих підприємств були створені «Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами», затверджені наказом Міністерства фінансів України від 25 червня 2003 р.

Згідно з ними малі підприємства повинні складати регістри бухгалтерського обліку щомісяця, кожна господарська операція повинна бути занесена до регістру того місяця, у якому вона відбулась.

Було запропоновано два варіанти ведення регістрів:

– проста форма – для підприємств з невеликим документообігом, передбачає використання Журналу обліку господарських операцій;

– спрощена форма – для підприємств з більшим обсягом документообігом, передбачає використання п'яти відомостей та оборотно-сальдової відомості.

Суб'єкти малого підприємництва мають право на застосування спрощеної системи, яка регулюється Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва», зі змінами і доповненнями, від 28 червня 1999 р. № 746/99 та Законом України «Про державну підтримку суб'єктів малого підприємництва» від 19 жовтня 2000 р. № 2063-ІП. Згідно з цим малі підприємства, що відповідають критеріям, мають право на застосування спрощеного Плану рахунків і спрощених процедур визначення витрат діяльності, застосування спрощеної системи оподаткування.

Можливість застосування спрощеної системи процедури обліку та звітування є важливою для малих підприємств, передусім тому, що зменшує небезпеку несвідомого порушення законодавства, а отже, дає можливість започаткувати власну справу без додаткової спеціальної економічної та бухгалтерської освіти. Таким чином, спрощена система оподаткування, обліку та звітності є стимулом для розвитку малого підприємництва, а також зниження рівня неформальної зайнятості.

Проте існують проблеми, які заважають ефективному функціонуванню спрощеної системи оподаткування. Наявність протиріч між регулюючими нормативними актами, прийнятими в різний період часу, призводять до появлення на законодавчому рівні механізму подвійного оподаткування. Також одним із протиріч є прив'язка ставки єдиного податку до прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати, які з кожним роком зростають, та при цьому незмінність граничної межі доходу.

Ці проблеми мають негативний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва, змушуючи їх шукати шляхи приховування реальних обсягів доходу і, як наслідок, переходити до тіньового сектора бізнесу.

Отже, на цьому етапі розвитку економіки України є необхідність підтримки державою суб'єктів малого бізнесу в нормативно-правовому полі щодо організації та ведення бухгалтерського обліку. Зважаючи на те, які важливі економічні і соціальні функції виконує малий бізнес (підтримка конкуренції на ринку, створення додаткових робочих місць, сприяння економічному зростанню держави та ін.), держава зацікавлена в ефективній діяльності цих підприємств.

Для цього необхідними є подальше дослідження та вдосконалення нормативної та правової бази забезпечення обліку, а саме усунення суперечності чинних нормативних актів і розробка єдиного стандарту обліку та звітності, з урахуванням специфіки функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **2.** Васькович І. М. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні. *World Science.* 2018. № 1 (29). С. 11–14. **3.** Куслій І. П. Сучасні проблеми бухгалтерського обліку в Україні // Юність науки – 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 18–19 травня 2016 р.) : у 7 ч. Чернігів : ЧНТУ, 2016. Ч. 3: 212 с. **4.** Стасюкова, К. Проблеми організації бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. URL: https://doi.org/10.15673/fie.v8i3.209. **5.** Гоголь Т. А., Ніпорко Н. І. Спрощена форма організації бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу (не платників ПДВ) без застосування подвійного запису. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2012. № 11. С. 3–17. **6.** Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **7.** Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : Закон України від 24.05.2017 № 504-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-р.

ГРУПУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ ЗА КРИТЕРІЄМ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

УДК 519.237.8:65.011

Опаріна О. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто сутність методу кластерного аналізу, послідовність процедур його проведення, алгоритм кластеризації машинобудівних підприємств; детально охарактеризовано його етапи; здійснено кластерне групування машинобудівних підприємств України за критерієм ефективності управління оборотними активами за допомогою ППП «STATISTICA».*

Ключові слова: *кластерний аналіз, фінансово-економічні показники, критерій кластеризації, метод кластерного групування.*

Аннотация. *В статье рассмотрена сущность метода кластерного анализа, последовательность процедур его проведения, алгоритм кластеризации машиностроительных предприятий; детально охарактеризованы его этапы; осуществлено кластерное группирование машиностроительных предприятий Украины по критерию эффективности управления оборотными активами с помощью ППП «STATISTICA».*

Ключевые слова: *кластерный анализ, финансово-экономические показатели, критерий кластеризации, метод кластерного группирования.*

Annotation. *The article deals with the essence of the cluster analysis method, the sequence of procedures for its implementation, the clustering algorithm of machine-building enterprises, its stages are described in detail, the cluster grouping of machine-building enterprises of Ukraine by the criterion of efficiency of management of current assets in the STATISTICA PPP is carried out.*

Keywords: *cluster analysis, financial and economic indicators, clustering criterion, cluster grouping method.*

Сучасний стан машинобудівної галузі України характеризується нестабільністю та невизначеністю, недостатньою розвиненістю внутрішнього ринку, залежністю від світових кон'юнктурних змін, гострою конкуренцією, суттєвими коливаннями обсягів виробництва продукції, амплітуда яких перевищує світові, мінливістю цін на сировину та готову продукцію [1], що призводить до нестабільної діяльності вітчизняних підприємств і непередбачуваності економічного результату.

Загальноекономічна ситуація в Україні та мінлива ринкова ситуація посилюють локальні проблеми на машинобудівних підприємствах, що пов'язані з частими зривами постачання сировини та матеріалів, неплатежами, неефективним управлінням. Нерідко це викликає зміни у виробничій та збутовій діяльності, для здійснення яких підприємству потрібно докладати великих зусиль, що може виявитися недоцільним або взагалі нездійсненним.

У зв'язку з цим виникає необхідність групування машинобудівних підприємств України в однорідні групи з метою виявлення спільних проблем і пошуку шляхів їх вирішення, подальшої оцінки та удосконалення їх діяльності в рамках виділених груп. Серед багатовимірних статистичних методів групування особливе місце займає кластерний аналіз.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що вивченням цієї теми займаються багато вчених: у зарубіжній літературі це, передусім, праці В. Івантера, В. Кондратьєва, М. Портера, В. Прайса, І. Толенадо; серед вітчизняних розробників наукової концепції кластерів слід зазначити таких як: Є. Безвушко, М. Войнаренко, Б. Данилишин та ін.

Кластерний аналіз – це метод багатомірного статистичного дослідження, до якого належать збір даних, що містять інформацію про вибіркові об'єкти, та упорядкування їх в порівняно однорідні, схожі між собою групи.

Сутність кластерного аналізу полягає у здійсненні класифікації об'єктів дослідження за допомогою численних обчислювальних процедур. В результаті цього утворюються «кластери» або групи дуже схожих об'єктів. Для цього вводяться відповідні показники, що характеризують певну міру близькості за всіма класифікаційними пара-

© Опаріна О. В., 2020

метрами. Мета кластерного аналізу полягає в пошуку наявних структур, що виражається в утворенні груп схожих між собою об'єктів – кластерів. Водночас його дія полягає і у привнесенні структури в досліджувані об'єкти [2].

Метою статті є проведення кластерного аналізу машинобудівних підприємств України за критерієм ефективності управління оборотними активами, тому що від складу, розміщення, ефективності використання та структури джерел фінансування оборотних активів безпосередньо залежить фінансовий стан підприємств. У зв'язку з цим одним з первинних завдань фінансових фахівців компанії є аналіз оборотних активів, їх оцінка за допомогою різних методів, а також ефективне управління, спрямоване на оптимізацію загального розміру оборотних активів.

Проведемо кластерний аналіз підприємств машинобудування, а саме підприємств, які спеціалізуються на виготовленні литих і кованих виробів індивідуального і дрібносерійного виробництва для металургії, суднобудування, енергетики і загального машинобудування. Джерелом інформації будуть слугувати дані з офіційних сайтів підприємств та сайту «Smida», на якому розміщені річні фінансові звіти підприємств [6].

У табл. 1 міститься список обраних підприємств, а також обчислені значення коефіцієнта оборотності оборотних активів та коефіцієнта рентабельності оборотних коштів.

Таблиця 1

Вихідні дані для проведення кластерного аналізу

Підприємства	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Рентабельність оборотних коштів, %
ПАТ «СКМЗ»	1,201	-45,886
ПрАТ «Азовзагальмаш»	0,161	-91,397
ПрАТ «ДМЗ»	0,444	-11,126
ПАТ «ЕМСС»	1,931	-23,889
ПАТ «НКМЗ»	1,438	16,186
АТ «Світло шахтаря»	0,908	2,931
ПАТ «Турбоатом»	0,807	23,580
ПАТ «ХТЗ»	1,476	-19,257
АТ «ПКМЗ»	1,274	-41,668
ПрАТ «КЗВВ»	1,349	9,887
ДП «Електротяжмаш»	1,679	0,296

Для виконання кластерного аналізу підприємств машинобудівної галузі скористаємося програмою Statistica. Першим кроком здійснюємо кластерний аналіз на основі ієрархічної класифікації з використанням методу одинарного зв'язку. Метод одинарного зв'язку, або, як його іноді називають, метод аналізу найближчого сусіда, є одним з найпростіших ієрархічних методів. В основі алгоритму найближчого сусіда лежить припущення, що якщо об'єкти близькі за значеннями n-1 властивості (ознаки), то вони близькі за значеннями n-ї властивості. Дві групи точок об'єднуються, якщо в цих групах знайдеться щонайменше дві точки (по одній у кожній групі), відстань між якими достатньо мала.

Перед початком роботи алгоритму розраховується матриця відстаней між об'єктами. На кожному кроці в матриці відстаней відбувається пошук мінімального значення, яке відповідає відстані між двома найбільш близькими кластерами. Знайдені кластери об'єднуються, створюючи новий кластер. Ця процедура повторюється до того часу, поки не будуть об'єднані всі кластери. Відповідно до цього методу кластер утворюється за правилом: об'єкт потрапляє до вже наявного кластера, якщо знаходиться доволі близько хоча б до одного об'єкта цього кластера. Таким чином, приєднання визначається лише наявністю зв'язку між об'єктом і кластером [3].

Головною перевагою цього методу є його математичні властивості: результати, отримані за цим методом, не залежать від монотонних перетворень матриці схожості, причому інші ієрархічні агломеративні методи такої властивості не мають.

Недоліком методу одиночного зв'язку є те, що метод приводить до появи «ланцюжків», тобто до утворення великих продовгуватих кластерів [4]. Результатом кластеризації є дендрограма (рис. 1).

З рис. 1 бачимо, що обрані підприємства галузі машинобудування утворили чотири кластери. До першого кластера увійшли підприємство ПАТ «ЕМСС», ПАТ «ХТЗ» та ПрАТ «ДМЗ». У другий кластер потрапили ПАТ «Турбоатом», ДП «Електротяжмаш», АТ «Світло Шахтаря», ПрАТ «КЗВВ» та ПАТ «НКМЗ». У третій кластер потрапили АТ «ПКМЗ» та ПАТ «СКМЗ». До четвертого кластера потрапило підприємство ПрАТ «Азовзагальмаш».

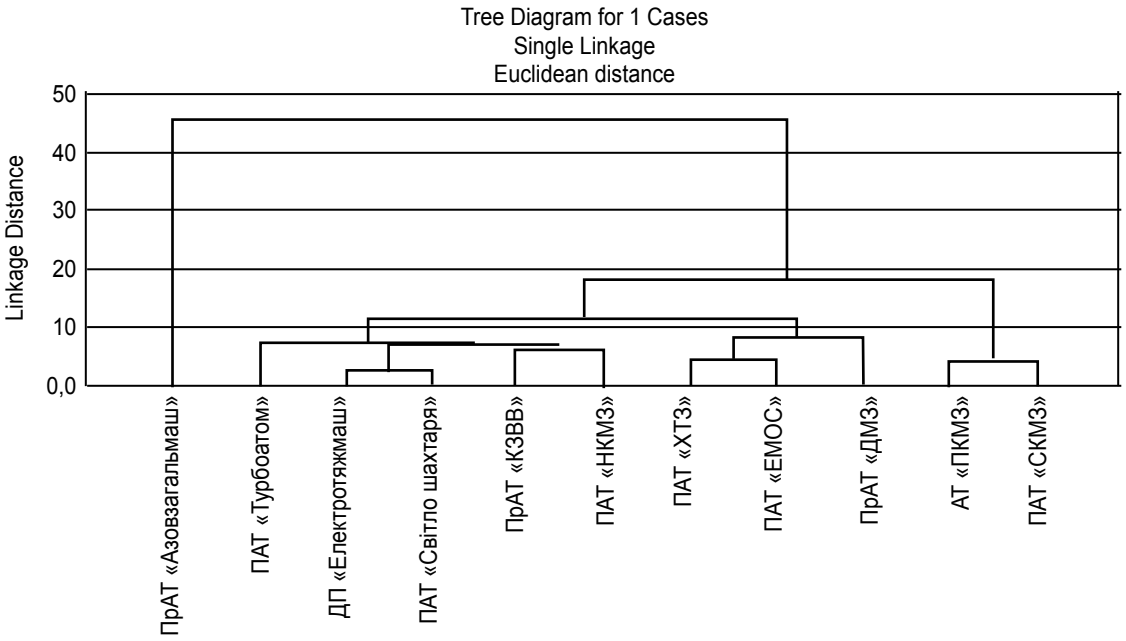

Рис. 1. **Вертикальна дендрограма класифікації досліджуваних підприємств за методом одинарного зв'язку**

Case No.	ПАТ "СКМЗ"	ПрАТ "Азовзагальмаш"	ПрАТ "ДМЗ"	ПАТ "ЕМСС"	ПАТ "НКМЗ"	АТ "Світло шахтаря"	ПАТ "Турбоатом"	ПАТ "ХТЗ"	АТ "ПКМЗ"	ПрАТ "КЗВВ"	ДП "Електротяжмаш"
ПАТ "СКМЗ"	0,0	46	34,8	22,0	62	48,8	69	26,6	4,2	56	46,2
ПрАТ "Азовзагальмаш"	46,1	0	60,3	67,5	108	94,3	115	72,2	49,7	101	91,7
ПрАТ "ДМЗ"	34,8	60	0,0	12,8	27	14,1	35	8,2	38,6	21	11,5
ПАТ "ЕМСС"	22,0	68	12,8	0,0	40	26,8	47	4,7	17,8	34	24,2
ПАТ "НКМЗ"	62,1	108	27,3	40,1	0	13,3	7	35,4	57,9	6	15,3
АТ "Світло шахтаря"	48,8	94	14,1	26,8	13	0,0	21	22,2	44,6	7	2,7
ПАТ "Турбоатом"	69,5	115	34,7	47,5	7	20,6	0	42,6	65,2	14	23,1
ПАТ "ХТЗ"	26,6	72	8,2	4,7	35	22,2	43	0,0	22,4	29	19,6
АТ "ПКМЗ"	4,2	50	30,6	17,8	58	44,6	65	22,4	0,0	52	42,6
ПрАТ "КЗВВ"	55,8	101	21,0	33,8	6	7,0	14	29,1	51,6	0	9,9
ДП "Електротяжмаш"	46,2	92	11,5	24,2	16	2,7	23	19,6	42,0	10	0,0

Рис. 2. **Евклідові відстані**

Застосуємо ще один метод кластерного аналізу – метод Варда. Він побудований таким чином, щоб оптимізувати мінімальну дисперсію всередині кластерів. Ця цільова функція відома як внутрішньогрупова сума квадратів або сума квадратів відхилень (СКВ).

На першому кроці, коли кожний кластер складається з одного об'єкта, СКВ дорівнює 0. За методом Варда об'єднуються ті групи або об'єкти, для яких СКВ отримує мінімальний приріст. Цей метод має тенденцію до знаходження або створення кластерів приблизно рівних розмірів, які мають гіперсферичну форму [5]. Дендрограма кластерного аналізу методом Варда зображена на рис. 3.

За допомогою методу Варда, так само як і методу одинарного зв'язку, було сформовано чотири кластери з відібраних підприємств галузі, при чому кластери залишилися незмінними.

Надалі з метою визначення якості кластерного аналізу проведемо дисперсійний аналіз (рис. 4):

Проведений аналіз свідчить, що найбільш репрезентативними показниками при поділі підприємств на кластери є коефіцієнт оборотності оборотних активів, для якого значення міжгрупової дисперсії перевищує значення внутрішньогрупової. Оскільки p-значення для кожного із факторів не перевищує 0,05, виключення їх із кластеризації є недоцільним.

Описові характеристики коефіцієнтів для кожного кластера містяться на рис. 5.

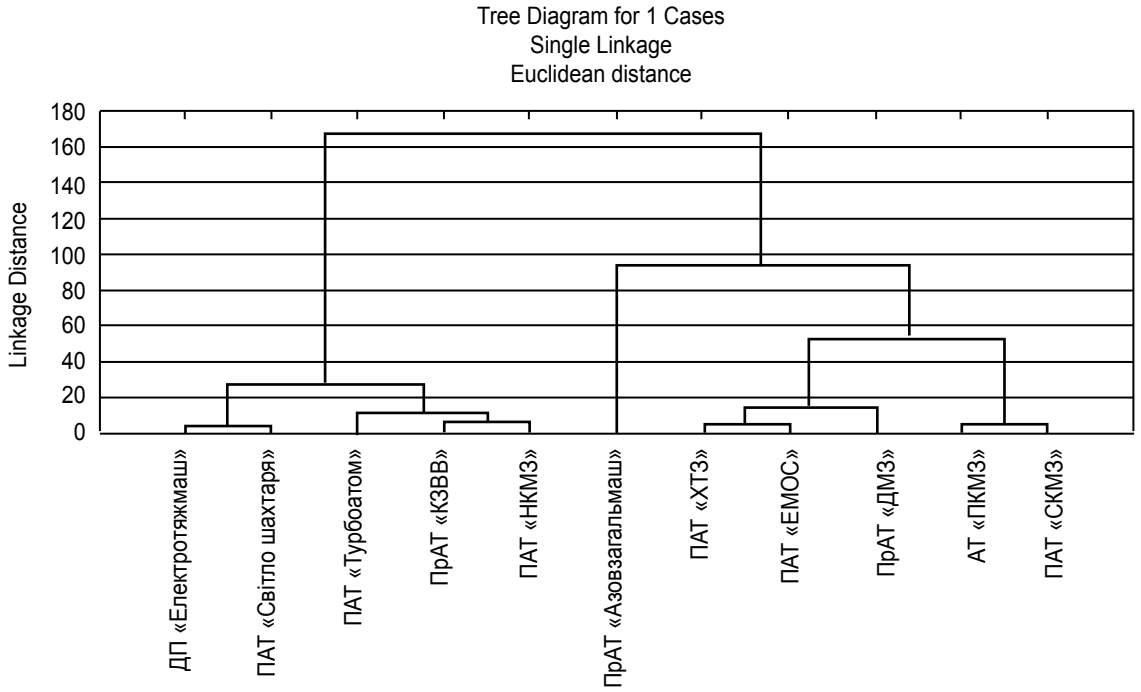

Рис. 3. **Вертикальна дендрограма розподілу підприємств машинобудівної галузі за методом Варда**

Variable	Analysis of Variance (Spreadsheet5) Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,08	3	1,7041	7	1,48440	0,299487
Рентабельність оборотних коштів	10770,60	3	457,5642	7	54,92430	0,000031

Рис. 4. **Результати дисперсійного аналізу визначення якості кластерного аналізу**

Variable	Descriptive Statistics for Cluster 1 (Spreadsheet5) Cluster contains 2 cases Mean	Standard Deviation	Variance
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,2376	0,051461	0,002648
Рентабельність оборотних коштів	-43,7769	2,982753	8,896816

Variable	Descriptive Statistics for Cluster 2 (Spreadsheet5) Cluster contains 1 cases Mean	Standard Deviation	Variance
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,1611	0,00	0,00
Рентабельність оборотних коштів	-91,3967	0,00	0,00

Variable	Descriptive Statistics for Cluster 3 (Spreadsheet5) Cluster contains 3 cases Mean	Standard Deviation	Variance
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,2837	0,761615	0,58006
Рентабельність оборотних коштів	-18,0908	6,461039	41,74502

Variable	Descriptive Statistics for Cluster 4 (Spreadsheet5) Cluster contains 5 cases Mean	Standard Deviation	Variance
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,23635	0,367883	0,13534
Рентабельність оборотних коштів	10,57599	9,554807	91,29433

Рис. 5. **Описова характеристика коефіцієнтів для кожного кластера**

З рис. 5 бачимо, що значення коефіцієнта оборотності оборотних коштів у першому кластері становить 1,238, значення коефіцієнта рентабельності оборотних коштів – -43,777. Підприємства цього кластера характеризуються збитковою діяльністю, але бачимо високе значення коефіцієнта оборотності оборотних коштів. При цьому якість управління оборотними активами можна характеризувати як добру.

Для другого кластера значення показника коефіцієнта оборотності оборотних коштів становить 0,161 та значення коефіцієнта рентабельності оборотних коштів – -91,397. Підприємства цього кластера характеризуються найбільш низькими показниками оборотності оборотних активів і рентабельності оборотних коштів у галузі. Це свідчить про задовільну якість управління оборотними коштами.

Для третього кластера значення коефіцієнта оборотності оборотних коштів є найбільшим по галузі та становить 1,2874 (водночас значення коефіцієнта рентабельності оборотних коштів становить -18,09). Підприємства цього кластера характеризуються найбільшим рівнем оборотності оборотних коштів, але низьким значенням коефіцієнта рентабельності оборотних коштів. Ці дані свідчать про незадовільний рівень управління оборотними коштами на підприємстві.

Значення коефіцієнта оборотності оборотних коштів у четвертому кластері є позитивним і становить 1,236, водночас значення рентабельності оборотних коштів становить 10,576. Підприємства цього кластера характеризуються найвищим рівнем ефективності управління оборотними коштами серед усіх підприємств машинобудівної галузі. Ці підприємства є прибутковими.

Отже, проведений кластерний аналіз показав, що обрані підприємства машинобудівної галузі, які спеціалізуються на виготовленні литих і кованих виробів індивідуального і дрібносерійного виробництва для металургії, суднобудування, енергетики і загального машинобудування, при аналізі оборотності оборотних коштів та їх рентабельності можна об'єднати у чотири кластери, які включають у себе підприємства, рівень управління оборотними коштами в яких можна оцінити від незадовільного до відмінного. З метою подальшого виявлення ризиків і загроз, та перших симптомів кризи у діяльності підприємств необхідним є постійне діагностування їхнього стану, а особливо стану оборотних активів, оскільки у стані кризи підприємствам стає важче боротись з наявними негативними факторами, що може позначитися на показниках їхньої ліквідності та фінансової стійкості, а також підвищує ризик фінансових втрат компанії.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України.* 2014. № 12. С. 4–19. **2.** Ватченко О. Б., Свистун К. О. Аналіз розвитку промисловості України в умовах трансформаційних змін. *Економіка і держава.* 2011. № 9. С. 28–30. **3.** Гусєва Ю. Ю., Гребенікова О. В. Методичні рекомендації щодо діагностики фінансового стану машинобудівних підприємств України з використанням кластерного аналізу. *Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии.* 2009. № 41. С. 189–195. **4.** Овденко Л. М. Промисловість України в 2011–2018 роках : стат. зб. Київ : Державний комітет статистики України, 2019. 303 с. **5.** Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. Київ : Логос, 2004. 848 с. **6.** Пістунов І. М., Антонюк О. П., Турчанінова І. Ю. Кластерний аналіз в економіці : навч. посіб. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2008. 84 с.

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ

УДК 657.1

Островерхова А. В.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Запропоновано методику оцінювання якості облікової політики розрахунків з дебіторами. Досліджено складові частини наказу про облікову політику. Розроблено тест оцінки якості відображення господарських операцій та документообігу дебіторської заборгованості підприємства.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, облікова політика, дебітори, дебіторська заборгованість.*

Аннотация. *Предложена методика оценки качества учетной политики расчетов с дебиторами. Исследованы составные части приказа об учетной политике. Разработан тест оценки качества отражения хозяйственных операций и документооборота дебиторской задолженности предприятия.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, учетная политика, дебиторы, дебиторская задолженность.*

Annotation. *The method of estimation of quality of accounting policy of settlements with debtors is offered. The components of the accounting policy order are investigated. The test of estimation of quality of reflection of business operations and the document turnover of receivables of the enterprise is developed.*

Keywords: *accounting, accounting policy, debtors, accounts receivable.*

До найважливіших проблем організації обліку будь-якого підприємства відноситься наявність наказу про облікову політику. Облікова політика в межах організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-IV, Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та іншими нормативно-правовими актами, затвердженими Міністерством фінансів України.

Як зазначено у джерелі [1] для кожного підприємства слід віділляти три складові частини наказу про облікову політику: методологічну, методичну, організаційну, що подано у табл. 1.

Таблиця 1

Складові частини Наказу про облікову політику

Частини облікової політики	Характеристика складових частин
Методологічна	Містить положення, які регулюють методологію ведення бухгалтерського обліку
Методична	Складається із методів ведення бухгалтерського обліку, які описують порядок відображення фінансово-господарських операцій у системі бухгалтерського обліку
Організаційна	Описує організацію системи бухгалтерського обліку

Методологічна частина облікової політики містить положення, які регулюють методологію ведення бухгалтерського обліку.

Методична частина складається із методів ведення бухгалтерського обліку, які описують порядок відображення фінансово-господарських операцій у системі бухгалтерського обліку, і відповідає за те, як об'єкти бухгалтерського обліку відображатимуться на рахунках бухгалтерського обліку.

Організаційна частина описує організацію системи бухгалтерського обліку та дає відповідь на питання, як саме вона працюватиме.

Важливим елементом облікової політики є дебіторська заборгованість – один із основних видів активів підприємства. Здійсненню ефективного контролю та управління дебіторською заборгованістю з метою її своєчасного погашення дебіторами сприяє правильне визначення облікової політики щодо дебіторської заборгованості в частині її оцінки, організації раціонального документообігу, проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами, застосування рахунків бухгалтерського обліку тощо [3].

© Островерхова А. В., 2020

Головною ознакою облікової політики є створення підходів до обліку дебіторської заборгованості та відображення її у фінансовій звітності. При цьому слід враховувати, що сформована підприємством облікова політика щодо дебіторської заборгованості досить суттєво впливає на величину показників фінансового стану та результати діяльності підприємства [4].

Враховуючи вищевикладене, пропонується методика оцінювання якості облікової політики підприємства, яка повинна включати:

– створення анкети вивчення облікової політики в частині розрахунків з дебіторами;

– створення тесту оцінки якості відображення господарських операцій та документообігу дебіторської заборгованості.

Запропоновану анкету вивчення облікової політики в частині розрахунків з дебіторами надано у табл. 2.

Таблиця 2

Анкета вивчення облікової політики в частині розрахунків з дебіторами

№	Елементи облікової політики, що оцінюються	Так	Ні
1	Наявність наказу про облікову політику		
2	Класифікація дебіторської заборгованості		
3	Методика і дата визначення величини резерву сумнівних боргів		
	за класифікацією дебіторської заборгованості		
	за платоспроможністю окремих дебіторів		
	за питомою вагою заборгованості у чистому доході від реалізації		
4	Визначення у робочому Плані рахунків субрахунків для обліку		
	субрахунки до рахунку 36 «Розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками»		
	субрахунки до рахунку 37 «Розрахунки з іншими дебіторами»		
	субрахунки до рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів»		
5	Порядок списання безнадійної дебіторської заборгованості		
6	Графік документообігу дебіторської заборгованості		
7	Наявність змін облікової політики у періоді, що перевіряється, порівняно з попереднім періодом		
8	Правильність відображення облікової політики в частині розрахунків з дебіторами у фінансовій звітності		

Пропонується встановити критерій якості на рівні не менш ніж 70 %. Якщо виконується або ж є відображення в наказі про облікову політику шести з восьми критеріїв, то вважати облікову політику в частині розрахунків з дебіторами якісною.

Першим критерієм оцінки якості є наявність наказу про облікову політику. Це основний документ для бухгалтерії.

Він встановлює правила ведення бухгалтерського обліку та з безлічі варіантів, дозволених національними стандартами бухгалтерського обліку, явно прописує ті, якими підприємство керується у своїй діяльності.

В основі успішної діяльності будь-якого підприємства (як новоствореного, так і чинного) лежить чітко налагоджений механізм обліку (бухгалтерського, податкового, управлінського). Для створення такого механізму підприємству необхідно вибрати з допустимих варіантів той порядок обліку, який відображає конкретні особливості його господарської діяльності, інакше кажучи, прийняти облікову політику підприємства, яка має відображення в наказі про облікову політику.

Розкриття наступних п'яти пунктів анкети вивчення облікової політики в частині розрахунків з дебіторами дуже важливі. В першу чергу, відображення розмежування дебіторської заборгованості за строками погашення, методів визначення величини резерву сумнівних боргів, визначення субрахунків у Робочому Плані рахунків, що показує, наскільки підприємство раціонально використовує власні ресурси.

Найважливішим критерієм є наявність змін облікової політики та відображення інформації, яка відповідає чинному законодавству України.

Проте для підвищення якості облікової політики щодо розрахунків з дебіторами можна запропонувати такі вдосконалення:

– для встановлення величини резерву сумнівних боргів доцільно створити аналітичні субрахунки за рахунком 38 «Резерв сумнівних боргів», а саме:

- субрахунок 381 «Резерв сумних боргів для дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги»;
- субрахунок 382 «Резерв сумних боргів для іншої поточної дебіторської заборгованості».

Наказом про облікову політику підприємства повинна бути визначена технологія оцінки як послідовність процесу оцінки, що включає в себе етапи:

– визначення об'єкта, предмета, мети і функції оцінки;
– розробка способів оцінки;
– визначення шляхів найкращого та найбільш ефективного застосування способу оцінки;
– збір і аналіз необхідної інформації;
– зіставлення вартостей, отриманих різними способами, і встановлення найбільш вірогідної оцінки;
– формулювання висновку для прийняття управлінського рішення.

Формулювання мети оцінки – основного завдання, яке слід вирішити в результаті оцінки, – дозволяє встановити, що слід визначити, а саме: повне і правильне найменування об'єкта оцінки, вид активу, що оцінюється, дату оцінки. Неправильно сформульована мета спричиняє використання неадекватної методики і внаслідок цього – помилковий результат в оцінці. Об'єктом оцінки в дослідженні є конкретний актив, який оцінюється. Суб'єктом оцінки може виступати фізична або юридична особа, яка оцінює активи за певними діючими на цей момент вимогами.

Датою оцінки є точно зафіксований момент часу, на який здійснюється оцінка. Користувачі оцінки повинні звертати особливу увагу і на її функцію – сферу використання фактичних результатів проведеної оцінки.

Відсутність комплексного дослідження для оцінки якості облікової політики в частині розрахунків з дебіторами зумовлює необхідність дотримання об'єктно-суб'єктного підходу до оцінки.

Об'єктний підхід спрямований на скорочення варіативності методів оцінки активів ы зобов'язань, суб'єктний – на розробку науково-методичних положень комплексної моделі відображення оцінки в бухгалтерському обліку, проведеної внутрішніми й зовнішніми суб'єктами оцінки, що сприятиме оптимізації та впорядкуванню підходів до організації оцінювання на підприємстві [2].

Використовуючи такий підхід, останнім пунктом запропонованої методики оцінювання якості облікової політики в частині розрахунків з дебіторами є створення тесту оцінки якості відображення господарських операцій та документообігу дебіторської заборгованості підприємства, що наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Тест оцінки якості відображення господарських операцій та документообігу дебіторської заборгованості підприємства

Елементи, що оцінюються	Вид оцінки		
	Висока	Середня	Низька
1	2	3	4
Наявність графіка документообігу дебіторської заборгованості	Так	Є, але не затверджені всі аспекти	Ні
Оцінка		+	
Наявність інструкції та положень з обліку операцій з дебіторами	Так	Є тільки по обліку окремих операцій	Ні
Оцінка	+		
Дотримання термінів підготовки та подання інформації у звітності	Так	Рідко	Ні
Оцінка	+		
Своєчасність відображення в обліку операцій з дебіторами	Так, своєчасно	Мають місце окремі порушення	Ні, не своєчасно
Оцінка	+		
Наявність коригувальних проводок	Ні	Незначна кількість	Багато
Оцінка		+	

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
Автоматизація обліку дебіторської заборгованості	Повна автоматизація бухгалтерського обліку	Наявність бухгалтерської програми, але є ручний облік	Ручний облік
Оцінка	+		
Врахування правил оформлення первинних документів щодо обліку дебіторської заборгованості	Так	Не всі правила враховані	Ні
Оцінка	+		
Зберігання первинних документів	Зберігаються 3 роки	Зберігаються не всі документи	Не зберігаються
Оцінка	+		

За результатами цього тесту можна вважати оцінку відображення господарських операцій та документообігу підприємства якісною, якщо сумарно за тестом отримано 6 високих оцінок з 8.

Як висновок можна сказати, що запропонована методика оцінки якості облікової політики розрахунків з дебіторами є нелегким завданням для бухгалтерів, однак вона має ряд позитивних наслідків. Зокрема, дозволить стандартизувати бухгалтерський облік дебіторської заборгованості відповідно до вимог національних стандартів ы сприятиме підвищенню привабливості підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Серікова Т. М.

Література: 1. Новодворский В. Д., Кипчак М. Т. Бухгалтерский учет на предприятиях. М. : Колос, 2007. 296 с. **2.** Супрунова І. В. Розвиток оцінки в бухгалтерському обліку : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.06.04; Житомир. 2010. 23 с. URL: http://korolenko.kharkov.com/cgi-bin/wcatalog/irbis. **3.** Ткаченко Н. М. Бухгалтерский финансовый учет, налогообложение и отчетность : учебник. Киев : Алерта, 2008. 1012 с. **4.** Хрущ Н. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних інтеграційних процесах України. *Економічний аналіз.* 2008. № 3. С. 3–4.

МЕТОДИ ВИМІРЮВАННЯ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.3

Палазюк Д. С.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті проаналізовано основні методи визначення місії та стратегії організації. Організаціям, які мають чітко сформульовані цілі і завдання із заданою тимчасовою шкалою їх досягнення, набагато*

© Палазюк Д. С., 2020

простіше проводити оцінку ефективності. Здійснено класифікацію методів оцінки ефективності функціонування господарських суб'єктів за співвідношенням об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Ключові слова: *ефективність, методика оцінки, зовнішня ефективність управління, внутрішня ефективність управління, оцінювання ефективності управління.*

Аннотация. *В статье проанализированы основные методы определения миссии и стратегии организации. Организациям, которые имеют четко сформулированные цели и задачи с заданной временной шкале их достижения, гораздо проще проводить оценку эффективности. Осуществлена классификация методов оценки эффективности функционирования хозяйствующих субъектов по соотношению объективных и субъективных факторов.*

Ключевые слова: *эффективность, методы оценки, эффективность внешнего управления, эффективность внутреннего управления, оценка эффективности управления.*

Annotation. *The main methods of defining the mission and strategy of the organization are analyzed in the article. It is much easier for organizations that have clearly defined goals and objectives with a set timeline for achieving them. The methods of estimating the efficiency of functioning of economic entities are classified according to the ratio of objective and subjective factors.*

Keywords: *efficiency, methods of assessment, external management efficiency, internal management efficiency, assessment of management efficiency.*

Актуальність. У сучасних умовах господарювання дослідження економічної ефективності функціонування підприємств набуває особливого значення. Адже діяльність всіх підприємств спрямована не лише на задоволення потреб споживачів, але й на досягнення максимальних результатів роботи при мінімізації витрат, зокрема, зниження собівартості продукції та необґрунтованих втрат ресурсів. Не менш важливим питанням є вибір оптимальної системи показників, яка б дозволила максимально точно та всебічно оцінити ефективність функціонування підприємств.

Економічна ефективність – це досягнення найвищих результатів за оптимальних витрат живої та уречевленої праці. Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. Також виявляються різні підходи до оцінок економічної ефективності залежно від тривалості розглянутих періодів.

У короткостроковому періоді звичайно розглядається ефективність заходів, не зв'язаних з одноразовими капітальними вкладеннями. Витрати на заходи включаються в поточні витрати і цілком відносяться на собівартість виготовленої продукції (через амортизацію). Ефект від таких заходів виявляється в кращому використанні виробничих ресурсів чи зниженні позавиробничих витрат, у цілому знижуючи повну собівартість продукції. Часто заходи носять організаційний характер, не вимагаючи особливих витрат на їхнє здійснення.

У довгостроковому періоді можуть піддаватися змінам усі фактори. Зміна факторів виробництва зазвичай вимагає додаткових капітальних витрат на удосконалювання і заміну устаткування технологічних процесів чи реконструкцію усього виробництва. Створений при цьому додатковий капітал являє собою ресурс тривалого користування, що бере участь у виробничому процесі протягом багатьох років.

Для оцінки ефективності капіталовкладень протягом тривалого періоду часу необхідно порівнювати майбутні доходи з витратами на момент придбання цього додаткового капіталу. Інакше кажучи, варто розрахувати поточну вартість майбутніх доходів. З цією метою використовується спеціальний розрахунковий прийом приведення доходів і витрат до єдиного моменту часу, що одержав назву дисконтування.

Процес вимірювання очікуваного чи досягнутого рівня ефективності діяльності підприємства методологічно пов`язаний насамперед із визначенням належного критерію і формуванням відповідної системі показників. Формуючи систему показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме: забезпечення органічного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності; відображення ефективності використання всіх видів застосованих ресурсів; можливості застосування показників ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві; виконання головними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва.

Вимірювання і оцінка ефективності необхідні для всіх організацій, оскільки дозволяють активно впливати на їх поточний стан і тенденції розвитку, встановлювати розміри і напрямки змін, виявляти найбільш важливі фактори зростання, відслідковувати і коригувати некеровані процеси, приймати рішення про зміни і прогнозувати їх

вплив на ключові параметри, а також складати плани подальшого вдосконалення роботи компанії та її підрозділів. У літературі підкреслюється роль вимірювачів ефективності як індикаторів здоров'я організації. Вимірювання і оцінка ефективності є обов'язковою умовою успішного функціонування і розвитку організації.

Оцінка економічної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств визначається за допомогою різних науково обґрунтованих і взаємопов'язаних показників, які повинні забезпечувати порівнянність витрат, які понесені на виробництво продукції з кінцевими результатами роботи. На сьогодні не існує єдиної визначеної системи показників, а також їх класифікації, на основі яких можна провести детальний аналіз економічної ефективності господарюючих суб'єктів. Всі показники можна розподілити на дві основні групи: на абсолютні (розміри явищ і процесів) та відносні (співвідношення між двома абсолютними величинами). Абсолютні можуть бути виражені у натуральних одиницях (кілограми, тонни, літри), вартісних (гривні, копійки) і умовними одиницями, а відносні – у коефіцієнтах або відсотках, залежно від результату, який бажають одержати в процесі проведеного аналізу.

Ефективність може визначатись як результативність системи, що виражається у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів. Система показників ефективності проведення повинна давати всебічну оцінку використання всіх ресурсів підприємства й містити всі загальноекономічні показники. Дуже важливо, щоб розрахунки ефективності проведення велися безупинно: на стадіях проєкту плану, затвердження плану, у міру його виконання.

Підприємство є відкритою системою, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем, тому оцінювання ефективності управління підприємством має проводитися на основі оцінок зовнішньої та внутрішньої ефективності управління. Оцінювання внутрішньої ефективності управління підприємством має ґрунтуватися на узагальненій оцінці ефективності за окремими елементами, що складають цілісну систему управління підприємством.

Система показників ефективності виробництва має включати кілька груп:

1) часткові показники ефективності виробництва – через різноманітність видів витрат різних ресурсів широко використовується: продуктивність, фондовіддача, матеріаломісткість тощо;

2) узагальнюючі показники ефективності виробництва – забезпечують можливість порівняння часткових показників.

При оцінці ефективності виробництва необхідно враховувати особливості функціонування ринку, можливість зміни ринкових умов. Використання прогнозів у різних оцінках, як і невизначеність досягнення кінцевого результату, завжди зв'язані з деяким ризиком. У світовій практиці підприємництва зазвичай використовують такі способи зниження ризику: страхування як основний спосіб знизити ризик економічних втрат від коливання цін на сировинні ресурси, псування вантажів і інших непередбачених обставин; для мінімізації цінових ризиків використовують так звані ринки ф'ючерсів (майбутні продажі-покупки по заздалегідь установлених ф'ючерсних цінах); диверсифікованість, що представляє спосіб зниження ризику

В Україні не існує офіційної та загальновизначеної методики комплексної оцінки результатів діяльності підприємства. Однак можна визначити такі основні етапи проведення комплексного економічного аналізу результатів діяльності підприємства:

1. Складання плану економічного аналізу: визначення теми аналізу та напрямів використання його результатів; розробка програми і календарного плану, а також розподіл роботи між виконавцями; визначення джерел інформації; розробка макетів аналітичних таблиць, методичних вказівок щодо їх заповнення, методів графічного оформлення матеріалів аналізу.

2. Підготовка матеріалів для аналізу: збирання інформації та визначення додаткових джерел її отримання; перевірка вірогідності інформації; аналітична обробка інформації.

3. Попередня оцінка результатів аналізу: загальна характеристика підприємства; характеристика зміни показників порівняно з попереднім періодам.

4. Аналіз причин динамічних змін показників діяльності: визначення та групування чинників, що впливають на діяльність підприємства; виявлення зв'язків і залежності між окремими чинниками; вимірювання впливу чинників; оцінювання збитків, зумовлених дією негативних чинників; виявлення невикористаних можливостей для позитивних змін показників діяльності.

5. Оцінювання результатів аналізу: формування висновків за результатами аналізу; розроблення пропозицій з метою підвищення ефективності діяльності підприємства. В результаті проведення аналітичної роботи такого спрямування створюються передумови для системної оцінки ефективності діяльності підприємства, і формується інформація для розробки заходів щодо її підвищення.

Висновок. Питання ефективності господарювання займає ключове місце в управлінні діяльністю підприємств різних форм власності. Ефективність діяльності підприємства є складною багатокритеріальною характе-

ристикою, тому необхідно вибрати такий метод її оцінювання, який врахував би всі складові елементи, дав би комплексний результат і дозволив би аналізувати зміни, що відбуваються в діяльності підприємства підприємства. У ході дослідження було запропоновано послідовність проведення оцінки ефективності діяльності підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Аминов И. И. Психология делового общения. М. : Омега-Л, 2006. 273 с. **2.** Биркенбил В. Язык интонации, мимики и жестов. СПб : Питер, 1997. 156 с. **3.** Столяренко Л. Д. Психология и этика деловых отношений. Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 201 с. **4.** Бороздина Г. В. Психология делового общения. М. : Деловая книга, 1998. 178 с. **5.** Лабунская В. А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход). Ростов-на-Дону : Феникс, 1986. 153 с. **6.** Холод В. Невербальная коммуникация в деловом общении. URL: https://psymod.ru/psikhologiya-obshcheniya/delovoe-obshcheniye/446-neverbalnaya-kommunikaciya-v-delovom-obschenii.html.

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 339.166.5

Первій Д. П.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розкрито особливості формування ринку інтелектуальної власності в Україні та можливі його трансформації з урахуванням глобальних змін та стрімких інформаційно-інноваційних процесів.*

Ключові слова: *інтелектуальна власність, ринок інтелектуальної власності, інноваційна діяльність, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал, інтелектуальна праця, інтелектуальний продукт.*

Аннотация. *В статье раскрыты особенности формирования рынка интеллектуальной собственности в Украине и возможности его трансформации с учетом глобальных изменений и стремительных информационно-инновационных процессов.*

Ключевые слова: *интеллектуальная собственность, рынок интеллектуальной собственности, инновационная деятельность, нематериальные активы, интеллектуальный капитал, интеллектуальный труд, интеллектуальный продукт.*

Annotation. *The article reveals the features of the formation of the intellectual property market in Ukraine and its possible transformation taking into account global changes and rapid information and innovation processes.*

Keywords: *intellectual property, the market of intellectual property, innovation, intangible assets, intellectual capital, intellectual labor, intellectual product.*

© Первій Д. П., 2020

Актуальність. При сучасному економічному розвитку провідні країни розглядають інтелектуальну власність як одну з головних складових національного багатства. В міру просування економіки до більш наукоємної моделі розвитку інтелектуальна власність стає одним з основних активів підприємства. Характерно, що чим успішніше працює підприємство, тим вища частка інтелектуальної власності в структурі його активів.

Соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації неможливий без урахування інноваційних процесів, що відбуваються в країні. Інтелектуальна власність, яка представлена загальнолюдськими інтелектуальними надбаннями та новаціями в науковій, технічній, технологічній та художній сферах, є головною складовою інтелектуального капіталу. Сьогодні інтелектуальна діяльність набуває все більшого значення в різних видах діяльності суспільства. Темпи його економічно-соціального піднесення в підсумку залежать від рівня інтелектуального потенціалу і культурного розвитку.

Правове закріплення певних правил використання результатів інтелектуальної діяльності є необхідною умовою розвитку науки, культури і техніки держави.

Мета роботи – дослідження формування національного ринку інтелектуальної власності при сучасному рівні розвитку на території України.

Викладення основного матеріалу. Інтелектуальна власність – це продукт людського розуму, результат творчості, який охороняється законом. Це нематеріальна субстанція, і в зв'язку з цим виникає проблема її захисту, переробки, оцінки та інших аспектів. В контексті розвитку інформаційного суспільства становлення та підтримка інтелектуальної власності набуває особливого значення [3].

Ринок інтелектуальної власності – система економічних відносин із приводу купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності. Угоди на цьому ринку оформляються як передача виключних прав на ці об'єкти. Таким чином, сутнісною особливістю зазначеного ринку є те, що на ньому обертаються не продукти інтелектуальної діяльності, а права на них. Отже, вартість об'єктів постає як вартість прав, а об'єктом купівлі-продажу є охоронні документи [6].

Сьогодні існують два основних підходи до поняття інтелектуальної власності. Одні вчені підтримують закріплення в законі терміна «інтелектуальна власність» і не вбачають ненаукового підходу у використанні законодавцем цієї категорії. Інші вважають цей термін неточним і ненауковим, у зв'язку з чим він не повинен застосовуватися в нормативних актах.

Майнові та особисті права утворюють нерозривну єдність. Цей зв'язок виявляється в тому, що внаслідок використання об'єктів інтелектуальної власності з'являються матеріальні об'єкти, тобто майно і право власності на нього. У 1967 р. у Стокгольмі підписано конвенцію, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), відповідно до якої до інтелектуальної власності належать права на літературні, художні та наукові твори; виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи у всіх сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки; товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісної конкуренції; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [5].

Проблеми інтелектуальної власності в світі вийшли на перший план і стали вже не просто юридичним або комерційним питанням. Внаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, яка вимагає стратегічних комплексних підходів до вирішення [8]. За цих умов проблеми стимулювання розвитку та охорони інтелектуальної власності набувають ролі одного з найважливіших чинників всього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки як всередині кожної цивілізованої країни, так і в міжнародних відносинах.

На сучасному етапі економічного розвитку відбувається, з одного боку, формування груп незалежних працівників інтелектуальної праці і менеджерів, що відіграють роль власників умов праці, та, з іншого – власників компаній з інтелектуальною власністю. [2] Але тільки власники інтелектуального капіталу виявляються сьогодні реальними розпорядниками процесу відтворення такого капіталу. Найбільш повно сутність інтелектуального капіталу розкриває функціональний підхід, що відображає взаємодію елементів системи з погляду виявлення її внутрішньої і зовнішньої характеристик.

Формуючи концепцію інтелектуального капіталу, слід виділити два рівні.

Перший – функціонально-ресурсний, який підкреслює первинність, значущість інтелектуального капіталу в процесі відтворення капіталу. Він є сферою впливу суб'єктів господарювання з приводу відтворення інтелектуального продукту. На цьому рівні категорії «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальна власність» тотожні.

Другий рівень – функціонально-результативний, він визначає інтелектуальний капітал як цільову функцію, результат індивідуального відтворення капіталу. Але це не завжди тотожні поняття, тому що бажаний і досягнутий результати найчастіше не збігаються. Для одержання максимального ефекту в процесі розвитку необхідне досяг-

нення раціонального поєднання функціонально-ресурсного й функціонально-результативного рівнів, що забезпечує подальший розвиток інтелектуального капіталу [1]. На встановлення такого співвідношення впливають багато специфічних характеристик діяльності суб'єкта господарювання (сфера діяльності, частка ринку, рівень конкурентоспроможності продукції, організаційна структура, обсяг залученого капіталу й інші). Інтенсивність інноваційної діяльності багато в чому визначає сьогодні рівень економічного розвитку: в глобальній економічній конкуренції виграють ті країни, які забезпечують сприятливі умови для розвитку інтелектуальної власності. Прикладом цьому є те, що в розвинених країнах на частку нових або удосконалених технологій, продукції, обладнання, які містять нові знання або рішення, припадає від 70 до 85 % приросту валового внутрішнього продукту [4].

Сьогодні в Україні механізми охорони інтелектуальної власності знаходяться в стадії інтенсивного формування. В період 1990-х років були закладені основи цілісної системи регулювання цієї надзвичайно важливої сфери. Водночас виявилися серйозні проблеми й недоліки її функціонування, що істотно позначилися на розвитку національного науково-технологічного і загалом творчого потенціалу, стримують становлення нової інноваційної моделі розвитку України, ускладнюють її відносини з провідними державами світу [8]. Стало зрозумілим, що без ефективного й невідкладного вирішення цих проблем перспективи соціально-економічного прогресу України, її національної безпеки, входження в світове співтовариство як розвинутої держави – можуть бути поставлені під сумнів.

Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2025 року на основі аналізу сучасного стану сфери інтелектуальної власності визначає пріоритети та перспективи розвитку Національної системи інтелектуальної власності, мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики в сфері інтелектуальної власності.

Розроблення Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності є логічним продовженням процесу удосконалення сфери інтелектуальної власності в Україні, що відбувається в межах реалізації Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності, та зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на використання інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки нашої країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України у міжнародний економічний простір. Україна, визначаючи свій вектор подальшого економічного розвитку в сучасному геоекономічному просторі у жорстких умовах ринкової економіки, наголосила на інноваційному шляху, який для нашої країни, виходячи з її потенціалу, є не тільки реальним, але й фактично єдиним у сучасних умовах переходу розвинених країн світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки [6].

Забезпечення конкурентоздатності економіки та досягнення успіху Україною на інноваційному шляху її розвитку вже неможливо без ґрунтовного осмислення сучасного стану такого впливового чинника економіки, як інтелектуальна власність. Водночас економіку України вже неможливо уявити і без надійної системи правової охорони інтелектуальної власності. За час незалежності в Україні створено Національну систему інтелектуальної власності, що є дієвим механізмом сприяння соціально-економічному розвитку держави. Одночасно зі створенням і удосконаленням нормативної бази в сфері інтелектуальної власності в Україні була сформована й розвинена інституційна база, необхідна для забезпечення набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності. У теперішній час вона включає державні органи, установи та структури, що наділені прямими і непрямими функціями та відповідальністю у сфері інтелектуальної власності, та судові органи [7].

Висновок. Формування ринку інтелектуальної власності на території України ми можемо назвати стабільним. Захист та охорона об'єктів інтелектуальної власності, встановлена в Україні на оптимальному рівні, є передумовою розвитку конкурентоспроможності та її успішної інтеграції у світове співтовариство. Поважне відношення держави до цієї галузі сприяє розвитку винахідництва, підвищенню творчої та інноваційної діяльності, покращенню міжнародного іміджу України, підвищенню розвитку національної економіки та прискоренню економічного розвитку нашої країни. Інноваційна модель розвитку національної економіки України ґрунтується на ефективному використанні інтелектуального потенціалу, широкомасштабному впровадженні в господарський обіг продуктів інтелектуальної праці, зростанні масштабів обороту інтелектуальної власності, цілеспрямованому та системному відтворенні наукомістких галузей, які формують ядро новітнього технологічного укладу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : підручник. Київ : Знання, 2014. 671 с. **2.** Базилевич В. Д. Тенденції розвитку та суперечності сучасного ринку інтелектуальної власності // Інтелектуальна

економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 26 трав. 2016 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2016. С. 9–15. **3.** Бернатович О. Проблеми захисту інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. URL: http://www.ucipr.kiev.ua/. **4.** Гнесюк М. Удосконалення національного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності на відкриття. *Юридичний журнал.* 2004. № 7. С. 71–73. **5.** Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. URL: www.rada.gov.ua. **6.** Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12. **7.** Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування. URL: http://patent.km.ua/. **8.** Стовпець О. В. Суперечності системи охорони права інтелектуальної власності в умовах глобалізації. *Часопис Київського університету права.* 2011. № 2. С. 180–184.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 316.334.3(477)

Петриченко М. О.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто сутність соціальної політики України за умов сучасного реформування національної економіки. Проаналізовано соціальні виплати, проблеми та перспективи соціальної сфери України. Запропоновано зосередити увагу на централізованому підході надання соціальних послуг.*

Ключові слова: *соціальна політика, соціальна сфера, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, соціальні виплати, фінансування, державний бюджет, бідність.*

Аннотация. *В статье рассмотрена сущность социальной политики Украины в условиях современного реформирования национальной экономики. Проанализированы социальные выплаты, проблемы и перспективы социальной сферы Украины. Предложено сосредоточить внимание на централизованном подходе предоставления социальных услуг.*

Ключевые слова: *социальная политика, социальная сфера, прожиточный минимум, минимальная заработная плата, социальные выплаты, финансирование, государственный бюджет, бедность.*

Annotation. *The article deals with the essence of social policy of Ukraine under the conditions of modern reforming of the national economy. The social payments, problems and prospects of social sphere of Ukraine are analyzed. The focus is on a centralized approach to social service delivery.*

Keywords: *social policy, social sphere, subsistence minimum, minimum wage, social payments, financing, state budget, poverty.*

Соціальна сфера – одна з найважливіших сфер функціонування суспільства, яка забезпечує життя громадян. Вона займає ключове місце у внутрішній політиці країни, будучи важливим елементом загальної політики. Немовлята й матері, діти й сім'ї, молодь, працездатне населення (зайняті та безробітні), пенсіонери, старі люди, важко хворі та інваліди, люди, які постраждали внаслідок війни, катастроф, стихійних лих, біженці та мігранти,

© Петриченко М. О., 2020

національні меншини – соціальні верстви, яким за специфічних потреб необхідна допомога влади. Саме тому соціальна політика України активно розвивається та плідно працює, за останні роки результат роботи дуже помітний. Збільшують пенсії, субсидії, прожитковий мінімум та інші соціальні виплати, щоб розв'язати або полегшити проблеми соціального характеру сучасного жителя країни. Адже діяльність соціальної політики спрямована на забезпечення добробуту, всебічного розвитку населення та суспільства загалом, а ігнорування проблем, пов'язаних з цими питаннями, може призвести до значних економічних втрат. Саме тому ця тема є актуальною як для нашої країни, так і для більшості інших.

Проблеми соціальної політики нашої держави, питання побудови ефективної соціальної політики, соціального захисту, регулювання соціальної сфери постійно привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як А. Аверин, В. Баумоль, М. Вдовиченко, О. Грішнова, А. Гриненко, Б. Данилишин, М. Долішній, Т. Заяць, Л. Качан, А. Колот, О. Кочерга, В. Куценко, Е. Лібанова, Г. Лопушняк, Мазаракі, У. Садова та інших. Водночас глибоке дослідження теоретичних питань соціальної діяльності не завжди дозволяє робити дієві рекомендації щодо ефективної реалізації соціальної політики в умовах безперервного розвитку економічної системи [3].

Соціальна політика втілена в соціальні програми та різноманітні заходи соціально-економічного розвитку, що пов'язані з поліпшенням умов праці та побуту, розвитком науково-технічної бази, духовного та культурного життя громадян.

Основним завданням можна вважати надання стабільної життєдіяльності, гідного рівня добробуту, підвищення матеріального стану, надання соціальної рівності суспільства. Окрім забезпечення належної якості життя, соціальна сфера забезпечує робочими місцями близько мільйона людей у країні.

Вибір тієї чи іншої моделі соціальної політики держави – не лише суб'єктивний процес. Він залежить від великої кількості різноманітних факторів, перш за все – економічних, історичних, демографічних, політичних. Соціальна політика в різних країнах відрізняється лише ступенем втручання держави в соціально-економічну сферу суспільства, рівнем соціальної захищеності громадян, наданням свободи соціального вибору в різних верств населення та впливом соціальних процесів на економічний розвиток країни, проте всі інші функції здебільш схожі між собою, адже мають спільну мету – надати рівні умови для жителів держави, захистити від соціальної нерівності різні верстви населення та забезпечити суспільство гідним рівнем життя.

В Україні найгострішою є проблема бідності. Сьогодні подолання бідності – це проблема, що розглядається світовим співтовариством як ключова у політиці будь-якої держави. Як правило, рівень бідності визначається за показником, що свідчить, яку частку доходів громадяни витрачають на продовольчі та житлово-комунальні послуги. Чим вища ця сума щодо зарплати, тим серйозніша проблема бідності в країні.

За останні роки наша країна отримала і певні здобутки у соціальній сфері, проте проголошені в законодавчих актах орієнтири потребують багато роботи для їх повного виконання. Більшість заходів соціальної політики мають декларативний характер й у повному обсязі не реалізовані. Адже існують серйозні невирішені проблеми, такі як низький рівень зайнятості і масовий характер безробіття, бідність, незадовільний рівень пенсій, посилення диференціації суспільства тощо.

Звісно, останнім часом можна спостерігати багато запланованих змін щодо соціальної допомоги деяким верствам населення. Держава, порівняно з минулими роками, налаштована на підвищення соціальних виплат. Однак, відповідно до вимог Європейської соціальної хартії, мінімальна заробітна плата повинна перевищувати прожитковий мінімум не менше, ніж у 2,5 разу.

Візьмемо дані за цей рік. З 1 липня 2019 року встановлено нові розміри прожиткового мінімуму на одну особу у розрахунку на місяць у сумі 1936 гривень. Для основних соціальних і демографічних груп населення з 1 липня 2019 року встановлено такі показники прожиткового мінімуму на одну особу на місяць: для дітей віком до 6 років – 1699 грн; для дітей віком від 6 до 18 років – 2118 грн; для працездатних осіб – 2007 грн; для осіб, які втратили працездатність, – 1564 грн. Мінімальна заробітна плата на 1 січня 2019 року складає: у місячному розмірі – 4173 грн, у погодинному розмірі – 25,13 грн.

Зміни мінімальної заробітної плати до кінця 2019 року не плануються, а ось з 1 грудня 2019 року планувалося підвищити прожитковий мінімум, у зв'язку з чим має підвищитися розмір соціальних виплат, пенсій, а заробітна плата повинна індексуватись у межах 2007,00 грн. Більш детально та чітко розглянути зміни соціальних виплат протягом 2019 року можна у табл. 1 про розміри прожиткового мінімуму за періодами року [1].

Що стосується планів на наступний рік, то Кабінет Міністрів України підтримав законопроєкт Міністерства соціальної політики, спрямований на боротьбу з бідністю у 2020 році та соціальну підтримку сімей, які цього найбільше потребують. Тепер законопроєкт буде розглядати парламент. За даними Міністерства соціальної політики України, збільшення виплат на програми із забезпечення дітей – пріоритет у бюджеті 2020 року.

Таблиця 1

Розміри прожиткового мінімуму протягом 2019 р.

Соціальні та демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму за 2019 р.		
	01.01.19 р. – 30.06.19 р.	01.07.19 р. – 30.11.19 р.	01.12.19 р. – 31.12.19 р.
Загальний показник	1853 грн	1936 грн	2027 грн
Діти віком до 6 років	1626 грн	1699 грн	1779 грн
Діти віком від 6 до 18 років	2027 грн	2118 грн	2218 грн
Працездатні особи	1921 грн	2007 грн	2102 грн
Особи, які втратили працездатність	1497 грн	1564 грн	1638 грн

Джерело: створено автором на основі джерела [1]

За цим законопроєктом планується з 2020 року збільшення підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що перебувають під опікою, із 2 до 2,5 прожиткових мінімумів, та для дітей з інвалідністю з їх числа із 2 до 3,5 прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку; підвищення допомоги на дітей з малозабезпечених сімей з 85 % до 130 % від прожиткового мінімуму, а для працездатних осіб – із 21 % до 25 % прожиткового мінімуму, що стане можливим лише завдяки наближенню умов надання допомоги на дітей одиноким матерям і малозабезпеченим сім'ям, а також консолідації раніше фрагментованих виплат в цій програмі; в цій же програмі допомоги малозабезпеченим сім'ям передбачаємо можливість запровадити нові механізми стимулювання непрацюючих до пошуку роботи, участі у громадських роботах, відкритті власної справи; запровадити програму реабілітації діток з інвалідністю; започаткувати програму соціальних послуг, в тому числі для дітей з інвалідністю + 100 млн грн.. Це важливі кроки до підвищення рівня життя суспільства у нашій країні, які вже починає запроваджувати влада [4].

Зазвичай найголовнішою проблемою здійснення соціальної політики є проблема фінансування соціальних витрат. Для розв'язання проблеми бідності у країні необхідна цілеспрямована політика, що ґрунтується на економічних і фінансових можливостях держави та максимальній ефективності їх використання.

Надання соціальних послуг населенню на регіональному рівні повинно бути максимально децентралізоване. Централізований підхід до визначення потреби в соціальних послугах і формування мережі соціальних служб, закладів та установ зумовлює орієнтацію якості та обсягу таких послуг переважно на фінансові можливості бюджету, а не на потреби населення і не передбачає залучення отримувачів послуг та їх представників до планування і контролю за якістю наданих послуг. Це веде до високої вартості утримання в стаціонарних закладах для інвалідів, людей похилого віку, що пояснюється значними витратами на забезпечення матеріально-технічної бази та численного медичного адміністративно-господарського штату. Отже, для держави значно дешевше налагодити систему домашнього обслуговування за допомогою кваліфікованих соціальних, медичних працівників і функціонування мережі відповідних служб – відділень соціальної допомоги або територіальних центрів.

З метою підвищення ефективності соціальної політики доцільно посилити її активну складову шляхом продуктивної, спрямованої політики зайнятості. Саме так можливо здійснити закріплений у багатьох державних документах орієнтир на «активність» соціальної політики. Особливе значення мають такі аспекти політики зайнятості, як сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці, посилення мотивації до легальної зайнятості, сприяння зайнятості населення шляхом збереження існуючих та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, впровадження заходів щодо детінізації відносин у сфері зайнятості населення.

Отже, реалізація стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя має ґрунтуватися насамперед на радикальному підвищенні якості та ефективності надання послуг соціальної сфери, створення та впровадження правових й організаційних умов недопущення зниження рівня життя населення України, а ми, як можемо спостерігати, є свідками, можливо, тих самих радикальних змін у соціальній політиці нашої держави, що може призвести до значного підвищення розвитку та рівня життя суспільства в усіх його сферах, якщо програма буде правильно організована та виконана за чітким збалансованим планом. Незважаючи на наявні проблеми, прогрес є більш помітним, на тлі негативних сторін розвиток у соціальній політиці прогресує.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19. **2.** Соціальна політика : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Пічі, Я. Б. Турчин. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. **3.** Заяць Т. А., Дяконенко О. І. Соціальні стандарти в сфері оплати праці України: диференційованість структури та особливості реалізації. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика.* 2018. № 1. С. 50–58. **4.** Законопроект Міністерства соціальної політики на 2020 рік // Міністерство соціальної політики. URL: https://www.msp.gov.ua/news/17862.html. **5.** Тютюнникова С. В., Шпак І. А. Національна модель соціальної політики як фактор економічного розвитку. *Бізнес Інформ.* 2018. № 10. С. 20–25. **6.** Михненко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник НАДУ: соціальна і гуманітарна політика.* 2011. Вип. 2. С. 219–227.

РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 330.111.62

Петько А. А.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто основні функції відносин власності, необхідність, мету та шляхи реформування відносин власності в Україні. Також розглянуто умови та процеси розвитку відносин власності в Україні.*

Ключові слова: *відносини власності, одержавлення та приватизація власності, ринкова економіка.*

Аннотация. *В статье рассмотрены основные функция отношений собственности, необходимость, цели и пути реформирования отношений собственности в Украине. Также рассмотрены условия и процессы развития отношений собственности в Украине.*

Ключевые слова: *отношения собственности, огосударствление и приватизация собственности, рыночная экономика.*

Annotation. *The main features of property relations, necessity, purpose and ways of reforming property relations in Ukraine are considered in the article. The conditions and processes of development of property relations in Ukraine are also considered.*

Keywords: *property relations, acquisition and privatization of property, market economy.*

Актуальність. Головний засіб, за допомогою якого можна поступово повернутися до нормального життя, – це радикальні зміни відносин власності та формування в нашій економічній системі незалежної фігури приватного власника-людини, яка б працювала для забезпечення власних інтересів через задоволення потреб суспільства. Без урахування відносин власності не можна глибоко з'ясувати суть будь-якого економічного явища.

Метою дослідження є розгляд сутності відносин власності, аналіз розвитку відносин власності в Україні та шляхи її удосконалення.

© Петько А. А., 2020

Вивчення господарського ладу тієї чи іншої країни неминуче ставить перед дослідником корінне питання: кому належить економічна влада, хто розпоряджається суспільним багатством. Суть цієї влади полягає в характері привласнення засобів виробництва і його результатів. Тому, щоб з'ясувати природу та економічну структуру того чи іншого суспільства, необхідно передусім розкрити зміст існуючої системи відносин власності.

Відносини власності виникають між людьми з приводу привласнення матеріальних і духовних благ. Привласнення означає ставлення людей до певних речей як до своїх [1].

Власність – належність речей, матеріальних і духовних цінностей певним особам, юридичне право на таку належність і економічні відносини між людьми з приводу належності, розподілу і перерозподілу об'єктів власності.

Відносини власності втілюються, насамперед, у певних юридичних нормативних актах. Але власність – це не лише юридична, а й економічна категорія. Причому останній чинник є визначальним: саме економічні відносини власності детермінують їхню юридичну форму. Взаємозв'язок тут такий: економічні відносини – базисні, юридичні – надбудовні.

Соціально-економічною основою функціонування економічної системи є відносини власності. Вони виникають між людьми з приводу привласнення матеріальних і духовних благ. Власність не існує без виробництва, як і виробництво неможливе без власності, і тут відбувається проникнення одного в інше.

Основними функціями відносин власності є визначення цільової спрямованості виробництва; характеру розподілу обміну і споживання його результатів і доходів; формування суспільної форми праці; реалізації і узгодження системи економічних інтересів різних господарських суб'єктів; визначення всього суспільного устрою виробництва соціальної ієрархії, становища людини в суспільстві, системи її соціальних і моральних цінностей.

Для того щоб продовжити вивчення проблеми власності, треба, насамперед, дати відповіді на питання про те, а чому саме власності приділяється така велика увага, чому вона вважається економічною основою процесів, що відбуваються у сфері матеріального життя суспільства. Кожна людина, кожний учасник виробництва керується в своїй діяльності власними уявленнями про те, що йому треба робити, своїми інтересами, потребами.

Останні являють собою основу рушійних сил матеріального виробництва. Саме завдяки цим силам економіка або розвивається, рухається в напрямку до більших обсягів виробництва, вищої якості, або перебуває в стані стагнації. І саме відносини власності врешті-решт визначають рівень зацікавленості суб'єктів економічного життя.

Наявність різних форм власності і їх співвідношення в межах певного історичного типу зовсім не означає застиглості цих відносин. На базі подальшого розвитку продуктивних сил, а він відбувається постійно, має місце і розвиток відносин власності, які є суспільною формою продуктивних сил. Його загальний напрям обумовлений двома вирішальними моментами:

– зростанням у суспільному виробництві ролі особистого фактора і, перш за все, його творчої складової;

– гальмівним характером тих негативних рис приватної капіталістичної власності, які призводять до соціальних конфліктів.

Саме внаслідок цього в сучасних умовах відбувається розвиток відносин власності. Він знаходить свій вираз у певних процесах.

По-перше, посилюється процес усуспільнення засобів виробництва, що, своєю чергою, часто приводить до помітного розповсюдження колективної форми власності і до певного «розмивання» особистої власності великих власників. Досить часто безпосереднім ініціатором такого процесу виступає держава, яка стимулює акціонування підприємств, передачу безпосереднім виробникам певної частини капіталу, залучення їх до організації управління об'єктами власності. Саме такі процеси дозволяють ширше залучити найманих працівників (а саме вони складають основну частину працездатного населення країн) до організації управління й використати в інтересах фірми їх творчий потенціал.

По-друге, відокремлення безпосереднього виробника від засобів виробництва веде до виникнення протилежності економічних інтересів роботодавця і найманих робітників. Це може призвести і призводить до гострих конфліктів, які заважають ефективному використанню засобів праці.

Пошук шляхів зменшення гостроти цих конфліктів відбувається у різних напрямках, але вирішальним, таким, що визначає певну тенденцію сучасного розвитку відносин власності, виступає зменшення ступеня відокремленості виробника від засобів праці. Загальною формою цього процесу є усуспільнення виробництв, а конкретно цей процес виявляється в досить широкому залученні найманих робітників до розподілу прибутку, розробки стратегії фірми чи підприємства, організації управління.

Напрям посилення усуспільнення власності відображає і розвиток державної форми власності. Це знаходить свій вираз, перш за все, у зростанні державного сектора економіки і, як наслідок, поширенні державної форми власності. У розвинених країнах заходу державний сектор сягає значних розмірів. Наприклад, у Франції він становить 33 %, в Австрії – близько 37 %, в Україні – 30 % [2].

Фіксуючи помітну тенденцію сучасного розвитку відносин власності, яка відображається в певній трансформації приватної власності в суспільну (колективну і державну), не слід абсолютизувати цей процес. Приватна власність у ринковій економіці має певні переваги і залишається важливим компонентом системи відносин власності, без якого сучасна ринкова економіка ефективно функціонувати не може.

Важливу роль у контексті розвитку відносин власності в сучасних умовах відіграє стан державної форми власності. Цей аспект розвитку відносин власності особливо важливий у таких країнах, як Україна, де процес становлення ринкових відносин ще далекий до завершення.

З удосконаленням правової форми відносин власності виключно важливу роль відіграє вибір оптимальної форми організації господарювання. Остання полягає в різноманітних важелях, стимулах, методах і способах організації функціонування господарюючих одиниць незалежно від конкретної форми власності [3].

В Україні ще необхідно докласти багато зусиль для того, щоб задекларовану на папері рівноправність усіх форм власності перетворити на буденну реальність. На сьогодні законодавче поле хоча й проголошує однакову систему прав, обов'язків і відповідальності всіх господарюючих суб'єктів, насправді такої рівності не дає. І тут недосконаліть правового поля значно посилюється величезними масштабами корупції, продажністю й корумпованістю більшості політиків і державних чиновників.

Виняткове значення відносин власності та їх розвиток вимагають постійної уваги до аналізу змін, які відбуваються в процесі реалізації цих відносин. Це обумовлює необхідність вивчення цієї важливої категорії. А оскільки вона є багатогранною, то в її вивченні можна виділити принаймні три таких важливих аспекти:

– соціальний аспект, який акцентує увагу на ролі відносин власності в соціальному розвитку суспільства й у формуванні його структури, яка може складатись з різноманітних елементів, прямо пов'язаних з власністю;

– морально-етичний аспект, який передбачає вивчення процесу формування в людей певними соціальними інститутами відношення до об'єктів власності [4];

– економічний аспект. Він є визначальним, бо розкриває суть цієї категорії, що реалізується у взаємовідносинах між людьми з приводу привласнення матеріальних благ, а саме без цього неможливе суспільне виробництво, неможливий обмін речовин між людиною і природою, а отже, неможливим є саме життя [5].

Висновок. Вивчаючи процес розвитку відносин власності в усіх аспектах і, перш за все, в економічному, фахівці не тільки збагачують науку про економіку, але й формують основні теоретичні засади для розробки і реалізації економічної політики держави. Відносини власності в нашій країні мають бути докорінно перебудовані. Принципово нових рис вони набувають у зв'язку з розвитком сучасної технологічної революції та становленням постіндустріальної структури виробництва.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Шифріна Н. І.

Література: 1. Відносини власності в Україні // Освіта. URL: http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22232/. **2.** Розвиток відносин власності в сучасних умовах // Підручники. URL: https://pidruchniki.com/16520205/politekonomiya/rozvitok_vidnosin_vlasnosti_suchasnih_umovah. **3.** Відносини власності. Тенденції розвитку відносин власності в Україні // Воркс. URL: https://works.doklad.ru/view/3g8wrfufTwg.html. **4.** Бабич М. С. Політекономія // Луббук. URL: https://lubbook.org/book_301_glava_26_2.V%D1%96dnosini_vlasnost%D1%96_v_Uk.html. **5.** Реформування відносин власності та приватизація в Україні // Минуле та теперішнє. URL: https://mtt.in.ua/ist-ukr_1991-2010_pryvatyzatsiya-v-ukrayini/.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 336

Піддубна Є. Р.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано актуальність інновацій у фінансовій сфері; наведено приклади використання новітніх технологій в усіх галузях економіки; проаналізовано статистичні дані Fintech-фірм.*

Ключові слова: *фінансові технології, фінтех, блокчейн, криптовалюта.*

Аннотация. *Обоснована актуальность инноваций в финансовой сфере; приведены примеры использования новейших технологий во всех отраслях экономики; проанализированы статистические данные Fintech-фирм.*

Ключевые слова: *финансовые технологии, финтех, блокчейн, криптовалют.*

Annotation. *The relevance of innovations in the financial sphere is substantiated; examples of the use of the latest technologies in all sectors of the economy are given; Fintech firm statistics are analyzed.*

Keywords: *financial technology, Fintech, blockchain, cryptocurrency.*

У наш час дуже актуальним є питання розвитку фінансових технологій. За останні кілька десятиліть фінансові системи зазнали значних змін. Цьому сприяв стрімкий рух науково-технічного прогресу, здобутки науки в галузі цифрових технологій. Інформаційні технології у фінансовому секторі значним чином спрощують нам життя, прискорюють процеси передачі даних, полегшують проведення операцій.

Найпримітивнішими прикладами використання фінансових технологій є: банкомати, віртуальний банкінг. Перший банкомат з'явився півстоліття тому, готівку можна було отримати лише за наявності спеціального ваучера, який попередньо видавали у банку. Відомі усім пластикові картки з магнітною полосою виникли лише у 70-х роках XX ст. У 2019 році кількість банкоматів вже перевищувала 3,5 млн.

Бурхливий розвиток технологічних і фінансових інновацій зумовив появу нефінансових компаній, які надають традиційні фінансові послуги (галузь «фінтех» («FinTech» – скорочене від «financial technology», тобто «фінансова технологія»)) [1]. Загалом фінтех – це галузь, що складається з компаній, які використовують технології та інновації, щоб конкурувати з традиційними фінансовими організаціями в особі банків і посередників на ринку фінансових послуг. Патрік Шуфель за результатами свого дослідження наводить таке визначення: «Fintech є новою фінансовою галуззю, яка застосовує технології для поліпшення фінансової діяльності». Термін вперше з'явився у 80-х роках минулого століття – в газеті Sunday Times вийшла стаття авторства Пітера Найта з назвою «Фінтех». Він використав це слово для опису бота, який вніс зміни в його електронну пошту [2].

Сьогодні цей термін включає в себе різні рішення: від мобільних додатків до криптовалют. З'явилися сервіси, що дозволяють обмінювати гроші та здійснювати платежі в Інтернеті. За прогнозом Statista Global Consumer Survey, до кінця 2019 року світовий ринок мобільних платежів перевищить $1 трлн. Необанки – конкуренти традиційних банків. «До 2025 р. цифрова конкуренція може перейняти 40 % сукупних доходів банківської індустрії», – запевняють спеціалісти з McKinsey & Company.

Якщо розглядати аналітичні дані, то станом на 2018 рік обсяг інвестицій у цю індустрію, тобто фінансування фінтех-технологій, перевищив $ 111 млрд [3]. Якщо спробувати узагальнити світові тренди в сфері фінтех, то база даних LTP MEDICI говорить про 7891 компанію, які працюють в цій сфері. І ці цифри збільшуються щодня.

У відносному значенні картина частки фінтех-стартапів розподілилася таким чином (рис. 1) [4].

Якщо розглядати за сферами, ми спостерігаємо таку ситуацію (рис. 2).

Саме завдяки фінтеху стало можливо існування криптовалют, таких як біткойн, та технології, на якій працює уся система електронних валют-ланцюг блоків, або Blockchain. Blockchain – це публічна база даних, інструмент, впровадження якого здійснило революцію в світі цифрових технологій. Історія даних про транзакції (час, дата, учасники, сума та інше), що занесені в єдину систему, неможливо фальсифікувати, будь-яким чином змінити. Простими словами, це велика кількість копій однієї і тієї ж бази в незмінному виді у всіх учасників цієї мережі. Найбільш відомим рішенням у банківських транзакціях є платформа Ripple.

© Піддубна Є. Р., 2020

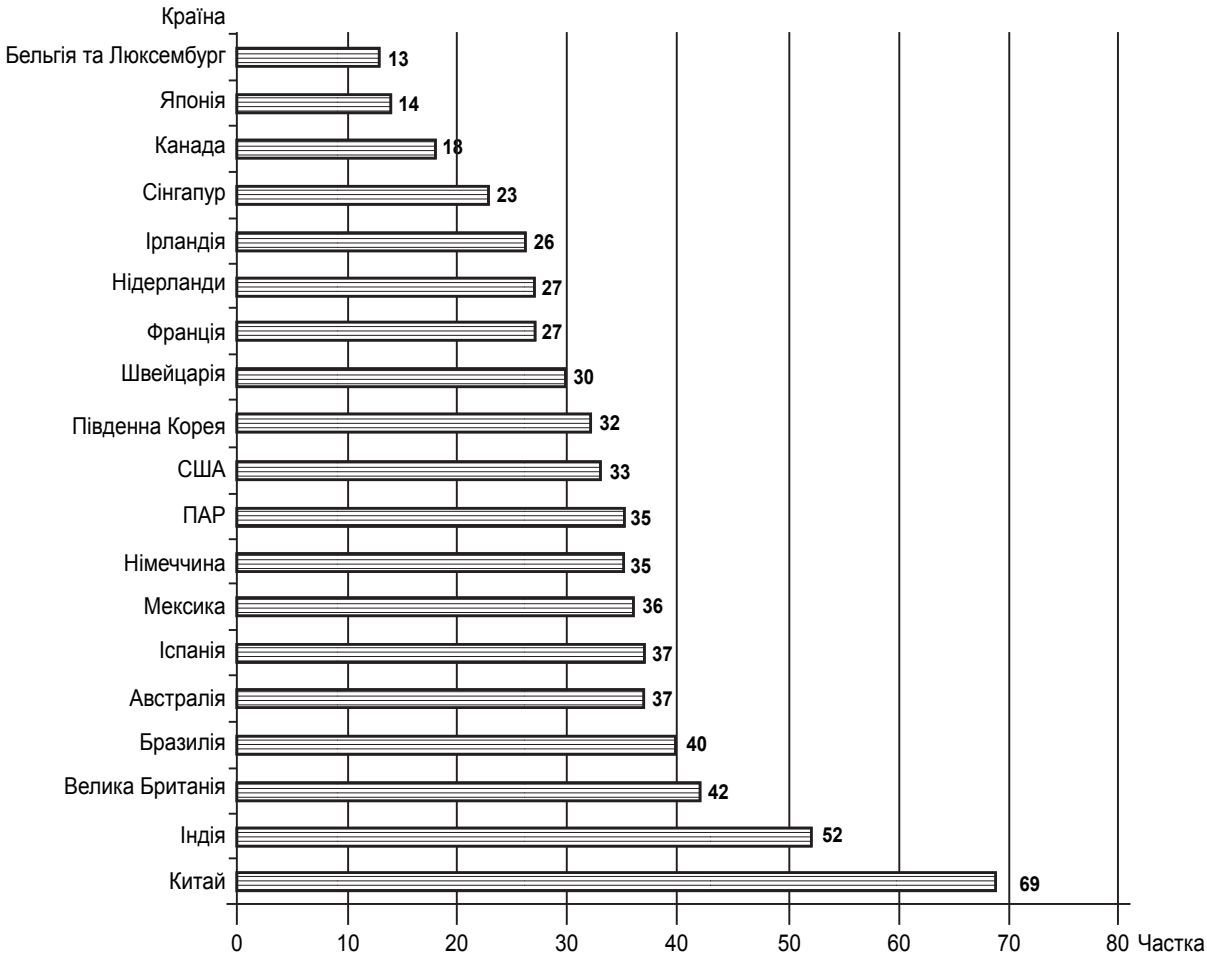

Рис. 1. **Частка користувачів фінтех-послуг у загальній кількості населення, %**

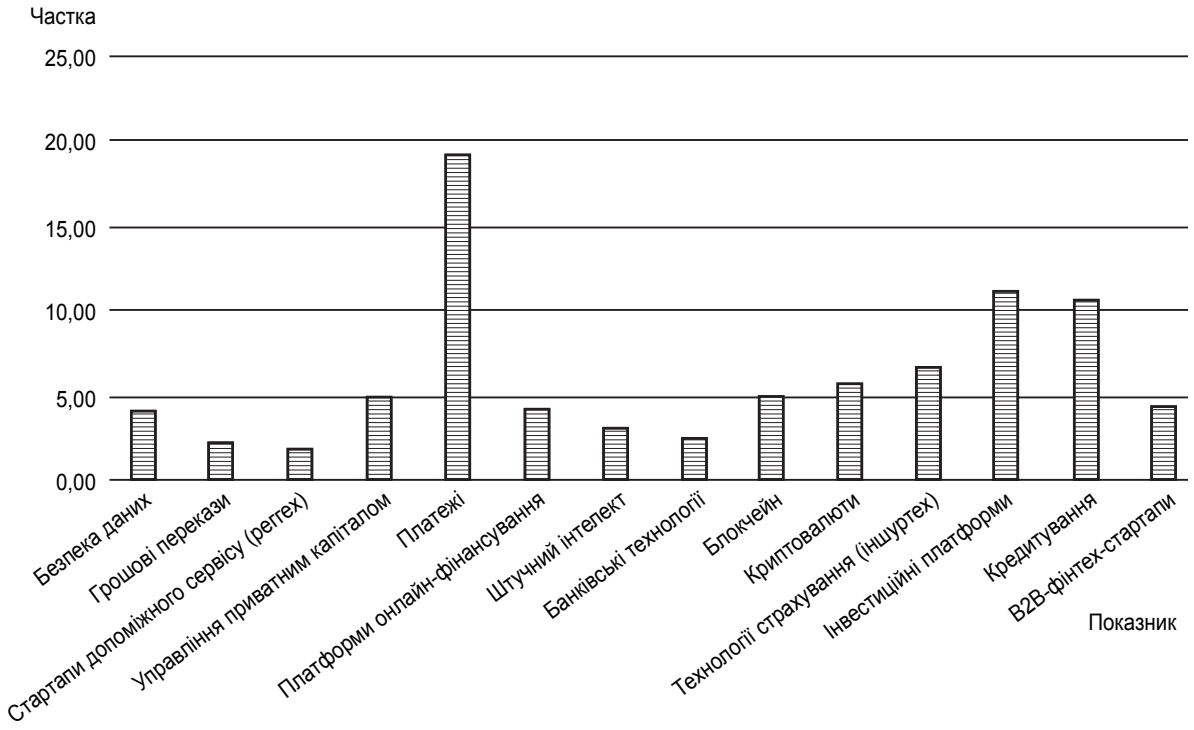

Рис. 2. **Частка фінтех-стартапів** [5]

Треба зауважити, що вищенаведена класифікація є досить умовною, оскільки інноваційні підходи постійно змінюються. Зламати цифровий реєстр персональних даних практично неможливо, адже треба мати доступ одночасно до всіх її комп'ютерів. Таким чином, ризик кібератак значним чином мінімізований. Також відсутній єдиний центр, який можна було б корумпувати. Тож Blockchain має свої унікальні переваги і може бути використаний в різних сферах нашого життя. Криптовалюта – вид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні і застосуванні різних криптографічних методів захисту.

Функціонування системи відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі. Криптовалют у світі налічується близько тисячі, але найвідомішою є bitcoin (біткойн), через стрімке зростання її ціни. Одиниця криптовалюти – це код, який народжується в результаті складних комп'ютерних математичних обчислень. За криптовалюту можна купити все що завгодно, якщо знайти продавця, який погодиться її прийняти. Вже існує достатньо торгових точок, ресторанів, кафе й інших закладів, які приймають до оплати ті ж самі біткойни. Поступово й інші криптовалюти в цій сфері отримують застосування. «Інша справа, що з огляду на зростання курсу криптовалют не зовсім вигідно її зараз витрачати, її вигідно купувати і тримати», – переконаний директор з маркетингу Bitcoin-агентства [6].

Проте криптовалюта, як і всі відносно нові явища у фінансовій сфері, має свої недоліки використання. Наприклад: хакерські атаки, ризики класифікації діяльності на ринку криптовалют як незаконної та відсутність законодавчого регулювання її статусу та обігу. Ризики також полягають у тому, що втрата пароля або доступу до електронного гаманця призведе до повної втрати криптовалюти [7].

Використання інновацій у промисловому та торговельному секторі має безумовні переваги. Сучасні ІТ-технології сприяють збільшенню грошових надходжень до держбюджету через прозорість фінансової системи. Дані, що передаються таким чином, зашифровані, доступ до них обмежений. Тобто відбувається повний контроль власниками бізнесу за здійсненням торгових операцій. Ще однією перевагою впровадження такої системи є майже абсолютна відсутність необхідності залучення кошт з державного бюджету. Недаремно одними з визначальних чинників розвитку сучасного банківництва є впровадження фінансових технологій та діяльність FinTech-фірм.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лісна І. Ф.

Література: 1. Поченчук Г. М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. *Економіка і суспільство.* 2017. № 3. С. 1194–1200. **2.** Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. URL: https://hesso.tind.io/record/1996/files/Schueffel_Tamingthebeast_2016.pdf. **3.** Инвестиции в глобальный финтех. URL: https://forinsurer.com/news/19/02/21/36611. **4.** Дудинець Л. А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2018. Вип. 22. С. 794–798. **5.** FinTech в Україні: чому потрібно розвивати ринок фінансових технологій? URL: https://evris.law/uk/stattja-fintech-v-ukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij/. **6.** Що таке криптовалюта? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/details/28742278.html. **7.** Дученко М. М. Вплив криптовалют на економіку країни. *Економіка і суспільство.* 2018. № 9. С. 1002–1009.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКАМ ГАРАНТІЙ І КОМПЕНСАЦІЙ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

УДК 34.322

Підпомога К. А.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто гарантії та компенсації з точки зору їх закріплення в законодавстві. Проаналізовано наявні гарантії та компенсації в трудовому праві України, та їх законодавче забезпечення.*

Ключові слова: *гарантії, компенсації, трудові відносини, працівник, роботодавець.*

Аннотация. *В статье рассмотрены гарантии и компенсации с точки зрения их закрепления в законодательстве. Проанализированы существующие гарантии и компенсации в трудовом праве Украины, и их законодательное обеспечение.*

Ключевые слова: *гарантии, компенсации, трудовые отношения, работник, работодатель.*

Annotation. *The article deals with guarantees and compensations in terms of their fixing in the legislation. The existing guarantees and compensations in the labor law of Ukraine and their legislative support are analyzed.*

Keywords: *guarantees, compensation, labor relations, employee, employer.*

Постановка проблеми. Підставою для написання цієї статті є сучасна позиція гарантії та компенсації для працівників, що встановлені трудовим законодавством України, як засобів захисту прав працівників, особливо у період погіршення економічної ситуації у державі та проведення антитерористичної операції.

Дослідженням гарантій та компенсацій у сфері трудових відносин займались такі вчені, як: Омельченко Т. В. [1], Зайчук О. В. [2], Островерх А. М. [3] , Яцкевич І. І. [6], Аграмакова Н. В., Писаревська Г. І. [7] та ін.

Враховуючи попередні наукові праці з цього питання, слід сказати, що проблеми правового регулювання гарантійних виплат у сучасних умовах потребують поглибленого дослідження.

Метою статті є дослідження законодавчого забезпечення працівникам гарантій та компенсацій у сфері трудових відносин.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні на ринку праці для всіх працівників значними є взаємовідносини з роботодавцем, що будуються на повазі до особистості, належне виконання роботодавцем своїх обов'язків, гідна оплата праці, відповідні умови праці, забезпечення належних гарантій та компенсацій у процесі трудової діяльності.

Сучасний розвиток України у різних сферах життєдіяльності суспільства вимагає перегляду та оновлення нормативного регулювання чинних трудових відносин, також це стосується і питання компенсацій, оскільки з їх застосуванням стикається ледь не кожний працівник, а деякі категорії користуються ними на постійній основі.

Однак нормативне визначення поняття «гарантії» у чинному законодавстві України відсутнє, проте виходячи зі змісту розділу 8 КЗпП «Гарантії і компенсації» можна зробити висновок, що в цьому випадку під гарантіями маються на увазі грошові виплати, що зберігають працівнику повністю або частково заробітну плату за час, коли він з поважних причин, передбачених законом, не міг виконувати трудові обов'язки. Однак таке розуміння є надто вузьким і не відповідає рівню розвитку поглядів науковців [1].

Гарантійні виплати можуть надаватись не тільки у процесі нормального існування трудових правовідносин, а й у випадку їх припинення. Також слід звернути увагу на розмежування гарантійних виплат і гарантійних доплат. Між ними є суттєва різниця. Гарантійні доплати – це суми, які виплачуються понад заробітну плату працівникові при скороченні робочого часу чи переведенні на іншу роботу у встановлених законом випадках.

На відміну від гарантійних виплат, які надаються для збереження працівнику за час вимушеного невиконання його трудових обов'язків середнього заробітку, рівня життя, гарантійні доплати надаються, щоб запобігти зниженню заробітної плати працівника. Але необхідно обов'язково взяти до уваги, що метою надання гарантійних виплат є збереження вже існуючого доходу працівника, вони завжди мають матеріальний характер.

© Підпомога К. А., 2020

Сучасна правова енциклопедія під компенсацією виплат розуміє суми, що їх виплачують робітникам і службовцям у передбачених законом випадках за встановленими нормами [2, с. 154]. Своєю чергою, компенсаційні виплати – це суми, які виплачуються працівникам понад заробітну плату для компенсації додаткових витрат, пов'язаних з виконанням ними своїх трудових обов'язків, а також витрат у зв'язку з переїздом на роботу в іншу місцевість.

А. М. Островерх визначає, що основна мета гарантійних виплат – це охорона матеріальних інтересів працівника в періоди, коли він не працював і не міг отримувати заробітної плати не з власної вини [3].

Трудове законодавство України, так само і більшості інших країн, не містить спеціальних норм ані про строки надання гарантійних виплат, ані про відповідальність роботодавця за порушення цих строків, що є великим недоліком і потребує закріплення.

Чинне законодавство про працю України передбачає гарантійні виплати на користь працівників. Гарантії, що надаються державою учасникам трудових правовідносини через їх нормативне регулювання, можна поділити на дві групи:

– що безпосередньо зазначені в Конституції [4], конкретних статтях і розділах КЗпП [5] та поточних законах України;

– що випливають із нормативного регулювання конкретних сфер трудових відносин через захисні (охоронні) норми.

Правові норми, що регулюють гарантійні виплати, включені у главу VIII «Гарантії і компенсації» КЗпП України, але щодо назви глави «Гарантії і компенсації», то, на нашу думку, вона не дає однозначної відповіді на те, чи йдеться у ній про гарантійні виплати чи гарантії. Більш правильною є позиція проєкту нового Трудового кодексу України щодо визначення поняття гарантійних виплат і відокремлення порядку та випадків надання таких виплат в окрему главу 7 «Гарантійні та компенсаційні виплати».

У чинному КЗпП України гарантійні виплати надаються працівникам у таких випадках: для працівників, обраних на виборні посади (ст. 118); на час виконання державних або громадських обов'язків (ст. 119); для працівників, що направляються для підвищення кваліфікації (ст. 122); за час проходження медичного обстеження (ст. 123); для донорів (ст. 124); авторам винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій (ст. 126); обмеження відрахувань та їх розміру із заробітної плати (ст. 127, 128); заборона відрахувань з вихідної допомоги, компенсаційних та інших виплат (ст. 129).

Крім гарантійних виплат, законодавство встановлює також і компенсаційні виплати працівникам. Компенсаційні виплати – це відшкодування витрат, понесених працівником у зв'язку з виконанням трудових обов'язків. Відповідно до КЗпП України до них належать: компенсації при переїзді на роботу в іншу місцевість (ст. 120); компенсація витрат, пов'язаних з відрядженням (ст. 121); компенсація за зношування інструментів, які належать працівнику (ст. 125).

Вищезазначений перелік гарантій і компенсацій не є вичерпний, але він дає змогу працівникові реалізувати своє право на їхню реалізацію з намірами про отримання матеріальних і нематеріальних благ.

Однак, що існують випадки, коли роботодавець навмисно створює перешкоди для працюючого працівника щодо реалізації права на гарантії та компенсації при встановленні, зміні та припиненні трудових відносин. До причин такого ставлення роботодавця до передбачених законодавством гарантій і компенсацій можна зарахувати недостатньо жорстку реакцію контролюючих державних органів за дотриманням і використанням чинного законодавства.

З метою недопущення порушення законодавства роботодавцями слід також передбачити в КЗпП України порядок надання гарантійних виплат і відповідальність роботодавця за порушення строків їх виплати, а також положення, що розмір гарантійних виплат визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника, але не може бути нижчим від мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на поточний рік [6].

Висновки. Без визначення основних термінів неможливо вирішувати проблеми призначення, надання гарантійних виплат працівникам, а також і відповідальності за їх невиплату, тому гарантійні виплати пропонуємо визначити як грошову суму, яку роботодавець сплачує працівнику у випадку невиконання ним своїх трудових обов'язків у робочий час з поважних причин, передбачених законодавством і локальними актами, зберігаючи при цьому йому місце роботи та посаду.

Виплати, пов'язані з вимушеним прогулом при незаконному звільненні чи переведенням на іншу роботу, а також з переїздом працівника на роботу в іншу місцевість, виконанням державного й громадського обов'язку, виплати, пов'язані з донорством та інші, зазначені вище, – усе це можна вважати гарантійними виплатами. Головним недоліком є те, що у КЗпП України гарантійні виплати не відокремлені від інших видів виплат працівникам, тому у законодавстві необхідно встановити повний перелік випадків, коли надаються гарантійні виплати, та ви-

окремити їх у окрему главу. Отже, у подальшій науковій розробці й аналізі – законодавство щодо гарантійних виплат, яке потребує детальнішого розгляду задля його вдосконалення.

Науковий керівник – канд. мед. наук, доцент Дубівська С. С.

Література: 1. Омельченко Т. В. Правовий аналіз гарантій як складової механізму забезпечення здійснення наданих жінкам трудових прав. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2013. № 26. С. 88–95. **2.** Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. Сучасна правова енциклопедія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с. **3.** Островерх А. М. Застосування компенсацій у трудових правовідносинах. *Форум права.* 2016. № 2. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_2_23.pdf. **4.** Конституція України // ВВР України. 1996. № 30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **5.** Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print1476445947504754. **6.** Яцкевич І. І. Окремі юридичні гарантії трудових прав працівника у процесі виконання трудового договору: науково-правовий аспект. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2015. № 1 (11). С. 56–61. **7.** Аграмакова Н. В., Писаревська Г. І. Використання компетентнісного підходу для оцінки та розвитку персоналу // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 29–30 берез. 2018 р.). Харків : Вид-во «НТМТ», 2018. С. 130–132.

СОЦІАЛЬНИЙ ПАКЕТ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА МОТИВАЦІЇ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 334.584

Підпомога К. А.

Студент 4 курсу
фінасового факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто поняття соціального пакета, його роль у системі мотивації. Проаналізовано елементи соціального пакета. Запропоновано підхід, який враховує індивідуальні інтереси та потреби працівників задля створення модернізованого соціального пакета та в подальшому – забезпечення ефективної діяльності підприємства.*

Ключові слова: *соціальний пакет, персонал, підприємство, соціальна мотивація, соціальне забезпечення працівників, конкурентоспроможність.*

Аннотация. *В статье рассмотрены понятие социального пакета, его роль в системе мотивации. Проанализированы элементы социального пакета. Предложен подход, который учитывает индивидуальные интересы и потребности работников для создания модернизированного социального пакета и в дальнейшем – обеспечения эффективной деятельности предприятия.*

Ключевые слова: *социальный пакет, персонал, предприятие, социальная мотивация, социальное обеспечение работников, конкурентоспособность.*

© Підпомога К. А., 2020

Annotation. *The concept of social package, its role in the system of motivation is considered in the article. The elements of the social package are analyzed. An approach is proposed that takes into account the individual interests and needs of employees in order to create a modernized social package and further ensure the effective operation of the enterprise.*

Keywords: *social package, staff, enterprise, social motivation, social security of employees, competitivenesss.*

Постановка проблеми. Підставою для написання цієї статті є наявність низки соціально-економічних проблем, де гостро стоять саме соціальні питання. Виходячи з цього задля формування потенціалу розвитку країни маємо необхідність побудови в сфері трудової діяльності принципово нової системи мотивації. Враховуючи стрімкі зміни у трансформації ринкових відносин з метою досягнення ефективного управління персоналом, слід впроваджувати ефективні інструменти, а саме соціальні пакети як ключові елементи сучасної системи мотивації персоналу на підприємстві.

Дослідженням проблематики формування соціального пакета на підприємствах і його значення для посилення мотивації працівників займались такі вчені, як: Ю. Сотнікова [1], М. Зарічкова [2], А. Колот [3], С. Мельник [4], Т. Лівошко [5], М. Петрушенко [6], А. Писареська та ін.

Метою статті є дослідження сутності соціального пакета як провідної форми мотивації персоналу на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у всіх вітчизняних підприємствах майже на однаковому рівні доступні різні ресурси: технології, сировина, капітал. Водночас серед них є особливий ресурс, а саме трудовий потенціал, він здатний підвищувати конкурентоспроможності організації. Фахівці з управління персоналу розуміють, що для того, щоб залучити цінні кадри, а потім і утримати на підприємстві, однієї заробітної платні, навіть перспектив кар'єрного зростання, недостатньо. Успішна діяльність сучасного підприємства напряму залежить від функціонування ефективної системи мотивації.

Найчастіше мотивацію розглядають як процес впливу на систему потреб, інтересів, мотивів, ціннісних орієнтацій, розширене ж трактування мотивації визначає її як загальну детермінацію поведінки загалом, включаючи в неї усі види спонукань, а саме потреби, інтереси, мотиви, цілі [7].

Соціальна економіка є вершиною розвитку економіки держави, в якій на перший план виходить людина, пріоритет потреб і цілей суспільства і людини перед капіталом [1]. На сьогодні Україна, як ніколи, потребує реформування системи соціального захисту. Саме відсутність таких соціальних гарантій – одна з головних причин слабкої вмотивованості працівників та високої плинності персоналу на підприємствах. Наразі недостатньо надати робоче місце й запропонувати заробітну плату на рівні, що відповідає середнім значенням у відповідній галузі та регіоні.

Усе більше роботодавців переконуються, що заробітна плата суттєво не впливає на лояльність до підприємства та рівень мотивації працівників. На мотивацію впливає безліч чинників, основними з яких є: можливості для професійного й особистісного розвитку, ставлення керівників і колег по роботі, надання соціальних виплат, що створює відчуття захисту, турботи й комфорту. Різноманітні дослідження теорії і практики мотивації персоналу свідчать, що на підприємствах використовують більш класичні елементи мотивації, що являється досить простим і малоефективним, враховуючи стрімке використання на практиці інновацій. У зв'язку з цим важливою складовою політики мотивування є впровадження соціального пакета [2].

Згідно до визначення А. Колота, соціальний пакет – це сукупність системи винагород (виплат, заохочень та ін.) соціальної спрямованості, що не пов'язані з кількісно-якісними показниками праці, які надаються за те, що вони є працівниками підприємства [3].

Деякі ж науковці дійшли висновку, що соціальний пакет – це винагорода нефінансового характеру за працю, яку здійснює роботодавець понад встановлені законодавством норми [4; 5].

Частина дослідників розглядає соціальний пакет як виплати і блага, які надає роботодавець понад заробітну плату [2; 5]. Також поряд з цим визначенням існує інше, за яким соціальний пакет є системою пільг і компенсацій матеріального та нематеріального характеру, які надає компанія співробітникам як одну зі складових заробітної плати або ж бонусів до неї.

Соціальний пакет все більш активно використовується як одна з форм винагороди за працю, який в широкому сенсі слід розуміти як надання роботодавцем працівнику матеріальних благ у вигляді пільг, компенсацій, привілеїв та соціальних гарантій понад розмір належної йому основної заробітної плати.

До складу соціального пакета можуть входити як базові соціальні гарантії, передбачені законодавством про працю та соціальне забезпечення, так і додаткові матеріальні блага, які роботодавець надає за власною ініціативою. Додаткові блага ґрунтуються на принципі добровільності надання матеріальних благ працівнику понад роз-

мір належної йому основної заробітної плати, а також за ознакою доповнення до основної заробітної плати або відшкодування особистих витрат [4].

У цілому визначення «соціальний пакет» та формування його складових роботодавці сприймають по-різному. Одні підприємства вважають, що для надання працівникам пакета соціальних послуг достатньо задовольняти вимоги законодавства, наприклад, оплачувати працівникам відпустки та лікарняні. Інші ж керівники розуміють важливість соціального пакета, більш того, що він може слугувати приманкою для потрібних підприємству спеціалістів та гарний спосіб задля їх утримання. Впровадження соціального пакета на підприємстві свідчить про те, що воно працює на перспективу та зацікавлене у розвитку.

Соціальний пакет виконує три функції: гарантійну, мотиваційну та компенсаційну. Всі вони повинні забезпечувати збалансування індивідуальних потреб працівника зі стратегічними потребами компанії [5]. Реалізація цих функцій обумовлюється саме структурою соціального пакета, до складу якого можуть входити: обов'язковий (базовий), мотиваційний, компенсаційний та конкурентний пакети.

Наразі між роботодавцем та найманим працівником сформувався ряд аспектів щодо «соціального пакета» для кожного працівника.

По-перше, складові соціального пакета обираються співробітником, який має можливість зробити вибір на користь збільшення обсягу найбільш важливих для нього виплат і послуг за рахунок зниження обсягу інших; по-друге, пакет обирається працівником серед декількох запропонованих підприємством різноманітних пакетів виплат і послуг приблизно однакової вартості, але різних за «наповненням»; по-третє, соціальний пакет формується окремо для певних категорій працівників того чи іншого підрозділу; по-четверте, наповнення пакета відбувається відповідно до стандартів законодавства й актів самого підприємства та містить у собі базові пункти [6]. Враховуючи вищеописані аспекти формування «соціального пакета» на підприємстві, на нашу думку, найбільш прийнятні для персоналу, та актуальним для працедавців буде комбінований спосіб, що зможе надати можливість поєднати в собі декілька елементів із запропонованих підходів.

Щоб сформувати для працівників підприємства оптимальні й актуальні соціальні пакети, необхідно спочатку дослідити їх мотиви та інтереси працівників.

Доцільно зауважити, що такий підхід вимагає додаткових кадрових ресурсів, на які буде покладено ряд завдань, серед переліку обов'язків варто виокремити такі як: безпосередня робота з кожним працівником щодо формування його рейтингу та надання відповідного комплекту соціальних благ; висвітлення механізму функціонування системи надання соціального пакета та інші. Важливим є застосування інформаційних технологій з метою формування «соціального пакета» для кожного працівника, а також з метою прозорості та зрозумілості процесу надання пільг.

Набір соціальних виплат і благ також може диференціюватися залежно від категорії персоналу, рівня ієрархії посади, яку обіймає працівник у структурі управління, кваліфікаційної групи, до якої належить посада, компетентності працівника, його результатів праці.

Отже, соціальний пакет є одним з методів матеріальної та нематеріальної мотивації праці, включає при цьому систему заходів, що дають можливість задовольнити потреби персоналу підприємства і безпосередньо вплинути на підвищення ефективності праці.

Заключним є рішення щодо подальшого поглибленого дослідження складових соціального пакетуа та їх вплив на кінцевий результат роботи персоналу.

Висновки. Отже, у ході написання статті було визначено, що соціальний пакет виступає провідною формою мотивації, що поєднує методи матеріального та нематеріального стимулювання праці.

З метою досягнення максимального стимулюючого ефекту від впровадження соціального пакета на підприємстві необхідно відпрацювати індивідуалізований підхід до його планування. Таким чином, підхід щодо формування «соціального пакета» є потужним інструментом впливу на індивідуальну й організаційну ефективність, тривалість соціально-трудових відносин між найманим працівником і керівництвом підприємства. Модернізований «соціальний пакет» виправдовує свій потужний мотиваційним вплив, що інтегрує методи матеріального та нематеріального стимулювання праці, а також надає можливість задовольнити потреби працівників і безпосередньо вплинути на процес виробництва. Надання саме індивідуальних соціальних пакетів є гарантією успіху підприємства, а для працівників – це почуття соціальної захищеності та впевненість у завтрашньому дні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Доровської О. Ф.

Література: 1. Сотнікова Ю. В. Ланцюг: соціальна безпека – соціальний захист – соціальне забезпечення // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Видавець ФОП Мезіна, 2018. С. 186–189. **2.** Зарічкова М. В. Соціальний пакет як елемент додаткових соціальних гарантій для спеціалістів фармації в умовах економічної кризи // Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 27–30 квіт. 2018 р.). Харків : НФаУ, 2018. С. 257–260. **3.** Колот А. М., Цимбалюк С. О. Мотиваційний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2017. 479 с. **4.** Мельник С., Матросов В., Чумаков Д. Удосконалення системи надання роботодавцями соціальних пакетів як складової соціального захисту працівників. *Довідник кадровика.* 2018. № 4. С. 76–82. **5.** Лівошко Т. В., Ткачук Н. Ю. Складові системи мотивації праці персоналу на підприємстві. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_059.pdf. **6.** Петрушенко М. М., Алібекова Ю. Т. Поєднання комплексного та індивідуального підходів до структуризації соціального пакета підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка».* 2017. № 2. С. 54–62. **7.** Лугова В. М., Чумак Г. М. Мотивація як інструмент узгодження інтересів підприємства та персоналу. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2018. № 23. URL: http://global-national.in.ua/issue-23-2018.

ОБЛІК ЗАРПЛАТИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

УДК 657.47

Плюйко А. Г.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено сутність економічного поняття «заробітна плата». Проаналізовано правову базу категорії «заробітна плата». Досліджено актуальні проблеми сучасного стану заробітної плати в бюджетних установах. Розглянуто особливості обліку нарахування заробітної плати працівникам та утримань у бюджетних установах.*

Ключові слова: *заробітна плата, оплата праці, нарахування заробітної плати, мінімальна заробітна плата, проблеми обліку.*

Аннотация. *В статье исследована сущность экономического понятия «заработная плата». Проанализирована правовая база категории заработная плата. Исследованы актуальные проблемы современного состояния заработной платы в бюджетных учреждениях. Рассмотрены особенности учета начисления заработной платы работникам и удержаний в бюджетных учреждениях.*

Ключевые слова: *заработная плата, оплата труда, начисления заработной платы, минимальная заработная плата, проблемы учета.*

Annotation. *The article explores the essence of the economic concept of «wages». The legal framework of the wage category is analyzed. The current problems of the current state of wages in budgetary institutions are investigated. The features of accounting for payroll and deductions in budgetary institutions are considered.*

Keywords: *wages, wages, payroll, minimum wage, accounting problems.*

© Плюйко А. Г., 2020

Бюджетні установи відіграють важливу роль у розвитку економічних процесів країни та, як і будь-який суб'єкт господарювання, тісно пов'язані із системою обліку оплати праці та забезпечення громадян. Рівень виплат напряму впливає на ставлення та мотивацію працювати. У зв'язку з цим актуальним є дослідження поняття зарплатні, оскільки правильне трактування терміна має велике значення для бухгалтерського обліку та кожної установи, у тому числі і бюджетної.

Питання, пов'язані з нарахуванням та виплатою заробітної плати, досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, серед них: А. Сміт, Ф. Бутинець, Ю. Карпович, Дж. Кейнс, С. Голов та ін.

Метою цієї статті є дослідження особливостей обліку нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери в сучасних умовах господарювання.

Серед усіх ресурсів, які використовує підприємство під час своєї діяльності, важливе місце займає праця. Своєю чергою, оплата праці забезпечує зв'язок доходів із кількістю та якістю витраченої праці. Завдяки їй оцінюють кваліфікацію працівника, якість та обсяг виготовленої продукції та наданих послуг. Взагалі показники заробітної плати надають загальне становище діяльності всередині бюджетної установи.

Регулювання нарахування та виплати заробітної плати проводиться такими документами:

- Законом України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. зі змінами і доповненнями [1];
- Кодексом законів про працю (далі – КЗпП) [2];
- Постановами Уряду щодо оплати праці, Інструкціями, розпорядженнями Кабінету Міністрів України.

У Законі України «Про працю» сказано, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовою угодою власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу (ст. 1 Закону України «Про оплату праці») [1].

У бюджетних установах фінансування виплат по заробітній платі здійснюється так само, як і перерахування до фондів обов'язкових платежів, оскільки здійснюються за окремою статтею, яка згідно з Законом України «Про Державний бюджет України» є захищеною. Все це фінансування проводиться на базі асигнувань, які передбачені кошторисом доходів і витрат на такі цілі. При складанні кошторису складають план щодо такого фінансування відповідно до «Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторису бюджетних установ», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 228 [3].

До основної заробітної плати відносять виплати, які нараховані за відпрацьований час, кількість і якість виконаних робіт; за тарифними ставками, окладами, преміями, доплати у зв'язку з відхиленням від нормальних умов праці, за роботу в нічний час та інші систематичні виплати.

Додатковою називають заробітну плату, яка виплачується за чергові відпустки, перерви у роботі матерів-годувальниць, пільгових годин підлітків, під час виконання державних та громадських обов'язків, вихідна допомога при звільненні тощо.

Нарахування заробітної плати працівникам здійснюється відповідно до Єдиної тарифної сітки (ЄТС), яка є обов'язковою для всіх установ, які знаходяться під бюджетним фінансуванням [4]. Водночас господарюючі суб'єкти мають право самостійно визначати розміри надбавок, виплат, інших виплат стимулюючого характеру. Відповідність кваліфікації робітників і їх спроможність виконувати різні обов'язки встановлюється атестаційною комісією.

Оклади працівникам визначаються множенням тарифної ставки (окладу) першого розряду на відповідний їх розряду коефіцієнт. Ставка першого розряду становить мінімальний розмір оплати праці, який періодично підвищується. Згідно зі ст. 7 Закону про Держбюджет на 2019 рік з 01.01.2019 розмір ПМПО становить 1921 грн [5].

В окремих галузях бюджетної сфери (культура, навчання та інші) застосовують спеціальні системи оплати праці, які здійснюють в особливих умовах. Наприклад, в установах освіти поряд із загальними оплатами передбачено підвищення за роботу в спеціальних освітніх установах для дітей з відхиленнями в психічному розвитку, в установах для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, та ін.

Науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти встановлюються надбавки до посадових окладів (ставок) за посаду доцента, професора; за вчений ступінь кандидата наук і ступінь доктора наук [6]. Відповідно до частини другої статті 59 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам закладів вищої освіти встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 % та 25 % посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника – 25 % посадового окладу, професора – 33 % посадового окладу. Передбачено також, що заклад вищої освіти може встановити більший розмір доплат за рахунок власних надходжень [7].

Також Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.1993 № 1049 передбачені надбавки за вислугу років (табл. 1).

Таблиця 1

Розмір щомісячної надбавки за вислугу років [8]

Стаж роботи	Розмір щомісячної надбавки, %
Понад 3 роки	10
Понад 5 років	15
Понад 10 років	20
Понад 15 років	25
Понад 20 років	30
Понад 25 років	40

Далі наведені проводки пов'язані з нарахуванням заробітної плати в бюджетних установах (табл. 2).

Розглянемо проблеми оплати праці в бюджетних установах. Однією з таких проблем є необґрунтовано низький рівень мінімальної заробітної плати (далі – МЗП). Як ми вказували раніше, на сьогодні цей показник складає 1921 грн. Проте, розраховуючи МЗП, не завжди переглядають офіційні ставки мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін.

Ще однією проблемою є диференціація, тобто галузі, які мають найбільш кваліфікованих працівників, а саме в галузі освіти, охорони здоров'я тощо, мають чи не найнижчу оплату праці. Основними причинами можна вважати співвідношення попиту та пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці за професіями, складність та умови праці, а також цінність посади.

Таким чином, бачимо, що на це момент в Україні є незадовільне співвідношення заробітної плати та кваліфікації, виходячи з чого можна зробити висновок, що розрахунок заробітної плати формується не на основі загальноприйнятих показників, а саме кількості та якості праці, а визначається належністю до певної сфери діяльності. Це призводить до втрати населенням мотивації до праці.

Таблиця 2

Операції за нарахуванням та утриманням із заробітної плати

Нарахування заробітної плати працівника	8011 (8021), 8111(8121) «Витрати на оплату праці»	6511 (6521) «Розрахунки із заробітної плати»
Нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	6511 (6521) «Розрахунки із заробітної плати»	6313 (6323) «Розрахунки із загальнообов'язкового державного соціального страхування»
Здійснення утримань із заробітної плати відповідно до законодавства	6511 (6521) «Розрахунки із заробітної плати»	6311 (6321) «Розрахунки з бюджетом за податками і зборами», 6313 (6323) «Розрахунки із загальнообов'язкового державного соціального страхування», 6416 (6426) «Розрахунки за страхуванням», 6516 (6526) «Розрахунки з членами профспілки за безготівковими перерахуваннями сум членських профспілкових внесків»
Перерахування з поточних, реєстраційних, спеціальних, інших рахунків за дорученням працівників сум заробітної плати, утримань із заробітної плати за товари, за добровільним страхуванням, профспілковим організаціям членських профспілкових внесків	611 (6521) «Розрахунки із заробітної плати»	2311 (2321) «Поточні рахунки в банку», 2312 «Інші поточні рахунки в банку», 2313 (2323) «Реєстраційні рахунки», 2314 (2324) «Інші рахунки в казначействі», 2315 (2325) «Рахунки для обліку депозитних сум»
Виплати заробітної плати з каси суб'єкта державного сектора	6511 (6521) «Розрахунки із заробітної плати»	2211 (2221) «Готівка у національній валюті»

Таким чином, працю можна назвати головною умовою розвитку суспільства. Її можна віднести до найскладнішої категорії економічної науки, аналіз якої вимагає комплексного підходу. Підвищивши заробітну плату в бюджетних установах та в Україні в цілому, можна забезпечити стрімкий та всебічний розвиток вітчизняної економіки, завдяки якому з'являться нові робочі місця, відбудеться покращення життя населення та формування у населення відчуття впевненості в майбутньому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Войтко В. В.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text. **2.** Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text. **3.** Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-п. **4.** Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP021298?an=69. **5.** Оклади в бюджетній сфері з 1 січня 2019 року // Бухгалтер. 2019. URL: https://buhgalter.com.ua/articles/trudovi-vidnosini/okladi-v-byudzhetniy-sferi-z-1-sichnya-2019-roku/. **6.** Шара Є. Ю., Олійник В. С. Обліковий аспект оплати праці у бюджетних установах. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України.* 2015. № 2 (69). С. 144–152. **7.** Про вищу освіту : Закон України 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-18. **8.** Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.1993 № 1049. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1049-93-п.

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ОЦІНКИ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.72

Полякова Д. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто можливість використання таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оптимальності структури капіталу підприємства відповідно до фінансової звітності АТ «Новий Стиль». З використанням такого підходу проаналізовано динаміку показників компанії, що характеризують її структуру капіталу.*

Ключові слова: *структура капіталу, таксономічний аналіз, інтегральний показник, матриця, коефіцієнт таксономії.*

Аннотация. *В статье рассмотрена возможность использования таксономического анализа для определения интегрального показателя оптимальности структуры капитала предприятия в соответствии с финансовой отчетностью АО «Новый Стиль». С использование такого подхода проанализирована динамика показателей компании, характеризующих ее структуру капитала.*

Ключевые слова: *структура капитала, таксономический анализ, интегральный показатель, матрица, коэффициент таксономии.*

Annotation. *The article considers the possibility of using taxonomic analysis to determine the integral indicator of the optimality of the capital structure of the enterprise in accordance with the financial statements of JSC «New Style». Using this approach, an analysis of the dynamics of the company indicators characterizing its capital structure is carried out.*

Keywords: *capital structure, taxonomic analysis, integrated indicator, matrix, taxonomy coefficient.*

© Полякова Д. В., 2020

Щоб компанія працювала ефективно, необхідно дотримуватися оптимальної структури капіталу, тобто знайти оптимальний взаємозв'язок між власним і позиковим капіталом. Однак у сучасній теорії фінансового аналізу не існує єдиного універсального показника, який дозволяє чітко визначити оптимальну структуру капіталу, що визначає доцільність подальшого розвитку з метою вдосконалення підходів до оцінки капіталу суб'єктів господарювання.

У цьому контексті рекомендується використовувати таксономічний метод для розробки узагальнюючого показника, що характеризує стан структури капіталу компанії. Таксономія – наука, яка займається групуванням, класифікацією та систематизацією спостережень.

Метою написання статті є застосування методу таксономії для проведення аналізу стану структури капіталу компанії.

Дослідження використання таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ було розглянуто такими дослідниками, як: Айвазян С., Бажаєв З., Кожушко О., Плюта В., Сабліна Н. та ін. [7].

Основним завданням таксономічного методу є визначення інтегрального показника оптимальності структури капіталу та його аналізу [6].

Процес побудування таксономічного показника проходить 6 етапів (рис. 1) [5].

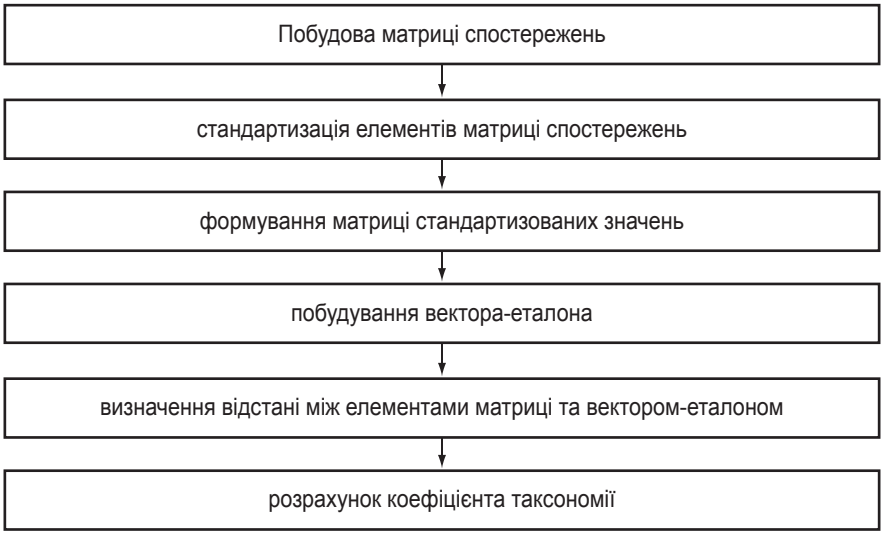

Рис. 1. **Етапи розрахунку таксономічного показника** [5]

Таксономічний показник може приймати значення в діапазоні [0; 1] та має таку інтерпретацію: чим більше окремий об'єкт (процес) в цей період розвинутий, тим ближче значення узагальнюючого показника до одиниці. За його допомогою можна оцінити «середній» рівень значення ознак, що характеризують явище чи процес, досягнутий у деякий період або момент часу [7].

Опрацювавши наукові джерела досліджуваної теми, для аналізу було обрано такі коефіцієнти: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт фінансової незалежності (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оптимальності структури капіталу

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт автономії	0,650	0,630	0,690
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,850	1,670	2,190
Коефіцієнт заборгованості	0,340	0,370	0,310
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,930	0,910	0,910
Коефіцієнт фінансового ризику	0,540	0,600	0,460
Коефіцієнт фінансової залежності	1,540	1,600	1,460

Наступним етапом є проведення стандартизації показників (табл. 2), що дозволяє вирівняти значення ознак. Всі ознаки є неоднорідними з різними одиницями виміру, тому їх потрібно привести до одних стандартів, це дасть можливість зіставляти та порівнювати показники і зводити їх до спільного інтегрального показника [3].

Для цього визначимо середнє значення та середньоквадратичне відхилення: $X_{1сер} = 0,657$; $X_2 = 1,903$; $X_3 = 0,340$; $X_4 = 0,917$; $X_5 = 0,533$; $X_6 = 1,533$; $\sigma_1 = 0,001$; $\sigma_2 = 0,046$; $\sigma_3 = 0,001$; $\sigma_4 = 0,003$; $\sigma_5 = 0,003$.

Стандартизація показників проводиться за формулою:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - X_{cep}}{\sigma_i}, \quad (1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення кожного показника;

X_{ij} – значення *j*-ї ознаки для *i*-го об'єкта;

X_{cep} – середньоарифметичне значення *j*-ї ознаки;

σ_i – середньоквадратичне відхилення *j*-ї ознаки.

Таблиця 2

Матиця стандартизованих значень Z

Z	-0,267	-0,247	0,000	1,414	0,116	0,116
	-1,069	-1,082	1,225	-0,707	1,162	1,162
	1,336	1,330	-1,225	-0,707	-1,279	-1,279

Наступний етап – це побудова вектора-еталона. Проводиться на основі розподілу показників на стимулятори та дестимулятори. В нашому випадку: X_1, X_2 та X_4 будуть стимуляторами ($X_{0i} = \max X_i$), адже їх кількісне зростання позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Дестимулятори ($X_{0i} = \min X_i$), навпаки, спричиняють погіршення фінансового стану підприємства – X_3, X_5 та X_6 [5].

Отже, вектор-еталон має такі координати:

$$P_0 = (1,336; 1,330; - 1,225; 1,414; -1,279; -1,279).$$

Наступним коком є визначення відстані між елементами матриці та вектором-еталоном за формулою (2):

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^{m} (Z_{ij} - Z_{0i})^2}, \quad (2)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j-го показника в період часу;

Z_{0i} – стандартизоване значення і-го показника в еталоні.

Отже, розрахуємо відстань: $C_{i0\ 2017} = 3,233$; $C_{i0\ 2018} = 5,833$; $C_{i0\ 2019} = 2,121$.

Розрахувавши відстань, можемо обчислити показник таксономії за формулою (6):

$$K_i = 1 - d_i, \quad (3)$$

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad (4)$$

$$C_0 = \overline{C}_0 + 2S_0, \quad (5)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{j=1}^{m} (C_{i0} - \overline{C}_0)^2}. \quad (6)$$

Отримані результати проведених розрахунків наведені в табл. 3.

Коефіцієнт таксономії набуває високих значень за великих значень стимуляторів і низьких значень – за малих значень стимуляторів. Динаміку змін інтегрального показника зображено на рис. 2.

Таблиця 3

Розрахунок коефіцієнта таксономії

S_o	1,555	C_o	8,395	K_i	0,615
S_o	1,555	C_o	8,395	K_i	0,305
S_o	1,555	C_o	8,395	K_i	0,747

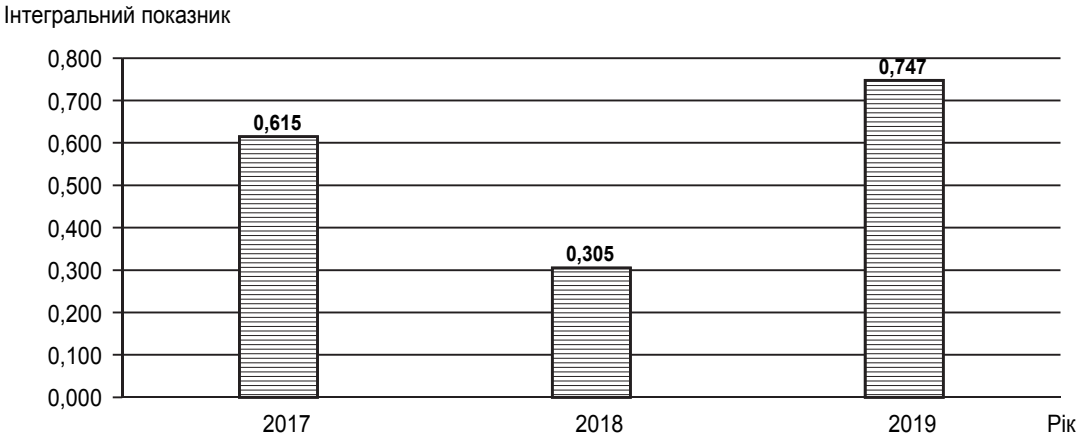

Рис. 2. **Динаміка змін коефіцієнта таксономії за 2017–2019 р.**

На рис. 2 видно, що у 2018 році коефіцієнт таксономії знизився з 0,615 до 0,305. Таке зменшення говорить про зниження ефективності використання джерел ресурсів підприємством, тому для запобігання подальшому зниженню існує потреба в розробці ефективності формування структури капіталу підприємства.

У 2019 році показник збільшився до 0,747. На таке зростання вплинуло зростання всіх стимуляторів і зниження всіх дестимуляторів.

Чим ближче коефіцієнт таксономії наближається до одиниці, тим оптимальніше структура капіталу підприємства. Тому найбільш оптимальна структура капіталу спостерігається в 2019 році, оскільки коефіцієнт найближчий до 1.

Отже, проведений аналіз грунтувався на застосуванні методів таксономічного аналізу, на основі цього аналізу був визначений інтегральний показник структури капіталу підприємства.

Було виявлено позитивну тенденцію зміни рівня таксономічного показника протягом 2017–2019 рр., що свідчить про те, що обрана підприємством стратегія щодо покращення структури капіталу є достатньо ефективною, тому завданням підприємства є розробка такої стратегії, за якої зберігатиметься оптимальна структура капіталу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Голофаєва І. П.

Література: 1. Калітенко Д. О. Таксономія та аналітична інтерпретація фінансової звітності підприємств суспільного інтересу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип. 19 (2). С. 14–19. **2.** Климчук С. А. Таксономічний аналіз стратегії розвитку підприємств альтернативної енергетики. *Економічний вісник Національного технічного університету України. «Київський політехнічний інститут».* 2014. № 11. С. 138–146. **3.** Михайлик О. М. Альтернативний підхід до визначення інтегрального показника оптимальної структури капіталу будівельного підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2016. Вип. 4 (04). С. 183–187. **4.** Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании. М. : Финансы и статистика, 1989. 175 с. **5.** Рєпіна І. М. Таксономічний аналіз ефективності формування та використання активів підприємства. *Формування ринкової економіки.* 2014. № 26. С. 440–457. **6.** Романченко І. С. Метод таксономія-ядро та його використання для багатокритеріального порівняння альтернатив. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил.* 2016. Вип. 1. С. 99–102. **7.** Саблина Н. В. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия. *Бизнес Информ.* 2009. № 3. С. 78–82.

ПОБУДОВА ТЕХНОЛОГІЇ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ МЕТОДОМ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

УДК 658.15:336.74

Поляшова А. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто методичний підхід до аналізу й оцінки грошових потоків підприємства. В результаті було сформовано структурно-функціональну модель процесу аналізу й оцінки грошових потоків підприємства з використанням програмного продукту Ramus за стандартом IDEF0. Проаналізовано етапи технології аналізу, що можуть бути проведені на підприємстві для оцінки стану грошових потоків.*

Ключові слова: *структурно-функціональна модель, технологія, декомпозиція, бізнес-процес, грошові потоки, аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрен методический подход к анализу и оценке денежных потоков предприятия. В результате была сформирована структурно-функциональная модель процесса анализа и оценки денежных потоков предприятия с использованием программного продукта Ramus по стандарту IDEF0. Проанализированы этапы технологии анализа, которые могут быть проведены на предприятии для оценки состояния денежных потоков.*

Ключевые слова: *кструктурно-функциональная модель, технология, декомпозиция, бизнес-процесс, денежные потоки, анализ.*

Annotation. *The methodical approach to the analysis and estimation of cash flows of the enterprise is considered. As a result, a structural and functional model of the process of analysis and estimation of cash flows of the enterprise with the use of Ramus software according to IDEF0 standard was formed. The stages of the analysis technology that can be carried out at the enterprise to assess the cash flow condition are analyzed.*

Keywords: *structural-functional model, technology, decomposition, business process, cash flows, analysis.*

Актуальність проведення аналізу й оцінки грошових потоків підприємства, насамперед, зумовлюється вагомою роллю грошових коштів у функціонуванні підприємства. Більшість менеджерів підприємств та інвесторів віддають перевагу аналізу грошових потоків над аналізом прибутків (збитків). Це відбувається через те, що будь-яке управлінське рішення майже завжди пов'язане з використанням грошових коштів, від рівня узгодженості між собою за обсягом і часом видів грошових потоків значною мірою залежить ліквідність, фінансова стійкість і майбутня ефективність діяльності підприємства.

Проблематиці аналізу й оцінки грошових потоків підприємств протягом останніх років відводили значну роль у багатьох дослідженнях такі вітчизняні вчені, як: І. О. Бланк [1], І. В. Спільник, О. М. Загородна [2], В. М. Боронос [3], І. О. Крюкова, М. С. Свірідова [4] та ін.

Метою статті є розробка структурно-функціональної моделі процесу аналізу й оцінки грошових потоків підприємства за методологією IDEF0.

Найбільш зручною мовою моделювання процесів бізнесу є технологія структурного аналізу SADT (Structured Analysis and Design Technique), а саме стандарт IDEF0. Сутність структурного підходу до розробки проєктів бізнесу полягає в її декомпозиції, тобто розподілу на функції, що автоматизуються: система розподіляється на функціональні підсистеми, які, своєю чергою, поділяються на підфункції, що підрозділяються на завдання тощо. Процес розподілу триває аж до конкретних процедур. Система, що автоматизується, зберігає цілісне уявлення, в якому всі компоненти взаємопов'язані [5, с. 6].

Тому для того, щоб провести аналіз грошових потоків, необхідно розробити структурно-функціональну модель бізнес-процесу за методологією IDEF0 (Integration Definition for Function Modeling). Розробку технології аналізу грошових потоків проведено з використанням програмного продукту Ramus Educational. За допомогою структурно-функціональної моделі проілюстровано порядок етапів для проведення аналізу грошових потоків підприємства.

© Поляшова А. О., 2020

Ця модель може містити два типи діаграм:

- контекстна діаграма (у кожній моделі може бути лише одна контекстна діаграма);
- діаграма декомпозиції.

Контекстна діаграма є вершиною деревовидної структури діаграм і найзагальнішим описом системи та її взаємодії з зовнішнім середовищем. Після опису системи в цілому проводиться її розподіл на фрагменти. Цей процес називається функціональною декомпозицією, а діаграми, які описують кожен фрагмент і взаємодію фрагментів, називаються діаграмами декомпозиції. Після декомпозиції контекстної діаграми проводиться декомпозиція кожного фрагмента системи на дрібніші і так далі, до досягнення потрібного рівня деталізації [5, с. 18].

На першому етапі моделювання побудовано контекстну діаграму бізнес-процесу аналізу грошових потоків підприємства, яку зображено на рис. 1.

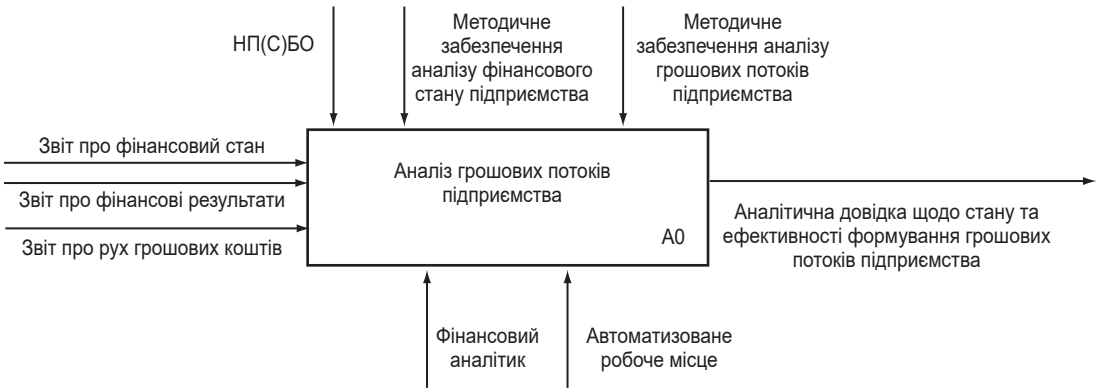

Рис. 1. **Контекстна діаграма бізнес-процесу «Аналіз грошових потоків підприємства»**

Структурно-функціональна модель бізнес-процесу аналізу грошових потоків підприємства дозволить перетворити вхід, тобто фінансову звітність, на вихід, який поданий у вигляді аналітичної довідки щодо стану та ефективності формування грошових потоків досліджуваного підприємства.

До головного блоку (контекстної діаграми) надходять інтерфейсні дуги чотирьох типів. Інтерфейсна дуга відображає елемент системи, який обробляється функціональним блоком або справляє інший вплив на функцію, відображену цим функціональним блоком. Отже, такими дугами є:

- вхід (вхідні дуги)– відображають вхідну інформацію для здійснення цього бізнес-процесу, в цьому випадку – це форми фінансової звітності (звіт про фінансовий стан (баланс), звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів).
- управління – відображає стратегії і процедури, нормативно-правові акти, під управлінням яких проводиться робота. В ролі управлінського регулювання виступають: Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства та аналізу грошових потоків підприємства:
- механізм – ресурси, необхідні для виконання роботи: фінансовий аналітик, автоматизоване робоче місце (АРМ).
- вихід – результат діяльності системи, а саме: отримання за допомогою аналізу фінансового стану й аналізу грошових потоків таких результатів, які будуть використані для складання аналітичної довідки щодо стану й ефективності формування грошових потоків підприємства.

На другому етапі проводиться декомпозиція контекстної діаграми, що відображатиме етапи проведення аналізу грошових потоків підприємства. Діаграма декомпозиції контекстної діаграми бізнес-процесу складається з чотирьох блоків, які відображають етапи аналізу та зображені на рис. 2.

За даними рис. 2 можна побачити, що процес аналізу грошових потоків підприємства включає такі етапи:

- проведення аналізу фінансового стану підприємства (А1).
- проведення аналізу динаміки та структури грошових потоків підприємства (А2).
- проведення коефіцієнтного аналізу грошових потоків (А3).
- розробка аналітичної довідки про стан та ефективність формування грошових потоків на підприємстві (А4).

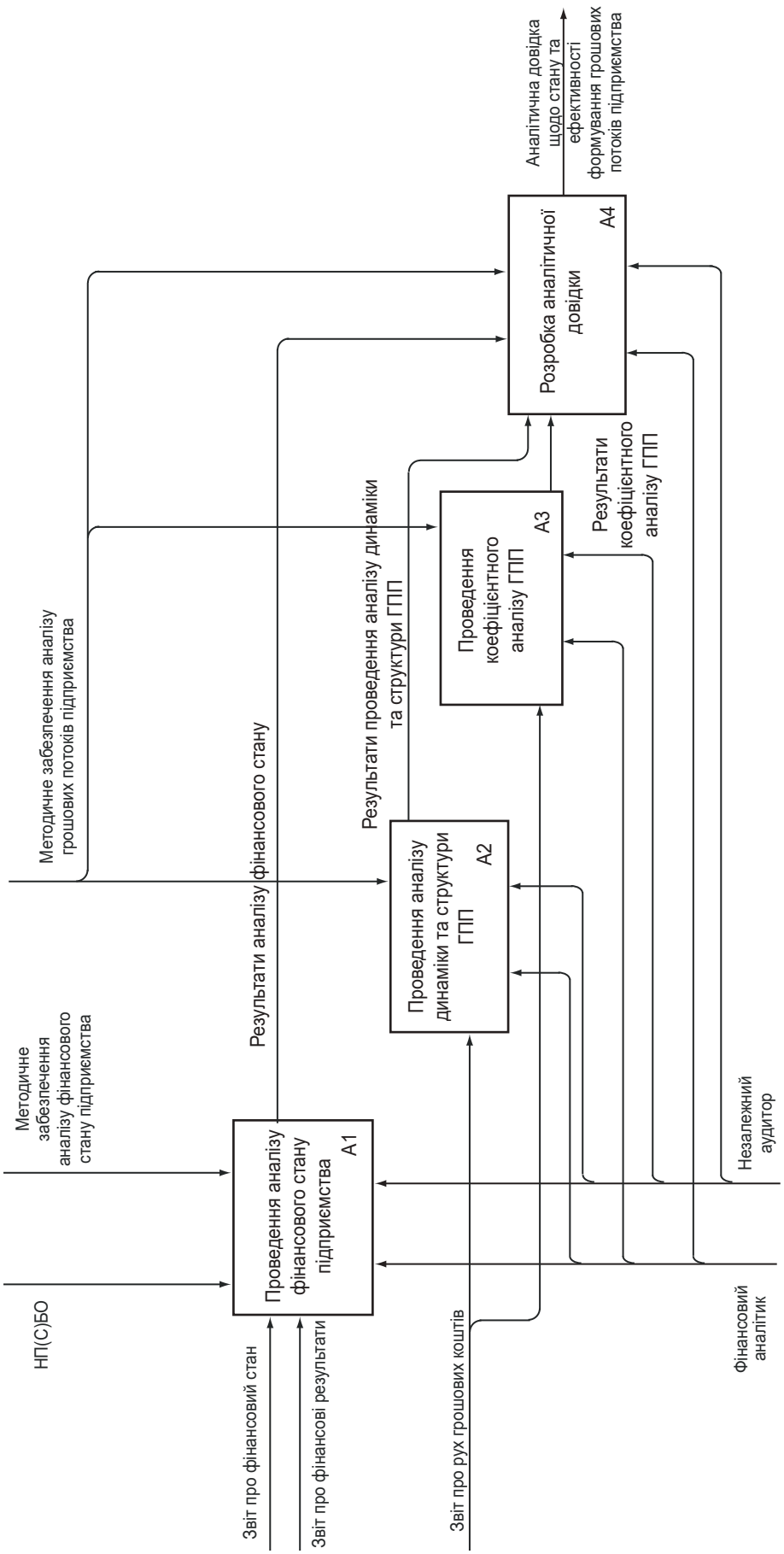

Рис. 2. **Діаграма декомпозиції контекстної діаграми «Аналіз грошових потоків підприємства»**

Третім етапом є декомпозиція блоку А1 «Проведення аналізу фінансового стану підприємства», що зображено на рис. 3.

На етапі декомпозиції блоку А1 «Проведення аналізу фінансового стану підприємства» необхідно провести аналіз балансу підприємства.

Використовуючи методи горизонтального та вертикального аналізу, проводять розрахунок на основі балансу та надають висновки щодо фінансового стану підприємства за досліджуваний період. Також для проведення аналізу фінансового стану необхідним є розрахунок відносних показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності.

На четвертому етапі проведено декомпозицію блоку А2 «Проведення аналізу динаміки та структури грошових потоків підприємства», що зображено на рис. 4.

У цьому блоці зображено три етапи проведення аналізу, що складається з аналізу чистого грошового потоку, аналізу надходжень та аналізу витрат грошових потоків. Аналіз динаміки та структури необхідно проводити за показниками надходжень, видатків та чистого руху коштів за видами діяльності протягом аналізованого періоду.

Наступним, п'ятим етапом буде проведення коефіцієнтного аналізу грошових потоків підприємства (рис. 5).

Коефіцієнтний аналіз є невід'ємною частиною аналізу грошових потоків. Використання відносних показників грошового потоку дає уявлення про якісну картину, а саме характеризує ефективність використання грошових коштів підприємства [2, с. 80].

У ході аналізу можуть бути використані чотири групи коефіцієнтів, які розраховуються за даними фінансової звітності підприємства.

- коефіцієнти ефективності грошових потоків;
- коефіцієнти рентабельності грошових потоків;
- коефіцієнти ліквідності та платоспроможності грошових потоків;
- коефіцієнти генерування грошових потоків [2, с. 80].

П'ятий етап аналізу грошових потоків представлений функціональним блоком А4 «Розробка аналітичної довідки». На останньому етапі аналізу грошових потоків підприємства, після розрахунку всіх необхідних показників, фінансовий аналітик підприємства має сформувати аналітичні висновки проведеного аналізу та скласти аналітичну довідку щодо стану та ефективності формування грошових потоків, на основі якої фінансовий аналітик підприємства має виявити слабкі та сильні сторони підприємства, щоб надати рекомендації щодо оптимізації грошових потоків на цьому підприємстві та запропонувати шляхи вирішення наявних проблем.

Отже, розроблена структурно-функціональна модель аналізу й оцінки грошових потоків підприємства дає змогу відобразити детально етапи аналізу, що допоможуть виявити негативні моменти в управлінні грошовими потоками. Впровадження цієї моделі надасть змогу оцінити стан грошових потоків і розробити заходи щодо оптимізації управлінням ними.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Бланк И. А. Управление денежными потоками. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2009. 736 с. **2.** Спільник І., Загородна О. Грошові потоки підприємства: комплексний аналіз за даними фінансової звітності. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. пр.* 2017. Вип. 1–2. С. 67–85. **3.** Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Бороноса. Суми : Вид-во СумДУ, 2012. 539 с. **4.** Крюкова І. О., Свірідова М. С. Сучасні методичні підходи до оцінки грошових потоків підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2016. № 32. С. 144–148. **5.** Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Технології комп'ютерного проектування» для студентів напряму підготовки 6.050101 «Комп'ютерні науки» всіх форм навчання / уклад. С. В. Мінухін, О. М. Беседовський, О. Б. Плоха. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015.145 с.

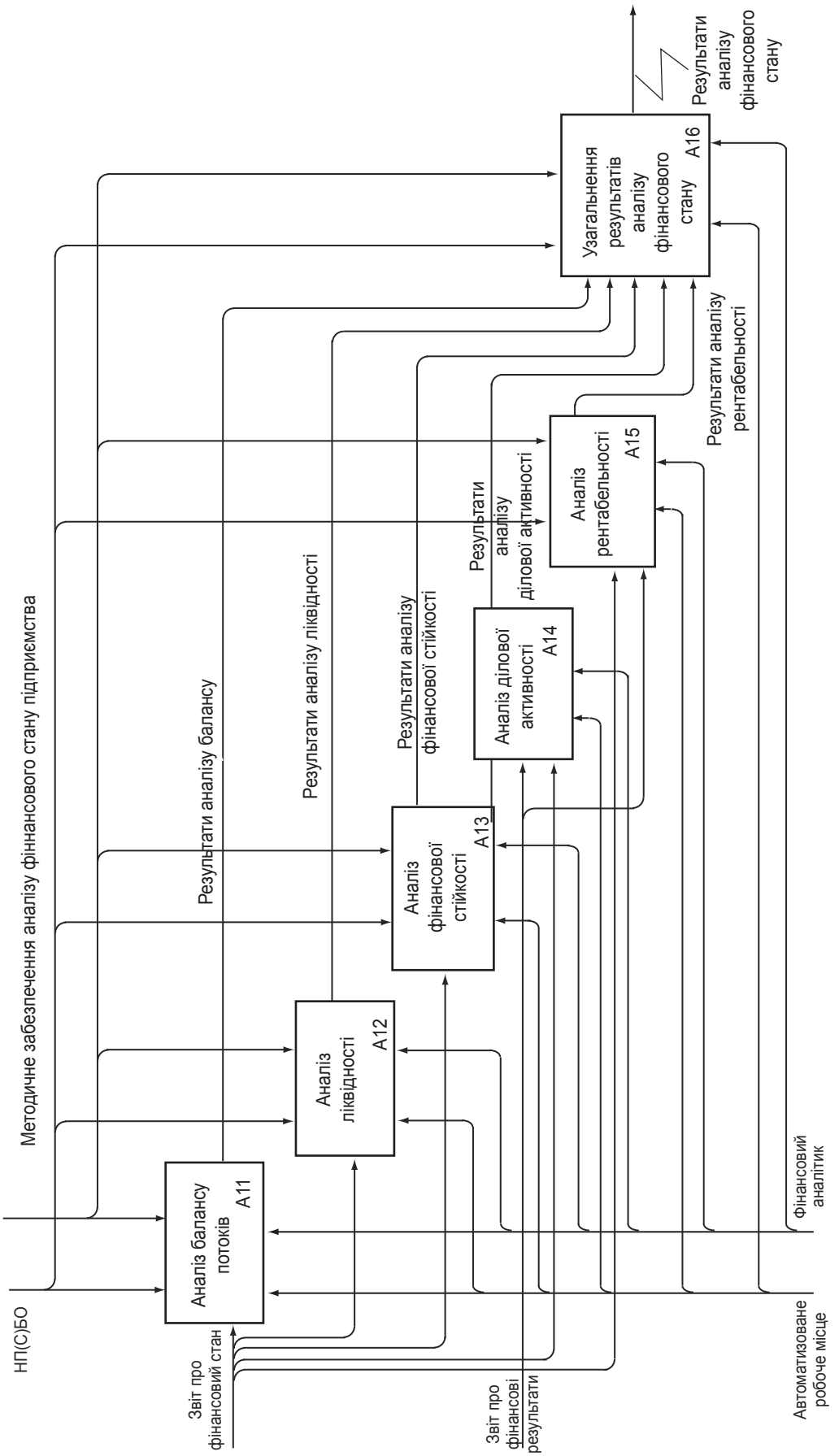

Рис. 3. **Декомпозиція функціонального блоку «Проведення аналізу фінансового стану підприємства»**

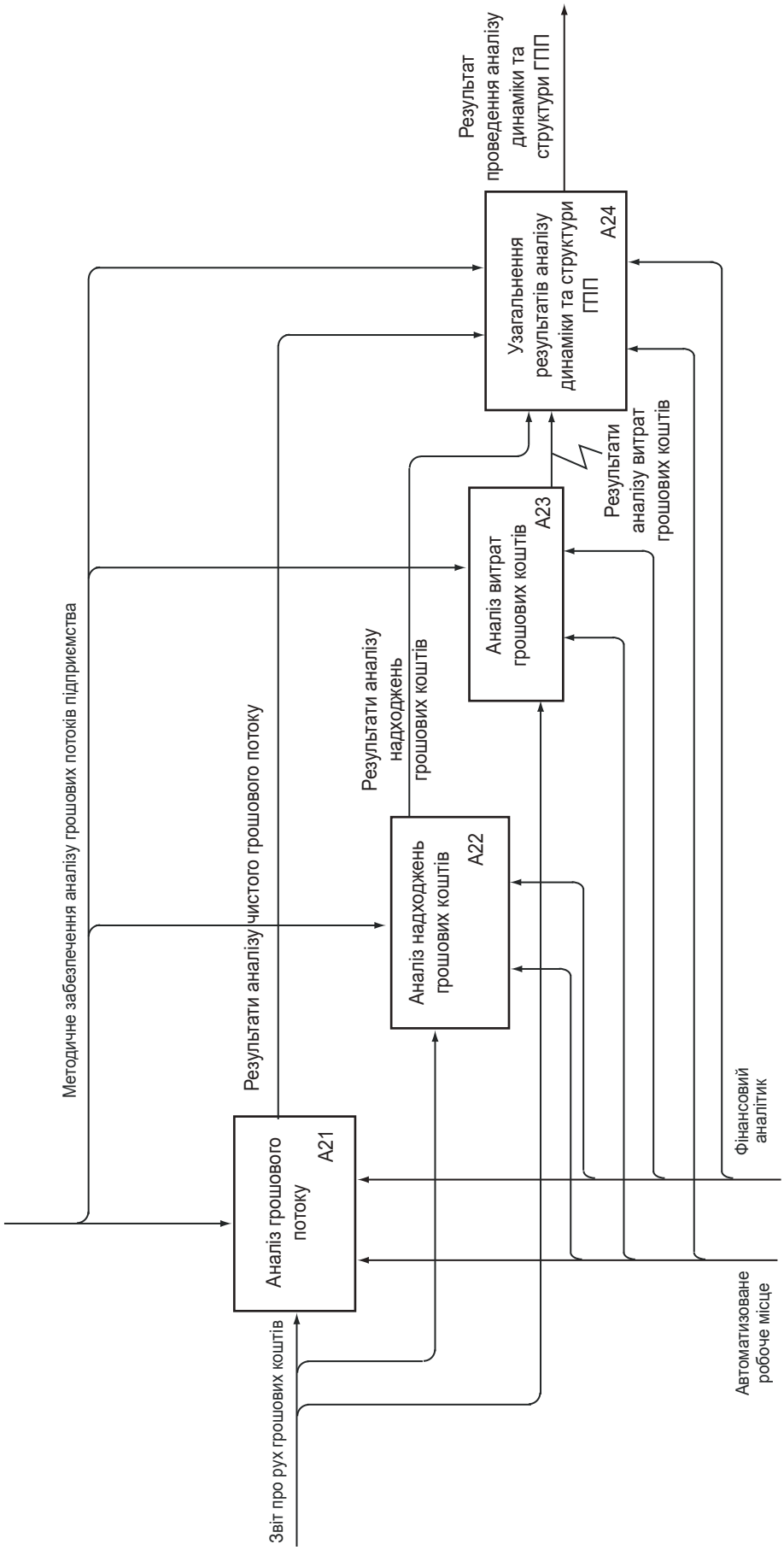

Рис. 4. **Декомпозиція функціонального блоку «Проведення аналізу динаміки та структури грошових потоків підприємства»**

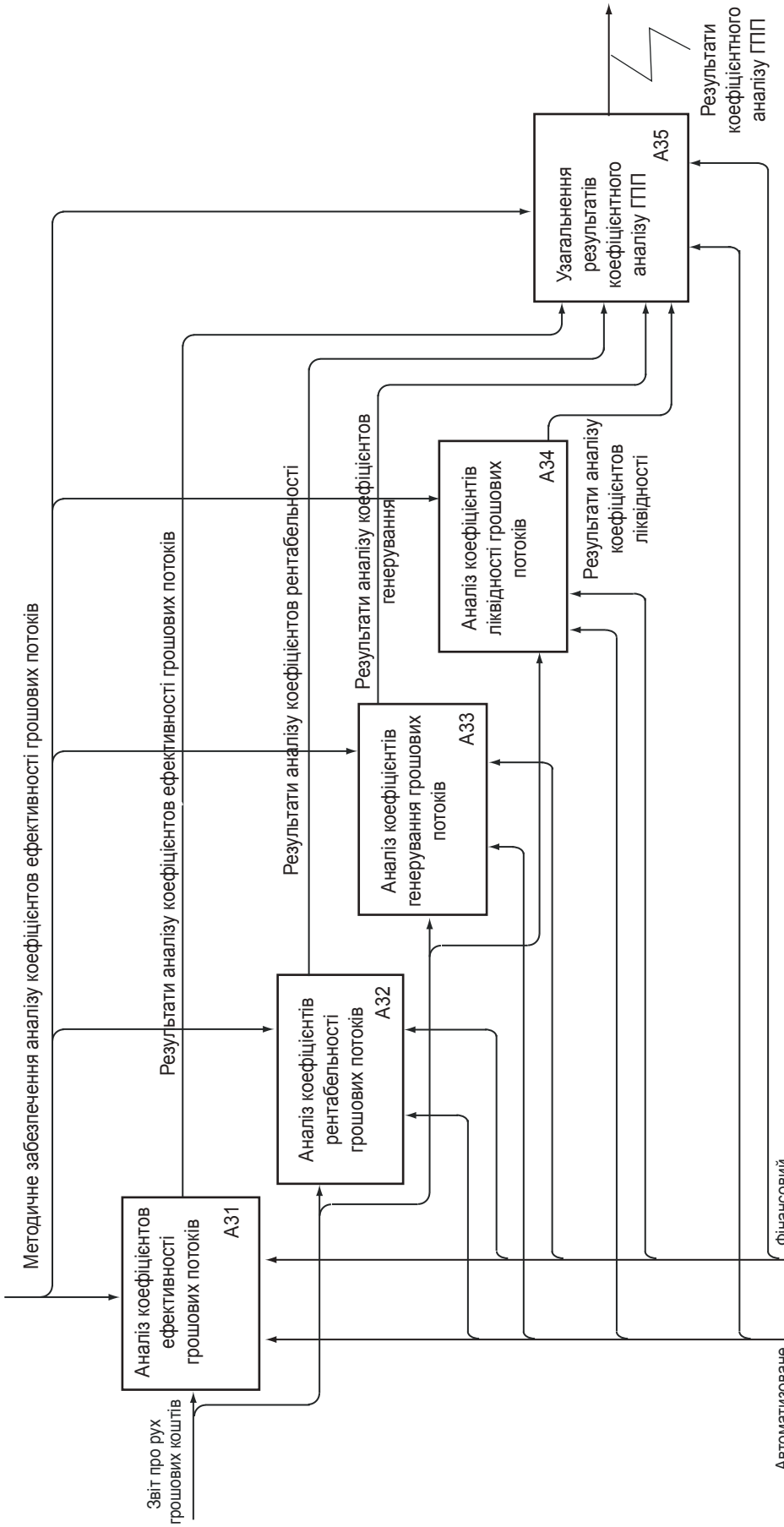

Рис. 5. **Декомпозиція функціонального блоку «Проведення коефіцієнтного аналізу грошових потоків підприємства»**

ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВОГО КОНФЛІКТУ

УДК 331.109

Походенко П. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено та проаналізовано поняття «трудовий конфлікт», визначено причини виникнення, різновиди, наслідки та запропоновано заходи для профілактики соціально-психологічного клімату на підприємстві.*

Ключові слова: *трудовий конфлікт, колектив, співробітники, керівник, труд.*

Аннотация. *Исследовано и проанализировано понятие «трудовой конфликт», определены причины возникновения, разновидности, последствия, и предложены мероприятия для профилактики социально- психологического климата на предприятии.*

Ключевые слова: *трудовой конфликт, коллектив, сотрудники, руководитель, труд.*

Annotation. *In article the concept of «labor conflict» was studied and analyzed, the causes of occurrence, varieties, consequences were identified and approaches for the prevention of the socio-psychological climate at the enterprise were proposed.*

Keywords: *labor conflict, team, employees, manager, work.*

Конфлікт є реальним та об'єктивним проявом протиріч, що постійно виникають у житті людини. Без них неможливо уявити розвиток окремої особистості, групи людей або навіть суспільства. У ході спільної діяльності в рамках підприємства, установи або організації між працівниками, роботодавцями можуть також виникати конфлікти, що мають назву «трудові».

Теоретичні та практичні аспекти урегулювання трудових конфліктів досліджуються у працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як Е. Андерсон, А. Пашерстник, В. Лазор, В. Смолярчук, І. Кисельов, С. Малкін, Л. Анісімов та ін. Водночас ця тема потребує подальшого розвитку та дослідження.

Мета статті полягає в аналізі поняття «трудовий конфлікт», визначенні його передумов, а також заходів для попередження їх виникнення на підприємстві.

Трудовий конфлікт – це сутичка суб'єктів соціально-трудових відносин, що викликана протилежністю цілей та інтересів, позицій та поглядів, які свідчать про граничне загострення протиріч у трудових відносинах [1]. Трудові конфлікти – актуальне питання завжди, адже суперечності виникають досить часто на підставі різних питань.

Проте досить важливо відрізняти трудові конфлікти від трудових спорів. У ст. 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [2] визначено, що трудовий спір – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин, щодо:

а) встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту;

б) укладення чи зміни колективного договору, угоди;

в) виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень;

г) невиконання вимог законодавства про працю.

Тоді як трудовий конфлікт, крім зіткнення в сфері трудових правовідносин, часто включає зіткнення інтересів, тому він може регулюватися як нормами трудового законодавства, так і іншими правовими й неправовими способами.

На думку автора, виникнення конфліктів на підприємствах найчастіше зумовлено неправильною організацією діяльності та управління з боку керівництва, а саме:

1) невірний підбір і розподіл персоналу, відсутність сумісності між членами колективу;

2) відсутність або нечітке розуміння цілей компанії;

3) відсутність на підприємстві корпоративної культури;

4) відсутня чітко описана структура організації;

© Походенко П. О., 2020

5) низький рівень оплати праці;

6) відсутність мотивації робітників на досягнення заданих цілей;

7) нерівномірне навантаження робітників, а також нерівномірні критерії оцінки їх праці;

8) перевага система неформальних відносин у колективі;

9) низький рівень залучення у справи компанії, неінформованість про стан справ тощо.

Тобто можемо зробити висновок, що поняття трудового конфлікту більш глибоке та широке, ніж поняття трудового спору, адже включає в себе конфлікт інтересів.

Можна по-різному класифікувати трудові конфлікти. По-перше, залежно від учасників розрізняють горизонтальні – між колегами, і вертикальні – між підлеглими і керівниками. По-друге, за впливом на діяльність колективу розрізняють два види трудових конфліктів – конструктивні і деструктивні конфлікти [3].

Наслідками трудових конфліктів можуть бути зниження якості продукції чи послуг, що виробляються або надаються підприємством; зниження продуктивності праці, збільшення плинності кадрів, збільшення рівня травматизму, а також страйки робітників чи лок-аут роботодавця. Звісно, ці фактори негативно впливають на загальну діяльність компанії та її результати.

Основними та найбільш дієвими видами вирішення трудових конфліктів є [4]:

1) компроміс, тобто згода на підставі взаємних поступок;

2) пристосування, що полягає в урегулюванні відносин між соціальними суб'єктами, та засноване на одночасному існуванні взаємозалежності та розбіжності інтересів;

3) конкуренція полягає в активних і самостійних діях сторін конфлікту заради здійснення власних інтересів, незважаючи на іншу сторону;

4) ухилення – відсутність у залученого в конфліктну ситуацію співробітника як бажання співпрацювати з будь-ким і докласти активних зусиль для здійснення власних інтересів, так і піти назустріч опонентам; прагнення вийти з конфліктного поля, піти від конфлікту;

5) співпраця націлена на максимальну реалізацію учасниками конфлікту власних інтересів. Проте співпраця передбачає не індивідуальний, а спільний пошук такого вирішення, який відповідає прагненням усіх конфліктуючих сторін.

Отже, щоб конфліктних ситуацій на підприємстві було якомога менше, необхідно підтримувати соціально-психологічний клімат у колективі [5]. Сприятливий клімат в компанії характеризується доброзичливістю серед колег, взаємодопомогою і взаємною підтримкою, відкритим ставленням до керівництва, прозорістю системи винагород тощо.

Для створення сприятливого клімату в колективі та попередження виникнення трудових конфліктів необхідно:

1) при комплектуванні робочого колективу враховувати психологічну сумісність співробітників. Залежно від цілей треба поєднувати різні типи поведінки людей;

2) визначити чіткі цілі діяльності та створити мотивацію для співробітників;

3) забезпечити правильне нормування праці та гідний рівень оплати праці;

4) чітко описати структуру організації. Встановити прийнятне обмеження числа співробітників, підлеглих одному керівнику;

5) попереджати та вирішувати конфлікти, що виникають.

Отже, зазначимо, що абсолютно всі організації мали справу з трудовими конфліктами в колективі, безконфліктних організацій просто не існує. Крім того, чим активніше і динамічніше організація, тим частіше в її діяльності виникають підстави для великих і малих конфліктів. Тому розуміти, звідки виходить конфлікт, і як управляти його перебігом і вирішенням – невід'ємна складова професіоналізму керівництва компанії і служби з управління персоналом.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Коваленко Л. В. Соціально-трудові конфлікти та напрями роботи щодо їх запобігання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. № 181 (6). С. 135–141. **2.** Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80?lang=ru. **3.** Гришина А. И. Психология конфликта. СПб. : Питер, 2014. 213 с. **4.** П'ять моделей виграшної поведінки у конфлікті // Елітаріум. 2018. URL: http://www.elitarium.ru/povedenie-konflikt-problema-cel-interes-situaciya-resheniya-dejstvie-dostizhenie-sotrudnichestvo-kompromiss-vzaimootnosheniya/. **5.** Як поліпшити психологічний клімат в колективі // Діловий світ. 2012. URL: https://delovoymir.biz/kak-uluchshit-psihologicheskiy-klimat-v-kollektive.html.

ПОЗАБАЛАНСОВИЙ ОБЛІК У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

УДК 657.41/.45

Походенко П. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано та досліджено поняття «позабалансовий рахунок», визначено ці рахунки, наведено приклади їх кореспонденції. Обґрунтовано необхідність використання позабалансового обліку в діяльності бюджетних установ.*

Ключові слова: *позабалансовий рахунок, облік, активи, зобов'язання, забезпечення.*

Аннотация. *Проанализировано и исследовано понятие «забалансовый счет», определены эти счета, приведены примеры их корреспонденции. Обоснована необходимость использования забалансового учета в деятельности бюджетных учреждений.*

Ключевые слова: *забалансовый счет, учет, активы, обязательства, обеспечения.*

Annotation. *The concept of «off-balance sheet account» is analyzed and investigated, these accounts are defined, examples of their correspondence are given. The necessity of using off-balance sheet accounting in the activity of budgetary institutions is substantiated.*

Keywords: *off-balance sheet, accounting, assets, liabilities, collateral.*

У процесі діяльності кожної бюджетної установи інколи виникають ситуації, коли цінності, що надійшли, тимчасово знаходяться у розпорядженні організації, але не належать їй на правах власності. Для обліку таких цінностей використовують позабалансові рахунки. Також ці рахунки необхідні для відображення операцій, за тими зобов'язаннями, які очікують виконання, та руху цінностей, що не призначені для обліку на основних бухгалтерських рахунках обліку.

Теоретичні та практичні аспекти використання позабалансових рахунків, проблематику обліку операцій позабалансом досліджують у своїх працях такі вітчизняні автори, як М. В. Кужельний, Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, В. К. Радостовець, Н. Г. Виговська, С. Ф. Голов, В. В. Сопко, Л. К. Сук, С. О. Левицька, Н. М. Малюга та ін.

Мета статті полягає у визначенні поняття «позабалансовий рахунок», ознайомленні з такими рахунками та з деякими випадками їх використання у бухгалтерському обліку бюджетної установи.

© Походенко П. О., 2020

Позабалансові рахунки (англ.: off-balance accounts) – це рахунки бухгалтерського обліку, на яких відображаються дані про рух такого майна, що не належить підприємству, установі, організації, але на цей момент знаходяться в його розпорядженні (наприклад, у переробці, в оренді тощо). Також вони застосовуються для контролю за станом списаної у збитки дебіторської заборгованості [1]. Відповідно, сальдо позабалансових рахунків не враховується при складанні балансу за звітний період.

Важливо розуміти, що позабалансовий облік не передбачає застосування принципу подвійного запису. Записи про надходження та вибуття матеріальних цінностей, утворення умовних прав і зобов'язань проводять тільки на одному позабалансовому рахунку. При цьому вказують зміст і кількісно-вартісні показники операції.

Позабалансові рахунки в бюджетних установах регламентуються Планом рахунків бухгалтерського обліку у державному секторі, що затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203 в редакції від 06.07.2018 [2]. Рахунки позабалансового обліку виокремлено у клас 0, що має назву «Позабалансові рахунки розпорядників бюджетних коштів».

Рахунок 01 «Орендовані основні засоби та нематеріальні активи» передбачено для ведення обліку тих основних засобів і нематеріальних активів, що прийняті від сторонніх організацій в оренду або у користування. Ті активи, що було прийнято на умовах оренди, відображаються в позабалансовому обліку за їх балансовою (залишковою) або первісною вартістю орендодавця. Тобто вартість таких об'єктів визначають на основі даних бухгалтерського обліку орендодавця. Однак це можливо лише за умови, якщо орендодавцем є юридична особа. Якщо орендодавцем є фізична особа, то орендодавець повинен надати документ, який має підтверджувати реальну вартість об'єкта оренди на момент його передачі [4].

Наприклад, якщо установа отримала в оренду від орендодавця майно, то установа-орендар таку господарську операцію має відобразити за Дебетом рахунка 01. При списанні з обліку об'єкта оренди (наприклад, після закінчення строку оренди) проводиться запис за Кредитом рахунка 01.

Рахунок 02 «Активи на відповідальному зберіганні» необхідний для відстеження руху товарно-матеріальних цінностей, прийнятих установою на відповідальне зберігання, товарно-матеріальних цінностей, оплачених вищим за рівнем органом із державного та місцевих бюджетів, усіх видів обладнання і предметів тирів, спортивних стрільбищ, кабінетів військової дисципліни навчальних закладів тощо. Так, за договором зберігання одна особа (зберігач) зобов'язується зберігати річ, передану їй другою стороною, і повернути її у схоронності. У договорі обов'язково слід зазначити кількість та загальну вартість прийнятих цінностей, а також термін їх зберігання [4].

Якщо установа-зберігач приймає активи на зберігання, то проводиться запис за Дебетом рахунка 02, а при поверненні таких активів запис буде зроблено за Кредитом рахунка 02.

Рахунок 03 «Бюджетні зобов'язання» існує для ведення обліку інформації про розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому, відповідно до бюджетних асигнувань [3].

Отже, при взятті на облік бюджетних зобов'язань відбудеться збільшення залишку, тому маємо здійснити проведення за Дебетом рахунка 03, а при сплаті за бюджетними зобов'язаннями залишок зменшиться, доцільно зробити запис за Кредитом рахунка 03.

Рахунок 04 «Непередбачені активи» необхідний для обліку перехідних призів, прапорів, кубків, які засновані різними організаціями і отримані від них для нагороди команд-переможців. Призи, прапори, кубки обліковуються протягом всього періоду їх знаходження в суб'єкта державного сектора. Непередбачені активи – це активи, що виникли при узгодженні минулих господарських операцій та стануть реальними, якщо відбудеться або не відбудеться в майбутньому одна чи кілька невизначених подій [4].

Наприклад, якщо команда студентів університету посіла почесне місце в рамках міських змагань з футболу та отримала кубок, то запис такої господарської операції має здійснюватися за Дебетом рахунка 04. Якщо ж такий кубок є перехідним, то при подальшому переданні його організаторам змагань доцільно зробити проведення за Кредитом рахунка 04.

Рахунок 05 «Непередбачені зобов'язання, гарантії та забезпечення надані» доцільно вести для накопичення інформації про наявність непередбаченого зобов'язання, яке може передбачати витрачання ресурсів (але повної впевненості щодо цього зобов'язання немає) у сумі очікуваних збитків, і видачу гарантій та забезпечень. Важливо, що облік забезпечень здійснюється за вартістю, що вказано в документації про надання гарантій та забезпечень [5].

Отже, за Дебетом рахунка 05 відображається видача гарантій та забезпечень, за Кредитом рахунка 05 здійснюється запис при погашенні заборгованості, на яку були гарантії, або при перенесенні зобов'язань за ними.

Рахунок 06 «Гарантії та забезпечення отримані» необхідний для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух отриманих суб'єктом державного сектора гарантій та забезпечень виконання зобов'язань та платежів. Забезпечення обліковуються за вартістю, вказаною в документах про гарантії та забезпечення [4].

При одержанні таких гарантій та забезпечень необхідно зробити запис за Дебетом рахунка 06, а при їх списанні внаслідок погашення заборгованості , на яку вони були надані, то проведення здійснюється за Кредитом рахунка 06.

Рахунок 07 «Списані активи» передбачено Планом рахунків для обліку дебіторської заборгованості, що списано з балансу внаслідок неплатоспроможності боржників та сум невідшкодованих нестач і втрат від псування цінностей, у тому числі цінностей, не повернених учнями і студентами, відрахованими згідно з наказом тощо [4].

Наприклад, для відображення дебіторської заборгованості роблять проведення за Дебетом рахунка 07, а при списанні такої заборгованості – за Кредитом 07. Також запис за Дебетом рахунка 07 здійснюється для відображення нестачі, а для списання нестачі – за Кредитом 07.

Рахунок 08 «Бланки документів суворої звітності» доцільно вести для обліку бланків документів суворої звітності, путівок, отриманих безоплатно від громадських, профспілкових та інших організацій. Бланки суворої звітності оприбутковують за вартістю їх придбання [4].

При надходженні таких бланків відображення здійснюється на Дебеті рахунка 08, а після їх використання або списання як непридатних – на Кредиті рахунка 08.

Рахунок 09 «Передані (видані) активи відповідно до законодавства» необхідний для ведення обліку про передані (видані) активи відповідно до законодавства розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів [3].

Наприклад, при виданні таких активів здійснюється запис за Дебетом рахунка 09, а при поверненні таких активів – за Кредитом 09.

Отже, завдяки позабалансовому обліку забезпечується реальне відображення економічного стану організацій, він надає можливість відокремити власні об'єкти від невласних, підтверджує чи спростовує інформацію господарюючого суб'єкта, який надає активи на тимчасове зберігання або у використання. Позабалансовий облік у бюджетних установах необхідно застосовувати для відображення тих господарських операцій та фактів, які не впливають у цей момент діяльності підприємства на стан активів, капіталу та зобов'язань, проте виникає необхідність їх спостереження та контролю.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь : словарь современной экономической науки. М. : Дело, 2003. 406 с. **2.** План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#n14. **3.** Про Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 29.05.2018 № . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16/page. **4.** Крот Ю. Бюджетна бухгалтерія: позабалансовий облік без проблем // iFactor. 2014. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2014/october/issue-38/article-2643.html. **5.** Рахунок 05 «Непередбачені зобов'язання, гарантії та забезпечення надані» // ІАС Консультант. 2015. URL: http://consultant.parus.ua/dict?doc=.176AC8079.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.15

Приходько А. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто визначення, розкрито сутність і зміст поняття фінансових ризиків та основних методів, які використовуються для оцінки фінансових ризиків. Наведено характеристику методів оцінки фінансових ризиків, їх переваги та недоліки.*

Ключові слова: *фінансовий ризик, оцінка фінансових ризиків, методи оцінювання.*

Аннотация. *У статье рассмотрено определение, раскрыты сущность и содержание понятия финансовых рисков и основных методов, используемых для оценки финансовых рисков. Приведена характеристика методов оценки финансовых рисков, их преимущества и недостатки.*

Ключевые слова: *финансовый риск, оценка финансовых рисков, методы оценки.*

Annotation. *This article considers the definitions, gives the essence and contents of the concept of financial risks and the main methods which used to assess financial risks. This article gives the characteristics of methods of financial risk evolution and their advantages and disadvantages.*

Keywords: *financial risk, financial risk evolution, evolution methods.*

Сучасний світ можливо охарактеризувати загальними тенденціями щодо розвитку економіки, серед яких виділимо: швидкість розвитку та невизначеність її характеру, що спричинено глобалізацією ринків; зростання конкуренції; автоматизація усіх процесів тощо. Це стає причиною певної економічної біполярності: зростаючий рівень невизначеності сприяє розвитку нових можливостей для розвитку суб'єкта господарювання, і водночас зростання можливостей підсилює ступінь невизначеності. Ці фактори гостро сьогодні ставлять питання необхідності удосконалення методологічних підходів до оцінювання фінансових ризиків, які потребують нагального вирішення не стільки теоретично, як у практичній площині.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з обраної тематики дозволив зробити висновок про те, що методичні питання оцінки фінансових ризиків вивчали багато вчених, такі як: І. Бланк, В. Васильєв, С. Вебер, Дж. Данієльсон, Ф. Найт, Т. Фішер та ін. У своїх роботах учені не тільки надають визначення та класифікацію фінансових ризиків, а наводять характеристики методів їх оцінки та проблематику їх застосування. Сучасні дослідження щодо методів оцінки фінансових ризиків наведені у роботі Кузьмінець Т. Г., Перегняк Ю. А., де досліджено загальні аспекти управління фінансовими ризиками суб'єктами господарювання, та у роботі Проскура В. Ф. і Білак Р. Г., де визначено систему методологічних підходів щодо управління ризиками.

Водночас недоліки та переваги практичного використання методів оцінки в управлінні фінансовими ризиками висвітлені у вітчизняних дослідженнях недостатньо. Внаслідок чого метою статті є аналіз методів фінансових ризиків і можливості їх практичного використання.

Необхідно зазначити, що фінансові ризики – це ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у вигляді втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення фінансової діяльності [1, с. 677].

На нашу думку, їм притаманні такі особливості, які вимагають урахування при виборі методу оцінки:

– оскільки рівень фінансового ризику – це величина змінна, яка вимагає постійного спостереження і коригування, постає необхідність моніторингу фінансових ризиків;

– фінансові ризики мають тонкі взаємозв'язки із економічною діяльністю, внаслідок того, що ступінь ризику на практиці розраховується, як правило, розмірами економічних збитків, тобто втратою частини виручки або прибутку, основного капіталу, а також перспективою ймовірності банкрутства;

– наявність передумов кількісної оцінки та нейтралізації, адже фінансові ризики характеризуються ймовірністю і розмірами потенційних збитків, які можна описувати за допомогою статистичних моделей;

– необхідність і можливість поєднання формальних і неформальних підходів до методів оцінки фінансових ризиків, адже кількісна оцінка повинна базуватися на достовірній та перевіреній інформації та ефективних й на-

© Приходько А. О., 2020

дійних методиках (наприклад, методи оцінки кредитних ризиків у банківських установах надають достатньо ефективні інструменти в управління кредитними ризиками) [2, с. 71].

Таким чином, передумовою ефективного управління фінансовими ризиками, які дозволяють досягти поставленої мети, а саме: мінімізації впливу фінансової ризиків на кінцеві результати діяльності, є повна та точна оцінка фінансових ризиків.

У результаті узагальнення теоретичних знань щодо фінансових ризиків можна підсумувати те, що їх оцінка полягає в порівнянні ступеня ризику із рівнем його прийнятності. Кожний суб'єкт господарювання формує власний портфель ризиків із визначенням системи параметрів і критеріїв їх прийнятності відповідно до сфери та специфіки власної діяльності.

Визначимо основні вимоги, яким повинні відповідати методи оцінки фінансового ризиків (рис. 1) [3, с. 199].

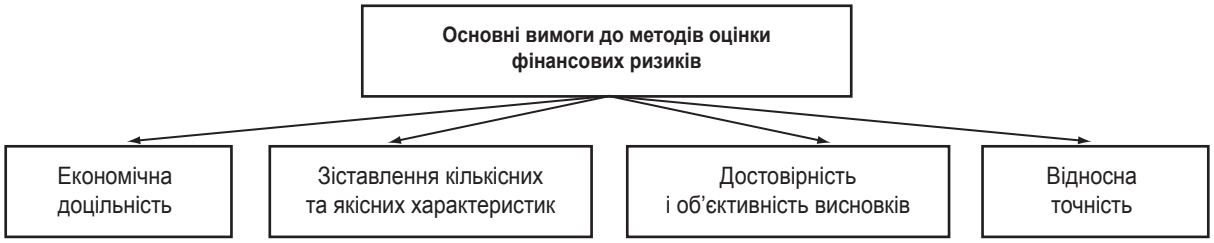

Рис. 1. **Основні вимоги до методів оцінки фінансових ризиків**

Згідно з проведеним дослідженням Г. І. Гомонюк та І. О. Башинської, в цей час основні аспекти прийняття рішень з виявлення можливих втрат стосуються таких підходів до управління ризиками:

– активний підхід, заснований на максимальному використанні наявних даних і способів з метою мінімізації ризиків. Цей метод означає, що заходи управлінського впливу повинні попереджати ризикові чинники і події, які матимуть вплив на результат проведеної фінансової операції. Отже, головні витрати генеруватимуться за рахунок прогнозування та превентивної оцінки ризиків. Цей підхід організований на безперервному контролі та моніторингу;

– адаптивний підхід, який здійснюється за принципом найменшого ризику, тобто підлаштування до вже наявної ситуації. У цьому підході управління ризиками здійснюється в процесі виконання операції, у вигляді реакції на зміни середовища. За цим підходом відбувається прогнозування та попередження можливих витрат частково;

– консервативний підхід, управління за яким починається вже після настання ризику. При цьому менеджмент зосереджений на усуненні збитків від настання фінансового ризику та їх впливу на подальшу діяльність, внаслідок чого знижується витратність управління фінансовими ризиками і зростає обсяг сумарних обсягів збитків. Із цих причин консервативні підходи мають незначне практичне застосування і, як правило, відносяться до відшкодування збитків у разі настанні непередбачуваних, форс-мажорних обставин (наприклад, військові дії, карантин, епідемії, масові заворушення тощо) [3, с. 199–200].

Оцінка фінансових ризиків є важливим етапом в процесі управління ризиками. Оцінка ризиків може здійснюватися як з позиції якісних характеристик, так і кількісно [4, с. 9].

Якісна оцінка фінансових ризиків являє собою процес проведення якісного аналізу ідентифікації і визначення ризиків, що потребують оперативного реагування. Така оцінка фінансових ризиків визначає умови їх виникнення, стадію та ступінь розвитку ризикової ситуації, причини і фактори, що впливають на ризики, а також дає можливість визначити спосіб впливу на ризики. Кількісна оцінка фінансових ризиків визначає ймовірність виникнення ризиків і вплив наслідків виникнення ризикових ситуацій на фінансовий стан господарюючого суб'єкта, що дає можливість менеджерам уникати невизначеностей при прийнятті рішень у сфері управління фінансовими ресурсами. В ході кількісної оцінки визначається вартісна величина ризику або розмір понесених збитків у разі несвоєчасного реагування або не запобігання ризиковій ситуації [5, с. 601].

Одним із головних аспектів кількісної і якісної оцінки фінансових ризиків є вибір прийнятної методики оцінки ступеня визначеного виду ризику, яка безпосередньо впливає на правильність проведення аналітичних розрахунків щодо визначення ступеня ризикованості операцій. Більш розповсюджені методи оцінки фінансових ризиків розглянемо нижче.

Найбільш прийнятними для вітчизняних господарюючих суб'єктів є статистичні методи оцінки ризику, суть яких полягає у визначенні ймовірності виникнення втрат на основі статистичних даних попереднього періоду

і встановленні межі та коефіцієнта ризику. В основі статистичних методів оцінки лежить ряд фундаментальних понять. Перш за все, це поняття «ймовірність». Ймовірність у цьому випадку пов'язують із можливістю настання несприятливої події. Основу статистичних методів складають принципи і конкретні методи визначення імовірнісних характеристик випадкових явищ на основі інформації, отриманої з фактичних спостережень за випадковими явищами. Аналітичними інструментами цього методу оцінки є дисперсія, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації.

Дисперсійний метод успішно застосовується за наявності двох і більше альтернативних ознак. У випадках, коли інформація обмежена, для кількісного аналізу фінансових ризиків використовуються аналітичні методи або стандартні функції розподілу ймовірностей, наприклад, нормальний розподіл або розподіл Гауса, показовий (експоненційний) розподіл ймовірностей, які досить широко використовуються в розрахунках надійності, а також розподіл Пуассона, що часто використовують у теорії масового обслуговування.

Експертні методи оцінки фінансових ризиків являють собою комплекс логічних і математичних процедур, спрямованих на отримання висновку експерта з певного кола питань. Ці методи передбачають збір, вивчення, співставлення та узагальнення оцінок ризику, винесених висококваліфікованими фахівцями в цій предметній області в процесі здійснення індивідуальної або колективної роботи. Експертні методи застосовуються, як правило, за відсутності статистичних даних. Для проведення оцінки фінансових ризиків бажано мати дані не менше трьох експертів. Оцінки експертів піддаються аналізу на їх несуперечливість, а це означає, що суб'єктивний підхід до експертної оцінки є основним недоліком у його використанні.

Розрахунково-аналітичні методи дозволяють кількісно оцінити ризики за відсутності досить повної бази статистичних даних. Всі методи цієї групи є математичними, деяка їх частина ґрунтується на функціональних зв'язках між показниками, а отже, застосовується в ситуації, близькій до повної визначеності. У цю групу входять також методи, розроблені на основі аналізу стохастичних зв'язків, але використовуються для аналізу функціональних залежностей, і методи, що допускають суб'єктивну або наближену оцінку ймовірності подій.

Розрахунково-аналітичні методи оцінки фінансових ризиків спрямовані на вивчення економічних показників, взаємозв'язки яких засновані на функціональній залежності, або їх моделюванні з імовірнісними показниками, визначеними з більшим чи меншим ступенем вірогідності. Методи цієї групи є найбільш затребуваними у практичній діяльності з метою оцінки фінансових ризиків господарюючих суб'єктів.

Широко використовується в практичній діяльності підвид аналітичного методу – аналіз чутливості моделі. Він складається з вибору ключового показника, щодо якого і провадиться оцінка чутливості; вибору факторів впливу і розрахунку значень ключового показника за різних умов прояву ризикової ситуації.

Найбільш точним, складним, трудомістким і дорогим методом кількісного аналізу фінансових ризиків, що базується на прийомах математичної статистики, є імітаційне моделювання. При цьому моделюванні оцінка рівня ризику базується на концепції теорії вимірювань, яка включає системний аналіз, вибір шкали вимірювання ризику залежно від цілей вимірювання та обсягу наявної інформації і вибір способу розрахунку значень показника вимірювання ризику.

На сьогодні одним із найбільш відомих методів аналізу фінансових ризиків є метод статистичних випробувань Монте-Карло, що дозволяє побудувати математичну модель для оцінки фінансових ризиків з невизначеними значеннями параметрів. Відмінною особливістю методу Монте-Карло порівняно з аналітичними методами, які охоплюють весь простір рішень, є охоплення тільки його частини. До переваг методу належить можливість отримання інтервальних, а не точкових характеристик показників ефективності, а до недоліків – залежність точності результатів від якості створеної прогнозної моделі. Метод Монте-Карло найбільш повно характеризує всю гаму невизначеностей, з якою може зіткнутися суб'єкт господарювання. Однак практична реалізація цього методу можлива тільки із застосуванням комп'ютерних програм.

Широкого поширення серед методів оцінки фінансових ризиків набув метод вибору рішення за допомогою теорії ігор. Традиційними при виборі рішення в умовах ризиків є ігри, застосування яких починається з побудови платіжної матриці (матриці ефективності, матриці гри), що включає всі можливі значення результатів. Це є найбільш трудомістким етапом підготовки прийняття рішення. Помилки у платіжній матриці не можуть бути компенсовані ніякими обчислювальними методами і приведуть до невірного підсумкового результату.

Таким чином, при виборі методів оцінки фінансових ризиків слід виходити з характеру їх прояву, можливості отримання оперативної та повної інформації для кількісного розрахунку величини ризиків і можливості управління і впливу на ризикову ситуацію.

З проведеного дослідження можемо підсумувати, що застосування зазначених методів оцінки фінансових ризиків являє собою найбільш складний процес у системі ризик-менеджменту, що вимагає використання сучасного методичного інструментарію, високого рівня технічної і програмної оснащеності фінансових менеджерів, а також залучення в необхідних випадках кваліфікованих експертів. У сучасних економічних умовах вибір відповідної ме-

тодики оцінки фінансових ризиків впливає на правильність проведення аналітичних розрахунків для визначення ступеня ризикованості конкретних операцій або дій суб'єкта господарювання. При використанні того чи іншого методу оцінки фінансових ризиків важливо враховувати всі переваги, які можуть виникнути в процесі проведення розрахунків або одержання результатів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Агапова М. Ю.

Література: 1. Кузьмінець Т. Г., Перегняк Ю. А. Управління фінансовими ризиками підпри¬ємства в умовах ринкової економіки. *Young Scientist.* 2017. № 12 (52). С. 677–680. **2.** Давыдова Е. Ю. Финансовые риски: методы оценки и подходы к управлению. *Территория науки.* 2016. № 3. С. 70–75. **3.** Гомонюк Г. І., Башинська І. О. Фінансові ризики: методи оцінки і підходи до управління // Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 31 травня – 1 червня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 199–201. **4.** Кучеренко В. Р., Карпов В. А., Карпов А. В. Економічний ризик та методи його вимірювання : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2011. 200 с. **5.** Проскура В. Ф., Білак Р. Г. Методологічні підходи до управління ризиками. *Вісник Мукачівського державного університету.* 2017. № 9. С. 599–607.

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТУ

УДК 336.14

Прокопенко О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Застосовано метод таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оцінювання рівня ефективності бюджету м. Харкова на основі звітності про виконання місцевого бюджету управління Державної казначейської служби України у м. Харкові.*

Ключові слова: *інтегральний показник, таксономічний показник, місцевий бюджет, дефіцит / профіцит бюджету.*

Аннотация. *Применен метод таксономического анализа для определения интегрального показателя оценки уровня эффективности бюджета г. Харькова на основе отчетности об исполнении местного бюджета управления Государственной казначейской службы Украины в г. Харькове.*

Ключевые слова: *интегральный показатель, таксономический показатель, местный бюджет, дефицит / профицит бюджета.*

Annotation. *The method of taxonomic analysis was applied to determine the integral indicator of estimation of the level of budget effectiveness execution of Kharkiv region based on the report on the implementation of the local budget of the State Treasury Department of Ukraine in Kharkiv.*

Keywords: *integrated metric, taxonomic metric, local budget, budget deficit /surplus.*

© Прокопенко О. В., 2020

Формування місцевих бюджетів та управління фінансовими ресурсами для розвитку регіонів сьогодні є дуже актуальною проблемою. Соціально-економічний розвиток регіонів, рівень життя населення залежать від наявності фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети займають не лише важливе місце у бюджетній системі, але й одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, їх роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку [1]. Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень і забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб [2].

Забезпечення ефективного виконання бюджету неможливе без якісного, всебічного й обґрунтованого аналізу показників виконання бюджету у попередніх періодах, розкриття чинників, які найбільше впливають на результат.

Серед низки методів оцінювання рівня ефективності місцевих бюджетів актуальним є розрахунок інтегрального показника, в основі якого лежить таксономічний метод, що узагальнює значення безлічі ознак, які всебічно характеризують рівень ефективності місцевих бюджетів.

Головною метою використання методу таксономії є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу [3]. Дослідженням питання застосування таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ займався, зокрема, польський вчений Веслав Плюта [4], розробки якого і будуть взяті за основу цього дослідження.

Метою статті є оцінювання рівня ефективності місцевого бюджету з використанням інтегрального показника за допомогою проведення таксономічного аналізу на прикладі бюджету м. Харкова.

Таксономічний показник розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу, який містить такі етапи: формування матриці спостережень; стандартизація значень елементів матриці спостережень; ідентифікація вектора-еталона; визначення відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном; розрахунок таксономічного коефіцієнта розвитку [3]. Тобто застосування цього методу дозволить здійснити узагальнююче оцінювання рівня місцевого бюджету в м. Харкові.

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня ефективності місцевого бюджету, які були обчислені на основі звітності управління Державної казначейської служби у м. Харкові, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня ефективності бюджету м. Харкова

№ з/п	Показники	Роки		
		2017	2018	2019
1	Частка міжбюджетних трансфертів у доходах бюджету, % (X_1)	41,22	16,60	15,82
2	Частка місцевих податків і зборів в доходах бюджету (без урахування трансфертів), % (X_2)	13,26	40,88	50,86
3	Рівень виконання планових показників за видатками, % (X_3)	96,19	96,16	96,97
4	Рівень виконання планових показників за доходами, % (X_4)	97,31	96,67	97,54
5	Реверсна дотація, грн (X_5)	193026700	213457400	302776200
6	Обсяг доходів затверджений планом, грн (X_6)	13710034293	15515320166	16067828860
7	Профіцит/дефіцит бюджету (фактичні значення), грн (X_7)	-647384040,1	112079415,6	-496360644,4

Для побудови таксономічного показника, в першу чергу, слід сформувати матрицю спостережень (X), яку наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Матриця спостережень

Рік	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
2017	41,22	13,26	96,19	97,31	193026700	13710034293	-647384040,1
2018	16,60	40,88	96,16	96,67	213457400	15515320166	112079415,6
2019	15,82	50,86	96,97	97,54	302776200	16067828860	-496360644,4

Виходячи з того, що матриця спостережень складається з показників, які містять різні одиниці виміру, варто здійснити зведення всіх одиниць виміру до безрозмірної величини, стандартизувати показники (табл. 3). Для цього за кожним показником слід визначити середнє значення: $X_{1сер}$ = 22,55; $X_{2сер}$ = 35,00; $X_{3сер}$ = 96,44; $X_{4сер}$ = 97,17; $X_{5сер}$ = 236420100; $X_{6сер}$ = 15097727773; $X_{7сер}$ = -343888423.

Таблиця 3

Матриця стандартизованих значень Z

Z	1,5	-1,50	-0,71	0,41	-0,98	-1,50	-1,00
	-0,71	-3,88	-2,85	-1,50	4,83	0,45	1,50
	-0,79	-3,20	-0,57	1,09	6,84	1,05	-0,50

Після визначення середнього значення необхідно провести стандартизацію показників, використавши формулу:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij}}{\overline{X}_j}, \quad (1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення показника *j* для одиниці *i*;

X_{ij} – елементи матриці стандартизованих значень;

$\overline{X}_j$ – середнє значення.

Наступним кроком є диференціація ознак, тобто розмежування всіх змінних на стимулятори та дестимулятори. Підставою такого поділу є характерний вплив кожного з показників на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. Ознаки, які справляють позитивний (стимулюючий) вплив на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами, а ознаки, що уповільнюють розвиток, – дестимуляторами. Цей розподіл є основою для побудови вектора-еталона з координатами X_{oi} і формується із значень показників [4].

$$\begin{cases} Z_{0i} = \max Z_{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ – стимулятор}, & (2) \\ Z_{0i} = \min Z_{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ – дестимулятор}. & (3) \end{cases}$$

Трансферти, що показують залежність місцевого бюджету від державного та знижують самостійність місцевої влади, є дестимулятором. Місцеві податки і збори повністю зараховуються до місцевого бюджету, на відміну від загальнодержавних, що виступають стимулятором. Рівень виконання видатків також повинен бути високим, оскільки недовиконання плану за видатками означає неефективне використання коштів та недофінансування галузей, є стимулятором. Рівень виконання дохідної частини, що характеризує ефективність бюджетного процесу, є стимулятором. Реверсна дотація, що характеризується вилученням коштів з місцевого бюджету та негативно позначається на його дохідній базі, виступає дестимулятором. Щодо обсягу доходів бюджету слід зазначити: чим вище доходи бюджету, тим більшим є потенціал адміністративно-територіальної одиниці, є стимулятором. Профіцит є більш позитивним, ніж дефіцит, оскільки він використовується для місцевого бюджету, виступає стимулятором.

Отже, змінні матриці поділились таким чином: X_2, X_3, X_4, X_6, X_7 – стимулятори, X_1, X_5 – дестимулятори.

Вектор-еталон, що характеризуватиме ступінь ефективності бюджету м. Харкова, матиме координати (P_0):

$$P_0 = (-0{,}79; -1{,}50; -0{,}57; 1{,}09; -0{,}98; 1{,}05; 1{,}50).$$

Після цього слід визначити відстань між окремими спостереженнями і вектором-еталоном, скориставшись формулою [3]:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum (Z_{ij} - Z_{0j})^2}, \quad (4)$$

де Z_{ij} – значення показника *j* стандартизованої матриці в періоді часу *i*;

Z_{0j} – значення відповідного показника у векторі-еталоні.

Наступним кроком дослідження є визначення відстані, яка є початковим елементом у визначенні показника таксономії, що знаходиться за формулою:

$$\overline{C}_0 = \frac{1}{n}\sum_{i=n}^{n} C_{i0}. \quad (5)$$

Коефіцієнт таксономії обчислюється за формулою:

$$K_i = 1 - d_i, \quad (6)$$

де d_i – допоміжна величина, для отримання якої необхідно виконати такі розрахунки:

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad (7)$$

$$\overline{C}_0 = \frac{1}{n}\sum C_{i0}, \quad (8)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{3}\cdot\sum_{i=1}^{m}(C_{i0} - \overline{C}_0)^2}. \quad (9)$$

Результати розрахунку показника таксономії наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Значення складових показника таксономії

Показники	Значення
$\overline{C}_0$	5,30
S_0	4,41
C_0	14,12

Наступним кроком є розрахунок значення d_i для кожного року.

Результати розрахунку коефіцієнта таксономії та його основних елементів подані в табл. 5.

Таблиця 5

Елементи розрахунку коефіцієнта таксономії рівня ефективності бюджету м. Харкова

Роки	C_{i0}	d_i	K_i
2017	4,29	0,30	0,70
2018	8,79	0,62	0,38
2019	2,80	0,20	0,80

Графічно динаміку зміни коефіцієнта таксономії відображено на рис. 1.

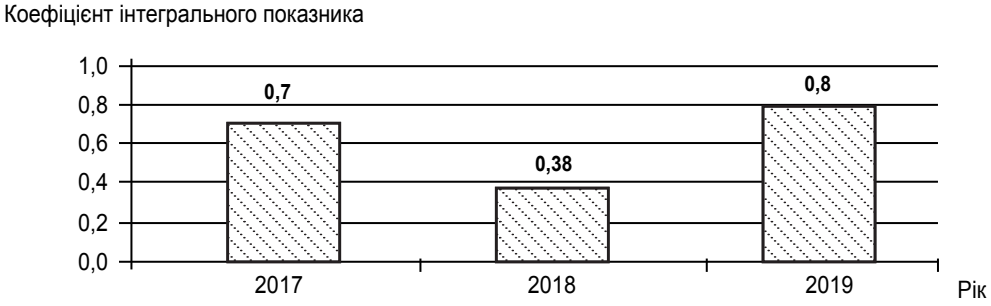

Рис. 1. **Динаміка зміни коефіцієнта інтегрального показника рівня ефективності бюджету м. Харкова**

Як видно з рис. 1, найкращі показники спостерігались у 2019 році, що говорить про підвищення рівня бюджету. Слід зазначити, що у 2019 році спостерігається збільшення частки місцевих податків і зборів (без урахування трансфертів) та найвищий рівень доходів порівняно з 2017 та 2018 роками.

Ураховуючи, що максимальне значення коефіцієнта становить 1,0, зазначена динаміка свідчить про поліпшення стану організації та виконання місцевого бюджету.

Невисоке, нижче від середнього значення цього коефіцієнта у 2018 році може бути спричинено профіцитом бюджету. Слід зазначити, що затвердження профіцитного бюджету є виправданим з точки зору необхідності погашення основної суми боргу, утвореного в попередні періоди [5].

Отже, розраховане значення інтегрального показника складає: 0,7 – у 2017 році, 0,38 – у 2018 році та 0,8 – у 2019 році. Розрахований показник свідчить про те, що найбільш ефективно реалізовувався процес організації та виконання бюджету м. Харкова у 2019 році. Найнижча ефективність спостерігалась у 2017 році.

Слід зазначити, що місцевому самоврядуванню слід приділяти увагу складу видатків з метою їх регулювання, а отже, недопущення дефіциту бюджету у майбутньому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Татарин Н. Б., Войтович В. В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2017. Вип. 11. С. 159–162. **2.** Юшко С. В. Доходи бюджету: оцінка стану та перспектив формування : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 189 с. **3.** Іванова Н. С. Оцінка рейтингу видів економічної діяльності методом таксономічного аналізу. *Ефективна економіка.* 2016. Вип. 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5324. **4.** Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. М. : Статистика, 1980. 151 с. **5.** Колісник О. Я. Бюджетний дефіцит: причини, економічні ефекти та особливості управління. *Економіка та держава.* 2014. Вип. 6. С. 26–32.

КРЕДИТНІ СПІЛКИ

УДК 336.732

Пуніна А. М.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Дано визначення термінів «кредитна спілка», «управління кредитною спілкою» та «члени кредитної спілки». Обґрунтовано основні принципи діяльності, засади створення та підстави припинення кредитних спілок.*

Ключові слова: *кредитна спілка, органи управління, членство.*

Аннотация. *Раскрыто значение терминов «кредитный союз», «управление кредитным союзом» и «члены кредитного союза». Определены основные принципы деятельности, принципы создания и основания прекращения кредитных союзов.*

© Пуніна А. М., 2020

Ключевые слова: *кредитный союз, органы управления, членство.*

Annotation. *In the article this definitions «credit union», «management a credit union» and «members of credit union». Basic principles of activity, principles of creation and founding of stopping of credit unions, are reasonable.*

Keywords: *credit union, management organs, membership.*

Мета статті полягає у розкритті сутності створення кредитних спілок як ефективного механізму захисту своїх членів.

В умовах, коли попит на банківські продукти падає, знижуючи обсяг одного з секторів економіки, створюються нові види кредитних пропозицій. Багато фінансових установ шукають способи залучення клієнтів у свою сферу. Одними з таких є кредитні спілки – громадські організації, основною метою яких є задоволення потреб їх членів шляхом взаємокредитування без отримання прибутку.

Кредитна спілка – це юридична особа, що має самостійний баланс, банківські рахунки, які відкриває і використовує згідно із законодавством у самостійно обраних банківських установах, а також може мати печатки та бланки, власну символіку [4].

Крім того, кредитна спілка є фінансовою установою, виключним видом діяльності якої є надання фінансових послуг, передбачених Законом України «Про кредитні спілки» [1].

Діяльність кредитної спілки заснована на участі фізичних осіб, які регулярно роблять внески в організацію і кредитуються її коштами, та ґрунтується на таких основних принципах:

- добровільності вступу та свободи виходу з кредитної спілки;
- рівноправності членів кредитної спілки;
- самоврядування;
- гласності.

Кредитна спілка створюється на підставі протокольного рішення установчих зборів, які одночасно затверджують статут спілки, обирають органи її управління, та вирішують ряд питань, пов'язаних із створенням кредитної спілки [4].

Водночас за наявності ряду підстав кредитні спілки можуть припиняти свою діяльність шляхом їх реорганізації або ліквідації. Під час проведення однієї з цих процедур уповноважені особи зобов'язані виконувати всі необхідні дії аж до моменту подання документів на державну реєстрацію [4].

Чисельність засновників (членів) кредитної спілки повинна становити не менше ніж 50 осіб [4].

Членами кредитної спілки можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території України, об'єднані хоча б за однією з таких ознак: мають спільне місце роботи чи навчання або належать до однієї професійної спілки, об'єднання професійних спілок, іншої громадської чи релігійної організації або проживають в одному селі, селищі, місті, районі, області, та мають повну цивільну дієздатність [2; 4].

Члени кредитної спілки користуються правами, передбаченими законодавством, статутом та іншими актами кредитної спілки, додержуються певних зобов'язань і несуть відповідальність за зобов'язаннями кредитної спілки лише у межах їх пайових внесків [2].

Робота кредитної спілки досить проста і полягає у тому, що деякі її члени розміщують свої гроші на депозитах, рятуючи їх від інфляції. Інші ж члени спілки користуються ними як кредитними коштами, але на найвигідніших умовах. Водночас у діяльності спілки передбачені постійні членські внески.

Метою такої діяльності є поліпшення фінансового становища членів спілки. У такій організації вигідно брати гроші для себе на навчання, лікування, відпочинок, придбання житла, проведення ремонту тощо.

На відміну від банків, кредитні спілки не є такими популярними і розміщені вони далеко не в кожному обласному центрі України.

Зокрема, в Харківській області діють такі кредитні спілки, як «Карат» і «Наша справа».

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за I квартал 2019 року лідерами за розмірами активів є кредитні спілки м. Києва та Київської області (465,3 млн грн), Херсонської (317,0 млн грн), Івано-Франківської (256,4 млн грн), Львівської (224,4 млн грн) та Харківської областей (209,0 млн грн) [5].

Кредитні спілки є рентабельним інструментом взаємовигідного кредитування між членами організації, які надають організаційну та фінансову допомогу для підтримання і реалізації ініціатив і інтересів інших її членів.

Крім того, кредитні спілки можуть брати участь у добродійності і в соціальних проєктах для найменш соціально захищеного населення. [1]

За користування кредитом члени спілки оплачують відсотки, що перетворюються на дохід, який спрямовується на формування фонду з подальшим нарахуванням відсотків на членські внески [1].

Послуги, які пропонуються в кредитній спілці, створюються її членами. Співробітники організації самостійно розробляють вигідні програми кредитування і заощадження депозитів. Далі за допомогою голосування обираються найцікавіші проєкти [1].

Діяльність кредитних спілок регулюється Законом України «Про кредитні спілки» та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Водночас кредитні спілки різняться з банківськими установами особливостями управління, формою власності та участю клієнтів у діяльності організації [1].

До основних видів діяльності банку належать операції з грошима, банківськими металами та цінними паперами. Банк займається залученням у вклади коштів від необмеженого кола фізичних та юридичних осіб і розпоряджається ними від свого імені. Так, на умовах повернення і оплати здійснюється чимало фінансових операцій. Основною метою банку є отримання прибутку [1].

Діяльність банківських установ повністю підпорядкована акціонерам, які її регулюють. Засновники ж визначають фінансову політику структури банку та управляють прибутком [1].

Діяльність кредитної спілки полягає у задоволенні потреб її членів. Для цього всередині спілки постійно діють привабливі фінансові пропозиції. Прибуток, отриманий від операцій, розподіляється між усіма її учасниками. Також частина коштів направляється на поліпшення якості послуг [1].

Робота кредитних спілок зосереджена на користі для її учасників. В ній повністю виключається надання допомоги іншим. Однак у роботі спілки є як переваги, так і недоліки [1].

До двох основних переваг ми відносимо можливість отримати прибуток після участі в роботі кредитної спілки [1].

Є реальні підстави стверджувати, що вартість на майно кредитної спілки виросте. Це позначиться на зростанні внесків для її учасників [1].

У ході діяльності кредитні спілки мають право створювати асоціації, утворювати нові союзи [1].

У разі, якщо учасник союзу виявить бажання вийти з нього, він може розраховувати на винагороду, враховуючи нову ставку його пайового внеску [1].

До недоліків можна віднести те, що участь членів команди в комерційних організаціях або в фінансових схемах – заборонена. Також їм не можна купувати частку в об'єктах комерції [1].

Невеликі права членів вказаних об’єднань на покупку цінних паперів. Заборонено купувати все, крім муніципальних або державних цінних паперів. Виключається діяльність зі створення власних цінних паперів [1].

Якщо кредитні спілки обмежуються в діяльності – це впливає на очікуваний результат прибутковості організації [1].

Кошти, що не перебувають у вживанні, необхідно розміщувати на депозитних рахунках в банках [1].

Кредитні спілки призначені для допомоги своїм же. Щодо перспективи роботи кредитних спілок, то прогнозувати її важко. Статистика свідчить про випадки їх банкрутства, наявність низькокваліфікованої формули управління, слабкої інформаційної складової для інвесторів та інші недоліки.

Та, незважаючи на це, багато вкладників готові ризикувати і укладати договори зі спілками, щоб мати вигідні фінансові ресурси, якщо вони знадобляться.

Отже, кредитні спілки – це фінансовий механізм, завдяки якому громадяни шляхом кооперування своїх зусиль, ідей та коштів мають можливість отримати потрібні послуги на багато дешевше, ніж у тому випадку, коли кожен намагався би діяти самостійно [3].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тирінов А. В.

Література: 1. Що таке кредитні спілки. URL: https://moneyveo.ua/uk/article/credit-unions/. **2.** Членство у кредитній спілці. URL: https://protocol.ua/ua/pro_kreditni_spilki_stattya_10/. **3.** Кредитні спілки України. URL: http://www.

unascu.org.ua/. **4.** Про кредитні спілки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14. **5.** Підсумки діяльності кредитних спілок за І квартал 2019 року. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_1-kv-2019.pdf.

АУТСОРСИНГ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

УДК 657.1

Романескул Ю. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Запровадження новітніх методів управління підприємством за умов делегування повноважень є одним з способів отримання вагомих результатів у бізнесі. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей застосування бухгалтерського аутсорсингу підприємствами України й оцінка ефективності його використання.*

Ключові слова: *організація обліку, бухгалтерський аутсорсинг, бухгалтерські послуги, бухгалтерський облік.*

Аннотация. *Введение новых методов управления предприятием в условиях делегирования полномочий является одним из способов получения весомых результатов в бизнесе. Целью исследования является теоретическое обоснование особенностей применения бухгалтерского аутсорсинга предприятиями Украины и оценка эффективности его использования.*

Ключевые слова: *организация учета, бухгалтерский аутсорсинг, бухгалтерские услуги, бухгалтерский учет.*

Annotation. *Introduction of the newest methods of enterprise management in the context of delegation of powers is one of the ways of obtaining significant results in business. The purpose of the study is to provide a theoretical substantiation of the peculiarities of the use of accounting outsourcing by enterprises of Ukraine and assessment of the effectiveness of its use.*

Keywords: *accounting organization, accounting outsourcing, accounting services, accounting.*

Сьогодні у середовищі посиленої конкуренції компанії стали прагнути до більшої гнучкості, зниження ризиків і підвищення ефективності використання власних ресурсів. Тому підприємства намагаються скористатися перевагами аутсорсингу різних бізнес-процесів, зокрема, й ведення бухгалтерського обліку. Станом на 2015 р. близько 20 % підприємств світу, що брали участь у дослідженні, користувалися послугами аутсорсингу бухгалтерського обліку [1].

Дослідження теоретичних і практичних питань бухгалтерського аутсорсингу здійснювалося в працях багатьох таких науковців і фахівців-практиків, як І. Котляров, А. Поплюйко, Л. Скакун, А. Султангужиєва, Е. Шевелєва, С. Колодєєва.

Метою статті є розмежування переваг і недоліків аутсорсингу бухгалтерського обліку та його діяльність в Україні.

Бухгалтерський аутсорсинг – це спосіб забезпечення діяльності підприємства з передачею функції бухгалтерського обліку спеціалізованій компанії на договірній основі. Він включає послуги з відновлення та ведення бух-

© Романескул Ю. О., 2020

галтерського обліку, складання фінансової звітності, оптимізації податкових платежів та інших відрахувань. Тобто аутсорсинг бухгалтерського обліку – це комплексне бухгалтерське забезпечення компанії спеціалістами профільної сторонньої організації [2].

Таким чином, скорочуються витрати на ведення документообігу в бухгалтерії, також аутсорсинг бухгалтерського обліку забезпечує спокій та впевненість, оскільки виключає можливість повторення минулих помилок і дозволяє компетентним та надійним спеціалістам зняти цей тягар з плечей керівництва. Одночасно це дозволяє компанії-замовнику зосередитися на основній діяльності.

Делегуючи функцію бухгалтерського обліку, компанія отримує значні вигоди. До переваг аутсорсингу цього бізнес-процесу належать:

1) забезпечення неупередженості та об'єктивності обліку;

2) можливість залучати до роботи компетентних фахівців, що постійно проходять перекваліфікацію (за кошти компанії, що надає послуги з аутсорсингу, а не компанії-клієнта);

3) економія часу та коштів за рахунок усунення їх витрат на утримання внутрішньофірмового штату бухгалтерського відділу;

4) відсутність ризику переривання в роботі бухгалтера через відпустку, хворобу, звільнення, вихід на пенсію [2].

Однак, незважаючи на значні переваги аутсорсингу бухгалтерського обліку, існують також певні ризики, пов’язані з таким рішенням компанії:

1) ризик витоку інформації. Саме тому багато керівників організацій з недовірою ставляться до постачальників аутсорсингових послуг. При здійсненні вибору компанії слід ретельніше аналізувати доступні пропозиції, особливо звертати увагу на її репутацію, досвід роботи на ринку;

2) ризик припинення роботи постачальника послуг. У такому випадку компанії потрібно буде знайти нового партнера й швидко налагодити з ним процес співпраці, а можливо, знову здійснювати бухгалтерський облік самостійно [3];

3) відсутність оперативності. При передачі «на сторону» всього циклу бухгалтерського документообігу є ризик втратити оперативність фінансової інформації. У цьому випадку фірмі краще мати в штаті співробітника, який буде відповідати саме за оперативний фінансовий облік, наприклад, відслідковувати залишки за розрахунковими рахунками, взаєморозрахунки з контрагентами;

4) формальне виконання обов'язків. Звіти, підготовлені аутсорсером, – лише формальне виконання зобов'язань перед податковою інспекцією, у той час як передусім перед бухгалтерським обліком ставляться інші завдання. Так, у поточному режимі бухгалтер повинен перевіряти законність господарських операцій, здійснювати контроль за рухом майна і виконанням зобов'язань. Аутсорсингові компанії не завжди виконують ці завдання належним чином [4].

Якщо уважно розглядати це питання, то можна зрозуміти, що дійсно обслуговування з аутсорсингу в деяких випадках буде недоцільним: по-перше, бухгалтерський облік стає менш оперативним (це стосується переважно великих підприємств, в яких щодня відбувається велика кількість господарських операцій, однак більшість аутсорсингових фірм успішно вирішують цю проблему, організовуючи максимально ефективну взаємодію з замовником); по-друге, замовник повинен розуміти, що, передаючи весь бухгалтерський облік сторонньому суб’єкту, він довіряє йому конфіденційну інформацію, що пов’язано з певними ризиками (звести ці ризики до мінімуму допоможе підписання угоди про нерозголошення комерційної інформації. Аутсорсингові компанії вкрай дорожать своїм ім’ям у бізнес-середовищі і навряд чи допустять витік конфіденційної інформації про клієнта); по-третє, аутсорсинг бухгалтерії підприємств, що займаються вузькоспеціалізованою діяльністю, яка вимагає специфічного ведення обліку, може бути затруднений відсутністю в аутсорсинговій фірмі відповідної бази для ведення цього обліку. Однак це питання, як правило, також вирішується висококласними аутсорсинговими фірмами, до того ж подібна проблема може виникнути не тільки при аутсорсингу бухгалтерії, але і штатного бухгалтера, якому, ймовірно, буде потрібно спеціальне навчання за рахунок підприємства.

У європейських країнах підприємства вже давно зрозуміли, що бухгалтерський аутсорсинг дає можливість значно оптимізувати витрати бізнесу, зробити його більш мобільним і прибутковим. Законодавством України передбачено право компаній «передати на договірних засадах ведення бухгалтерського обліку спеціалізованій організації або бухгалтерові-фахівцеві». Проте українські компанії поки надають перевагу штатним бухгалтерам [3]. Наразі в Україні основними споживачами послуг бухгалтерського аутсорсингу є малі або новостворені підприємства. За даними експертів, їх кількість становить близько 40 % (враховуючи послуги приватних бухгалтерів). Підприємств великого бізнесу, які вдаються до послуг бухгалтерських фірм, близько 5 % [5]. Кризові прояви в економіці України стимулюють компанії до пошуку більш ефективних рішень в організації своєї діяльності. Тому ату-

сорсинг неприбуткових бізнес-процесів, у тому числі бухгалтерського обліку, стає перспективним та актуальним для українських підприємств.

Таким чином, застосування бухгалтерського аутсорсингу в організації сприяє підвищенню основних показників діяльності фірми, значно знижує ризик спотворення звітності, а також дозволяє зосередити увагу на головних функціях підприємства. Аутсорсинг бухгалтерського обліку є перспективним напрямом для підприємств, які прагнуть досягнути максимальної ефективності, в умовах загострення конкурентної боротьби.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кудіна О. М.

Література: 1. Have you ever outsourced a back-office process in your finance and accounting department? // The Statistics Portal Statista. 2015. URL: https://www.statista.com/statistics/461157/outsourcing-finance-accounting/. **2.** Гуральская С. Преимущества бухгалтерского аутсорсинга. URL: http://rosco.su/press/preimushchestva_bukhgalterskogo_autsorsinga/. **3.** Кто лучше, бухгалтер или аудиторская компания для аутсорсинга бухгалтерии? // АБА бухгалтерский аутсорсинг. URL: http://www.buhuslugi.com.ua/ru/informatsiya/obshchaya-informatsiya/bukhgalter-ili-auditorskaya-organizatsiya.html. **4.** Бондаренко Є. В. Визначення ефективності аутсорсингу на підприємствах будівельної галузі. *Ефективна економіка.* 2011. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_30. **5.** Трунина В. Ф., Стародубцева В. А. Преимущества и недостатки бухгалтерского аутсорсинга в России. *Молодой ученый.* 2013. №1. С. 192–194.

РЕКРУТИНГ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

УДК 331.108.3-053.6(477)

Руденко В. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості системи наймання персоналу та молодих спеціалістів в Україні. У статті визначено основні причини молодіжного безробіття, а також розглянуто основні бар'єри рекрутингу випускників закладів вищої освіти. Проаналізовано оцінку стану та перспектив розвитку рекрутингу молодих спеціалістів. Виявлено, що молоді спеціалісти можуть стати цінним доповненням до робочих ресурсів організації.*

Ключові слова: *рекрутинг, безробіття, причини молодіжного безробіття, наймання молодих спеціалістів.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности системы найма персонала и молодых специалистов в Украине. В статье определены основные причины молодежной безработицы, а также рассмотрены основные барьеры рекрутинга выпускников высших учебных заведений. Проанализирована оценка состояния и перспектив развития рекрутинга молодых специалистов. Выявлено, что молодые специалисты могут стать ценным дополнением к рабочим ресурсов организации.*

© Руденко В. О., 2020

Ключевые слова: *рекрутинг, безработица, причины молодежной безработицы, наем молодых специалистов.*

Annotation. *The features of the system of hiring personnel and young specialists in Ukraine are considered. The article identifies the main causes of youth unemployment, and also considers the main barriers to recruiting graduates of higher educational institutions. The assessment of the state and prospects for the development of recruiting of young specialists is analyzed. It was revealed that young specialists can be a valuable addition to the organization's work resources.*

Keywords: *unemployment, causes of youth unemployment, hiring young professionals.*

Компанії прагнуть залучати до роботи молодих працівників, які можуть генерувати нові ідеї і швидко адаптуватися до змін і нововведень. Стандартні «пакети» освітніх програм закладів вищої освіти вже не задовольняють нагальні потреби ринку праці. Тому у роботодавців виникає низка бар'єрів, що зменшує їх бажання до залучення молодих спеціалістів без досвіду роботи.

Значний вклад у питання працевлаштування молодих спеціалістів зробили такі вчені: Грішнова О. А. [1], Большая О. В. [2], Назарова Г. В. [3], Яценко Н. М. [4] та ін. Але, враховуючи численні дослідження особливостей працевлаштування молодих спеціалістів на ринку праці, залишається багато питань, які вимагають проведення досліджень.

Метою статті є оцінка стану та перспектив розвитку рекрутингу молодих спеціалістів.

Наявний підхід до оцінки стану конкурентоспроможності молодих фахівців, випускників ЗВО на ринку праці вважають помилковим. Адже в число безробітних за певних обставин можуть потрапити і якісно підготовлені, висококваліфіковані спеціалісти, здатні до конкурентних умов праці, але які за своєю трудовою мотивацією, а інколи і амбіційністю, не бажають виконувати запропоновану роботу, яка не вимагає здобутого ними рівня освіти та не цікава за змістом, і претендують на робоче місце, яке сприяло б творчому і професійному зростанню та відповідному рівню заробітної плати. Таких робочих місць нинішня вітчизняна економіка пропонує замало, оскільки світова тенденція інтелектуалізації праці все ще не набула поширення. До того ж корупція в країні є перешкодою для ефективного працевлаштування. Тому можливості молодого спеціаліста, навіть з достатнім рівнем освіти й хорошими діловими характеристиками, дуже обмежені [1].

Молодь є значною перспективною частиною економічно активного населення, яка має великий трудовий потенціал. Молоді люди відчувають себе незахищеними у сучасних реаліях економіки країни, їм важко адаптуватися до нових умов суспільного життя. Пошуки першого місця роботи, невідповідність кваліфікації, відсутність досвіду роботи призводять до зниження рівня економічної активності молоді. Виконуючи притаманні їй важливі соціально-економічні функції, молодь виступає специфічним суб'єктом ринку праці, на шляху якого виникають значні перепони до продуктивної зайнятості, обумовлюючи високий рівень безробіття, що породжує низку соціально-економічних проблем [2].

Переведення всіх сфер людської діяльності до інформаційного простору вимагає постійних нововведень та змін. Для того щоб встигати за бурхливими змінами навколишнього середовища, підприємства прилаштовуються до них: змінюються засоби комунікації, діловодство стає максимально електронним тощо. Але особливо відчутно змінюється система наймання персоналу та молодих спеціалістів зокрема.

Таблиця 1

Особливості наймання персоналу в Україні [3]

Риса	Характеристика
Критерії відбору	Вік; досвід роботи на аналогічних посадах; освіта
Джерела пошуку	Внутрішній пошук; соціальні мережі; пошук за допомогою наявних співробітників; оголошення в ЗМІ; пошук через агентства і біржі праці; цільовий пошук; відбір у навчальних закладах
Принципи наймання	Найбільше застосовується пошук за рекомендаціями знайомих, друзів, колег
Методи відбору	Інтерв'ю; психологічні тести та на перевірку конкретних навичок; оцінка резюме; тестове завдання; центри оцінки

Україна поступово впроваджує нові методи підбору персоналу і використовує їх з уже перевіреними прийомами та принципами. Проте частка українських підприємств все ж не встигає за змінами та використовує застарілі й неефективні методи рекрутингу персоналу, через що часто виникає проблема нестачі кадрів. Але, своєю

чергою, все більша частина компаній впроваджує новітні методи пошуку працівників та шукає нові джерела формування бази кандидатів.

На ринку праці відбувається постійне зростання безробіття серед молоді. Стабільне зростання безробіття серед молоді характерне не тільки для України, але і для економічно розвинених країн світу. Світова фінансово-економічна криза справила негативний вплив на ринок праці молоді України та країн ЄС, наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді. Виокремлюють причини молодіжного безробіття: світова фінансово-економічна криза, яка справила негативний вплив на ринок праці України, наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді, невідповідність норм закону з проблем молодіжної зайнятості економічним, політичним і соціальним реаліям сприяє безробіттю молоді [4].

Щороку заклади вищої освіти випускають понад 500 тисяч молодих спеціалістів. Проте молодь вважається вразливою категорією на ринку праці. Оскільки, з одного боку, молоді люди з вищою освітою мають великий потенціал, краще навчаються і швидше пристосовуються до роботи в компанії, здатні до творчого мислення, володіють новими знаннями і провідними технологіями. З іншого боку, молоді часто бракує досвіду роботи, специфічних знань і навичок, які вимагають роботодавці, але самі роботодавці далеко не завжди готові гаяти час і кошти для додаткового навчання претендентів на ту чи іншу посаду.

Рівень безробіття серед молоді є вищим за середній рівень безробіття у країні: за підсумками минулих років, серед молоді у віці 25–29 років шукали, проте не могли знайти роботу 9,2 %, а серед населення загалом рівень безробіття становив 7,9 % [5].

Застарілі стандарти української вищої освіти не встигають за технологічним прогресом, інноваціями та зростаючим попитом на фахівців в індустрії. Система вищої освіти продовжує фокусуватися на лекціях та іспитах, не приділяючи достатньої уваги практичним навичкам професійного життя. Тому навряд чи можна розраховувати на випускників як на майбутніх успішних та ефективних працівників, якщо їхня підготовка базується на застарілих методах та освітніх моделях.

В умовах глобалізації розвиток конкурентоспроможності економіки можливо підтримувати лише за наявності якісної системи освіти та високої якості людського капіталу. В умовах охоплення населення вищою освітою в розмірі 76 % рівень знань і навичок випускників українських закладів вищої освіти, що потребує сучасна економіка, відповідає досить невисокому індексу глобальної конкурентоспроможності.

Бар'єрами для прийому на роботу нещодавніх випускників з боку роботодавців найчастіше стають не низький рівень практичної підготовки (59 %), а завищені вимоги до зарплати і неадекватні кар'єрні очікування. Також роботодавці часто скаржаться на низький рівень теоретичної підготовки випускників вітчизняних вишів (це є бар'єром прийому на роботу молодих фахівців у 36 % роботодавців) і відсутність у випускника навичок, важливих для роботи (32 %). Трохи більше десятої частини роботодавців (11–16 %) стверджують, що перешкодою для працевлаштування є організаційні труднощі в період адаптації молодого спеціаліста та необхідність додаткових часових і фінансових витрат на навчання і адаптацію фахівця без досвіду [6].

Сьогоднішні випускники глибоко цінують можливості зростати та вчитися. Ось чому одна з найбільших сфер уваги роботодавця – це виділення часу та ресурсів для навчання своїх співробітників початкового рівня. Це покаже кандидатам, що роботодавець прагне розвивати своїх співробітників та зацікавлений у їх майбутньому. 92 % працівників вважають доступ до професійного розвитку важливим. Можливості професійного розвитку є важливими, коли йдеться про вибір кар'єри.

Молодь очікує від своїх роботодавців більше, ніж просто зарплату; вони шукають компанії, якими вони будуть пишатися. Ось чому так важливо зосередитись на розробці бренду роботодавця. Це сприяє зменшенню плинності та покращенню задоволеності роботою серед членів команди.

Незважаючи на можливу відсутність навичок та досвіду, молоді спеціалісти можуть стати цінним доповненням до робочих ресурсів організації. Вони можуть запропонувати нові перспективи та поділитися інноваційними ідеями, які допоможуть просунути організацію вперед.

Унікальна можливість розвивати менеджерів майбутнього є з молодими спеціалістами. Роботодавцям не варто робити помилок, витрачаючи цю можливість, шукаючи лише тих навичок, яких можна навчити, і досвід, який вони можуть отримати в організації.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є постійних пошук і розробка новітніх методів рекрутингу молодих спеціалістів, щоб взаємодія між молодим пошукувачем і роботодавцем була максимально ефективною та вигідною для обох сторін, оскільки молодіжний ринок праці має свою специфіку, молодь дуже яскраво відчуває будь-які зміни навколишнього середовища та пристосовується до них.

Науковий керівник – канд. мед. наук, доцент Дубівська С. С.

Література: 1. Грішнова О. А., Самарцева А. Є. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика.* 2012. № 1. С. 28–35. **2.** Большая О. В. Проблема зайнятості молоді на ринку праці України. *Економіка і регіон.* 2012. № 2. С. 114–118. **3.** Назарова Г. В., Котляревська К. Ю. Порівняльний аналіз політики наймання персоналу: найкращі світові та українські практики. *Бізнес Інформ.* 2015. № 10. С. 56–60. **4.** Яценко Н. М., Яковенко Я. Ю. Причини безробіття молоді в Україні. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2013. Вип. 1 (78). С. 143–147. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **6.** Кашин А., Польщикова Є., Сахно Ю. Досвід працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: погляд випускників та роботодавців. URL: http://www.slideshare.net/bestuniverua/ss-27208268.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336:64

Суховський В. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Завдання вибору оптимальної структури капіталу є однією з найбільш серйозних і актуальних проблем фінансового менеджменту. Адже структура капіталу має прямий вплив на фінансові результати підприємства та визначає багато аспектів його діяльності. Управління структурою капіталу полягає у створенні змішаної структури, що являє собою таке оптимальне співвідношення власних і позикових коштів, при якому мінімізуються загальні капітальні витрати і максимізує ринкова вартість обраної компанії.*

Ключові слова: *капітал, структура капіталу, оптимізація структури капіталу, методи оптимізації.*

Аннотация. *Задача выбора оптимальной структуры капитала является одной из наиболее серьезных и актуальных проблем финансового менеджмента. Ведь структура капитала оказывает прямое влияние на финансовые результаты предприятия и определяет многие аспекты его деятельности. Управление структурой капитала заключается в создании смешанной структуры, представляющей собой такое оптимальное соотношение собственных и заемных средств, при котором минимизируются общие капитальные затраты, и максимизируется рыночная стоимость выбранной компании.*

Ключевые слова: *капитал, структура капитала, оптимизация структуры капитала, методы оптимизации.*

Annotation. *The task of choosing the optimal capital structure is one of the most serious and pressing problems of financial management. After all, the capital structure has a direct impact on the financial results of the enterprise and determines many aspects of its activities. The management of the capital structure consists in creating a mixed structure, which is such an optimal ratio of own and borrowed funds, in which the total capital costs are minimized and the market value of the selected company is maximized.*

Keywords: *capital, capital structure, optimization of capital structure, optimization methods.*

© Суховський В. О., 2020

Необхідно зазначити, що успішність реалізації фінансової стратегії залежить від того, наскільки оптимізована структура капіталу в цілому. А від вартості позикового і власного капіталу залежить їх оптимальне співвідношення. Тому метою статті є узагальнення теоретичних підходів до методів оптимізації структури капіталу підприємства.

Проблемою оптимальної структури капіталу займались такі вітчизняні науковці, як: Брігхем Є. Ф., Закірова Е. Р., Муравйова М. М., Терещенко О. О., Хованський С. О. та ін.

У кожного з джерел фінансування є свої переваги і недоліки. Так, позикові кошти мають два суттєвих плюси. По-перше, відсотки за позикою слугують податковим вирахуванням для підприємства, знижуючи фактичну вартість позики. По-друге, кредитор отримує фіксований дохід від надання позики, в той час як власник має право вимагати суттєві дивіденди, якщо підприємство виявиться успішним, що робить цей спосіб більш дорогим для компанії.

Незважаючи на очевидні плюси позикових коштів, компанія обмежена в їх використанні. В першу чергу, компанія повинна відповідати нормам законодавчої бази, прийнятим на території України, згідно з якою компанія може бути визнана банкрутом у разі, якщо її чисті оборотні активи негативні протягом довгого часу. Крім цього, існує ризик «касових розривів», в результаті яких компанія також не зможе відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредиторами вчасно.

У випадку з власними коштами ситуація, відповідно, зворотна: фактична вартість їх залучення завжди вище, однак ризики банкрутства набагато нижче. У зв'язку з тим, що джерела фінансування різні за своєю суттю, компанія змушена шукати їх оптимальне співвідношення для того, щоб найкращою мірою використовувати їх позитивні сторони і нівелювати їх негативний вплив.

При формуванні оптимальної структури капіталу необхідно враховувати, що універсальних підходів і критеріїв не існує. Для кожного підприємства необхідно розробляти індивідуальний підхід і не забувати про специфіку галузі бізнесу, стадію розвитку компанії.

Проблема структури капіталу є актуальною як для українських компаній, так і для зарубіжних фірм. Через об'єктивні причини теорії структури капіталу почали з'являтися за кордоном ще в середині XX ст., проте, на думку Р. Брейлі і С. Майерса, «досі не існує будь-якої загальновизнаною стрункої теорії структури капіталу». Відповідно, і на методичному рівні відсутні загальновживані методики визначення «оптимальної» структури капіталу, які враховували б специфіку діяльності компанії і особливості цього інвестиційного проєкту.

При визначенні оптимальної структури капіталу підприємства можна виділити такі основні критерії:

– політика фінансування активів. Формування структури капіталу компанії з урахуванням зазначеного критерію ґрунтується на вивченні співвідношень між статтями активу і пасиву балансу і дозволяє визначити необхідну величину і частку тих чи інших джерел фінансування;

– вартість компанії. У світі існує безліч теорій, які розглядають взаємозв'язок вартості компанії і структури капіталу. В цьому випадку оптимальною структурою визнається та, за якою максимізується ринкова вартість компанії;

– вартість капіталу. Як відомо, позиковий капітал, як і власний, мають для підприємства свою вартість обслуговування, то тут під оптимальною структурою капіталу розуміється структура, яка мінімізує вартість капіталу;

– ризики. Підприємству за період свого існування доводиться нести і долати різні види ризиків. Це може бути ризик банкрутства, ризик часткового або повного неповернення позикових коштів, ризик обслуговування боргу (невиплати відсотків);

– рентабельність. Як відомо, за рахунок ефекту фінансового важеля використання позикових коштів може вести до збільшення рентабельності власного капіталу підприємства. Оптимальна структура капіталу в цьому випадку збільшує рентабельність компанії, таким чином, з'являється можливість придбати максимальний прибуток при поточному рівні власних коштів.

Звичайно, кожен з описаних вище критеріїв оптимізації є важливим і суттєвим певною мірою при формуванні структури капіталу компанії. Проте найбільш вагомим з виділених показників діяльності компанії, який характеризує ефективність використання капіталу, є рентабельність власного капіталу (ROE), оскільки однією з основних сутнісних характеристик капіталу виступає його здатність приносити прибуток. Значущість коефіцієнта рентабельності власного капіталу і його віднесення до одного з найважливіших фінансових коефіцієнтів підкреслюють такі економісти, як П. Фітцпатрік, Дж. Блісс, К. Ріккі.

Загалом, виділяючи пріоритетність показника ROE, можна зробити висновок, що під оптимальною структурою капіталу компанії можна розуміти таке співвідношення позикового і власного капіталу, яке дозволяє максимізувати прибутковість власних коштів, і з урахуванням всіх особливостей функціонування підприємства дозволяє

збільшувати рентабельність власних коштів, тобто отримувати максимально чистий прибуток на авансований в діяльність власний капітал.

У цій статті розглянуто базові принципи наявних методичних підходів до оптимізації структури, ґрунтуючись на показнику рентабельності власного капіталу. Виділяють такі підходи, у кожного з яких є свої методики розрахунку [1]: методика розрахунку ефекту фінансового левериджу (важеля); методика розрахунку виробничо-фінансового левериджу (важеля); EBIT – EPS-підхід; метод «Дюпон».

Основний сенс і формули розрахунку зазначених підходів наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики окремих методичних підходів

Підхід	Основа підходу	Формула розрахунку
Підхід, заснований на оцінці ефекту фінансового левериджу (важеля)	Ефект фінансового важеля – приріст до рентабельності власного капіталу отримується завдяки використанню позикового капіталу, незважаючи на його платність. Цей фінансовий механізм управління рентабельністю власного капіталу дозволяє за рахунок оптимізації співвідношення використовуваних власних і позикових фінансових коштів впливати на прибуток	$DFL = (1 - t)/(ROA - i)*(E/L)$ *DFL* – ефект фінансового левериджу, що полягає в прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу; *t* – ставка податку на прибуток; *ROA* – економічна рентабельність сукупного капіталу (відношення валового прибутку до середньої вартості активів); *i* – відсотки, сплачені за використання позикових коштів; *L* – позиковий капітал; *E* – власний капітал
Підхід, заснований на оцінці виробничо-фінансового левериджу (degree of total leverage – DTL)	Можливість оптимізації структури капіталу шляхом визначення і оцінки взаємозв'язку між показниками валового прибутку, витрат виробничого та фінансового характеру і чистого прибутку. Цей показник дає уявлення про те, як зміна продажів вплине на зміну чистого прибутку і доходу на акцію підприємства	$DTL = DFL*DOL$ $DTL = (Q*(P - VC))/(Q*(P - VC) - FC - I)$, де *DTL* – рівень виробничо-фінансового левериджу; *Q* – обсяг реалізації, шт.; *P* – ціна одиниці продукції; *VC* – величина змінних витрат на одиницю продукції; *FC* – величина постійних витрат на одиницю продукції; *I* – плата за кредит
EBIT – EPS-підхід	Метод порівняння джерел фінансування для вибору структури капіталу фірми, що максимізує прибуток на акцію. Він побудований на оцінці впливу альтернативних довгострокових варіантів фінансування на значення коефіцієнта EPS або прибутку на одну акцію	$EPS = ((1 - t)*(EBIT - i) - Dps)/Nos$, де *EPS* – розмір чистого прибутку на одну звичайну акцію; *EBIT* – прибуток до вирахування відсотків за позикового капіталу і сплати податків; *Nos* – кількість звичайних акцій в обігу; *Dps* – дивіденди за привілейованими акціями; *i* – відсотки, сплачені за використання позикових коштів; *t* – ставка податку на прибуток
Метод «Дюпон»	Розкладання формули розрахунку прибутковості власного капіталу на фактори, що впливають на цю прибутковість, і аналіз співвідношень, що утворюють коефіцієнт ROE	$ROE = ROS*ATR*DFL$, де *ROS* – прибутковість продажів (відношення чистого прибутку до виручки від реалізації продукції); *ATR* – оборотність активів (відношення виручки від реалізації продукції до сукупних активів); *DFL* – коефіцієнт фінансового левериджу (відношення величини сукупних активів до значення величини власного капіталу)

При розгляді зазначених підходів можна зробити висновок про те, що найбільш доцільним можна вважати використання підходу, заснованого на оцінці фінансового левериджу, для визначення оптимальної структури капіталу. Це можна пов'язати з тим, що формула вже вказує нам на структуру джерел фінансування компанії, отже, для визначення оптимального співвідношення позикового і власного капіталу потрібно лише визначити якесь значення плеча фінансового важеля (E / L), при якому ефект фінансового левериджу буде максимальним [2].

Але також, кажучи про оптимізацію, не слід забувати про певні ризики, які може понести компанія в процесі своєї діяльності. Так, наприклад, при підвищенні питомої ваги позикового капіталу у валюті балансу знижується фінансова стійкість організації, і генерується підвищений фінансовий ризик.

Отже, основне завдання практичного фінансового менеджменту в галузі управління капіталом – знайти не тільки оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом (фінансовий важіль), які мінімізують середньозважену ціну капіталу (WACC), але і створити необхідні умови для збереження або збільшення фінансової стійкості організації.

Таким чином, необхідно зазначити, що оптимізація структури капіталу являє собою невід'ємну частину в системі управління фінансовою стійкістю сучасної компанії. Структура капіталу, механізм функціонування і його формування на підприємстві тісно пов'язані з його успішним розвитком і ефективною діяльністю. Для досягнення бажаних кінцевих результатів менеджерам і власникам необхідно пам'ятати, що в основі виникнення і подальшої діяльності компанії лежать обрані ними джерела інвестицій, їх склад і співвідношення в структурі капіталу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Закірова Е. Р. Огляд методів оптимізації структури джерел фінансування господарюючих суб'єктів. *Інноваційна економіка: перспективи розвитку і вдосконалення*. 2016. № 4. С. 25–31. **2.** Муравйова М. М. Проблеми оптимізації структури капіталу промислових підприємств. *Проблеми економіки та менеджменту.* 2015. № 11. С. 92–98. **3.** Муравйова М. М. Розробка комплексу заходів, спрямованих на досягнення необхідного рівня фінансової стійкості в комерційних організаціях. *Проблеми економіки та менеджменту.* 2015. № 2. С. 60–64. **4.** Хованський С. О. Критичний аналіз методів оптимізації структури капіталу підприємства. *Світ сучасної науки.* 2015. № 1. С. 47–53.

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 331.556/316.334.52(477)

Таран Г. О.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано поняття та причини трудової міграції, її внутрішні та зовнішні чинники. Встановлено масштаби, наслідки, тенденції та перспективи сучасних міграційних процесів в Україні.*

Ключові слова: *трудова міграція, населення України, працевлаштування.*

Аннотация. *Проанализированы понятия и причины трудовой миграции, ее внутренние и внешние факторы. Установлены масштабы, последствия, тенденции и перспективы современных миграционных процессов в Украине.*

Ключевые слова: *трудовая миграция, население Украины, трудоустройство.*

Annotation. *The concepts and causes of labor migration, its internal and external factors are analyzed. The scope, consequences, trends and prospects of modern migration processes in Ukraine are established.*

Keywords: *labor migration, population of Ukraine, employment.*

За сучасних умов життя питання трудової міграції населення України набуло великої актуальності. Суттєво вплинуло на цей процес і призвело до збільшення кількості від'їжджаючих введення безвізового режиму з Європейським Союзом.

© Таран Г. О., 2020

Дослідженням проблеми трудової міграції займались Романюк М. Д., Чехович С. Б., Іванісов О. В., Єрмоленко О. А., Доровської О. Ф., Лібанова Е. М., Позняк О. В., Тімофєєв А. В., Рибакова Т. О. та ін.

Мета дослідження – аналіз проблеми та масштабів трудової міграції в Україні за останні роки.

У сучасній науковій літературі автори наводять визначення поняття трудової міграції [2; 4; 7], для якої характерно: переміщення населення територією щоб покращити якість життя; переселення та переміщення на постійній або тимчасовій основі задля задоволення власних потреб мігрантів; переміщення населення, що досягло працездатного віку, для влаштування на роботу.

В основі причин трудової міграції лежать економічні чинники. На цей час найбільш затребуваним заробітком є праця за кордоном.

Трудова міграція наших співвітчизників спричинена внутрішніми та зовнішніми факторами. Серед внутрішніх факторів можна перелічити:

- безробіття та зниження популярності окремих спеціальностей в окремих регіонах країни;
- зниження рівня життя населення за межами міст;
- значна різниця між заробітною платою та дійсним прожитковим рівнем у країні;
- низька заробітна плата в Україні кваліфікованих кадрів порівняно з закордонною;
- монопольне становище роботодавців, які зацікавлені у збереженні низької оплати праці.

До зовнішніх факторів належать:

- підвищений попит на спеціальності, що мають низьку кваліфікацію в європейських країнах, де недостатньо своїх працівників;
- висока заробітна плата, на відміну від України;
- більш привабливі умови для влаштування на роботу [8].

Усі перелічені фактори стимулюють від'їзд великої кількості українців за кордон для пошуку високооплачуваної роботи. Але головним із переліченого все ж є низький рівень заробітної плати наших громадян.

Порівняння середньої заробітної плати за місяць мігрантів за кордоном і працівників в Україні свідчить про велику різницю між нею. Так, за статистичними даними [5], середня оплата за місяць в Україні становить 200$, а за кордоном – 750$ (відповідно, різниця 550$). За різними галузями економіки різниця у зарплаті в Україні та за кордоном є такою:

- у транспортному сервісі середня оплата за місяць в Україні становить 250$, а за кордоном – 1300$ (відповідно, різниця 1050$);
- готельний та ресторанний бізнес – 150$ та 1100$ (різниця 950$);
- у будівництві – 180$ та 800$ (різниця 620$);
- у промисловості – 250$ та 750$ (різниця 500$);
- у сільському господарстві – 180$ та 500$ (різниця 320$);
- в оптовій та роздрібній торгівлі – 250$ та 350$ (різниця 100$).

Згідно з проєктом Міжнародної організації з міграції [3], який було проведено у 2014–2015 рр., кількість українців, що займаються трудовою діяльністю, складає близько 700 тис. осіб. Серед мігрантів більшість осіб – із західних регіонів України.

Країни, до яких виїжджають працювати мігранти, – це, насамперед, Росія, Польща, Чехія, Італія – їх частка складає приблизно 80 % (рис. 1). Аналіз статистичних даних дозволяє констатувати, що найбільша кількість трудових мігрантів знаходиться у Росії – 31 % (205 тис. осіб). Другою країною за чисельністю трудових мігрантів є Польща – 21 % (141 тис. осіб). У Чехії знаходяться 16 % мігрантів (103 тис. осіб), а в Італії – 12 % (76 тис. осіб). На інші країни припадає 20 % мігрантів.

Якщо проаналізувати зайнятість серед трудових мігрантів, то найбільш затребуваною сферою із них буде будівництво, де працює 40 % осіб (табл. 1). Велика кількість трудових мігрантів також працюють у таких сферах: побутові послуги – 11 %; виробництво – 9 %; сільське господарство – 7 %; готелі, ресторани, туризм – 6 %; транспорт і комунікація – 5 %; торгівля – 4 %; охорона здоров'я – 3 %; інше – 15 %.

Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, на сезонні заробітки за кордон щорічно виїжджає майже 9 мільйонів українців. Ще понад три мільйони проживають там і працюють на постійній основі [1]. Цю інформацію підтверджує державне міграційне відомство, за даними якого 3,2 млн українців постійно працюють за кордоном, 7–9 млн їздять працювати за кордон час від часу. За приблизними підрахунками Світового банку близько 45 % від 44 млн жителів України є працездатними, а за кордон їздять працювати майже 10 млн з 20 млн працездатних українців, тобто половина [9].

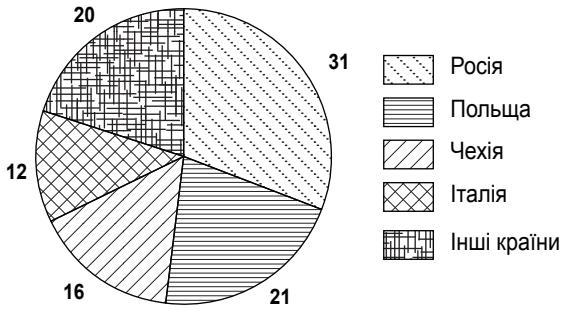

Рис. 1. **Країни, до яких виїжджають працювати мігранти**

Таблиця 1

Сфери зайнятості трудових мігрантів з України, що перебувають за кордоном, %

№	Сфера зайнятості	Відсоток зайнятості
1	Будівництво	40
2	Побутові послуги	11
3	Виробництво	9
4	Сільське господарство	7
5	Готелі, ресторани, туризм	6
6	Транспорт і комунікація	5
7	Торгівля	4
8	Охорона здоров'я	3
9	Інше	15

Оцінюючи результати трудової міграції, важливо брати до уваги її наслідки та перспективи розвитку. Наслідки трудової міграції неоднозначні для соціальної та економічної сфер країни. Позитивне те, що зовнішня трудова міграція є одним із способів працевлаштування безробітного населення та дає змогу зменшити соціальну напругу в суспільстві. Зовнішня трудова міграція сприяє надходженню в Україну значних коштів, зароблених за кордоном, обсяг яких дозволяє говорити про формування специфічного виду інвестування економіки країни (за різними оцінками – від 1 до 5 млрд дол. щорічно). Проте масштаби негативних наслідків зовнішньої трудової міграції значно більші.

Насамперед існує загроза втрати значної частини якісної, найбільш економічно активної національної робочої сили, зокрема людського, наукового та інтелектуального потенціалу за умови, коли тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни місця постійного проживання [8].

Тенденції трудової міграції громадян України у найближчому майбутньому проаналізовано за наявності відповідних намірів населення [4]. В цілому загальна кількість осіб, які планували трудові міграції у найближчі 6 місяців, становила 389,8 тис. осіб, або 1,4 % населення працездатного віку.

Також для міграційних процесів в Україні характерна тенденція до інтелектуалізації складу еміграції (у медицині, науці, сфері високих технологій, фінансовому секторі) [8].

Висновки. В результаті проведеного аналізу встановлено внутрішні та зовнішні чинники трудової міграції. Масштаби міграції досягають майже половини працездатного населення України (10 млн). Перспективами трудової міграції є зростання потоку мігрантів унаслідок соціально-економічного становища у країні.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом і пошуком можливих шляхів подолання проблеми трудової міграції.

Науковий керівник – канд. мед. наук, доцент Дубівська С. С.

Література: 1. Масштаби трудової міграції загрожують економічному розвитку країни – ЗМІ. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/10510029-masshtabi-trudovoji-migraciji-zagrozhuyut-ekonomichnomu-rozvitku-krajini-zmi.html. **2.** Чехович С. Б. Міграційне право України : підручник. Київ : Школа, 2003. 240 с. **3.** Міграція в Україні: факти і цифри. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf. **4.** Населення України. Трудова еміграція в Україні. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с. **5.** Піонтківська І. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. URL: https://ces.org.ua/migration/. **6.** Рибакова Т. О. Стан та перспективи трудової міграції між Україною та Європейським союзом в умовах євроінтеграції. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_3_2016ua/13.pdf. **7.** Романюк М. Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання. Львів : Світ, 1999. 130 с. **8.** Тімофєєв А. В. Проблеми зовнішньої трудової міграції в Україні: сучасні тенденції. Синопсис: текст, контекст, медіа. 2013. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=stkm_2013_2_13. **9.** Томаш Влах. «Вы высасываете нашу рабочую силу»: Чешское издание Lidovky о трудовой миграции на Украине. URL: https://ukraina.ru/digest/20190219/1022737455.html. **10.** Іванісов О. В., Єрмоленко О. А., Доровської О. Ф. Управління трудовим потенціалом : навч-практ. посіб. Харків : ХНЕУ, 2008. 387 с.

АНАЛІЗ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ДМК «ТАВРІЯ»

УДК 658.15

Халімон А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Проаналізовано на прикладі ПрАТ «ДМК «ТАВРІЯ» рівень фінансової безпеки підприємства. Надані відповідні висновки за визначеним рівнем фінансової безпеки підприємства.*

Ключові слова: *фінансова безпека підприємства, методика оцінки, загрози, стійкість, рівень фінансової безпеки, банкрутство.*

Аннотация. *Рассмотрены методы оценки вероятности банкротства предприятия. Проанализированы на примере ЗАО «ДМК «Таврия» уровень финансовой безопасности предприятия. Предоставлены соответствующие заключения по определенным уровнем финансовой безопасности предприятия.*

Ключевые слова: *финансовая безопасность предприятия, методика оценки, угрозы, устойчивость, уровень финансовой безопасности, банкротство.*

Annotation. *The methods of estimation of probability of bankruptcy of the enterprise are considered. The level of financial safety of the enterprise is analyzed on the example of «ДМК «Таврія». The relevant conclusions on the determined level of financial security of the enterprise are given.*

Keywords: *financial safety of the enterprise, threats, sustainability, resources, minimization of threats, prevention of threats, bankruptcy.*

© Халімон А. В., 2020

Кожне підприємство у процесі своєї діяльності зустрічається з рядом певних загроз і факторів, що негативним чином впливають на фінансовий стан і фінансову безпеку підприємства. З метою уникнення краху компаній були створені різні методики щодо оцінки його стану та в результаті – ймовірності банкрутства.

Дослідження та аналіз діагностик ймовірності банкрутства підприємств виконували багато зарубіжних і вітчизняних учених. Дослідженням сутності, розробкою методик і критеріїв прогнозування банкрутства займались такі провідні зарубіжні вчені, як Е. Альтман, У. Бівер, Р. Ліс, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, Г. Тішоу, С. Філіппова, Л. Волощук, С. Єльцих, К. Петрищева та ін. [1; 2].

Метою статті є проведення діагностики банкрутства підприємства ПрАТ «ДМК «ТАВРІЯ».

Діагностика банкрутства підприємства передбачає своєчасне виявлення його неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності та низької ділової активності, тому в класичних моделях діагностики банкрутства використовують показники прибутковості, фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності. Деякі моделі, що не містять цих складників, не повною мірою здатні оцінити результати діяльності підприємств.

На прикладі балансу підприємства ПрАТ «ДМК «ТАВРІЯ» за 2016– 2018 роки у статті проведено оцінку ймовірності банкрутства за моделями Альтмана, Ліса, Таффлера та Спрінгейта [3].

Розраховуємо показник двофакторної моделі Альтмана за формулою 1:

$$Z_1 = -0{,}3877 - 1{,}0736 Кшв + 0{,}0579\ Кдз,пз, \quad (1)$$

де *Кшв* – коефіцієнт швидкої ліквідності;

Кдз,пз – питома вага довгострокових і поточних зобов'язань у валюті балансу.

Результати діагностики банкрутства підприємства» за двофакторною моделлю Альтмана наведено в табл. 1.

Оцінка за двофакторною моделлю Альтмана:

- $Z < 0$ – імовірність банкрутства менше 50 % і зменшується в міру зменшення значення Z;
- $Z > 0$ – імовірність банкрутства більше 50 % і збільшується в міру збільшення значення Z;
- $Z = 0$ – ймовірність банкрутства дорівнює 50 %.

Таблиця 1

Імовірність банкрутства підприємства за двофакторною моделлю Альтмана

Показник	Формула розрахунку	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Коефіцієнт швидкої ліквідності (*Кшв*)	*Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання*	0,86	0,69	0,39
Питома вага довгострокових та поточних зобов'язань в балансі (*Кдз,пз*)	*Зобов'язання / Власний капітал*	0,746	0,757	0,789
Показник імовірності банкрутства (Z_1)	Формула 1.1	-0,894	-0,719	-0,404
Оцінка імовірності банкрутства	-	Більше 50 %	Більше 50 %	Більше 50 %

За цією моделлю можна побачити, що підприємство має дуже високу імовірність банкрутства, адже отриманий коефіцієнт складає нижче 0.

Далі проведемо аналіз за п'ятифакторною моделлю Альтмана, що має вигляд (формула 2) [1, с. 84]:

$$Z_2 = 1{,}2\ X_1 + 1{,}4\ X_2 + 3{,}3\ X_3 + 0{,}6\ X_4 + X_5, \quad (2)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до валюти балансу (визначає об'єм чистих ліквідних активів);

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку (чи непокритого збитку) до валюти балансу (відбиває фінансовий важіль компанії);

X_3 – відношення валового прибутку до валюти балансу (визначає ефективність діяльності компанії);

X_4 – відношення вартості власного капіталу до вартості усіх зобов'язань;

X_5 – відношення об'єму продажів до валюти балансу (визначає фондовіддачу).

Результати діагностики банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана наведено у табл. 2.

Оцінка за п'ятифакторною моделлю Альтмана:

- якщо $Z > 2,9$ – зона фінансової стійкості («зелена» зона)
- якщо $1,8 < Z < 2,9$ – зона невизначеності («сіра» зона)
- якщо $Z < 1,8$ – зона фінансового ризику («червона»зона).

Таблиця 2

Імовірність банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана

Показник	Формула розрахунку	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Середня за звітний період величина оборотних активів, тис. грн	*Сума оборотних активів за період / 2*	1477239	1605066	1389709
Середня за звітний період величина активів, тис. грн	*Сума активів за період / 2*	1983338	2190592	2044770
Середня за звітний період питома вага чистого оборотного капіталу у балансі, X_1	*Оборотні активи / Загальна вартість активів*	0,74	0,73	0,68
Коефіцієнт рентабельності активів, X_2	*Нерозподілений прибуток / Активи*	0,221	0,221	0,201
Ефективна діяльність компанії, X_3	*Валовий прибуток (збиток) / Активи*	0,0684	0,0507	0,0517
Середня за звітний період вели-чина власного капіталу (*ПП*)	*Сума власного капіталу за період /2*	495857,5	541387	466796,5
Середня за звітний період величина довгострокових та поточних зобов'язань (*ДЗ + ПЗ*)	*Сума зобов'язань за період / 2*	1487480,5	1649205	1577973,5
Коефіцієнт фінансової залежності, X_4	*Власний капітал / Зобов'язання*	0,333	0,328	0,296
Коефіцієнт фондовіддачі, X_5	*Чистий дохід/Активи*	0,746	0,719	0,630
Показник імовірності банкрутства	Формула 1.2	2,37	2,27	2,07
Оцінка імовірності банкрутства (%)	35-50	35-50	35-50	

За результатами табл. 2 можна сказати, що підприємство має ризик банкрутства від 35 % до 50 %. Це значний ризик, адже тут не враховувався чистий прибуток, а саме збиток, що отримало підприємство за результатами своєї діяльності у 2018 році.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємств та ознак дій для приховання банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства економічним показником ознак поточної платоспроможності за наявності простроченої кредиторської заборгованості є різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань, що визначається за формулою 3:

$$Пп = А1030 + А1160 + А1165 – П1695, \quad (3)$$

де $А1030$, $А1160$, $А1165$ – відповідні рядки активу балансу;

$П1695$ – підсумок IV розділу пасиву балансу.

Результати визначення імовірності банкрутства підприємства за цією методикою наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Визначення імовірності банкрутства

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Грошові кошти та їх еквіваленти та інші високоліквідні активи, тис. грн	442543	560698	559111
Сума поточних зобов'язань, тис. грн	1032185	1177246	873219
Поточна платоспроможність	-589642	-616548	-314108

Від'ємний результат алгебраїчної суми зазначених статей балансу свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності. Фінансовий стан підприємства, у якого на початку і в кінці звітного періоду мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Визначаємо ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Романа Ліса (1972 р.). Розрахунок подано у формулі 4 [1, с. 86]:

$$Z = 0{,}063\ X_1 + 0{,}092\ X_2 + 0{,}057\ X_3 + 0{,}001\ X_4, \quad (4)$$

де X_1 – відношення обігового капіталу до суми активів;

X_2 – відношення прибутку від продажів до суми активів;

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позикового.

У табл. 4 наведено показники і розрахунок фінансової безпеки підприємства за моделлю Ліса.

Якщо значення $Z < 0{,}037$ – висока ймовірність банкрутства; $Z = 0{,}037$ – граничне значення; $Z > 0{,}037$ – низька ймовірність банкрутства. За моделлю Ліса підприємство «ДМК «Таврія» має низьку ймовірність банкрутства.

Таблиця 4

Показники за моделлю Романа Ліса

Показник	Формула розрахунку	2016	2017	2018
X_1	*Оборотні активи / Активи*	0,745	0,733	0,680
X_2	*Фінансовий результат від операційної діяльності / Активи*	0,041	-0,006	-0,095
X_3	*Нерозподілений прибуток / Активи*	0,221	0,221	0,201
X_4	*Власний капітал / (Баланс – Власний капітал)*	0,333	0,328	0,296
Z (4)	0,0637	0,0586	0,0458	

Далі проведемо аналіз за моделлю Р. Таффлера і Г. Тішоу. Дана модель була розроблена ними за результатами тестування більш ранньої моделі Альтмана на даних звітності британських компаній, яка більше відповідала новим економічним реаліям [1, с. 85]. Чотирифакторна модель Таффлера має такий вигляд (формула 5):

$$Z = 0{,}53X_1 + 0{,}13X_2 + 0{,}18X_3 + 0{,}16X_4, \quad (5)$$

де X_1 – відношення прибутку від продажів до сплати податку до суми поточних зобов'язань;

X_2 – відношення суми поточних активів до суми зобов'язань;

X_3 – відношення суми поточних зобов'язань до суми активів;

X_4 – відношення виручки до загальної суми активів.

Незважаючи на простоту розрахунку імовірності настання банкрутства за моделлю Тафлера і Тішоу, вона є досить обмеженою у використанні, оскільки вона застосовується лише до тих підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах. І хоча до нашого підприємства ця формула не має ніякого відношення, але у табл. 5 надано приклад розрахунку ймовірності банкрутства підприємства за цією моделлю.

Якщо величина *Z*-рахунку більша ніж 0,3, це свідчить, що підприємство має непогані довгострокові перспективи, а якщо менше ніж 0,2, то банкрутство більш ніж імовірне.

Визначаємо ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Г. Спрінгейта за формулою 6 [1, с. 86]:

$$Z = 1{,}03\ A + 3{,}07\ B + 0{,}66\ C + 0{,}4\ D, \quad (6)$$

де A – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів;

B – відношення оподатковуваного прибутку і відсотків до вартості активів;

C – відношення оподатковуваного прибутку до короткотермінової заборгованості;

D – відношення об'єму продаж до загальної вартості активів.

Таблиця 5

Розрахунок показників за моделлю Таффлера

Показник	Формула розрахунку	2016	2017	2018
X_1	*Операційний прибуток / Поточні зобов'язання*	0,069	0,026	-0,201
X_2	*Оборотні активи / Зобов'язання*	1,34	1,32	1,267
X_3	*Поточні зобов'язання / Сума активів*	0,493	0,513	0,486
X_4	*Виторг / Сума активів*	0,746	0,719	0,63
Z (5)	0,419	0,393	0,246	

Розрахунок показників за моделлю Г. Спрінгейта надано у табл. 6.

Таблиця 6

Показники моделі Спрінгейта

Показник	Формула розрахунку	2016	2017	2018
A	(р. 1195 – р. 1695) ф.1 / р. 1300 ф.1	0,253	0,206	0,144
B	(р. 2290 + р.2250) ф.2 / р. 1300 ф.1	0,012	-0,006	-0,113
C	р. 2290 ф.2 / р. 1695 ф.1	0,069	0,026	-0,201
D	р. 2000 ф.2 / ф. 1300 ф.1	0,746	0,719	0,630
Z (6)	0,641	0,498	-0,079	

Якщо показник складає менше 0,862, то підприємство вважається потенційним банкрутом. За табл. 6 можна зробити висновок, що за моделлю Спрінгейта підприємство «ДМК «Таврія» протягом 2016–2018 років є потенційним банкрутом, адже $Z < 0{,}862$. На це вказує те, що прибуток у підприємства також багато залежить від фінансових вкладень, сума яких у 2018 році була незначною.

Загалом за проведеним аналізом можна дійти висновку, що підприємство «ДМК «Таврія» має високий рівень ймовірності банкрутства, а тому низький рівень фінансової безпеки. За будь-яких непередбачуваних обставин підприємство може стати збанкрутілим, тому йому необхідно приділяти увагу до цієї ситуації. Підприємству для поліпшення становища потрібно отримувати прибутки від діяльності – забезпечити себе щодо отримання збитків, раціонально використовувати свої активи, захищати інтереси кредиторів і містити механізм, спрямований на фінансове оздоровлення [2, с. 95].

Зауваживши, що підприємство працює за рахунок товаровиробництва минулих років, адже продукція повинна мати витримку в декілька років, воно не змогло покрити збитки виробництва 2018 року. Зазвичай продукція має витримку в 5–7 років. Надалі зі збільшенням років витримки – більш дорожча продукція. У цій ситуації підприємству необхідно мати додаткову сферу заробітку.

За умови, що підвищення ціни буде некоректним, для підтримки конкурентоспроможності підприємство залучає так званих туристів для представлення їм виробництва товару. Йому необхідно посилити рекламу щодо цієї діяльності.

Отже, підприємство необхідно аналізувати за всіма даними методиками, а не конкретно за однією, адже кожна з методик специфічна і може не підходити до певної діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Філиппова С. В., Волощук Л. О., Черкасова С. О. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління : монографія. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 196 с. **2.** Єлецьких С. Я., Свинаренко Т. І., Петрищева К. Г. Методичні підходи щодо оцінювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності із врахуванням критерію фінансового ресурсозбереження. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1. С. 94–102. **3.** Офіційний сайт підприємства ПрАТ «ДМК «Таврія». URL: http://www.tavria.ua/shareholders/..

ОЦІНКА ЯКОСТІ ТА РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 331.59 (477)

Хільковець Д. В.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено становище рівня та якості життя в Україні та визначено тенденції їх розвитку. Проаналізовано міжнародні стандарти цих показників і порівняно їх з відповідними показниками України. Запропоновано заходи для підвищення рівня та якості життя в Україні.*

Ключові слова: *рівень життя в Україні, якість життя у Україні, соціальні стандарти ПРООН, глобальний рейтинг, національні показники в Україні.*

Аннотация. *В статье исследовано положение уровня и качества жизни в Украине, и определены тенденции их развития. Указаны международные стандарты этих показателей и сравнены с соответствующими показателями Украины. Предложенны меры по повышению уровня и качества жизни в Украине.*

Ключевые слова: *уровень жизни в Украине, качество жизни в Украине, социальные стандарты ПРООН, глобальный рейтинг, национальные показатели в Украине.*

Annotation. *The article examines the position of the level and quality of life in Ukraine and identifies trends in their development. The international standards of these indicators are indicated and compared with the corresponding indicators of Ukraine. Measures are proposed to improve the level and quality of life in Ukraine.*

Keywords: *standard of living in Ukraine, quality of life in Ukraine, UNDP social standards, global ranking, national indicators in Ukraine.*

Гарантування розвитку країни та добробуту населення безпосередньо залежить від правильної соціальної політики держави, націленої на підвищення якості життя. Вдала економічна ситуація з постійним прогресивним розвитком у будь-якій країні напряму залежить від становища рівня та якості життя населення. Звісно, для України це питання є досить актуальним, особливо в такий складний економічний та політичний період існування для неї, коли держава потребує змін і готова до них.

В. М. Геєць, С. В. Сіденко, В. П. Антонюк, О. А. Богуцький займалися проблемами формування, регулювання та поліпшення життєвого рівня.

Питання рівня та якості життя населення залишаються маловивченими, оскільки здебільшого розглядаються або окремі аспекти (доходи та витрати населення, бідність тощо), або глобальні проблеми виміру людського розвитку.

Зазначимо, що рівень життя – це ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення. Але необхідно враховувати, що рівень життя – це динамічний процес, який відчуває вплив безлічі факторів [6, с. 572].

Якість життя в Україні визначається такими головними факторами: внутрішніми можливостями людини або соціуму здійснювати життєві процеси, або життєвим потенціалом; співвідношенням характеристик життєдіяльності до наявних потреб особи, цінностей, інтересів і цілей; зовнішніми можливостями.

Існує багато методів, за допомогою яких можна визначити рівень та якість життя населення. Але для того, щоб отримати достовірні результати, розглянемо соціальні стандарти ПРООН, які використовуються для визначення рівня та якості життя населення, та порівняємо з відповідними показниками у нашій країні.

Проаналізувавши дані таблиці, можна сказати, що якість життя населення України є нижчою від стандартів якості життя розвинених країн світу, адже за такими стандартами, як сукупний рівень народжуваності, рівень старіння населення, частка населення, що живе за межею бідності, національні показники значно відрізняються від встановлених ООН. Також для того, аби зробити чіткі висновки щодо рівня та якості життя українців, необхідно проаналізувати місце нашої країни в глобальних рейтингах.

© Хільковець Д. В., 2020

Таблиця 1

Соціальні стандарти ПРООН для міжнародної оцінки рівня життя та рівень цих стандартів в Україні [6]

Стандарт ООН	Параметри	Національні показники в Україні (2016 рік)
1. Очікувана тривалість життя	Від 25(min) до 85 (max) років	71,4 років
2. Грамотність населення	100%	99,76 %
3. Середня тривалість навчання	15 років	12 років
4. Реальний ВВП на душу населення	Від 200 (min) до 40 тис. (max) доларів	2017 р. – 2640,3$ 2018 р. – 3095,2$
5. Сукупний рівень народжуваності	2,14-2,15	9, 15
6. Рівень старіння населення	7%	21,3%
7. Частка населення, що живе за межею бідності	10%	16,4
8. Співвідношення мінімальної та середньої зарплати	1:2 (50%)	29,1%
9. Рівень безробіття	8-10%	9,2%
10. Рівень депопуляції населення (народжені: померлі)	50:50	38:62

Україна знаходиться на одній з найнижчих позицій щодо рівня заробітних плат у світі. Вона становить 118,5 доларів (2017 рік), проте є країни, де мінімальна заробітна плата становить навіть менше 10$ (Уганді, Бурунді). Найкращу ж оплату праці отримують собі громадяни, наприклад, Норвегії, Люксембургу, Монако, Австралії, тут мінімальна місячна оплата праці законодавчо закріплена на позначці не менше 2 тис. дол. [8]

Також, за даними 2017 року, Україна знаходиться нижче середини списку в Індексі глобальної конкурентоспроможності – 81 місце з 137, порівняно з 2016 роком, він покращився на цілих 4 місця. Також позитивна тенденція спостерігається щодо рейтингу економічних свобод. Тут Україна підвищилась на цілих 16 позицій і займає 150 місце з 180 можливих, але навіть покращені показники є зовсім невтішними. Більш успішною Україна виглядає в Глобальному інноваційному індексі, вона знаходиться на 50 місці з 127 і має позитивну тенденцію. Цей показник в Україні порівняно з іншими один з найкращих, та ще й збільшився на 6 позицій. У рейтингу індексів людського розвитку наша держава займає 84 місце з 187 вже два роки (2016–2017). Щодо негативних тенденцій, то в 2017 році в Індексі соціального прогресу Україна займає 64 позицію з 128 можливих. Це непоганий результат, але він знизився на одну позицію порівняно з минулим роком, що є дуже погано. В індексі процвітання ми займаємо 112 місце з 149 (у 2016 році було 108), а в рейтингу індексу щастя – зовсім не втішне 132 з 157 місце (у 2016 році було 123) [9].

Нині рівень та якість життя населення України, незважаючи на всі негативні тенденції, все ж має свій позитивний характер. Україна має достатньо високий освітній та науковий потенціал, здатний створювати нові ідеї, наукові розробки, патенти тощо. Однак при цьому, на жаль, вона немає вдосконаленого механізму упровадження цих ідей у сферу економічної діяльності.

У зв'язку із цим, перш за все, необхідно налагодити механізм упровадження результатів інноваційної діяльності, зробити його дієвим, саме тоді будуть забезпечені подальше підвищення рівня життя населення, економічного та політичного становища держави. Подальша модернізація економіки вже буде потребувати підвищення рівня та, найголовніше, якості освіти, але спочатку ми маємо привести до ладу та максимально використати той освітній та науковий потенціал, який у нас вже є.

Отже, становище рівня та якості життя населення України не є зовсім поганим, і держава має достатній потенціал, аби підвищити ці дуже важливі показники до рівня європейських держав. Обравши шлях на Євроінтеграцію, ми повинні добре розуміти, що європейський рівень стандартів життя є дуже високим, і, почавши цей шлях, ми маємо вдосконалити самих себе – свою державу Україну, аби зайняти гідне місце в союзі держав Європи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Гуменюк И. С. Индекс развития человеческого потенциала как инструмент оценки уровня социального развития стран Балтийского региона. *Балтийский регион.* 2017. Т. 9. № 3. С. 63–81. **3.** Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: http://www.un.org.ua/ua/. **4.** Кочемировська О. Розвиток трудового потенціалу як чинник економічного зростання України : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2014. 108 с. **5.** Пальчук О. І. Якість життя населення: грані проблем у фокусі перетворень. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2018. № 21. С. 96–102. **6.** Гошовська В. В. Макроекономічна оцінка якості життя населення України за міжнародними методиками. *Вісник БДАУ.* 2009. № 61. С. 26–32. **7.** Кравченко О. О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. № 17. С. 572–573. **8.** Info-Light Мінімальна заробітна плата серед країн світу та в Україні (динаміка та географія 2005–2015 рр.). URL: http://infolight.org.ua/content/minimalna-zarobitna-plata-sered-krayin-svitu-ta-v-ukrayini-dynamika-ta-geografiya-2005-2015-rr. **9.** ХВИЛЯ Украина в глобальных рейтингах 2017–2018. URL: https://hvylya.net/special-projects/ukrainian-institute-future/ukraina-v-globalnyih-reytingah-2017-2018.html.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

УДК 316.482

Ходикіна Л. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано й охарактеризовано гендерні відмінності ставлення до поняття «конфлікт». Розглянуто підходи до вирішення проблеми гендерної суперечності у цій сфері.*

Ключові слова: *гендерні особливості, конфлікт.*

Аннотация. *Проанализированы и охарактеризованы различия отношение к понятию «конфликт». Рассмотрены подходы к решению проблемы гендерного противоречия в этой сфере.*

Ключевые слова: *гендерные особенности, конфликт.*

Annotation. *Gender differences in attitude to the concept of «conflict» are analyzed and characterized. Approaches to solving the problem of gender contradiction in this field are considered.*

Keywords: *gender features, conflict.*

У звичайному житті будь-якій людині доводилося стикатися з тим, що чоловіки і жінки не завжди сходяться у поглядах, думках, бажаннях, тому і виникають конфлікти. Конфлікти – це одне з найважливіших явищ соціального життя. Конфлікти виникають у кожній із пар. Найпоширенішими причинами конфліктних ситуацій між чоловіком і жінкою є нерозуміння одне одного, фінансові питання, різниця в думках і поглядах на певну проблему, побутові моменти, нестача підтримки, відносини з родичами. У зв'язку з цим чоловік та жінка у конфліктних ситуація діятимуть по-різному. Адже у кожного з них сформовано певне ставлення, відношення до таких ситуацій. Залежно від того, яким є це відношення, і будуть обиратися шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

© Ходикіна Л. С., 2020

На цей час важливими є знання про особистісні передумови конфліктної поведінки. Великий внесок у вивченні проблеми особистісних передумов конфліктної поведінки зробили Анцупов А. Я., Гришина Н. І., Ємельяненко Л. М., Ємельянов С. М., Ішмуратов А. Т., Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І., Шипілов А. І.

Конфлікт – суперечність, яка виникає між окремими людьми, формальними і неформальними об'єднаннями в процесі їх спільної трудової діяльності за умови непорозуміння або протилежності інтересів, відсутності згоди між двома й більше сторонами [1].

Ральф Дарендорф вважав, що в основі конфлікту лежить протилежність інтересів і відносин його учасників. Причому наявність суперечливих відносин пояснюється глибокими відмінностями інтересів. Тому для з'ясування природи конфлікту слід зрозуміти, які інтереси не збігаються, який ступінь цього неспівпадання і як усвідомлюють його самі учасники конфлікту. Він вважав за необхідне аналізувати системи в стані їх безперервної зміни. Ці зміни відбуваються природно і постійно, якщо тільки якась сила їх не затримує. Соціальні зміни можуть набувати різних форм, у тому числі й конфліктних. Все суспільне життя є конфліктом, оскільки воно мінливе. У людському суспільстві не існує сталості, оскільки немає в ньому нічого сталого. Тому саме в конфлікті знаходиться творче ядро всяких спільнот і можливість свободи, а також виклик раціональному оволодінню і контролю над соціальними проблемами. Р. Дарендорф виділяє такі типи конфліктів:

- за джерелами виникнення: конфлікт інтересів, цінностей, ідентифікації;
- за соціальними наслідками: успішні, неуспішні, конструктивні, деструктивні;
- за масштабом: локальні, регіональні, міждержавні, глобальні, мікро-, макро-, мегаконфлікти;
- за формами боротьби: мирні, немирні;
- за особливостями умов виникнення: ендогенні й екзогенні;
- за відношенням суб'єктів до конфлікту: фактичний, випадковий,
- брехливий, латентний;
- за використовуваною суб'єктами тактикою: боротьба, гра, дебати [2].

Іноді конфлікти можуть мати позитивний характер, конструктивний, спонукати до дій, однак майже завжди конфлікти носять руйнівний, деструктивний характер і приносять негативні переживання учасникам конфліктних ситуацій. Відношення до конфлікту відрізняється у різних вікових груп, у людей з різними характерами та темпераментами, у чоловіків і жінок.

Визначаючи особливості поведінки чоловіків і жінок у конфлікті, варто звернути увагу на значення спілкування для кожної статі. Встановлено, що жінки мають високий рівень зорієнтованості на міжособистісне спілкування, яке з раннього дитинства викликає у них інтерес.

Вони завжди прагнуть більше знати про систему людських відносин, тому можуть гнучкіше взаємодіяти з іншими індивідами. Чоловіки, навпаки, зорієнтовані на шаблонні типи взаємодії, тому меншою мірою володіють прийомами і засобами спілкування [3].

Є. Ільїн стверджує, що в конфліктах жінкам властиве частіше згадувати старі прорахунки і помилки своїх опонентів. Чоловіки, навпаки, більше дотримуються проблеми, через яку виник конфлікт [4].

Під час вирішення конфліктів представниці жіночої статі часто орієнтуються не на власну думку, що пояснюється їх значно більшою комфортністю, порівняно з чоловіками. Жінки частіше звертаються за допомогою до інших людей – психологів, лікарів, психотерапевтів, намагаючись зняти психічну напругу шляхом розмови. При цьому чоловіки вибирають посередника за його діловими та статусними параметрами, а жінки надають значення і його зовнішності. І. М. Нікольська зазначає, що жінки в скрутну хвилину більше потребують не тільки якоїсь реальної значущої фігури, але і «уявної» (в тому числі і Бога), щоб спертися на її силу і міць і вступити з нею в різні форми вербальної і невербальної взаємодії. Наприклад, дівчатка, як зазначає І. М. Нікольська, часто використовують такі прийоми, як «говорю сама з собою», «молюся» [5].

Оскільки чоловіки мають більшу схильність до розв'язання конфліктів, безпосередньо пов'язаних з трудовою діяльністю, їм властиве здійснювати рефлексивний аналіз самої конфліктної ситуації. У жінок простежується така тенденція: вони виявляють більшу активність під час вирішення конфліктів, які виникають на основі особистісних потреб і проблем.

Відмінності між чоловіками та жінками проявляються не лише у когнітивній сфері, але і поведінковій. Так, реакції чоловіка та жінки на певні ситуації можуть кардинально різнитися між собою.

Так, у ситуації міжособистісного спілкування жінка проявляє більше емоцій, є більше чутливою та вразливою, чоловік же, навпаки, є більш стриманим у проявах своєї емоційності. Жінкам властиво багато говорити на досить абстрактні теми, чоловіки ж надають перевагу, як правило, лише тим розмовам, які конкретно стосуються певної теми чи проблеми.

Власне, відмінності у спілкуванні досить часто породжують конфліктні ситуації. І. В. Грошев виявив, що чоловіки та жінки по-різному вирішують конфліктні ситуації, що виникають у їх життєдіяльності. Чоловіки в таких ситуаціях частіше вдаються до «гострих» виразів, а жінка, скоріше, готова заплакати. Також дослідження показали, що у чоловіків в ситуації конфлікту переважають стратегії суперництва та компромісу. У жінок більш явно вираженими є стратегії співробітництва та пристосування [6].

Гендерні відмінності виявляються і в проявах агресивної поведінки. Жінки розглядають агресію як експресію, як вираження емоційної напруги при гніві. Чоловіки відносяться до агресії як до інструменту, вважаючи її моделлю поведінки, до якого звертаються для отримання різноманітної соціальної та матеріальної винагороди [6].

Найбільш виразно проявляються відмінності між чоловіком та жінкою під час суперечки. Для чоловіків основною метою є встановлення істини. Для цього чоловік вибудовує чітку й лаконічну систему доведення. Але він готовий визнати свою неправоту, якщо опонент наведе достатньо переконливі докази. Водночас жінки прагнуть не стільки з'ясувати істину, скільки перемогти у суперечці.

Жінки гірше справляються з емоційними проблемами і труднощами, що виникають, сильніше переживають сімейні й особисті конфлікти. Жінки, відчуваючи пригніченість, прагнуть думати про можливі причини свого стану. Ця реакція «ретельно обдумати» приводить до нав'язливого фокусування на проблемі і збільшує вразливість жінки стосовно стрес-фактора. Чоловіки, навпаки, намагаються відгородитися від депресивних емоцій, концентруючись на чомусь іншому, наприклад здійснюючи фізичну активність, щоб таким чином розрядити негативну напругу.

Отже, конфлікт визначається як відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами. Конфлікт – ситуація, у якій кожна зі сторін прагне зайняти позицію, несумісну й протилежну стосовно інтересів іншої сторони. Коли людина знаходиться в конфліктній ситуації, для більш ефективного вирішення проблеми необхідно вибрати певний стиль поведінки, враховуючи при цьому стиль інших людей, а також природу самого конфлікту.

Кожна людина має свої унікальні риси характеру, життєвий досвід, набуті манери, які визначають її поведінку, реагування на певні ситуації, в тому числі і конфліктні. Але це досить індивідуальні моменти і тому у всіх людей це визначається по-різному. Є люди, які легко вступають у конфлікт, знаходять найменшу дрібницю аби створити конфліктну ситуацію. Є люди, які, навпаки, уникають конфліктів, намагаються знайти вихід з ситуації компромісним шляхом. А є і такі люди, які самі не створюватимуть конфліктну ситуацію, але якщо вже така ситуація існує, то конфлікту уникати не стануть і шукати компроміс – це не їх шлях.

Тому залежно від особистісних особливостей особистості, рівня конфліктності людини та оточуючих буде цілком залежати і поведінка у конфліктній ситуації і, власне, відношення до конфлікту.

Отже, основні причини різниці між чоловіком та жінкою у конфлікті полягають у гендерних особливостях світосприйняття. Чоловіки сприймають світ дещо прямолінійно, покладаючись більше на роздуми та логічні послідовності, у той час як жінки мислять більш широко, в основному спираючись на почуття. Не можна сказати, що те чи інше сприйняття та вирішення конфлікту є гіршим або кращим. Просто чоловіки та жінки живуть у своїх, різних світах. «Чоловіки – з Марса, жінки – з Венери». Ця різниця в орієнтації має великий вплив на цінності, інтереси і пріоритети. Оскільки жіноча свідомість орієнтована на взаємозв'язок з іншою людиною, то жінки будуть більше, ніж чоловіки зацікавлені в любові, спілкуванні, обміні емоціями, досягненні гармонії у спілкуванні і постійному контакті з людиною, яка є цінною для жінки. А чоловіки проявляють більший інтерес до продуктивної діяльності, вибору мети і визначення шляхів її досягнення, тому чоловіки спрямовані на те, щоб дослідити, яким чином окремі частини конфлікту утворюють єдине ціле, та як скласти цей пазл.

Щоб вирішити конфлікт, потрібно продуктивно, дружньо та мудро підходити до вирішення завдання та задоволення інтересів обох сторін. Обидві сторони повинні додати певних зусиль, понести затратити на це деякий час, вони повинні зуміти пояснити свої бажання, виразити свої потреби, вислухати одне одного, а потім напрацювати альтернативні варіанти вирішення проблеми. Однак для досягнення позитивного результату розрішення конфлікту обов'язково необхідно враховувати психологічні особливості сторін конфлікту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Голубєв С. М.

Література: 1. Сергеева Л. С. Человек. Энциклопедия. М. : Росмэн-Пресс, 2012. 120 с. **2.** Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы. М. : РОССПЭН, 2002. 284 с. **3.** Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология : учебник. М. : ЮНИТИ, 1999. 388 с. **4.** Дорошенко Н. Н. Гендерна детермінація вибору стратегії поведінки в конфлікті. Психологія : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2000. Вип. 1 (8).

С. 39–43. **5.** Грошев И. В. Половой диморфизм и поведение в конфликте // Психология: итоги и перспективы : тезисы науч.-практ. конф. СПб., 1996. С. 13–15. **6.** Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб. : Питер, 2008. 544 с.

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ В ІТ СФЕРІ

УДК 005.562:004

Цюкало І. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано основні джерела підбору персоналу в ІТ-сфері. Визначено переваги та недоліки джерел пошуку працівників ІТ-компаній. Проаналізовано можливості пошуку вакансій в інтернет-середовищі.*

Ключові слова: *персонал, підбір персоналу, джерела пошуку, рекрутинг, управління персоналом, економіка праці.*

Аннотация. *Проанализированы основные источники подбора персонала в ІТ-сфере. Определены преимущества и недостатки источников поиска работников ІТ-компаний. Проанализированы возможности поиска вакансий в интернет-среде.*

Ключевые слова: *персонал, подбор персонала, источники поиска, рекрутинг, управление персоналом, экономика труда.*

Annotation. *The main sources of recruitment in the IT sphere are analyzed. The advantages and disadvantages of sources of search for employees of IT companies are identified. Possibilities of job search in the Internet environment are analyzed.*

Keywords: *personnel, recruitment, search sources, recruiting, personnel management, labor economics.*

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки та конкуренції раціональне використання людського ресурсу має велике значення. В цей час будь-яка організація зацікавлена в залученні й утриманні висококваліфікованих кадрів. Саме тому процес найму і відбору персоналу на вакантні посади є одним з найважливіших питань і першочерговим завданням у системі управління персоналом.

Правильний вибір кандидата на посаду в ІТ-компаніях має велике значення. Підбір персоналу – це трудомісткий та витратний процес, тому помилки є небажаними. Фахівець з підбору кадрів в ІТ-сфері повинен використовувати найбільш ефективні джерела пошуку персоналу, для того, щоб швидко та якісно найняти потрібного спеціаліста. В ІТ-сфері є спеціальні джерела підбору персоналу, які не використовуються в інших сферах, тому аналіз можливих ресурсів пошуку працівників є актуальним для спеціалістів із підбору персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підбору персоналу давно цікавить як вітчизняних, так і зарубіжних учених, тому що від правильного підбору кадрів залежить ефективне функціонування підприємства. Дослідженнями у цій сфері займались Т. В. Баскіна [1], М. Д. Виноградський [2], С. В. Іванова [4], Н. Л. Гавкалова [3] та Г. В. Назарова [6].

© Цюкало І. В., 2020

Метою статті є аналіз джерел підбору персоналу в IT-сфері та обґрунтування можливостей їх використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливою сферою діяльності кожного підприємства є управління персоналом. Вміле керування людськими ресурсами може багаторазово підвищити ефективність будь-якої організації. Однією з найголовніших функцій відділу кадрів є підбір персоналу.

Підбір персоналу – це виконання дій служби персоналу для залучення на посаду кандидатів, які мають якості, необхідні для роботи [2]. Для того щоб підбір персоналу був ефективним та була можливість залучити максимальну кількість кандидатів для подальшого відбору, потрібно використовувати різні ресурси залучення.

В IT-сфері потрібно швидко та якісно проводити підбір персоналу, для цього потрібно використовувати не тільки загальновідомі джерела підбору персоналу, а й спеціальні ресурси для IT спеціалістів. В IT-сфері є різні рівні фахівців: Junior (досвід роботи до 1–2 років), middle (досвід роботи від 2 до 7 років), senior (досвід роботи більше 7 років). Залежно від рівня спеціаліста потрібно застосовувати різні джерела пошуку.

Для пошуку персоналу в IT-сфері актуально використовувати такі ресурси: work.ua, rabota.ua, hh.ua, Телеграм-канали, djinni.co, dou.ua, LinkedIn, біржі фріланса, кадровий резерв, особисті контакти, рекомендації.

Work.ua, rabota.ua, hh.ua – це загальновідомі сайти для пошуку роботи в Україні. Це доволі зручні, швидкі й ефективні сайти з працевлаштування. Роботодавець може на вибір купити пакети послуг, які пропонують сайти, та виставити свої вакансії. Також працівник з підбору кадрів може самостійно шукати кандидатів на сайті, але є визначена кількість резюме, контакти яких, можливо, відкрито за день. На цих сайтах дуже велика база кандидатів, і вартість послуг не дуже велика. На цих сайтах краще шукати фахівців позиції Junior та менеджерів середньої ланки.

Dou.ua – це найбільше українське співтовариство розробників. Ця платформа зроблена для IT-спеціалістів, тут є можливість знайти роботу, почерпнути цікаву інформацію та поділитися нею на форумі. На dou.ua можна виставляти вакансії компанії, це один з найбільш ефективних ресурсів серед аналогічних, тому що багато розробників шукають роботу саме на цьому сайті. Використання цього сайту для пошуку робітників є платним.

LinkedIn – ще один дуже важливий ресурс. Це соціальна мережа для пошуку і встановлення ділових контактів. Ресурс безкоштовний для особистого використання, але для професійного (рекрутинг, продажу) – потрібно оплатити професійний акаунт. Через LikedIn є можливість знайти гарних спеціалістів різних рівнів.

Djinni.co – це дуже корисний ресурс для пошуку персоналу в IT-сфері. Його плюс в тому, що там знаходяться тільки активні кандидати, які готові розглядати пропозиції про роботу. Використання сайту є дуже простим, сайт створений для того, щоб і роботодавцю, і здобувачеві було зручно ним користуватися. Цей ресурс призначений для пошуку лише IT-спеціалістів.

Рекрутинг-чати в телеграмі. Зараз багато людей використовують телеграм не тільки як месенджер, а й як портал з цікавої та корисної інформації. Для пошуку IT-спеціалістів є такі чати, як Tech jobsin IT, IT recruitment chat Ukraine, IT вакансії, IT recruitment UA. В цих чатах можно безкоштовно розмістити інформацію про вакансії.

Таблиця 1

Переваги та недоліки джерел пошуку персоналу в IT-сфері

Джерело пошуку	Переваги	Недоліки	Кого шукаємо?
1	2	3	4
Work.ua, rabota.ua, hh.ua	Велика база кандидатів, довіра до сайтів, зручні в роботі, можливість швидко закрити посаду	Великий відсоток резюме низької якості	Junior, можливо, middle
Djinny.co	Безкоштовний найм персоналу на Junior-позиції. Направлено на IT-сферу, один місяць гарантії за найм, зручний сайт, хороша база кандидатів	Великий відсоток за публікацію вакантної посади рівня middle та senior. Відсоток складає 25 %	Junior, middle, senior
Dou.ua	Ресурс направлений тільки на IT-спеціалістів	Відсутня база кандидатів. Інформація про вакансії надається як форум, ніж job сайт. Одна вакансія коштує 25$. Відсутня гарантія найму	Junior, middle
LinkedIn	Багато кандидатів різних рівнів	Складна система пошуку.	Junior, middle, senior
Телеграм канали	Безкоштовно, ефект «сарафанного радіо»	Відсутня база кандидатів, не простежується скільки людей переглянуло вакансію і скільки зацікавилося	Junior, middle
Кадровий резерв	Безкоштовно	Для кандидатів може бути не актуально	Junior, middle

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Особисті контакти	Безкоштовно	Невеликий вибір серед кандидатів, може бути не ефективно	Junior, middle
Біржі фрілансингу	Багато спеціалістів зі сфери IT	Відсутня гарантія виконання роботи	Junior, middle

Розглядаючи ресурси підбору персоналу, можна зробити висновок, що для пошуку працівників молодшої ланки краще використовувати job-сайти, такі як work.ua, rabota.ua, hh.ua, біржі фріланса та кадровий резерв. Для підбору працівників середньої та вищої ланки краще використовувати такі ресурси, як Телеграм-канали, djinni.co, dou.ua, LinkedIn, біржі фріланса, кадровий резерв, рекомендації.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що підбір кадрів є важливим процесом, до якого потрібно підходити відповідально. Персонал є основою будь-якого підприємства, і помилки при підборі кадрів можуть обійтися занадто дорого. Тому важливо відповідально підходити до вибору ресурсів пошуку працівників, щоб підбір персоналу був найбільш ефективним.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Баскина Т.В. Техники успешного рекрутмента. М. : Альпина Паблишер, 2014. 288 с. **2.** Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2009. 502 с. **3.** Гавкалова Н. Л., Власенко Т. А. Управління ефективністю менеджменту персоналу : монографія. Харків : ХНЕУ, 2011. 295 с. **4.** Иванова С. В. Искусство подбора персонала : как оценить человека за час. М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. 160 с. **5.** Кибанова А. Я., Дуракова И. Б. Управление персоналом организации: актуальные технологии найма, адаптации и аттестации : учеб. пособие. М. : КноРус, 2012. 368 с. **6.** Назарова Г. В. Технології підбору персоналу на базі сучасних програмних продуктів. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.* 2012. № 1 (26). С. 162–165.

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.34

Чала А. А.
Гайдамака Д. С.

Студенти 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття та теоретичні основи банкрутства суб'єктів господарювання, зроблено висновки щодо запобігання такому економічному явищу, як банкрутство підприємства, з урахуванням досвіду інших країн.*

Ключові слова: *банкрутство, санація, ліквідація, прибутковість, кредитори, неплатоспроможність.*

© Чала А. А., Гайдамака Д. С., 2020

Аннотация. *Рассмотрены сущность понятия и теоретические основы банкротства субъектов хозяйствования, сделаны выводы по предотвращению такого экономического явления, как банкротство предприятия, с учетом опыта других стран.*

Ключевые слова: *банкротство, санация, ликвидация, доходность, кредиторы, неплатежеспособность.*

Annotation. *The essence of the concept and theoretical foundations of bankruptcy of economic entities are considered, the conclusions on prevention of such an economic phenomenon as bankruptcy of the enterprise, using the experience of other countries are drawn.*

Keywords: *bankruptcy, insolvency, liquidation, profitability, creditors, non-insolvency.*

За сучасних умов розвитку економіки рівень збанкрутілих підприємств невпинно зростає. Неплатоспроможність, збитковість, криза платежів і, як наслідок, банкрутство є сьогодні характерними для більшості українських підприємств. Саме тому питання банкрутства є досить актуальним у сучасних умовах розвитку.

Актуальність цієї проблематики підсилюється прийняттям Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що регулює питання фінансової санації та банкрутства підприємств.

Зважаючи на актуальність, проблему банкрутства підприємств неодноразово досліджували у своїх працях такі вчені, як С. Г. Бєляєв, В. І. Кошкін, А. П. Градов, О. Ю. Третяк [1] Незважаючи на повноту проведених досліджень вищезазначеними авторами, до цього часу залишається маловивченим питання особливості явища банкрутства підприємств в Україні. Розв'язання цієї проблеми започатковане у працях таких вітчизняних учених, як Є. М. Андрущак [2], І. В. Тинний, проте, на нашу думку, необхідно вказати на відсутність у працях цих авторів комплексного підходу до вивчення цього питання.

Метою написання статті є вивчення банкрутства підприємств як економічне явище та розгляд діючої практики, виявлення основних методів запобігання та протидії банкрутству у сучасній Україні.

Об'єктом цієї статі є основи та загальні риси оцінки банкрутства.

Предметом статті виступає питання кількісної оцінки витрат банкрутства та їх вплив на ринкову вартість підприємства.

Банкрутство – це визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Більшість вітчизняних підприємств України сьогодні потерпають від фінансових ускладнень, викликаних як зовнішніми загальнодержавними проблемами (нестабільність політичної ситуації, недосконаліть законодавчої бази, криза неплатежів, спад виробництва), так і внутрішніми (неефективне використання коштів, недосконалий маркетинг, відсутність виробничого та фінансового менеджменту, незбалансованість фінансових потоків). Сукупність усіх цих факторів викликає необхідність постійної діагностики фінансового стану підприємств з метою упередження кризового розвитку, запобігання банкрутству, формування захисних механізмів антикризового фінансового управління залежно від виявлених факторів і сили їхнього впливу.

Поняття банкрутства притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

Процедура банкрутства є кінцевою стадією невдалого функціонування підприємства, якій передують стадії нормальної ритмічної роботи і фінансових ускладнень.

Першою головною ознакою руху до банкрутства є спад прибутковості фірми. Дивіденди та відсотки за кредит, що сплачуються фірмою, перестають відповідати сучасним ринковим умовам господарювання, а вкладання коштів у таку фірму стає невигідним.

Кредитори (власники облігацій та інші) одержують певні суми, визначені кредитними угодами, але відносна вигідність їхніх вкладень у цю фірму зменшується, а у зв'язку зі спадом вартості акціонерного капіталу падає й ціна акцій, збільшується ризик неповернення коштів, у фірми виникають труднощі з готівкою, особливо якщо кредитори не пропонують кредитні угоди на наступний період, і фірма змушена буде виплатити не тільки відсотки, а й суму основного боргу. В цей момент може виникнути криза ліквідності, і фірма увійде в стан «технічної неплатоспроможності». Це явище вже можна розглядати як банкрутство.

Збільшення середньої вартості зобов'язань або зниження прибутковості фірми означає зниження її ціни. Ціна фірми – це приведені до теперішнього часу потоки виплат кредиторам та акціонерам. Ціна фірми може впасти нижче за суму зобов'язань кредиторам. Це означає, що акціонерний капітал «зникає». Ось це і є повне банкрутство – банкрутство акціонерів.

Також банкрутство можна спрогнозувати за 1,5–2 роки до появи його очевидних ознак. Цілком можливим є виявлення початкових ознак банкрутства, прогнозуючи «ціни підприємства» на найближчу та довгострокову перспективи.

Розглянемо негативні наслідки банкрутства:

– підприємство-банкрут генерує серйозні фінансові ризики для успішно працюючих його партнерів. Це знижує загальний потенціал економічного розвитку країни;

– підприємство-банкрут ускладнює формування дохідної частини державного бюджету та позабюджетних фондів;

– неефективно використовуючи надані йому кредитні ресурси в товарній і грошовій формі, підприємство-банкрут впливає на зниження загальної норми прибутку на капітал, що використовується у сфері підприємництва;

– вимушено скорочуючи обсяги своєї господарської діяльності у зв'язку з фінансовими труднощами, такі підприємства генерують скорочення чисельності робочих місць і кількості зайнятих у суспільному виробництві.

На сьогодні для більшості українських підприємств характерним є приблизно однакове коло проблем:

– зміна економічного середовища, в якому вони існують;

– втрата традиційних ринків збуту власної продукції;

– зміна системи планування і, як результат – порушення ритмічності виробничої діяльності;

– нестабільність правового поля.

Найбільш дієвим засобом запобігання банкрутству підприємств є своєчасне виявлення ознак фінансової кризи й аналіз можливостей відновлення його платоспроможності. Це дає можливість знайти шляхи оздоровлення фінансового стану за допомогою здійснення окремих заходів або проведення фінансової санації.

Основним способом засобом запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація. Метою фінансової санації є покриття збитків та усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Запобіганню банкрутству підприємства можуть протидіяти такі речі, як:

1. Технологічні нововведення.

2. Рівень ефективності використання устаткування.

3. Конкурентоспроможність продукції. Якість продукції і зовнішній вигляд є важливими чинниками ефективності діяльності.

4. Працівники.

5. Стиль управління.

У світовій практиці існують дві концепції регулювання банкрутства з боку держави, а саме: прокредиторська (британська) – захищає права кредиторів щодо стягнення своїх боргів, і продебіторська (американська) – захищає боржника, що дає йому шанс на фінансове оздоровлення для продовження нормального функціонування й повернення боргу.

Використання досвіду зарубіжних країн у сфері банкрутства допоможе Україні вирішити такі проблеми:

– удосконалення практики реалізації процедур оздоровлення підприємств;

– створити систему заходів, спрямовану на усунення випадків навмисного банкрутства;

– підвищити рівень проведення ліквідаційної та санаційної процедури.

Отже, як висновок можемо зазначити те, що уникнути катастрофи банкрутства підприємства можливо лише в результаті запровадження судових процедур відновлення платоспроможності боржника, а саме: розпорядження майном, мирової угоди боржника з кредиторами, санації підприємства. Проведення своєчасної та якісної діагностики фінансового стану будь-якої організації – це основне завдання у системі управління підприємством.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Степаненко Н. О.

Література: 1. Третяк О. Ю. Про проблему банкрутства підприємств. *Економіка України.* 2010. № 2. С. 46–50. **2.** Андрущак Є. М. Удосконалення інституту банкрутства. *Фінанси України.* 2011. № 9. С. 29–36. **3.** Про Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2002 № 10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_451800-01#Text. **4.** Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. М. : Финансы и статистика, 2000. 207 с. **5.** Ковалев А. П. Диагностика банкротства. М. : Финстатинформ, 1995. 96 с. **6.** Варгіч С. Механізм банкрутства: підсумки його дії в Україні. *Цінні папери України.* 2000. № 8. С. 4–5. **7.** Степанов В. В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. М. : Статут, 1999. 204 с.

ПРЕЛИМІНАРИНГ ЯК ОДИН З ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ

УДК 331.108.3

Чепеленко Р. Г.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості інноваційного методу підбору персоналу – прелімінаринг. Проаналізовано доцільність застосування даного методу в діяльності суб'єктів господарювання. Систематизовано переваги та недоліки прелімінарингу, які можуть виникнути під час його використання.*

Ключові слова: *інноваційні методи управління персоналом, підбір персоналу, прелімінаринг, молоді фахівці, студенти.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности инновационного метода подбора персонала – прелиминаринг. Проанализирована целесообразность использования данного метода в деятельности субъектов хозяйствования. Систематизированы преимущества и недостатки прелиминаринга, которые могут возникнуть во время его использования.*

Ключевые слова: *инновационные методы управления персоналом, подбор персонала, прелиминаринг, молодые специалисты, студенты.*

Annotation. *The peculiarities of the innovative method of recruitment – preliminaring – are considered. The expediency of using this method in the activity of economic entities is analyzed. The advantages and disadvantages of preliminaring, which may arise during its use, are systematized.*

Keywords: *innovative methods of human resource, recruitment, preliminaring, young professionals, students.*

Постановка проблеми. Для України на сучасному етапі надзвичайно важливо усвідомити вирішальну роль людських ресурсів у її економічному розвитку, а також те, що людина при цьому є кінцевою метою будь-якого

© Чепеленко Р. Г., 2020

виробництва. У зв'язку з цим робота з управління персоналом висунулася на перший план і є одним з основних завдань, що поставлені перед керівництвом фірми та її підрозділів. Тому застосування інноваційних методів управління персоналом потрібне для змін і розвитку в системі управління персоналом, оскільки від них залежать ефективність і конкурентоспроможність підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість вирішення зазначеного питання зумовило наявність значної кількості праць із проблематики управління персоналом, зокрема підбору персоналу підприємства. Вагомий внесок у вирішення питань ефективного підбору персоналу зробили такі відомі науковці, як Л. Балабанова, І. Демененко, І. Анісімова, О. Гавриш, Г. Назарова та ін. [1–3]. Але дослідження питань сучасної практики інноваційного управління персоналом в сучасних умовах господарювання вимагає дедалі більшої уваги.

Мета дослідження – обґрунтування сутності прелимінарингу та можливості впровадження на вітчизняних підприємствах на основі дослідження інноваційних підходів управління персоналом.

На сьогодні система управління персоналом є однією з найважливіших підсистем підприємства. Адже саме від цієї системи залежить загальний результат діяльності підприємства. А персонал є невід'ємною частиною в організації, тому без кваліфікованих працівників компанія не зможе досягти поставлених цілей та бути конкурентоспроможною на ринку [2]. Усвідомлення важливості людського ресурсу та створення спеціальних служб на підприємстві – це інновації у сфері управління персоналом [1]. Тому підприємства, які прагнуть змін і покращення, відходять від вітчизняних методів і починають застосовувати інноваційні. Варто зазначити, що інноваційні методи управління персоналом засновані на індивідуальності кожного співробітника виходячи з інтелекту та роботоспроможності кожного.

Найскладнішим завданням для роботодавця є підбір компетентного персоналу для роботи в компанії. Щоб урізноманітнити та покращити прийом на роботу гідного кандидата, пропонуємо використати один з інноваційних методів управління персоналом – Preliminaring (прелімінаринг).

Це залучення до роботи за допомогою виробничої практики та стажування перспективних молодих фахівців (студентів і випускників університетів), які сприятимуть усуненню дефіциту кадрів компанії і стануть запорукою успіху в майбутньому. У Японії роботодавці залучають до лав своїх фахівців – кращих випускників вишів, і забезпечують їм «довічне» працевлаштування. Для молодих співробітників така система працевлаштування є своєрідною гарантією кар'єрного зростання і фінансової стабільності на тривалий час, а для роботодавця вона дозволяє позбутися такої проблеми, як плинність кадрів.

В останній час на ринку праці в Україні спостерігається високий рівень безробіття серед молоді. Така ситуація пов'язана з тим, що роботодавці остерігаються приймати на роботу випускників вишів без досвіду роботи. Тому доцільним буде застосування методу прелімінарингу, який може покращити показники безробіття та прийняти на роботу молодого спеціаліста, готового вчитися та приносити успіх компанії. Така послуга на ринку України починає розвиватися, тоді як європейському ринку вона давно закріплена в переліку послуг рекрутингових агентств.

Прелімінаринг дозволяє компанії-замовнику постійно бути в центрі інформаційних подій через залучення в свої ряди молодих фахівців, перспективних студентів і випускників. Крім того, молоді та недосвідчені співробітники легко адаптуються під стандарти і норми, прийняті в компанії, водночас як старші їхні товариші вже мають свою особисту, часто завищену і досить амбітну позицію [6].

З точки зору загальної організації управління персоналом в компанії він є досить трудомістким, оскільки організація отримує не готового фахівця зі сформованими досвідом і навичками, а новачка, якого необхідно навчати і контролювати. Але якщо в організації якісно вибудувана система адаптації і навчання, прелімінаринг – це гарний спосіб знайти лояльних молодих співробітників, які оновлять застарілий колектив. Цей вид послуг останнім часом нестримно набирає обертів і користується ажіотажним попитом на американському і європейському ринках праці. Застосування технології прелімінаринг дозволяє компаніям постійно залучати до своїх лав процвітаючих перспективних випускників найкращих навчальних закладів України, легко адаптувати їх під свої норми, стандарти роботи і соціально-психологічний клімат організації, тим самим забезпечуючи собі майбутню успішність компанії.

В Україні поширені такі варіанти співробітництва при прелімінарингу:

– презентаційний прелімінаринг (залучення студентів і випускників університетів на ознайомчі семінари, лекції та презентації, метою яких є ознайомлення майбутніх співробітників з діяльністю компанії-клієнта);

– рекрутинговий прелімінаринг (пошук і підбір найбільш цікавих кандидатів, представлених на ринку, проходження стажування або практики на підприємстві компанії-клієнта);

– конкурсний прелімінаринг (організація конкурсного відбору, тестування та анкетування в середовищі молодих фахівців і студентів старших курсів з метою збору даних про кращих кандидатів, перевірки їх теоретичних знань і практичної підготовки) [4].

Щоб зрозуміти доцільність застосування методу прелимінарингу, необхідно виділити його переваги та недоліки, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки прелимінарингу [5]

Переваги	Недоліки
1. Скорочення витрат на пошук і адаптацію співробітників	1. Необхідність враховувати потребу молодих фахівців у гнучкому графіку
2. Омолодження штату компанії	2. Випускники університетів не мають стажу роботи за спеціальністю
3. Студенти, проходячи стажування, частково розвантажують персонал	3. Вимагає деталізовано вибудуваної стратегії
4. Випускники простіше приймають нові технології і охоче діляться з іншими співробітниками	4. Витрата часу фахівців компанії на навчання і контроль практикантів
5. Співпраця з державними університетами, поліпшення ситуації на ринку праці	

Таким чином, можна сказати, що прелимінаринг є одним з інноваційних методів, в якому підбір персоналу здійснюється серед студентів. Для того щоб стати співробітниками компанії, вони проходять цілий ряд заходів, спрямованих на виявлення більш придатної кандидатури для компанії. Прелимінаринг вимагає від компанії деталізованої стратегії з навчання та адаптації студентів, але при цьому він допомагає вибудувати непорушний кадровий фундамент, а так само дозволяє скоротити витрати на пошук і адаптацію персоналу.

Висновки. Для забезпечення підприємства високоякісним і висококваліфікованим персоналом необхідно не лише керуватися знаннями чи логікою, а й спиратися на досвід, який гарантує розширення та розвиток, тобто на досвід високорозвинених країн, що має бути доцільним та ефективним, адже інноваційні методи в системі управління персоналом розглядаються з різних сторін, оцінюються як переваги, так і недоліки застосування прелимінарингу на конкретному підприємстві.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Лебединська О. С.

Література: 1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2011. 468 с. **2.** Гавриш О. А., Довгань Л. Є., Крейдич І. М., Семенченко Н. В. Технології управління персоналом : монографія. Київ : НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2017. 528 с. **3.** Назарова Г. В. Технології підбору персоналу на базі сучасних програмних продуктів. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.* 2012. № 1. С. 162–165. **4.** Прелимінаринг. URL: http://www.abdesign.kiev.ua/ru/preliminaring/. **5.** Демененко І. А., Анісімова А. С. Сутність та етапи застосування технології прелимінаринг. *Молодий вчений.* 2020. № 3. С. 340–342. **6.** Підбір, відбір і найм персоналу. URL: http://bigenergy.com.ua/fnansi/bznes-dlya-pdpri/1140-pidbir-vidbir-i-najm-personalu--5-metodiv-poshuku-spivrobitnikiv.html.

ПРИНЦИП ПОЛІАННИ: ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ ФЕНОМЕН НА КОРИСТЬ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ?

УДК 159.9.019.4:[316.6:616-036.21]

Чмутова А. О.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Аннотация. *Розкрито сутність феномена Поліанни як окремого явища в психології. Окремо виділено деякі дослідження психологів у цій сфері. Особливу увагу приділено взаємозв'язку принципу Поліанни та сучасних умов карантину, а також порушено питання про наслідки фільтрування інформації.*

Ключевые слова: *принцип Поліанни, свідомість, негативне і позитивне сприйняття, карантин.*

Annotation. *Раскрыта сущность феномена Полианны как отдельного явления в психологии. Отдельно выделены некоторые исследования психологов в этой сфере. Особое внимание уделено взаимосвязи принципа Полианны и современных условий карантина, а также поднят вопрос о последствиях фильтрации информации.*

Keywords: *принцип Полианны, сознание, негативное и позитивное восприятие, карантин.*

Анотація. *The essence of the phenomenon of Polyanna as a separate phenomenon in psychology is revealed in the work. Some studies of psychologists in this field are singled out. Particular attention was paid to the interrelationship of the Polianna principle and current quarantine conditions, and the question of the effects of filtering information.*

Ключові слова: *Pollyanna's principle, consciousness, negative and positive perception, quarantine.*

Принцип Поліанни – це психологічний феномен, в основі якого лежить впевненість людини на позитивний результат будь-якої справи, що пов'язана саме з нею. Частково цей ефект можна вважати схожим на ефект Барнума.

Ефект Барнума (або ж Форера) – це загальний нагляд, згідно з яким люди вкрай високо оцінюють точність таких описів їх особистості, які, як вони припускають, створені індивідуально для них, але які насправді не визначені і досить узагальнені, щоб їх можна було з таким же успіхом застосувати і до багатьох інших людей [1].

Але чому ж принцип Поліанни називаються саме так? Вчені довели, що люди підстроюють під себе все, що відбувається навколо них. Вони заздалегідь підбирають пояснення всьому так, щоб це мало позитивний наслідок. У цій роботі розберемо, наскільки безпечно використання цього феномена для особистості як частини соціуму та як перетворити його на корисну річ під час карантину.

Назву було взято з однойменної книги американської письменниці Елеонор Х. Портер, у якій є один з найпозитивніших персонажів художньої літератури. У сюжеті книги головна героїня – одинадцятирічна дівчинка Поліанна все життя веде власну гру, мета якої – знайти щось позитивне у будь-якій ситуації, не залежно від серйозності та складності. Наприклад, коли їй подарували милиці, вона була рада отримати саме їх замість ляльки. Причина дуже проста – у цю мить вони були не потрібні їй. Тому це дійсно для дівчинки привід радіти.

Саме на честь цього книжкового персонажу і був вигаданий цей феномен. Книга вперше побачила світ ще у 1913 році в Америці, а ось гіпотеза за нею була оголошена вперше лише у 1969 році після досліджень Бушера і Осгуда. Вони стверджують, що існує загальна тенденція людей до використання позитивних слів в оціночному контексті частіше, ніж негативні слова. Первісна гіпотеза також стверджувала, що люди схильні краще сприймати та більше звертати увагу на позитивні характеристики у свою адресу, ніж негативні [2].

Тобто мозок сприймає ту інформацію, яка приємна йому для сприйняття та аналізу, вона обробляється точніше за неприємні знання. Цей термін також буде доречним, якщо позначати ним й інші тенденції, що властиві людині: швидке розрізняння стимулів, схильність особистості частіше й емоційніше реагувати на них [3].

Пояснюється принцип Поліанни та така поведінка з боку когнітивної нейробіології. Так всі когнітивні процеси, що контролюють поведінку людини та її мову, протікають швидше, якщо вони пов'язані з цікавою та приємною інформацією для людини [3]. Цікаво, що все це відбувається на неусвідомленому рівні. Тому що свідомість

© Чмутова А., 2020

більше звертає увагу на всю негативну інформацію, новини та стимули. Вчені стверджують, що в цих даних наш організм і мозок шукають потенційну загрозу для власного існування.

Цими психологічними особливостями користуються всі ЗМІ – постійно забезпечують населення неосяжними розмірами негативних новин. Взяти для прикладу постійний галас навколо коронавірусу. Це вже давно не нагадує банальні новини та бажання вберегти. Це просто спосіб маніпуляції і залякування.

А наш мозок прагне звернути увагу саме на ті події, які можуть бути шкідливими для нас. Події 2020 року, які пов'язані з розповсюдженням респіраторної інфекції, що викликана вірусом COVID-19, впровадженням карантинного режиму тощо, потребують якісної фільтрації та обробки. Тому що сучасні українські засоби масової комунікації не завжди вважають себе за провідника свого респондента до світу правдивої інформації. Сьогодні кожен телеканал, газета або ж публічний канал у соціальних мережах вважає своїм обов'язком висвітлення всіх поточних проблем країни та світу саме завдяки негативній подачі інформації.

Перед психологами зараз стоїть питання, чи може принцип Поліанни забезпечити спокійне життя або ж він нашкодить особі? З одного боку, сьогодні важливим є те, що люди шукають позитивні новини та сприймають їх без негативу. Але при цьому треба з розумом підходити до пошуку інформації або ж її сприймання. Тому що навмисний захист себе від впливу негативних посилів може привести до руйнівних наслідків.

Як приклад розглянемо ситуацію. Особа вирішила не перевантажувати себе негативною інформацією. Інструментом для цього стала відмова від новин стосовно світової пандемії коронавірусу, кількості хворих і померлих, стану карантину на сьогодні. Наслідки цієї свідомої відмови від інформації про небезпечні події можуть з'явитися у будь-яку мить. Наприклад, це захворювання цієї особи (адже вона не знала, що у її регіоні вже більше двохсот хворих і не намагалася захистити себе) або ж банальний штраф за недотримання масочного режиму (тому що цю інформацію вона також не отримала). Отже, це відокремлення себе від дійсності має бути свідомим, але не доходити до крайності, яка вже небезпечна.

Що стає причиною виникнення цього феномена Поліанни? Його існування ніяк не пов'язано з ілюзіями чи нереальним сприйняттям дійсності, порушенням когнітивних процесів головного мозку. Якщо він переходить у стадію захисного песимізму, то він відповідає за контроль та сприйняття інформації, наслідком цього є прояв емоційних реакцій.

Люди часто починають приділяти багато уваги саме «фільтруванню» інформації так, щоб мінімізувати всі негативні подразники. Так, вони згладжують картину несприятливого середовища. Мислення у такому ключі допомагає зберігати почуття власного комфорту при застосуванні захисного механізму [4].

Що стосується практичних порад щодо фільтрації інформації, то окремо приділяє увагу цьому український журналіст Майкл Щур (справжнє ім'я – Роман Вінтоніві). Він надає декілька практичних порад, які б могли допомогти без проблем розставити пріоритети та читати лише корисну інформацію для конкретного індивіда.

Майкл Щур пропонує поділити потік інформації на три категорії:

- зона відповідальності;
- зона інтересів;
- все інше.

Першу категорію тележурналіст також поділяє на два розділи: родина та робота. Він впевнений, що насамперед має отримувати інформацію стосовно тих речей, які лежать у зоні його відповідальності. Наступною за пріоритетністю є інформація про хобі, якщо залишається час і бажання.

Також Майкл говорить про навмисне «бомбардування» свідомості людини через ЗМІ. Його думка з цього приводу виражається через таку його репліку: «Це для того, щоб ми відійшли від логічного мислення і поступово втратили здатність думати взагалі. Але це може бути просто моєю вигадкою» [5]. Тобто, якщо особа намагається ділити інформацію на «позитивну» та «негативну», то не варто розраховувати на підтримку та допомогу в цьому питання з боку ЗМІ.

Але при цьому важливий крок під час фільтрування інформації, яку людина отримує через засоби масової комунікації, – це перевірка всіх даних на правдивість. Для цього є окремі сайти, які борються з розповсюдженням фейків, або ж люди можуть самостійно шукати підтвердження інформації на офіційних ресурсах.

Отже, вчені, які присвячували свої наукові труди саме вивченню принципу Поліанни (Ван Ройен, Бушер і Остуд, Дембер і Пенвелл), дійшли певного висновку. Принцип Поліанни – це розповсюджена практика, яка не зашкодить людині, це природно. Але є і негативні наслідки. Так, іноді люди не бажають бачити очевидних проблем і дійсних загроз або ігнорують важливу інформацію. Так, люди не спеціально, але не розумно піддають себе новій небезпеці у майбутньому [4]. Якщо цей механізм переходить у регулярну функцію, то варто очікувати некоректну роботу всіх когнітивних процесів. Тобто треба сприймати в таких випадках не лише настрій ситуації, а у додаток і її смислове навантаження.

Тому треба правильно фільтрувати інформацію, щоб не дістатися цих шкодливих наслідків, що призводять до негативного результату. Особливо це важливо за сьогоднішніх обставин світової дійсності. Адже в умовах карантину в Інтернеті та інших ЗМК з'являється занадто багато фейкової інформації, через що правдиві дані стираються на цьому тлі.

До того ж психологи вважають, що досвід, який люди отримують сьогодні, може стати гарною платформою у майбутньому. Тому що при правильному розташуванні пріоритетів сьогодні люди можуть одразу на автоматичному рівні відокремлювати правду від неправди, що завдасть менше шкоди особі.

Науковий керівник – канд. екон. наук. доцент Голубєв С. М.

Література: 1. Carroll R. T. Forer effect. Skeptic's Dictionary. 2010. Vol. 3. P. 27–30. **2.** Boucher J., Osgood C. The Pollyanna hypothesis. *Journal of Verbal and Learning behavior.* 1969. Vol. 8. P. 1–8. **3.** Matlin M., Stang D. The Pollyanna Principle: Selectivity in Language, Memory, and Thought. Schenkman Pub. Co.,1978, 841 p. **4.** Чечко І. Принцип Поліанни. URL: https://psychosearch.ru/teoriya/determin/438-the-pollyanna-principle. **5.** Баконина Е. Майкл Щур рассказал, как фильтровать информацию. URL: https://biz.ligazakon.net/news/191234_maykl-shchur-rasskazal-kak-filtrovat-informatsiyu.

ОЦІНКА ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОГО СЕКТОРА

УДК 658.15

Чумак Т. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті узагальнено зміст поняття «фінансовий потенціал». Визначено та розраховано основні показники структури активів і пасивів агрофірми, інтегральний показник її фінансового потенціалу. Проведено оцінку та моделювання впливу факторів, що визначають фінансовий потенціал агрофірми.*

Ключові слова: *фінансовий потенціал, фінансові ресурси, аналіз, структура, активи, пасиви.*

Аннотация. *В статье обобщено содержание понятия «финансовый потенциал». Определены и рассчитаны основные показатели структуры активов и пассивов агрофирмы, интегральный показатель её финансового потенциала. Проведена оценка и моделирование влияния факторов, определяющих финансовый потенциал агрофирмы.*

Ключевые слова: *финансовый потенциал, финансовые ресурсы, анализ, структура, активы, пассивы.*

Annotation. *The article summarizes the meaning of the concept of «financial potential». The main indicators of the structure of assets and liabilities of an agricultural firm, an integrated indicator of its financial potential are determined*

© Чумак Т. В., 2020

and calculated. The assessment and modeling of the influence of the factors that determine the financial potential of the agricultural firm is carried out.

Keywords: *financial potential, financial resources, analysis, structure, assets, liabilities, coefficient.*

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються нестабільністю розвитку ринкової економіки, посиленням процесів глобалізації і конкуренції, вітчизняні підприємства мають функціонувати більш ефективно, спрямовуючи свою діяльність не лише на задоволення поточних потреб, насамперед у формі отримання прибутку, а й на планування майбутньої діяльності та нарощування фінансового потенціалу [1].

Теоретичні аспекти фінансового потенціалу підприємства висвітлювалися у роботах В. Гарагонич, А. Гриценко, Ф. Євдокимов, К. Індус, Л. Кирилова, Л. Костирко, Т. Кузенко, Г. Куліш, Ю. Левченко, С. Леськів, І. Манько, П. Мирошниченко, О. Мізіна, О. Онікієнко, М. Рябець, Ж. Семчук, О. Середа, П. Старовойтов, Д. Тодорова, С. Турчак. В. Фомін, В. Чепка, А. Швецов. Окремі питання щодо оцінювання факторів, які впливають на рівень фінансового потенціалу, розкриті у працях В. Вольської, Н. Краснокутської, Л. Маматової, Н. Педченко, Р. Толпежнікова, Н. Трусової, С. Шумської, В. Шкромида. Проте означені питання потребують подальшого розвитку.

Метою статті є визначення сутності явища фінансового потенціалу підприємства та факторів, що формують його рівень, для сільськогосподарського підприємства.

На сьогодні окремі автори дотримуються різних позицій з приводу трактування поняття фінансовий потенціал підприємства, що засвідчив аналіз їх змісту (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз сутності поняття «фінансовий потенціал підприємства»

Автор / джерело	Зміст поняття	Ключове слово
Бланк І. О. [1]	Характеристика фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості і кредитоспроможності	Фінансова незалежність, стійкість
Свірський В. С. [8]	Сукупність наявних і потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу	Наявні та потенційні фінансові ресурси
Зенченко С. В. [4]	Сукупність наявних на території фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкої економічної діяльності регіону	Фінансові і грошові ресурси
Возняк Г. В. [3]	Сукупність фінансових ресурсів, які є в розпорядженні регіональних органів влади та використовуються з метою забезпечення соціально-економічного (поступального) розвитку регіону	Наявні фінансові ресурси
Кунцевич В. О. [6]	Здатність до оптимізації фінансової системи із залученням та використанням фінансових ресурсів	Здатність до оптимізації
Ісаєв Е. А. [5]	Здатність до саморозвитку, стабільного та прискореного економічного зростання на основі інтенсивних та інноваційних факторів розвитку та посилення соціальної орієнтації ринкової економіки регіональної території	Здатність до економічного зростання
Сабітова Н. М. [7]	Здатність наявних ресурсів регіону приносити дохід різним економічним суб'єктам в певний період часу	Здатність приносити дохід

Таким чином, під фінансовим потенціалом розуміють сукупність накопичених, залучених і створених в результаті господарської діяльності фінансових ресурсів, що обумовлюють досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку [7].

Оцінювання рівня фінансового потенціалу проводитиметься для підприємства сільськогосподарської галузі – ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ». Для оцінки фінансового потенціалу на агрофірмі проведений аналіз структури пасивів та активів (рис. 1–2).

Слід зазначити, що на підприємстві протягом 2017–2019 рр. спостерігається скорочення частки оборотних активів. Це може бути пов'язане з тим, що основні засоби є застарілими та потребують оновлення, модернізації.

Аналізуючи динаміку пасивів агрофірми можна стверджувати, що агрофірмі слід покращити управління заборгованістю, забезпечуючи безперебійну роботу, знижуючи обсяги вільних поточних активів і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування, пришвидшити обороти оборотних активів, максимізувати прибуток підприємства, зберігаючи ліквідність, підвищувати рівень економічної безпеки.

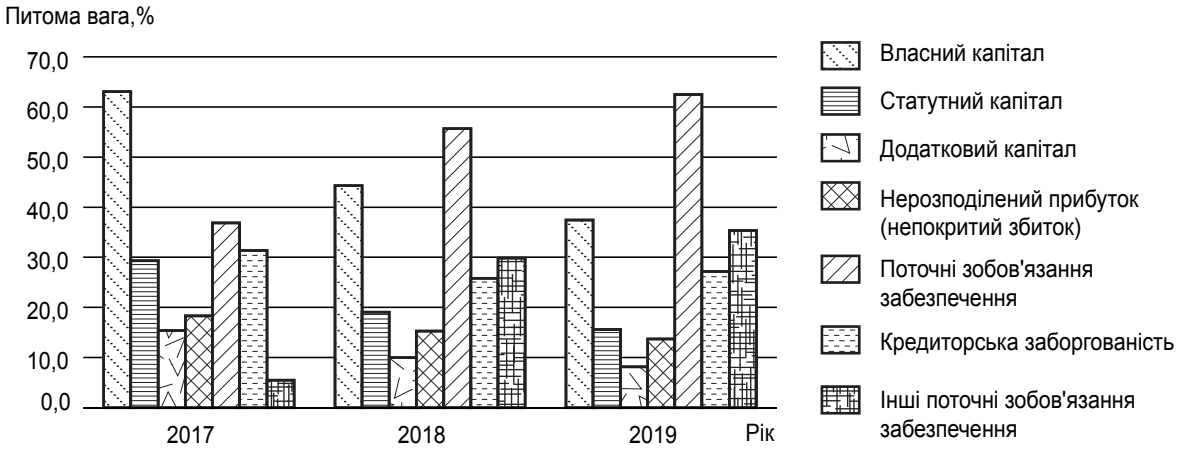

Рис. 1. **Динаміка структури пасивів ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» за 2017–2019 рр.**

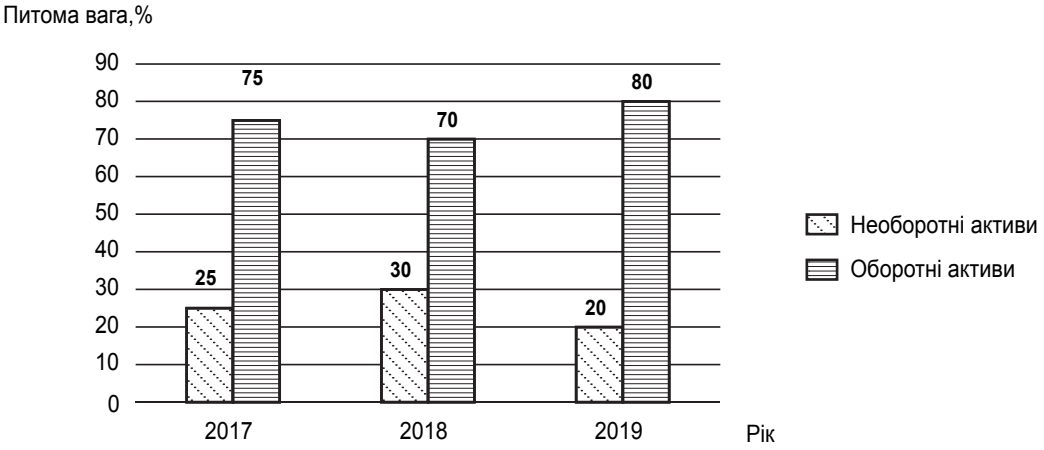

Рис. 2. **Динаміка структури активів ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» за 2017–2019 рр.**

Для визначення інтегрального рівня фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» було проведено оцінювання його часткових показників [9], а саме: значення коефіцієнта автономії, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності власного капіталу, кредиторської заборгованості, фінансової залежності, швидкої ліквідності, рентабельності активів, фінансового ризику. За отриманими результатами та з використанням методу таксономії розраховано значення інтегрального рівня фінансового потенціалу підприємства ТОВ «ДОБРОБУТ АГРОФІРМА СОФІЇВСЬКЕ», що *склали*: у 2017 р. – 0,46; у 2018 р. – 0,13; 2019 р. – 0,25.

Так, протягом 3 років спостерігається зменшення показника з 0,46 у 2017 році до 0,13 у 2018 році, а також незначне зростання до 0,25 у 2019 році. Це свідчить про те, що обрана агрофірмою стратегія щодо покращення її фінансового потенціалу є не зовсім ефективною. За таких умов пріоритетним завданням має бути удосконалення стратегії розвитку агрофірми та розробка заходів *для* збільшення темпів зростання показників, що її характеризують.

Для аналізу факторів, що впливають на рівень фінансового потенціалу ТОВ «ФГРОФІРМА ДОБРОБУТ», досліджено ряд фінансових індикаторів, що відображають специфіку певного рівня управління підприємницькими структурами в аграрній сфері [2] (*табл.* 2).

Аналізуючи показники, які наведені в *табл.* 2, можна зробити висновок, що платоспроможність агрофірми задовільна. Значення цього показника протягом 2017–2019 років становило 1,27, що трохи нижче за нормативне значення. Це свідчить про те, що агрофірма була забезпечена вільними ресурсами, які формуються з власних *джерел*, і не має змоги повністю і в строк погасити свої зобов'язання.

Для визначення, які з досліджених показників впливають на формування фінансового потенціалу, використано модуль Multiple Regression – множинна регресія в програмі MS Excel. В ролі залежної змінної Y обрано значення інтегрального рівня фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ», визначеного за методом таксономії. Результати розрахунків основних характеристик регресійної моделі наведені на рис. 3–4.

Таблиця 2

Фактори, що впливають на рівень фінансового потенціалу ТОВ «ФГРОФІРМА ДОБРОБУТ»

Назва показника	Нормативне значення	Розраховане значення, рік		
		2017	2018	2019
Коефіцієнт оборотності активів X_1	> 0, збільшення	0,73	0,99	1,2
Коефіцієнт абсолютної ліквідності X_2	0,1 - 0,2	0,006	0,01	0,04
Коефіцієнт рентабельності продукції X_3	> 0, збільшення	0,04	0,02	0,04
Коефіцієнт зносу основних засобів X_4	≤ 0,5	0,27	0,39	0,31
Індекс постійного активу X_5	≤ 1	0,39	0,69	0,54
Коефіцієнт покриття X_6	1,5 - 2	2,04	1,25	1,27
Рентабельність власного капіталу X_7	> 0, збільшення	0,03	0,02	0,08
Коефіцієнт співвідношення кредиторської заборгованості та короткострокової дебіторської X_8	≤ 1	0,76	0,30	0,74

Регрессионная статистика					
Множественный R	0,96942041				
R-квадрат	0,93977593				
Нормированный R-квадрат	0,77917842				
Стандартная ошибка	0,04562563				
Наблюдения	12				
Дисперсионный анализ					
	df	*SS*	*MS*	*F*	*Значимость F*
Регрессия	8	0,09745257	0,01218157	5,8517464	0,086920682
Остаток	3	0,0062451	0,0020817		
Итого	11	0,10369767			

Рис. 3. **Статистичні показники регресійної моделі**

Регресійна модель, отримана за результатами аналізу, є значущою відповідно до величини показника R-квадрат (0,93). F-критерій Фішера, розрахункове значення якого $F > F$ *табл.* (5,44 > 4,12), тобто коефіцієнт детермінації статистично значущий (знайдена оцінка рівняння регресії статистично надійна). Отримане рівняння регресії, що виражає залежність рівня фінансового потенціалу від факторів, що на нього впливають, має вигляд:

$$Y = 1{,}1 - 0{,}36x_1 - 1{,}47x_2 - 0{,}33x_3 - 0{,}39x_4 + 0{,}03x_5 + 0{,}13x_6 - 0{,}4x_7 + 0{,}37x_8.$$

	Коэффициенты	*Стандартная ошибка*	*t-статистик*	*P-Значение*	*Нижние 95%*	*Верхние 95%*	*Нижние 95,0%*	*Верхние 95,0%*
Y-пересечение	1,100083054	0,39868727	2,75926305	0,0701956	-0,168717777	2,36888	-0,16872	2,36888
Переменная X 1	-0,363222121	0,19536945	-1,85915517	0,159964	-0,984974903	0,25853	-0,98497	0,25853
Переменная X 2	-1,474176037	1,63703976	-0,90051328	0,4342172	-6,683967179	3,73562	-6,68397	3,73562
Переменная X 3	-0,329672216	0,25493317	-1,29317114	0,2865293	-1,140983335	0,48164	-1,14098	0,48164
Переменная X 4	-0,391403186	0,68872297	-0,56830279	0,6095853	-2,583227048	1,80042	-2,58323	1,80042
Переменная X 5	0,029843033	0,22288273	0,133895676	0,9019626	-0,679469279	0,73916	-0,67947	0,73916
Переменная X 6	0,13443556	0,05196534	2,587023588	0,0812833	-0,030941344	0,29981	-0,03094	0,29981
Переменная X 7	-0,39369163	0,19269199	-2,04311367	0,1336457	-1,006923526	0,21954	-1,00692	0,21954
Переменная X 8	0,36812855	1,46476154	0,251323195	0,817796	-4,293396399	5,02965	-4,2934	5,02965

Рис. 4. **Результати розрахунку коефіцієнтів регресійної моделі**

В результаті кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що найбільший вплив на фінансовий потенціал ТОВ «ДОБРОБУТ АГРОФІРМА» мають коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт рентабельності продукції, кое-

фіцієнт зносу основних засобів, рентабельність власного капіталу та коефіцієнт покриття. Це свідчить про те, що агрофірма не має змоги покривати необоротні активи, використовує застаріле обладнання та характеризується низькою спроможністю протистояти дії зовнішніх і внутрішніх факторів. А отже, подальші дослідження мають бути спрямовані на пошук шляхів підвищення рівня фінансового потенціалу агропідприємства з урахуванням чинників, що на нього впливають.

Науковий керівник – канд. екон. наук. доцент Лелюк С. В.

Література: 1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Ельга, 2004. 656 с. **2.** Булатова Ю. И. Финансовый потенциал региона: содержание и структуры. *Вестник Санкт-Петербургского университета.* 2010. № 3. С. 94–97. **3.** Возняк Г. В. Фінансовий потенціал регіону та проблеми його оцінки. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66671.doc. **4.** Зенченко С. В. Бюджетный потенциал региона и методические подходы к его оценке. *Региональные проблемы преобразования экономики*. 2008. № 1 (14). С. 158–168. **5.** Исаев Е. А. Финансовый потенциал крупного экономического региона : учебник. М., 2007. **6.** Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 7 (37). С. 123–130. **7.** Сабитова Н. М. Про поняття фінансового потенціалу регіону та методології його оцінки. *Фінанси.* 2003. № 2. С. 63–65. **8.** Свірський В. С. Теоретичний аналіз взаємозв'язку понять «фінансові ресурси» та «фінансовий потенціал». URL: http://www. nbuv.gov.ua/portal/SocGum/ inek/2010_2/233.pdf. **9.** Селезень О. М. Оцінка фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2017. Вип. 4. С. 96–99.

ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ»

УДК 658.15

Чумак Т. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті сформовано технологію аналізу й оцінки фінансового потенціалу підприємства. Розроблено її контекстну діаграму та представлено її декомпозицію. Проведено аналіз часткових показників фінансового потенціалу підприємства аграрного сектора й оцінено його інтегральний рівень.*

Ключові слова: *аналіз, оцінка, коефіцієнт, фінансовий потенціал, рентабельність.*

Аннотация. *В статье сформирована технология анализа и оценки финансового потенциала предприятия. Разработана её контекстная диаграмма, и представлены её декомпозиции. Проведен анализ частных показателей финансового потенциала предприятия аграрного сектора, и оценён его интегральный уровень.*

Ключевые слова: *анализ, оценка, коэффициент, финансовый потенциал, рентабельность.*

© Чумак Т. В., 2020

Annotation. *The technology of analysis and assessment of the financial potential of the enterprise is formed in the article. Its context diagram is developed and its decomposition is presented. The analysis of partial indicators of financial potential of the enterprise of agrarian sector is carried out and its integral level is estimated.*

Keywords: *analysis, valuation, ratio, financial potential, profitability.*

У сьогоднішніх ринкових умовах кожне підприємство має адекватно оцінювати власні можливості розвитку, виявляти приховані резерви та ефективно розпоряджатися наявними ресурсами. У цьому аспекті актуальним є питання аналізу та оцінювання фінансового потенціалу, що є одним із основних факторів, який визначає успішність роботи підприємства в сучасних реаліях.

Проблеми аналізу фінансового потенціалу підприємств (ФПП) вивчали у свої роботах вітчизняні та закордонні вчені, серед яких: А. Ахмедов, І. Бланк, В. Бикова, Ю. Булатова, Г. Возняк, Ф. Євдокимов, К. Іоненко, Е. Ісаєв, С. Зенченко, Л. Кирилова, Т. Кузенко, Е. Конярова, В. Кунцевич, В. Лексін, Д. Тодорова, О. Мізіна, Н. Сабітова, Н. Саінчук, В. Свірський, М. Старовойтов, Д. Суходєєв, П. Фомін, І. Чуницька, О. Швецов та ін.

Метою статті є розробка й емпірична реалізація технології аналізу та оцінки фінансового потенціалу підприємства сільськогосподарської галузі (на прикладі ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ»).

Фінансовий потенціал – найважливіша характеристика ефективності фінансово-господарської діяльності та надійності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у ділових стосунках, є основою ефективної реалізації фінансових інтересів усіх учасників господарської діяльності [6].

Аналіз ФПП дозволяє вибрати основні напрями активізації діяльності підприємств, виробити необхідну стратегію поведінки, спрямовану на мінімізацію втрат і фінансового ризику від вкладень в їх діяльність [5].

Напрямками використання результатів аналізу фінансового потенціалу є розробка варіантів економічно обґрунтованих заходів щодо збільшення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, прийняття управлінських рішень і контроль за їх виконанням [3]. Для оцінки й аналізу фінансового потенціалу агрофірми було розроблено модель технології процесу «Аналіз та оцінка фінансового потенціалу підприємства». Процес моделювання технології починається з побудови контекстної діаграми, тобто найбільш абстрактного рівня опису процесу аналізу й оцінки фінансового потенціалу у цілому (рис. 1).

На цій діаграмі в центрі знаходиться блок, який відображає сутність моделі, мету її побудови та передбачає сукупність запитань, на які має відповідати модель. З усіх сторін до головного блоку спрямовані інтерфейсні дуги, які визначають:

- вхідну інформацію – форма 1. Баланс «Звіт про фінансовий стан», форма 2. Звіт про фінансові результати «Звіт про сукупний дохід», макроекономічні показники;
- елементи управління – нормативно-правове забезпечення та методичні рекомендації щодо виявлення фінансових загроз підприємства;
- механізм виконання – генеральний директор, фінансовий аналітик та бухгалтер;
- вихідну інформацію – заходи щодо підвищення рівня фінансового потенціалу підприємства.

На другому етапі моделювання відбувається декомпозиція контекстної діаграми бізнес-процесу А0, внаслідок цього формується діаграма, що відображає структуру, тобто технологію реалізації процесу аналізу й оцінки фінансового потенціалу (рис. 2).

Перший рівень моделі декомпозується на 3 етапи: експрес-аналіз фінансового потенціалу підприємства (блок А1), аналіз та оцінка фінансового потенціалу підприємства (блок А2), визначення напрямків удосконалення процесу аналізу й оцінки фінансового потенціалу підприємства (блок А3).

У рамках бізнес-процесу А1 відбувається експрес-аналіз фінансового стану підприємства, що включає в себе горизонтальний та вертикальний аналіз показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для реалізації бізнес-процесу «Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства» (блок А2) були використані такі показники [2]: коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, термін погашення дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, термін погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт автономії. Бізнес-процес А2 передбачає розрахунок часткових показників (табл. 1) та інтегральну оцінку фінансового потенціалу підприємства.

На основі даних табл. 1 можна зробити висновок, що коефіцієнт рентабельності діяльності має від'ємне значення і показує зменшення темпів зростання на кінець аналізованого періоду на 67 %, що свідчить про подальше зменшення чистого фінансового результату підприємства та неефективне використання ресурсів агрофірми. Всі інші показники ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» є позитивними, але за останні три роки динаміка їх зміни є спадною, що в майбутньому може призвести до збитковості.

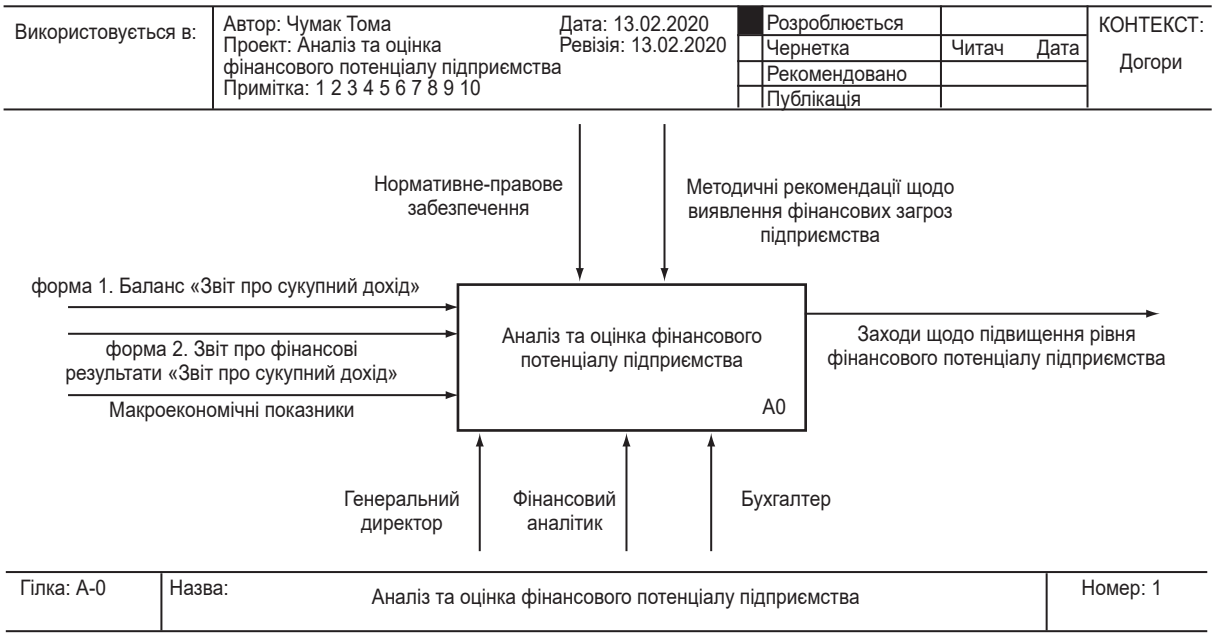

Рис. 1. **Контекстна діаграма процесу «Оцінка та аналіз фінансового потенціалу підприємства»**

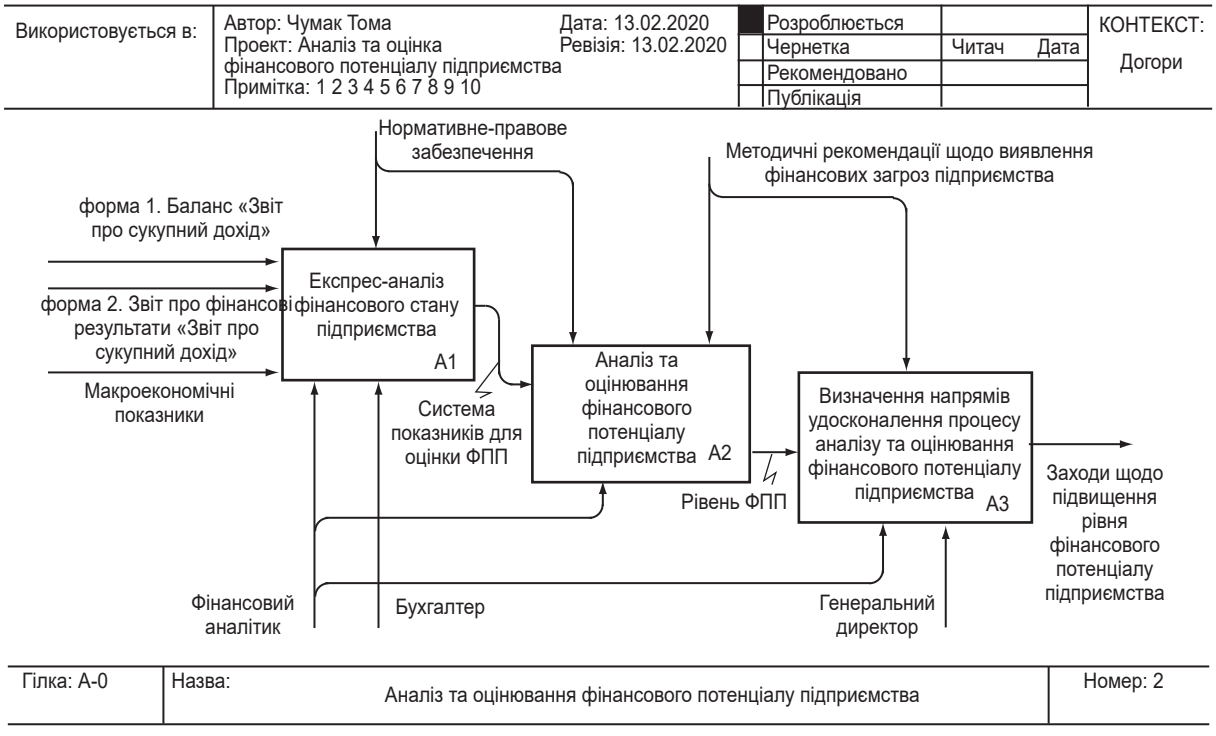

Рис. 2. **Декомпозиція бізнес-процесу A0 «Аналіз та оцінка фінансового потенціалу підприємства»**

Коефіцієнт рентабельності активів має тенденцію збільшення, тобто ефективність використання активів збільшилася у 2019 році на 50 % порівняно з 2017 роком. Це свідчить про оптимізацію структури оборотних активів і підвищення суми чистого прибутку.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу протягом 2017–2019 рр. збільшився, темпи його зростання становили167 % на кінець періоду відносно початку. Цей показник свідчить про можливість і достатню ефективність залучення інвестицій у підприємство.

Таблиця 1

Результати розрахунку часткових показників фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ»

Показник	Рік			Темп зростання, %		
	2017	2018	2019	2018/2017 рр.	2019/2018 рр.	2019/2017 рр.
Коефіцієнт рентабельності активів	0,02	0,01	0,03	50	300	150
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,03	0,02	0,08	66,7	400	266,7
Коефіцієнт рентабельності діяльності	-0,09	-0,18	-0,15	200	83,3	166,7
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	2,04	1,25	1,28	61,3	102,4	62,7
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,77	0,41	0,81	53,2	197,6	105,2
Чистий оборотний капітал	5146	2869	4338	55,8	151,2	84,3

Коефіцієнт рентабельності діяльності має від'ємне значення і показує зменшення темпів зростання на кінець аналізованого періоду на 67 %, що свідчить про подальше зменшення чистого фінансового результату підприємства та неефективне використання ресурсів агрофірми.

Коефіцієнт покриття зменшився на 37 % порівняно з 2017 р. Зменшення коефіцієнта свідчить про збільшення ризику неплатоспроможності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності знаходиться в межах нормативного значення 0,5–1. Це свідчить про те, що підприємство має достатньо ліквідних оборотних коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями. Однак за 2018 рік цей показник знизився, що вказує на проблеми зі платоспроможністю досліджуваного підприємства.

Чистий оборотний капітал за аналізований період зменшився на 16 %. Такі показники свідчать про неспроможність підприємства вчасно розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями та про недостатню фінансову стійкість, у такому випадку певна частина необоротних активів фінансується за рахунок поточних зобов'язань.

Інтегральне оцінювання рівня фінансового потенціалу агрофірми відбулося з використанням методу таксономії за частковими показниками, наведеними в табл. 1. Результат розрахунку інтегральних рівнів фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» наведено на рис. 3.

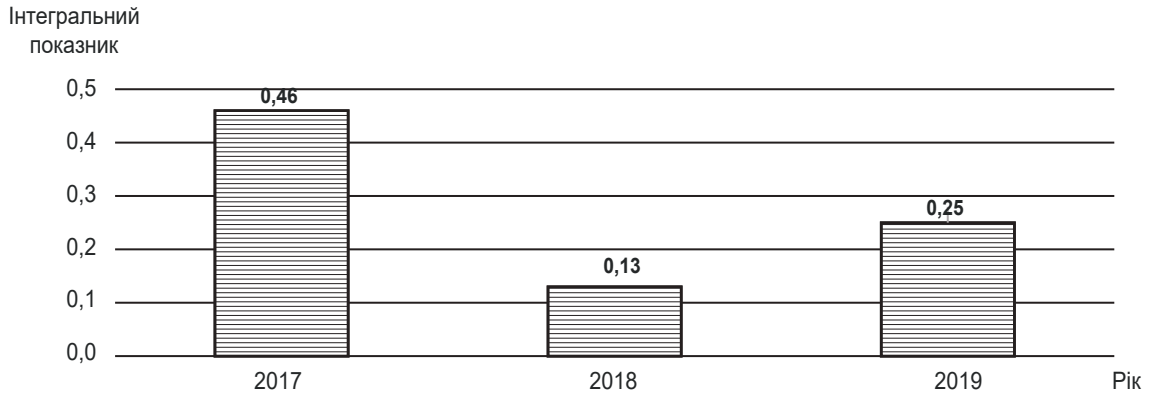

Рис. 3. **Динаміка інтегрального показника фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ»**

Як видно з рис. 3, інтегральний показник фінансового потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» протягом аналізованого періоду зменшується. Такі зміни відбулися за рахунок коливання рівнів кредиторської та дебіторської заборгованостей.

Протягом 3 років спостерігається зменшення показника з 0,46 у 2017 році до 0,13 у 2018 році, а також незначне зростання до 0,25 у 2019 році. Це свідчить про негативну тенденцію зміни рівня таксономічного показника, тобто обрана підприємством стратегія щодо покращення його фінансового потенціалу є не зовсім ефективною, тому пріоритетним завданням має бути удосконалення стратегії розвитку підприємства та розробка заходів для збільшення темпів зростання показників, що його характеризують.

Отже, ТОВ «АГРОФІРМА ДОБРОБУТ» характеризується низьким фінансовим потенціалом, про що говорять незадовільні показники ділової активності та часткові показники фінансового потенціалу підприємства. Наступні

дослідження мають бути спрямовані на визначення факторів, що впливають на динаміку рівня фінансового потенціалу агрофірми, та пошук заходів щодо залучення додаткових фінансових ресурсів для підвищення фінансового потенціалу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лелюк С. В.

Література: 1. Белінська О. В. Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки.* 2014. № 4. С. 267–274. **2.** Каращук І. В. Визначення таксономічного показника рівня розвитку для оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Управління розвитком.* 2014. № 10. С. 28–31. **3.** Поповч П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : навч. посіб. Тернопіль : Екон. думка, 2001. 630 с. **4.** Стецюк П. А., Корнійчук Г. В. Теоретичні та практичні аспекти організації планування фінансового потенціалу підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2017. № 4. С. 12–18. **5.** Толпежніков Р. О. Сутність та методика оцінювання фінансового потенціалу підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності.* 2013. Вип. 2 (1). С. 277–282. **6.** Янковий О. Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.